BYRON

POEZIA

1

EDITURA UNIVERS

„Byron va rămîne în spiritul oamenilor asemenea uneia dintre acele făpturi fantastice care par create de magie mai curînd decît de natură, care uimesc fantezia, înflăcărează inima, dar nu satisfac nici raţiunea, nici conştiinţa."

LAMARTINE

„Cel de al treilea cînt al lui Childe Harold face dovada, cu întreaga-i putere şi cu toate particularităţile lui, unei poezii neîncătuşate de nimic, pline de forţă şi de originalitate, o poezie care, în cînturile precedente, a atras luarea-aminte a cititorilor asupra autorului... Pasiunea e atît de adîncă şi de puternică, descrierile atît de pline de culoare, pe un ton atît de original, încît lipsa de cizelare în unele detalii mărunte mai curînd adaugă energie poemului decît să-l văduvească de această însuşire."

WALTER SCOTT

„În zonele cele mai înalte ale artei, el a descoperit îndată că poezia modernă nu poate să curgă într-un rîu limpede dacă izvorăşte din vîltorile tulburi ale pasiunii ; acolo el a aflat că, întemeiată pe eterna speranţă, poezia trebuie să devină un strălucit amestec de credinţă şi de dragoste, radiind ca un curcubeu după furtună, ca zorii după umbrele nopţii."

FRIEDRICH SCHILLER

BYRON

BYRON

OPERE

POEZIA

I

Traduceri de AUREL COVACI, PETRE SOLOMON
şi VIRGIL TEODORESCU
Studiu introductiv de DAN GRIGORESCU
Note şi tabel cronologic de LIA-MARIA POP
Ediţie îngrijită de DAN GRIGORESCU şi LIA-MARIA POP

Bucureşti, 1985
EDITURA UNIVERS

STUDIU INTRODUCTIV

DE MAI BINE DE UN SECOL, istoria literară engleză propune mereu alte interpretări ale fenomenului romantic; fără îndoială, lipsa unei unităţi a punctelor de vedere e întru totul explicabilă, de vreme ce programul literar, modul în care erau înţelese raporturile poeziei cu universul realului, cu istoria, cu noile configuraţii ale naturii, proiectate de ştiinţele contemporane, erau atît de diverse. Cu toate acestea, dacă se pot întrezări unele puncte de contact între toate aceste direcţii divergente ale exegezei, printre ele se va afla aproape întotdeauna convingerea că Byron îl întrupează nu numai pe poetul romantic, ci şi pe cel mai desăvîrşit personaj creat de această epocă.

Probabil că în nici o altă cultură europeană identificarea unui poet cu întreaga mişcare a ideilor romantice şi, mai ales, cu atitudinea morală generată de ea nu s-a produs într-o măsură atît de semnificativă. La o lectură mai atentă a operei şi a documentelor care îi consemnează opiniile, imaginea romantică a lui Byron nu se înfăţişează, fireşte, fără fisuri; dar aceasta adaugă un argument în plus mai vechilor concluzii potrivit cărora nu există un tip romantic „în stare pură“ (cum spunea Călinescu), aşa cum nu există o „stare pură“ a nici unei alte tipologii poetice. E, însă, la fel de adevărat, că atît de complicatele relaţii ale lui Byron cu contemporanii şi cu înaintaşii săi sînt astăzi atît de clar lămurite, încît nimeni nu mai e derutat de declaraţiile sale de fidelitate faţă de modelul instituit de Pope, în secolul precedent, în numele clasicismului. Într-o scrisoare către Shelley, adesea citată de istoriile literare, el se pronunţa fără nici un fel de echivoc asupra acestei chestiuni: „Dacă aş fi ştiut că prietenul nostru Keats a murit (sau că trăia încă şi că era atît de sensibil), aş fi lăsat deoparte unele remarci privitoare la poezia lui, remarci pe care mi le-au provocat atacul său împotriva lui Pope şi dezaprobarea mea faţă de propriul său stil"[1].

Într-o altă scrisoare, la fel de cunoscută, de data aceasta către Thomas Moore, el se declara foarte explicit alături de poeţii care îşi construiau poemele cu instrumentele prozodice consfinţite de clasicism şi respingea cu o surprinzătoare indignare poezia lui Wordsworth („*aşa-zisa* poezie", ricana el), ale cărei principii le socotea a fi „pervertite"[2].

Poetul „romantic prin excelenţă", a cărui biografie a fost aureolată, imediat după tragica lui moarte, cu atîtea mistere care aveau menirea să adîncească şi mai mult atmosfera romantică a unei vieţi şi aşa destul de agitate, poetul ce avea să declanşeze o adevărată modă a comportării, a atitudinii, a gestului romantic se recunoştea mai apropiat de Pope şi de discipolii săi decît de reprezentanţii primei generaţii a romanticilor englezi (accentele parodistice, necruţătoare, ale poemelor în care polemiza cu Southey, de pildă) dar şi de aceia ai propriei generaţii. Poate că, totuşi, una dintre cele mai exacte judecăţi ale contradicţiilor cuprinse în concepţiile teoretice byroniene rămîne aceea formulată de Macaulay în 1831, în plină epocă romantică: „Asemenea lordului Byron, [Voltaire] s-a aşezat în fruntea unei revoluţii intelectuale, temîndu-se de ea tot timpul, ironizînd-o, dar fiind hotărît să-şi depăşească epoca, indiferent de direcţia în care trebuia să meargă, decît să rămînă în urmă şi să fie uitat"[3].

Comparaţia lui Byron cu Voltaire poate, negreşit, să descumpănească; dar concluzia lui Macaulay privind raporturile poetului cu epoca lui poate servi la o mai clară înţelegere a unor observaţii recente care, altminteri, au apărut a fi lipsite de un suport real. „E poet nu numai pentru că (folosind o banalitate convenabilă) «îşi trăieşte» egocentric pasiunile; ci şi pentru că aduce cu ele — deşi fără să-şi dea seama de asta — conştiinţa că vehementa lui voinţă de a se complace cu ele e, în substanţa ei adîncă, împotriva cursului lucrurilor. Şi, recunoscîndu-i această supremă probitate, ne sporim plăcerea de a constata vitalitatea lui Byron"[4].

Problema fundamentală a poeziei byroniene — par a fi de acord majoritatea comentatorilor — e una de sociologie a culturii, privind deopotrivă semnificaţiile raporturilor ei cu epoca şi pe cele ale raporturilor cu cititorii de atunci şi de mai tîrziu. Atitudinea, defel indulgentă, faţă de contemporani a determinat în mare măsură — se spune astăzi tot mai des — natura însăşi a poeziei lui. Dacă facem abstracţie de acest element caracteristic, sîntem obligaţi, inevitabil, să îl privim pe Byron numai ca pe un actor preocupat pînă la obsesie de imaginea pe care o propunea unui public dispreţuit fără rezerve; studierea operei sale se transformă în analiza unui spectacol în care autorul principal îşi detestă rolul şi interpretarea dată de el.

---

[1] Scrisoarea din 26.IV.1821; cf. D.W. Harding, în *The Pelican Guide to English Literature*, V, 1967, p. 59.

[2] Scrisoarea din 1.VI.1818, cf. *idem*, p. 60.

[3] Cf. Philip W. Martin, *Byron: A Poet before His Public*, Cambridge, 1982, p. 1.

[4] W.W. Robson, „Byron as Poet", în *Proceedings of the British Academy*, 43 (1957), p. 62.

Are, neîndoielnic, dreptate Philip W. Martin cînd observă că o asemenea abordare a operei byroniene are nevoie „de o justificare, mai judicioasă decît cele oferite de obicei, a motivelor care l-au obligat pe poet să-şi creeze opera“[5]. Se înţelege de la sine, răspunsul va fi radical diferit de acela pe care îl obţinem în cazul lui Wordsworth, al lui Coleridge sau chiar al lui Shelley, „dar nu din cauza vreunui detaliu ce se cuvine explicat în termenii folosiţi de Byron însuşi pentru propria definire — «vulcan în erupţie» sau «poetul care caută să se salveze de tortura blazării»“[6]. În privinţa raporturilor lui Byron cu publicul său, avem datoria să ne aducem aminte că istoria poeziei lui e, în acelaşi timp, istoria unui public nou, ale cărui caracteristici au putut fi puse în lumină numai de versurile byroniene. Începînd din primele două cînturi ale lui, *Childe Harold*, cititorul e îndemnat de-a dreptul să ia aventurile eroului ca pe nişte experienţe reale ale poetului. În felul acesta, Byron pierdea ceea ce unul dintre comentatorii săi numea „independenţa artistică“[7]: autoportretul ce se desenează în cuprinsul versurilor lui e menit să corespundă imaginii poetului pe care cititorul şi-o crease, încetul cu încetul.

De aici, dificultăţile întîmpinate de analiza textului: atît de multe detalii au fost introduse de Byron ca elemente de construcţie ale unor fantezii despre sine, fantezii aşteptate de public, încît întreaga structură poetică e modificată. Mai mult decît atît: problema nu se poate rezolva dacă admitem că Byron şi-ar fi imaginat că e (ori ar fi putut să fie) Lara, Ghiaurul sau Mazeppa — să zicem; nu o asemenea echivalare simplistă constituie baza tehnicii sale poetice. În centrul întregii lui creaţii se află convingerea că experienţa lui existenţială, frenezia cu care îşi trăieşte fiecare moment al vieţii îi justifică poezia. Convingere întărită de circumstanţele propriului succes, de adeziunea cititorilor la formula poetică pe care o crease, de opiniile criticii: Byron avea dreptul să îşi privească opera ca pe o lume ce reflectă cu fidelitate necesităţile spirituale ale epocii.

Nu i-a înţeles pe poeţii din Şcoala Lacurilor, tocmai pentru că îi considera „provinciali“, adică incapabili să cuprindă realitatea vitală a unei întregi naţiuni — mai mult, a unei întregi umanităţi. „Nu ştiu nimic despre lume; şi ce e poezia altceva decît reflectarea însăşi a lumii? Ce legături au oamenii ăștia cu spiritul unei asemenea epoci de mari neliniști? Cum își pot exprima simpatia față de ea?“[8].

---

[5] *Op.cit.*, p. 2.

[6] *Ibid.*

[7] W.J. Calvert, *Byron: Romantic Paradox*, Chapel Hill, 1935, p. 39.

Poezia devenea pentru Byron o necesitate, o formă a existenței; paradoxal, ea se transforma în proiecția unei vieți netrăite, pe care creatorul ei ar fi dorit să o trăiască și, împreună cu publicul său, era chiar convins că a trăit-o cu adevărat. A unei vieți trăite cu intensitate în planul imaginarului, dar *simțită* ca o existență reală.

Una dintre consecințele cele mai importante ale acestei situații e un alt paradox: aristocratul cu succese mondene, învinuit de prietenul său, Shelley, de frivolitate, a ajuns să se considere un însingurat pentru că (poate fără să-și dea seama) publicul său prefera o asemenea imagine a poetului admirat. Și era firesc să fie așa: lui Byron i-a fost cu neputință să obțină audiența mediului din care făcea parte. Înfățișîndu-se ca un exilat, ca un proscris, el nu *își inventa* o situație socială: propria lui clasă l-a repudiat și apropierea de public era o consecință a dorinței, absolut legitime, de a nu rămîne, totuși, un izolat. Ceea ce unii exegeți au numit „cercul vicios byronian“[9] era, de fapt, dovada unei nevoi autentice de a-și afla un sprijin, de a se salva cu adevărat de însingurare. Hazlitt avea numai în parte dreptate cînd scria: „El e, în literatură și în societate, întruparea unei anomalii — un poet aristocrat“[10].

Oricum, premisa oricărei discuții privitoare la poezia lui Byron apare foarte limpede comentatorului: atitudinea poetului și, adesea, expresia stilistică însăși nu pot fi apreciate în afara unor relații — de cele mai multe ori determinante — cu publicul. „E cu totul insuficient să stabilim dacă versurile sale sînt *bune* sau dacă ele sînt *neizbutite*, dacă nu fixăm un reper în funcție de care să-i privim împlinirile; *în funcție de ce* sînt ele bune sau neizbutite?“[11].

E meritul exegezei care descinde — declarat sau nu — din școala de sociologie literară a lui Arnold Hauser de a fi stabilit cîteva puncte fixe apte să înlesnească explicarea unei poezii care, altminteri, ar fi continuat să pară expresia unei sublimări extreme a spiritului romantic și, pe de altă parte, tocmai în numele acestui romantism, forma izolării dureroase de propria epocă. Paradoxul byronian capătă, odată cu cercetarea consecvent orientată spre relevarea sensurilor sociale cuprinse în sistemul de raporturi ale poetului cu propria operă și ale acesteia cu publicul, un temei mai ferm al explicației. Natura poeziei lui Byron nu se mai definește doar „în funcție de ea însăși“, pentru că ea ar însemna numai „romantism concentrat" şi, astfel, romantismul se compară cu romantismul însuşi[12].

---

[8] Byron, *Letters and Journals*, ed. Leslie A. Marchand, vol. IV, Londra, 1977, p. 85.

[9] Samuel C. Chew, *Byron in England: His Fame and After-Fame*, Londra, 1924, p. 106.

[10] *The Complete Works of William Hazlitt*, ed. P.P. Howe, vol. XI, Londra, 1930, p. 85.

[11] E.E. Bostetter, *The Romantic Ventriloquists*, Seattle, 1963, p. 27.

Nici interpretarea potrivit căreia Byron juca rolul principal într-un spectacol menit „să atragă simpatia publicului" nu e întru totul exactă, dacă nu se introduc cîteva precizări necesare. În primul rînd, „actorul" acestui spectacol *era convins* de adevărul propriului rol. De aceea, cred că punctul de vedere al unui exeget de profunzimea lui W.W. Robson nu poate fi acceptat fără rezerve: „În privinţa sincerităţii lui Byron, comparaţia cu interpretul unei opere dramatice luminează într-o anume măsură întregul ansamblu de probleme. Reacţia faţă de un mare actor poate fi «Ce emoţionant!» sau «Ce bine îşi joacă rolul!». Şi nu-i simţim grandoarea decît dacă introducem o dualitate corespunzătoare a conştiinţei în spectacolul oferit de el. Nu e o chestiune de lipsă de sinceritate: spectacolul are sau nu are succes, e bun sau slab, dar nu e sincer sau nesincer. Succesul e un fapt care mobilizează emoţiile cuiva (sau cele pe care cineva crede că le are), fără ca el să le aibă în mod necesar într-un anume moment"[13].

Marea dificultate e că nu putem întotdeauna „să introducem o dualitate" de acest tip în interpretarea operei lui Byron. Aşa cum constata Philip W. Martin, „cea mai persistentă şi mai inabilă preocupare a cititorilor lui e aceea care provine din recunoaşterea faptului că fiinţa lui, sedusă de atracţia unui anume rol (fie el cel din *Childe Harold* sau din *Don Juan)* e de o asemenea natură încît anulează manifestarea unei conştiinţe de sine în textul poetic"[14]. A reduce întreaga problemă a poeziei lui Byron la aceea a „măştilor" poetului, a adoptării unei „imagini convenabile" în spatele fiecărui erou creat de el înseamnă a alege drumul cel mai uşor: semnificaţiile textului se reduc la acelea ale unei convenţii comune la care aderă deopotrivă poetul şi publicul său, rezolvarea ei stînd exclusiv în capacitatea scriitorului de a adopta o „mască", fără alte implicaţii de ordin estetic sau biografic.

În realitate, „masca" byroniană conţine destule paradoxuri care nu pot fi explicate, pur şi simplu, prin convenţia acceptată în egală măsură de actor şi de public. De ce, de pildă, intervine o asemenea diferenţă între poziţia poetului faţă de eroul din *Childe Harold* şi aceea faţă de cel din *Don Juan?* Sînt, oare, personajele lui Byron simple variaţii pe o temă care s-a constituit în jurul lui 1815 şi a fost verificată atunci că avea suficientă putere de atracţie asupra publicului? Explică, oare, aceasta legătura între burlescul unora dintre eroii byronieni şi mitul care a început să se creeze în jurul poetului încă din timpul vieţii sale? Şi structura prozodică e tot o consecinţă a „pactului“ încheiat de Byron cu publicul său? Ceea ce s-a numit, cu un termen foarte potrivit, „chimia“ versului byronian poate fi înţeleasă ca rezultat al efortului de a-şi cuceri cititorii?

---

[12] Vezi P.L. Thorslev, Jr., *The Byronic Hero: Types and Prototypes*, Minneapolis, 1962, p. 117.

[13] *Op.cit.*, p. 58.

[14] *Op.cit.*, pp. 4–5.

Cei mai de seamă cercetători ai structurii versului lui Byron, Andrew Rutherford[15], L.C. Martin[16], Leslie A. Marchand[17], au căzut de acord, în pofida unor deosebiri esenţiale de metodă, asupra unui fapt: aparenta inconsecvenţă a concepţiilor poetice nu contrazice continuitatea unui proces unic în întregul romantism englez, proces care adună şi topeşte laolaltă elemente eclectice, asa încît cititorul rămîne cu impresia că întreaga expresie e fructul unei experienţe imediate. Cu atît mai mult cu cît, s-ar cuveni să se adauge, unele dintre aceste elemente nu sînt rezultate ale unor influenţe cărora e de ajuns să li se identifice sursa pentru a se lămuri problema adeziunii lui Byron la una sau la alta dintre concepţiile artistice ale romantismului sau ale secolelor precedente: traseul ideilor lui Byron e sinuos şi, nu o dată, deconcertant. Studierea lor scoate la iveală interferenţe complicate — de pildă, felul în care poetul ajunge la Wordsworth (cel despre care spunea cîndva că e o „moaşă comunală“ şi că „nu înţelege nimic din ce se petrece în lume“) prin intermediul lui Rousseau. Domeniul interferenţelor şi al interpolărilor byroniene contribuie, desigur, la înţelegerea naturii raporturilor cu propria artă şi cu publicul; dar, mai mult decît atîta, el deschide o perspectivă lămuritoare asupra *contextului literar* al poeziei lui.

Exegeţii acestei poezii s-au văzut confruntaţi cu un adevăr căruia Santayana i-a dat o formulare ce li s-a părut, decenii în şir, a fi foarte exactă: „nu s-a respectat pe sine şi nu şi-a respectat nici arta atît cît meritau amîndoi“[18]. Cum poţi să studiezi cu seriozitate — s-au întrebat ei — opera unui poet atît de indiferent faţă de propria forţă de creare a valorilor estetice? Răspunsul a fost schiţat relativ tîrziu (prin anii ’40 ai secolului nostru), cînd dilema a fost gîndită deopotrivă în termenii sociologiei literare şi în cei ai analizei textuale. S-a constatat atunci că, de fapt, Byron avea un simţ foarte precis al valorii versurilor sale şi ştia să facă deosebirea între ceea ce scrisese pentru a-şi crea o imagine pe măsura aceleia pe care o doreau cititorii, şi poemele ce reflectau propria viziune romantică, modelatoare ale conştiinţei publicului în conformitate cu noile idei ale epocii.

Byron a ştiut „să se apere împotriva eventualelor banalităţi existente în propria operă“[19]; cu alte cuvinte, avea o surprinzătoare putere de detaşare, ceea ce i-a permis ca în unele poeme să nu investească decît strictul necesar obținerii succesului de public. Dar, se cuvine să adăugăm, nu a acceptat niciodată soluții echivoce, nu a scris poeme pe care le-ar fi socotit că trebuie uitate imediat după ce au fost publicate: pactul cu cititorii „era respectat în spiritul unei depline onorabilități — Byron le dăruia versuri care îi bucurau, dar nu ar fi fost de acord să scrie împotriva propriei convingeri“[20]. Fapt care întărește convingerea cercetătorului că studierea personalității lui Byron, a „pactului“ însuși trebuie să înceapă și să se încheie cu studierea poeziei lui. Un studiu, însă, care nu își îngăduie să facă abstracție de celălalt participant la pact — de publicul primului sfert al secolului trecut.

---

[15] *Byron, A Critical Study*, Londra, 1961.

[16] *Byron's Lyrics*, Nottingham, 1948.

[17] *Byron's Poetry: A Critical Introduction*, Londra, 1965.

[18] George Santayana, *Selected Essays*, New York, 1979, p. 189.

[19] L.C. Martin, *op.cit.*, p. 39.

Una dintre erorile inexplicabile ale multor exegeți ai lui Byron a fost aceea de a-i privi pe cititorii săi ca pe o categorie unitară, însuflețită de aceleași idealuri și nutrind aceleași gusturi. Eroare cu atît mai ciudată cu cît se omiteau datele unui fenomen internațional, „byronismul“, în care, în nici un caz, nu acționau forțe de același sens. „În ansamblu, observa unul dintre cei mai de seamă istorici ai literaturii engleze, fervoarea revoluționară și contrarevoluționară nu se leagă într-un mod prea simplu de dezvoltarea romantismului. Ea stimulează energii, generează reacții temperamentale și le dă un impuls suplimentar în direcția în care fiecare în parte era pregătit să se îndrepte. Prin urmare, din punct de vedere psihologic, literatura aceasta pare să conțină trăsături foarte eterogene. Partizanii revoluției sînt, în cea mai mare parte, entuziaști și generoși, călăuziți de sensibilitate și purtați de imaginație; dar doctrina libertății și a egalității se adresează rațiunii; cei care o vor propaga vor fi logicieni pasionați; și rigoarea ei intelectuală a făcut-o să fie denunțată ca o formă inumană și himerică de geometrie“[21]. Cu necesara rezervă privitoare la motivele adversității dușmanilor ei, care nu îi reproșau evident numai „rigoarea intelectuală“, observația lui Cazamian e foarte adevărată: literatura Revoluției se caracteriza printr-o sinteză complexă a sensibilității și a rațiunii.

Pe de altă parte, relațiile dintre Revoluția Franceză și climatul cultural din Anglia sfîrșitului de secol al XVIII-lea și începutului celui de-al XIX-lea nu se exprimă neapărat într-o imagine conturată foarte clar. Sînt unele conflicte care mocnesc adînc și pe care literații nu le vor intui decît tîrziu, sînt altele pe care ei le vor descoperi înaintea politicienilor. Chiar și către sfîrșitul epocii napoleoniene, cînd generația lui Byron își proclamase încrederea în idealurile Revoluției, evenimentele de la 1789 și din anii care urmaseră erau încă *subiect* al literaturii și nu determinaseră o influență *stilistică* fundamentală. „Marea dramă a Revoluției se adresa întregii naturi umane și punea în joc toate însușirile adverse; ea înălța sufletele pe o culme a entuziasmului sau le sfîşia într-un conflict lăuntric; era, astfel, departe de a fi creat o stare psihologică pe care am putea-o descrie ca fiind unitară. Şi tocmai aceasta ne ajută să înţelegem calitatea morală specifică a epocii, în care difuziunea universală a sentimentului se asociază strîns cu activităţile celei mai clarvăzătoare şi mai pline de fermitate raţiuni"[22].

---

[20] *Idem*, p. 186.

[21] Louis Cazamian, în *Legouis and Cazamian's History of English Literature*, Londra, 1971, p. 972.

Poziţia lui Byron şi semnificaţia „pactului" încheiat de el cu publicul vremii sale pot fi mai bine înţelese dacă se raportează la o situaţie semnalată cîndva de Arnold Hauser: „Perioada postrevoluţionară a fost o epocă de dezamăgire generală. Pentru cei care erau legaţi doar superficial de ideile Revoluţiei, această dezamăgire a început odată cu Convenţiunea, pentru adevăraţii revoluţionari — odată cu 9 Thermidor. Cei dintîi au ajuns, treptat, să urască tot ceea ce le amintea de Revoluţie, celorlalţi fiecare nouă etapă le confirma trădarea foştilor aliaţi. Dar a însemnat şi o trezire dureroasă pentru aceia cărora visul Revoluţiei a fost un coşmar de la bun început. Tuturor epoca prezentă li s-a părut îmbătrînită şi pustie. Intelectualii s-au izolat tot mai mult de restul societăţii şi trăiau o existenţă care era numai a lor"[23]. Poate că, mai exact, intelectualii se izolaseră de filistini, de cei desemnaţi cu termenul dispreţuitor de „bourgeois", în opoziţie cu cel de „citoyen"; Byron, însă, a fost unul dintre cei conştienţi că opera lui trebuie să se adreseze unei categorii mai largi decît aceea constituită de intelectuali, chiar şi de cei care credeau încă în idealurile Revoluţiei, în pofida copleşitoarei deziluzii ce cuprindea straturile cele mai diverse ale societăţii postrevoluţionare. „Pactul" său fusese încheiat cu *publicul*, în ansamblul său, şi nu cu o anume clasă; dezamăgirea lui nu a însemnat (cum, de altfel, nu a însemnat nici pentru alţi fruntaşi ai mişcării romantice) renunţarea la acţiune.

În privinţa idealurilor care i-au animat pe romanticii englezi, comparaţiile cu situaţia de pe Continent sînt doar parţial concludente. E adevărat, desigur, că — aşa cum afirmă Hauser — arta romantică, în întregimea ei, va fi cea dintîi care va consta din „documentul uman", din confesiunea strigată, din rana oferită, dezgolită, privirii; dar e mai greu de acceptat concluzia potrivit căreia „mişcarea romantică nu ezită să considere că burghezul e măsura tuturor lucrurilor"[24]. Mişcarea căreia istoricii literari îi spun fie „Renaşterea romantică", fie „Întoarcerea la natură", fie „Renaşterea Miracolului" (în funcţie de reperul pe care şi-l aleg pentru definirea întregului fenomen — Scott, Wordsworth sau Coleridge), avea aici, se ştie bine, o tradiţie mult mai veche decît în celelalte ţări europene. O tradiţie reprezentată, fireşte, nu numai de poezia atît de impropriu numită încă „preromantică“, poezia lui Thomson, Young şi Gray; ci, mai ales, de confruntarea ideilor filosofice şi morale.

---

[22] *Idem*, pp. 972—973.

[23] Arnold Hauser, *The Social History of Art*, vol. III, New York, f.d. (1951), p. 177.

[24] *Idem*, pp. 177—178.

Lupta s-a purtat pe un teritoriu larg, cuprinzînd aproape toate domeniile vieţii culturale. Deismul fusese atacat nu numai de pe poziţiile laice ale scepticismului lui Hume şi Gibbon, ci şi dinăuntrul bisericii, grupări protestante — cum era cea a unitarienilor — declarîndu-şi dezacordul faţă de interpretările extreme ale fideismului. Se instituia un primat al cunoaşterii directe, prin simţuri, al scopului practic, ceea ce încuraja, dintre toate speciile literare, poezia didactică şi satira, dar se opunea programatic literaturii care se întemeia pe imaginaţie şi pe emoţie. Dintre poeţii consideraţi mai tîrziu precursori ai „Renaşterii romantice“, Cowper şi Collins erau bolnavi, maladia lor manifestîndu-se printr-o fantezie febrilă, adesea haotică (şi cazul lui Blake nu era departe de aceste simptome, deşi părerea mea e că el evada cu bună-ştiinţă din lumea raţionalului), iar Gray era, prin fire, un melancolic maladiv; tipul poetului romantic era, astfel, anticipat de personalităţile unor scriitori trăind în plin „veac al raţiunii“ înglobează şi alte fenomene contradictorii, printre ele faptul că el coincide cu epoca de maximă înflorire a himnologiei mistice nefiind, desigur, cel mai lipsit de semnificaţie.

„Pe sub suprafaţa raţionalismului, curgea un curent mai cald, ceva pe care adversarii îl numeau cu dispreţ «entuziasm»“[25]. Susţinut de dezidenţa metodistă — pe care unul dintre cei mai proeminenţi istorici englezi ai ideilor a numit-o „evenimentul cel mai important în Anglia secolului al XVIII-lea“[26] —, acest curent „ce cobora din minte spre suflet“ avea să se cheme *sentimentalism*. Sensurile politice ale sentimentalismului nu au fost suficient studiate; poate că o cercetare mai amănunţită a raporturilor lor cu metodismul (care se declara, de pildă, vrăjmaş al inumanului comerţ cu sclavi şi al reprimării sălbatice a indienilor din coloniile americane) ar explica mai bine, dincolo de condiţionările lui psihologice, receptivitatea manifestă faţă de tezele sale a unor spirite de primă mărime din Anglia „veacului raţiunii“. Ecourile lui se făceau auzite în escurile lui Steele, în *Anotimpurile* lui Thomson, în romanele lui Sterne şi Richardson şi se interferau firesc cu cele pe care literatura engleză le recepta din *Wertherul* lui Goethe şi din *Noua Héloïsă* a lui Rousseau. Un romancier din cea de-a doua jumătate a secolului, Henry Mackenzie, azi uitat aproape cu desăvîrşire, era foarte respectat în epocă, într-o asemenea măsură încît nu sîntem surprinşi să aflăm că romanul său, cu un titlu de altminteri foarte concludent, *Omul cu simțire*, era purtat mereu cu sine de un poet de statura lui Burns.

---

[25] Herbert Grierson, J.C. Smith, *A Critical History of English Poetry*, Harmondsworth, 1966, p. 274.

[26] Leslie Stephen, *History of English Thought in the XVIIIth Century*, vol. I, Londra, 1941, p. 98.

Curentul literar a avut o existență scurtă; dar influența lui asupra mentalității secolului e incontestabilă: datorită lui, se spune, „oamenii au devenit mai umani față de semenii lor și față de animale"[27]. Paralel, însă, cu sentimentalismul, un alt curent literar eroda structurile „veacului rațiunii": reînviind temele poemelor inspirate din mitologia britanică ale lui Spenser, ale străvechilor legende celtice și scandinave (așa cum se înfățișau ele în opera lui Collins, în *Relicvele de veche poezie engleză* ale lui Percy sau în falsul Ossian al lui Macpherson), dezvoltînd fantasticul sumbru al „romanului gotic", el atrăgea atenția asupra tradițiilor mitice din zone pînă atunci umbrite de prestigiul literaturii latine și grecești, atît de prețuite de oamenii epocii clasiciste. Toate acestea însemnau răzvrătirea împotriva neoclasicismului englez, atotputernic de-a lungul deceniilor dominate de personalitățile lui Pope și Johnson. „Renașterea romantică" începuse în plin „veac al rațiunii".

Generația lui Byron a fost beneficiara acestei stări de fapt; dar, cu toată aversiunea — pe care și-a exprimat-o cu energie polemică și cu patos — față de cei din generația precedentă, a lui Wordsworth, Southey și Coleridge, a avut foarte mult de cîștigat de pe urma atmosferei culturale create de poezia și, mai ales, de programul literar al acesteia. Evident, o cercetare amănunțită a surselor lui Byron (așa cum s-au și întreprins mai multe, cu rezultate revelatorii) scoate la lumină relații dintre cele mai felurite ale poeziei sale cu arta și cu literatura secolului al XVIII-lea. O precizare e, totuși, necesară: el nu se îndreaptă spre alte izvoare pe care contemporanii săi să nu le fi cunoscut, ci interpretarea lui, relațiile stabilite de el între diversele opere sînt ilustrative pentru viziunea anticlasicistă ce se afirmase încă din veacul luminilor.

Byron nu e singurul romantic englez care datorează atît de mult lui Rousseau; nu numai *Contractului social* sau lui *Emile* (ale căror idei le-ar fi putut descoperi, desigur, în paginile sobre ale lui Locke), ci și în *Noua Héloïsă*. Dar puțini au fost aceia care să descopere afinitățile filosofiei rousseauiste cu poezia lui Thomson și cu viziunea lui Wordsworth (în sfîrșit, revelat lui Byron de prietenul său, Shelley, în vremea cînd se aflau amîndoi în Elveția), așa cum dovedește cîntul al III-lea al lui *Childe Harold* că le-a înțeles el.

Și, pe de altă parte, contribuția contemporanilor săi la modelarea unei concepții poetice care a ajuns să fie considerată „un rezumat al întregului romantism"[28] se dovedește a fi mult mai importantă decît s-a crezut la un moment dat. Și nu numai aceea a lui Shelley, cunoscută și cercetată de multă vreme[29]; dar şi cele ale unor poeţi pe care autorul *Viziunii Judecăţii* i-a atacat ca pe nişte adversari aflaţi pe poziţii pentru totdeauna ireconciliabile — Coleridge, al cărui poem *Temniţa* a fost recunoscut ca unul dintre izvoarele sigure ale arhitecturii *Prizonierului din Chillon*[30], Wordsworth, prezent — după părerea lui Philip W. Martin — în multe detalii ale aceluiaşi poem[31], Walter Scott în povestirile orientale[32].

---

[27] G.M. Trevelyan, *English Social History*, Londra, 1982, p. 481.

[28] Vezi G.G. Hough, *The Romantic Poets*, Londra, 1953, p. 12.

De altfel, pe măsura trecerii timpului, opoziţia dintre poezia lui Byron şi aceea a lakiştilor sau a lui Scott apare tot mai mult ca un reflex al prejudecăţilor moştenite din secolul trecut şi cărora, e drept, judecăţile de valoare ale lui Byron însuşi, ironiile veninoase din scrisorile şi din jurnalele lui le-au furnizat numeroase argumente). Chiar şi în ultimul deceniu› exegeţi care au izbutit să pună în valoare semnificaţii esenţiale ale operei byroniene au stăruit în convingerea tradiţională că Byron şi Wordsworth ar reprezenta două extreme ale teritoriului romantic. Bernard Blackstone, de exemplu, discutînd cîntul al III-lea din *Childe Harold*, declară că nu a izbutit niciodată să descopere „vreun element wordsworthian în viziunea naturii lui Byron“[33]; potrivit părerii sale, „viziunea lui Byron e complexă“ şi, dacă se vorbeşte de „stîngăciile“ poemului lui, acestea sînt întru totul comparabile „stîngăciilor“ lui Shakespeare din ultimele sale piese[34]. „Relaţia lui Byron cu Natura [...] e o adevărată «întrevedere» în care făptura izvodită din ţărînă şi care se va întoarce în ţărînă şi Natura-mamă-şi-mormînt *se privesc* una pe cealaltă cu o căutătură plină de liniste şi de dragoste şi se recunosc“[35]. De unde rezultă, însă, că atitudinea lui Byron ar fi opusă aceleia a lui Wordsworth?

Se mai evocă încă multe împrejurări în care Byron se disocia de contemporanul său mai vîrstnic; dar atenţia comentatorilor e tot mai des atrasă de mărturiile sale ce relevă autenticitatea respectului faţă de Wordsworth. Un exemplu semnificativ e pus la îndemînă de o însemnare pe manuscrisul poemului *Mormîntul lui Churchill*, scris în acelaşi an ca şi cîntul al III-lea al lui *Childe Harold*: „Poemul care urmează (asemenea celor mai multe pe care am încercat să le scriu) e întemeiat pe un fapt adevărat; şi acest amănunt e o încercare de imitare serioasă a stilului unui mare poet, a frumuseţilor şi cusururilor lui. Spun *stilul*, pentru că ideile pretind că sînt ale mele. Aşa încît, dacă e vreun lucru ridicul, să fie pus pe seama mea, cel puţin tot atît cît şi pe seama domnului Wordsworth care nu poate avea mulţi admiratori mai mari decît sînt eu însumi. Am topit laolaltă tot ce am crezut că pot fi frumuseţile ca şi cusururile stilului său; şi s-ar cuveni să ne amintim că în lucrurile de felul acesta, chiar dacă sînt de laudă sau de ocară, se află întotdeauna ceea ce se cheamă un compliment, poate fără de voie"[36].

---

[29] Pentru o sinteză bibliografică a studiilor referitoare la acest aspect al operei byroniene vezi Joseph Barrell, *Shelley and the Thought of His Time*, New Haven, 1967.

[30] Vezi Philip W. Martin, *op. cit.*, pp. 81—85.

[31] *Ibid.*

[32] Rutherford, *op. cit.*, p. 71.

[33] Bernard Blackstone, *Byron: A Survey*, Londra, 1975, p. 188.

[34] Vezi *idem*, p. 189.

[35] *Idem*, p. 194.

Sau un alt detaliu, de strictă istorie literară, care accentuează complexitatea raporturilor cu Coleridge: se pare că poemul acestuia, *Temniţa*, pe care am văzut că se sprijină, într-o oarecare parte, compoziţia *Prizonierului din Chillon*, fusese preluat de autorul lui dintr-o dramă mai veche a sa, *Osorio*, şi inclus în versiunea revizuită a piesei *Remuşcare*. Or, e foarte posibil ca Byron să îl fi cunoscut de acolo, de vreme ce lui i se datorește, în bună măsură, reprezentarea *Remuşcării* la teatrul Drury Lane, în 1813[37]. Aşa încît afirmaţia că „de îndată ce trecem de la prima la cea de-a doua generaţie de romantici, ne aflăm într-o lume nouă"[38], afirmaţie deseori repetată de-a lungul unui secol şi jumătate, e mai puţin adevărată — cel puţin în cazul lui Byron — decît s-a considerat. La vîrsta la care generaţia lui Byron şi a lui Shelley îşi proclama adeziunea la principiile Revoluţiei Franceze, Wordsworth şi Coleridge fuseseră şi ei admiratori ai celor care dărîmaseră Bastilia şi anunţaseră ivirea unei epoci a libertăţii şi egalităţii. Dar ceea ce fusese pentru cei mai vîrstnici anul 1789, va fi pentru cea de-a doua generaţie de romantici 1815, înfrîngerea lui Napoleon la Waterloo: aşa cum cei dintîi se vor desolidariza treptat de idealurile lor din tinereţe, înspăimîntaţi de radicalismul politic pe care entuziasmul lor, sincer dar naiv, nu-l întrezărise, Byron şi cei de vîrsta lui îşi vor da seama că despotismului napoleonian îi urmase o tiranie încă şi mai întunecată, şi mai primejdioasă — aceea instaurată de Sfînta Alianţă. Evoluţia generaţiei lui Wordsworth se va produce sub semnul apropierii de ideile conservatoare, aceea a generaţiei lui Byron în sensul unei radicalizări. Deşi nu al unei radicalizări totale.

Graniţele „lumii noi" despre care se vorbeşte în legătură cu lumea lui Byron şi a celor de-o vîrstă cu el nu o separă foarte net de aceea a lui Wordsworth şi a celor din generaţia lui: experienţele lor de viaţă fuseseră diferite, unii fuseseră contemporani ai Revoluţiei, ceilalţi ai imperiului; dar opoziţia dintre ei nu implica neapărat adoptarea unor programe literare întru totul adverse. Cei trei reprezentanţi ai „Şcolii Lacurilor", Wordsworth, Coleridge şi Southey, sînt partizani ai unei Anglii care, pînă la 1815, a fost principala organizatoare a coaliţiilor împotriva Franţei revoluţionare şi a lui Napoleon; după Waterloo, acerbul lor conservatorism va rămîne izolat în mijlocul unor forţe politice care acţionau energic în favoarea unui regim liberal. Burghezia cerea drepturi politice mai mari; războiul cu Franța se încheiase cu o foarte costisitoare victorie: Anglia era sărăcită și agitată de numeroasele probleme interne. Efectele prosperității comerciale erau anihilate de criza băncilor și a agriculturii. Ofensiva proletariatului împotriva oligarhiei lua forme tot mai bine organizate. În acest climat, lakiștii erau dezorientați, se simțeau singuri și adevărul e că poezia lor avea un ecou din ce în ce mai slab.

---

[36] Lord Byron, *Poetical Works*, ed. E.H. Coleridge, vol. IV, Londra, [1901], pp. 46—47.

[37] Vezi A. Barton, *Byron and the Mythology of Fact*, Nottingham, 1968, pp. 176—177.

[38] Herbert Grierson, J.C. Smith, *op. cit.*, p. 324.

Romanticii din cea de-a doua generație erau și ei însingurați, mai mult, își declamau cu orgoliu această izolare. Byron și Shelley se despărțiseră de propria clasă, dar nu aderaseră nici la idealurile pragmatice ale burgheziei. În planul creației literare, acești răzvrătiți nu se declaraseră împotriva modelelor elisabethane, dar refuzau să recunoască autoritatea vreunei tradiții poetice (cu toate că analiza creației lor demonstrează că, în fapt, ei erau mult mai receptivi decît voiau să lase să se creadă).

Cei trei reprezentanți ai romantismului de după 1815 — Byron, Shelley, Keats — sînt uniți de afinități care „acționează mai curînd ca niște forțe centrifuge în planul exterior al destinelor lor, în loc să realizeze o convergență vizibilă a drumurilor lor“[39]. Dar tustrei s-au întîlnit în Italia. E greu de crezut că, „dacă ar mai fi trăit, Veneția sau Umbria ar fi putut să fie pentru ei, cel puțin o vreme, un răgaz, un fel de district al Lacurilor“[40]. Lakiștii se retrăseseră în îndepărtatul ținut din apropierea hotarului cu Scoția, căutînd liniștea, pentru ei poezia fiind „o emoție retrăită în singurătate“. Ceilalți erau exilați, iar Italia nu le-a adus în nici un fel tihna: poemele lui Byron și ale lui Shelley din anii șederii aici sînt străbătute de întrebări mai grave și mai dramatice decît cele scrise în Anglia. Iar în ceea ce-l privește pe Byron, adeziunea lui la cauza libertății s-a săvîrșit în Italia într-un chip mai direct decît oriunde pînă atunci.

Reacțiile lor psihologice erau diferite, viziunea politică a lui Shelley nu era de natură să-l apropie de aceea a prietenului său: idealismul democratic al celui dintîi, individualismul celuilalt (care, însă, nu l-a făcut să ezite cînd a fost necesar să se dăruiască unei cauze) erau unite doar de un dispreț comun față de oligarhie, dar și de burghezia pragmatică și agresivă. Nevoia unei libertăți interioare totale se exprima la Shelley printr-un umanism extatic, printr-un ateism ce se suprapunea uneori panteismului poetic; la Byron — prin afișarea unui amoralism vecin cu cinismul dar care, la o privire atentă, se dovedește a ascunde un sentimentalism disimulat cu un fel de pudoare.

„Anarhia morală“ de care vor fi acuzați adversarii filistinismului victorian își are obîrșia în acest grup de exilați din Anglia epocii georgiene. Răzvrătirea împotriva legilor menite să limiteze libertatea individului reprezenta o nouă etapă în evoluţia romantică inaugurată de exaltarea sensibilităţii şi a imaginaţiei pe care o conţinea programul lakiştilor; dar prima generaţie a romanticilor lăsase, prudentă, deoparte problemele moralei. Nici cei din generaţia lui Byron şi a lui Shelley nu le-au atacat făţiş decît rareori: de pildă, memorabila broşură în care acesta din urmă susţinea *Nécesitatea Ateismului* într-o demonstraţie încheiată, cu un superb orgoliu juvenil, prin cele trei litere — *Q.E.D.*, ceea ce i-a atras exmatricularea de la Oxford.

---

[39] Louis Cazamian, *op.cit.*, p. 1040.

[40] *Ibid.*

Izolarea grupului de exilaţi, de care continuă să vorbească istoricii literari, e un fapt real: dar nu în sensul unei despărţiri de idealurile publicului celui mai larg — tirajele poemelor lui Byron sînt o probă convingătoare. Ci e izolarea celor care au cutezat să meargă mai departe decît restul generaţiei; şi pentru că erau, evident, mai înzestraţi decît ceilalţi, cugetarea era mai profundă şi expresia poetică mai plină de forţă. S-ar spune că, în opera lor, romantismul se rostea mai deplin, într-un chip cu adevărat exemplar. „Comparaţi cu ei, rivalii lor apar — aşa cum erau în realitate — ca nişte semiromantici“[41]. Cei trei —Byron, Shelley, Keats — constituie un grup de „magnifice excepţii“, nu numai prin puterea artei lor, ci şi prin intensitatea trăirii.

E, însă, adevărat că, dintre ei, numai Byron va fi aclamat, încă din timpul vieţii, de nenumăraţi admiratori: după ce, în culmea gloriei, cu un superb gest de sfidare, îşi părăsise ţara ajunsă sub stăpînirea tiraniei oligarhice, a cucerit publicul din ţările Europei. Ceilalţi doi nu vor fi înţeleşi decît mult mai tîrziu: vreme de cîteva decenii, în conştiinţa Angliei şi a Continentului, strălucirea şi umbrele romantismului vor fi identificate exclusiv cu poezia byroniană. E greu de acceptat că un asemenea triumf e explicabil numai prin fascinaţia celor care le-au admirat cu un fel de spaimă (uneori mărturisită) existenţa, îndrăzneala lor de a nesocoti legile, scrise şi nescrise, ale epocii. Plasaţi într-o perspectivă istorică reală, ei au fost premergătorii poeţilor care, în cea de-a doua jumătate a secolului, au trăit în conformitate cu propria poezie, opunîndu-se şi prin creaţie, şi prin modul existenţei lor zilnice, liniştii şi inerţiei filistine.

Cei trei exilaţi au făcut şi din viaţa lor un manifest poetic al nonconformismului.

Dintre ei, evident, cel care a trăit existenţa cea mai spectaculoasă a fost Byron. S-a ivit chiar, la un moment dat, primejdia ca spectacolul existenţei să se substituie semnificaţiilor operei, astfel încît poezia lui să fie interpretată dintr-un unghi exclusiv biografic. Cu atît mai mult cu cît, în întregul romantism englez, el a fost cel care a reprezentat cel mai bine acel *mal du siècle* care a însemnat, probabil, trăsătura cea mai caracteristică a romantismului de pretutindeni. O permanentă nelinişte, o durere asumată, orgolios, în numele unei întregi umanităţi, al unei lumi ieşite din rosturile ei; s-a făcut, adesea, observaţia ca această stare de spirit aşază romantismul în descendenţa spirituală a lui Rousseau şi a lui Goethe din *Werther*, că eroul byronian e înrudit cu René al lui Chateaubriand şi că, la rîndu-i, generează o atitudine sufletească pe care o vor adopta romanticii europeni (situaţia celor americani e, negreşit, mai complicată) din întreaga perioadă ulterioară.

---

[41] *Idem*, p. 1044.

Chestiunea morbidităţii acestui erou merită, desigur, o analiză mai atentă; deocamdată vom remarca, anticipînd-o, că Byron nu îl propune ca pe un exemplu vrednic de imitat, că eroul său se prăbuşeşte, inevitabil, asemenea celui al lui Marlowe, pentru că nu a ştiut să armonizeze pasiunile sale titanice cu sensurile vieţii, ale universului care le-a creat. Năzuind să descopere misterele lumii, îşi dă seama într-un tîrziu că puterile lui sînt limitate prin însăşi firea lor, dar nu renunţă: prăbuşirea sa e, în esenţă, o izbîndă: împotriva spaimei care paralizează, a mulţumirii de sine şi a comodităţii de gîndire şi de simţire.

Incompatibilitatea idealurilor morale ale individului cu ansamblul de convenţii ale societăţii era un element al noului concept al omului, aşa cum fusese definit de Rousseau şi de Goethe, iar figura eternului rătăcitor, purtînd blestemul propriei naturi nesociabile apăruse în literatura lui Etienne de Senancourt şi a lui Benjamin Constant. Dar, la aceşti scriitori, înstrăinarea eroului era însoţită de un anume simţ al vinovăţiei şi se manifesta într-o relaţie complicată şi lipsită de consecvenţă cu societatea; „numai la Byron ea se va transforma în răzvrătire făţişă, într-un proces în care osînditul se condamnă pe temeiurile unei judecăţi proprii, e cuprins de milă faţă de sine şi de o imensă tristeţe“[42].

Eroul byronian, „acest succesor tîrziu al cavalerului-rătăcitor“[43], era la fel de accesibil publicului ca şi eroul romanului cavaleresc. Unii i-au găsit strămoşi în romanul picaresc al Renaşterii spaniole[44], alţii în vechiul tip al proscrisului din legendele medievale englezeşti[45], frate bun cu Robin Hood şi cu ai săi *outlaws*. Poate, într-un fel, înrudit şi cu Hamlet, copleşit şi el de povara unei lumi ieşite din ţîţîni, dar mai puţin obsedat decît acesta de întrebările fără răspuns privind rosturile universului; şi, în acelaşi timp, împingînd sensurile justiţiare ale revoltei sale pe un plan mai abstract decît acela în care acţionează eroul shakespearean.

Acest tip de judecăţi reduce, totuşi, semnificaţiile unei creaţii literare la acela al unor variabile, investite cu mai mult sau mai puţină imaginaţie, ale unor modele-standard; sursologia a încetat de mult să reprezinte un domeniu cu adevărat productiv al literaturii comparate: rezultatele ei se pot organiza în utile inventare, dar nu conduc decît rareori la concluzii privind elementul modelator al creației oricărui topos literar — *ideea*. Așa cum remarcă Hauser, „eroul romantic pe care îl introduce Byron în literatură e un om misterios; în trecutul său există un secret, un păcat îngrozitor, o eroare dezastruoasă sau o omisiune ireparabilă"[46]. Observație exactă dar care nu mi se pare că izbutește să precizeze conturul unui portret al eroului byronian: cîte personaje, de pildă, ale romanului gotic nu ascund „un păcat îngrozitor"? E, oare, eroul lui Byron un descendent al lui Oedip? Și așa mai departe...

---

[42] Arnold Hauser, *op. cit.*, p. 212.

[43] *Idem*, p. 213.

[44] Vezi Thorslev, *op. cit.*, p. 88.

[45] Vezi Jerome J. McGann, *Fiery Dust: Byron's Poetic Development*, Chicago, 1968, pp. 161–163.

Nici soluția „proiecției autobiografice" nu mi se pare satisfăcătoare: e greu de susținut că personajul marilor poeme și al dramelor byroniene e un autoportret. E adevărat că Byron-omul a recurs nu o dată la o poză întru totul conformă ideilor romantice privitoare la comportarea individului față de semenii lui și față de formele organizării sociale; poza eroului său e, însă, diferită: ea implică o intensitate a trăirii, un satanism pe care poetul nu le-a trăit niciodată. Poate, cel mult, ea configurează un tip pe care Byron ar fi vrut să aibă puterea de a-l întruchipa: e un ideal la care a aspirat îndelung, așa cum se întîmplă cu mulți dintre eroii romantismului.

Nu o mască, nu un alter-ego, ci proiecția unui tip ideal cu care va fi de acord și cititorul. Eroul e „înveșmîntat în mister": or, popularitatea misterului fusese verificată din vremea romanelor gotice; acolo, însă, deznodămîntul acțiunii însemna și dezlegarea tuturor secretelor, odată cu pedeapsa sceleratului și răsplata celor buni. Convenția nu e urmată de Byron: nu lămurirea tainei îl interesează, ci *taina* ca atare. Eroul său rămîne, pînă la sfîrșit, necunoscut, însingurat, tăcut. El poartă cu sine nimicirea și pierzania, în primul rînd propria pierzanie. E nemilos cu sine și cu toți ceilalți: nu iartă și nici nu așteaptă iertare. Pînă la sfîrșit, nu-i pare rău de nimic din cîte a făptuit și l-au dus la pierzanie, nici nu se gîndește că ar fi putut să aleagă un alt drum. Nu e atitudinea unui fatalist, ci a unui individ care crede că destinul său nu poate fi asemenea celorlalte destine ale oamenilor.

De fapt, însă, seamănă mult cu alți eroi romantici: ca și Saint-Preux, ca și René sau Werther, e un tînăr frumos, coborînd dintr-o familie nobilă. Dar nefericirea lui nu e pricinuită de o iubire nefericită: dimpotrivă, e iubit, dar nu poate răspunde iubirii prin iubire. În ființa lui e prea puțin *omenesc* și, de aceea, drama lui nu poate fi un model pentru oamenii obișnuiți. Dar satanismul său va fi model pentru alte creaturi, anume pentru alți eroi literari. „Îngerul căzut" care împinge la prăbușire pe cei aflați în preajma sa, avînd o neasemuită putere de seducție, i-a atras pe mulți romantici; Byron nu e, desigur, creatorul tipului, dar romantismul european, de la Musset, Lamartine şi Vigny, pînă la Leopardi şi Lermontov l-a preluat, de cele mai multe ori, de la el.

---

[46] *Op. cit.*, p. 213.

O altă remarcă interesantă a lui Hauser: „Acest satanism şi-a avut originea în ambivalenţa atitudinii romantice faţă de viaţă şi a provenit, fără îndoială, din sentimentul de insatisfacţie religioasă; dar, în mod particular la Byron, s-a transformat în dispreţ faţă de toate lucrurile sacre venerate de burghezie. Singura deosebire dintre aversiunea unui *bohème* francez faţă de burghezie şi atitudinea adoptată de Byron a fost că anticonvenţionalismul plebeu al lui Gautier şi al prietenilor săi a reprezentat un atac care venea de jos în sus, în vreme ce amoralismul lui Byron era un atac de sus în jos"[47]. Dar poetul era la fel de departe de propria clasă şi faptul că aparţinea aristocraţiei nu explică decît parţial atacul împotriva filistinismului burghez; ca şi Shelley, el e un *declasat*, un om care s-a despărţit de nobilime şi a renunţat la privilegiile ei. De altfel, la amîndoi relaţiile cu familia au pregătit această despărţire: e drept, în atitudinea lui Byron (dar aproape deloc in aceea a prietenului său) se poate desluşi întotdeauna un semn oarecare ce trădează conştiinţa că *a părăsit* o lume la avantajele căreia avea drepturi legitime. Un prieten al său îşi va aminti surprinderea cu care Shelley a privit cărţile pe prima pagină a cărora erau desenate blazonul şi deviza familiei — *Crede Byron*[48].

Poate că, într-o ultimă analiză, orgoliul cu care vorbea despre succesele lui era un fenomen compensatoriu: există dovezi că suferise mult la pierderea gradului nobiliar. Familia Byron era una dintre cele mai vechi din regat, rădăcinile arborelui ei genealogic coborînd pînă în vremea cuceririi normande. Tatăl, căpitan de gardă („Jack-Nebunul"), îşi cîştigase faima în 1778 (avea 22 de ani) cînd a răpit-o pe frumoasa lady Carmarthen, căsătorită cu un nobil ce avea să devină curînd duce; divorţul provocat de căpitanul Byron a fost, ani în şir, unul dintre cele mai picante subiecte de clevetealā ale „lumii bune" londoneze. (Din cei trei copii născuţi din prima căsătorie a lui „Jack-Nebunul", numai unul a supravieţuit — Augusta, la care poetul a ţinut, cum se ştie, atît de mult, încît gurile rele au început să bîrfească).

Cea de-a doua soţie era Catherine Gordon of Gight, moştenitoarea unei celebre familii aristocrate scoţiene; fiul lor s-a născut la 22 ianuarie 1788, în casa — cu înfăţişarea de o sobră eleganţă — de la numărul 16 de pe Holles Street, în Londra. Cheltuind în timp foarte scurt dota Catherinei (23 000 de lire era, pe atunci, o sumă importantă), căpitanul Byron a început să ducă o viaţă agitată, urmărit de creditori; la un an după naşterea băiatului, amenințată de o teribilă sărăcie, Catherine a plecat în Scoția, la familia ei din Aberdeen, luîndu-și cu ea copilul. Căpitanul avea să moară în luptele din Franța, în 1791.

---

[47] *Op.cit.*, p. 214.

[48] Edward J. Trelawny, *Records of Shelley, Byron and the Author* (prima ediţie — 1858), ed. David Wright, Harmondsworth, 1973, p. 137.

Educația primită de George a fost convențională și rudimentară: ea cădea în sarcina doicii, o calvină pioasă, care era convinsă că lectura de bază a băiatului trebuie să fie Biblia: „îmi făcea mare plăcere să aflu că oricine, vinovat sau nu, poate fi predestinat la pedeapsă veșnică“[49]. Ideea predestinării l-a urmărit obsedant pe Byron. Un roman obscur, *Zeluco*, al unui autor la fel de obscur, John Moore, e citat în prefața primelor două cînturi ale lui *Childe Harold* pentru că eroul, un mizantrop („un Timon modern“, scrie Byron), e împins să facă rău „de puteri pe care nu le poate stăpîni“[50]. Macbeth e un alt erou preferat: el făptuiește răul aproape fără voie[51]; dar personajul shakespearian îi fascina pe aproape toți romanticii și Bernard Blackstone are dreptate să citeze exemplul lui Shelley ale cărui versuri de tinerețe mărturisesc afinități cu drama elizabethană[52].

La șase ani, George a devenit moștenitor prezumtiv al titlului de baron, la moartea nepotului unui alt Byron, „Lordul-cel-Rău“, în luptele din Corsica, împotriva lui Napoleon; dar „Lordul-cel-Rău“ nu i-a transmis familiei noului său moștenitor nici un semn de încurajare, nici un ajutor de care Catherine și fiul ei aveau atîta nevoie. Însă bătrînul lord era el însuși strîmtorat, împovărat de datorii, trăind ca un schivnic la Newstead Abbey, în Nottinghamshire, centrul domeniului său baronal. Cînd a murit, în 1798, le-a lăsat moștenire un maldăr uriaș de polițe neachitate și vechile clădiri de la Newstead Abbey, aflate în ruină. Cu toate acestea, Catherine și George s-au mutat în posomorîtul (și romanticul) domeniu de la Newstead.

Au urmat cîțiva ani mai veseli: băiatul își petrecea sărbătorile la Londra, în tovărășia familiei lui Hanson, avocatul Byronilor; în 1801, la treisprezece ani, a fost trimis la Harrow, în Middlesex, una dintre cele mai celebre școli ale Angliei, înființată în secolul al XVI-lea. Biografii insistă asupra faptului că îndîrjirea cu care s-a luptat să fie întotdeauna printre primii în întrecerile sportive reflectă dorința dureroasă de a demonstra că defectul cu care se născuse — „șchiop de piciorul drept, călcîiul fiind tras în sus și talpa întoarsă înăuntru“[53] — nu-l face să fie mai slab decît alții. Pe seama aceluiași complex (care avea să-l chinuie întreaga viață) e pusă permanenta lui răzvrătire împotriva profesorilor pe care îi tortura cu întrebări insolente (la un moment dat, a devenit conducătorul unei facțiuni ce se împotrivea numirii unui nou director).

---

[49] Byron, *Letters and Journals*, vol. IX, 1979, p. 116.

[50] Vezi Francis M. Doherty, *Byron*, Londra, 1968, p. 10.

[51] *Ibid.*

[52] Bernard Blackstone, *The Last Travellers*, Londra, 1963, p. 89.

[53] Leslie A. Marchand, *Byron: A Biography*, vol. I, Londra, 1957, p. 21.

Şi cînd, în această perioadă, îşi va întîlni sora vitregă, a simţit — aşa cum îi va mărturisi mai tîrziu lui Shelley — că, în sfîrşit, a găsit pe cineva care îl ajută să scape de neascunsa ură a mamei sale[54]; Catherine îl detesta pentru că îi aducea aminte de soţul ei, fluşturatecul şi cheltuitorul căpitan de gardă, de pe urma căruia rămăsese săracă şi împovărată de datorii. N-a avut parte, îşi va aminti el, de nici o vorbă drăgăstoasă de la maică-sa: Catherine îl pedepsea pentru toate nimicurile şi nu a şovăit, într-o zi, să-i strige „Şchiopule!“, strigăt al cărui ecou îi va stărui mereu în auz[55].

Aşa se explică de ce era mai mîndru de victoriile la cricket decît de gloria dobîndită de poemele lui (deşi nici aceasta nu-i era indiferentă), de ce povestea atît de des cum i-a întrecut la tragerea la ţintă pe „unii băieţi sănătoşi“ şi de ce ducea cu atîta ostentaţie o viaţă de dandy, cu lungi seri petrecute la baluri cînd dansa ceasuri în şir, parcă pentru a-şi dovedi că vorba jignitoare a mamei nu avea de ce să-l afecteze. Sau, mai tîrziu, de ce s-a bucurat că se vorbea atîta despre isprava lui cînd „a trecut înot Dardanelele, vrînd să încerce dacă legenda lui Leandru care traversa Hellespontul, să-şi întîlnească iubita pe ţărmul celălalt, conţine cît de cît un sîmbure de adevăr“[56].

În toamna lui 1805 s-a înscris la celebrul Trinity College de la Cambridge; multă vreme, s-a părut că nu avea de gînd să se ilustreze în vreun fel şi că se complăcea într-o existenţă frivolă, în distracţii costisitoare (foarte curînd a ajuns un client obişnuit al cămătarilor din oraş) şi că nu vedea nici un motiv să se poarte altfel. Stătea săptămîni în şir la Londra, în case cu chirii exorbitante, legînd prietenii cu tot soiul de oameni, fără să stea prea mult în cumpănă. Surprinzător, destinul trist al primei lui plachete de versuri, *Piese fugare* (publicată în decembrie 1806, la tipograful John Ridge din Newark), nu l-a afectat prea mult: puritanul reverend Thomas Becker, căruia tînărul poet i-a trimis un volum, a protestat cu atîta vehemenţă la citirea unor versuri de dragoste, încît Byron şi-a retras întreaga ediţie şi a ars-o (numai patru exemplare au supravieţuit). Gest de supunere pe care nu îl va mai repeta niciodată în viaţă: a revăzut poemele incriminate, le-a domolit tonul (care, de altfel, nici în vechea variantă nu era deloc exaltat) şi, în ianuarie 1807, a republicat cartea, sub un nou titlu — *Poeme scrise cu diferite prilejuri*. Întregul tiraj a fost de o sută de exemplare.

Nu cred că împrejurarea, atît de comentată de unii, că primele două volume (sau, mai curînd, cele două variante ale primului volum) au apărut fără semnătura poetului, ar fi un semn că acesta „era conştient de slabele însuşiri poetice ale versurilor“[57]: obiceiul — desigur ciudat într-o epocă în care individul (şi mai ales individul creator) ocupa un loc privilegiat în ierarhia valorilor existenţiale — era foarte răspîndit pe atunci. La drept vorbind, primul volum pe coperta căruia figura numele lui Byron, *Ceasuri de trîndăvie* (ce conţinea o parte însemnată a poemelor publicate anonim cu un an mai devreme), nu era mult mai valoros. Judecata criticilor variază de la „probabil cea mai proastă carte de debut scrisă vreodată de un poet important“[58] pînă la „nici mai bună, nici mai rea decît multe alte poezii ale tinerilor“[59]. Şi e foarte adevărat că ele nu prevestesc aproape defel arta poeziei byroniene de mai tîrziu. Aşa cum era de aşteptat, ele sînt, cu franchețe, simple imitaţii; o parte din ele sînt traduceri din poeţi pe care el îi va preţui întreaga viaţă — Catul, Horaţiu, Anacreon. La fel de firească e prezenţa unor poeme de dragoste şi a altora care evocă atmosfera misterioasei Newstead Abbey. În ansamblu, cu greu se poate întrevedea desprinderea de tradiţia poetică a secolului al XVIII-lea şi conturul unei personalităţi adevărate.

---

[54] Edward J. Trelawny, *op. cit.*, pp. 22—23.

[55] Vezi *idem*, p. 25.

[56] *Idem*, pp. 201—202.

Volumul nu a avut parte de o primire favorabilă. În ianuarie 1808, de pildă, la numai cîteva luni de la apariţie, o recenzie dintr-o revistă cu destulă autoritate, „The Monthly Mirror“, adopta un ton cu totul neacademic, inaugurînd, de fapt, o întreagă tradiţie în critica byroniană din primele decenii ale secolului trecut: „Dacă acesta e un exerciţiu şcolar de la Harrow al înălţimii sale şi el nu a fost pedepsit cu biciuirea, atunci e sigur una din două: ori cei de acolo au un respect necuvenit pentru fundurile aristocratice, ori nu merită reputaţia pe care şi-au făcut-o“[60].

Ceea ce se poate spune astăzi despre această cărticică de tinereţe e că ea dovedeşte cît de mult aparţinea încă Byron mentalităţii secolului al XVIII-lea; e mai lesne aici decît în oricare altă operă a lui să se identifice vocile poeţilor din generaţiile mai vechi care se aud în versurile sale. Observaţia — formulată atunci cu maliţie — fusese făcută imediat chiar după publicarea *Ceasurilor de trîndăvie;* celebrul atac al lui Henry Brougham, criticul de la „Edinburgh Review“, începea astfel: „Poezia acestui tînăr lord face parte din categoria despre care se spune că nu a admis nici zeii, nici oamenii. Fără îndoială, nu ne amintim să fi văzut cîndva o cantitate atît de mare de versuri care să cuprindă atît de puţine abateri de la standardul exact“[61]. Şi continuă, schiţînd — se înţelege, printr-o minimalizare a importanței poeziei lui Byron — o comparație cu Gray și cu Rogers. Urmînd sugestiile anonimului recenzent de la „Edinburgh Review" — căruia îi lipsea finețea analizei, dar nu exactitatea informației și nici intuiția asemănărilor —, putem observa că e adevărat: poezia tînărului Byron poartă ecourile acestor doi înaintași; dar îi lipsea emoția autentică a lui Gray iar sentimentalismul preluat de la Rogers nu avea fluiditatea și știința de a crea efecte muzicale a modelului său.

---

[57] T. Redpath, *The Young Romantics and Critical Opinion, 1807—1824*, Londra, 1974, p. 33.

[58] Articolul *Byron*, semnat de George Saintsbury în *Chamber's Encyclopaedia*, 1901.

[59] G.G. Hough, *The Romantic Poets*, Londra, 1953, p. 212.

[60] Cf. Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 21.

[61] Vezi *Moulton's Library of Literary Criticism of English and American Authors, through the Beginning of the Twentieth Century*, vol. II, New York, 1967, p. 587.

Dar nu numai atît: unele cuplete cu o clară rezonanță moralizatoare preiau direct exemplul lui Pope (uneori rima însăși o repetă pe aceea din poemul pe care îl imită). Desigur, aceasta e, înainte de toate, o dovadă a respectului față de poetul clasicist a cărui operă va deveni un argument în polemica tăioasă cu admiratorii lui William Lisle Bowles, poet celebru pentru versurile sale frivole, considerate însă de Byron „superficiale, lipsite de substanță, în comparație cu minunatul model al celor vechi"[62]; „cei vechi" erau, evident, cei din generația lui Pope.

Simptomatic, tînărul poet care debuta sub semnul admirației pentru augustani, adică pentru poeții neoclasici din secolul al XVIII-lea, va continua cu atacurile violente împotriva romanticilor; era greu de prevăzut, în primul deceniu al veacului al XIX-lea, că opera lui va reprezenta un reper dintre cele mai statornice ale celor care vor cerceta esența poetică și semnificațiile atitudinilor romantice. Suprapunerile straturilor se produc nu numai în macrostructura romantismului și a clasicismului, în ansamblul lor, ci și în opera unui singur scriitor, fie el și Byron. Deocamdată, în opera lui de tinerețe, genurile predilecte sînt cele ale neoclasicismului — satira, epistola —, iar procedeele stilistice le amintesc pe acelea ale lui Pope sau Swift: catalogul, versul aliterativ (dar cupletul eroic e părăsit în folosul stanței, chiar și atunci cînd, ca în eglogele de la Newstead Abbey, poemele doctorului Johnson sînt neîndoielnicul model). Byron nu se limitează, desigur, la parafrazarea unor tipuri prozodice: acestea sînt subordonate unei tendințe de a construi poezia ca pe un text dramatic, nu în sensul că ar urmări să sugereze un schimb de replici, ci în acela că forma e adecvată compunerii unor tirade. Așa încît șirul de paradoxuri byroniene începe să se constituie încă din poemele scrise la 18—19 ani: fidel formelor ritmicii neoclasice, declarîndu-și fără echivoc adeziunea la poetica lui Pope și a lui Johnson, el introduce în lirica de contemplație un procedeu care va defini, ceva mai tîrziu, mentalitatea romantică; poet de factură clasică, tînărul Byron anticipează viziunea unei mișcări pe care deocamdată o ignora (să nu uităm că trecuse aproape un deceniu de la apariția prefeței la *Balade lirice* de Wordsworth și Coleridge, adevărat manifest romantic).

---

[62] Cf. Frederic Raphael, *Byron*, Londra, 1982, p. 34.

şi, nu peste mult timp, o va combate. Cum se vede, temperamentul nu constituie o premisă a însuşirii poeticii romantice.

O judecată, fără îndoială simplistă, a tins să interpreteze polemica lui Byron cu „Edinburgh Review" ca pe un semn al orientării anticonservatoare a tînărului lord. Lucrurile sînt, şi aici, mai complicate; e adevărat, cei trei fondatori ai revistei — Francis Jeffrey, Henry Brougham, Sydney Smith — şi o parte a colaboratorilor ei celor mai proeminenţi (în primul rînd, desigur, Walter Scott) erau membri de vază ai Partidului Tory. Pe de altă parte, atitudinea ei faţă de poezia nouă era declarat potrivnică (e adesea amintită fraza cu care Jeffrey îşi începea recenzia la *Plimbarea* lui Wordsworth: „un asemenea lucru nu trebuia să se întîmple niciodată"). Dar — fără să insistăm asupra importanţei pe care au avut-o, în biografia unor tineri poeţi, de pildă a lui Keats, încurajatoarele cuvinte rostite de criticii de la Edinburgh — se cuvine să observăm că, încă de la început, principiile literare ale revistei erau departe de a reflecta opiniile politice conservatoare ale întemeietorilor ei. Dimpotrivă, se stăruie asupra faptului că Walter Scott a trebuit să-şi întrerupă colaborarea (revista la care va scrie după aceea, „The Quarterly", va fi una dintre publicaţiile cele mai net orientate împotriva literaturii noi, tocmai din cauza neînţelegerilor sale cu principiile liberale ale celor de la „Edinburgh Review"[63]). În privinţa atitudinii politice, revista scoţiană nu poate fi considerată o purtătoare a ideilor conservatoare: spre deosebire de multe periodice britanice ale vremii, ea nu manifesta o aversiune înverşunată faţă de Revoluţia Franceză; conservatorismul ei e, înainte de toate, tradus într-o atitudine intolerantă faţă de orice abatere de la normele literare tradiţionale.

E, însă, mai presus de orice îndoială că Byron nu ataca principiile politice ale revistei, iar orientarea ei literară îl interesa în măsura în care venea în conflict cu propria-i poezie. Recenzia — trebuie să admitem, brutală şi rudimentară — publicată în numărul pe martie al revistei din Edinburgh era o provocare şi el se simţea obligat să-i răspundă. Era reacţia previzibilă a unui temperament violent, a unei personalităţi care nu voia să lase nesancţionată nici o jignire: şi tonul recenziei era, negreşit, jignitor. Aceasta e explicaţia pe care o dau alţi biografi ai lui Byron[64]. Se pare, însă, că ea nu pune în lumină întreaga semnificaţie a atacului împotriva poetului şi a răspunsului dat de acesta prin *Barzi englezi şi critici scoţieni*.

Cercetări mai recente au dovedit că recenzia lui Brougham a apărut într-un moment în care Byron era foarte mulţumit de ecoul *Ceasurilor de trîndăvie:* e adevărat, cartea era departe de a fi reprezentat un *best-seller*, dar fusese întîmpinată, totuşi, cu o anume simpatie, fie chiar şi pentru vîrsta poetului. Articolul din „Edinburgh Review" tulbura încrederea în sine de care debutantul avea neapărată nevoie. Byron nu aparţinea categoriei care „îşi aflase consolare în peisajul rustic, descoperea înţelesuri morale în cuiburile de păsări şi în florile de rostopască, găsea materie narativă în soarta oamenilor amărîţi de la sat", ca Wordsworth; nici nu avea „îndemînarea contemplativă de a spori puterea autoidentificării cu ciocîrlii, privighetori, urne greceşti şi cînturi-de-apus, ca Shelley şi Keats. Emoţia retrăită în singurătate nu era făcută pentru el: scria cînd emoţia era încă vie şi, preferabil, provocată de ură, nedreptate sau pasiune"[65]. Aşa încît apariţia recenziei a fost exact impulsul de care avea nevoie: o lovitură grea primită de orgoliul său, „o rană psihologică foarte gravă care nu se va cicatriza niciodată"[66]. Ezitările lui din anii care vor urma, teama de a nu stîrni ironiile celorlalţi, o mare neîncredere în sine care l-a însoţit întreaga viaţă, în ciuda aparenţelor de aroganţă ce îi iritau atîta pe alţii, pot fi explicate — se spune — de întîmplările de la începutul anului 1808.

---

[63] Vezi George Sampson, *The Concise Cambridge History of English Literature*, Cambridge, 1970, p. 538.

[64] De exemplu, M.K. Joseph, *Byron the Poet*, Londra, 1964, pp. 76—78.

Satira lui a avut un succes incomparabil mai mare decît placheta de la care pornise polemica. Poate că, în primul rînd, a fost un „succes de scandal", cum îl caracterizează unii, şi nu un adevărat succes artistic. Dar aceasta nu înseamnă că *Barzii englezi* ar fi lipsită de orice valoare şi că, deopotrivă în cuprinsul operei lui Byron şi în istoria satirei engleze, nu ar fi un moment vrednic de luat în seamă. Poate că e adevărat că versurile au fost scrise sub imperiul unor emoţii puternice, că poetul nu a lăsat deloc timpul să discearnă adevărurile, că unii — nu puţini — dintre cei atacaţi de el sînt nedreptăţiţi, că — dintre ei — sînt cîţiva care nici nu meritau atenţia lui Byron, iar alţii nu-i meritau ironia, pentru că erau cu totul nevinovaţi. Dar acestea sînt obiecţii care privesc dreptatea poziţiei poetului şi nu valoarea satirei sale.

Dimpotrivă, pentru un asemenea gen poetic, mînia e un sfetnic bun. Byron nu e un istoric al poeziei engleze şi părerile sale nu interesează ca judecăţi de valoare într-un sistem coerent al gîndirii critice: e subiectiv, pătimaş, şi părerile lui despre contemporani (evident, de multe ori nedrepte) nu se descoperă în satira din 1809 ca într-o unică sursă de informaţie asupra raporturilor sale cu literatura vremii. Sînt cunoscute din alte numeroase pagini de jurnal, din poezii unde sînt mai clar formulate. De la Wordsworth, Coleridge şi Scott, pînă la poetaştri şi critici fără însemnătate pe care, uneori, nu îi mai reţin nici cele mai amănunţite istorii literare, toţi sînt contestați; lipsa discriminării critice e principala vină a lui Byron. Tonul satirei se resimte, firește, de pe urma acestei nediferențiate polemici cu mai toți scriitorii britanici ai vremii: prea puțin nuanțat, el conduce pe parcursul scrierii la un fel de monotonie greu de ignorat: Byron nu avea precizia lui Pope, poetul al cărui model îl urma și aici. Preluase de la el cupletul eroic, dar avea să constate curînd, cu obișnuita-i sinceritate față de propriile opere, că nu are suficientă înclinare pentru această formă: „Pot să țes o stanță de nouă versuri mai repede decît un cuplet, fiindcă nu am destulă îndemînare“[67], avea să mărturisească el după compunerea primului cînt din *Childe Harold*.

---

[65] A. Craig Bell, *Byron: His Achievement and Significance*, Darley, Yorkshire, 1976, p. 7.

[66] *Ibid.*

De fapt, nu e doar o chestiune de tehnică poetică: obiectul comentariului polemic se schimbase, epoca lui George al III-lea nu semăna cu aceea a reginei Anne, cu peste șapte decenii în urmă, cînd Pope scrisese necruțătoarea lui poemă eroi-comică, de un irezistibil burlesc, *Dunciada*. Eforturile unor contemporani al lui Byron — Crabbe sau Gifford — de a păstra vigoarea cupletului eroic se dovediseră infructuoase. Pope imprimase acestei forme prozodice o marcă atît de puternică a propriei personalități, încît a o continua însemna a scrie, inevitabil, în umbra lui. Surprinde numai faptul că Byron, atît de clarvăzător în privința adecvării modurilor prozodice, nu își dăduse seama de acest imens inconvenient. Admirația lui sinceră și statornică pentru Dryden și Pope l-a făcut, însă, să privească cu neascunsă rezervă inovările stilistice și să-i cruțe pe unii poeți (negreșit, mai puțin reprezentativi decît cei atacați fără cruțare de el), numai pentru că respectau versificația clasică.

Dunciada lui Pope avea o structură care depindea de existența unui fir narativ, de continuitatea unei intrigi și dobîndea astfel o unitate ce lipsește satirei byroniene: aici, unitatea e dată de sentimentul față de numeroșii inamici (reali sau închipuiți) ai poetului și rezultatul e, bineînțeles, diferit. Scopul satirei sale e strict circumscris unei răzbunări personale, nu e investit cu sensurile etice ale poemului eroi-comic al lui Pope: uneori, scrierea lui Byron pare a se transforma într-un catalog de nume, însoțit de ironii și de invective. Însemnătatea ei e cu precădere autobiografică. În această operă de început, fantezia digresiunilor îi lipsește poetului; calitatea care avea să provoace uimirea și admirația cititorilor lui *Childe Harold* și, mai ales, ai lui *Beppo* și *Don Juan* nu se arată aici, pentru că Byron e prea fidel modelului clasicist. Mai tîrziu, el va izbuti să împace exactitatea formei prozodice cu impetuoasele izbucniri ale temperamentului romantic. Primele semne cu adevărat convingătoare se vor arăta în poemul căruia îi va datora celebritatea, mai mult decît oricărui altuia — *Childe Harold*.

---

[67] *Letters and Journals*, vol. V, p. 133.

Publicase *Barzii englezi* în martie 1809; la ceva mai mult de un an după aceea, pleca într-o călătorie din care nu avea să se întoarcă decît în 1811. Adusese cu sine cîteva manuscrise, *Ecouri din Horațiu* (o imitație a *Artei poetice* horațiene) care trebuia să fie o urmare a *Barzilor englezi*, cîteva scurte poeme şi „unele stanțe în ritm spenserian, înfățişînd locurile pe care le vizitase“[68] — Spania, Portugalia, Albania, Grecia, Turcia. Dintre toate, spre marea lui dezamăgire, Dallas, prietenul său cel mai apropiat din acea vreme (care avea să devină mai tîrziu agentul ce se va îngriji de publicarea poemelor byroniene, de rezolvarea conflictelor cu editorii, de păstrarea unei evidențe clare a drepturilor financiare), le-a ales numai pe cele din urmă, celelalte — şi, mai ales, imitația după Horațiu, preferată de poet — fiind „mult mai slabe decît ceea ce scrisese el înainte“.

A fost nevoie de multe insistențe pînă ce s-a lăsat înduplecat să scoată „stanțele spenseriene“ din cufărul de voiaj în care le aruncase după ce le luase înapoi de la prietenul său; nu le prețuia defel şi se temea că, dacă vor fi publicate, ele „vor da iarăşi apă la moară celor de la «Edinburgh Review»“[69]. „Aşa l-am căpătat pe *Childe Harold*“, avea să scrie peste mai mulți ani Dallas, evocînd povestea manuscrisului celui mai celebru dintre toate poemele secolului al XIX-lea. Publicat de editorul John Murray — cel care, în 1809, fondase „Quarterly Review“, ca replică la „Edinburgh Review“ —, poemul a apărut în ultima zi a lui februarie 1812. Succesul de public avea să devină legendar; aşa cum spunea poetul însuşi — „într-o dimineață m-am sculat din somn şi am constatat că eram celebru“.

Erau, de fapt, primele două cînturi (cel de-al III-lea avea să apară în 1816 şi ultimul în 1818) ale unui poem al cărui erou urma itinerarul străbătut de poet însuşi prin țările Mediteranei. Criticii de mai tîrziu au fost derutați (sau, mai curînd, iritați) de laudele entuziaste care au întîmpinat poemul; încercînd să pună valorile la locul lor, să cumpănească mai exact meritele poetului, să facă dreptate celor pe care entuziasmul admiratorilor lui Byron îi lăsase în umbră (ei se gîndeau mai ales la Shelley şi la Keats), comentatorii din prima jumătate a secolului al XX-lea au minimalizat, în cele din urmă, importanța poemului. Ca de obicei, se spune în analizele critice din ultimele trei sau patru decenii, adevărul e la mijloc, între aprecierile excesiv de elogioase de la începutul secolului trecut şi evidenta subestimare care le-a urmat.

Poemul nu e, desigur, scutit de stîngăcii — unele cu urmări importante. Nu mi se pare, însă, că una dintre ele ar fi „dihotomia nerezolvată între autor şi eroul său“, ceea ce ar face ca identificarea lor să fie „adesea dificilă şi cîteodată imposibilă“ şi să nu se ştie dacă vocea care se aude e a lui Harold sau a lui Byron, aşa cum îi reproşează Craig Bell[70]. O asemenea obiecţie surprinde, de vreme ce naraţiunea secolului al XX-lea a clarificat multe confuzii în privinţa raporturilor dintre poet şi eroul autobiografic şi a demonstrat că identitatea desăvîrşită nu poate fi realizată. Nu e, însă, mai puţin adevărat că portretul lui Harold nu e desenat cu destulă putere de caracterizare, că unele trăsături sînt nedecise. Răspunzătoare, s-a spus, e soluţia prozodică, neadecvată unei construcţii narative în care eul poetic se implică febril, uneori patetic, alteori ironic şi nu poate păstra distanţa impusă de elaborata stanţă a lui Spenser. Mai tîrziu, Byron va şti să dea acestei structuri strofice destulă expresivitate pentru a cuprinde patetica substanţă lirică şi să facă participarea poetului la existenţa tragică a eroului său pe deplin credibilă. Acum, însă, o anume înclinaţie spre formulări abstracte, insuficient topite în materia poematică, unele ezitări stilistice (mai ales vocabularul arhaizant din prima parte) distonează cu tonul general al poemului. Sînt şi pasaje în care tensiunea narativă slăbeşte, altele unde umorul e de o calitate discutabilă.

---

[68] Robert Charles Dallas, citat în A. Craig Bell, *op. cit.*, p. 11.
[69] Cf. *ibid.*

E adevărat, Byron nu împlinise încă 22 de ani cînd a început să compună poemul; dar, simptomatic, la începutul secolului al XIX-lea nimeni nu a simţit nevoia să-şi aducă aminte de acest amănunt: *Childe Harold* răspundea, fără îndoială, unei stări de spirit în care nu mai încăpea exigenţa critică. Peste un veac, el a fost contestat, uitîndu-se din nou că e o scriere de început, că — de pildă — din opera dramatică a primei jumătăţi a anilor 1590 (cînd Shakespeare depăşise, oricum, vîrsta la care Byron va scrie *Childe Harold)* nu pot fi reţinute prea multe capodopere. I s-a şi reproşat lui Byron că, în poemul său, „nu a inovat prea multe în privinţa ritmurilor şi, în general, a construcţiei prozodice“[71]. Şi în cazul lui *Childe Harold*, lucrurile sînt adevărate: dar critica literară îşi pune tot mai des întrebarea dacă faptul că poemul byronian foloseşte stanţa spenseriană poate releva vreo legătură cu poetica secolului al XVI-lea şi dacă se poate afirma că Spenser i-a fost, în vreun fel, model. Se înregistrează două atitudini opuse ale exegeţilor: unii ajung la concluzia că „tehnica lui Byron e la fel de datoare lui Spenser şi Du-Bellay cît le sînt şi cele ale lui Eliot şi Yeats, Joyce şi Faulkner“[72]. Alţii recurg la o explicaţie care, s-a demonstrat, nu rezistă unei cercetări cît de cît atente a biografiei: Byron „citise cîteva fragmente din Spenser şi aşa a început poemul său despre «imaginarul» pelerin rătăcitor, folosind stanţa spenseriană“[73]. E sigur, însă, că lucrurile nu stau aşa: Leigh Hunt, unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai poetului, relatează următoarea întîmplare din 1822, la mulţi ani, deci, după compunerea primelor stanțe ale lui *Childe Harold:* „Pe Spenser nu-l putea citi; cel puțin așa spunea. I-am împrumutat un exemplar din *Crăiasa zînelor* și mi-a spus că o să încerce să-i placă. A doua zi, mi l-a adus la fereastra biroului și mi-a zis: «Uite, Hunt, ia-ți Spenserul. Nu pot vedea nimic la el» și părea nerăbdător să i-l iau mai repede din mînă. Nu-mi vine să cred că nu vedea nimic la Spenser; dar cred că e adevărat că nu vedea prea mult. Spenser era prea departe de lumea aceasta, iar el îi aparținea prea mult"[74].

---

[70] *Op. cit.*, pp. 11–12.

[71] P.W.K. Stone, *The Art of Poetry, 1750–1820*, Londra, 1967, p. 212.

[72] Robert Gleckner, *Byron and the Ruins of Paradise*, Baltimore, 1967, p. 271.

[73] Leslie Marchand, *op. cit.*, p. 38.

La urma urmelor, discuția devine inutilă, pentru că nu demonstrează nimic. E greu să acceptăm ideea că Byron nu-l cunoștea pe unul dintre cei mai de seamă poeți ai Angliei; dar nici nu se poate stabili vreo relație de influență, argumentîndu-se numai cu forma prozodică inventată de autorul *Crăiesei zînelor*. Nu era nevoie să se întoarcă pînă în secolul al XVI-lea pentru a-și prelua de acolo modelul; în secolul al XVIII-lea, Collins, Thomson, Beattie — printre alții — cultivaseră stanța spenseriană și nu încape îndoială că Byron le cunoștea poezia. El îl menționează, de altfel, pe Beattie în prefața la *Childe Harold*, dar nici amănuntul acesta nu are semnificația recunoașterii unei surse de inspirație: prea puține sînt asemănările între poemul byronian și terna alcătuire a predecesorului său.

Analize amănunțite ale stilului și ale ideilor poetice cuprinse în cînturile publicate în 1812 au condus spre alte izvoare, cu mult mai sugestive, pentru orientarea estetică a tînărului poet: Thomson și, prin el, Milton. Unii exegeți nu acceptă ideea că portretul lui Harold ar fi un ironic autoportret[75]; li se pare, poate, că aceasta ar însemna o îngustare a înțelesurilor poetice. Dar tocmai autocaricaturizarea este elementul care dă caracterul propriu poemului byronian, în comparația — adesea schițată — cu modelul lui, *Castelul nepăsării* al lui Thomson. Acesta e, de fapt, un mic spectacol pus în scenă pentru prietenii poetului: cititorul se simte un intrus, e stingher și are impresia că asistă la o comedie care nu i se adresează și pe care nu o înțelege prea bine. Caricatura din *Childe Harold* nu e desenată pentru un eventual grup de prieteni; în anii în care scria poemul, Byron era un aristocrat (era moștenitorul legitim al unui fotoliu în Camera Lorzilor) fără prieteni, un „arbitru al eleganței" în preajma căruia nu se constituise, așa cum se întîmpla pe atunci, o coterie. Spre deosebire, deci, de Thomson, el nu avea nevoie să-i convingă pe ceilalți că face parte din elită, că poate sta de vorbă cu un grup de aleși, fără să fie înțeles de ceilalți.

Autoironia lui Byron ar fi, înainte de toate, „o formulă de amuzament, o consecință a extravagantelor lui capricii"[76]: adevărul e că în scrisorile sale din acei ani se regăsește permanenta tendință de a se persifla, de a nu se lua în serios, însoțind numeroasele dovezi ale unei vanități rănite. Ceea ce, desigur, ar putea să aibă aceeași cauză. Poate, însă, că nu trebuie respinsă posibilitatea ca prima operă de mare întindere să fi fost și un experiment, o explorare a unei ipostaze a propriei personalități, a unei versiuni pe care va avea să o adopte mai tîrziu cu dezinvoltură și aplomb. Caricatura byroniană, într-un chip asemănător aceleia a lui Thomson, nu e limitată la un context imediat, ci devine elementul central, ordonator al întregului poem; dar, spre deosebire de caracterul semnificativ în plan moral pe care îl capătă în *Palatul nepăsării*, ea rămîne o imagine care îl amuză pe poet, și cu care se joacă încă din primele versuri. Prima stanță a lui *Childe Harold* comunică, fără putința vreunei îndoieli, că pe Byron îl distrează propria operă, că nu are de gînd să confere autoironiei sensurile morale grave din poemul lui Thomson:

---

[74] În Ernest J. Lovell, Jr. (ed.), *His Very Self and Voice: Collected Conversations of Lord Byron*, New York, 1954, p. 320.

[75] Vezi Andrew Rutherford, *op. cit.*, pp. 28–29.

[76] Philip W. Martin, *op. cit.*, p. 18.

„Tu, Muză,-n Hellasul divin născută
Și plămădită după vreri de bard,
Te plictisește-ades cîte-o lăută,
Dar să te chem la lira mea cu n-ard.
Des pe-al tău rîu ajuns-am prin hazard
Și-am plîns pe racla delfică pustie,
Doar cu izvorul stînd suspin să-mpart.
Nu, cele nouă muze nu renvie,
Să verse har în cînt prea plin de modestie“.[77]

Utilizarea ambiguă a stanței spenseriene, prin excelență instrument al declamației lirice, confirmă, pe parcursul întregului poem, această atitudine de autopersiflare. Întrebarea firească e: la ce nivel se produce comicul din *Childe Harold?* Provine din privirea amuzată a lui Byron care se uită la sine însuși, în timp ce își joacă rolul comic? Sau din conștiința că poate rîde în voie de un public care nu înțelege că e ținta unei farse? Sau nu cumva poetul a intrat atît de bine în rol încît îl joacă fără nici o intenție de a-și înșela publicul, dincolo de obișnuita convenție scenică?

Pentru că, e un fapt de domeniul evidenței, cititorul nu se poate elibera de senzația că asistă la reprezentarea unei piese de teatru; senzație accentuată mai ales în ultimele două cînturi, cînd e limpede că Byron e pregătit să joace rolul principal. În unele stanțe, de pildă:

„Eu lumii n-am dorit să-i smulg ovații;
Eu n-am iubit-o — ea nu m-a iubit;

---

[77] *Childe Harold*, I, I.

Nu i-am cinstit nici idoli, nici magnații,
Stînd în genunchi ori doar zîmbind silit.
Cu alții-n cor pe nimeni n-am slăvit;
Eram în lume — dar de ca străin,
De gînduri ci străine răvășit,
Și-aș fi rămas la fel — dar anii vin,
Și trec, și mai bătrîn, te-mpaci cu-al tău destin"[78],

atmosfera shakespeariană e foarte sugestiv comunicată. Poate că experiența lui de om de teatru, admirația pentru Kean, actorul care dăduse dramaturgiei lui Shakespeare un accent atît de conform gustului romantic, să-și spună aici cuvîntul. Dar construcția scenică e schițată chiar și în stanțele primelor două cînturi, firește mai puțin sigură; Byron izbutește să comunice senzația spectacolului de teatru, chiar și atunci cînd nu recurge la mijloacele tiradei, ale retoricii împovărate de gestul pătimaș al actorului romantic:

„O, Cintra, de la acel trist sinod
Britania urăște al tău nume.
Parlamentarii ar roși, socot,
Dac-ar putea roși... O, cum anume
Posteritatea și întreaga lume
Vor judeca această întîmplare?
Să vezi cum ți se smulge un renume
Cînd ai învins! O, nu vor rîde oare
De tine zeci de nații disprețuitoare?

Așa gîndea Childe Harold sus pe creste".[79]

Tirada s-a transformat în diatribă și autoironia și-a pierdut orice semnificație comică, a dispărut, de fapt, cu totul. Tonul e grav, Harold trebuie privit cu seriozitate: absența burlescului și a alegoriei, înlocuirea lor cu forma directă a polemicii demonstrează că, dacă Byron conta pe public, acesta nu aparținea, în viziunea lui, unei categorii căreia i se pot transmite subtile insinuări.

În fața unor asemenea mărturii ale atitudinii sale față de universul concret, senzația că asistăm la un spectacol se estompează și întrebarea privind raporturile sale cu eroul își modifică semnificația: Byron nu îl ironizează pe Harold, nu se ironizează nici pe sine, ci îi atribuie personajului său idei despre care ştim bine că-i aparţineau. Pentru că, spre deosebire de unii comentatori, nu cred că „jocul lui Byron e uneori impregnat cu un soi de entuziasm... care e un entuziasm faţă de stil şi nu faţă de lucrurile pe care le spune“[80].

---

[78] *Idem*, I, XXVI–XXVII.
[79] *Idem*, III CXIII.

Chiar dacă admitem că el continuă să joace un rol, acesta nu mai era acela al unei comedii de care se amuză autorul însuşi. Sînt asemănări prea frapante între unele stanţe ale poemului şi fragmente din cuvîntările sale parlamentare în care problemele abordate sînt de o mare gravitate, pentru a continua să credem că nu a renunţat niciodată la comedia bufă, la burlesc, pentru a-i da replicii lui Harold sau propriului comentariu un înţeles mai adînc.

„De ce să-i umple, tineri, morţii valea?
Să umfle un imperiu şi-un despot?
Supunerea ori moartea doar li-i calea?
Să cadă oare Spania de tot?
Puterile cereşti nimic nu pot
Şi vană-i ruga, vană vitejia?
Van zelul patriotic îl socot?
Şi sfatul înţelept, şi bărbăţia
Şi tinerescul foc spre a-nfrunta urgia?“[81]

Interpelarea din Camera Lorzilor, e încă şi mai departe de orice intenţie comică: „Sînt, oare, acestea leacuri pentru un popor înfometat şi deznădăjduit? Se va înspăimînta de spînzurătorile voastre acest flămînd nefericit care v-a sfidat baionetele? Cînd moartea e o izbăvire, unica izbăvire pe care se pare că i-o îngăduiţi, credeţi că dragonii vor izbuti să-l liniştească? Cel care n-a putut fi potolit de grenadierii voştri va fi oare învins de călăi?... Să presupunem că acest om — şi sînt zece mii asemenea lui dintre care vă puteţi alege victimele — va fi tîrît în judecată să fie osîndit pentru crima făptuită de el, pe temeiul acestei legi noi; totuşi, sînt două lucruri care lipsesc pentru a putea fi acuzat şi condamnat; aceste două lucruri sînt, după părerea mea: doisprezece măcelari care să poată fi aleşi în juriu şi un Jefferies pe scaunul judecătorului“[82].

Retorica unei asemenea cuvîntări era o necesitate: ea nu lasă defel să se întrevadă o undă de ironie. Prietenul lui, Thomas Moore, îşi aminteşte, e drept, că după o interpelare de acest fel, „Byron, în prada unei mari exaltări, se plimba cu paşi mari prin casă, recitînd fragmente din discursul lui şi rîzînd"[83]; dar nu rezultă că el şi-ar fi parodiat interpelarea — aşa cum s-a interpretat uneori[84] — ci doar că se bucura cu un entuziasm juvenil (avea 20 de ani cînd şi-a ocupat locul în Camera Lorzilor) de mînia pe care le-o stîrnise mai vîrstnicilor lui colegi.

---

[80] Philip W. Martin, *op. cit.*, p. 23.

[81] *Childe Harold*, I, LIII.

[82] Cf. D.V. Erdman, *Byron and Revolt in England*, „Science and Society“, nr. 11 (1947), p. 239. (Jefferies, la care Byron s-a referit de mai multe ori în scrierile lui polemice, a fost un judecător celebru pentru cruzimea sentinţelor lui, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea.)

Childe Harold a revelat, totuşi, poemului romantic un element nou: infinitul peisajului concret. Secolul al XVIII-lea — şi, după el, lakiştii — au înlăturat convenţia peisagistică, a peisajului preexistent, pe care clasicismul îl putea proiecta în largi compuneri, fără să fi simţit nevoia unei întîlniri cu priveliştea reală: acum „s-a ieşit în natură", constrîngerile teoretice au fost învinse. Eroul lui Byron e, cu un cuvînt al lui Andrei Pleşu care face distincţia între „cel care contemplă natura şi cel care o parcurge", un *îmblînzitor* al naturii[85]. Un „îmblînzitor" care, dintre cele două tipuri stabilite de tînărul cercetător, aparţine aceluia ce „reduce rătăcirea exterioară la tulburarea lăuntrică"[86]. Childe Harold redescoperă în natura Mediteranei alcătuiri colosale, de felul celor pe care, cu o jumătate de secol în urmă, Edmund Burke le punea sub semnul sublimului.

Byron realizează o sinteză dintre cele mai caracteristice între semnificaţiile peisajului ca experienţă sufletească şi cele care rezultă din contactul cu civilizaţia unui spaţiu al obîrşiilor. Byron „ieşea în natură", dar într-o natură care cuprindea semnificaţii mult mai adînci decît acelea ale exotismului obişnuit romantismului. Generaţia lui cobora spre Italia care, de altfel, reprezenta de mai multă vreme un mit al conştiinţei moderne europene[87], dar şi spre Grecia. O Grecie pe care Byron, Shelley, Keats o vedeau ca pe un pămînt al miturilor primordiale şi al ordinei raţionale: Prometeul lui Shelley venea tulburător, purtător al misterului, din lumea în care se desena, pe deplin echilibrată, Urna lui Keats.

Grecia byroniană depăşeşte, însă, sensurile strict romantice ale temei ruinelor, materializare dureroasă a unui necontenit *memento mori:* e un spaţiu concret, un loc al istoriei. Întîlnirea cu resturile gloriei ateniene nu e un prilej de meditaţie la fragilitatea existenţei umane. Meditaţia se transformă în pamflet: privind zidurile şi coloanele năruite, el nu deplînge neiertătoarea lucrare a timpului, ci se referă la un eveniment strict contemporan — jefuirea monumentelor de către lordul Elgin:

> „Să stau un pic pe lespedea ce-a fost
> Unei coloane nalte temelie...

---

[83] Thomas Moore, *The Life of Lord Byron*, Londra, 1974 (prima ediţie — 1851), p. 191.
[84] Philip W. Martin, *op. cit.*, pp. 23–24.
[85] Andrei Pleşu, *Pitoresc şi melancolie*, Bucureşti, Editura Univers, 1980, p. 125.
[86] *Idem*, p. 126.
[87] Vezi *idem*, pp. 125–131.

O, fiu al lui Saturn, aici, cu rost,
Avut-ai templu drag apururi ție.
Încerc să-i reînviu prin fantezie
Grandoarea: nu pot... Faptul mă-nspăimîntă,
Căci dinții vremii-au ros cu strășnicie!
Proptit stă turcul de coloana frîntă.
Nepăsător — și-un grec, trecînd pe-alături, cîntă!

Dar din relieve ce de toată fala-s,
Pe care, tristă, le lăsă-n ruine,
Plecînd pe veci de-acolo, zeea Pallas,
Au cine fură mai din greu azi? Cine?
Ți-i fiu[88], o, Caledonie! Rușine!"[89]

Filoelenismul lui Byron — cu o tonalitate politică mult mai pronunțată decît acela al lui Keats — nu avea, desigur, cuprinderea filosofică a poemelor cu această temă ale lui Shelley: dar el e mai reprezentativ pentru starea de spirit a romantismului englez. Și versurile care concentrează sensibilitatea cea mai tipică noilor modalități de înțelegere a raporturilor poeziei cu universul și cu propriul ei autor sînt tocmai primele două, cele privite cu cele mai multe rezerve de critica din ultimele cîteva decenii.

Un jurnal romantic de călătorie, din însemnările căruia se pot reconstitui etapele pelerinajului mediteranean al lui Byron însuși, experiențele lui (fascinația și oroarea luptelor cu taurii sînt descrise în unsprezece stanțe ale Cîntului I); dar, deopotrivă, un șir de confesiuni privitoare la trăirile lăuntrice, la gîndurile stîrnite de întîlnirea cu o lume grandioasă în sălbăticia ei. Și, uneori, cîteva exerciții oratorice pe teme asupra cărora el reflectează cu gravitate, însoțindu-și însă discursul poetic cu gesturi largi: Moartea, Prăbușirea măreției trecute și a celei prezente, Destinul Omului... Byron nu e o călăuză bună: cititorul simte că se pierde în mulțimea exclamațiilor, în permanenta și derutanta pendulare între eroul ce pare că vine din întunecatele tradiții ale narațiunii gotice și poetul care introduce lungi comentarii filosofice, între eroul damnat ce glorifică viciul și poetul asistînd, parcă, nepăsător la faptele personajului său. Poetul și eroul nu se confundă, desigur: dar ce se întîmplă atunci cînd intenția celui dintîi e ca o asemenea confuzie să se producă și imaginile celor doi se amestecă într-un șir de oglinzi paralele?

Poate că Byron nu e o bună călăuză pentru că el însuși nu știe prea bine unde va trebui să ajungă în cele din urmă. Acțiunea poemului se desfăşoară de-a lungul unei spirale, în sensul că poetul se întoarce mereu la momentele anterioare, la temele şi la meditaţiile pe care aceste teme i le-au prilejuit. Trecutul istoric se contopeşte cu trecutul poetului, singurătatea tăcută a ruinelor şi a peisajului sînt comentate de călătorul însingurat. Că aceasta nu e doar o speculaţie pe marginea imaginilor care prind contur în decursul călătoriei lui Harold şi a lui Byron ne-o dovedeşte o însemnare a unui tovarăş de călătorie al poetului, în vara lui 1809, pe nava care naviga de la Gibraltar spre Malta — romancierul John Galt: „Cînd se aprindeau luminile pe vas, devenea tăcut şi se retrăgea pe rampa dintre cîrligele unde se întind pînzele ce urmează a fi amarat şi acolo, ceasuri în şir, rămînea nemişcat, copleşit de iubire — poate — pentru luna plină"[90].

---

[88] Thomas Bruce, lord Elgin era descendent al unei vechi familii aristocratice din Scoția.
[89] *Childe Harold*, II, X–XI.

Poem epic cu ample pasaje descriptive; dar şi un poem al confesiunii, în care poetul se concentrează asupra observatorului şi a reflecţiilor lui. Poate că nu în trăsăturile lui Harold trebuie căutată, în primul rînd, semnificaţia autoportretistică; ci în aceste reflecţii a căror dezvoltare are, nu o dată, un adevărat suflu epic, întru totul comparabil cu acela al narării aventurilor lui Childe Harold. Aici se produce, însă, fisura care aşază întregul poem într-o stare de ambiguitate: calma observaţie a călătorului nu se suprapune cîtuşi de puţin perspectivei orientate spre interiorul făpturii cuprinse de vraja iubirii, spre *eul* ce aspiră să se dezvăluie sieşi. Şi, mai departe, acestea două la un loc nu coincid cu unghiul din care Harold contemplă lumea; Harold, fiinţa blazată, cu faţa întunecată de un surîs dispreţuitor, cinic, preocupată constant de găsirea unor mijloace care să-l ajute să se sustragă experienţelor la care participă. În planul reflecţiei, ele pot fi, eventual, separabile: în cel narativ, însă, există tendinţa unei contopiri patetice.

În construcţia spiralată a lui *Childe Harold*, se desluşeşte contribuţia elementelor desprinse din propria experienţă a lui Byron. Mărturie stau paralelele cu scrisorile lui din acea perioadă: reflecţii asupra unor întîmplări concomitente cu scrierea poemului şi altele — asupra unor întîmplări de mai de mult. Aici se manifestă, desigur, spiritul modern al scrierii byroniene: situaţii contemporane sînt introduse într-o serie de experienţe trecute. Experienţa prezentă şi amintirea celei trecute se confundă. Tehnică pe care o recunoaştem ca pe o anticipare a construcţiei din opera cea mai complexă a lui Byron — *Don Juan*. După părerea mea, *acest* tip de ambiguităţi e cel care începe să dea măsura semnificaţiilor romantice ale creaţiei byroniene. Eroul e o convenţie, un element al construcţiei scenice, nu neapărat *alter-ego*, ci o oglindă cu care poetul dialoghează, pe seama căreia pune uneori propriile idei, alteori răspunsurile la dramaticele lui întrebări.

---

[90] Cf. Francis Doherty, *op. cit.*, p. 53.

Explorarea *cului* nu are încă dimensiunea filosofică a lui *Don Juan:* dar o anunţă clar.

Poate că e adevărat că *Childe Harold* poate fi citit astăzi ca o succesiune de episoade; că „procesiunea melancolică a măreţelor imagini şi-a pierdut mult din puterea“[31] de odinioară; că arbitrarul şi subiectivitatea sînt percepute de instrumentele critice moderne. Dar nu i se poate contesta (şi, de altminteri, nici nu se întîmplă decît rareori) că naraţiunea dobîndeşte adesea o mare tensiune lirică, o elocvenţă convingătoare, ori de cîte ori e susţinută de sentimentele puternice ale poetului. Spaţiul în care istoria trecută şi peisajul contemporan se întîlnesc e îmbibat de culoare: scene de natură în care se distinge, de fiecare dată, silueta poetului însuşi, uneori proiectată pe un orizont calm, alteori abia ghicită în zbuciumul elementelor dezlănţuite.

Peisaje revelate unui suflet care trăieşte emoţiile descoperirii naturii originare, un suflet care află, în sfîrşit, alinarea după ce a fost bîntuit de nelinişti. El năzuieşte să se contopească cu universul, într-o fervoare ce o aminteşte pe aceea a poeţilor barocului — a lui John Donne, de pildă. Byron cultivă un panteism foarte diferit de acela al contemporanilor săi: lumea e, pentru el, o putere misterioasă, dar o putere benefică în stare să liniştească răzvrătirile spiritului, pentru că se află mai presus de pasiunile oamenilor.

Îndemnat, desigur, de succesul lui *Childe Harold*, Byron a scris în scurtă vreme după aceea mai multe povestiri în versuri, al căror model erau cele două cînturi publicate în 1812. Acţiunea lor se plasa tot în locurile pe care Byron le văzuse în călătoria prin Europa: Grecia, Albania, Turcia — adică pămînturile de la hotarele „misteriosului Orient“. O lume care-i fascinase pe englezi încă din vremea primelor traduceri ale celor *O mie şi una de nopţi*, între 1704 şi 1712. După un secol, doi poeţi îşi cîştigaseră celebritatea datorită versurilor lor pe teme orientale: Thomas Moore şi Southey. Amîndoi contribuiseră la crearea unei imagini în care se amestecau povestea de dragoste şi basmul, împodobite cu ornamente voit exotice. Pentru Byron, aceste locuri nu aveau, pur şi simplu, valoarea unui decor scenografic pitoresc: ele făceau parte din experienţa lui, acolo fusese martorul unor pasiuni violente, trecuse prin primejdii la care Moore şi Southey nu avuseseră cum să se gîndească. Era destul să evoce adevărata înfăţişare a acelor peisaje, pentru a realiza ceea ce contemporanii nu puteau să lase decît pe seama fanteziei şi, mai ales, a convenţiilor acceptate de publicul care îşi formase propria „imagine orientală“.

Se înţelege de la sine, Byron nu era cu totul indiferent faţă de aceste convenţii: trăia într-o atmosferă în care pactul cu publicul trebuia respectat; nu a încercat, de altminteri, niciodată să-şi contrarieze cititorii. Unele dintre poemele scrise acum nu sînt, de fapt, cîtuşi de puţin narative; ele îi creează, mai curînd, poetului posibilitatea de a se elibera de obsesiile ce-l urmăreau pe drumurile Levantului. Ceea ce nu înseamnă nici că sînt confesiuni: ele exteriorizează, într-un fel sau altul, conflictele lui Byron însuşi. Drama va fi construită în jurul unui singur personaj şi s-ar spune că unicul scop pentru care a fost scrisă a fost realizarea catharsis-ului, a eliberării eroului.

---

[31] Louis Cazamian, *op. cit.*, p. 1049.

Le-a scris într-un răstimp foarte scurt „şi a plătit preţul acestei grabe"[32]: construcţia e, nu o dată, neglijentă, structurile lipsite de necesara ordine, stilul foarte apropiat de banalitate. Dar, în comparaţie cu *Childe Harold*, versurile sînt mai simple şi mai directe, impresia egocentrismului se şterge treptat, evenimentele se succed mai repede, mai antrenant, uneori mai imprevizibil. Comentatorii discută, de multe ori, aceste poeme —*Ghiaurul*, *Corsarul*, *Lara*, *Mireasa din Abydos*, *Asediul Corintului*, *Parisina* — ca pe o unitate caracterizată prin elemente comune ale intrigii, ale modului de portretizare a eroilor şi chiar a atitudinii lui Byron. Aceasta pentru că, de fapt, ele sînt într-o măsură mai mare şi mai mică, variante ale unei singure istorisiri care aduce în prim plan un tip de erou, repetat cu mici diferenţe.

Structura tipică a poemului byronian din această perioadă e dată de situaţia eroului, un erou plasat într-un cadru ce va fi găsit după aceea animat de situaţii asemănătoare. Redusă la liniile ei importante, schema ar fi aceasta: un aristocrat de o frumuseţe tulburătoare, amestec de angelic şi de demonic, corupt, ajuns în marginea prăpastiei spre care a fost condus de evenimente ce nu au stat nicidecum în puterea lui; născut să fie conducător, cu o mistuitoare nevoie a independenţei totale, aflat în veşnică dispută cu toţi ceilalţi, înzestrat cîteodată cu un orgoliu nemăsurat, aproape bolnăvicios, pradă unor pasiuni care i-au pustiit fiinţa. Iubeşte cu patimă o femeie (sau, uneori, numai amintirea ei), aceasta fiind una dintre trăsăturile care îl umanizează; însuşirile lui par a fi superbe: *par*, pentru că Byron e mereu de partea eroului său — dacă nu cumva acesta nu e altceva decît un *alter-ego* al poetului.

S-a spus adesea că în poemele acestea nu există un punct de perspectivă morală din înălţimea căruia acţiunile să poată fi judecate şi sancţionate. În sensul cel mai exact al cuvîntului, ele sînt „poeme *particulare*" pe care Byron le tratează în două chipuri diferite: fie că îşi explorează propriile stări emotive, fie că încearcă să se exteriorizeze, asumîndu-şi destinul eroului. Ca urmare, dacă nu scrie o autobiografie, ci relatări ale unor experienţe trăite cu intensitate ori ale unor situaţii reale sau imaginare, el încearcă să ascundă, precît poate, realitatea în propria operă poematică.

---

[32] Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 59.

Ceea ce înseamnă că motivele unei acțiuni care e transformată în episod al poemului trebuie să fie întotdeauna învăluite într-o atmosferă de mister; și, pentru a le da o justificare cît de cît credibilă, e nevoie să se creeze o nouă ficțiune, o imitație a lanțului de acțiuni reale. Poemele acestei perioade sînt mai curînd metafore decît narațiuni independente, cu o logică și coerență interioară proprii. Uneori, Byron nu știa exact ce soartă urmează să aibă eroul său: cei care i-au citit cu luare-aminte operele narative au constatat că, în unele momente ale dezvoltării acțiunii, se deschid mai multe direcții posibile de continuare a firului epic; sau că, aproape fără nici o motivație, poetul schimba brusc cursul narațiunii, pentru că i-a venit o idee nouă și se simte obligat să o conducă spre deplina transpunere în plan epic.

Scrierea cea mai reprezentativă pentru acest grup de poeme — oricum, aceea asupra căreia zăbovesc cel mai mult exegeții operei lui Byron — e *Ghiaurul*. Byron susținea că ea nu reprezintă o scriere unitară, ci doar „cîteva fragmente disparate“ dintr-o povestire plasată într-un trecut tulbure și agitat. Aspectul fragmentar e accentuat de existența mai multor unghiuri de perspectivă introduse de mai mulți naratori; de obicei, se admite existența a trei personaje care reconstituie elementele acțiunii: pescarul, călugărul și Ghiaurul însuși. Dar nu se poate omite existența celui de-al patrulea — Byron sau *prezentatorul;* acest al patrulea personaj complică narațiunea și, nu numai atît, își introduce propria atitudine față de locul în care se petrece acțiunea, adăugînd comentariul său subiectiv unei narațiuni prezentate succesiv din trei puncte diferite de perspectivă. Grecia nu e, pur și simplu, o noțiune emblematică, proiecția unui ideal estetic neoclasicist: ea devine o realitate istorică, o țară supusă de o ocupație străină, un topos al ideii filosofice spre care romanticii vor avea să se întoarcă de atîtea ori: contrastul tragic dintre gloria trecută și mizeria actuală, ruinele întristătoare ale fostului Eden. Schema generală a poemului rămîne metaforică, intriga narativă trece pe planul secund al întregii construcții poematice.

Ghiaurul e definitoriu, desigur, pentru întreaga serie a poemelor „orientale“: poveste melodramatică „de eroism și pasiune, plasată în decor exotic, cu eroi însingurați și năvalnici, captivi ai unor împrejurări care implică deopotrivă dragoste pasionată și înstrăinare, conducînd previzibil la catastrofă“; una dintre poveștile rostite într-o mare diversitate de forme prozodice, ale căror versuri „se năpustesc cu acea energie neglijentă, atît de caracteristică lui Byron“[33]. Pentru unii, abundența de scene intunecate, violente, de reacții brutale și, nu o dată, inexplicabile ale personajelor, taina care le înconjoară pe unele dintre ele au avut același efect asupra cititorilor din deceniul al doilea pe care, cu o generație mai devreme, îl avusese romanul gotic.

---

[33] David Daiches, *A Critical History of English Literature*, IV, Londra, 1983, p. 925.

Implicațiile politice erau aici, însă, mai numeroase și e greu de crezut că ele erau trecute cu vederea de cititorii lui Byron: în *Ghiaurul*, de pildă, frecvența cuvîntului *tiran* e o dovadă convingătoare a faptului că subtextul poemului conține o aluzie cu o adresă foarte directă; e adevărat că, la unul dintre nivelele semantice, *tiranul* e echivalat cu însăși făptura umană, cea care a distrus paradisul terestru. Dar, dincolo de imaginea primordială a distrugerii, se deslușește o a doua al cărei sens transpare limpede și e legat de realitatea contemporană, aceea a Greciei ocupate și împilate. Mitul și realitatea se suprapun: *tiranul* are, în cel de-al doilea caz, o conotație precisă, dar ea se estompează și se complică din nou cînd e identificată cu imaginea unei femei moarte (alegorie a unei țări aflate sub ocupație străină, la care va recurge de atîtea ori iconografia emblematică a romantismului).

Grecia e, astfel în același timp, paradisul pămîntesc al umanității, pierdut pentru totdeauna, și femeia ucisă de tiran; stratul mitologic și cel al realității contemporane, interpretate alegoric, se suprapun din nou, creînd și în registrul imaginilor aceeași ambiguitate pe care o introdusese și în domeniul ideilor filosofice. Normal era, deci, ca — într-un asemenea orizont imagistic, dominat de cei doi termeni esențiali, *moarte* și *ruină* — să se stabilească un ton corespunzător, tragic și sumbru al discursului narativ. Dar nu se întîmplă așa: cursul comentariului se schimbă, Byron introduce pe neașteptate — așa cum se petrec de atîtea ori lucrurile în poemele lui epice — tema decadenței contemporane a urmașilor celor care dăduseră cîndva strălucire unei națiuni (tema îi prilejuise și lui Childe Harold o amară meditație):

„Inimi crescute-n ale tale văi,
Suflete mari cu nimburi de văpăi,
Ce fiii ți-ar fi dus spre culmi de aur,
Se mai tîrăsc din leagăn spre mormînt;
Sclavi, slugi de sclavi de-abia mai sînt,
Ce se ascund în crimă și omor“[94].

De abia aici începe povestea Ghiaurului, după 146 de versuri în care poetul și-a prezentat, într-un discurs discontinuu, părerile privitoare la cîteva chestiuni importante al existenței contemporane. Nici după ce s-ar părea că s-a concentrat exclusiv asupra naraţiunii, cursul poemului nu devine mai unitar: comentariile poetului intervin adesea, întrerupînd omnisciente povestirile celorlalte personaje. Schimbările peisajului sînt rapide, stările de spirit ale povestitorilor sînt, fireşte, diferite: problema cea mai grea pe care o avea de rezolvat Byron era să păstreze o unitate poetică într-un cadru care se modifică necontenit şi pe care el nu îl cuprinde cu o privire obiectivă, ci se implică necontenit, adăugînd propriile schimbări de dispoziţie celor ale personajelor sale pe care, la rîndul lor, le înregistrează diferit în momentele decisive ale acţiunii. Povestirile călugărului şi ale pescarului alternează planul memoriei cu cel al prezentului; fiecare personaj îşi are propriul adevăr, trecerile se produc fără prevenirea cititorului. Comentariul moral şi cel psihologic se întrepătrund, la fel fabulosul şi realul; privit din această perspectivă, poemul byronian devine de o surprinzătoare modernitate.

---

[94] *Ghiaurul*, vv. 147–152.

Sub raportul succesiunii discursurilor rostite de eroii poemului, însă, compoziţia rămîne monotonă şi declamatoric; lungul monolog al Ghiaurului e o proclamaţie a propriilor însuşiri care coincid întru totul cu acelea ale eroului desăvîrşit, în sensul byronian al cuvîntului.

Satanismul lui se exprimă în termeni biblici: el poartă semnul păcatului celui mai greu, păcatul lui Cain, pentru că a fost ucigaşul (deşi în chip indirect) al făpturii iubite. Byron încearcă să-l facă pe Ghiaur la fel de vinovat de moartea Leilei ca şi pe Hassan: pentru că acesta din urmă a ucis-o din pricina necredinţei, a dragostei pe care ea o nutrea faţă de celălalt. Aparent, temeiul unei asemenea înţelegeri a păcatului e numai dorinţa de a crea o atmosferă patetică, în măsură de a-l copleşi pe cititor; de fapt, intenţia e încă şi mai caracteristică satanismului byronian. Eroul poemului aduce, prin însăşi prezenţa lui, nenorocire şi moarte. Forţa pasiunii lui, asemuită cu „rîul de lavă clocotind în pieptul de flacără al Etnei“, nu poate fi învinsă nici de moarte şi întrece orice putere umană. Destinul eroului, prevestit de un prieten încă din vremea în care el nu o cunoscuse Leila, se împlineşte într-o imagine sumbră şi ameninţătoare, amintind-o pe aceea a sfîrşitului lui *Macbeth*.

Ghiaurul îşi încheie lunga poveste cu viziunea Leilei care se apropie de el, făcîndu-i semn s-o urmeze. S-ar părea că în pauza ce întrerupe acest pasaj, înainte ca eroul să fi rostit ultimele cuvinte către călugărul care l-a ascultat, el şi-a dezvăluit numele şi a destăinuit înţelesul întregului mister care îl înconjoară. Folosind mijloacele construcţiei scenice, Byron îl face pe cititor să creadă că a ajuns prea tîrziu şi că mărturisirea Ghiaurului s-a produs înainte de sosirea lui: nu-i este dat să afle decît că muribundul şi-a dorit ca lespedea mormîntului său să nu poarte „nici un nume sau emblemă“. Misterul îl însoţeşte şi dincolo de moarte, iar cititorul rămîne cu impresia că povestirea nu leagă între ele decît nişte întîmplări lipsite de însemnătate în comparaţie cu înţelesurile adînci ce-i sînt ascunse pentru totdeauna. Întrebările cărora li se dă răspuns sînt doar forme retorice, materiale disparate de construcţie: rezultatul e învăluit într-o aură ce nu îngăduie să i se vadă contururile.

Şi, ca ultim factor menit să sporească întreaga taină, cititorul constată că epilogul nu e rostit nici de călugăr, nici de pescarul pe care îl întîlnise ceva mai devreme; Byron vorbeşte despre o poveste întreruptă reprezentînd tot ce se mai cunoaşte despre cea pe care a iubit-o eroul şi despre cel pe care l-a ucis. Cine sînt aceşti *noi* care vor păstra amintirea tragicei întîmplări? Iată o altă întrebare căreia Byron nu-i răspunde.

Plasat într-un timp nedeterminat ce pendulează necontenit între prezent şi trecut şi, de aici, într-un trecut şi mai îndepărtat, poemul schimbă mereu identitatea naratorului şi nu permite acţiunii să urmeze cursul obişnuit, de la necunoscut la cunoscut, ci alternează mereu aceste planuri, pînă cînd graniţa dintre ele se şterge. Cititorul se află într-o stare de permanent *suspans*, iar povestirea îi sporeşte adesea incertitudinea: unii au comparat-o cu un roman poliţist[95], comparaţie ce nu se poate susţine, cred, de vreme ce încheierea ei nu coincide cu elucidarea misterului. Mi se pare că ea reprezintă mai curînd o posibilitate oferită celor deprinşi cu existenţa într-o lume măruntă, banală, de a evada într-un univers al pasiunilor sublime, al unor splendori exotice, un univers ale cărui legi supraumane sînt proclamate de o voinţă neînduplecată de a depăşi condiţia lui *acum* şi *aici*. Eroul satanic al lui Byron crea o lume care nu era, în esenţa ei, infernală, ci transmitea o stare de spirit de paradoxală fericire: cititorul devenea părtaş al demiurgului; satanismul byronian nu se asemăna, din acest punct de vedere, cu cel al lui Milton, ci se adresa, fascinîndu-i, oamenilor celor mai obişnuiţi, obosiţi de banalitatea existenţei lor.

„Una dintre cele mai semnificative consecinţe ale scrierii povestirilor în proză a fost că Byron a descoperit că o compunere poetică poate fi un exerciţiu foarte simplu. Comparată cu primele două cînturi ale lui *Childe Harold*, poezia din povestiri e cu mult mai sigură pe sine şi această siguranţă izvorăşte, fără îndoială, din garanţia succesului obţinut de vînzarea lui *Childe Harold*."[96] Deşi înnoirile experimentaliste sînt mult mai rare în povestirile orientale, e limpede că şi aici se exploatează o categorie de licenţe pe care se presupune că experimentul poetic se sprijină. Dar, de data aceasta, abaterea de la reguli se produce într-un sens opus aceleia din *Childe Harold*. Evident, schema prozodică e, şi aici, foarte diferită de aceea tradiţională a baladei: preponderente sînt tot fantezia şi improvizaţia. În loc să improvizeze, însă, în jurul unei teme sau a unui subiect, Byron improvizează în jurul unui model strofic, aşa încît naraţiunea pare a deveni doar un agent al construcţiei versului.

---

[95] De exemplu Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 70.

[96] Philip W. Martin, *op. cit.*, p. 44.

Sursa poate fi Goethe (cîntecul lui Mignon din *Wilhelm Meister)*, ca în *Mireasa din Abydos*, sau Coleridge (începutul din *Christabel)*, în *Parisina:* dar întotdeauna acţiunea se încheagă lent înăuntrul unor structuri care se impun tocmai prin ritmul alert, prin claritatea imaginii. S-ar spune că nu există nici un fel de raport între elementul prozodic şi subiectul narativ pe care el îl susţine. Şi, la prima vedere, lucrurile aşa se înfăţişează. Dar frecvenţa cu care se modifică structurile ritmice sugerează[97] că nu aici trebuie căutate sensurile inovaţiei byroniene. *Ghiaurul* a fost, şi în acest caz, dintre toate povestirile orientale, cea care a revelat mai deplin înţelesul relaţiei formei poetice cu starea de spirit ce intenţiona s-o provoace. Unul dintre comentatorii poemului observa: „Şi în această «lege inflexibilă», pe care Byron încearcă s-o dramatizeze pentru întîia dată în *Ghiaurul* al cărui univers e dragostea şi moartea, frumuseţea şi moartea, libertatea şi moartea, natura şi moartea, virtuţile umane şi eroice şi moartea..., lucrul ce mă preocupă cel mai mult e viziunea elaborată şi coerentă a condiţiei umane şi eforturile lui Byron, sincere dar aspru criticate de el însuşi, de a realiza o formă, o structură, o tehnică, apte să-i întrupeze viziunea propriei arte“[98].

Observaţiile exegeţilor merg uneori la aspecte şi mai amănunţite: „Priviri pline de uimire, de spaimă, de teroare, de ură şi răspunsurile asemănătoare primite din partea Ghiaurului, aşa încît el se conturează prin reacţiile emoţionale provocate de însăşi prezenţa lui. Din acest punct de vedere, poziţia lui e focală şi determinantă pentru celelalte personaje, cum ar fi Hassan şi Leila, care acţionează într-un mod asemănător în diverse momente ale poemului. În scenele în care un personaj reacţionează faţă de prezenţa Ghiaurului, Byron ataşează frecvent un epitet specific la senzaţia resimţită (de exemplu — «minunat» sau «detestabil»). Nu trebuie să tragem de aici concluzia că asemenea reacţii sînt simplificate sau stereotipe. Epitetele sînt instrumente formale care fixează atenţia cititorului, aşa încît Byron poate să complice nuanţele emotive dramatizate ale personajelor şi să le ţească în jurul unei diversităţi de detalii «obiective» privitoare la Ghiaur“[99].

Dincolo de aceste elemente care creează o atmosferă prielnică sugerării exoticului şi miraculosului, se poate observa o statornică tendinţă a lui

---

[97] Vezi, de pildă, cîntul I al *Miresei din Abydos*.

[98] Robert F. Gleckner, *op. cit.*, p. 100.

[99] Jerome J. McGann, *Fiery Dust: Byron's Poetic Development*, Chicago, 1968, pp. 150–151.

Byron de a-şi ironiza propria adeziune la convenţia care plasează întreaga acţiune într-un spaţiu geografic pitoresc: numele cele mai neobişnuite, pline de culoare exotică sînt puse, mai întotdeauna, la sfîrşitul versului, în rimă, pentru a atrage atenţia asupra lor. Tehnica era învăţată de la Pope, mai ales din poemul său eroi-comic *Răpirea cîrlionţului;* ca şi acolo, rime de tipul „*mosque-Kiosk*", aşezarea în poziţie prozodică privilegiată a unor cuvinte cu specifică rezonanţă orientală („şerbet", „ciubuc", „osmanlii", Bey Oglú etc.) trădează autoironia, atîta vreme cît numele sînt alese din fondul lexical periferic, în unele cazuri chiar derizoriu.

Delicatul echilibru între ironie şi patos e una dintre cele mai semnificative trăsături ale poemelor orientale. Şi încă un detaliu asupra căruia insistă comentatorii poeziei byroniene: poetul e aici mai preocupat decît în *Childe Harold* de respectarea convenţiei cu publicul său; de altfel şi reacţia criticii a fost cu mult mai favorabilă decît după publicarea poemului din 1812. Chiar şi cei de la „Edinburgh Review" — care, în nici un caz, nu pot fi suspectaţi de sentimente amicale faţă de Byron —, semnalau calitatea imaginilor, „mai adevărate, mai triste, finisate mai frumos decît oricare altele pe care le putem aminti în orizontul poeziei"[100]; autorul recenziei era Francis Jeffrey, unul dintre cei atacaţi violent în *Barzi englezi şi critici scoţieni.* Cu un secol mai tîrziu, T.S. Eliot, care îl respingea fără nici un menajament pe Byron, avea să recunoască cel puţin *Ghiaurului* că e „o poveste bună, bine scrisă"[101].

Din punctul de vedere al tehnicii poetice, oricîte stîngăcii li s-ar reproşa, nu se poate omite faptul că, printre creaţiile contemporane, poemele lui Byron nu aveau decît un predecesor: poemul narativ al lui Scott; dar ele începeau acolo unde se oprise Scott. Nu ezitările de construcţie poetică sînt cele care trădează tinereţea autorului lor, ci o anume lipsă de maturitate, o tentaţie a gestului teatral căruia nu a ştiut să-i reziste şi care explică de ce eroii sînt clădiţi pe o unică dimensiune. Acţiunile lor au o determinare anterioară începerii naraţiunii şi care rămîne, de fapt, necunoscută pînă la sfîrşit: nu se sugerează nici o explicaţie psihologică a dispreţului şi a ostilităţii lor faţă de lume. Aşa încît ei apar ca nişte creaţii ale propriului destin, cauzele obscure ale comportării lor căpătînd această unică justificare; de fapt, relaţia cauză-efect nici nu e inclusă în dezvoltarea narativă a poemelor. Ceea ce nu înseamnă neapărat o stîngăcie a poetului, aşa cum s-a spus nu o dată, cît o aspiraţie de a da poeziei un statut autonom în care *starea lirică* să îşi ajungă sieşi ca justificare a reacţiilor eroilor.

În 1816, părăsea pentru totdeauna Anglia, lăsînd în urmă „soţia de care se înstrăinase, fiica, pe iubita lui soră vitregă Augusta, cei patru ani de celebritate ajunsă în punctul ei culminant și ura lui față de societatea și de ipocrizia engleză"[102]. Despărțirea de țară a însemnat, de fapt, un triumf: respectabile doamne din înalta societate au împrumutat rochiile cameristelor și au pîndit momentul cînd surghiunitul se îmbarca la Dover. Doar cu cîteva luni în urmă, poetul îi mărturisise unui prieten că nu și-ar fi închipuit „cît de iubite au ajuns să fie poemele lui" de un public care l-a făcut să fie „cel mai popular autor de versuri din întreaga istorie a Angliei"[103] (ceea ce era adevărat întru totul, poemele sale narative atingînd tiraje de mii de exemplare care se vindeau în cîteva zile); acum devenise la fel de admirat și de temut ca proprii săi eroi. Pentru că episodul plecării din Anglia este unul dintre cele care au contribuit la identificarea lui Byron cu personajele lui satanice: tot ceea ce pînă atunci trecuse ca o poveste — e drept, mai picantă decît altele — a unui tînăr lord răsfățat de prieteni și de doamne, se transformase, o dată cu dramaticul deznodămînt al căsătoriei lui, într-un fel de apoteoză a păcatului. Scandalul care alimentase clevetirile lumii bune a căpătat proporțiile unei legende pe care Byron nu va cruța nici un efort să o facă încă și mai spectaculoasă.

---

[100] Cf. Philip W. Martin, *op. cit.*, p. 55.
[101] Cf. A. Craig Bell, *op. cit.*, p. 19.

Poemele lui fuseseră concepute ca niște piese de teatru a căror valoare stătea deopotrivă în neașteptatele schimbări ale intrigii și în gestul deloc lipsit de emfază al actorului. Era firesc ca acum personajul lui cel mai byronian, poetul însuși, să fie suspectat de intenții asemănătoare. Motivele nu lipseau: îndată după ce au debarcat pe țărmul Continentului, s-a îndreptat spre Waterloo și, la fel ca Fabrizio del Dongo, eroul de mai tîrziu al lui Stendhal, a galopat îndelung pe cîmpul fostei bătălii, „prin pulberea unui imperiu", aducînd astfel „un tribut tardiv unei cauze pierdute". „A privit la craniile necunoscuților Yorick pe care negustorii de suveniruri le atribuiau oricărei naționalități necesare să stîrnească sentimentele patriotice ale clienților"[104]. Dar suspiciunile privitoare la calculatul teatralism al gestului său nu sînt, cred, pe deplin întemeiate: el se afla în locul unde triumfaseră compatrioții săi, dar fusese înfrînt idolul asolescenței lui.

Momentele acestea de mare tensiune erau trăite, totuși, cu mare autenticitate de Byron. Temperamentul lui avea nevoie de asemenea gesturi violente care să-i aducă eliberarea: catharsisul se producea, la el, într-o izbucnire brutală a simțurilor. Cînd, peste șase ani, nu va mai putea îndura vederea trupului lui Shelley cuprins de flăcări (într-un ritual, firește, grecesc), va urca, la fel, în șa și va porni în goană prin dumbrăvile din preajmă, descărcîndu-se de încordarea dureroasă. Identificarea cu eroii săi se poate susține mai curînd în această putere a simțurilor care, în momentele-limită, îi vor supune rațiunea, decît în sinceritatea confesiunilor sale menite, nu rareori, să șocheze și să sperie. Pe de altă parte, se simțea mai în largul său în aceste peisaje pline de dramatism decît în fața luxuriantelor culori ale unei picturi care, ne-am fi putut aștepta, l-ar fi atras printr-o neîndoielnică potrivire cu temperamentul lui: Rubens, de pildă, l-a lăsat cu totul indiferent și, în general, pictura nu făcea decît puțină impresie asupra lui[105].

---

[102] Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 71.

[103] Cf. R.D. Altick, *The English Common Reader: A Social History of the Mass Reading Public 1800—1900*, Chicago, 1967, pp. 102—103.

[104] Frederic Raphael, *op. cit.*, p. 120.

O altă descărcare cathartică era, desigur, scrierea versurilor: mai ales după drama pe care a reprezentat-o despărțirea lui de soția și de fiica lui, poezia a căpătat un accent autobiografic tot mai puternic. S-ar spune că poemele lui constituiau un cadru prielnic manifestării adevăratului caracter al poetului: Byron nu a fost obligat să le modifice prea mult pentru a le face să i se potrivească stării de spirit.

Reluarea lui *Childe Harold* apare ca un lucru foarte firesc în aceste împrejurări; nu încape discuție că o judecată cum este cea care susține că locul eroului e, pur și simplu, luat de Byron nu poate fi acceptată. Dar că rolul poetului e acum mai important decît fusese în primele două cînturi, iar cel al lui Harold e mai redus, iată un adevăr de necontestat; principalul plan narativ e încărcat de confesiunile lui Byron privind propriile încercări tragice prin care trecuse în ultima vreme. Recitindu-și poemul publicat cu trei ani mai devreme, i se părea că e lipsit de forță și că legăturile cu poetul care îl scrisese erau de o nespusă ariditate:

„Reiau povestea — și ca vînt turbat,
Ce nori învolbură, o duc cu mine
Căci cugetări și lacrime conține,
Ce-n urmă au lăsat doar sterp pustiu.
Grei anii rătăcirii peregrine
Sînt trudnice și lungi cărări, dar știu
Că în nisipul lor nu-s flori, nimic nu-i viu".[106]

Strofa a VI-a e îndeosebi ilustrativă pentru concepția poetică pe care Byron și-o contura acum, mai clar decît în trecut, lăsînd să se întrevadă funcția purificatoare a creației, așa cum o înțelegea el atunci:

„Aceasta e creația — și-ntr-însa
O mai intensă viață se-ntrupează,
Și tot ce-n sine fantezia strîns-a
Revarsă-n mine nouă viață trează.

---

[105] Vezi John D. Jump, *Byron*, Londra, 1972, p. 39.

[106] *Childe Harold*, III, III.

Căci ce sînt eu? Nimic... Dar tu cutează,
O, suflet nevăzut al cugetării;
Eu, stins, prin tine ard şi tu-mi eşti rază;
Şi bat cu tine necuprinsul zării,
Şi plin de duhul tău, mă dărui iar visării."

Harold e îndemnat să repete, de fapt, experienţele creatorului său: lupta de la Waterloo nu e doar un prilej de meditaţie asupra unor teme tradiţionale pentru asemenea împrejurări — *vanitas vanitatum* şi *sic transit gloria mundi* — şi care chemaseră luarea-aminte a eroului şi în cînturile precedente; dar Byron îşi imaginează, cu un admirabil simţ al detaliului semnificativ, atmosfera din ajunul bătăliei. Sala balului e un decor ironic în care strălucirea uniformelor şi a toaletelor, idilele tinerilor ce vor da a doua zi ochii cu moartea sînt implicit puse în contrast cu întunecata viziune a destinului nemilos care-i pîndeşte.

Priceperea construcţiei dramatice nu se mai rezumă la gestul actorilor, ci se traduce în contrapunerea unor scene întregi. Absurditatea şi sălbăticia războiului sînt elemente incomparabil mai concrete şi, în consecinţă, mai tragice, decît gîndurile, îndeajuns de vagi, ale eroului din primele două cînturi. Soarta lui Napoleon e, în bună măsură, identică aceleia a unui erou byronian, lui Byron însuşi: gloria şi puterea lui s-au prăbuşit pe neaşteptate; amîndoi, însă, şi împăratul şi poetul, şi-au privit căderea cu o semeaţă indiferenţă.

„Dar îndurat-ai cu filozofie
Neînvăţată vitregul destin.
De-i asta-nţelepciune ori mîndrie,
E pentru duşman fiere şi venin".[107]

Napoleon e cel care-l leagă pe Harold (sau, de fapt, pe Harold-Byron) de eroii „povestirilor orientale".

Harold e, în ultimele două cînturi, un personaj mai complex decît fusese înainte ca Byron să fi compus poemele din grupul *Ghiaurului* şi al *Corsarului:* poetul şi-a dat seama că distanţa dintre el şi eroul lui, pe care o adînceau comentariile sale din primele cînturi, nu au o suficientă justificare; aşa încît va renunţa treptat la ea, iar în cîntul al IV-lea acţiunea va fi relatată la persoana întîi, semn că Byron şi Harold se contopiseră. În acelaşi timp, natura se iveşte mult mai des, poetul o priveşte cu neascunsă bucurie a frumuseţii, aspirînd să se contopească cu ea. Criticii au pus această nouă tendinţă a poeziei byroniene pe seama influenţei lui Shelley sau aceleia a lui Wordsworth, tot prin intermediul lui Shelley[108]. Fapt întru totul posibil, deşi, nu încape îndoială, i s-a acordat adesea o importanţă exagerată. Zilele lungi petrecute cu autorul *Crăiesei Mab* la Geneva au avut, desigur, o mare însemnătate pentru lărgirea orizontului filosofic al lui Byron şi, mai ales pentru însuşirea unor idei panteiste: cultura filosofică a lui Shelley era, neîndoielnic, mai solidă decît aceea a prietenului său. Dar mai adevărată ar fi observaţia că influenţa shelleyană nu s-a produs în sensul unei modificări structurale a viziunii lui Byron, ci în acela al înţelegerii mai exacte a unor intuiţii pe care le avusese el însuşi pînă atunci.

---

[107] *Idem*, III. XXXIX.

Încă din anii adolescenţei, în peisajul sălbatic al Scoţiei, sentimentul comuniunii cu natura de o asprime grandioasă îl însoţise necontenit: în apropierea Alpilor, nu avea nevoie să-şi amintească versurile lui Wordsworth sau ale lui Shelley pentru a trăi extatica stare de fericire. În schimb, sînt lungi pasaje în care se recunosc fără greutate elemente lexicale şi construcţii adjectivale specifice lui Wordsworth. Mai tîrziu, într-o convorbire cu prietenul său, Thomas Medwin, recunoştea cu franchete: „Pe cînd mă aflam în Elveţia, Shelley obişnuia să mă îndoape cu Wordsworth pînă ce simţeam că-mi vine greaţă: îmi aduc aminte că atunci am citit cu plăcere unele lucruri de-ale lui“[109].

Adevărata sursă a sentimentului naturii din poemul byronian e, totuşi, Rousseau; era, la urma urmei, firesc ca, în preajma lacului Leman, să fi simţit intens prezenţa autorului *Reveriilor*. Mai mult decît atîta, identificarea se produce pînă la transformarea lui Rousseau într-un *alter ego* al lui Byron: el e celebrat ca un „apostol al tristeţii“ care „a azvîrlit farmecul deasupra pasiunii“.

„Dar el iubirea nu-şi visa carnală
Şi nu plîngea nici vreo iubită moartă,
Ci vis de frumuseţe ideală
În pagini el a-nsăilat cu artă,
Chiar straniu de părea de-asemeni foc să ardă.“[110]

Rousseau e întemeietorul unei lumi noi, din nefericire încă neclădită nici după moartea lui, dar a cărei speranţă de împlinire nu a pierit cu totul: Revoluţia îşi greşise ţinta, dar vremea ei va să vină. „Pasiunea, Rousseau şi Byron se cufundă laolaltă într-o nocturnă pe malul lacului liniştit a cărui neclintire previne împotriva naturii sălbatice, a mugetului oceanului, o nocturnă scrisă de un nou Byron-poet-al-naturii ascultînd glasul lacului «dulce ca o dojană rostită de vocea unei surori»“[111].

---

[108] Vezi A. Craig Bell, *op. cit.*, p. 29.
[109] Cf. Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 76.
[110] *Childe Harold*, III, LXXVIII.

Indiferent de izvoarele spre care s-a îndreptat în realitate, el a devenit, în cel de-al III-lea cînt al lui *Childe Harold*, unul dintre cei mai de seamă poeți descriptivi ai liricii engleze. Aici, „și-a lăsat sufletul în voia impulsurilor naturii și această înaltă comuniune a sublimat natura însăși. El i-a pătruns de îndată în inimă, așa cum, mai înainte, pătrunsese în inima omului“[112].

Experiența lui elvețiană și descoperirea unor sensuri ale naturii care trec dincolo de pitoresc și de exotic vor fi împlinite în pelerinajul italian, descris în cîntul al IV-lea. În scrisoarea din 1818 către John Cam Hobhouse, prin care îi dedica acestuia întregul poem, Byron declara că scopul său a fost „de a stimula actuala stare a literaturii italiene și, poate, a moravurilor“. El își exprima îngrijorarea față de situația Italiei împărțite în atîtea state, față de indiferența Angliei care s-ar fi cuvenit să privească cu mai multă compasiune la națiunile lipsite de libertate. Ca atîția alți romantici, Byron iubea Italia; dar atitudinea lui cuprinde o notă diferită de a celorlalți: nu atît peisajul, lumina generoasă, pitorescul unei lumi pline de culoare, cît participarea la drama contemporană a țării constituie trăsătura esențială a lirismului său. Se înțelege, el împărtășea viziunea romantică a unei Italii al cărei peisaj „pare să fie materializarea unei hipertrofiate memorii, decorul ideal... al reveriilor paseiste de tot felul“[113].

Cîntul se deschide cu o glorificare a Veneției, orașul a cărui înfățișare are un sens emblematic pentru întreaga temă a poemului: tema gloriei apuse, a timpului care supune totul, a tristeții lucrurilor căzute în ruină. Roma a fost, însă, aceea care a aprins imaginația poetului; probabil că el întrevedea mai de mult această posibilitate, de vreme ce, încă de la 31 martie 1817, îi scria prietenului său, Douglas Kinnaird: „Drama e încheiată: s-ar putea să fie ceva care să nu semene cu nimic din ce-a fost pînă acum. Vei spune că asta e adevărat pentru orice poezie; așa e, dar dimensiunile sînt aici mai ample și mă uit la cărarea străbătută de Childe Harold ca la una foarte nouă; deci nu pot încăpea comparații bune sau rele. Nu am făcut multe, dar destule pentru mine; și cum tocmai am împlinit 29 de ani, mă gîndesc serios să renunț la toate, dacă Roma nu mă face să-mi ies din minți într-un al IV-lea cînt, ceea ce s-ar putea să se întîmple sau nu“[114].

Și Roma l-a făcut „să-și iasă din minți“, deși cuvintele nu sînt potrivite pentru descrierea stării de spirit ce domină ultimul cînt; ea e mai senină, tonalitatea lirică mai profundă, exprimînd resemnarea faţă de destin. Walter Scott remarca, într-o recenzie publicată în „The Quaterly" din aprilie 1918, diferenţa dintre cîntul al IV-lea şi restul poemului: „E mai puţină patimă, mai multă profunzime a gîndirii şi a sentimentului... Torentul care, în cursul lui de pînă acum, s-a năpustit în cataracte şi prin defileuri înguste şi stîncoase, devine mai adînc, mai larg, mai puţin învolburat, pierzîndu-şi înfăţişarea înspăimîntătoare şi dobîndind o înfăţişare sublimă. Opt ani au trecut de la apariţia primului volum, interval care — adăugîndu-se altor circumstanţe — poate să fi contribuit într-un fel la domolirea tonului acestui conflict al lui Childe Harold cu lumea şi, dacă nu să-l împace întru totul cu soarta, să-i dea, cel puţin, tăria de-a o îndura fără să se plîngă"[115].

---

[111] Francis M. Doherty, *op. cit.*, pp. 76—77.

[112] John O. Hayden, *Romantic Bards and British Reviewers*, Londra, 1971, p. 228.

[113] Andrei Pleșu, *op. cit.*, p. 127.

[114] *Lord Byron's Correspondence*, II, p. 44.

Poate că, în esenţă, Scott are dreptate; dar o schimbare încă şi mai importantă, la care el nu se referă, s-a produs după ce Byron încheiase cîntul al III-lea. Acolo, Harold era exponentul unei atitudini existenţiale traduse printr-o gestică şi o retorică melodramatice, dincoace el e înzestrat cu o imaginaţie care se transformă în însăşi raţiunea sa de a fi. Apăsătoarea tristeţe ce părea a-i prevesti moartea nu e alungată cu totul, dar eroul byronian o priveşte ca pe o condiţie firească a propriei vieţi. E o întoarcere spre lume şi spre sine, o atitudine care nu mai înseamnă abandonare în voia soartei: pe deasupra tuturor durerilor, a conştiinţei tragice, Byron şi eroul său (care seamănă din ce în ce mai mult cu un autoportret) redescoperă în poezie o soluţie cathartică. Mai mult încă: speranţa supravieţuirii umane rămîne, atotmîntuitoare, cultura.

Byron e înconjurat de ruinele vechiului Imperiu al Romei, singurele mărturii ale gloriei de odinioară; dar, din timpurile apuse, străbat pînă la el glasurile poeţilor care supravieţuiesc prăbuşirii unei întregi lumi. O interpretare dintre cele mai semnificative e dată acelui loc în care, în viziunea lui Byron, sînt adunate sensurile unei tragice istorii a umanităţii: Veneţia. Oraşul supravieţuieşte ca *loc*, ca purtător al amintirilor culturii de altădată şi ca subiect al imaginaţiei lui Byron. Aşa încît el poate spune despre sine:

„În limba mea sper totuşi cunoscut
Să fiu odată de posteritate".[116]

Evident, ecou din Horaţiu.

„Cetate a sufletului său" a cărui imaginaţie îi fusese clădită în propria făptură de Otway, Radcliffe, Schiller, Shakespeare[117], Veneţia îi creează o stare de spirit ce îi îngăduie să poarte cu mai mult stoicism povara tristeții și să privească cu mai multă încredere perspectiva călătoriei spre Roma. Numele locurilor întîlnite în drum se asociază cu acelea ale unor mari poeți — Arqua cu Petrarca, Ferrara cu Tasso, Florența cu Dante și cu Ariosto: el îi omagiază pe cei care au adus glorie unor orașe ce îi nedreptățiseră în timpul vieții. Dar, foarte semnificativ, nu sugerează nicăieri că propriul destin ar avea vreo asemănare cu acela al poeților evocați de el; s-ar părea că dovezile trecerii strălucirii omenești îl copleșesc și nu mai are răgaz să se gîndească la el însuși.

---

[115] Cf. Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 81.
[116] *Childe Harold*, IV, IX.
[117] Vezi *ibidem*. III, XVIII.

Tema zădărniciei lumii capătă un caracter istoric, ea nu se desprinde dintr-o meditație în fața ruinelor unor locuri cîndva pline de strălucire, ci se revelează ca un neîntrerupt ciclu al surpării măreției omenești. Mai de mult, în drumurile lui prin Grecia, pășise pe urmele lui Servius Sulpicius, prietenul lui Cicero, care se întristase și el la vederea zidurilor năruite ale strălucitelor cetăți de odinioară; tonul meditației e de o sumbră ironie, de vreme ce însăși măreața Romă a lui Servius Sulpicius mărturisește acum, cu ruinele ei, aceeași fragilitate a înfăptuirilor umane căzute pradă nemilosului timp.

Dar meditațiile lui Byron nu mai ajung la concluziile satanice din primele cînturi: poetul capătă conștiința unei forțe unice a naturii care își manifesta divers esența în întruchipările lumii vizibile. Apeninii i se înfățișează foarte asemănători munților din Elveția (stanța LXXIII) sau din Grecia (stanța LXXIV); gîndurile lui sînt modelate de datele experienței proprii, ideea că adevărurile trebuie să decurgă din intuițiile sensibilității și nu din speculațiile rațiunii pare a se contura tot mai limpede. Atitudinea lui Byron e, însă, aceea a unui om care crede neabătut în puterea civilizației de a supraviețui timpului: dincolo de ruinele care îl împresoară de pretutindeni, amenințătoare, de ironia conținută în orgoliosul nume al „cetății eterne“, el deslușește permanențele culturii de totdeauna, biruitoare asupra timpului.

Însăși sursa propriilor sentimente se dovedește a fi, de multe ori, cîte o fulgurantă amintire sau asociație livrescă: izvorul Egeriei, cu legendele lui despre iubirea între o nimfă și un muritor, îi inspiră cugetarea privind dragostea ca un ideal imposibil de atins (stanța CXXI); vederea Muntelui Soracte cîntat de Horațiu îi amintește de torturile îndurate în școală de memorizarea versurilor latinești și îi prilejuiește constatarea că poezia lirică trebuie înțeleasă prin iubire (stanța LXXIV). Neliniștea lui romantică se naște din contemplarea unor modele clasice. Dar deznădejdea nu devine, ca în primele trei cînturi, substanță însăși a existenței: poetul nu abandonează rațiunea, „ultim și unic loc de refugiu“ și se recunoștea puterea Timpului de a alina și de a tămădui; își proclamă respectul față de Nemesis și s-ar părea că unicul țel al său rămîne dobîndirea înțelepciunii, a desăvîrşitului echilibru lăuntric. Temperamental, însă, Byron nu poate adera la principiile propovăduite de el însuşi; oricît de sinceră i-ar fi convingerea că omenirea are nevoie de această linişte interioară, lui îi lipseşte o însuşire care ar face posibilă atingerea idealului: *iertarea*. În clipa cea mai hotărîtoare a „realizării de sine“, el izbucneşte într-o mînioasă diatribă împotriva duşmanilor pe care îi blestemă să fie loviţi de răul cel mai mare de care se teme el însuşi: uitarea.

La capătul călătoriei, cînd marea i se arată, nesfîrşită, Byron se desparte de eroul său şi devine din nou el însuşi, eliminînd orice echivoc în privinţa eventualei identificări cu Harold. În cîntul al III-lea, vuietul valurilor îi sugerase imaginea necontenitei schimbări a Naturii (stanţa LXXV); de data aceasta, într-un context topic care e acela al atotputerniciei Timpului, stăpîn peste toate cîte sînt în lume, marea e elementul ce întruchipează permanenţa, neschimbarea, forţa de a se împotrivi Timpului însuşi. Shelley — şi el cuprins de ferventa admiraţie a tărîmului nesfîrşit al apelor — socotea că versurile închinate de prietenul său mării reprezintă una dintre culmile înfăptuirilor sale poetice[118].

Imaginea mării îi aduce aminte de toate spaimele şi bucuriile copilăriei şi concentrează simbolic sensurile atitudinii poetului faţă de întîmplările trăite de el: poate că totul nu a fost decît un vis. Consecinţa unor asemenea alternări ale planului real cu proiecţia lor în vis e că poemul nu se prezintă ca o creaţie unitară dacă e urmărit de-a lungul liniei reprezentate de aventurile eroului, ci numai dacă e privit ca o reflectare a simţămintelor şi a meditaţiilor lui Byron în faţa experienţelor traversate de Harold şi, se înţelege, de el însuşi. În istoria poeziei engleze, *Childe Harold* a fost interpretat ca un model al „jurnalului de călătorie“ romantic. Adevărul e că fragmentele în care raporturile dintre poet şi natură sînt relevante pentru atitudinea romantică sînt de o netăgăduită forţă a descrierii, dar ele sînt prea disparate pentru a constitui o axă a construcţiei narative. Poemul e, în schimb, reprezentativ pentru începuturile unei unităţi — care nu se va realiza, însă, niciodată pe deplin în opera byroniană — între meditaţia de esenţă clasicistă şi gestul romantic al unui erou însingurat care reacţionează patetic la priveliştea suferinţei universale.

Importanţa etapei care cuprinde ultimele două cînturi ale lui *Childe Harold* se conturează mai limpede dacă ele sînt judecate în relaţie cu o altă operă aparţinînd aceleiaşi perioade — *Prizonierul din Chillon*. În cel de-al III-lea cînt al lui *Childe Harold*, Byron preluase unele elemente caracteristice poeziei lui Wordsworth; în *Prizonierul din Chillon*, îşi recunoaşte datoriile faţă de „lakism“. Cu toate acestea, accepţia termenului se dovedeşte a fi confuză şi, chiar dacă se admite că el a înţeles-o în termeni apropiaţi de aceia recunoscuţi de generaţia lui Wordsworth şi Coleridge, deosebirile sînt esenţiale şi, în orice caz, mai semnificative decît asemănările.

---

[118] Vezi scrisoarea din 16 aprilie 1821, în *Lord Byron's Correspondence*, II, p. 169.

Sînt, desigur, două motive principale pentru care Byron a ales tema închisorii, ca o ilustrare a apropierii lui de „lakism". Eroul său, despre care aflăm din nota ce prefaţează poemul că a fost întemniţat vreme de şase ani, corespunde unei observaţii făcute cîndva de Wordsworth: el putea să sufere „mai mult decît alţi oameni din pricina lucrurilor absente, ca şi cum ele ar fi fost prezente", ceea ce conducea la „acumularea unor pasiuni care sînt, desigur, departe de cele produse de întîmplări adevărate şi totuşi... seamănă mai mult cu ele decît cu orice altceva... sînt alţi oameni obişnuiţi să simtă"[119]. *Prizonierul din Chillon* a fost, deci conceput ca un poem care să se apropie de tipul de sensibilitate atribuit de Byron poeziei lakiste; o dovadă că lucrurile stau aşa ar fi diferenţele nete dintre această compunere şi prevestirile perioadei anterioare de creaţie. În al doilea rînd, aşa cum crede Philip W. Martin[120], el a putut regăsi în opera lakiştilor (între care îl socotea pe Southey ca pe o figură periferică) multe exemple ale unor metafore şi chiar ale unor subiecte în centrul cărora se află imaginea temniţei.

E adevărat că *Prizonierul din Chillon* dezvăluie semne clare ale familiarizării lui Byron cu modelul lakist; dar nu cred că e obligatorie inspiraţia dintr-o sursă literară pentru un poem a cărui temă i-a fost pusă la îndemînă de propria experienţă, în timpul trecerii lui prin Elveţia. Pentru că Prizonierul era un personaj real despre care atestau documente istorice: „prin bunăvoinţa unui cetăţean al republicii aceleia (Republica Geneveză — n.n.), mîndru şi azi la amintirea omului care-a luptat odinioară atît de dîrz pentru libertate, am aflat unele amănunte din viaţa lui", mărturiseşte poetul şi e mai mult decît sigur că, de data aceasta, amănuntele biografice nu sînt fictive.

A pune crearea poemului exclusiv pe seama unei tendinţe de a se apropia de un model literar constituie, negreşit, o exagerare; tema însăşi a martiriului în numele libertăţii, îl preocupa pe poet şi el întîlnea în istoria geneveză un prilej foarte binevenit de a-şi ilustra cu un exemplu dramatic convingerile libertare. E, însă, tot atît de adevărat că, sub raport stilistic, poemul nu sugerează nici un fel de înnoiri semnificative; nici aceasta nu e neapărat o consecinţă a adoptării modelului lakist. *Prizonierul din Chillon* e unul dintre poemele byroniene al căror ţel nu era crearea unui personaj corespunzînd unei tipologii specifice şi nici experimentarea unor scheme prozodice novatoare. Poetul conta în primul rînd pe efectul pe care subiectul însuşi îl putea avea asupra sensibilităţii cititorului. Un „monolog dramatic" din care lipseşte teatralul, efectul spectaculos: dramatismul e al subiectului şi Byron dă impresia că îşi dă seama foarte bine de acest adevăr, unicul lui efort fiind acela de a-l transmite ca atare. Scenografia însăşi e familiară cititorilor poemelor byroniene mai vechi: silueta ameninţătoare a castelului, peisajul agitat care-o înconjoară:

---

[119] Wordsworth, *Prefaţă la cea de-a doua ediţie a Baladelor lirice*, în *Prose Works*, I, Oxford, 1974, p. 138.

[120] *Op. cit.*, p. 83.

„Cu vuiet apele se strîng
Şi-n mari vîrtejuri se desfac,
Iar creasta zidului de nea
Se oglindeşte-n unda sa.
În juru-i undele se-nchid:
O temniţă de val şi zid,
Mormînt sălbatec şi pustiu
În care zaci închis de viu,
O umedă şi sumbră groapă
Săpată dedesubt, sub apă“[121].

De altminteri, imaginea întemniţatului, a hrubei lugubre, aproape în aceiaşi termeni folosiţi şi în poemul lui Byron, era, de mai multă vreme, un loc comun în literatura engleză; ea poate fi semnalată în *Călătoria sentimentală* a lui Sterne (publicată, cum se ştie, în 1768) de unde a devenit extrem de populară, nu numai datorită largii răspîndiri a cărţii, ci şi gravurii lui John Hamilton, celor două picturi ale lui Joseph Wright[122], foarte admirate în epocă.

Cred, însă, că sursa cea mai importantă (în afară, bineînţeles, de puternica impresie pe care Byron a simţit-o la vederea castelului ce închidea între zidurile lui întunecate vechea poveste adevărată a lui François de Bonivard) e Dante. Versurile despre martirajul contelui Ugolino constituia, neîndoielnic, episodul dantesc pe care îl cunoşteau cel mai bine cititorii englezi din secolul al XVIII-lea. Înainte ca traducerea completă a *Infernului* să fi fost publicată în 1785, în Anglia circulau şase versiuni ale acestui fragment din cîntul al XXXIII-lea şi, pînă în cel de-al doilea deceniu al secolului următor, au mai apărut încă alte cîteva[123] (una dintre acestea era semnată de Frederick Howard, unchiul lui Byron). Dar cel căruia i se datora celebritatea scenei danteşti era mai ales Joshua Reynolds: în 1773, la Royal Academy, şi-a expus tabloul evocînd tragedia povestită de Dante; în 1823,

---

[121] *Prizonierul din Chillon*, VI.

[122] Una din acestea, pictată în jurul lui 1775-7, a fost uneori reprodusă cu menţiunea eronată că s-ar referi la eroul poemului lui Byron.

[123] O erudită discuţie a subiectului, în Lorenz Eitner, *Cages, Prisons, and Captives in Eighteenth-Century Art*, în antologia *Images of Romanticism*, alcătuită de Karl Kroeber William Walling, Londra, 1978, pp. 13 - 38.

„Quarterly Review" va afirma că, „în Anglia, faima lui Dante a fost creată de Reynolds"[124]. După 30 de ani, în 1806, Fuseli își va prezenta propria interpretare a episodului, așa încît generației lui Byron numele lui Ugolino îi va fi foarte familiar.

Influențat, poate, de personajul dantesc, Byron a descris supliciul lui Bonivard care asistă neputincios la moartea fraților lui: nici un document istoric nu menționează existența altor membri ai familiei lui Bonivard întemnițați o dată cu el. Nu e imposibil ca sugestia să fi fost preluată și din *Povestea bătrînului marinar* a lui Coleridge, în care efectul tragic e sporit de imaginea celor ce cad fără suflare în jurul celui vinovat de nenorocirea abătută asupră-le.

Mai relevantă mi se pare totuși, posibila apropiere de *Laocoon*, sculptura în care Winckelmann identificase exemplaritatea spiritului grecesc. Poate că și el, la fel ca Fuseli, a descoperit în grupul statuar antic o ipostază a torturii lui Ugolino[125]; în orice caz, prestigiul sculpturii elenistice a contribuit — sînt de acord monografii lui Fuseli — la fascinația exercitată de personajul dantesc asupra artiștilor vremii. Mai concentrată, înlocuind agitația grupului sculptural cu o teribilă tensiune a privirii, pictura lui Fuseli a constituit o sursă fertilă a inspirației lui Byron; dar nu cred că se poate ignora împrejurarea că, dincolo de compoziția din 1806, se întrevedea sculptura antică. Fapt extrem de semnificativ pentru tendința lui Byron de a căuta în cultura Antichității temeiurile unor interpretări de factură romantică ale tragosului uman.

Și poate că adevărata măsură a romantismului byronian o dau tocmai creațiile lui dramatice, adică acelea în care mișcarea sufletească a eroului e așezată, prin firea lucrurilor, în primul plan al compoziției poetice. Efortul de concentrare, mai puțin evident în poemul narativ (în care divagațiile amenință, nu o dată, să dilueze materia epică), devine aici o necesitate. E adevărat că Byron nu a știut întotdeauna să se supună acestei cerințe; de altfel, dramele lui s-au reprezentat rareori, pentru că acest poet care a dat poemului liric și narațiunii o asemenea forță a confruntării dramatice, a interpretat creația dramatică în sensul unei opere menite, înainte de orice, să comunice o stare de spirit și nu să releve datele esențiale ale unui conflict.

Manfred, compusă în intervalul dintre ultimele două cînturi ale lui *Childe Harold* (deci în 1816—17), a fost definită ca „o culme a stilului și a eroului byronian" și considerată a fi „cauza mai multor divergențe în judecata critică decît oricare dintre operele sale"[126]. S-ar putea afirma că această

---

[124] Frances A. Yates, *Transformations of Dante's Ugolino*, „Journal of the Warburg and Courtault Institutes", 14 (1951), p. 94.

[125] Pentru paralela pe care Fuseli o făcea între *Laocoon* și scena dantescă, vezi Peter Tomory, *The Life and Art of Henry Fuseli*, Londra, 1972, p. 120.

[126] A. Craig Bell, *op.cit.*, p. 46.

„dramă gotică“, a introdus o derută mai mare decît toate celelalte scrieri byroniene, de vreme ce mulți comentatori au privit-o ca pe o operă care concentrează nu numai sensurile întregii creații a poetului, ci ale întregii poezii romantice[127]. Adevărul e că *Manfred* nu poate fi privită nici în afara semnificațiilor cuprinse în etapa pe care o ilustrează amplu *Childe Harold*, nici a acelora împreună cu care se spune de obicei că a alcătuit trilogia ce a produs cea mai violentă indignare a spiritului burghez britanic — *Cain* și *Don Juan*. Cuvintele cele mai des rostite în legătură cu această trilogie erau „blasfemie“ și „imoralitate“; și nu numai în filistina epocă victoriană, ci și mai tîrziu, cînd s-a vorbit atît de insistent despre „revoluția moravurilor engleze“.

Vehemența reacției surprinde, în primul rînd, pentru că același editor care a refuzat să tipărească *Manfred*, a fost principalul beneficiar al fenomenului numit „renașterea gotică“, adică al uriașului succes de popularitate al „romanului negru“, întru nimic mai moral sau mai blajin decît drama lui Byron. Apoi, pentru că, la o lectură atentă, această scriere byroniană se dovedește a fi, înainte de toate, un studiu psihologic al sentimentului de culpabilitate și al remușcării.

Pentru mulți comentatori, Byron e Manfred, Augusta — sora vitregă a poetului — e Astarte, duhurile care i se arată în tragica lui călătorie — Fatalitatea, Destinul, Liberul Arbitru, Predestinarea; iată una din interpretările cele mai frecvente ale emblematicii poemului. În realitate, interpretările pot fi foarte diverse, ele depinzînd de ideile pe care le avea fiecare cititor înainte de a se fi apropiat de drama lui Byron. Avea, desigur, dreptate T.S. Eliot cînd observa că „e cu neputință să înțelegi într-un mod coerent sau rațional satanismul lui Manfred“[128]. Cui își aruncă sfidarea eroul lui Byron? Divinității? Destinului? Nu se poate să nu observi că poetul, copleșit de nevoia de a se purifica de conștiința păcatului, nu se detașează suficient de propria operă, ci își creează un sistem de referințe în care se implică direct. În pofida morții izbăvitoare, Manfred nu se deosebește de eroii povestirilor orientale, care sfîrșeau împovărați de păcat.

A fost o vreme cînd se considera că, „mai mult decît orice alt poem englezesc, *Manfred* e tipic pentru epoca romantică“[129]; astăzi, se spune că el „aparține atît de evident creației byroniene, tocmai pentru că e așa cum e, eclectic și instabil“[130]. *Manfred* își propunea să continue tendințele manifeste în cîntul al III-lea al lui *Childe Harold* și, așa cum îi mărturisea Byron lui Thomas Moore într-o scrisoare trimisă cu puțin timp înainte de publicarea dramei, ea fusese compusă mai ales „de dragul de a introduce unele descrieri ale peisajului Alpilor“[131]. Nu mult mai tîrziu, protestînd împotriva acuzațiilor de plagiat, va preciza: „Stanbach și Jungfrau, mai mult decît Faust, sînt cele care m-au făcut să scriu *Manfred*“[132]. Judecînd-o după amploarea descrierilor peisagistice, afirmația nu se susține: sînt doar cîteva pasaje care par a-i da dreptate lui Byron: cel în care Manfred evocă splendoarea Muntelui Jungfrau (act I, sc. 2), versurile anunțînd ivirea Vrăjitoarei Alpilor (act II, sc. 2), imnul soarelui (act III, sc. 2), începutul scenei a 4-a din actul al III-lea. Mai pot fi adăugate, desigur, indicațiile scenice: foarte rezumative, prin firea lucrurilor, ele ar fi putut avea un efect puternic în spectacolele teatrale ale vremii, în care decorul era chemat să contribuie într-o măsură atît de însemnată la comunicarea impresiei dramatice.

---

[127] Vezi G.G. Hough, *The Romantic Poets*, Londra, 1953, pp. 113–116.
[128] T.S. Eliot, *On Poetry and Poets*, Londra, 1957, p. 88.
[129] Samuel C. Chew, *The Dramas of Lord Byron*, Göttingen, 1915, p. 74.
[130] Philip W. Martin, *op.cit.*, p. 108.

Relația cea mai semnificativă dintre ultimele două cînturi ale lui *Childe Harold*, pe de o parte, și *Manfred*, pe de altă parte, e convingerea lui Byron că scopul descrierii de natură e doar realizarea spectacolului, a unui spectacol a cărui scenografie să producă o emoție profundă asupra publicului. Nu ar fi fost cea dintîi reprezentație pe scena engleză a epocii în care s-ar fi mizat pe marea abilitate a mașiniștilor: se știe foarte bine din însemnările contemporanilor lui Byron cît de gustate erau piesele a căror acțiune cerea reproducerea unor fenomene naturale. Dacă acestea erau „descrierile peisajului Alpilor“, de dragul cărora declara Byron că a compus *Manfred*, consecințele sînt mai complexe decît s-ar părea la prima vedere. Ele demonstrează o neînțelegere flagrantă a modelului wordsworthian pe care i-l recomandase Shelley: nu un răspuns răscolitor la chemările naturii, ci o serie de efecte produse de mașiniștii teatrului[133].

Așa se explică și recursul la recuzita romanului și a melodramei gotice: misterul care învăluie trecutul eroului, tragicul său sens al păcatului și al remușcării, importanța elementului supranatural, a decorului gotic (cum ar fi de pildă, „o galerie gotică“ sau „o sală în castelul lui Manfred“). Să fie, oare, din nou influența lui Shelley a cărui admirație față de Coleridge atinsese, în 1816, punctul culminant? Pentru că în opera lui Coleridge se construiește puntea care leagă procedeele goticului cu orizontul filosofic al generației de poeți din primele decenii ale secolului al XIX-lea; cel puțin așa îl vedeau unii dintre ei, portretul lui Flosky (sub trăsăturile căruia se ascundea Coleridge) din romanul *Abația coșmarului* (1818) al lui Thomas Love Peacock (el însuși unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Shelley) corespunzînd pe deplin acestei viziuni a tinerilor de vîrsta lui Byron. Flosky-

---

[131] Byron, *Letters and Journals*, V, p. 188.

[132] *Idem*, VII, p. 113.

[133] În 1834, cînd a fost reprezentat pentru întîia oară, *Manfred* și-a datorat succesul mai ales efectelor scenice (vezi Martin Meisel, *The Material Sublime: John Martin, Byron, Turner and the Theater*, în Karl Kroeber, William Walling, *op.cit.*, p. 221).

Coleridge era cel care proclama misterul ca pe „un mare prieten al entuziasmului“[134]. Dar e greu de acceptat concluzia potrivit căreia Byron ar fi îmbrățișat modelul lui Coleridge: diferențele dintre ei erau prea adînci pentru ca autorul lui *Manfred* să-și însușească viziunea contemporanului său mai vîrstnic (Shelley însuși, mult mai receptiv la ideile lui Coleridge, nu trecea dincolo de o admirație în plan pur teoretic).

Cred că nici nu ar fi fost nevoie ca Byron să facă efortul de a se împăca în vreun fel cu filosofia lui Coleridge: avea la îndemînă alte surse mai apropate de propriul temperament. Unele au fost sesizate încă de la publicarea dramei sale: *Faust* al lui Goethe și *Prometeu înlănțuit* al lui Eschil. Se spune că, și de data aceasta, Shelley a fost cel care i-a revelat lui Byron valorile cuprinse în operele luate, apoi, drept model de *Manfred:* îi traducea oral fragmente din *Faust* și, în 1816, întreaga tragedie eschiliană („fapt care a avut drept urmare compunerea *Prometeului* byronian: mai tîrziu, va declara că *Prometeu* se afla în spatele aproape tuturor scrierilor sale“[135]). E foarte posibil, dar chiar dacă e adevărat că Shelley i-a furnizat prietenului său o traducere fluentă (uneori, direct în versuri) a tragediei lui Eschil, nu trebuie să se uite că, în secolul al XVIII-lea — și, mai ales după 1777, data la care a apărut traducerea operei integrale a poetului grec, traducere care, în 1819, va ajunge la ediția a 5-a — creația eschiliană era un termen frecvent de referință al intelectualilor englezi. Mai ales că metrica și sistemul de metafore erau, în traducerea din 1777 (semnată de Robert Potter), perfect adaptată la gustul contemporanilor lui Gray și ai lui Collins.

Nu încape îndoială că, dincolo de Eschil și de Goethe, Byron i-a fost dator lui Shakespeare. *Macbeth* punea teatrului din secolul al XIX-lea probleme de montare dintre cele mai delicate. Imensa admirație a romanticilor față de Marele Will nu putea să estompeze paradoxala senzație de stînjeneală pe care acești apologeți ai misterului o aveau în fața scenei vrăjitoarelor (William Hazlitt, unul dintre cei mai de seamă comentatori shakespearieni, declara răspicat că ea nu se potrivește „scenei moderne“). Dar, în 1802, „lanterna magică“ a lui Philipsthal se dovedise a fi un foarte potrivit mijloc de a sugera imaterialitatea aparițiilor supranaturale: nu se știe dacă „fantasmagoria“ (cum se numea pe atunci procedeul) a avut un efect imediat asupra reprezentațiilor cu drama lui Shakespeare (deși o gravură a lui James Gillray din 1803, ilustrînd noua invenție, folosește tocmai scena ritualului vrăjitoarelor), dar e mai presus de orice îndoială că ea a contribuit la o nouă orientare a vizualizării fenomenelor imaginare. Scenele din *Macbeth* puteau fi preluate fără să mai creeze impresia unor procedee minore introduse într-o construcție de mare tensiune tragică.

---

[134] Thomas Love Peacock, *Nightmare Abbey*, Londra, 1948, p. 360.

[135] Timothy Webb, *The Violet in the Crucible: Shelley and Translation*, Oxford, 1976, p. 15.

S-a sesizat, totuşi, un ton parodistic al episoadelor în care Byron aduce în acţiune fiinţe supranaturale, pe Nemesis (a cărei asemănare cu Hecate din *Macbeth* e, în treacăt fie spus, frapantă). Filiera a fost identificată: relatînd acţiunea din *Faust*, doamna de Staël interpretase scena Bucătăriei Vrăjitoarelor ca pe o parodie a vrăjitoarelor din *Macbeth*[136]. Poate că, totuşi, mai adevărată ar fi fost constatarea că — deşi nu încape îndoială că Byron cunoştea referirile la drama goetheană ale scriitoarei franceze — nu a urmat pînă la capăt sugestiile ce rezultau din ele: vrăjitoarele sale nu stau sub semnul comicului, ci al absurdului. Al unui absurd ce accentuează semnificaţiile tragice ale rătăcirilor eroului său; şi nu numai atît: trăsăturile caricaturale apar în momentul în care în drama sa intervin elemente polemice, cînd convenţia supranaturalului e folosită pentru a dezvălui înţelesurile grave ale unei realităţi politice mai absurde decît fantasticul scenelor din dramă. Aşa e, de pildă, monologul lui Nemesis[137].

Din acest punct de vedere, al sintezei pe care o realizează între reacţiile eroului însingurat şi implicarea poetului în lumea politică, între meditaţia în faţa unei naturi pe care ar fi vrut s-o înţeleagă şi gestul teatral, între autobiografie spirituală şi proiecţie cosmică a eroului ce se identifică patetic cu universul însuşi, *Manfred*, este, desigur, una dintre cele mai byroniene opere ale poetului.

Scris după cinci ani, *Cain* va fi — aşa cum îl va numi Byron însuşi — „un lucru de factură manfrediană"[138]. Critica din secolul nostru va neglija mărturisirea scriitorului şi va considera tragedia din 1821 (autorul ei o va subintitula „un mister") o etapă substanţial diferită de *Manfred*: „*Cain* reprezintă o modificare evidentă a sferei de interes a lui Byron, de la politică la teologie, de la societate la cosmos"[139]. O asemenea judecată circumscrie prea strict şi prea îngust semnificaţiile dramei la pretextul narativ, considerînd că — de vreme ce acţiunea porneşte de la un episod al *Genezei* — înţelesurile ei nu pot decurge decît din viziunea biblică asupra păcatului şi pedepsei. (Nu altfel fusese interpretat cîndva *Paradisul pierdut* al lui Milton căruia i se ignorase cutezătoarea sfidare aruncată moralei şi gîndirii filistine, mutîndu-se accentul exclusiv pe reinterpretările dogmei). E adevărat că Byron porneşte de la legenda biblică şi că miezul dramatic al scrierii sale se suprapune datelor celei dintîi tragedii de familie din istoria umanităţii: *Cain* e „un mister", deci ne putem aştepta ca structura să urmeze modelul medieval care era o naivă repovestire a faptelor din Biblie.

Reinterpretarea byroniană e, însă, atît de diferită deopotrivă de naraţiunea biblică şi de forma dramatică medievală încît, cu o glumă, s-ar putea spune că „orice asemănare e pur întîmplătoare". Cain e unul dintre cei mai tragici eroi ai lui Byron, sortit să poarte povara unor întrebări dureroase, al căror răspuns nu i se revelează. Răzvrătit împotriva despotismului divinității atotputernice, el năzuieşte să cunoască *totul*, viitorul, destinul, sensurile ascunse ale lumii; pe Abel îl ucide într-o izbucnire de revoltă, pentru că urăşte supunerea oarbă, fără întrebări, fără nelinişti. Nu înţelege de ce trebuie să sufere osînda pentru un păcat pe care l-a moştenit de la părinţi. E, într-un fel, o replică la Oedip: dar, în vreme ce eroul antic se pedepseşte cumplit pentru un păcat săvîrşit din neştiinţă, Cain nu separă păcatul de fapta de conştiinţă şi nu crede că e drept să poarte vina pentru greşelile altora. Cu atît mai puţin înţelege de ce se cuvine să se închine unui dumnezeu crud care îl face să sufere pe un nevinovat. Lumea întreagă i se pare că e strîmb alcătuită; şarpele era cel care avusese dreptate:

---

[136] Vezi Philip W. Martin, *op.cit.*, pp. 126–127.

[137] Vezi *Manfred* act. II, sc. 3, vv. 62–71.

[138] Scrisoare către John Cam Hobhouse, 16.X.1821, în *Lord Byron's Correspondence* II, p. 202.

[139] M.K. Joseph. *Byron the Poet*, Londra, 1964, p. 117.

„El adevăr grăit-a! Căci a fost
Pomul cunoaşterii şi pomul vieţii,
Într-adevăr. Cunoaşterea nu-i hulă,
Nici viaţa nu-i. De ce-au adus blestém?"[140].

Sistemul eticii căreia îi dau ascultare, înfricoşaţi, toţi ceilalţi se dovedeşte a fi şubred cînd împotriva lui se ridică o simplă întrebare: *de ce?*

„Ce-i viaţa? Trudă. Şi de ce-aş trudi?
Pentru că tatăl meu pierdut-a raiul?
Dar care-i vina mea? Eu nu eram
Şi n-am cerut să fiu. Că m-am născut
Şi că trăiesc nu-s fericit. De ce
Făcu pe voia şarpelui, femeii?
De le-a făcut, de ce-a fost pedepsit?
Ce-a fost la mijloc? Pentru cine-a fost
Sădit copacul? Pentru ce Adam
S-a nimerit să fie *el* în preajma
Acestui mîndru pom din rai? De-ntreb,
Mi se răspunde veşnic: «El e bun
Şi fost-a voia Lui!» De ce? De unde
Atotputinţa-nseamnă-a fi şi bun?
La temelia judecăţii mele
Stau roadele amare-ale greşelii
De care eu străin sînt"[141].

---

[140] *Cain*, act I, sc. 1.
[141] *Ibid.*

Lucifer, care i se arată ca „un fel de înger, dar cu chip mai aspru şi mai smolit“, e unul dintre duhuri, adică dintre făpturile care cutează

„să-nfrunte pe Tiran,
În veşnicia lui, să-i spună-n faţă
Că raiul lui e rău“[142].

E solidar cu oamenii, alături de care e „în chin alături“: suferinţa uneşte oamenii şi duhurile, în vreme ce Dumnezeu domneşte

„Pe tronul lui înalt şi singuratic:
Şi zămislească lumi spre-a risipi
Urîtul veşniciei ce-i apasă
Nemărginirea vieţii lui pustii“[143].

Răzvrătirea nu e o soluţie suficientă: Lucifer îi propune lui Cain o soluţie prometeică, de felul aceleia pe care o adoptase eroul dramei lui Shelley:

„Nimic nu stinge mintea cînd e trează
Şi-n centrul lumii, căci menirea ei
E să domine“[144].

Ca şi Prometeu, Lucifer socoteşte că alegerea cea mai grea pe care trebuie s-o facă fiinţa umană e cea dintre iubire şi cunoaştere: Cain e îndemnat să primească mai curînd dragostea soţiei lui, Adah, decît înţelegerea totală a tuturor lucrurilor. Cain îşi iubeşte soţia, îi iubeşte pe copii, deşi ştie că, născuţi din dragostea lui, ei vor moşteni chinurile care sînt partea sărmanilor oameni. Cunoaşterea lui e nedesăvîrşită: părinţii lui au muşcat din rodul arborelui cunoaşterii, dar nu au izbutit să afle care e substanţa şi puterea adevărată a morţii. Singurul lucru pe care îl ştiu cu toţii e că sînt nefericiţi. Doar Adah trăieşte fără nelinişti, se bucură de frumuseţea priveliştilor ce i se înfăţişează de pretutindeni; mica odă pe care i-o închină lui Lucifer e ferită de orice accent satanic, e luminată liniştit de un atotcuprinzător sentiment de pace:

„Tu te-asemeni
Cu-o noapte străvezie-n care stoluri
De nouri albi brăzdează în adînc

---

[142] Ibid.
[143] Ibid.
[144] Ibid.

Şi licăresc puzderie de stele,
Ca nişte sori pe boltă, minunaţi,
Nu orbitori, şi totuşi plini de farmec"[145].

Dacă se teme de un lucru, acela e numai pieirea dragostei, pustiul care s-ar putea ivi într-o lume în care nu ar mai fi iubire:

„Doamne!
Fraţi şi surori să nu se mai iubească?
Şi din iubirea lor să nu răsară
Din nou iubire?"[146].

Adah nu e un personaj a cărei justificare să fie realizarea unei opoziţii conflictuale: ea nu e la fel de puternică şi de încrîncenată ca Lucifer, pe care îl simte adversar, nici la fel de răscolită de gînduri cît e Cain, pe care îl vede cum se îndepărtează treptat de ea; dar idealul ei senin, de frumuseţe simplă, constituie o alternativă la răzvrătirea luciferică, năzuinţa ei de a trăi conform legilor iubirii sugerează putinţa unei alte soluţii decît evadarea într-un zbor prin spaţiu şi prin timp în care se avîntă ceilalţi doi. Conflictul tragic, atît cît există, e un conflict de concepţii şi o implică pe Adah mai mult decît pe Abel. Cain nu se poate desprinde de nostalgia pierdutului Eden: toate întrebările lui dureroase caută răspunsul la cauzele prăbuşirii dintr-o stare a fericirii inocente; soţia lui regăseşte Paradisul în bucuriile obişnuite ale dragostei, în surîsul copiilor săi, în lucrurile care o înconjoară. Cain îşi strigă mînia împotriva divinităţii, împotriva fratelui său care îl socoteşte la fel de supus cum e el însuşi legilor nedrepte ale unei puteri crude. Acţiunea dramei nu e centrată, de fapt, în jurul unui fratricid: Cain nu e un ucigaş prin temperament, crima lui e săvîrşită dintr-o întîmplare nenorocită. Părăsit de toţi (în afara blîndei Adah), blestemat de maică-sa, pedepsit de divinitate, el nu izbucneşte într-un strigăt de revoltă împotriva judecăţii tiranice a lui Dumnezeu, nici nu se priveşte cu — altminteri firească — milă; ci e copleşit de milă pentru fratele mort.

E, oare, omorul făptuit, în realitate, de Lucifer, cel care l-a îndemnat pe Cain să se răscoale împotriva divinităţii şi să-şi piardă cugetul? Sau e îndreptăţită răzvrătirea lui, deşi e greu plătită printr-un păcat atît de greu? Byron nu răspunde acestei întrebări fundamentale. Dar, din crîmpeiele unor dialoguri ce se rostesc în situaţiile cruciale ale dramei, se înţelege că principala problemă a întregii acţiuni e nefericirea pe care o aduce nu răzvrătirea lui Cain, ci supunerea oarbă a lui Abel. Satanismul byronian se tălmăceşte şi aici prin formula ce se aplica şi eroilor povestirilor orientale, şi lui Manfred: *non serviam*. El detestă cruzimea şi omorul: e mai presus de orice îndoială că personajul la care ţine cel mai mult e Adah, femeia ce nu îşi trădează crezul întemeiat de dragoste şi pe iertare.

---

[145] *Ibid.*
[146] *Ibid.*

Într-o conversaţie din 1821 cu prietenul său, Thomas Medwin, Byron îl compara pe Cain cu Faust şi încheia: „Faust însuşi nu e un subiect atît de frumos cum e Cain"[147]. În acelaşi an, avea să compună *Cer şi pămînt*, dramă inspirată tot din *Geneză*, dar de această dată imaginaţia lui era atrasă de o temă aparent diferită: dragostea dintre „fiii Domnului" şi „fiicele oamenilor". Epigraful din *Hanul Kubla* al lui Coleridge („femeia tînguindu-şi iubitul demon"), anunţă tema tragică: iubirea neîngăduită a urmaşelor lui Cain care urmează a fi nimicite de potopul ce se apropie. După toate probabilităţile, *Cer şi pămînt* e prima parte a unui poem proiectat, dar nedus pînă la capăt, aşa încît o judecată privind ansamblul poemului e riscată: textura narativă e îndeajuns de confuză, acţiunea nu e unitară, întrerupîndu-se adesea şi lăsînd personajele în suspensie.

Raporturile cu *Cain* se reduc la identitatea sursei de inspiraţie şi la formula retorică a opoziţiei dintre nevinovăţia oamenilor şi cruzimea divinităţii atotputernice. Byron preia şi unele elemente de tehnică teatrală care îşi dovediseră forţa de sugestie în drama încheiată cu puţină vreme înainte: ivirea duhurilor, alternanţa corurilor şi a solilocviilor, tiradele patetice. Japhet, eroul din *Cer şi pămînt*, nu păstrează, însă, decît puţine trăsături ale lui Cain: şi el se împotriveşte cruzimii cu care divinitatea îi pedepseşte pe oameni pentru păcate săvîrşite de alţii. Încearcă să-i salveze dar, şi de data aceasta, semenii lui nu-l înţeleg şi cad pradă încrederii în dreptatea legilor care cîrmuiesc lumea. Zadarnice sînt şi rugile lui îndreptate spre îngerii care le iubesc pe fiicele oamenilor; şi, prin glasul frumoasei Anah, se rosteşte voinţa de a nu fugi din calea cataclismului ce s-a vestit, atîta vreme cît din lumea care se va naşte după potop va lipsi dragostea.

Omenirea piere fără să fie înspăimîntată de măreţia fără de seamăn a lui Dumnezeu: o mamă îl blestemă pentru că pruncul ei moare fără să aibă nici o vină, ceilalţi refuză să îngenuncheze în faţa tiranului, cu toţii îl dispreţuiesc pe Japhet pentru că e unul dintre cei care vor fi salvaţi şi, deci, privind leşurile celor loviţi de pedeapsă, îl vor preamări pe Dumnezeu. Poemul se încheie cu confesiunea lui Japhet pentru care supravieţuirea e mai rea decît pieirea : el va trebui să stea mereu în preajma „mormîntului universal", osîndit să-i plîngă pe morţi, simţindu-se vinovat că le supravieţuieşte.

De ce e cruţat? Numai pentru că e fiul lui Noah, ales de divinitate ca să fie apărat de moarte? Deci, răsturnată, aceeaşi dramă a destinului hotărît de faptele părinţilor, ca în *Cain?* Poemul nu răspunde şi devine, astfel, *un mister* în înţelesul cel mai exact al cuvîntului. Momentele în care se proclamă adevăruri fundamentale ale existenței omenești sînt, însă, puține în această scriere în care dezbaterea teologică ia adesea locul construcției dramatice.

---

[147] Cf. Philip W. Martin, *op.cit.*, p. 167.

Manfred, *Cain*, *Cer și pămînt* nu pot fi, orice s-ar spune, reprezentate pe scenă: să exprime, oare, această formă neteatrală stîngăcia unui dramaturg lipsit de experiență? Greu de crezut: se știe că, în timpul cît se aflase în conducerea celebrului Drury Lane Theater, începînd din 1815, dovedise o înțelegere precisă a cerințelor spectacolului; în afară de aceasta cele cinci drame ale sale despre care istoriile teatrului englez afirmă că „demonstrează familiarizarea cu convențiile scenei“[148] sînt compuse în aceeași perioadă ca și celelalte, definite ca „drame speculative, neadecvate reprezentării“[149]. Nu rămîne, cred, decît o explicație: unele sînt construite ca niște opere dramatice închegate, folosind mijloace specifice teatrului, celelalte sînt forme dialogate de afirmare a unor idei filosofice. De altfel, criteriul punerii în scenă nu ajută prea mult: dintre toate dramele byroniene, una singură, *Marino Faliero*, a fost reprezentată în timpul vieții autorului ei (la Drury Lane); celelalte aveau să aștepte ani în șir pînă să fie prezentate publicului englez: *Werner* (totuși, cea mai des jucată dintre toate), pînă în 1830 — în rolul principal, tot la Drury Lane, fiind unul dintre cei mai de seamă actori ai vremii, William Macready — și reluată în două mari interpretări — Samuel Phelps, în 1844, la Sadler's Wells, și Henry Irving, în 1887, la Lyceum; *Sardanapal*, în 1834 (de Macready); *Manfred* tot în 1834, la Covent Garden, *Cei doi Foscari*, în 1838, de asemenea la Covent Garden; *Cain* nu pare a fi văzut încă luminile rampei în vreun teatru englez, dar a fost tradusă în germană de șase ori și repezentată la Frankfurt am Main în 1958 și la Lucerna în 1960, bine primită de un public care nu o privea deloc ca pe o piesă arheologică sau ca pe un obiect ciudat, purtător de nostalgii.

Între 1820 și 1822, Byron a scris cinci drame în care elementele esențiale sînt conflictul, personajele surprinse într-o mișcare narativă veridică; printre ele, *Schilodul transformat*, rămasă în fragment și publicată postum, contribuie — firește — cel mai puțin la lămurirea problemelor celor mai complicate ale dramaturgiei byroniene. Aflăm de la unii biografi că Byron „a încercat din răsputeri să se opună punerii în scenă a pieselor sale“[150]. (Și probabil că avea dreptate; după mai bine de o jumătate de secol, directorul de atunci al lui Drury Lane, F.B. Chatterton, își va da demisia, declarînd că, „pentru un teatru, Byron înseamnă faliment sigur“[151]. Cu toate acestea, le-a publicat, ceea ce înseamnă că le considera și pe ele ca pe niște opere care merită să ajungă la public și refuzul de a le reprezenta înseamnă doar că era conștient de lipsa lor de însușiri dramatice.

---

[148] Martin K. Nurmi, în *The Reader's Encyclopedia of World Drama* (în redactarea lui John Gassner și Edward Quinn), New York, 1969, p. 109.

[149] *Ibid.*

[150] Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 89.

[151] Cf. *The Concise Oxford Companion to the Theatre* (redactat de Phyllis Hartnoll), Londra, 1972, p. 147.

Avea convingerea că dramaturgului modern îi era indispensabilă existența unei mari tradiții pe care să se sprijine: „Cred că o asemenea tradiție nu e creată prin urmarea fidelă a dramaturgilor mai vechi — care au greșeli grosolane, iertate numai pentru frumusețea limbii lor; ci prin scrierea firească și prin respectarea regulilor, cum au făcut *grecii*. Dar nu prin *imitație* (numai linia generală a comportării lor se potrivește vremurilor și circumstanțelor noastre). Și, în orice caz, nici un fel de *cor*... Dacă vrei să ai o noțiune a' ceea ce încerc eu să fac, ia o *traducere* a oricărui tragic grec. Aș spune un *original*, dar ar fi de-a dreptul prezumțios; traducerile sînt, însă, inferioare originalului într-o asemenea măsură, —încît orice comparație e riscată"[152].

El îi cunoștea, însă, pe tragicii greci în traduceri: imaginea dramei antice era filtrată de concepțiile clasicismului englez din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea. Însuși faptul că îl invoca pe Alfieri ca pe un model care trebuia pus alături de acelea ale vechilor poeți demonstrează care era direcția orientării sale. Era convins că a stabilit un tipar clasicist al dramelor sale prin „aplicarea unui control riguros al formei, prin „respingerea a tot ce poate fi melodramatic"[153]. Subiectul dramelor lui ilustrează această viziune simplă în care respectarea regulilor constituia principala formă de adeziune la estetica neoclasică. Principiul fundamental era *exemplum virtutis*, pilda unui om ale cărui acțiuni sînt urmarea eroicului său devotament față de virtute: un doge care se jertfește în numele ideii de justiție sau de libertate republicană (*Marino Faliero* și *Cei doi Foscari*); un suveran filosof și poet care redescoperă virtuțile tradiționale, răspunderile originare ale guvernării, dar nu renunță la crezul lui pacifist (*Sardanapal*). Cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea își ilustrase convingerile în cîteva picturi ai căror eroi — Horații, Germanicus, Brutus și fiii săi, Socrate — dădeau măsura unui etos specific. Aceste picturi mai curînd decît textele literare sînt cele care se regăsesc în dramele istorice ale lui Byron. Și nu pentru că ar fi valabilă teoria care susține o relație directă, de influență, între compozițiile narative ale pictorilor neoclasici Benjamin West sau Louis David și creația dramatică a lui Byron; ci pentru că atitudinile și gesturile ce ilustrau *exemplum virtutis* erau mult mai accesibile în reprezentările vizuale. Acestea traduceau mai direct în forme mai ușor de sesizat, o mentalitate ce avea să folosească dramaturgia byroniană ca pe un temei al noii interpretări a Antichității.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, evocarea istoriei greco-romane reprezentase un mod de a se opune artei rococo; ea revelase, însă, și un civism care se explica pe deplin ca reflex al unei epoci revoluţionare. ‚Repertoriul artei de compoziţie istorică se întemeiase pe exemple ale virtuţilor republicane, patriotice ale unei lumi înţelese ca o izbîndă a moravurilor austere şi a unui viguros crez cetăţenesc. De cele mai multe ori, tablourile erau compuse în jurul unui detaliu foarte grăitor, un gest emfatic a cărui declamaţie era, în esenţă, de factură teatrală. Era surprins (sau creat) momentul maximei intensităţi narative, acela în care semnificaţiile morale ale acţiunii se concentrau într-o atitudine expresivă; acesta e principiul care stabilea însuşi aranjamentul compoziţional — amănuntele exterioare, anecdotice erau excluse şi elementele naraţiunii erau astfel distribuite pe suprafaţa tabloului încît să pună în valoare motivul central. Legenda şi istoria antică erau, deci, în mod necesar, colorate de un concept popular, foarte răspîndit în epocă: orice gest în care se descifrau cerinţele unui stil antihedonist şi ale unei atitudini politice motivate de idealurile republicane era identificat cu un reflex al culturii antice. Încercarea lui Byron de a recrea ceea ce el credea a fi experienţa tragediei antice porneşte în cea mai largă măsură de la acest tip de lectură a convenţiilor cultivate în epocă şi care îşi găseau în drama greco-romană o augustă ilustrare, şi nu de la descoperirea etosului antic printr-o examinare a textului literar.

---

[152] Byron, *Letters and Journals* (ediția Leslie A. Marchand), vol. VIII, Londra, 1978; p. 57.

[153] *Idem*, p. 23.

„Severitatea“ şi „respectul faţă de reguli“, pe care Byron le considera că se cuvin să fie temeiurile înseşi ale dramelor lui, nu pot fi interpretate în termeni pur literari. Cu toate că aceste scrieri conţin un anume sistem de referinţe ce trădează adeziunea la regulile unităţilor aristotelice, poetizarea — prezentă în replicile tuturor tragediilor lui istorice, şi care constituie, de fapt, marca specifică a stilului byronian — exclude posibilitatea de a le judeca versurile ca pe un mod de expresie a „clasicismului“ lui Byron. Insistenţa cu care el urmărea realizarea ordinei formale poate fi înţeleasă ca o modalitate analoagă aranjamentului personajelor şi decorului din pictura neoclasică a secolului al XVIII-lea. Analogiile merg şi mai departe: statornicul *exemplum virtutis*, ca subiect dramatic, impune o tratare specifică, în stare să concentreze atenţia publicului spre situaţiile în care sensul etic poate fi convertit într-o stare emoţională puternică, mai curînd decît spre acelea al căror interes e precumpănitor filosofic. Nu surprinde, prin urmare, descoperirea în dramele byroniene a unei tendinţe de a le gîndi ca pe nişte picturi sau basoreliefuri neoclasice şi de a le revela înţelesurile morale prin mijlocirea unor forme prin excelenţă plastice: ele sînt construite în jurul unor situaţii în care cititorul să simtă întreaga forţă a conceptelor etice, datorită materializării lor în gesturi ce se rînduiesc adesea în compoziţii picturale.

Refuzul Angiolinei, slăbită de boală, de a sta jos în faţa soţului său, la procesul lui (*Marino Faliero*, act. V, sc. 1), cuvîntul de rămas-bun al dogelui (*idem*, act. V, sc. 2), Sardanapal contemplîndu-şi propriul rug funerar sau privind agonia lui Salemenes (act. V, sc. 1) — iată cîteva momente în care Byron trebuie să fi avut impresia că redescoperă esenţa acţiunii tragice a teatrului antic prin intermediul unor aranjamente tipice tabloului neoclasic. Şi, nu încape îndoială, la această accentuare a importanţei gestului în conceperea scenei dramatice ca o pictură trebuie să fi contribuit şi stilul de interpretare actoricească preponderent în epocă; din acest punct de vedere, prefaţa lui Byron la *Marino Faliero* în care sînt pomenite numele lui Kean, Cooke, Kemble, al domnişoarei Siddons (aceştia doi din urmă „ideali pentru redarea acţiunii tragice"[154]) e grăitoare: ea identifica jocul actorilor romantici cu atitudinile eroilor lui Plutarh. Nu altfel gîndise, la mijlocul secolului precedent, Voltaire care considera *Meropa* ca pe „o recreare a celei mai mari tragedii greceşti"[155] şi punea pe seama actriţelor de atunci — Dumesnil, Clairon, Lekain — această „reînviere a stilului antic"[156].

Paradoxul gestului romantic al actorului (tradiţia începuse cu un secol mai devreme, de pe timpul lui Garrick) ca expresie a stilului tragic e doar o parte a complexei construcţii stilistice în care dramele istorice ale lui Byron sînt un element foarte caracteristic. Pentru că e foarte probabil că poetul nu avusese ocazia să vadă nici un tablou al lui David, iar compoziţiile istorice ale lui Poussin sau Benjamin West, consemnate în *Jurnalul* său, nu produseseră nici un fel de efect deosebit asupra lui. Decisiv rămîne, deci, stilul reprezentării teatrale care era înţeles de el ca un mod foarte adecvat de a contura sensurile acţiunii din tragedia antică.

Mai tîrziu — o dovedeşte o însemnare din *Jurnalul* său, — datînd din 1821 Byron va sugera şi o altă sursă: Seneca. Semnificativă precizare, de vreme ce scriitorul latin era aproape uitat în Anglia (cea mai recentă ediţie in latină a operei sale pe care Byron ar fi putut-o avea la îndemînă apăruse în 1659). Surprinzătoare e, pe de altă parte, orientarea către un autor care preţuia prea puţin efectele spectaculoase, spre deosebire de admiratorul stilului lui Kean şi al lui Kemble. Explicaţia poate fi una singură: nefamiliarizat îndeajuns cu teatrul grecesc, el afla la Seneca modelul construcţiei bazate pe regula unităţilor şi pe structura celor cinci acte, după opinia neoclasicismului din secolul al XVIII-lea strict obligatorii pentru o operă dramatică a cărei temă era *exemplum virtutis*. Şi, cu toate că multe motive de origine senecană fuseseră cunoscute de Byron prin drama elizabethană şi prin Otway, cel mai popular dramaturg englez din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, e limpede că lectura din Seneca adăuga un argument concluziilor la care autorul lui *Sardanapal* ajunsese încă din momentul însuşirii principiilor neoclasiciste.

---

[154] Lord Byron, *Poetical Works* (ediţia E.H. Coleridge), vol. IV, Londra, 1901, p. 338

[155] Cf. Kirsten Gram Holmstrom, *Monodrama, Attitudes, Tableaux Vivants: Studies on Some Theatrical Fashion, 1770–1815*, Stockholm, 1967, p. 24.

[156] *Idem*, p. 26.

Şi, odată cu ele, Byron îşi însuşise, evident, şi sistemul de echivalenţe morale pe care contemporanii lui îl stabiliseră cînd interpretau neoclasicismul şi *exemplum virtutis* ca pe un model suprem al exprimării ideilor lor politice. E posibil ca singura sa dramă reprezentată înaintea morţii lui, *Marino Faliero*, să nu fi avut succes; dar nu trebuie să se uite că în Anglia anilor 1820, elanurile de la cumpăna veacurilor se frînseseră sub povara marilor decepţii provocate de zdrobirea revoluţiei şi de victoria reacţiunii europene. E, oare, doar o coincidenţă. că o altă dramă, *Cei doi Foscari*, reprezentată abia în 1838, „a avut un extraordinar succes, publicul ridicîndu-se în picioare, ovaţionînd şi fluturîndu-şi îndelung batistele“[157]? Era atunci epoca unei renaşteri a speranţelor: mişcarea chartistă obţinuse cele dintîi izbînzi şi perspectiva unei reale democratizări a vieţii politice engleze părea a avea iar temei. De altfel, acesta e momentul în care *Cîntecul Ludditilor*, compus de Byron în tinereţe, într-un alt moment al afirmării forţei proletariatului din Marea Britanie, a devenit una dintre cele mai populare poezii ale sale.

Un loc aparte în dramaturgia byroniană îl ocupă *Werner*, scrisă în 1821—22 şi dedicată lui Goethe. În prefaţa primei ediţii, mărturisea că fusese inspirat de o povestire gotică pe care o citise în copilărie; piesa urma liniile principale ale *Povestirii Germanului* ce produsese asupra lui o mare impresie, „aşa încît se poate spune că în ea se află sîmburele multor lucrări scrise de mine de atunci încoace“[158]. Poate că, totuşi. e bine că *Werner* e o excepţie în cuprinsul operei lui Byron şi că nu sînt mai multe scrieri ale sale impregnate de spiritul naraţiunii luate aici drept model: e folosită întreaga recuzită convenţională a genului — castele în ruină, uşi secrete, omoruri în miez de noapte, bandiţi, averi moştenite pe neaşteptate, complicate relaţii de rudenie între personaje, un fiu pierdut şi regăsit, un erou titanic, spectaculoasa dezvăluire a adevăratului vinovat, cu totul altul decît cel pe care cititorul era lăsat să-l bănuiască.

Dincolo, însă, de aceste elemente melodramatice (care i-au asigurat piesei o mare popularitate în Anglia şi în America de-a lungul întregului secol al XIX-lea), se desluşesc unele semne ale intenţiilor dramaturgului de a construi, sub învelişul dens al convenţiilor menite să-i aducă succesul de public, un fel de acţiune paralelă centrată în jurul unei teme care îl preocupase atît de des pe Byron: vinovăţia şi, mai ales, păcatul moştenit. *Werner* e, de asemenea, o piesă despre cele două feţe ale aceleiaşi personalităţi (amintind, din această perspectivă, de Sardanapal): unul dintre personajele principale, Siegendorf, a detestat întreaga viaţă „misterul şi sîngele“, dar, cu toată firea lui generoasă, a fost „cufundat în iadul cel mai adînc al amîndorura“ (act V, sc. 1). Comentatorii regretă, totuşi, că versurile energice, comparabile adesea cu acelea ale dramelor elizabethane, „au fost risipite într-o asemenea melodramă"[159].

---

[157] *The Reader's Encyclopedia of World Drama*, p. 104.

[158] Lord Byron, *Poetical Works*, vol. IV, p. 372.

Schilodul transformat, deşi fragmentară, dezvăluie o certă maturizare a mijloacelor construcţiei compoziţionale ale lui Byron: de la „mister", la drama propriu-zisă. Sursa e, limpede, legenda faustiană; un cocoşat primeşte vizita Diavolului care îi dăruieşte un trup fără cusur, luîndu-l pe cel al infirmului pentru sine. Dar, în ansamblul ei, acţiunea se organizează mai curînd după modelul aventurilor cuplului Don Quijote-Sancho Panza, pentru că Arnold şi demonicul său slujitor (care îşi ia numele de Caesar) nu caută esenţa vieţii şi a cunoaşterii, ci se avîntă într-o fantezistă expediţie militară al cărei scop e cucerirea Romei.

Arnold seamănă foarte puţin cu alţi eroi byronieni: el nu e, nici după ce a fost salvat de infirmitate, un cutezător care vrea să obţină *totul*. Voinţa lui nu e atotputernică şi nici nu îndrăzneşte să ceară de la binefăcătorul său darul neînfricării. La început îşi poartă schilodenia cu stînjeneală şi ascultă ruşinat cuvintele mamei care îl ocărăşte pentru că e infirm. Scena evocă dureros, desigur, detaliul autobiografic binecunoscut; dar pe Byron nu l-a salvat de obsesia chinuitoare un demon ivit, ca aici, sub chipul „unui om înalt şi negricios", dintr-un nor de ceaţă: diavolul se afla în sine. Poate că, în dezvoltarea acţiunii, Arnold ar fi ajuns să semene mai bine cu eroii „misterelor", mai ales cu Cain: la fel ca el, iubeşte pacea şi detestă uciderile de oameni pe care, ca oştean, e silit să le înfăptuiască. Şi, într-o replică în care vorbeşte despre unica forţă ce cîrmuieşte lumea, forţă numită *necesitate*, negînd existenţa oricărei divinităţi (act. I, sc. 2), pare să repete semeţele vorbe ale eroului din „misterul" compus exact în aceeaşi perioadă.

Arnold rămîne un om candid şi sensibil, Caesar e cinic, comentator sardonic al faptelor oamenilor. Cel mai interesant amănunt din destinul său nu e, însă, atît necunoscuta lui evoluţie ulterioară (a fost sau nu înfrînt Caesar), e cît acela că a fost creat odată cu *Don Juan* şi că, fatalmente, fizionomia sa şi unele împrejurări ale vieţii seamănă cu acelea ale celui mai caracteristic erou byronian. Şi Don Juan e o făptură nobilă, generoasă, al cărei însoţitor e un comentator ironic al existenţei umane: numai că acest comentator e însuşi autorul poemului.

Dramele istorice — *Marino Faliero* şi *Cei doi Foscari* — nu sînt singurele opere inspirate lui Byron de atmosfera Italiei; începutul îl făcuse, desigur, cîntul al IV-lea al lui *Childe Harold*, proslăvire a ţării poeziei, imn elegiac al libertăţii şi al măreţiei ei de odinioară, pierdute sub tirania despoţilor. Dar o însemnătate cel puţin la fel de mare au poemele scrise după întîlnirea cu peisajul italian. Ignorate (după părerea mea, pe nedrept) nu de puţine monografii byroniene, ele completează în chip semnificativ trăsăturile unui poet romantic, estompate de viziunea neoclasicistă a dramelor.

---

[159] Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 99.

Tînguirea lui Tasso, de pildă, a fost scrisă—deşi, e drept, în acelaşi an — înaintea ultimului cînt al lui *Childe Harold*, considerat îndeobşte ca opera „italiană" cea mai reprezentativă a lui Byron. Scriitorul englez a descoperit în biografia însăşi a nefericitului poet italian un model ce convenea întru totul tipologiei romantice: însingurat, alungat de oamenii care nu îl înţeleg, găsindu-şi unica posibilitate de a rezista urgisirii în dragostea căreia i se dăruie, cu toate că împlinirea ei e imposibilă. Interpretarea lui Byron e diferită de aceea din drama scrisă de Goethe cu cîtăva vreme mai înainte, în 1807, şi pe care e posibil să o fi cunoscut. Acolo, Tasso părea destinat să reveleze seninătatea clasică la care năzuia Goethe; el e creat „în atmosfera unui idealism elenic capabil să exprime, din străfundurile celei mai umile realităţi simbolurile cele mai înalte. Nu fără motiv dramaturgul german şi-a plasat ficţiunea poetică în epoca şi în ţara care, mai mult decît oricare altele, au nutrit visul unei renaşteri a Antichităţii clasice"[160].

La Byron, Tasso supravieţuieşte înspăimîntătoarei întemniţări în casa de nebuni numai datorită puterii imaginaţiei sale. Dragostea neîmpărtăşită pentru Leonora e, paradoxal, salvarea lui, pentru că tristeţea gîndurilor care îl năpădesc îi silesc mintea să acţioneze, să nu se lase învinsă. După cum faptul că, totuşi, cugetul îi rămîne viu e, deopotrivă, condiţie a supravieţuirii şi pedeapsă: iubirea lui e ideală, e iubirea unui poet şi realitatea nu joacă nici un rol în tulburătoarele lui vise. Frumuseţea personajului e dată de necurmata lui luptă împotriva pierderii conştiinţei: aceasta pentru că ştie prea bine că numele lui trebuie să se păstreze curat în viitor. Viitorul zărit într-o clară viziune profetică, înseamnă împlinirea faimei sale: cetatea Ferrarei (la fel de nedreaptă cu el cum era şi Anglia cu Byron, ne sugerează autorul poemului) se va înclina în faţa amintirii celui urgisit. Strălucirea oraşului nu va fi dată de numele despoţilor, ci de acela al poetului prigonit de ei. Leonora însăşi — ca într-un celebru sonet al lui Ronsard — va trăi în lumina gloriei răsfrînte asupra ei de apoteoza celui pe care nu îl înţelesese.

Tasso întrupează un crez artistic byronian: e portretul romantic al unui poet care se devotase propriei creaţii, convins că fantezia nu poate fi niciodată întemniţată. Poemul lui Byron are o energie, un patos ce răspund sentimentului identificării cu artistul nedreptăţit de concetăţeni şi ignorat de femeia iubită. Nu e, deci, greu de înţeles de ce romanticul Liszt a compus un poem simfonic imspirîndu-se mai curînd din Byron decît din Goethe (de fapt, el şi e autorul unui alt poem, tot de obîrşie byroniană — *Mazeppa)*.

Romantică e şi viziunea din *Profeţia lui Dante*, publicată — împreună cu ediţia a II-a a lui *Marino Faliero* — în 1821. Într-o vreme, deci, în care poetul era preocupat mai ales de compunerea lui *Don Juan*. „Experimentul de metrică" despre care vorbeşte Byron în prefaţa poemului e, desigur, important pentru istoria prozodiei engleze: dar introducerea acestei forme a poeziei lui Dante — „terza rima“ — nu se dovedeşte întru totul izbutită pe întregul parcurs al poemei. Nu o dată, e drept, cadenţele ritmice sînt fluente şi muzicale; dar efortul de a face ca engleza să se potrivească tiparelor poetice italiene e adesea prea evident. Performanţa tehnică lasă în umbră semnificaţiile subiectului. Dar, tot aşa cum Tasso devine, în interpretarea byroniană, un poet romantic, *Profeţia lui Dante* se centrează în jurul unui personaj romantic: e un poem al cărui subiect e poezia, o declaraţie de principii în numele ideii de libertate. Dar nu *libertatea* ca formă pur conceptuală, ci ca întrupare a unei atitudini politice.

---

[160] P. Stöcklein, *Wege zum späten Goethe*, Frankfurt/Main, 1960, p. 79.

Dante se înfăţişează în anii tristei sale bătrîneţi, alungat din oraşul lui natal, alinat doar de amintirea dragostei pentru Beatrice. Viaţa nu i-a lăsat decît amarul sentiment că nu aparţine vremii în care i-a fost sortit să trăiască; el e, astfel, asemenea altor eroi ai lui Byron, a căror deznădejde se subliniază într-un tiranic sentiment al însingurării. Tragedia sa e sporită de aceea a Italiei: cîntul al II-lea e o elegie închinată ţării subjugate de străini, Italiei contemporane cu Dante şi celei pe care poetul florentin o vede, în viitor, într-o îndurerată profeţie, îngenuncheată de oştirile duşmanilor. Sîntem în Italia vremii lui Byron a cărei salvare nu poate fi decît una singură: *unirea*. Accentele elegiace lasă loc unei energice diatribe politice care leagă poezia de ideea libertăţii. Poeţii Italiei — Ariosto şi Tasso — sînt văzuţi ca nişte prizonieri ai unor principi despotici: dar, deşi copleşiţi de durere şi de sărăcie, au destulă putere să-şi închine cîntecele unei lumi care, „abia ţinîndu-şi lacrimile“, îşi dă seama că bogăţiei sale i se adaugă aceea dăruită de „sufletul poetului“.

Noţiunea de *poet* şi de *poezie* sînt definite în ultimele două cînturi ale *Profeţiei lui Dante* dintr-o perspectivă romantică poate mai clară aici decît în alte poeme byroniene. Intensitatea simţirii, a perceperii „lucrurilor care există“, imaginarea „celor care ar trebui să fie“, nu calitatea versurilor dau măsura adevărului poetic. Poetul trebuie să fie „un nou Prometeu al unei noi speţe umane“, aducînd focul din ceruri. E poetul din *Prefaţa* la *Balade lirice* ale lui Wordsworth şi Coleridge, e „legiuitorul lumii“ din viziunea lui Shelley, cărora Byron le adaugă propria convingere că destinul poetului e de a nu fi înţeles şi de a nu i se recunoaşte menirea prometeică. „Războiul lăuntric dintre nestăpînite patimi“ care a sfîşiat sufletul lui Dante e acelaşi în făptura oricărui poet: poemul lui Byron nu e un şir de proorociri ale unor nenorociri întrevăzute de o Casandră înspăimîntată de priveliştea lumii, ci o meditaţie asupra poeziei, a naturii ei, a raporturilor ei cu realitatea — şi, mai ales, cu realitatea politică.

Într-un spirit foarte caracteristic gîndirii romantice, poezia nu e înţeleasă ca „o producţie în versuri“, ci ca o stare a sufletului pe care o poate trăi orice artist, indiferent de domeniul creaţiei sale. Shelley şi-a recunoscut, desigur, în poemul prietenului său multe dintre propriile idei;

şi, deşi intuieşte că nu vor lipsi rezervele, admiraţia lui e aceea a unei întregi generaţii: „Poezia acestei scrieri e, fără îndoială, sublimă; şi, cu toate că s-ar putea să nu fie întîmpinată cu o admiraţie generală, va trebui să fii mulţumit: pentru că subiectul — şi nu mai puţin stilul — se adresează celor în stare să înţeleagă şi, asemenea unora dintre cele mai avîntat pasaje din *Childe Harold*, va fi pe deplin admirată de cititorii superiori din multe generaţii de acum înainte“[161].

Mai puţin reprezentative pentru arta byroniană a acelei etape, alte trei piese, *Odă Veneţiei* (care reia ideea din cîntul IV al lui *Childe Harold*, dînd, totuşi, o rezonanţă mai profundă diatribei împotriva tiraniei şi necrederii în libertate), *Francesca da Rimini* (traducere a celebrului fragment din cîntul V al *Infernului* dantesc) şi *Morgante Maggiore* (tot o traducere, a primului cînt al poemului lui Pulci), ilustrează, totuşi, dragostea lui Byron pentru o ţară ce i se înfăţişa ca un superb amestec de pasiune, de veselie şi de conştiinţă tragică.

În această ordine de idei, *Beppo* — compus în cîteva săptămîni, în septembrie şi octombrie 1817 — e, negreşit, o operă care pune probleme mai complexe. Sursa e poema eroi-comică a lui Pulci, dar receptată printr-un intermediar englez, *Călugării şi uriaşii*, publicat de John Hookham Frere (sub pseudonimul Whistlecraft). Cele patru cînturi ale poemului lui „Whistlecraft“ tocmai apăruseră; valoarea lor literară nu e defel contestabilă, dar faptul cel mai important e, desigur, interesul intelectualilor englezi ai vremii faţă de cultura italiană. Oricum, e mai mult decît probabil că Byron l-a descoperit pe Pulci, la fel ca mai toţi cititorii englezi de pe atunci, prin *Călugării şi uriaşii* lui „Whistlecraft“ (traducerea lui din *Morgante* datează abia de la începutul lui 1820). „Era în vremea în care el scria cîteva stanţe ce aveau să fie adăugate la cîntul IV al lui *Childe Harold* cînd i s-a ivit sub ochi forma poetică de care avea nevoie să se exprime pe sine, nu ca Pelerin sau ca Brigand sau ca Îndrăgostit-cu-Inima-Zdrobită, ci ca Byron, aşa cum îl ştiau, din scrisori, prietenii săi“[162].

E adevărat că volumele de corespondenţă dezvăluie o personalitate nebănuită de cei care-i cunosc numai versurile: un tînăr spontan, energic, lipsit de preocuparea de a plăcea cu orice preţ, spiritual, uneori de o surprinzătoare modestie, alteori de o orgolioasă siguranţă pe sine. Subiectul lui *Beppo* e lipsit de însemnătate: un călător, pe care toată lumea îl crezuse mort, se întoarce pe neaşteptate şi descoperă, previzibil, infidelitatea soţiei: într-o scenă de o jovială culoare de epocă, tustrei actorii acestei comedii se împacă, hotărînd să-şi ducă mai departe viaţa, ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic. Evident, nu interesează faptul că lui Byron întîmplarea i s-a povestit ca fiind adevărată. Pentru unii comentatori, *Beppo*[163] era un atac indirect împotriva ipocriziei aristocraţiei engleze, pusă în contrast cu robusteţea moravurilor italiene. E mai uşor de crezut că Byron e un spectator care se amuză la o comedie de situaţii, că problemele moralei au ocupă aici decît un loc secundar şi că ele sînt numai un resort al declanşării intrigii propriu-zise. O comedie spumoasă, cu replici inteligente, pline de vervă, evadare din atmosfera satanică pe care o crease Byron în marile lui poeme sînt justificările compunerii lui *Beppo*, a acestei apologii a voiei-bune. Personajul principal e, desigur, Carnavalul veneţian, plin de culoare şi de pitoresc: o digresiune în şirul operelor byroniene.

---

[161] *Lord Byron's Correspondence*, II, p. 200.
[162] Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 134.

Dar o digresiune ce ilustrează forţa inventivităţii verbale de a compensa lipsa de dinamism a intrigii propriu-zise. Critica a dovedit că manuscrisul acestui poem, cu un sunet atît de puţin specific ansamblului creaţiei lui Byron, compus în mai puţin de cinci săptămîni, a suferit cele mai multe modificări, de la prima lui formă pînă la aceea trimisă editorului: de la 84 strofe în versiunea iniţială, a ajuns la 99, iar în text s-au introdus 417 revizuiri importante, 235 înlocuiri de cuvinte sau de expresii, în 37% din totalul stanţelor intervenind revizuiri ale unui număr de cel puţin patru versuri[164]. Poetul înţelesese că spontaneitatea are nevoie de o minuţioasă pregătire.

E greu să se accepte ideea că *Beppo* ar reprezenta doar o etapă în drumul spre *Don Juan*, poemul — fără îndoială — cel mai reprezentativ pentru forţa de construcţie prozodică a lui Byron; în primul rînd, pentru că el a fost compus în timpul în care el lucra la elaborarea amplului său poem. Cred că, din această perspectivă, Beppo e mai curînd o altă ipostaziere a lui *Don Juan*. Un *Don Juan* jovial, spiritual, dar un comentator la fel de necruţător al moravurilor contemporane. Snobismul (tonul persiflării doamnelor din aristocraţie care mimează interesul pentru matematici are ceva din umorul molièresc din *Femeile savante*) e una dintre ţintele ironiei byroniene. Se înţelege, a reduce semnificaţia poemului la o polemică, oricît de scînteietoare, cu snobismul înseamnă a ignora atitudinea lui Byron faţă de o categorie întreagă de fetişuri ale aristocraţiei europene: falsa respectabilitate, orgolioasa proclamare a superiorităţii „lumii civilizate" reprezentate de Occidentul Europei, superioritate lipsită de orice suport real, frivolitatea raporturilor umane. Cu procedeele unei tradiţionale *commedia dell'arte*, Byron urmăreşte sensurile comportării personajelor sale în spatele unor măşti imobile.

---

[163] A. Craig Bell, *op.cit.*, p. 53.

[164] T.G. Steffen, *Introducere* la *Lord Byron: „Don Juan"* (editat de T.G. Steffen şi W.W Pratt), Austin, 1957, p. LXXI.

Mai presus, însă, de orice înțeles al demersului polemic, *Beppo* e un semn sigur al maturizării autorului său; nu numai „un pas decisiv“ spre *Don Juan*, ci o scriere cu propria ei valoare, unul dintre cele mai antrenante poeme compuse în englezește, un argument pentru dovedirea afinităților lui cu atmosfera unei țări pe care o îndrăgea și despre care declara că e „locul cel mai iubit“ din cîte a cunoscut vreodată (strofa XLI).

Nu în raport cu *Don Juan* e *Beppo* „o digresiune“: cu toate diferențele de nuanțe și de amploare, tonul epic, ironia, însemnătatea formei verbale se află într-o relație de continuitate între cele două poeme. E izbitoare, însă, diferența de concepție între poemul din 1817 și cel care, în 1821, va lumina una dintre direcțiile cele mai semnificative ale acerbei polemici byroniene cu convenționalismul, cu poeții dispuși să facă, în vreun fel, concesii atotputernicilor vremii. *Viziunea Judecății* este o reducere la burlesc a unei scrieri publicate în același an de Southey (sub un titlu foarte asemănător — *O viziune a Judecății)*, prilejuită de moartea regelui George al III-lea. Ideea unei ode închinate acestui monarh, detestat de întreaga Anglie, îl indigna pe Byron; evident, cu atît mai mult cu cît Southey, vechiul său adversar, acceptase și îndoielnica onoare de a fi investit cu titlul de Poet *Laureat*, tocmai de un suveran despotic, crud, imoral.

„Am scris *Viziunea* — mărturisea Byron într-o scrisoare către John Cam Hobhouse — ca pe o răsturnare a aceleia publicate de ticălosul de Southey; am vrut să fie cel mai bun, cel mai feroce și cel mai caravaggesc stil al meu“[165]. Nu e de mirare că Murray, devotat prieten și admirator al poetului, ezita, totuși, să-i publice acest poem, dat fiind influența pe care o avea Southey în cercurile înalte ale societății engleze. *Viziunea* va apărea abia peste un an, în primul număr al ziarului „The Liberal“; redactorul, John Hunt, va fi dat în judecată și condamnat pentru „calomnierea amintirii răposatului rege“.

Intenția lui Byron nu era numai de a parodia o scriere pe care o socotea „ridiculă, aparținînd unui sicofant“. E adevărat că *Viziunea* lui Southey era foarte vulnerabilă: imaginea monarhului care intră în ceruri însoțit de trîmbițele și de corurile de laudă ale heruvimilor era de un grotesc de-a dreptul penibil. Prada era, s-ar spune, prea ușoară pentru Byron. Motivația, așa cum o demonstrează o scrisoare (2 mai 1822) către Douglas Kinnaird, era în primul rînd politică: „În ceea ce mă privește, nu o să mă oprească strigătele nimănui. Ei (cititorii noștri de astăzi) mă urăsc și mă detestă, dar nu vor ține pe loc marșul cugetului meu, nici nu mă vor împiedica să le spun tiranilor care vor să calce în picioare gîndurile tuturor că tronurile li se vor nărui“[166].

---

[165] Scrisoare din 12.X.1821, în *Lord Byron's Correspondence*, II, p. 203.

[166] *Idem*, p. 223.

Atacul împotriva lui Southey nu înseamnă numai un profund dezacord cu stilul Poetului Laureat, nu e doar, așa cum se spune cîteodată, „opoziția Școlii Satanice față de Școala Imnică“[167]. Southey — o spune în *Prefața* care nu apăruse în „The Liberal“ — e un „arhirenegat“: în tinerețe scrisese versuri inspirate de ideea libertății, de Revoluția ce năruia tronul despotismului, iar acum proslăvea un rege care se mînjise de sînge în războaiele din America de Nord, din Irlanda și din Franța; imprecațiile lui împotriva „Școlii Satanice“ se întorc, deci, împotriva sa însuși, de vreme ce odinioară fusese un partizan al crezului „satanicilor“ atacați acum de el.

Tonul aparent glumeț al poemului lui Byron nu poate să înșele: sub imaginile hazlii (Sfîntul Petru plictisit de îndelungata așteptare zadarnică în fața porților raiului unde nu se mai arată nici un suflet rîvnind la fericire veșnică, sau corul fals al îngerilor, sau înfruntarea comică dintre Satan și arhanghelul Mihail, amîndoi revendicîndu-l pe răposatul rege) se ascunde o gravă meditație asupra condiției umanității contemporane, a „izbînzii viciului și a durerii“, a crimelor săvîrșite de nenumărații despoți. „Carnagiul de la Waterloo“ încununează suferințele oamenilor. Acesta e fundalul pe care se proiectează faptele lui George al III-lea, „cel mai rău dintre regii care au domnit vreodată“. Chiar dacă se admite că boala — schizofrenia — îl făcea iresponsabil, nu se poate ignora că el a îngăduit corupția miniștrilor săi.

Funeraliile naționale („pe cheltuiala națiunii“, nu uită să precizeze Byron) sînt un subiect tratat sarcastic, priveliștea „fastuosului coșciug“ în care e închis leșul, a cortegiului în care se deslușesc chipuri fals întristate creează o scenă de un umor macabru: „satanismul“, însă, trebuie căutat în conștiințele ipocriților și nu în versurile în care sînt descriși ei de Byron. Cu o candoare prefăcută, poetul îi recunoaște regelui o virtute: aceea de a fi rămas credincios „unei femei rele și urîte“. De altfel, tot ceea ce îi cade sub priviri lui Byron e persiflat fără milă: noțiunile de mîntuire și de osîndă veșnică (și, mai ales, pretențiile bisericii anglicane că numai credincioșii ei vor fi salvați de mînia divină), tradiția monarhistă potrivit căreia regele e „alesul lui Dumnezeu“, așa încît întreaga teologie e redusă la absurd cînd ideile ei sînt confruntate cu simpla realitate istorică a Angliei contemporane.

Pledoaria arhanghelului nu îl convinge pe portarul raiului să lase sufletul acestui „sărman vierme, bătrîn, nebun, neajutorat, slab“ să intre în „cîmpiile de azur ale cerului“. Sînt chemați martorii; dar nici iadul, nici raiul nu vor să asculte mărturiile mulțimilor împilate. Mihail și Satan vorbesc aidoma căpeteniilor partidelor engleze („diferența dintre noi e de natură politică"[168], spune arhanghelul). Întregul proces capătă înfățișarea unei farse care se transformă în comedie burlescă în clipa cînd Southey e invitat să-și recite poemul. Dar, spre uimirea mesagerilor lumii de dincolo, el nu îl apără pe rege, ci își înșiruie isprăvile poetice. O mare învălmășeală se stîrnește la porțile raiului, sfîntul Petru nu mai poate îndura glasul dogit al poetului și îl alungă din rai. Uitat de Southey, de îngeri, de sfinți și de demoni, regele profită de împrejurare și se strecoară în ceruri.

---

[167] Vezi E.W. Marjarum, *Byron as Sceptic and Believer*, Princeton, 1938, p. 96.

Poemul e o capodoperă a satirei politice, aceasta e concluzia tuturor comentatorilor poeziei byroniene. El lovea dintr-o dată doi adversari: poetul reprezentant al ideologiei politice conservatoare și monarhia — instrument al oprimării. „De la *Absalom și Achitophel* (publicat în 1681 — n.n.) a lui Dryden, satira politică engleză nu mai cunoscuse o asemenea operă, violentă și ironică, ale cărei referiri la stările contemporane de lucruri să fie atît de clar exprimate în numele unor convingeri politice ferme, inflexibile, profunde"[169]. Exuberanța, înșelătoarea ușurință cu care par a fi fost scrise versurile, tonul colocvial, lipsa oricărei emfaze (dimpotrivă, Byron ironizează grandilocvența Poetului Laureat) sînt semnele unei atitudini ce are foarte puține puncte de contact cu proza romantică, așa cum a fost definită ea, de obicei, în istoriile literare engleze.

Dar noutatea formei prozodice, amploarea stanței preluate după modelul renascentist italian îndepărtează deopotrivă poemul lui Byron și de predecesorii săi clasiciști. Ca și *Epoca de bronz* (satira publicată anonim în 1823, energică diatribă împotriva Sfintei Alianțe), *Viziunea Judecății* poate fi cu greu pusă în legătură cu vreo doctrină poetică anume: singura operă ce constituie un termen sugestiv de comparație rămîne *Corespondența* lui Byron, de o dezarmantă sinceritate, malițioasă, inteligentă, spirituală, în care ironiile față de valorile recunoscute de aristocrație și de burghezia filistină — din Anglia și de pe Continent — abundă. Și, firește, scrierea lui cea mai reprezentativă din anii maturității — *Don Juan*.

Poemul — recunoscut încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea ca „o capodoperă a narațiunii autobiografice" — e, într-o privință, o sinteză a unor direcții caracteristice, a unor experimente de construcție a formei din întreaga carieră a lui Byron. Nu încape îndoială că fluența versurilor, claritatea ritmului erau o consecință a succesului pe care îl avusese experimentul *Beppo* (*Don Juan* începuse să fie scris aproape concomitent cu acea pictură plină de culoare a Carnavalului venețian). În aceeași măsură, însă, el e și un produs al perioadei în care poetul compunea cea mai mare parte a dramelor sale și sarcastica *Viziune a Judecății*.

---

[168] Strofa LXII.

[169] Edward Dowden, *The French Revolution and English Literature*, Londra, 1959 (prima ediție, 1897), p. 297.

Dar e și o replică la *Childe Harold;* așa încît definirea lui se poate sprijini pe raportări la opera byroniană, în orice caz într-un chip mai evocator decît la eventuale modele contemporane sau la altele mai vechi.

Nu e, desigur, cel dintîi poem byronian în care evenimentul autobiografic constituie substanța narațiunii; dar, în cele mai multe scrieri de pînă atunci, convențiile poetice erau prezente adesea, așa încît, în comparație cu spontaneitatea stilului din corespondență, poemele sufereau de o anume rigiditate a formei, evoluția eroilor era de multe ori previzibilă, iar declarațiile lor emfatice. „Nici *Childe Harold*, nici celelalte povestiri ale sale din tinerețe, nici măcar cele mai frumoase dintre ele — va scrie Walter Scott, care nu era unul dintre prietenii lui Byron — nu conține atîtea fragmente de adevărată poezie cîte sînt risipite în cînturile lui *Don Juan*, printre versurile pe care autorul le-a azvîrlit cu aceeași spontaneitate cu care un copac își lasă frunzele să fie duse de vînt"[170]. Impresia aceasta de spontaneitate, de creație intuitivă care nu comportă nici un efort de construcție, a dominat multă vreme concluziile criticii. La șaizeci de ani după articolul lui Scott, John Ruskin va trage o concluzie asemănătoare: „Byron a scris tot atît de ușor cum zboară un șoim și tot atît de clar cum se reflectă într-un lac adevărul în cel mai exact sens; nu numai adevărul cel mai precis, ci și cel mai important și mai util"[171].

Don Juan e, neîndoielnic, unul dintre argumentele cele mai des invocate pentru a susține valorile stilului colocvial al lui Byron, implicit ale prozei din scrisorile sale care, din ce în ce mai frecvent, sînt puse în relație cu poemul din 1818—1823. Mai mult decît oricare operă poetică, opera lui Byron suferă cînd e privită în fragmente: la el, întregul e diferit de suma părților. „Extrasele din *Childe Harold*, *Prizonierul din Chillon* sau *Mazeppa*, deși insuficiente, pot cel puțin să stimuleze interesul și să cîștige noi cititori; extrasele din *Beppo*, *Viziunea Judecății* și *Don Juan* nu au nici un fel de sens: de fapt, ele pot avea ca rezultat respingerea unui cititor insuficient de atent care procedează ca și cum ar trebui să reconstituie o statuie de Michelangelo după un singur braț sau un tigru după un os al scheletului"[172].

E și părerea lui A. Craig Bell: „Întregul impact al lui *Don Juan* poate fi înțeles prin descoperirea intențiilor pe care le avea cînd își scria poemul și prin lectura lui integrală: pentru că, asemenea tuturor marilor scrieri, își generează propria atmosferă pe măsură ce își desfășoară acțiunea. Nici un studiu asupra poemului nu ar putea suplini lectura"[173]. Că *Don Juan* e opera cea mai importantă a lui Byron e un fapt asupra căruia nimeni nu mai obiectează. (Ceea ce nu înseamnă neapărat că e şi cea mai izbutită). T.S. Eliot a observat că valorile artistice sînt produse, în primul rînd, de adecvarea formei poetice la subiectul naraţiunii: „Totul contribuie la impunerea lui *Don Juan* drept cel mai de seamă poem al lui Byron. Stanţa împrumutată de el de la italieni a fost admirabil pusă de acord cu reliefarea meritelor şi mascarea defectelor lui, la fel cum, în şa sau înot, se simţea mai la îndemînă decît cînd mergea pe jos. Auzul lui nu era perfect şi nu sesiza decît efectele puternice; şi, în această stanţă facilă, cu finalurile ei feminine, el încearcă în permanenţă să ne amintească, de fapt, că nu face un efort prea mare şi că totuşi realizează ceva la fel de bun ca şi poeţii solemni care îşi iau versurile foarte în serios... Necontenita farsă şi parodia pe care stanţa lui şi modelul italian îl ajută să le păstreze constant în minte, slujesc ca un admirabil antiacid împotriva bombasticismului care, în povestirile mai vechi, tindeau să provoace indigestia cititorului"[174].

---

[170] Walter Scott, *Death of Lord Byron*, „The Edinburgh Review", 1824; citat în *Moulton's Library of Literary Criticism*, p. 594.

[171] John Ruskin, *Praeterita*, I, Londra, 1973, p. 269 (ediția întîi — 1885).

[172] Elizabeth F. Boyd, *Byron's „Don Juan", A Critical Study*, New Brunswick, 1945 p. 16.

Poate că ar fi mai exact să se constate că stanţa experimentată în *Beppo* şi dezvoltată cu aplomb în *Don Juan* a fost aceea care „l-a descoperit pe Byron" sau, cel puţin, i-a permis să se descopere pe sine. Ea corespundea întru totul scopului şi i-au revelat care erau adevăratele lui posibilităţi. Rimele hazlii se opuneau tendinţei, atît de evidente în poemele anterioare, de a se înfăţişa ca pe un participant febril la evenimentele narate; în acelaşi timp, însă, ele puneau în valoare atitudini ce apăruseră pînă atunci doar într-o stare latentă. *Don Juan* marchează momentul independenţei de cuget a lui Byron; el nu mai scrie pentru recenzenţi sau pentru a răspunde îndemnurilor celui care l-a înrîurit cel mai adînc în anii exilului elveţian şi italian—Shelley —, ci pentru a se exprima pe deplin. Se rezolva, astfel, un echivoc pe care biografii moderni l-au sesizat: cel dintre orgoliosul poet, atent la părerea produsă asupra celorlalţi, individualistul egolatru şi mizantrop, măcinat de îndoieli, dornic de succes, şi artistul care se dăruieşte cauzei sociale şi idealului întregii omeniri.

Aici se stabileşte o relaţie de autenticitate între Byron şi opera lui care pune poemul sub deplinul control al autorului său. „Siguranţa pe care o dobîndeşte acum provine din bucuria de a manipula o formă prozodică nouă"[175]. Şi o atare concluzie este, desigur, exclusivistă. Stanţa italiană era, totuşi, o structură a cărei valoare se judecă în funcţie de adecvarea ei la un subiect şi, încă şi mai mult, la sensurile naraţiunii. A sugera că *Don Juan* „ne dezvăluie viaţa aşa cum o vedea un strălucit reprezentant al bunului-simţ"[176] înseamnă a te angaja pe o pistă ambiguă. „Bunul-simţ" din poemul byronian nu are nimic comun cu şcoala filosofică a vremii care devine cunoscută prin recomandarea acestei atitudini faţă de cunoaştere a lumii. Poemul lui Byron nu e, însă, nici „etalarea unui mod burlesc şi neserios de a înfrunta lumea“[177]. Aşa cum precizează însuşi autorul acestei afirmaţii, „naraţiunea glumeaţă din *Don Juan* nu are ca rezultat trivializarea evenimentelor din poem“[178]. Atmosfera de aici nu limitează, în nici un caz, orizontul viziunii poetului: dimpotrivă, ea îngăduie abordarea unei noi perspective, mai mult — a unei noi viziuni a lumii.

---

[173] *Op.cit.*, p. 74.

[174] T.S. Eliot, *On Poetry and Poets*, Londra, 1957, p. 202.

[175] Philip W. Martin, *op.cit.*, p. 175.

[176] John D. Jump, *Byron*, Londra, 1972, p. 150.

O perspectivă care se deschide asupra unor zone de sensibilitate, a unor idei ce se lăsau abia ghicite în poemele anterioare; care permite abordarea unui ton tragic, fără a distona în ansamblul construcţiei întregului poem. Imagini epurate de convenţionalism — naufragiul din cîntul a II-lea (vv. 87—90), eroica moarte a sultanului şi a fiilor săi (cînt VIII, vv. 104—19) — introduc o tensiune cu totul potrivnică oricărei eventuale reduceri la burlesc şi la „neserios“ a modului de a înţelege lumea. O lume a cărei incoerenţă nu e creată de eroul lui Byron: el nu face decît să o înregistreze şi să i se opună din răsputeri.

Poetul şi-a prezentat foarte clar această ultimă operă ca pe un atac împotriva ipocriziei din epoca lui [179]. Scrisorile lui demonstrează că nu a început să scrie *Don Juan* cu intenţia de a-şi menţine reputaţia literară. „Unicul lui scop era acela de a spune adevărul, ţinta lui — falsa strălucire şi ipocrizia, armele — comedia care loveşte direct şi subminează“[180]. Arhitectura poemului e foarte simplă: Byron urmăreşte aventuroasele călătorii ale unui personaj, din momentul în care, tînăr, îşi părăseşte Spania natală, prin Mediterana, Turcia, pînă la Ismail, în sudul Basarabiei, la curtea Ecaterinei a II-a, apoi în Anglia. E, deci, un picaresc în versuri şi se înscrie, astfel, în direcţia romantică pe care o ilustrase şi *Childe Harold*, „identificat, după cum îi arată şi titlul, drept un mare poem al călătoriei[181]. Numai că, în *Don Juan*, personajul e legendarul erou, cuceritor cinic al inimilor feminine.

Adevărul e, însă, că Don Juan al lui Byron apare mai curînd ca un omonim al eroului lui Tirso de Molina, s-ar spune o coincidenţă de nume: el e un autentic *gentleman* englez, implicat fără voie în poveşti amoroase de care (ca şi Byron) nu ştie să se ferească. Înclinaţiile sale sînt prezente în versurile poemului mai ales prin glasul povestitorului şi prin modul în care sînt mînuite comentariul şi digresiunile. E Byron, cel pe care nu-l cunoşteau decît prietenii cei mai apropiaţi, cel din scrisori şi din lungile conversaţii amicale — energic, sarcastic, scînteietor şi vesel. Suferinţele rătăcitorului rapsod, Childe Harold, devin aventuri ale naivului Don Juan, călăuzit prin viaţă de un comediograf plin de fantezie; raporturile de genul marionetă — mînuitor, esenţiale în *Childe Harold*, conduceau inevitabil la situaţia din *Don Juan* (şi erau abordate şi în fragmentul strict contemporan cu acest din urmă poem — *Schilodul transformat*).

---

[177] Philip W. Martin, *op.cit.*, p. 187.

[178] *Idem*, p. 203.

[179] Vezi Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 155.

[180] Stephen Prickett, *The Romantics*, Londra, 1981, p. 236.

[181] Edgar Papu, *Existenţa romantică*, Bucureşti, Editura Minerva, „Biblioteca pentru toţi“, 1980, p. 161.

Oricare ar fi fost intenţiile iniţiale ale lui Byron, oricum ar fi fost ele modificate pe măsura dezvoltării naraţiunii, e limpede că picarescul i-a permis să imagineze o mulţime de situaţii ce luminau tot atîtea faţete ale lumii. Treptat, *Don Juan* se transformă într-o operă care îşi defineşte clar atitudinea faţă de tot ceea ce i se părea lui Byron vrednic de atenţie: călătoriile eroului (şi ale povestitorului) nu îl poartă pe cititor printre lucruri înregistrate cu indiferenţă. El asistă la celebrarea unora, la ridiculizarea altora; în felul acesta, *Don Juan* e mai aproape decît s-ar părea de noţiunea originară de *satiră*, de amestec al impresiilor provocate de neconteniata descoperire a faptelor. Satira horaţiană era un poem fără o arhitectură riguroasă, reflectînd interesele diverse ale autorului său; nu e, deci, de mirare că unul dintre epigrafele scrierii byroniene e adagiul lui Horaţiu, „Difficile este proprie communia dicere“ (E greu să dai grai potrivit lucrurilor obişnuite). Deşi părăseşte cupletul clasic, de factura celor folosite de satira lui Pope, e încă preocupat de ceea ce s-a numit „poezia ca mod de investigare a *omului*“[182], în înţelesul dat cuvîntului de secolul luminilor.

Dar sensurile lui *Don Juan* nu pot fi limitate, evident, la acelea ale unei continuări a ideilor lui Pope în plină epocă romantică. Poemul e o operă narativă, „de neîndoielnică seriozitate, în concordanţă cu canonul literar preluat de cultura europeană de la creatorii lor clasicişti“[183]. Dar o naraţiune în care ironia acerbă şi graţia se întrepătrund, iar substanţa epocii se constituie nu atît din aventurile eroului, cît din admirabilele uimiri ale poetului în faţa miracolului universului şi a absurdităţii firii şi destinului uman.

Condiţia umană nu era privită ca o noţiune abstractă, ci judecată în înţelesurile pe care i le dădeau împrejurările politice ale unei vremi dominate de teroarea dezlănţuită de monarhii Sfintei Alianţe împotriva popoarelor Europei. E satira unui republican care crede în valorile umanităţii. Byron „pare să creadă că întreaga lume ar trebui să fie bună, inteligentă şi frumoasă. El se trezeşte, aşa cum s-au trezit atîţia poeţi de atunci încoace, într-un tărîm pustiu care îl irită pentru că e plin de necinste şi de banalitate. (...) Celor şapte păcate de moarte el le substituie şapte mii — «acest viciu josnic, curiozitatea» şi acest lucru jalnic, sărăcia duhului"[184].

---

[182] Georges Gundolf, *Naissance de la conscience romantique au siècle des lumières*, Paris, 1976, p. 355.

[183] Francis M. Doherty, *op.cit.*, p. 156.

E un poem a cărui textură narativă se realizează din faptele reale ale istoriei contemporane. Exegeţii poemului au trasat drumul pe care informaţia l-a urmat, de la eveniment pînă la versul byronian: s-a dovedit că Byron a comentat nu o speculaţie filosofică, nu o proiecţie ideală, ci împrejurări pe care contemporanii săi le cunoşteau din sursă directă. Implicarea politică era susţinută de „o mare flexibilitate a limbajului, şi e neîndoielnic că un asemenea stil fluid, abil, strălucit, aparent improvizat e cel prin care Byron a produs o mare impresie asupra contemporanilor. Nici graţioasa uşurinţă a lui Puşkin, nici eleganţa lui Musset nu ar fi existat fără această nouă strună poetică"[185]. *Don Juan* e o sinteză a satirei pe subiecte contemporane şi a foiletonului de gazetă: Julius Bab l-a numit „punctul de origine al foiletonismului modern"[186]. Un foiletonism care nu a sacrificat nici favoarea, nici scînteietoarea vervă poetică.

Poemul rezolva dificultăţile pe care le întîmpinase Byron în scrierile structurate pe cupletul eroic de obîrşie neoclasică: „poetul naraţiunilor îşi descoperă putinţa de a defini natura relaţiilor lui cu propriul public, iar poetul lui *Childe Harold* nu mai depinde de imaginea fantezistă pe care o crease despre cititorii săi, nici de imaginea fantezistă creată despre propria inspiraţie pentru a putea elimina neliniştile privitoare la rutina retorică şi la implicarea arbitrară în subiect"[187]. Totuşi, *Don Juan* nu e numai desfăşurarea unei abilităţi tehnice de care ar dispune un poet ce priveşte dintr-un unghi neutru la evenimentele narate de el; procedeul prozodic descoperit în *Beppo* şi aprofundat în poemul a cărui publicare se încheia în 1824 îl ajuta să stabilească o relaţie nouă cu propria artă: adoptarea deliberată a unei măşti indiferente a avut, paradoxal, drept rezultat depăşirea dificultăţilor ce proveneau din indiferenţa — reală sau mimată — a poetului din perioada lui *Manfred*.

Tehnica „măştilor" constituie, poate, cea mai importantă înnoire în arta poeziei byroniene. Invocarea lui Pope şi a lui Dryden (cînt III, st. 100) obligă, totuşi, la stabilirea unor diferenţe. Poeţii epocii augustane îşi scriau poemele cu sentimentul că sînt purtători de cuvînt ai unui grup social unitar. Componenţii acestui grup puteau să nu împărtăşească acelaşi crez religios şi politic, dar nutreau — şi ei, şi poeţii care îi reprezentau — acelaşi respect pentru virtuţile fundamentale ale moralei augustane: cumpătarea, atitudinea rezonabilă față de toate împrejurările vieții, adeziunea decisă la „filosofia bunului-simț". Și Byron era conștient că scrie pentru public, un public care se declara deopotrivă partizan al „bunului-simț". Dar nu se simțea a fi un exponent al stării de spirit a epocii: se declara (și se comporta și în viață) în răspăr cu morala recunoscută de ea, îi ataca ipocrizia, vanitatea, cruzimea.

---

[184] Mark Van Doren, *Great Poems of Western Literature*, New York, 1966, p. 223.

[185] Arnold Hauser, *op.cit.*, III, p. 215.

[186] Julius Bab, *Fortinbras oder der Kampf des 19. Jahrhunderts mit dem Geist der Romantik*, Hamburg, 1976, p. 41 (prima ediţie – în 1914).

[187] Philip W. Martin, *op.cit.*, p. 217.

Exegeții au pus în lumină argumente ce nu îngăduie îndoială față de sinceritatea cu care Byron îl admira pe Pope[188], ale cărui scheme prozodice le preluase în poemele lui de început. Autorul *Eseului despre om* nu era singura autoritate a secolului al XVIII-lea recunoscută de el: „Asprul Johnson, marele moralist" (cînt XIII, st. 7) era, și el, foarte prețuit de „satanicul" Byron: tema de bază a lui *Don Juan* e aceea a celui mai izbutit poem al lui Johnson, *Vanitatea dorințelor umane*[189].

A devenit un loc comun observația că sînt tot atîtea romantisme cîți romantici; după cum, de mai bine de un secol și jumătate, eroul byronian e interpretat ca o întrupare tipică a romanticului, un însingurat, titan copleșit de un ireductibil pesimism, prelungire specifică a secolului al XVIII-lea, a wertherianismului. Pe măsură, însă, ce exegeza pătrunde mai profund în semnificațiile operei și a biografiei poetului, romantismul său apare ca un fenomen complex și contradictoriu, iar *Don Juan* e privit ca un punct unde se înnoadă cele mai multe contradicții. Byron a respins aici învinuirea că ar fi fost un mizantrop (cînt IX, st. 20–1); simțul „nimicniciei vieții" (cînt VII, st. 6), convingerea că „toate sînt deșarte" sînt exprimate cu sarcasm, cu o anume crispare, uneori însoțite de un gest teatral. Dar și de o infinită milă față de semeni. Aventurile eroului nu sînt lipsite de naivități, de candori, cîteodată de stîngăcii; dar idealurile în numele cărora acționează Byron sînt cele ale justiției sociale, ale unei generoase încrederi în dreptul la fericire al oamenilor. Arta literară a „secolului luminilor" e lăudată de-a lungul întregului poem; izbucnirile pasionate sînt, însă, uneori, atît de puternice, încît contururile modelului clasicist se estompează. Satira moravurilor sociale abundă în accente amare; dar și în digresiuni spirituale, în jocuri verbale inteligente: comicul (ale cărui meandre sînt de multe ori neașteptate) amintește adesea de Swift și de Sterne[190]. Dar savoarea poemului e, inconfundabil, o trăsătură a personalității lui Byron. Culoarea scenelor, comentariile care însoțesc evenimentele, lipsa lor de reverență față de convenții, toate întregesc o viziune opusă unui sistem clădit pe „fățărnicie și pe lașitate a sufletului". „Satanismul" se vădeşte nu o formă a însingurării şi a indiferenţei, ci — dimpotrivă — a participării pătimaşe la destinul umanităţii, în primul rînd la acela al contemporanilor.

---

[188] Vezi J.D. Jump, în *The Pelican Guide to English Literature*, V, Harmondsworh 1967, p. 254.

[189] Vezi însemnarea lui Byron din 9.I.1821; *Letters and Journals*, IX, p. 212.

[190] Vezi Louis Cazamian, *op.cit.*, p. 1051.

Atitudinea din cînturile a căror acţiune se petrece în Anglia demonstrează că aparenta farsă, parodia sînt cu mult mai serioase decît par la prima vedere: cadrul narativ cuprinde semnificaţii ale unei aprige polemici cu morala socială şi, dincolo de efectele obţinute de intensitatea emotivă a participării la faptele narate, se desluşeşte o imagine clară a unei întregi stări de lucruri semnificative pentru Anglia: *Don Juan* e unul dintre cele mai cuprinzătoare tablouri ale lumii engleze din anii de după victoria împotriva lui Napoleon, cînd o gravă criză morală şi politică îşi arată simptomele în toate compartimentele societăţii. *Măştile* lui Byron nu modifică substanţa polemicii lui cu prejudecăţile şi cu rutina, cu agresiva împotrivire la orice fel de înnoire. Tocmai pentru că a fost un actor atît de desăvîrşit, a ajuns să înţeleagă întreaga dramă şi comedie a lumii: „a pătruns sensurile universului din afară, pe care trebuia să le înveţe pentru că îşi juca rolul în mijlocul lor, şi ale acelei părţi din sine însuşi care constituia rolul jucat de el"[191].

În *Don Juan* se sintetiza o experienţă poetică pe care Byron o dobîndise de-a lungul unui deceniu şi jumătate de încercări de a-şi transcrie stările emotive într-un sistem adecvat transmiterii lor unui public receptiv. Funcţia poeziei era, astfel, identificată cu aceea a spectacolului de teatru; nu poate fi, deci, vorba de „mimarea" unei atitudini spirituale, mai mult decît e „mimare" în jocul unui actor. Procedeul prozodic din *Don Juan* conferă poetului o stabilitate pe care nu o avusese întotdeauna opera lui anterioară: întoarcerea spre *ottava rima*, prin definiţie renascentistă, dădea eroului o individualitate mai accentuată decît izbutise s-o facă odinioară cupletul eroic clasicist. Actorul-poet din *Don Juan* se înfăţişează în faţa publicului, concepîndu-şi poezia ca pe o structură care transformă lumea şi nu ca pe un mijloc de reconstituire a episoadelor şi a sentimentelor.

Poemul nu poate fi interpretat ca o reorientare a creaţiei byroniene; poetul era, e adevărat, „mai conştient de sine", consecventa lui retragere în spatele măştii unei persoane a cărei existenţă îi atenuase fervoarea reacţiilor sufleteşti putînd conduce la pierderea — cel puţin în parte — a acutei „conştiinţe de sine", aşa cum observa Philip. W. Martin[192]. Dar împrejurarea că, în lungul răstimp în care a lucrat la *Don Juan*, a scris *Insula* (poem bazat pe povestea răscoalei de pe corabia *Bounty* şi a vieţii răsculaţilor în Tahiti, pe o insulă cu un peisaj de un exotism feeric), *Epoca de bronz* (unul dintre cele mai acerbe atacuri împotriva Sfintei Alianţe şi a manevrelor prin care proprietarii de pămînt păstrau preţurile ridicate ale grînelor, adîncind mizeria celor săraci), dramele şi poemele de inspiraţie italiană, demonstrează nu numai nevoia „unei diversităţi a experienţei stilistice“[193], ci, cred, o anume nesiguranţă, o tatonare a diferitelor soluţii prozodice şi tematice. Tragediile istorice, *Insula*, *Cain* (împreună cu *Cer şi pămînt* şi *Schilodul transformat)* sînt în plină perioadă a creării lui — *Don Juan*, a încorporării unei noi perspective, mai largi decît tot ceea ce adusese pînă atunci poemul romantic englez (şi, poate, şi cel european) — dovezi că Byron nu era pe deplin convins de dreptatea soluţiei alese. *Don Juan* îi îngăduia să ridice faptele experienţei sale la înălţimea fanteziei, dar modelele mai vechi îl atrăgeau încă, pentru că nu ignora defel succesul de public pe care i-l aduseseră.

---

[191] T.S. Eliot, *op.cit.*, p. 194.
[192] *Op.cit.*, p. 218.

Poezia byroniană e privită tot mai des de comentatorii ei ca „o cronică a epocii“. Versurile scrise înainte de 1817 stăteau sub semnul respectului faţă de poemul augustan şi încercau să cîştige un public al cărui gust era foarte neunitar; paradoxal, partizanii clasicismului vor fi cuceriţi de *Don Juan*, poemul care marca în chipul cel mai elocvent depăşirea fazei caracterizate tocmai de prozodia clasicistă. Unul dintre documentele uimitoare ale acestei adeziuni a clasicizanţilor la noua formă poetică a lui Byron e scrisoarea adresată lui şi publicată de John Gibson Lockhart, unul dintre colaboratorii de frunte ai lui „Blackword's Magazine“, revistă de inflexibilă orientare conservatoare: „Rămîi la *Don Juan:* e singurul lucru sincer pe care l-ai scris vreodată; şi va trăi multă vreme după ce acel Harold plin de falsităţi va înceta să mai existe... E scris cu forţă, cu voluptate, cu înverşunare, cu haz — oricine îşi dă seama imediat că nu l-ar fi putut scrie decît un om de primă mărime, atît în privinţa geniului, cît şi în aceea a risipei, cu adevărat stăpîn pe uneltele lui... Umila mea părere e că nimic din literatura prezentă va rezista mai mult de o jumătate de secol încercării timpului, cu excepţia romanelor scoţiene ale lui sir Walter Scott şi a lui *Don Juan*... Scoţia e şi va rămîne a lui sir Walter. Vei întreba — «atunci, ce crezi că îmi aparţine?». Îţi voi spune, lord Byron: Anglia e a dumitale, dacă vrei s-o iei în stăpînire. Nu vorbesc de Anglia trecutului, nici de Anglia vremurilor care vor veni, ci de Anglia acestor zile... Nimeni altul decît dumneata nu are şansa de a transmite posterităţii o idee adevărată a *spiritului* Angliei din zilele maiestăţii sale George al IV-lea... Cunoşti societatea engleză...; şi această cunoaştere e un lucru cu mult mai preţios... decît orice noţiune pe care dumneata sau oricare alt englez o poate dobîndi despre italieni, spanioli sau greci“[194].

---

[193] John D. Jump, *Byron*, p. 133.

[194] Cf. A. Craig Bell, *op.cit.*, p. 109.

Lockhart era mai aproape decît bănuia de un adevăr pe care avea să-l confirme posteritatea.

Ultimul — şi cel mai impresionant — capitol al vieţii lui Byron începe în 1821, o dată cu lupta de eliberare a poporului grec. Cauza Greciei a găsit mulţi simpatizanţi în Anglia şi e sigur că poemul lui Byron, *Child Harold* (mai ales cîntul al II-lea), a contribuit imens la entuziasmul cu care englezii i-au susţinut pe luptătorii pentru libertate din celălalt capăt al Europei[195]. Byron însuşi s-a hotărît să participe direct la această luptă. S-a îmbarcat la Genova la 15 iulie 1823 şi a debarcat la 2 august pe insula Cephalonia. Plecase bolnav şi într-o îngrozitoare stare depresivă (care nu-l mai părăsise de la moartea tragică a prietenului său, Shelley, cu un an mai înainte); a ajuns sănătos, optimist, nerăbdător să intre în acţiune. La sfîrşitul lui decembrie era la Missolonghi, centrul rezistenţei greceşti; era o iarnă aspră, geroasă, ceilalţi o suportau cu greu, dar el se simţea minunat şi dovedea un excelent spirit de organizare. La mijlocul lui februarie a căzut, totuşi, bolnav şi a zăcut pînă către sfîrşitul lui martie; s-a refăcut şi a izbutit să conducă o campanie de despresurare a oraşului încercuit de duşmani. Era şi un abil diplomat: eforturilor lui li s-a datorat păstrarea solidarităţii conducătorilor taberei greceşti, ameninţată de multe ori de disensiuni mărunte. Dar la 9 aprilie 1824 un atac de febră reumatismală l-a doborît; a murit la 19 aprilie. De abia împlinise 36 de ani.

Moartea lui a fost primită de greci ca o lovitură dintre cele mai grele. Cînd ştirea a ajuns în Anglia, ea a însemnat un şoc chiar şi pentru mulţi care nu-l iubiseră sau se temuseră de el. Tennyson, pe atunci un băieţandru de 14 ani, a săpat cuvintele „Byron a murit“ pe o stîncă de la Somersby (inscripţia se desluşeşte şi acum, curăţită mereu de muşchi şi de licheni de oamenii satelor apropiate); „întreaga lume mi s-a părut mai întunecată atunci“, îşi va aminti el[196]. Trupul i-a fost adus în Anglia, dar catedrala Westminster — unde se află mormintele celor mai de seamă scriitori ai ţării — a refuzat să-l înhumeze, aşa încît a fost purtat pînă într-un cimitir de ţară, la Hucknall Torkard, lîngă porţile de la Newstead, odinioară casa familiei lui.

„Acesta a fost sfîrşitul acestui mare şi celebru englez mai bine înţeles şi apreciat în străinătate decît în ţara lui“[197]. În ultimele două decenii, lucrurile au început să se schimbe. (Un semn al acestei modificări de concepţii e aşezarea unei plăci memoriale în „Colţul poeţilor“ de la Westminster). S-a înţeles, de pildă, că doar o lectură superficială creează impresia că Byron e de o mare monotonie a byronismului. Opera lui, se spune tot mai des, nu poate fi cunoscută în selecţii, oricît ar fi ele de riguroase. „Orice spirit cu adevărat sensibil e convins că, în cele mai bune opere ale sale — *Childe Harold, Viziunea Judecăţii, Don Juan* — e nu numai un mare poet, ci acel soi de poet de care lumea are nevoie întotdeauna ca să rîdă de înfăţişările ei josnice şi să inspire mişcările cele mai avîntate“[198].

---

[195] Vezi George Sampson, *op.cit.*, p. 522.

[196] Cf. Christopher Ricks, *Tennyson*, Londra, 1972, p. 14.

[197] George Sampson, *op.cit.*, p. 522.

Însuşi destinul operei lui, trecerile de la fervoarea poeţilor europeni care o priveau ca pe o întrupare de desăvîrşită puritate a poeziei romantice, la rezervele — uneori exprimate cu brutalitate — de generaţia lui Swinburne, apoi la reticenţele începutului de secol şi la lucida recunoaştere din ultima vreme constituie una dintre cele mai dramatice poveşti din întreaga istorie a literaturii engleze.

Admiraţia lui faţă de clasici (deopotrivă faţă de cei din Antichitate şi de cei din „secolul luminilor“) nu era doar semnul unui respect faţă de valorile statornice ale culturii. I-a urmat pe Pope şi pe Dryden, a polemizat cu Wordsworth şi cu Coleridge, cei mai de seamă reprezentanţi ai romantismului generaţiei de dinaintea lui, autorii celui dintîi manifest *(Prefaţa* la *Balade lirice)* al noii mişcări. Titanii lui sublimează elanurile şi dureroasele dezamăgiri romantice cărora, de cele mai multe ori, le dau glas în cadenţele eroice ale poeziei clasiciste.

Dar atitudinea lui, indiferent de masca (unii i-au spus *poza)* adoptată într-un moment sau altul, e neîndoielnic romantică. Mai presus de operă, viaţa, pasiunea şi deziluziile lui sînt romantice. Romantismul vieţii a fost cel dintîi care i-a impresionat pe contemporani. Sînt, însă — dincolo de orice semnificaţii istoric-literare, adeziunea lui la o direcţie poetică —, o generozitate, o solidaritate cu împilaţii, o aversiune neîmpăcată faţă de tirani cele care consolidează valorile poeziei sale. Şi care l-au dus alături de carbonari, de luptătorii pentru independenţa Greciei. Poate că înţelesurile vieţii şi ale operei lui sînt cel mai sugestiv sintetizate într-una din strofele ultimului cînt al lui *Childe Harold:*

„De glasul mi-l ridic, nu-i semn că tremur,
Gîndind că de cruzimi avut-am parte —
Au cine m-a văzut pălind pe vremuri,
Ori de curaj lipsit, lovit de moarte?
Dar aste pagini vreau ca,-n chip aparte,
Să-mi steie amintirii monument“.[199]

DAN GRIGORESCU

---

[198] *Ibid.*

[199] *Childe Harold*, IV, CXXXIV.

Tabel cronologic

1788—La 22 ianuarie se naşte la Londra George Gordon Byron, fiul căpitanului John Byron, poreclit Jack Nebunul (Mad Jack) şi al Doamnei Byron, născută Catherine Gordon of Gight.

1790—Catherine Gordon Byron, a cărei avere fusese risipită de soţul ei, pleacă la Aberdeen, în Scoţia, împreună cu fiul ei.

1791—Căpitanul John Byron, tatăl poetului, moare în Franţa, la vîrsta de 36 de ani.

1792—George Gordon îşi începe studiile elementare la şcoala din Aberdeen.

1798—George Gordon, în vîrstă de 10 ani, moşteneşte titlul de Lord, în urma morţii unchiului tatălui său, poreclit Lordul cel Rău (Wicked Lord). Împreună cu mama sa, se mută la reşedinţa familiei Byron din Newstead Abbey, în comitatul Nottingham.

1798—1799 — Îşi continuă studiile la Nottingham, sub îndrumarea profesorului Rogers. Este supus unei îngrijiri medicale menită să îi îndrepte malformaţia congenitală de la picior. Tratamentul nu dă rezultate, însă îl traumatizează psihic şi fizic.

1799—1801 — Urmează cursurile şcolii internat de la Dulwich, din apropierea Londrei, ca elev al Dr. Glennie.

1801—1805 — Byron este elev la Harrow. Vacanţele şi le petrece la Southwell împreună cu mama sa. Aici se îndrăgosteşte de Margaret Parker. Primele încercări poetice.

1803—Se îndrăgosteşte de Mary Chaworth, nepoata Lordului Chaworth, ucis în duel de unchiul poetului, Lordul cel Rău.

1805—Byron îşi începe studiile la Cambridge, la Trinity College.

1806—Apare primul volum de versuri al poetului, *Piese fugare (Fugitive Pieces)*, care are o circulaţie restrînsă. La insistenţele Reverendului John Becher, Byron distruge volumul.

1807—Publică volumul *Ceasuri de trîndăvie (Hours of Idleness)*. La Cambridge este atras în cercul tinerilor intelectuali cu vederi liberale. Scrie o recenzie a poemelor lui Wordsworth, începe un poem epic, *Cîmpiile Bosworth (Bosworth Field)* şi scrie un fragment de roman.

1808—Volumul *Ceasuri de trîndăvie* este atacat în revista „*Edinburgh Review*". În luna iulie, Byron îşi încheie studiile la Cambridge. Se instalează la reşedinţa sa de la Newstead. Face planuri pentru o călătorie în India.

1809—La 13 martie îşi ocupă locul în Camera Lorzilor. Publică satira *Barzi englezi şi critici scoţieni (English Bards and Scotch Reviewers)*. În iulie, porneşte împreună cu prietenul său, John Hobhouse, într-o călătorie prin Portugalia, Spania, Albania şi Grecia. La Atena termină primul Cînt al poemului *Pelerinajul lui Childe Harold (Childe Harold's Pilgrimage)*.

1810—La 28 martie încheie al doilea Cînt al poemului. Călătoreşte prin Turcia şi Grecia. La 3 mai traversează înot Hellespontul, de la Sestos la Abydos. Se stabileşte pentru o vreme la Atena.

1811—Scrie *Ecouri din Horaţiu (Hints from Horace)* şi *Blestemul Minervei (The Curse of Minerva)*. În luna iulie se reîntoarce în Anglia. Primele contacte cu John Murray, viitorul său editor şi cu Thomas Moore, marele său prieten de mai tîrziu. În luna august, moare mama poetului.

1812—Rosteşte trei discursuri liberale în Camera Lorzilor. La 29 februarie, John Murray publică primele două Cînturi ale *Pelerinajului lui Childe Harold*, care îl fac pe poet celebru „peste noapte", cum avea să declare mai tîrziu. Distruge a cincea ediţie a satirei *Barzi englezi şi critici scoţieni.*

1813—Publică primele poeme orientale, *Ghiaurul (The Giaour)* şi *Mireasa din Abydos (The Bride of Abydos)*. Plănuieşte o călătorie în Orient.

1814—Publică *Corsarul (The Corsair)* şi *Lara*, alte două poeme orientale. În luna septembrie, se logodeşte cu Annabella Milbanke. În decembrie scrie *Melodii ebraice (Hebrew Melodies)*.

1815—La 2 ianuarie, se căsătoreşte cu Annabella Milbanke. În luna aprilie, îl cunoaşte pe Sir Walter Scott. Scrie poemul *Asediul Corintului (The Siege of Corinth)* şi apoi *Parisina*. La 10 decembrie se naşte fiica sa, Augusta Ada.

1816—Lady Byron îl părăseşte pe poet la 15 ianuarie, iar la 21 aprilie este semnat actul oficial de divorţ. Peste patru zile, la 25 aprilie, Byron părăseşte Anglia pentru totdeauna. Călătoreşte în sus pe Rhin; îşi petrece vara în Elveţia în tovărăşia poetului Percy Bysshe Shelley, a soţiei acestuia, Mary Godwin şi a tinerei Claire Clairmont, sora vitregă a lui Mary. Împreună cu prietenul său, John Hobhouse, face o călătorie în Alpi şi apoi în Italia. Publică al treilea Cînt al poemului *Pelerinajul lui Childe Harold* şi *Prizonierul din Chillon (The Prisoner of Chillon)*. Începe să lucreze la poemul dramatic *Manfred*.

1817—La 12 ianuarie se naşte fiica sa, Allegra, a cărei mamă este Claire Clairmont. Byron se stabileşte la Veneţia. Vizitează Florenţa, Roma şi Ferrara. Scrie *Tînguirea lui Tasso (The Lament of Tasso)* încheie *Manfred* şi lucrează la Cîntul al patrulea din *Pelerinajul lui Childe Harold*. Tot acum scrie *Beppo*, un poem pe teme veneţiene, în ottava rima.

1818—În februarie apare *Beppo*, iar în aprilie, Cîntul al patrulea din *Childe Harold*. Încheie poemul *Mazeppa* şi începe să lucreze la poemul satiric de mari proporţii, *Don Juan*, al cărui prim Cînt îl încheie în septembrie.

1819—În luna aprilie o cunoaşte pe Contesa Teresa Gamba Guiccioli, de care va rămîne legat pînă la moarte. Îşi petrece toamna la La Mira, unde continuă *Don Juan*. Primeşte vizita poetului şi prietenului său, Thomas Moore, căruia îi încredinţează memoriile sale. În Italia sînt publicate primele două Cînturi din *Don Juan*.

1820—Locuieşte la Ravenna, în palatul Guiccioli. Continuă *Don Juan*. Traduce primul Cînt din *Morgante Maggiore* şi *Francesca da Rimini (Francesca of Rimini)*. Încheie *Profeţia lui Dante (The Prophecy of Dante)* şi scrie drama poetică *Marino Faliero, Doge al Veneţiei (Marino Faliero, Doge of Venice)*. Face o vizită familiei Gamba la Filetto şi este implicat în mişcarea revoluţionară a Carbonarilor, împotriva jugului austriac.

1821—Mişcarea Carbonarilor este înfrîntă. Familia Gamba este exilată la Pisa. Izbucneşte războiul de independenţă a Greciei, care îl interesează pe Byron. Scrie *Sardanapal*, *Cei doi Foscari (The Two Foscari)*, *Cain*, *Cer şi pămînt (Heaven and Earth)*. În luna august apar Cînturile III, IV şi V din *Don Juan*. În septembrie scrie *Viziunca Judecăţii (The Vision of Judgement)*. În noiembrie se duce să locuiască la Pisa, unde se afla şi Shelley. În decembrie apare *Cain*.

1822—Atacul împotriva lui *Cain* şi *Don Juan* se înteţeşte în Anglia. Leigh Hunt şi familia sa sînt găzduiţi în casa lui Byron de la Pisa. Shelley se îneacă în Golful Lerici. Byron pleacă la Genova pentru a se alătura familiei Gamba. În octombrie este publicată *Viziunea judecăţii*, care sporeşte şi mai mult protestele Angliei la adresa poetului. John Hunt devine noul său editor. Moare fiica sa, Allegra.

1823—Scrie *Epoca de bronz (The Age of Bronze)* şi *Insula (The Island)*. Devine membru al Comitetului grec din Londra, iar la 14 iulie pleacă spre Grecia împreună cu fratele Teresei Guiccioli, Pietro Gamba. Este primit în Cephalonia ca un adevărat erou. Se îmbolnăvește grav după o excursie făcută la Ithaca. La 30 decembrie pornește spre Missolonghi. Sînt publicate Cînturile VI—XIV din *Don Juan*.

1824—La 4 ianuarie, Byron este primit cu onoruri la Missolonghi. La 22 ianuarie scrie ultima sa poezie, *Astăzi împlinesc treizeci și șase de ani (On This Day I Complete My Thirty-Sixth Year)*. Încearcă să formeze un regiment de artilerie pentru a-l trimite împotriva fortăreței turcești de la Lepanto. În martie sînt publicate Cînturile XV și XVI din *Don Juan*. La 9 aprilie se îmbolnăvește grav și se stinge peste zece zile, sfîrșitul fiindu-i grăbit de lipsa de îngrijire medicală competentă. În Grecia sînt organizate funeralii naționale, care pun capăt pentru un timp operațiilor de pe cîmpurile de luptă. Poetul este înmormîntat la 16 iulie, la Hucknall Torkard Church, în apropiere de Newstead. Cererea prietenilor săi de a fi depus în Colțul Poeților din Westminster Abbey este întîmpinată cu refuz

LIA-MARIA POP

Notă asupra ediţiei

Volumul de faţă este cel dintîi dintr-o suită de cinci, cuprinzînd o antologie din opera poetică şi corespondenţa lui George Gordon Byron.

Criteriile alcătuirii ediţiei au fost cele tematice; în interiorul fiecărei secţiuni, ordinea a fost cea cronologică. Astfel, în primul volum, apare o selecţie a poemelor lirice din toate perioadele de creaţie ale poetului, împreună cu primele opere epice şi polemice, acestea din urmă, din perioada 1807—1816, înainte de exilul european al lui Byron.

În volumul al doilea, vor apărea *Satirele*, *Poemele orientale* şi *Poemele italiene*, scrise între anii 1813—1822.

Cel de al treilea volum va cuprinde amplul poem *Don Juan*, început în 1818 şi rămas neterminat.

Volumul al patrulea va conţine creaţia dramatică, iar cel de al cincilea, o selecţie din corespondenţa şi *Jurnalele* poetului.

Cea mai mare parte a traducerilor văd pentru prima dată lumina tiparului românesc; au fost, totuşi, preluate unele tălmăciri din volumul Byron, *Opere alese*, E.L.U., Bucureşti, 1960 şi George Gordon Byron, *Poeme*, Colecţia „101 cărţi", Junimea, Iaşi, 1972.

Poemele publicate fragmentar în ediţiile româneşti mai vechi nu au fost reeditate aici, preferîndu-se o nouă traducere, integrală a textului.

Toate traducerile au fost confruntate cu volumul *The Poetical Works of Lord Byron*, editat de Th. H. Coleridge şi publicat la editura John Murray, Londra, în anul 1976, considerat ediţie standard pentru opera poetică.

Textul românesc al scrisorilor şi *Jurnalelor* va fi confruntat cu ediţia *Byron's Letters and Journals*, editată de Leslie A. Marchand, John Murray, Londra, 1976.

Selecţia şi alcătuirea ordinei traducerilor au fost stabilite de Lia-Maria Pop şi Dan Grigorescu, notele filologice şi istorice şi tabelul cronologic de Lia-Maria Pop, studiul introductiv a fost scris de Dan Grigorescu.

Pentru redactarea notelor au fost folosite mai multe surse, cele mai importante dintre ele fiind: Thomas Moore, *Byron's Life, Letters and Journals*, editat de John Murray, Londra, 1901; *The Poetical Works of Lord Byron*, editat de Th. H. Coleridge, John Murray, Londra, 1976 şi G.G. Byron, *Childe Harold's Pilgrimage*, Foreign Languages Publishing House, Moscova, 1956.

L.M.P. şi *D.G.*

BARZI ENGLEZI[1] ŞI CRITICI SCOŢIENI[2]

— o satiră[3] —

„Mai bine-aş mieuna ca un pisoi
Decît să scriu ca poetaştrii-aceia."
SHAKESPEARE

„Ce barzi infami avem! Şi recenzenţi,
Ce-i drept, la fel de răi şi de demenţi."
POPE

Traducere de PETRE SOLOMON

Cînd Fitzgerald[4], cu aspru-i glas, recită
Cuplete într-o crîșmă prăpădită,
Eu să nu cînt, de teamă c-ar putea
Vreun critic scoțian, de muza mea
Să-și rîdă?[5] — Nu! Te-ncumetă, deci, liră!
Pe proşti îi voi cînta, într-o satiră!
O, pana mea, prea nobil dar al Firii,
Supusă vrerii mele, şi gîndirii, —
Ești ruptă dintr-o gîscă, spre-a sluji
Drept armă unor inşi mărunți, şi-a fi
Un leac menit să uşureze cazna
Atîtor creieri dornici s-o ia razna
În vers sau proză, fără să le pese
De critici, de iubite, de mirese!
Tu, consolarea celor părăsiți,
Mîndria autorilor vestiți!
Deşi eşti folosită-atît de des,
Cu prea puține laude te-ai ales!
Uitată pare pana care umple
Atîtea pagini! — Penei mele scumpe,
Eu altă soartă-i hărăzesc: abia
Cînd noul nostru op se va-ncheia,
Voi pune, precum Hamet[6], pana jos.
Hai să zburăm, deci! Nu vreun vis ceţos,
Şi nici vreo viziune orientală[7]
Ne-mbie, ci o temă mai banală.
Ni-e drumul drept, deşi spinos. Ne fie
Lin versul, cu o limpede-armonie!
Cînd Viciul triumfă, chiar la cei

Ce nu se pleacă-n fața altor-zei,
Cînd Nebunia-și pune zurgălăi
Din alte țări; cînd cîntăresc cei răi
Dreptatea cu-o balanță aurită;
Chiar și atunci, satira îi irită
Pe ticăloșii cei mai ne-nfricați:
Se tem să fie ridiculizați!
Ei, care calcă legea în picioare,
De rîsul lumii se feresc, se pare.

Așa-i de tare spiritul! Dar mie
Săgețile-mi lipsesc din panoplie;
Și-apoi, năravurile de-astăzi cer
Mai ascuțite arme, braț de fier...
Dar sînt și eu în stare să vînez
Prostii destule, ca să mă distrez:
Vînatul meu sînt scribii — rîd de ei,
Lipsindu-mă de altă faimă. — Hei,
Pegasule[8], ia-ți zborul! Elegie
Și odă, v-am lăsat, deși pot scrie
Și eu, — ba, mai demult, mi-am potopit
Cu versuri urbea: le-am și tipărit,
Cum fac atîți copii, mai mari ca mine.
O toană de școlar... Nu-i rău, nici bine,
Dar cui nu-i place numele să-și vadă
Pe-o carte, fie ea cît de neroadă?
Nu pentru că-ar avea putere cartea
De-a ocoli (și ea, și scribul) moartea...
În ciuda numelui său nobiliar,
Chiar Lamb[9]-a cunoscut acest calvar;
Și totuși, George scrie și acum,
Deși nu mai semnează. Pe-al său drum,
Urmîndu-i pilda, voi păși la rîndu-mi,
Dar mie-însumi critica făcîndu-mi,
La Jeffrey[10] fără să recurg de fel:
Arbitru-al poeziei sînt, ca el!

Se nasc de-a gata criticii, se știe:
Ei n-au nevoie de-o ucenicie!
Rețeta-i simplă: glume răsuflate,
C-un pic de savantlîc amestecate;
O minte-n stare-a dibui erori

(Sau a le născoci, adeseori!);
Un dar al calamburului (i-om zice
O „sare àtică“); apoi, amice,
Te duci la Jeffrey, care-ți va plăti
Cu zece lire foaia, de vei ști
Să fii discret. Să minți, nu-ți fie teamă,
Ba chiar să ponegrești: că-ai „haz“, se cheamă...
Fii nesimțit și ține-te de glume —
Fii critic, deci: urît, dar cu renume!

Eu, însă, nu-s de-acord. Ar fi să-i ceri
Statornicie unei adieri,
Sau gheață verii, roze—iernii grele,
Ori grîu—neghinei; sau să nu te-nșele
Le-ai cere mincinoaselor femei, —
Pe critică de-ai pune vreun temei
Sau dacă te-ai lăsa (prost) îndrumat
De-un Jeffrey sau de-un Lamb cu cap pătrat.[11]
Acestor critici, unși ei înșiși regi
Ai gustului, și dătători de legi,
Acestor ticăloși uzurpatori
De care-ascultă-atîția autori, —
De ce m-aș închina făr' să cîrnesc?
Ar fi o crimă să nu-i pedepsesc[12],
Deși e greu, adesea, să discerni
Pe care-anume dintre cei moderni
E cazul cu satira ta să-l arzi:
Mulți critici seamănă cu destui barzi!

Veți întreba[13]: de ce pășești pe-o cale
Bătută, înaintea dumitale,
De Pope[14] și Gifford[15]? — Dacă mai răbdați,
Citiți-mă atent, și-o să aflați.
„Dar stai! exclamă un amic. Îmi pare
Că versul ăsta-i șchiop, și ritm n-are.“
Ei și? La Pope, ca și la Dryden[16], dai
De multe-asemenea greșeli. — „Dar Pye[17]
Nu le comite...“ — Foarte-adevărat,
Dar eu prefer cu Pope să mă abat
Din drum, decît cu Pye să strălucesc
Pe-al poeziei cer, făr' să greșesc.

Cîndva (pînă ca trista noastră vreme[18]
Să laude infamele-i poeme),
Făceau cu poezia casă bună.
Și bunul simț și verva. Împreună
Creșteau, ca niște flori pline de grație,
Dintr-un izvor comun de inspirație,
Vegheat de bunul gust. Atunci, pe-această
Prea fericită insulă a noastră,
Un Pope, cîntînd cu viersul lui curat,
Îi încînta pe oameni, lăudat
De un popor întreg, care, prin el,
În slavă se-nălța. Dryden, la fel,
Își revărsa cîntarea viguroasă,
Chiar dacă mai puțin melodioasă.
Cu piesele lor, Congreve[19] veselie,
Iar Ottway[20] lacrimi provocau, se știe,
Căci pe atunci, în publicul englez
Vibra natura... Dar de ce citez
Aceste nume mari, cînd barzi mărunți
Au luat locul falnicilor munți?
Ne-ntoarcem spre trecut, cînd piere-odată
Cu el și sănătoasa judecată,
Și bunul gust... Dar haideți, să privim
În jurul nostru și să răsfoim
Acele cărți, ce plac la noi, acum.
De barzi, nu ducem lipsă nicidecum!
Tiparnițele gem de scrisul lor;
Zețarii costelivi muncesc de zor;
De epopeile lui Southey[21], pline
Sînt rafturile; versurile fine
Ale lui Little[22], strălucesc și ele,
Înghesuite-ntre coperți de piele.
Profetu-a zis: „Nimic nu-i nou sub soare“[23],
Dar mergem din schimbare în schimbare:
Atîtea noutăți mereu apar —
Tractorul, galvanismul, gazul[24] chiar —
Toți cască gura, pînă cînd bășica
Pleznește, nelăsînd în jur nimica...
La fel, noi școli poetice se-arată,
Cu barzi minori, dar dornici să se bată
Spre-a cuceri cununa. Prostul gust
Precumpănește-n cercul lor îngust.
În „cluburile cărții“, de la sate,

Sînt geniile, astăzi, detronate
Şi-n locul lor e pus cîte-un viţel
De plumb, ca să se-nchine toţi la el:
De pildă-un Southey exaltat, ori chiar
Un Stott[25], ce se tîrăşte, fără har.
Priviţi! Începe marea defilare
A scribilor, călare fiecare
Pe-o gloabă de Pegàs, îi dă tot pinteni.
Rimate-ori albe versuri trec, cai sprinteni;
Sonetele se-nghesuie, precum
Şi odele; buluc, pe-acelaşi drum,
Dau buzna şi poveştile de groază[26];
Versete fără ritm defilează —
Căci Nebuniei snoabe-i place multe
Şi variate cîntece s-asculte:
Iubind monotonia mai ales,
Admiră chiar şi ce n-a înţeles.
De pildă „Cîntecele-unui menestrel"[27]
(Măcar de-ar fi şi ultimul!)-model
De scîncet jalnic scos de-o harfă bleagă:
Nişte strigoi din munţi, o noapte-ntreagă,
Stau la taifas cu ştimele din ape,
— Şi asta, în auzul unor babe!
Iar nişte spiriduşi care se trag
Din Gilpin Horner, în pădure-atrag
Vreo cîţiva tineri domni de la fruntarii;
Sărind ca nişte apucaţi, ştrengarii
Îi sperie pe-acei sărmani flăcăi;
O aprigă domniţă cu ochi răi
Trimite-un cavaler neştiutor
Să fure cartea unui vrăjitor
Chiar din mormîntu-acestuia, căci cartea
O poate ajuta s-aducă moartea
Unor bărbaţi cinstiţi, spre-a-l ocroti
Pe-un ticălos, în loc de-a-l pedepsi!
Pe calu-i murg se-arată-acum, semeţ,
Bălaiul Marmion[28], tîlhar isteţ —
Cînd falsificator de acte, cînd
Oştean viteaz; nu e nici hoţ de rînd,
Nici cavaler — decît pe jumătate:
Copt pentru ştreang şi bun pentru-a se bate,
Măreţ şi totodată ticălos. —
Eşti, oare, Scott[29], atît de vanitos

Încît să crezi că lumea va-nghiţi
Romanţul tău dulceag, chiar dac-ar fi
Ca Murray şi-al său Miller[30] să-ţi plătească
În aur muza, prea negustorească?
Nu! Cînd poeţii de negoţ se-apucă,
Li-s laurii pierduţi, căci se usucă!
Cei care scriu cu gîndul la bănet,
Renunţe, deci, la titlul de poet!
Sau, de-l slujesc pe Màmon[31], să nu poată
De aur să se-atingă. Altă plată
Să nu primească bardul mercenar
Şi muza lui venală![32] Aşadar,
Dispreţuind pe cel ce-i cîntă-n strună,
Lui Marmion să-i spunem „noapte bună!“[33]

Acestea-s temele care ne-mbie;
Acestor barzi li-e muza, azi, soţie,
Iar Milton[34], Dryden, Pope, uitaţi, îşi scot
Cununa şi i-o dau lui Walter Scott!
În tinereţea Muzei, cînd Homer
Şi Màro[35]-şi înălţau pînă la cer
Cîntările, poemul nu avea
Nici zece veacuri înapoia sa.[36]
Era nevoie de-un întreg mileniu
Ca să apară-o operă de geniu.
Atîtea-mpărăţii s-au prăbuşit,
Atîtea glasuri vii au amuţit,
Lipsite de-acea glorie, în stare
A nemuri o limbă pieritoare.
Dar barzii noştri mai mărunţi, nu vor
Să lase-un singur op nemuritor.
De pildă Southey, versificatorul,
Cu-aripa-i vulturească îşi ia zborul
— Accentele-i războinice se-abat
Pe cîmpul de bătaie, ocupat
De Milton, Tasso, Camoëns[37], — o oaste
Cu rîndurile an de an mai vaste!
În frunte-i Ioana d'Arc[38], flagel temut
Al Angliei, dar pentru Franţa scut!
De vie arsă, ca o vrăjitoare,
De ticălosul Bedford[39], ea îşi are
Statuia în al gloriei ungher:
Scăpată din cătuşele de fier,

Abia ieşind din temniţă, se-arată
Fecioara, ca o Fenix re-nviată.
Alături, stă Thalaba[40], ne-nfricatul
Arab care-a dat iama în palatul
Din Domdaniel[41], mai plin de magi zmintiţi
Decît în lumea-ntreagă-s risipiţi;
Făcîndu-le la toţi duşmanii felul,
Rivalizează cu Tom Degeţelul[42]...
Eroule, de cînd te-a părăsit
(Uimit el însuşi) bardul, osîndit
Cu tine-odată-i neamul tău — se pare
Că geniile[43] tale tutelare
N-au vrut să-ţi dea urmaşi demni să se bată
Cu bunul simţ... Măreţ, apoi, se-arată
Vestitul Madoc[44], prinţ în Wales, precum
Şi şef de trib în Mexic[45]. Are-acum,
Ca orice călător, poveşti ciudate —
Mai vechi şi mai puţin adevărate
Decît ale lui Mandeville[46], ce-i drept.
O, Southey, Southey, fii mai înţelept
Şi nu ne mai cînta pe-atîtea coarde:
Prea mult să cînţi, oricum, nu-i bine, barde!
Oricît de straşnic ar fi versul tău,
N-am mai răbda al patrulea-ţi cînt, zău!
Dar dacă totuşi, orice ţi s-ar spune,
Vei stărui să cînţi şi vei mai pune
Vreo babă să se-nchine lui Satan
Ca-n ciclu-ţi de balade, *Berkleyan*[47], —
Poeticul tău făt o să-ţi ghicească
Hidosul gînd şi poate-o să-l oprească,
Zicîndu-ţi: „Apere-te Domnul![48]“ (şi
Pe tine şi pe cei ce te-or citi!)

Apoi, e-nvăţăcelul tău patetic,
Blînd infractor al codului poetic —
Naivul Wordsworth[49], tatăl unui viers
Ca un amurg de Mai, suav şi şters.
Îi dă un sfat prietenului său:
„Nu mai trudi atît, renunţă, zău,
La cărţi, căci cel ce scrie-mbătrîneşte!“[50]
Prin însăşi pilda lui, ne dovedeşte
Că proza-i vers, iar versul—proză doar
Şi ne convinge cu-argumentu-i clar

Că pentru-un suflet de poet, supremul
Deliciu e proza, nu poemul
Şi că-o poveste de Crăciun, în rime,
E chintesenţa liricii sublime.
De pildă, are el o eroină
Pe nume Betty Foy[51], mama cretină
A unui (îl citez) „băiat idiot“:
Acesta, rătăcindu-se de tot,
Cu noaptea ziua o confundă, bietul[52] —
S-a zăpăcit, întocmai ca poetul!
Acesta ne descrie-aşa patetic
Păţaniile ţîncului bezmetic,
Încît în ochii-oricărui cititor,
„Idiotul“ e chiar bravul autor!

Dar Coleridge[53] să fie-aici uitat?
El, campionul versului umflat?!
Deşi candoarea-ndeosebi o cîntă,
De-obscuritate nu se înspăimîntă.
Cînd inspiraţia i se refuză,
Poetu-şi ia un spiriduş[54] drept muză
Şi cîntă, elegiac, despre-un măgar[55] —
O temă demnă de divinu-i har;
Cu zbieretele-i, îl întrece poate
Pe laureatul gintei urecheate!
„Monk“ Lewis[56], ai fi-n stare, ca un vraci,
În ţintirim Parnasul[57] să-l prefaci!
Gropar al lui Apolo[58], porţi pe frunte
Nu lauri, ci-ale tisei[59] flori mărunte.
Fie că stai la sfat pe-un vechi mormînt
Cu stafiile (rude bune-ţi sînt!)
Fie că scrii c-un diafan condei,
Spre-a nu jigni cinstitele femei
Din vremea noastră plină de sfială, —
Toţi îţi salută mintea infernală,
Din care ies năluci îmbrobodite
Cu giulgiuri fine, „maştere cumplite“
Şi regi de foc, de apă, şi de nori, —
Tot felul de-„omuleţi“ şi „vînători“,
Veniţi să te aclame, plini de zel,
Pe tine, şi pe Walter Scott[60] la fel.
Poveşti ca ale tale dacă plac,
Doar Sfîntul Luca[61] are poate-un leac

Spre-a-i vindeca pe cei bolnavi de ele.
Nici Diavolul, deprins cu-atîtea rele,
N-ar sta cu tine-alături: i-ar fi frică
De iadu-ascuns sub falnica ta chică.

Au cine-i cel ce, plin de-nsuflețire,
Atinge strunele-unei aspre lire,
Înconjurat de-un cor — nu de vestale,
Ci de duduci sfioase, virginale?
E Little[62], un Catul[63] mai actual,
La fel de dulce și de imoral
Ca și strămoșul său... Divinei Muze
Nu-i place niciodată să acuze,
Dar nu-l poate cruța pe-un cîntăreț
Al viciului: plină de dispreț
Respinge-aceste jertfe, căci pe-altar
Îi arde-o flacără curată, dar
Privind pe tineri cu îngăduință,
Te lasă să te-ndrepți, prin pocăință.

Tu, Strangford, irlandezule roșcat,
Cu ochi albaștri, sincer admirat
De fetișcanele sentimentale,
Vrăjite de traducerile tale
Înzorzonate, — crezi că, de-l îmbraci
Pe Camoëns în horbotă, îi faci
Sonetele mai bune? Strangford[64], frate,
Îndreaptă-ți gustul, și morala, poate, —
Fii pătimaș, dar cast, nu mai trișa!
Pe bardul lusitan nu-l învăța
Să cînte precum Moore, la harfa ta!

Și-acum, la cea din urmă și mai plată
Lucrare a lui Hayley[65] (deocamdată!)
Uitați-vă puțin: orice ar scrie —
Un imn de slavă sau o comedie,
Mereu lipsit de vlagă și de haz
Rămîne stilul lui, de ieri sau azi!
Triumful firii și-a intitulat
O piesă (peste-a mea, a triumfat!)
Triumful muzicii, o alta-și spune
Fără ca-n ea vreo muzică să sune.

Husiților, să-l răsplătiți vîrtos
Pe sepulcralul Grahame[66], bard pios
Ce-și toarnă-n proză-accentele sublime, —
Nemaiîmpiedicîndu-se în rime
Și-n scrupule de conștiință, fură
Cu ghiotura, chiar din Sfînta Scriptură —
Din Psalmi, din Luca și din Prooroci,
Pentru-a vorbi cu sfintele lor voci.

Tu, Simpatie, lăudată fii
Că ne aduci în minte-atîtea mii
De lucruri și de chipuri, bunăoară
Imaginea lui Bowles[67]-odinioară
Dulceagul prinț al tagmei sonetiste —
Oracol viu al sufletelor triste!
Căderea unei frunze sau pieirea
Unui imperiu, îți stîrneau mîhnirea
În mod egal, iar clopotele trase
La Oxford, nu sunau defel voioase
În versul tău, de clopote-mbătat
(Nici cele din Ostende nu ți-au scăpat!)
Mai bine muzei tale i-ar fi mers
De ți-ar fi dat să porți în al tău vers
Și o tichie, nu doar zurgălăi...
Iubit ești, Bowles, de cititorii tăi,
Îndeosebi de tineri. O alinare
Le-aduci și tu și Little celor care
Se-mbolnăvesc de-amor. La tine vin
Fetițele, plîngînd. Cînd cresc puțin,
Se duc la Little: mai matùr, nu geme...
Spre-a nu-i da harfei tale numai teme
Minore, i-ai propus „un cînt sublim“ —
Cum nu ne-a mai fost dat să auzim
(Și niciodat' nu vom mai auzi!):
„Descoperirile“ ce le descrii,
Încep cu Tata Noe, ca s-ajungă
La Căpitanul Cook[68], de cursă lungă.
Oprindu-te pe drum, ne spui, oftînd,
Ce s-a-ntîmplat odinioară, cînd
Pădurea din Madeira, tulburată
De-o primă sărutare,-a prins deodată
Să fremete[69] (atenție, voi, fete!)
O, Bowles, mai bine scrie doar sonete —

Barem se vînd... Dar dacă vreun capriciu,
Sau cine știe ce gras beneficiu,
Te-ar îndemna să scrii cu biata-ți pană,
Despre-un poet privit cîndva cu teamă
De proștii ce-l admiră azi, atît, —
Apucă-te și scrie, n-ai decît:
Căci Pope[70], care-a știut de la-nceput
Din geniul lui pur să-și facă scut,
Pe cei mai buni din critici biruindu-i,
De cei mai răi nu-i pasă. Deci, găsindu-i
Defectele, arată-le: e doar
Un om poetul cel mai plin de har...
Prin băligaruri scormonind, poți scoate
Mărgăritare și-alte nestemate, —
Lord Fanny[71], ca și Curll[72] pot să-ți spună
Ce mari scandaluri, ieri, în „lumea bună"
S-au petrecut. Mirat să te prefaci
Și în veșmîntul cinstei să-ți îmbraci
Invidia, scriind ca inspirat
De Sfîntul Ioan; cu toate că mînat
De ură, să-mplinești ce-a împlinit
Un Mallet[73], pentru bani cînd s-a tocmit.
De-ai fi trăit în fericita vreme,
Cînd Dennis[74] scria cronici, Ralph[75] poeme! ·
Te-ai fi înghesuit și tu-n suita
Puternicului leu, în loc copita
Să ți-o ridici spre capu-i mort,-atunci
Ai fi putut la glorie s-ajungi,
De *Dunciada*[76] numele legîndu-ți
Și truda-n acest fel încununîndu-ți!

O nouă epopee? Cine-i insul
Ce-i pedepsește, cu tot dinadinsul,
Pe fiii Omului, cu cărți prestești?
E Cottle[77], beoțianul, cu povești
Din Țara Galilor, la piață-aduse:
Vreo patruzeci de mii de versuri, puse
În douăzeci și cinci de cînturi! Vine
Din Helicon[78], cu pește proaspăt, — cine
Mai cumpără? e-un chilipir! — Nu eu!
Căci versul-pește nu-i pe gustul meu:
Deși-i hrănit cu ierburile grase
Din Bristol, parcă n-are decît oase...

Negoțul poate umple-o pungă, dar
Îngreunează mintea... În zadar
Ciupește lira Amos Cottle-bietul
Ne-arată ce-l așteaptă pe poetul
Silit să-și scrie cărțile, pe care
Le și vindea, cîndva... Ce nume are
Și Amos Cottle! Cînd te cheamă-așa,
La glorie în veci nu poți spera!
O, Amos Cottle, cugetă o clipă:
Cu ce cîștig te-alegi, făcînd risipă
De pene și cerneală? Cine-ți poate
Citi hîrtiile prostituate?
O, pană pervertită! La tejghea
Sau la pupitru, dacă rămînea,
Ori, dacă, folosindu-și dibăcia,
Ar fi-nvățat să fabrice hîrtia,
În loc s-o strice, — de-ar fi fost plugar,
Sau chiar luntraș, în versuri fără har
De Țara Galilor n-ar mai fi scris, —
Nici eu de el nimic n-aș mai fi zis...
Precum Sisif[79] își împingea la deal,
De-a surda, bolovanul infernal,
Anostul Maurice[80] gîfîie, strivit
De-a filelor povară de granit
Urcată pe al Richmond-ului plai, —
Un monument al neroziei, vai!
Ce, pînă să ajungă sus, în creștet,
Spre poale, iar, greoi, se prăbușește!

Cu lira sfărîmată-Alceu[81] coboară,
Mîhnit, la vale. Le-a fost dat să piară
Nădejdilor lui, sub cumplitul vînt
Din miazănoapte — veștejiți le sînt
Sărmanii muguri! *Clasicul* ținut
Al Sheffield-ului, plîngă c-a pierdut
O *operă!* De timpuria-i pace
Să nu se-atingă-o mînă nedibace![82]

De ce renunță un poet să cînte?
Au izbutit pe veci să-l înspăimînte,
Cu urletele lor, acei lupi răi
Din miazănoapte, ce coboară-n văi,
Pe întuneric, haite infernale,

Şi sfîrtecă tot ce le iese-n cale —
Bătrîni sau tineri, morţi sau încă vii,
Cad victime cumplitei lăcomii!
De ce îi lasă, fără să crîcnească,
Pădurea-ntreagă să le-o stăpînească,
În loc să-i fugărească înapoi
Spre „Tronul lui Arthur"[83] pe-acei copoi?
Trăiască Jeffrey[84], cel nemuritor!
În Anglia, mai drept judecător
N-o să găsiţi... Se spune că Satan
I-a-ncredinţat *lui* dreptul suveran
De-a-i judeca pe literaţi, la fel
Cum i-osîndea cîndva pe oameni, el.
Avînd un suflet tot atît de negru
(Dar mîini mai slabe), criticul integru
E gata să condamne la tortură
Oricînd, pe-oricine din literatură.
Fost avocat, a învăţat perfect
Să dibuie chiar cel mai mic defect;
La şcoala patriotică umblat,
Să blesteme partidele-a-nvăţat,
Deşi în slujba unuia s-a pus.
Iar pentru truda lui, n-ar fi exclus
Ca, revenind la cîrmă încă-o dată,
Patronii să-l numească, drept răsplată,
Judecător pe-acest nou Daniel[85];
Cel vechi l-ar saluta atunci, astfèl,
Dîndu-i în dar frînghia lui vestită:
„Urmaş al meu, cu firea cumpănită,
Judecător al spiţei omeneşti,
Pe care te pricepi s-o osîndeşti,
Primeşte-această sfoară, pentru tine
Păstrată, ca să judeci şi mai bine!"

Trăiască Jeffrey! Cerul să-l păzească, —
În rodnicul său Fife[86] să înflorească,
Spre a putea purta mereu războaie,
Căci uneori, pe cîmpul de bătaie,
Vin şi-autorii! Să ne amintim
De-acel duel celebru şi sublim,
În care Little-a tras cu un pistol[87]
Ce s-a vădit a fi de gloanţe gol,
Spre hazul derbedeilor veniţi

Din Bow-Street[88]... Zi nefastă! Zguduiți
Erau chiar murii mîndrului castel
Al lui Dunedin[89]. Rîul Forth[90], și el,
Părea mai cătrănit, în timp ce vîntul
Din miazănoapte mătura pămîntul.
O jumătate-a Tweed[91]-ului plîngea,
Dar cealaltă, la fel de lin curgea.
Abruptul pisc al regelui Arthur
Își clătina spre poale capul sur,
Iar sumbra Tolbooth[92] fremăta-nciudată
(Căci piatra-i simțitoare cîteodată!)
Simțea că-ntregul farmec i-ar pieri
Dacă vestitul Jeffrey n-ar muri
La sînul ei... În acea zi fatală,
S-a prăbușit mansarda lui natală,
De la etajul șaisprezece: pala
Edină[93] s-a cutremurat; cerneala
A curs pe Canongate[94], și un șuvoi
S-a revărsat pe străzi, de albe foi!
Cerneala și hîrtia, combinate
Cu pasiunea lui pentru dreptate,
Simbolizau un cuget minunat.
Zeița Caledoniei[95] l-a salvat
De furia lui Moore, golind se pare
De gloanțele de plumb, răzbunătoare,
Pistoalele-amîndouă; care plumb
S-a dus în țeasta fiului ei scump,
Ca spre-un magnet, la fel cum spre Danaé[96]
S-a dus, pe vremuri, auria ploaie.
De-atunci, i-e capu-asemeni unei mine,
Ce-i drept, cu minereuri nu prea fine.
„Să nu mai fii setos de sînge-n veci!“
Îi porunci zeița. „Lasă, deci,
Pistolul și începe iar a scrie!
Ghid în politică și-n poezie,
Să-i fii Britaniei! Domnia ta
Asupra țării noastre, va dura
Atîta timp cît gustul scoțian
Va fi judecătorul suveran
Al duhului englez. O ceată-ntreagă
De critici vei avea, ce-or să te-aleagă
Spre-a le conduce la victorii clanul.
Umblatul Aberdeen[97], „atenianul“,

Va străluci-n falanga lor, hrănită
Cu-ovăz, iar Herbert[98] — cel care agită
Ciocanul vajnicului Thor[99], va fi
Şi el în slujba ta (îi vei slăvi
Poemele scrîşnite!) Însoţit
Vei fi şi de ursuzul Sidney Smith[100],
Ca şi de Hallam[101], elenist subţire.
Ba, s-ar putea chiar Scott să-ţi dea de ştire
Că te susţine. Pillans[102] cel meschin,
Îşi va-mproşca amicii cu venin,
Iar Lamb[103], nefericitul slujitor
Al Thaliei[104], va înjura de zor,
Cu limba lui spurcată, diavolească.
Domneşte, deci! nestăvilit să-ţi crească
Puterea, ca şi faima! Răsplătite
De Holland[105] vor fi slugile năimite:
Le va pofti la cîte-o masă mare...
Dar vezi ca nu cumva să se strecoare
Pe sub coperta galbenă-albăstrie
A straşnicei Reviste, vreo prostie
Semnată „Brougham“[106], căci ar face-o praf,
Schimbînd friptura într-un biet pilaf!“
Aşa-i vorbi feciorului ei, zeea
În fustanelă creaţă; după-aceea
Îl sărută pe faţa-i roşcovană
Şi dispăru-ntr-o ceaţă scoţiană.[107]

Prosperă, Jeffrey, deci! — cel mai înfipt
Din cei pe care Scoţia i-a fript
La focul ei; nu-i însuşirea lor
Pe care să n-o ai, de două ori!
Edina pentru tine îşi culege
Miresmele de seară, ce vor trece
Şi-n paginile tale parfumate
(Cu aur pe coperta de la spate).[108]
Iar „mîncărimea scrisului“, sficasă,
De tine-ndrăgostindu-se, îi lasă
Pe ceilalţi Picţi, dotaţi sau nu cu har,
Şi pana ţi-o inspiră ţie doar!

Nu poate fi uitat chiar Holland[109], cînd
Sînt pomeniţi valeţii lui de rînd!
Ilustrul Holland, ce-n spinare-l duce

Pe Henry Petty[110], haita de-i conduce.
În „Casa Holland“ au loc mari banchete,
La care criticii pot să se-mbete,
În timp ce scoţienii-nghit de zor.
Sub coperişu-acela primitor,
Cei de pe Grub-Street vor fi multă vreme
Hrăniţi pe gratis, fără a se teme
De creditori... Cinstitul Hallam[111], iată,
Pe pană pune mîna înc-o dată,
Lăsîndu-şi furculiţa, pentru-a scrie
(Cu gîndul la bogata-i farfurie!)
Că Înălţimea Sa traduce straşnic[112]...
Dunedin, mîndru fii de neamu-ţi vajnic!
Copiii tăi scriu ca să se hrănească,
Iar cînd se-ntîmplă să se cherchelească
Şi lasă să le scape-un gînd murdar,
Li-l taie doamna Holland, la tipar,
Căci sufletul ei pur, văzînd eroarea,
Asigură întregului splendoarea.[113]

Şi-acum, vă rog spre Dramă să priviţi:
Ce trist spectacol, chiar dacă-i pestriţ!
Doar calambururi, şi un prinţ ce şade
Într-un butoi[114], şi vorbele neroade
Ale-unui Dibdin[115], — bine-i, cel puţin,
Că-actorii maturi iar pe scenă vin,
Deşi în van li-e truda, cînd în presă
E lăudată o astfel de piesă
Şi cînd un Reynolds drăcuie de zor
Şi-njură, luînd drept „vorbă din popor“
Limbajul cel mai crud şi mai banal[116],
Iar Kenney[117] face publicul din stal
Să doarmă, obosind şi galeria
(O, unde-i duhul lui?!). Cînd „tragedia“
Lui Caratach[118], după Beaumont[119] furată,
E singura la noi reprezentată,
Cum să nu plîngi această degradare
A scenei noastre? — Doamne, s-a stins oare
Talentul, şi-al ruşinii simţ, la noi?[120]
Nu mai avem nici un poet de soi?
George Colman[121], Cumberland[122] — vă deşteptaţi!
Sunaţi alarma! iama-n proşti să daţi!
O, Sheridan[123], repune Comedia

Pe tronul ei, dacă mai ai tăria!
La pantomima școlilor nemțești,
Renunță! și, în loc să tălmăcești
Din vreun Pizarro[124], lasă-această treabă
În seama celora cu mintea slabă!
Dă-i veacului o operă măreață:
O dramă clasică, schimbînd la față
A noastră scenă. — Cum răbdați, o, zei,
Zminteala de pe scîndurile ei
Călcate, ieri, de-un Garrick[125], și chiar azi
De-un Siddons[126]? Cum lăsați pe-al ei obraz
A farsei mască, ai cărei „eroi“
Sînt cei vîrîți de Hook într-un butoi?
Să nu mai fie pentru regizori
Decît piesetele-unor autori
Ca Skeffington[127] sau Cherry[128], — ori comedioare
Ca „Mother Goose“[129], în vreme ce-n uitare
Zac Shakespeare, Ottway, Massinger[130], lăsați
Să putrezească-n raft? — Mulți candidați
La faima àtică rivalizează —
Așa pretind gazetele, cu-emfază, —
Dar Skeffington cu „Maica Gîscă“-mparte
Toți laurii: degeaba ies din carte
Fantomele lui Lewis, spre-a-i culege!
E *mare* Skeffington, se înțelege —
Celebru prin scheleticele-i piese
Și rochiile spre genunchi sumese,
Iar geniul lui nu consimte doar
Să-mpodobească vreun decor hilar
Pictat de Greenwood[131], nici să doarmă cu
„Frumoasele-adormite“, zău că nu!
Ci vine cu o nouă comedie —
Cinci acte de „antren și veselie“,
Încît John Bull se-ntreabă: „Ce-o fi vrînd
Să spună autorul?“ însă cînd
Aude-aplauzele unor domni,
Aplaudă și el, parcă prin somn.

Așa sîntem noi, azi. De ce-am privi
Înspre trecut, decît pentru-a boci?
Englezi degenerați! Nu mai aveți
Rușine? sau, fiind prea lași, nu vreți
Să criticați prostia? Nu-i mirare

Că ale țării nobile vlăstare
Privesc, vrăjite, hidele grimase
Ale-unui Naldi[132], sau zîmbesc, voioase,
La tumbele-unor clovni, ori la nădragii
Lui Catalani[133]: a făcut ravagii
Prostia-n repertoriul englez,
Al cărui duh se-ascunde mai ales
În calambururi, și-al cărui humor
Stă în grimasele unui actor.

Să-i dăm, deci, Ausoniei[134] putința
De-a ne corupe în adînc ființa,
Cu-exoticele-i fantezii, în stare
A îndulci manierele, dar care
Nu fac decît să consfințească Viciul.
Să le-acordăm stricatelor deliciul
Ce li-l provoacă trupul viguros
Al lui Deshayes[135]; iar saltul mlădios
Al unui Gayton[136], să le dea fiori
Marchizelor încărunțite, ori
Chiar tinerilor duci; să urmărească
Toți libertinii grația-ngerească
A domnișoarei Presle[137], ce-a renunțat
La orice văl; s-o vadă-apoi, deodat',
Pe Angiolini[138] sînii dezvelindu-și
Și brațul alb ca neaua, arcuindu-și
Pe urmă degetul de la picior;
S-asculte-al lui Collini[139] tril de-amor,
Ce-i umflă gîtul splendid... O, dușmani
Ai viciilor noastre, sfinți sărmani,
Nu vă-ascuțiți, plini de mînie, coasa!
Degeaba ne feriți voi de pucioasa
Din iad, interzicînd băutul berii,
Duminica, și pedepsind frizerii
Care ne bărbieresc: fiind bărboși
Și treji, ați vrea să fim ca voi, pioși...

La Greville și la Argyle[140], stîlpi puternici
Ai viciului, vă-nchinați, cucernici!
În mîndrul lor palat și templu sfînt
Al Modei, ale cărui porți le sînt
Deschise filfizonilor pestriți,
Puteți un nou Petroniu[141] să priviți —

Arbitru al plăcerilor... Se-adună
Acolo eunucii, împreună
Cu fetele din corul hesperian[142];
Răsună-acolo cîntul italian
Şi ritmul dansului francez, lăuta
Şi lira, învîrtita şi bătuta;
Iar zîmbetul femeilor se-arată
Cu purpura beţivilor odată.
Berbanţi, nebuni, canalii, cartofori
Şi lorzi, petrec din noapte pînă-n zori,
Sub aripa lui Comus, mult prea vastă!
Şampanie, zaruri, muzică, nevasta
Vecinului... Degeaba spuneţi voi,
O, lucrători flămînzi, precum că noi
Am fi dus ţara asta la ruină:
Se scaldă-n a belşugului lumină
Cei răsfăţaţi de soartă, — se gîndesc
La sărăcie doar cînd o privesc
Sub masca unui dobitoc, recent
Înnobilat, ce-i doar un descendent
Al unui sărăntoc. Odată trasă
Cortina peste-această tristă farsă,
Îi vine rîndul publicului, iată:
Un grup de văduve dă scenei roată, —
Maiestuoase, parc-ar înnota,
Vădind că arta poate repara
Ce nici Natura nu poate să cruţe:
Se străduiesc să pară mai drăguţe
În ochii irlandezilor bogaţi;
În timp ce fiicele, cu paşi săltaţi,
Valsează-n rochiile lor subţiri,
Ca să le vadă viitorii miri,
Astfel încît de pe acum să ştie
Cam cum în noaptea nunţii o să fie.

O, cuiburi de huzur neruşinat,
În care totul pare-a fi uitat,
Afară de plăceri; orice duduie
Poate rosti ce-i voie şi ce nu e;
Orice flăcău e slobod să predea
Sau să înveţe orice i-ar plăcea.
Un june-ntors din Spania, e meşter
La zaruri şi la cărţi, trişînd hoţeşte

Şi cîştigînd pariu după pariu.
Cînd sufletul ţi-e tot aşa pustiu
Ca buzunarul, şi ai vrea să mori,
Pistolul „Powell“ te ajută, ori
Pistolul „Paget“, şi mai bun, de soaţă
Te scapă: după-o astfel de viaţă
Nesăbuită, care s-a sfîrşit
În dezonoare, nu-i mai potrivit
Un alt deznodămînt, — e mult mai bine
Decît, rănit de cine ştie cine,
La vreun chiolhan, să te sfîrşeşti, vegheat
De sluga care rana ţi-a spălat
Şi-abia aşteaptă sufletul să-ţi dai, —
Uitat de toţi, bîrfit pe cînd trăiai, —
Un Clodius[14] în viaţă cît ai fost,
Pentru-a muri ca Falkland[144], fără rost.

Trezeşte vreun poet fără prihană,
O, Adevărule! — fă-l cu-a sa pană
S-alunge ciuma din această ţară!
Chiar eu, ignar în lumea mea ignară,
Ce-i binele ştiind, dar alegînd
Doar răul, — liberat la vîrsta cînd
A raţiunii pavăză-i pierdută,
Eu, care n-am lăsat nestrăbătută
Nici una dintre căile-nflorite
Ale plăcerilor nesăbuite, —
Chiar eu pricep cît rău acestei ţări
Îi fac astfel de oameni şi de stări!
„Dar ce, tu eşti mai bun ca ei?“ va spune
Cîte un amic. „Opreşte-te, nebune!“[145]
Şi vor zîmbi confraţii-ntru păcat,
Văzînd că-n moralist m-am preschimbat.
Nu-mi pasă: pana-mi voi lăsa să doarmă,
Doar cînd vreun bard, cu-a cîntecului armă
Îi va lovi pe fameni, — bunăoară
Un Gifford, om de-o cinste exemplară.
Atuncea, glasul meu s-ar auzi
Doar spre-a-l slăvi pe el, — da, l-aş slăvi
Cu bucurie, sfîşiat de biciul
Cu care cinstea pedepseşte viciul.
Cît despre gloata celor mărunţei —
De la „Hafiz“[146] la bietul Bowles[147], — pe ei

De ce să-i mai aducem la lumină,
Pe Tottenham-road sau St. Giles să vină,
Ori de pe Bond-Street şi din Square[148] (de vreme
Ce şi atîţia nobili scriu poeme)?
Inofensive, stihurile lor
N-au nici un fel de public cititor.
Sir T. le scrie, tot el le citeşte —
De critică nici nu se sinchiseşte!
Miles Andrews[149], autor de piese moarte,
Îi dă cu poezia mai departe.
Pot fi poeţi şi lorzii, cîteodat',
Iar dacă scriu, sînt demni de lăudat.
Dar cînd apar noi gusturi şi idei,
Cin' se mai uită, ca poeţi, la ei?
Roscommon[150]! Sheffield[151]! Harul vi s-a stins,
Pe fruntea voastră laurii n-au prins!
Cît despre Carlisle[152], struna-i damblagită
Nu poate fi de muze înnoită.
Cu un elev din clasele primare,
Care-a scris versuri, îngăduitoare
Se-arată lumea (dacă s-a lăsat!)
Dar cine rabdă versul ne-ncetat
Al unui senior, ce-ncărunţeşte
În timp ce lira i se rablageşte?
Lord, „petit-maître", pamfletar[153], poet —
Onoruri variate, berechet!
Anost în tinereţe, bîlbîit
La bătrîneţe,-ar fi nenorocit
Cu piesele lui, biata noastră scenă;
Dar regizorii, cu-oarecare jenă,
Le-au refuzat, convinşi că-ntreaga sală
Ar adormi, căscînd de plictiseală.
Dispreţuindu-le părerea, el
A poruncit ca-n piele de viţel
Să-i fie toate piesele-mbrăcate,
— Nu-n marochin, ci în viţelul-frate...[154]

Cu voi, Druizi[155] dintr-un tărîm bogat
În plumb, siliţi să scrieţi ne-ncetat,
Ca să puteţi mînca, — nu duc război:
Zdrobiţi de al lui Gifford pumn greu, voi
Doar milă-mi inspiraţi. N-aveţi decît
Cu-al vostru spleen venal să-i daţi în gît

Pe toți „cei talentați": de vă silește
Nevoia, mila noastră vă-ocrotește.
Cu ode despre Fox vă-nveseliți
Și-n „Mantia lui Melville"[156] vă-nveliți!
Pe toți v-așteaptă Lete[157], să vă-nghită —
Deci, pace vouă, haită hămesită!
Vreo *Dunciadă* de v-ar înfiora,
O faimă ce n-o meritați v-ar da.
Intrați de-ndată-n mutele tenebre —
Au amuțit și nume mai celebre....
Aș fi nedrept de m-aș lega de proza
Prea drăgălașei și duioasei Rosa[158],
Al cărei stil, icoană-a minții sale,
Te umple de uimire și de jale.
Cu toate că gazetele de azi
Nu mai sînt pline de-ai lui Crusca[159] barzi,
Vreo cîțiva tot le bîntuie, de pildă
„Hafiz", sau smiorcăita de „Matildă", —
Sînt ultimii din haita urlătoare
A vajnicului Bell; din nou apare
Și Merry, cu metaforele lui,
Pe care le semnează „O.P.Q."[160]

Cînd, în dugheana-i de cizmar, vreun june
Pe pană-n loc de sulă mîna pune,
Se lasă în curînd de meserie
Și, părăsindu-l pe Sînt-Crispin, scrie —
Cîrpaci al Muzei! Doamne, ce-l mai laudă
Mulțimea! Literații chiar, aplaudă;
Cucoanele-l citesc, la rîndul lor.
De-l critică vreun hîtru, dumnealor
Cu gura sar la el, că-i rău din fire:
Nu știu mai bine cei ce știu s-admire?
Se-ascunde-un geniu-n aceste rime, —
Chiar Capel Lofft[163] le-a declarat „sublime".
Lăsați-vă, deci, vechiul meșteșug,
Plugarilor, — plecați de lîngă plug!
Uitați-vă la Burns[164] și Bloomfield[165], ba,
La Gifford chiar, cu zodia lui rea:
Deși-a fost slugă, și-a învins ursita,
Luînd în piept furtuna. Reușita
Lui Gifford, pe mulți alții i-a-mboldit:
Lui Bloomfield dacă Phoebus i-a zîmbit,

De ce nu şi lui badea Nathan[166]? N-are
Şi el mania versificatoare,
Chiar de-i lipsit de har? Cînd vreo păşune
E-mprejmuită, ori la-ngropăciune
E dus vreun mocîrţan, se cîntă ode...
În lipsa unor mai subtile mode
Pe insula lor binecuvîntată,
Toţi fiii Angliei poeţi se-arată —
De la ţăran pînă la maşinist.
O, voi, cizmari cu suflet de artist,
Compuneţi, deci, un cîntec şi-un papuc!
Au să v-admire-alesul meşteşug
Cucoanele-amatoare de sonete —
Au să vă cumpere şi niscai ghete.
Pindaric[167] har să aibă ţesătorii[168],
Balade lungi să scrie toţi croitorii, —
Berbanţii achitîndu-le factura,
Cu gîndul că plătesc... literatura.

Plătind tributul ce i se cuvine
Mulţimii, mă întorc, acum, spre tine,
O, Campbell[169], geniu uitării dat!
Cine-ar putea spera, de-ai încetat
Să speri? Ci lasă-ţi harul să se-avînte!
La fel, tu, Rogers[170], fă din nou să cînte
Sfinţita-ţi liră, pe sublimu-i ton!
Aşază-l pe Apolo iar pe tron,
Reînviind trecutul legendar,
Spre cinstea ţării tale, şi-a ta chiar!
Să-şi fi pierdut speranţa Poezia,
Lui Cowper[171] moartea cînd i-a stins făclia?
Sau, din sicriul lui ieşind afară,
Te pomeneşti că-n iarbă-l înfăşoară
Pe menestrelul Burns? — Nu, nicidecum!
Chiar dacă-atîţia barzi rimează-acum
Mînaţi de foame sau de răutate,
Mai sînt în sînul stirpei lor pătate
Şi vreo cîţiva poeţi adevăraţi,
Tulburători, deşi netulburaţi:
Ei simt ce scriu şi scriu ce simt, şi-i cheamă
Macneil[172] şi Sotheby[173], Gifford mai cu seamă.

„Dar Gifford de ce doarme?“ se-ntrebau
Pe vremuri, unii. Întrebarea, vreau
S-o pun din nou: nu-s pentru pana lui
Destule rele? nu-s nebuni destui
Ce merită să-i simtă-n spate biciul?
Nu umblă azi pe orice stradă Viciul?
Atîția lorzi şi prinți ticăloşiți
Să fie şi de Muză ocoliți,
Nu doar de lege? Crimele comise,
Să nu fie cu slove roşii scrise?
Deşteaptă-te, deci, Gifford! Pe cei răi,
Mai buni de nu-i faci, de ruşine fă-i!

Sărmane White![174] În tinerețe, cînd
Voioasa Muză, din aripi bătînd,
Îți inspirase-un cînt nemuritor, —
S-a frînt deodată-al lirei tale zbor!
Ce inimă aleasă a pierit
Cînd şi-a distrus copilul favorit
Ştiința însăşi, prea îndrăgostită
De munca ta! Sămînța azvîrlită
De ea, avea în moarte să rodească!
Dar propriul tău har să te rănească
Se pricepuse: vulturul căzut
Pe cîmp, să zboare-n nori n-a mai putut!
Cu inima străpunsă de-o săgeată,
Îşi oblojea aripa-nsîngerată
Şi suferea cu-atît mai mult, cu cît
Nu de oțel fusese doborît,
Ci chiar de-aripa-i caldă, de penetul
Care-l golea de sînge-acum, cu-neetul.

Spun unii că-i priieşte poeziei
Minciuna doar, şi zborul fanteziei —
În vremea noastră, mai ales. — Da, ştiu
Că toți poeții, toți cei care scriu,
Fug de „banal“ — cuvînt îngrozitor
Şi totuşi, Adevărul, uneori
Îi împrumută versului pe care
L-a inspirat, a focului culoare.
Dovadă, Crabbe[175]: pictînd după natură,
Ne-a dat şi poezia cea mai pură.
La fel e Shee[176]: prin pană şi penel,

Acelaşi har divin vădeşte el;
De artele-surori călăuzită
I-e mîna: la atingerea-i vrăjită,
Curg rimele-n armonios şuvoi
Şi străluceşte pînza. — Amîndoi —
Poet şi pictor — sînt încununaţi
De lauri, pe de-a-ntregul meritaţi.

Ferice-i omul care-a cutezat
Al muzelor lăcaş de altădat'
Să-l viziteze, şi-a putut privi
Tărîmul ce născuse-atîţia fii
Ai cîntecului şi ai luptei grele,
— Căci dăinuie în locurile-acèle
Ceva din slava bravilor Ahei[177].
De două ori mai fericiţi sînt cei
În care clasicul tărîm aprinde
O dragoste curată şi fierbinte;
Rupînd al vremii văl, ei pot vedea
Cu-ochi de poet, ce-a mai rămas din ea!
Tu, Wright[178], la vatra gloriei mergînd,
Ai şi cîntat-o, — şi n-a fost de rînd
Zău, Muza ta, devreme ce-ai slăvit
Acel tărîm de zei blagoslovit!

Voi, barzi[179] care-aţi ştiut din beznă scoate
Atîtea fără seamăn nestemate,
Ascunse prea-ndelung vederii noastre,
Şi care-aţi împletit cununi măiastre
Din àticele flori, spre-a răspîndi
Miresme-aoniene şi-a spori
Comoara graiului matern, — e timpul
Ca, după ce-aţi cutreierat Olimpul
Şi-aţi tălmăcit cu-atîta strălucire
Greceasca Muză, pe-ale voastre lire
Să ne cîntaţi, lăsînd-o pe a ei —
Neimitîndu-i veşnic pe Ahei!

Doar astfel de poeţi ar fi în stare
A' Muzei legi, călcate în picioare,
Să le impună iarăşi printre noi, —
Nu Darwin[180], care face tărăboi
Cu dauritele-i chimvale, bune

Să-ncînte ochiul doar, căci n-au a spune
Nimic... O liră, simplă altădată,
Uzîndu-se, arama şi-o arată,
În timp ce-alaiul silfilor, purtat
De tropi sonori, i s-a evaporat.
Exemplul nu-i urmaţi! Cu el să piară
Zorzoanele, căci ele-s o ocară
A ochiului, chiar dacă strălucesc!
Dar nici lui Wordsworth nu vă sfătuiesc
Să vă-nchinaţi: e bardul cel mai slab
Din grupul lui, deşi un Lloyd[181] sau Lamb
Văd armonie-n versu-i găunos —
O trăncăneală de copil duios.
Mai bine-aţi face... Dar taci, Muza mea,
Nu-i învăţa pe ei ce n-ar putea
Modestele-ţi mijloace să-mplinească:
Prin harul lor nativ au să-şi găsească
Firescul drum, iar cîntecele lor
Spre ceruri vor porni atunci în zbor.

Tu, Scott, renunţă să mai scrii poeme
Pe tema vrajbei dintre clanuri: teme
De-acestea-s pentru barzii mai de rînd,
— Talentul, pentru-un os, uşor şi-l vînd!
În sine însuşi geniu-şi află hrana.
Să cînte Southey, dacă vrea: i-e pana
Prea darnică,-ndeobşte primăvara,
Cînd muza îi tot umple călimara.
Să-şi cînte Wordsworth versul infantil —
Iar Coleridge să-l adoarmă pe copil...
Pe Lewis galeria las' s-o mişte
Sau, fantomatic, vreun strigoi să işte!
Pe Moore să geamă lasă-l cît pofteşte,
În timp ce Strangford, care-l jefuieşte,
Se jură că aşa scria, cîndva,
Chiar Camoëns... Să şchioapete cît vrea
Şi Hayley, iar de-i face vreo plăcere
Să zbiere, lui Montgomery, — să zbiere!
Pe cuviosul Grahame lasă-l, zău,
Să-şi cînte-n voie imnul nătărău!
Să-şi şlefuiască Bowles, cît vrea, sonetul,
Icnind la versul paisprezece, bietul!
Matilda, Carlisle, Stott şi-ntregul cor

Din Grub-Street şi din Piaţa Grosvenor
Să cînte, pînă cînd ne vom găsi
Odihna-n moarte, sau va izbîndi
Din nou înţelepciunea... Tu, se cade
Să laşi acele josnice balade
În seama unor barzi mult mai modeşti:
De laude, tu poţi să te lipseşti!
De ţară şi de muze e dorită
O harfă ca a ta, blagoslovită!
În hronicile Scoţiei nu-s oare
Înscrise fapte mai pilduitoare
Ca jafurile unui clan hoţesc —
Ruşine pentru neamul omenesc?
Nu-s faptele lui Marmion cel crud,
Mai potrivite pentru-un Robin Hood
Şi ceata-i de haiduci? — Încă mai poţi,
O, Scoţie, să-l lauzi între toţi
Poeţii tăi, iar lauda ta cată
Să fie cea mai bună-a lui răsplată.
Dar faima lui va trece-al tău hotar,
Recunoscută-n lumea toată, — chiar
Cînd Albionul va fi dispărut,
Poetul va vorbi de-al său trecut,
Salvîndu-i astfel patriei răpuse
Lumina gloriei în veci apuse!

Dar la ce bun cu timpul să se bată
Poetul? Ere noi mijesc; se-arată
Noi naţii-n lume, noi învingători[182]
Sînt aclamaţi sub cerul plin de nori.
Noi generaţii vin, şi în uitare-l
Azvîrlă pe poet şi-a sa cîntare.
Chiar azi, puţini din barzii îndrăgiţi
Cîndva, mai sînt — în treacăt — pomeniţi!
Cînd goarna faimei a-ncetat să sune,
Adoarme-al ei ecou, curînd. Apune
Ca Fenix[183] gloria, din rugul ei
Împrăştiind miresme şi scîntei.

Să-şi cheme maica Granta[184] sumbrii fii,
Savanţi grozavi, şi mari calamburgii?
Ei să se-apropie de muză, oare?
Nici premiul lui Seaton[185] n-ar fi-n stare

Să o atragă! Şi nici poezia
Prin care Hoare[186] sau Hoyle[187] mînjesc hîrtia
(Nu Hoyle, cu manualul lui de „whist",
Ci omonimul lui, solemn şi trist).
De-onorurile Grantei ahtiaţi,
Se cere mai întîi să-ncălecaţi
Pe-al ei Pegas, o jalnică mîrţoagă,
Ce merită, fireşte, să se tragă
Din iapa anticului Helicon —
Decît chiar rîul Cam, mai monoton.

Clarke[188], încercînd „să placă" (şi uitînd
Că nu se poate parveni, rimînd),
Un măscărici plătit ca să compună
Cîte-un pamflet murdar, o dat' pe lună,
Pentru-o revistă, şi să-i şlefuiască
Minciunile; silit să robotească,
Acest pretins „satiric", îşi închină
Scandalurilor mintea cam puţină,
Fiind el însuşi un scandal şi-o pată
Pe-a omenirii frunte indignată.

O, sumbru-azil al unei ginţi barbare,
Vatră-a ştiinţei, dar şi-a dezonoarei —
Pînă şi Febus spatele-ţi întoarce,
Încît mai bună nu te poate face
Un Hodgson[189] cu-al său vers, şi nici mai rea
Un Hewson... Însă Muza, ştie ca
Un loc pe malul Isis[19] -ului (unde
Îi place să se scalde-n limpezi unde):
A împletit acolo şi-o cunună,
Mai verde decît malul, ca s-o pună
Pe fruntea vreunui bard îndrăgostit
De crîngul clasic... Richards a trezit
În crîngu-acela flacăra curată
A unui mare bard de altădată;
Şi tot acolo vin modernii Briţi[191]
Strămoşilor spre-a se-nchina, smeriţi.

Am cutezat, fără să fiu poftit,
A spune-aici tot ce-ar fi trebuit
Să ştie orice fiu al ţării mele.
Am înfierat, deci, minţile tembele

Ce-i terfelesc onoarea, dragă mie.
O, Albion[192], de faima-ți demni să fie
Poeții tăi! Căci ție ți-a fost dat
Să-mbini puterea Romei de-altădat',
Știința anticei Atene, și
Prosperitatea Tir[193]-ului, — să fii
Stăpîna lumii, — a mărilor regină.
Dar Roma și Atena în ruină
S-au prefăcut, iar Tirul e-o cetate
Cu cheiurile-n mare scufundate!
Și tu-ai putea avea aceeași soartă:
Britania, al lumii reazem, moartă...
Dar îmi aduc aminte ce-a pățit
Casandra[194], și mă-opresc din profețit.
Mă-ntorc la teme mai puțin sublime,
Și-i chem pe barzi să fie demni de tine![195]

Vai ție, Anglie! Conducătorii
Să-ți fie fericiți, ca și-oratorii
De care rîde un popor întreg
Cînd, în Senat, la vorbe se întrec
În timp ce bravul Canning[196] e privit
Cu ură de colegii săi, iar Pitt
E-nlocuit de-un Portland[197], zis și „baba"...

Adio-ți spun din nou, pînă ce graba
Și vîntul or să mîne, hăt-departe,
Aceste pînze care-or să mă poarte
Spre țărmurile Africii și-apoi
Spre-al turcilor Stambul, de unde voi
Porni spre-nzăpezitul pisc de piatră
Al Kaff[198]-ului, a frumuseții vatră[199].
De m-oi întoarce, însă, la tipar
Jurnalul nu-mi voi da, — să rîdă Carr
De cărțile în grabă publicate
De alți drumeți prin țări îndepărtate!
Iar Aberdeen și Elgin[200] să tot fugă
Prin lume după-a gloriei nălucă,
Să-și risipească fără noimă banii
În ciunpăvitele lor pocitanii
Rămase de la Fidias, precum
Și-n alte monumente, care-acum
Zac în saloanele lor, transformate

În tîrguri ale artei mutilate:
Îi las pe diletanți să hotărască
De-a fost în stare să călătorească
Dardanus[81], cum s-a spus. Îi las lui Gell[82]
Topografia — nimeni nu-i ca el!
Discursuri, publicului nu-i mai țin
Spre-a-l asurzi — în proză, cel puțin!

Drept, pîn-acuma drumul mi-am urmat,
Călit cu egoismul să mă bat
Și răutatea s-o înfrunt, mereu;
Nu m-am dezis nicicînd de versul meu —
Discret, dar totuși nu fără ecou.
S-a auzit, deci, glasul meu din nou,
Iar pagina mea, chiar și nesemnată,
N-a fost disprețuită niciodată.
Acum, îmi sfîșiu vălul, în sfîrșit:
Dați drumul haitei, căci sînt pregătit —
Nici zarva „Casei Melbourne“, nici mînia
Lui Hallam și-a lui Lambe, și nici soția
Lui Holland, — nici pistolul gol din mîna
Lui Jeffrey, nici voinicii din Edina,
Nici presa, a pucioasă mirosind,
Nu sperie vînatul! Și mă prind
C-au să primească și acești voinici
Destule lovituri — doar nu-s arici!
Și deși nu sper teafăr a scăpa,
Cel ce mă-nvinge, dîrz mă va afla!
Aceste buze care, astăzi, par
Pătrunse de al fierei gust amar,
Nu slobozeau, cîndva cuvinte grele.
Nici cea mai josnică dintre lichele
Nu-mi trezea pofta să disprețuiesc
Prostia și pe cei care-o slujesc.
Dar m-am schimbat de-atunci atît de mult,
Încît, din tînăr devenind adult,
Am învățat să spun fără ocol,
Doar adevărul și să-l dau de gol
Pe critic, — de decretele-i rîzînd,
Să-l frîng pe roata lui, gata oricînd
Să mă zdrobească; am mai învățat
Să nu sărut toiagul arătat
De vreun scriitoraș, și să nu-mi pese

De-aplauze sau huiduieli culese
Pe stradă sau la curte. Orice-ar spune
Rivalii mei, în stare sînt a pune
Un poetastru la pămînt. De-ar fi
Hoţ scoțian, sau prost din miazăzi,
Sînt gata să-i arunc mănuşa-n față!
Se-ncheie-aici cîntarea mea-ndrăzneață,
Dar descusută; de-am jignit cumva
Aceste vremuri, drept va judeca
Doar lumea: neştiind să cruțe, poate,
Condamnă rareori fără dreptate.[203]

Post-scriptum la cea de-a doua ediţie

Am fost informat, după ce prezenta ediţie a mers la tipar, că preaiubiţii şi fidelii mei veri din redacţia revistei din Edinburgh pregătesc o critică vehementă la adresa sărmanei, blîndei şi *nerezistentei* mele Muze, pe care o şi batjocoriseră cu pagina lor trivialitate:

„Tantaene animis coelestibus irae!"[204]

Cred că trebuie să spun despre Jeffrey ceea ce spusese cîndva Sir Andrew Aguecheek[205]: „Dacă-aş fi ştiut că mînuieşte cu atîta viclenie floreta, aş fi preferat să mă duc în iad decît să mă bat cu el". Ce păcat că mă voi afla dincolo de Bosfor înainte ca următorul număr al revistei să fi traversat rîul Tweed! Sper totuşi să-mi aprind pipa la focul ei, în Persia[206].

Amicii mei din miazănoapte m-au acuzat, pe bună dreptate, de maliţie faţă de marele lor antropofag literar Jeffrey. Dar ce altceva merita el şi haita lui murdară, care se hrănesc cu „minciuni şi calomnii" şi-şi astîmpără setea cu „vorbe urîte"? N-am făcut decît să prezint nişte fapte binecunoscute, iar în legătură cu inteligenţa lui Jeffrey mi-am spus propria părere liberă, ceea ce nu i-a căşunat nici un rău; care gunoier a fost vreodată murdărit de noroiul cu care-a fost împroşcat? Unii ar putea spune că plec din Anglia din pricină că am criticat anumite „persoane onorabile" şi „oameni de duh"; dar am de gînd să mă întorc, iar dumnealor îşi vor păstra pînă atunci dorul de răzbunare la temperatura cea mai fierbinte. Cei care mă cunosc pot depune mărturie că motivele plecării mele din Anglia nu au nimic de-a face cu temerile, personale sau literare; iar cei ce nu mă cunosc, se vor convinge, poate, într-o bună zi. După apariţia acestui poem, numele meu nu a rămas un secret; m-am aflat mai tot timpul la Londra, gata să răspund pentru păcatele mele şi aşteptînd zilnic diverse provocări la duel; dar vai! „vremea cavalerismului a apus“, sau, în limbaj popular, nu mai există curaj.

Apare în aceste pagini un june, poreclit Hewso Clarke (subînțelege *esquire*), student bursier al Colegiului Emanuel și, cred, cetățean al orașului Berwick-upon-Tweed, june pe care l-am pus în compania unor oameni mult superiori celor cu care are de a face în mod obișnuit; fiind, însă, un tip foarte arțăgos, m-a tot înjurat în „The Satirist“ vreme de un an și cîteva luni, și nu numai pe mine, ci — fapt și mai grav — și persoana nevinovată și lipsită de apărare, pomenită mai înainte; și asta, fără nici un alt motiv depistabil, decît gîlceava pe care-a avut-o cu un urs, ținut de mine la Cambridge pentru a candida la o bursă, dar care a fost împiedicat s-o obțină, din pricina invidiei colegilor de la Trinity ai susnumitului. Nu știu să-l fi provocat în vreun fel: ba, nici nu auzisem de numele lui, pînă ce nu l-am asociat cu „The Satirist“. De aceea, nu are nici un temei să se plîngă, și cutez a spune că, aidoma „Plagiatorului Îmbufnat[207]“, e mai degrabă *încîntat* decît furios. I-am pomenit astfel pe toți cei ce mi-au făcut cinstea de a mă lua în seamă, pe mine și pe ai mei (adică, ursul și cartea mea), pe toți, afară de redactorul șef al revistei „The Satirist“; acesta este, pe cît se pare, un gentleman, dragă Doamne! încît n-ar strica să le insufle și scribilor ce-l slujesc un pic din gentilețea sa. Aud că dl. Jerningham [208] e pe punctul de a pune mîna pe bîtă, în numele Lordului Carlisle, Mecena-ul său. Sper să n-o facă, totuși: căci este unul dintre puținii oameni care s-au purtat bine cu mine, în copilărie, într-o foarte scurtă întîlnire a noastră; dar, orice ar putea spune sau face — „copleșește-mă cu insulte, iar eu o să rabd“ — nu mai am nimic de adăugat; doar expresia recunoștinței mele față de cititorii, cumpărătorii și editorii cărții. Folosind cuvintele lui Scott, le doresc

„Noapte bună fiecăruia și tuturor,
Vise pline de-ncîntare și un somn ușor“.

PETRE SOLOMON

Din POEZII
1806 — 1824

Lui E[1]

Zîmbească proştii cît poftesc
Privindu-ne prietenia:
Cînd rang şi viciu se unesc,
Nu preţuiesc cît Vrednicia.

Deşi mai şters ca mine pari
(Obîrşia-mi, aleasă este!)
Să nu mă pizmuieşti: mai mari
Ţi-s meritele, chiar modeste!

De-un fel ni-s sufletele, ştiu,
Şi chiar de eşti sărac, nu-mi pasă:
Oricît de nobil pot să fiu,
Prietenia-i mai aleasă!

(PETRE SOLOMON)

La moartea unei tinere domniţe[1]

— verişoară cu autorul, care ţinea foarte mult la ea —

Tac vînturile-n noaptea fără stele
Şi nici o boare nu se-aude-n crîng
Cînd spre mormîntul Margaretei mele
Cu flori în mînă mă întorc să plîng.

Firida asta strîmtă îi păstrează
Țărîna,-nsuflețită altădat'!
Răpită-a fost de cruntul Rege-Groază,
De frumusețea ei netulburat.

O, dacă-ar fi în stare acel Rege
Să simtă milă! Sau dac-ar putea
Să schimbe Cerul a ursitei lege,
N-aş mai boci, acum, cu muza mea!

Dar de ce-aş plînge? Peste dunga zării
Îi zboară sufletul ne-asemuit,
De îngeri dus spre-un rai al desfătării,
Doar celor puri şi vrednici hărăzit.

Şi oare-au dreptul Pronia cerească
S-o-nvinuiască oamenii de rînd?
Ar fi o încercare nebunească —
Departe, deci, de mine acest gînd!

Şi totuşi, nu-mi dă pace amintirea
Virtuților şi chipului frumos —
Fierbinte pentru ele mi-e iubirea,
Din inima-mi nici moartea nu le-a scos!

(PETRE SOLOMON)

Fragment

Cînd în palatul lor—cel din văzduh —
Străbunii au să cheme al meu duh,
N-aş vrea ca el, călare pe-o vîntoasă,
Ori coborînd din munți cu-o ceață deasă,
Să vadă-aici vreo piatră de mormînt,
Semn al țărînii-ntoarse în pămînt,
Ori vreo pisanie gravată-anume.
Ca epitaf, vreau propriul meu nume[1]:
De n-o putea să-mi încunune lutul,
Eu altei glorii n-o să-i cer tributul!

Doar numele vreau monument să-mi fie:
Etern prin el, sau mort pentru vecie!

(PETRE SOLOMON)

La plecarea din Newstead Abbey[1]

> *„De ce-ți clădești palatul, o, fiu, al zilelor înaripate?*
> *Astăzi privești din turn, dar peste cîțiva ani un vînt*
> *venit din deșert va hăuli prin curtea-ți pustie.“*
>
> OSSIAN[2]

O, Newstead, conac strămoșesc în ruină,
Prin turle îți șuieră vîntul cumplit;
S-au stins trandafirii-n străvechea-ți grădină,
Cucuta și scaiul i-au înnăbușit.

Din nobilii-n zale, ce-n lupte-și purtară
Vasalii-n deșertul palestinean[3],
Rămîn doar blazonul de odinioară
Și scutul ce zăngăne-n vîntul avan.

Moș Robert, cu strunele-i, nu-i mai trezește
Dorința de lauri războinici, lui John[4]:
E mort menestrelul, și-oșteanul, firește,
Căzut lîngă turnurile din Askalon[5].

Căzuți pentru Edward[6] și Anglia noastră,
Paul și Hubert, la Cressy[7] dorm și ei:
E scrisă în cronici străvechi jertfa voastră
De sînge și lacrimi, strămoșilor mei!

La Marston[8], cu Rupert[9], frați patru muriră
Să-și apere țara și tronul trădat:
Cu moartea ei astfel își pecetluiră
Credința în rege și-n dreptu-i regat.

Adio, eroilor! Urmașul vă lasă,
Din vatra strămoșilor, astăzi, plecînd:
Cu gîndul la voi și la glorie, -acasă
Ori peste hotare, -viteaz e-orișicînd.

Cu ochii în lacrimi de voi se desparte,
Dar nu-i pic de teamă-n părerea-i de rău:
El, dorul de luptă vi-l duce departe,
Iar slava străbună e-n sufletul său.

I-e scumpă-acea slavă, ca şi amintirea,
Şi jură că nu le va batjocori:
Ca voi va trăi sau, murind, izbăvirea
Alături de voi în ţărînă-i va fi!

(PETRE SOLOMON)

Pentru Caroline

Cînd te-aud că dai glas unei dragosti fierbinţi,
Să nu crezi, iubito, c-o pun la-ndoială,
Căci privirile tale îmi spun că nu minţi,
Iar cu buzele-mi spulberi orice bănuială.

Şi totuşi regret, chiar în timp ce te-ador,
Că iubirea-i ca frunza veştedă-n toamnă,
Că vine un timp cînd, cu lacrimi de dor,
Să priveşti înapoi amintirea te-ndeamnă,

Că vine o vreme cînd părul, mai rar,
Îşi flutură-n vînt argintiile fire,
Dovadă-aducînd că nici Firea măcar
Ferită nu este de îmbătrînire.

De-*acest* gînd, iubito, mi-e chipul umbrit,
Deşi nu acuz rînduiala divină
Ce face ca omul să aibă-un sfîrşit —
Ce chiar pentru mine-ntr-o zi o să vină!

Deci, nu mă-nţelege greşit, draga mea:
Nu îndoiala-ţi încearcă amantul —
Un zîmbet al tău să-l vrăjească-ar putea,
O lacrimă-a ta i-ar aduce neantul.

Dar cum, mai devreme sau mai tîrziu,
Moartea din urmă tot o să ne-ajungă,
Şi-n groapă vîrîndu-ne trupul, azi viu,
O să ne lase-a dormi vreme lungă, —

— Hai să sorbim din plăceri, cît putem
(Cu-o dragoste mare, nu seacă izvorul!)
Să ducem la buze pocalul, să bem
Nectarul acesta ce-astîmpără dorul!

(PETRE SOLOMON)

Femeii

Femeie! Trebuia să ştiu, din viaţă,
Că te iubeşte cin' te vede-n faţă;
Tot viaţa să mă-nveţe trebuia
Că-i vorbă-n vînt făgăduiala ta;
În faţa farmecelor tale pus,
Ştiu însă doar că te iubesc nespus.
Memorie, eşti binecuvîntată
Cînd cu Nădejdea te arăţi de-odată,
Dar blestemată eşti de-ndrăgostiţi
Cînd de Nădejdea lor sînt părăsiţi.
Femeie, frumuseţe-nşelătoare,
Ce grabnic tinerii îţi dau crezare!
Ce tare bate inima lor, cînd
Văd prima oară ochii tăi arzînd
— Albaştri, negri sau ca de alună,
Din care lunecă vreo rază bună!
Ce repede se-ncred ei în cuvîntul
Dat lor, şi îţi ascultă jurămîntul,
Nădăjduind că veşnic ţi-l vei ţine,
Cînd tu te schimbi chiar într-o zi, vezi bine!
Se potriveşte-a nu ştiu cui ideea:
„Ţi-e scris cuvîntul în nisip, Femeie!“[1]

(PETRE SOLOMON)

Pentru Eliza

Eliza, neghiobi mai sînt musulmanii
Că-i neagă femeii un suflet etern!
De te-ar vedea, şi-ar da seama sărmanii
Şi s-ar lepăda de-acest crez ne-modern.

Dacă Profetu[1]-ar fi fost mai cu doxă,
Din rai pe femei nu le-ar fi exclus,
Ci l-ar fi umplut doar cu ele, în loc să
Le-aducă pe Hùrii, un jalnic produs!

Dar, spre a vă face o mai cruntă soartă,
Vreo patru neveste-unui soţ vrea să-i dea!
Un suflet mai merge să n-ai, dar să-mpartă
Cu altele-un soţ, oare cine-ar răbda?

Religia asta nu-i pentru femei,
Iar pentru bărbaţi şi mai crîncen e chinul, —
Dar nu pot nega ce s-a spus, cu temei:
„Femeia-i un înger, dar iad e căminul!"

(PETRE SOLOMON)

La o schimbare a dascălilor într-o mare şcoală publică

O, Ida[1], unde-i fala ce-o aveai
Cînd Probus[2] îţi era magistru? Vai,
Ca vechea Romă care, drept Cezàr,
Îşi alesese-un necioplit barbar,
Ai decăzut şi tu, punînd în locul
Lui Probus pe Pomposus-dobitocul
Sărac în duh şi fără de simţire,
Care a pus asupră-ţi stăpînire, —
Pomposus, cel lipsit de cuviinţă,
Cu grai pompos şi sarbădă ştiinţă,
Lăudărosul care-a introdus

Noi reguli, cum în nicio școală nu-s.
Avînd drept normă doar pedanteria,
Domnește-aplaudîndu-și nerozia;
Sub el, a vechii Rome grea ursită
Te-așteaptă, biată Ida: prăbușită,
La fel ca ea-ți vei pierde faima-n lume,
Știința-ți rămînînd un simplu nume!

(PETRE SOLOMON)

Versuri adresate reverendului J.T. Becher după ce acesta l-a sfătuit pe autorul lor să fie mai sociabil

Îmi spui, dragă Becher[1], să-i caut pe oameni —
Nu neg că acesta e-un sfat înțelept,
Dar singurătatea-ntr-o lume de fameni,
De care mi-e silă, e-un drum mult mai drept.

Arena de m-ar chema, ori Senatul,
Ambiția poate mi-ar da ghies să-nving;
Iar cînd sfîrșit va lua noviciatul,
S-ar putea, nu prin rang doar, să mă disting.

În craterul Etnei[2], ascuns la vedere
Stă focul și-așteaptă, dar pîn-la sfîrșit
Răzbește, și n-are vreo apă putere
Să-l stingă, într-atîta-i de nestăvilit.

La fel arde-n pieptu-mi dorința de faimă
Și posterității, doar ei, mă închin.
Ca pasărea Fenix să zbor, fără spaimă,
Aș vrea, mistuindu-mă-n focul divin!

Pentru viața-unui Fox[3], pentru moartea-unui Chatham[4]
Aș fi-n stare primejdii și chinuri să-nfrunt!
Căci viețile lor nu s-au stins niciodată —
Luminate de slavă mormintele sunt.

De ce aş urma gloata Modei, credulă,
De ce m-aş supune stăpînilor ei?
De ce să aplaud prostia fudulă,
De ce să-mi leg viaţa de proşti şi mişei?

Cunosc gustul dulce, dar şi-amărăciunea
Iubirii; în prietenie-am crezut.
Prudenţa-o resping, preferînd pasiunea,
Dar ştiu: şi-un prieten poate fi prefăcut.

Ce-nseamnă Averea? Se spulberă iute
Cînd Soarta se-ncruntă, sau Despoţii vin.
Ce-i Rangul? — strigoi al puterii pierdute.
Ce-i Moda? — Eu numai la glorie ţin.

Minciuna e încă străină de mine:
Nu ştiu adevărul să-l sulemenesc.
De ce să trăiesc ca un rob în ruşine
Şi prosteşte-anii tineri să-mi irosesc?

(PETRE SOLOMON)

La moartea lui Fox[1]

Răspunsul autorului acestor versuri la meschina dare de seamă apărută într-un ziar de dimineaţă, care afirma următoarele:
„Duşmanii ţării-l plîng pe Fox, dar ceasul
Cînd şi-a dat duhul PITT[2], le pare sfînt;
Lăsînd de-o parte patimile, glasul
Ni-l ridicăm spre-a da, pe drept cuvînt,
Întîietate la recunoştinţă
Celui ce-o merită cu prisosinţă".

O, şarpe veninos al dezbinării,
Ce-i muşti chiar şi pe morţi! „Duşmanii ţării"
Sînt generoşi, de-aceea plîng cînd moare
Un mare om. Dar tu de ce-ncerci oare
Să pîngăreşti un nume hărăzit
Să treacă-n veşnicie? — Atunci cînd PITT
A răposat, în plinătatea forţei,
Deşi-i fusese-umbrită clipa morţii
De nenoroc, — în chiar aceeaşi clipă
Mila-l luă sub larga ei aripă.

„Cu morții-un suflet nobil nu se bate“!
Greșelile fiindu-i îngropate,
Prietenii, în lacrimi, l-au jelit:
Ca un Atlas[3] căzuse, copleșit
De-a grijilor acestei țări povară.
Deodată, însă, a putut s-apară
Un Hercule[4], prin Fox, și-a vindecat
Măcar un timp, țesutul sfîșiat.
Dar a căzut și Fox: cu el odată,
Muri nădejdea noastră re-nviată;
Întreaga Europă, nu doar noi,
Deplînge moartea lui. Ne spuneți voi:
„Întîietate la recunoștință
Celui ce-o merită cu prisosință...“
Da, însă Calomnia să n-atace
Și, cu-al ei negru văl să nu ne-mbrace
Cîrmuitorii, pînă la orbire!
Fox merită de-ntreaga omenire
Să fie plîns: prieteni și-adversari
Îi recunosc, azi, meritele mari.
El va rămîne-n cronica de aur
A Angliei, c-un patriotic laur
Pe care nici lui *Pitt* nu-l va ceda —
Să-l poarte singur cum pizmașii-ar vrea!

(PETRE SOLOMON)

Amintiri din copilărie

„Nu pot uita că lucrurile-acelea
S-au întîmplat și mi-au fost dragi...“
— MACBETH —

Cînd Boala, cu durerile-i, îngheață
Șuvoiul cald care ne ține-n viață,
Cînd Sănătatea, speriată, zboară
La fiece zefir de primăvară,
Nu suferă doar trupul: chinuri grele
Iau sufletul cu-asalt! Ce zîne rele —
Năluci ale Durerii — frîng spinarea
Naturii, în război cu Resemnarea,

În vreme ce, de viață agățată,
Nădejdea se retrage-nspăimîntată?!
Dar suferi mai puțin cînd amintirea
Își răspîndește, vie, strălucirea,
Reînviind o vreme cînd puteai
Iubi fără mîhnire și vedeai
Doar Frumusețea bolților albastre
A raiului copilăriei noastre.
Cum, printre nouri, astrul zilei iese
Și-n razele-i de aur parcă țese
Ai ploii stropi, — la fel, prin întuneric
Văd Soarele memoriei, feeric
Străluminînd a viselor plămadă:
Deși lumina lui a prins să scadă,
Văd limpede-un trecut îndepărtat,
Cu ziua cea de azi amestecat.

Mă las mereu purtat de acest gînd,
Care mi se năzare, cînd și cînd;
În zbor romantic sufletu-mi, supus
Închipuirii, se avîntă-n sus.
Îmi vin în minte locuri vechi, pe care
Le-am părăsit de mult, — icoane rare
Ale-unei tinereți în paradis,
Prieteni dragi, văzuți numai în vis
Sau morți de-atunci încoace, prea devreme.
În școală-s alții încă, buni la teme,
Și pregătindu-se, nerăbdători,
Ca să ajungă printre seniori.
Aceste scene și-altele o mie
În fața ochilor mei reînvie.
O, IDA, loc blagoslovit, în care
Știința e atotstăpînitoare,
Cu bucurie te urmam cîndva!
Idee luminoasă-i turla ta!
Sînt iar printre elevii de-altădată,
Pe pozne puși, și joacă deșucheată,
De timp și de distanță neschimbați;
Îi văd pe-alei, de-un zîmbet luminați;
În locurile unde-am rîs sau plîns,
Prieteni și dușmani de-atunci, s-au strîns —
Pe cei dintîi îi binecuvîntez
Și-i iert pe ceilalți: ura n-o păstrez!

O, tinereţe, vîrstă fericită,
De al prieteniei har sfinţită;
Prietenie, scump zălog ce-i legi
Pe tineri, ale căror minţi întregi
Tind spre-Adevăr şi-l spun întotdeauna,
Neînvăţate încă cu minciuna
Şi prefăcătoria, — timp cînd ştim
Să ne-arătăm iubirea, cînd iubim
Şi ura-cînd urîm! Nu se lipeşte
De tineri vorba care-mbrobodeşte
Şi nici ştiinţa dobîndită doar
Cu preţu-nşelăciunii. E un dar
Al anilor maturi făţărnicia:
Prudenţa-i haina ei. Copilăria
Cînd s-a sfîrşit, băiatul copt la minte
Primeşte de la bunul său părinte
Un plan: să se ferească de candoare,
Să nu spună ce crede cu glas tare,
S-aplaude şi să nu contrazică —
Patronu-i va plăti, la o adică,
Minciunile cu-o laudă. Şi-apoi,
Mai bine sub porunci să te-ncovoi,
Decît pentr-un cuvînt să-ţi pierzi norocul,
Deşi cuvîntu-acela e ca focul
De care te fereşti, cînd eşti setos
De adevăr, în pieptu-ţi mînios.

Destul cu-acest subiect! De masca hîdă-a
Amicilor lingăi, alţi barzi să rîdă,
Mai pricepuţi să mînuie satira!
La defăimare nu mă-mbie lira:
O dată numai, aprig l-a împuns
Pe un duşman ce mă bîrfea pe-ascuns,
Dar cînd acesta, poate de ruşine,
Sau pe-un temei nebănuit de mine,
A amuţit, muţenia-i mi-a stins
Mînia şi, pentru-a-l scuti pe ins
De ghimpele năpraznic al mustrării,
Eu l-am iertat, dînd fapta lui uitării.
E drept că Muza mea l-a-ncondeiat
Pe-un belfer ca POMPOSUS[1], încuiat,
Dar cel ce mînuieşte bîta, cată
S-o simtă pe spinarea-i, cîteodată.

Şi-apoi, dacă-am descris, pe-un ton hazliu
Anume racile, de care ştiu
Toţi cei din GRANTA[2], nu va mai cînta
Nicicînd pe struna asta, Muza mea!
Ca-n tinereţe-n veci n-o să mai cînt, —
Hulit de toţi voi fi doar în mormînt!

În primul rînd să-mi amintesc de banda
Care mi-a dat asupra ei comanda
În toate ştrengăriile de-atunci —
Prin sfetnic, cu cuvintele-porunci;
Un comandant ce nu se gîrbovea,
Nu tremura sub căutătura rea
A belferului ageamiu, adus
Din şcoala lui tătîne-său, şi pus
În locu-acelui dascăl luminat,
Pe nume PROBUS[3], de noi toţi stimat
Pentru ştiinţa lui fără trufie,
Dar vai! pierdut de IDA pe vecie!
Cel ce ne deslușise, ani de zile,
În chip temeinic clasicele file,
Se bucură, în paşnicu-i cămin,
De tihnă, după-atîţia ani de chin.
În locul lui, POMPOSUS, la putere,
Domneşte... Dar taci, Muză, şi-n tăcere
Dispreţuieşte-l: numele, precum
Şi-nvăţătura lui, le uită-acum!
N-o să-l mai pomenesc în stihul meu —
Tributul i-am plătit, destul de greu!

Înaltă, IDA, printre ulmii suri
Podoabă-i în priveliştea din jur.
Ştiinţa, din lăcaşul ei faustic,
Domină peisajul, încă rustic,
Iar tinerii ce dănţuie în vale
Se-nchină-o clipă Maiestăţii sale;
Umblînd din loc în loc, îşi regăsesc
Distracţiile vechi, sau născocesc
Distracţii noi; sub soarele amiezii
Aleargă pe gazon, încinşi, ca iezii,
Să vîre mingea-n „poartă“; mai agale
Se-ndreaptă alţii spre umbroasa vale
A Brent-ului, cu apa de cleştar;

Iar alți cîțiva își caută-un umbrar
Spre-a se feri de arșiță; apoi,
Sînt zurbagiii, puși pe tărăboi,
Care-i aruncă vorbe de ocară
Vreunui flăcăiandru de la țară;
Destule-asemenea „întreceri“ are
Tezaurul tradiției școlare:
„În locu-acesta, plini de vitejie,
Noi am purtat o mare bătălie;
Aici, răzbiți de dùșmani, am fugit,
Dar ne-am întors curînd și-am biruit...“
Deodată, joaca noastră contenește:
Se-aude clopoțelul, ce vestește
Sfîrșitul recreației. Ne-așteaptă
Știința, pe a templului ei treaptă;
E-un templu simplu — nu vezi pe pereți
Inscripții daurite, cu peceți,
Ci numele pe care le-au gravat
Colegii, fiecare însetat
De lauri academici. Unul, iată,
S-a iscălit alături de-al său tată,[4]
Iar numele le-a supraviețuit,
Ca unic monument, căci au pierit
Într-o furtună groaznică, pe mare,
Lipsiți de orice pietre funerare!
Printre prieteni, în acest pomelnic,
Mi-am scris cu însumi numele vremelnic.
Știu, juniorii după noi veniți,
Ce-și ascultau, la început, smeriți
Stăpînii, spre-a ajunge mai apoi
Domni peste micii zbiri, — își rîd de noi
În cîte o noapte de decembrie, lungă,
Cînd cu povești plictisul și-l alungă;
„Da, foștii noștri seniori luptară
Și biruiră-aici, odinioară, —
Pe-aceste ziduri vechi, puterea lor
Sfărma în cale orișice zăvor;
Aici veni și PROBUS, să le spună
Adio și să stingă-acea furtună,
Iar într-o noapte, stînd POMPOSU-acasă,
Rămase-afară oastea victorioasă“...
Și pentru cei ce-n acest fel vorbesc

Se-apropie ceasul cînd, în chip firesc,
Vor supravieţui doar cu-al lor nume —
Căci piere, vai! frumoasa noastră lume!

Cinstită stirpe, — ultima privire
Spre tot ce-am fost — spre-întîia întîlnire
Şi cea din urmă — lacrimi a aprins
În ochiul meu, cu plînsul nedeprins!
În cercurile modei, sclipitoare,
Sub flamura zmintelii-nşelătoare,
M-am cufundat, ca să-mi înec regretul
Şi ca să uit de tot ce-a fost, cu-încetul.
Dar în zadar! Căci e destul să-mi iasă
În cale vreun fost coleg de clasă,
Că inima şi ochii mei, la fel
Îmi spun că am rămas un băieţel.
Colegul regăsit să uit mă-ndeamnă
De dragoste (ştiu bine-acum ce-nseamnă
Să i te-nchini!), — încît mă lasă rece
Strălucitoarea lume care trece
Pe lîngă mine — mîndrele femei
Cu galeşe surîsuri. Ochii mei
Văd doar pădurea IDEI, nălucind
În zare, şi mă-alătur, gîfîind,
Ştrengarilor care-o străbat: mai tare
Ca dragostea, prietenia pare!

Dar ce mă-ndeamnă să refac, vrăjit,
Acei primi paşi? Ce tîlc nedesluşit
Se-ascunde-n simţămîntul ce ne leagă
De un prieten vechi, o viaţă-ntreagă?
Pe semne că-un instinct adînc ne-mbie
Să punem preţ pe o prietenie
Mai mult decît pe-o dragoste, cînd ea
Chiar şi acasă ni se refuza.
Tu, IDA, ai fost lumea, raiul meu,
În care mi-am putut găsi şi eu
Căldura unor suflete-nrudite.
Mi-au fost, de mic copil, tăgăduite
Poveţele-unui tată drăgăstos:
Eram orfan de tată! Ce folos
C-aveam un rang, şi un tutore[5] chiar,
Cînd îmi lipsea al tatălui meu far?

Ce-ţi poate da un titlu, sau averea,
Cînd îţi lipseşte-acasă mîngîierea?
Ce frate la iubire îţi răspunde?
Ce soră te sărută? Nu văd unde
Sînt sufletele dragi, de-al meu legate
În clipele acelea depărtate!
Mă văd înconjurat, adeseori,
În cîte un vis, de fraţi surîzători;
Cît ţine visul, că aud îmi pare
Un glas care mă umple de-ncîntare —
E al iubirii glas, dar vai! de fel
Nu desluşesc vreun glas de frate-n el!
Ca un sihastru printre pelerini
Mi-e dat să umblu — toţi îmi sînt străini!
Din miile de flori prinse-n cununa
Ce-o împletesc, nu e a mea nici una!
Ce-mi mai rămîne oare? Să mă-nchin
Prieteniei? Singur, să suspin?
O mînă caldă, cine-mi va întinde
Dacă nu IDA, vatra mea fierbinte?

ALONZO[6], drag prieten — cel mai bun —
Ajunge, iată, numele să-ţi spun,
Că mă şi simt mai nobil! Nu pe tine
Te-nalţă-acest omagiu, ci pe mine!
O, dacă adevărul s-ar vădi
Într-o speranţă tînără, ai fi
Înveşnicit de-un bard mai vrednic, poate,
De faima ta — şi-a lui — să se arate!
Prieten scump, ce fericit eram
Cu tine împreună, cînd sorbeam
Din apa vechilor învăţături,
Mereu mai însetaţi, mereu mai puri!
Nedespărţiţi eram, ca nişte gemeni,
La studii, şi la sporturi de asemeni:
Băteam, ca unul, mingea; laolaltă
La *cricket* sau cu undiţa pe baltă;
La fel, sătui de joaca de pe maluri,
Ne aruncam noi amîndoi în valuri:
În orişice stihie, neschimbaţi
Eram, cu-adevărat ca nişte fraţi!

Nici DAVUS[7] nu-i uitat — herald voios
Al bucuriei, puşti copilăros,
Mereu în fruntea celor puşi pe glume,
Dar, deşi mîndru de acest renume,
Cam speriat de propriul său haz.
Candid şi generos, bun şi viteaz
Mi te-amintesc, mereu. O dată, chiar,
Cînd mă băteam, fără-a avea habar
Că adversarul meu îşi aţintise
Asupră-mi flinta, — dornic, pare-mi-se,
Să mă omoare[8], — braţul tău puternic
L-a dezarmat degrab' pe-acel nemernic,
Trîntindu-l la pămînt. Cum ar putea
Să-ţi mulţumească, biată lira mea?
Dac-aş uita o faptă ca aceasta,
Aş merita urgia şi năpasta!

Şi ţie, LYCUS[9], mult dator îţi sînt.
S-ar cuveni pe tine să te cînt,
De-ar fi în stare Muza-mi să exalte
Asemenea virtuţi, atît de-nalte.
Ai de pe-acum o minte-ateniană
Şi-o cerbicie-ntr-adevăr spartană;
A tatălui tău[10] faimă, în curînd
Va fi şi-a ta. Un geniu, avînd
De partea lui şi-atîta-nvăţătură,
Făgăduieşte roade pe măsură.
La vîrsta matură, îi vei întrece
Pe toţi; în tine-o judecată rece,
Un spirit liber, brav şi cumpănit,
Cu al onoarei suflet s-au unit.

Cum să nu-l cînt pe nobilul vlăstar
EURYALUS?[11] Iată că tresar
Cînd numele-ţi rostesc, deşi o ceartă
A izbutit, cîndva, să ne despartă.[12]
Nu noi am vrut, ci vreun pizmaş netot.
Am fost prieteni, şi-am rămas, socot.
Natura te-a-nzestrat, părtinitoare,
C-un trup ne-asemuit şi-un suflet mare;
Nu tunetul senatorial ţi-e dat
Să mînuieşti, şi nici să fii soldat —
Vocaţii pentru firi mai simple; ţie

Ţi-e dat să zbori spre-a cerului tărie,
Ce ţi-a fost leagăn; locul tău firesc
Ar fi la Curte, dar mă îndoiesc
Că, neştiind să minţi, să te-ncovoi
Şi să rînjeşti ca nobilii slugoi,
Mînia ţi-ai ascunde. Nu-s de tine
Capcanele, de strălucire pline!
Te-aşteaptă-o căsnicie fericită,
Cu-o dragoste de ură ne-umbrită.
Iubit şi admirat, mai bună soartă
Visează doar ambiţia deşartă.

Şi-acum, la urmă, dar aproape stînd
De noi, cinstitul CLEON[13], omul blînd
Şi generos, cu inima curată,
Pe care n-o-ntinează nici o pată.
Înscrişi la şcoală în aceeaşi zi,
Tot într-o zi o vom şi părăsi;
La capătul atîtor ani, nici ţie,
Prietene, nu-ţi va fi dat, nici mie
În cîmpul clasic cei dintîi să fim;
În schimb, ca oratori[14], ne cucerim
Aceeaşi, faimă. Dar deşi-ai fi dornic
Să-mparţi cu mine laurii, statornic
În marea ta candoare, CLEON dragă,
A ta e, recunosc, cununa-ntreagă!

Prieteni dragi, şi locuri mie sfinte,
Memoria, cu-o lacrimă fierbinte
Vă pomeneşte, cînd pios se-apleacă
Spre urna Fanteziei şi încearcă
Să-nvie orele ce-n veci s-au stins.
Printre-amintiri întîrzie-nadins,
Ca să-ndulcească jalea despărţirii;
Evocă însă-n culmea fericirii
Triumful meu poetic, răsplătit
De PROBUS cu un laur împletit
În jurul frunţii mele băieţeşti, —
Sau clipele de vis, sărbătoreşti,
Cînd, îndrumat de-acelaşi dascăl bun,
Am fost aplaudat ca un tribun,
La primul meu discurs. Recunoştinţa
Mă stăpînea atunci, dar şi dorinţa

De noi onoruri, şi mai strălucite.
Aceluiaşi scump dascăl, cuvenite
I-s laudele pentru faima mea —
Modestă cum era. — O, de-aş putea
Să mă înalţ mai sus de-acele cînturi
Stîngace, ale primelor avînturi,
Doar *lui* i-aş închina un imn de slavă,
Ce-ar dăinui, măcar prin tema-i gravă!
Dar ce rost are-n versuri să-l slăvesc?
Toţi fiii IDEI numele-i rostesc
Cu-evlavie, încît nemuritoare
I-e faima, mai presus de cea pe care
O pot visa trufaşii vînători
De-aplauze, plătite-adeseori.

O, IDA, tema ta nu s-a-ncheiat;
Nici povestirea visului bogat
Al tinereţii mele. Vrednici sînt
Şi alţi prieteni de atunci, să-i cînt!
La fel, atîtea întîmplări! Dar cată
Să sting ecoul vremii de-altădată,
Să-nchei acest lung cînt de bun rămas
Şi, meditînd la fiecare ceas
De bucurie, din acel trecut,
Să-l prelungesc în sinea mea, tăcut,
Cît nu ştiu ce-mi aduce viitorul.
Da, numai spre trecut mă poartă dorul,
Iar sufletu-mi se-ntoarce-nfiorat
Spre umbra celui care-am fost odat'!

Tu, IDA, peste dealurile tale
Tronezi şi azi, prin Timp croindu-ţi cale;
Feciorii tăi, zîmbind, te proslăvesc,
Dar varsă lacrimi cînd te părăsesc,
Plîngîndu-şi pentru cea din urmă oară
Al fericirii rai de-odinioară.
Voi, veterani cărunţi din vechea ceată
De-al toamnei vînt, ca frunza, scuturată,
Păstraţi în suflet fericitul timp,
Cînd încă nu ştiaţi de-ai Grijii ghimpi,
Şi spuneţi: în ce vreme, mai tîrzie,

Simțit-ați o mai mare bucurie?
Ce leac mai dulce decît amintirea
E-n stare să aline-n voi mîhnirea?
Averea strînsă pentru vreun fecior
Care-ți va fi nerecunoscător,
Cununa cîștigată-n bătălii
Sau epoleții — aceste jucării
Pentru adulți (nu pentru niște țînci!)
— Pot trezi ele bucurii adînci
De felul celor care vă cuprind
De cîte ori vă pomeniți privind
Cununa veșnic verde-a Tinereții?
A, nu! Cînd, prinși în mreaja bătrîneții,
Veți răsfoi a vieții carte-ncet,
Vă veți opri, cu-o undă de regret,
La filele dintîi, curate încă.
Veți zăbovi apoi, cu jale-adîncă,
Ștergîndu-le cu lacrimi, peste cele
În care-s scrise suferințe grele
Sau patimi crunte, ori virtuți trădate.
De-a pururi însă, binecuvîntate
Sînt filele pe care zorii scriu
Cu degetul lor pur, trandafiriu,
Cînd la al Adevărului altar
Prietenia se închină, iar
Iubirea, fără aripi[15] deocamdată,
Un zîmbet Tinereții îi arată.

(PETRE SOLOMON)

Loch na Garr[1]

Grădini presărate cu roze, în lături!
Să umble prin voi bogătașii grăbiți!
Ci mie să-mi dați munții plini de omături,
Dar cu libertatea în veci înfrățiți!
Mi-s dragi munții tăi, Caledonie[2] sfîntă, —

Deși-n jurui lor vin stihiile doar
Și-n trup nu izvor, ci-o cascadă le-mplîntă,
Tînjesc după văile din Loch na Garr!

Pe-acolo umblat-am în copilărie,
Purtînd o tichie și-un pled, iar în gînd
Icoana trecutului, nespus de vie.
Cu-oștenii viteji, prin poieni petrecînd,
Eu nu mă-ntorceam la ai mei pînă seara,
Cînd steaua polară-mi ținea loc de far,
Căci mintea mi-era luminată de para
Legendelor sumbrului pisc Loch na Garr.

Ce voce se-aude? A morților, poate,
Răzbind prin furtună! Ferice-i nespus
Eroul, călare pe vînt, cînd străbate
Văzduhul din văile Țării de Sus.
În jurul lor negura grea cînd se-adună,
Stă Iarna la cîrma gerosului car;
Strămoșii mai dorm înveliți în furtună,
Sub norii cumplitului pisc Loch na Garr.

Viteaz, dar născut sub o zodie cruntă[3],
Că soarta potrivnică ți-e, n-ai simțit?
O, dacă mureai la Culloden[4] în luptă,
Victoria lauri nu ți-ar fi-mpletit!
Și totuși ferice-ți dormi somnul de moarte,
Alături de clanul tău drag, în Braemar[5]:
Răsună cimpoiul, purtîndu-ți departe
Ecoul prin grotele din Loch na Garr.

De cînd am plecat de la tine, trecură
Mulți ani, și-or mai trece ani mulți pînă cînd
Te voi revedea, Loch na Garr: de Natură
Lipsit de verdeață și flori, mi-ești mai sfînt
Decît Albionul cu-ntinsa-i cîmpie!
O, Anglie, farmecul tău n-are har
În ochii muntenilor! O, măreție
A stîncilor sumbrului pisc Loch na Garr!

(PETRE SOLOMON)

Unei doamne

O, dacă Soarta ne unea,[1]
Cum îmi juraseşi, mi se pare,
N-aş mai fi fost, în pacea mea,
De-atîtea nebunii în stare!

De vină tu eşti, deci, deşi
Certat sînt *eu*, pentru păcate,
De cei ce n-au de unde şti
Că tu ai rupt logodna, poate.

Mi-era, ca şi al tău, curat
Pe-atuncea sufletul, de-aceea
Putea curma orice păcat. —
Azi, altuia îi eşti femeia!

Aş fi în stare să-i zdrobesc
Şi liniştea şi fericirea,
Dar pentru că te mai iubesc,
Nu-l pot urî — aşa mi-e firea!

De cînd plecat-ai, în zadar
Îmi caut tihna, chip de înger!
Tot ce găseam la tine doar,
La multe caut azi, şi sînger!

Adio, deci, nu te regret,
Nădejdea-n ajutor nu-mi vine;
Mîndria însă-ncet, încet,
M-o face să te-alung din mine!

Dar anii-aceştia risipiţi
În chefuri şi-n plăceri fugare,
În paşi de dans nesăbuiţi
Şi-n patimi crunt obositoare, —

Eu altfel i-aş fi folosit
A mea dac-ai fi fost! iar faţa,
Azi palidă, mi-ar fi-nflorit
În pacea care-alină viaţa.

Da, peisajul cîmpenesc
Mă încînta cîndva-chiar Firea
Mă îndemna să te iubesc,
Urînd minciuna şi-amăgirea.

Azi, caut alte bucurii:
În cîte o ceată zgomotoasă
(Pe gînduri, aş înnebuni!)
Încerc să uit tot ce m-apasă.

Dar chiar aşa, cîte un gînd
Se mai strecoară prin beţie, —
Şi diavolii m-ar plînge — aflînd
Că te-am pierdut pentru vecie!

(PETRE SOLOMON)

De-aş fi din nou copil

De-aş fi din nou copil, să stau
În grota mea din munţi[1], sau poate
Al nopţii vînt în piept să-l iau,
Plutind pe ape-ntunecate!
Saxonii[2] sînt greoi, trufaşi —
Un suflet liber nu li-e rudă!
Îi plac doar munţii-abrupţi, golaşi,
Şi stîncile ce-n val asudă.

Ia-mi, Soartă,-averea înapoi!
Ia-mi numele acesta mare!
O, cum mi-e silă de slugoi
Şi de-ndoita lor spinare!
Ci du-mă-n munţii ce-i iubesc,
De lîngă marea zbuciumată!
Atît aş vrea — să pribegesc
Pe unde-am fost copil odată!

Sînt tînăr, dar mă voi simţi
Mereu străin în lumea asta.
De ce nu ştim cînd vom muri,

Ca să se termine năpasta?
O dată am avut un vis
De fericire, dar cu-o rază,
Tu, Adevăr, mi l-ai ucis
Trezindu-mă la vechea groază!

S-au dus toți cei ce i-am iubit,
La fel, prietenii dintîi.
Nădejdile cînd ți-au murit,
Cu sufletul pustiu rămîi!
Tovarășii de chef te fac
Să uiți, o clipă, de amar.
Plăcerea, însă, nu-i un leac
Al sufletului solitar!

Ce trist e să-i auzi pe-acei
Pe care simpla întîmplare,
Sau rangul, sau vreun alt temei
Ți-i fac părtași la sărbătoare!
Ci mie înapoi să-mi dați
Prietenii, puțini dar siguri,
Și-i las pe-amicii dezmățați
Cuprinși de-ale beției friguri!

Iar tu, femeie, ce-mi dădeai
Speranță și alean în viață,
Nici tu putere nu mai ai
În gingaș — zîmbitoarea-ți față!
Aș părăsi fără-un oftat
Acest bîlci plin de strălucire,
De dragul traiului curat
Al celor cumpătați din fire.

Aș vrea de oameni să mă-ascund[3]
— Nu că-i urăsc, dar mintea-mi sumbră
Îmi cere să mă dau la fund
În vreun ungher cu-adîncă umbră.
Ca turtureaua de-aș putea
Să zbor și eu, un cuib mi-aș face
În bolta cerului — spre ca
M-aș avînta, să dorm în pace![4]

(PETRE SOLOMON)

Rînduri scrise sub un ulm în cimitirul din Harrow[1]

Copac[2] al tinereții, mîngîiat
De adierea unui cer curat,
Vin singur azi la tine, plin de gînduri,
Eu, care-odată, în atîtea rînduri,
Te vizitam cu-atîția camarazi:
Prin lume duși, plîng poate și ei, azi,
Pierdutul rai! Cînd urc spre vechea-ți culme,
Eu tot te mai admir, bătrîne ulme,
Sub ale cărui crengi veneam ades
Către-asfințit, tihnit să meditez.
La fel și-acum, în umbra ta vin, iată,
Dar vai! lipsit de gîndul de-altădată!
Iar ramurile tale gem în vînt
Și spre trecut mă-mbie, murmurînd
C-un neasemuit de dulce glas:
„Ia-ți, cît mai poți, un ultim bun rămas!“
Mi-am spus ades că-n clipa cea din urmă,
Cînd voi simți că-n pieptu-mi cald se curmă
Și griji și patimi, bine-ar fi să știu
(Deși mai știi ceva cînd nu ești viu?)
Că inima mea zace pe-un meleag
Care-i era cîndva atît de drag.
La gîndu-acesta, moartea-mi pare dulce —
O inimă se duce să se culce
Acolo unde a trăit... Aș vrea
Să dorm lîngă copilăria mea,
Întins în umbra asta tutelară,
Sub iarba deasă unde-odinioară
Mă tot jucam, — să fiu înfășurat
De-acest pămînt, de pașii mei călcat,
Să fiu blagoslovit de graiul vechi
Ce-mi răsuna pe vremuri în urechi,
Jelit să fiu de cei cîțiva dragi mie,
Uitat de restul lumii pe vecie.

(PETRE SOLOMON)

Întîiul sărut de dragoste

> Α βάρ βετος δέ χορδαῖς
> Ερωτα[1] μοςνον ηχει*
>
> Anacreon *(Od. I)*

Mi-e silă de-acele neroade visări
Pe care minciuna, tîrîş, le-a ţesut.
Voi daţi-mi, deci, raza candidei mirări
Şi vraja-mpletită de-ntîiul sărut.

O, trişti poetaştri cuprinşi de fior
Cînd scrieţi de păstorul din crîngul tăcut!
V-ar fi îngăimarea glas lin de izvor
De-aţi şti de vrăjitul, întîiul sărut.

De-Apolo, vreodată, uita-va de voi
Şi-alaiul de muze-o pleca-n alt ţinut,
Lasaţi-l în voie să plece, şi-apoi
Sorbiţi din vrăjitul, întîiul sărut.

Mi-e silă, scribi jalnici! Deşi-s socotit,
De searbede pene, netot înnăscut,
Mi-e scump doar fiorul din inimi ţîşnit,
Stîrnit de vrăjitul, întîiul sărut.

Păstorii cu turma nu-şi află poteci
Spre suflet, şi-Arcadia-i vis prefăcut:
Scorniri fără viaţă, sărmane şi reci,
Pe lîngă vrăjitul, întîiul sărut.

Minciună-i că omul sortit este, vai,
Să-ndure doar cazne, din ceruri căzut!
Şi-n lut se-nfiripă-o fărîmă de rai
Sub vraja-mpletită de-ntîiul sărut.

Cînd vremea ne-nghează şi patima-i scrum
Iar gîndul ne zboară prin ani, spre trecut,
Alintul din urmă-i mai scump, dar acum
El nu-i ca vrăjitul, întîiul sărut.

(VIRGIL TEODORESCU)

---

* „Barbitos, pe strunele tale cînţi o singură dragoste“ *(gr.)*.

Unei uşuratece

De ce, nesocotito, şi altora le spui
Ce pentru tine numai sortit fu să rămînă?
De ce-ţi alungi, tu, tihna, de dragul nimănui,
Şi-ţi sapi, atît de-afundă, a plînsului fîntînă?

Vărsa-vei lacrimi multe în timp ce, prin boschet,
Vor face haz duşmanii şi-or pune rămăşag,
Că vorbele sortite să fie un secret
Spre-a te-ncînta rostite, tu le vei da-n vileag.

Orgolioaso! Mîine vei suferi cumplit
Dacă te-ncrezi în vorba curteanului de azi.
O, fugi de amăgirea acestui vis vrăjit!
În mrejele întinse fereşte-te să cazi!

De ce te lauzi, luînd-o mereu de la-nceput,
Cu şoapta ce ţi-o-ndrugă un curtezan abil?
Nădejdile şi pacea, oh! totul e pierdut
Cînd într-o amăgire te-ncrezi, ca un copil!

Pe semenele tale tu nu le vezi, cînd iar
Înşiri — a cîta oară? — povestea de amor,
Cum se căznesc s-ascundă, aproape în zadar,
Batjocurile care se-aprind în ochii lor?

Mai bine toate-acestea în taină le-ai păstra,
Departe de-ale lumii amarnice priviri.
Răspunde-mi: ce fecioară, fără-a se ruşina,
S-ar lăuda cu-asemeni minciuni şi linguşiri?

Acel ce se preface cînd laudă cu foc,
Nu-şi bate joc de fata ce-l crede pe cuvînt
Şi ceru-n ochi răsfrînge, dar nu vede-acel joc,
Amăgitoarea pînză şi prefăcutul gînd?

Aceea ce se-ncîntă de laude şi-apoi
E mîndră-n faţa lumii ce a slujit drept nadă,
Ar trebui să creadă în tot ce scriem noi,
Şi-n tot ce vanitatea o-mpiedică să vadă.

Nu-ți înjosi splendoarea, ci schimbă-te de poți!
Nu-mpins de-nverșunare vorbesc precum vorbesc.
Căci eu deplîng femeia care se-ncrede-n toți:
Ea îmi stîrnește milă, dar nu pot s-o iubesc.

(VIRGIL TEODORESCU)

Către Ana

O, Ană, jignirile tale-au fost grele
Și n-aș fi crezut să te iert c-aș putea;
Femeia menită fiind să ne-nșele,
Te-am și iertat însă, căci fața-ți zîmbea.

Jurasem să nu te respect nicio clipă,
Dar orele-mi par, fără tine, prea lungi;
Văzîndu-te iar, bănuieli se-nfiripă,
Tu, însă, c-un zîmbet, pe loc mi le-alungi.

Jurasem, deunăzi, cuprins de mînie,
Un fără de margini dispreț să-ți arăt;
Văzîndu-te iarăși, iubirea-mi re-nvie
Și vreau, și sper doar să te-aduc îndărăt.

Cu-așa frumusețe să lupți e zadarnic!
Îți cer, dulce Ană, iertare, smerit, —
Te poartă cu mine la fel de fățarnic
Doar cînd înceta-voi să te fi iubit!

(PETRE SOLOMON)

Unui stejar din Newstead[1]

Stejarule, cînd te-am sădit în pămînt,
Speram c-o s-ajungi mai bătrîn decît mine,
Cu negrele-ți crengi fluturîndu-ți în vînt
Și-o iederă groasă-nvelindu-te bine.

Cu-această nădejde, copil, te-am crescut
În glia străbunilor mei, plin de fală.
Cu lacrimi ud azi al tău trunchi decăzut —
Buruiana din poala ta nu mă-nșeală...

Din clipa fatală cînd te-am părăsit,
Stejarule, stă un străin în palatul
Strămoșilor, — iată de ce-ai putrezit:
Puterea-i a lui, pînă-ating majoratul.

Puternic erai, — chiar și-acum ai putea
Să-nalți iarăși capul, c-un pic de-ngrijire.
Dar cum să te-aștepți un străin să ți-o dea!
Ți-e scris să n-ai parte nici tu de iubire!

O, nu te lăsa doborît, brav stejar!
De două ori soarele să se rotească
În jurul pămîntului, și te-nvăț iar
Un zîmbet pe chipul tău trist să-nflorească.

Trăiește, stejarule! De bălării
Scutură-ți trunchiul, căci semințele vieții
Se-ascund încă-n pieptu-ți, iar crengile-ți vii
Mai pot să-i aducă prinos frumuseții!

S-apuci anii vîrstei mature-aș dori, —
Deși eu voi zace-n a Morții cavernă,
Pe frunzele tale, atunci, ar luci,
Ne-atinsă de Timp, o lumină eternă.

Să fluture veacuri în șir al tău ram
Deasupra stăpînului tău pus în groapă,
Iar moștenitorul străvechiului neam
Să simtă în umbra-ți de grijă că scapă.

Cu fiii săi, poate, la tine venind,
Să nu facă zgomot, le-o spune, ca vîntul:
Ei n-au să mă uite, sînt sigur, știind
Că încă-i sfințit de-amintire mormîntul!

Aici, pe-atunci tînărul nostru străbun
Şi-a spus primul cîntec, gîndi-vor ei, poate;
Aici să şi doarmă în veci, pînă-apun
Ale Timpului clipe-n Eternitate!

(PETRE SOLOMON)

Fiului meu

Ăst păr bălai, ăşti ochi albaştri,
Strălucitori ca-ai mamei aştri;
Şi buzele-ţi trandafirii
Cu zîmbete ce ştiu vrăji,
Îmi amintesc, băiete, mie —
Tatălui tău, de-o bucurie.

Poţi numele să mi-l rosteşti —
Deşi tu altfel te numeşti,
O, William! dar nu-mi fac mustrare —
Iubirea-mi va să te-nfăşoare,
— *Ea* va zîmbi, de bucurie,
Iertat trecutul meu să fie!

Mormîntul ei de iarbă-i plin,
Iar tu ai supt din piept străin;
Pe socoteala-ţi se fac glume
Şi-abia de porţi un nume-n lume,
Dar, fiul meu, nădejdea-i vie,
Căci inima-mi ţi-e dată ţie!

Să n-ascult eu chemarea Firii,
Că-aşa vor robii nesimţirii?
A, nu! de moralişti nu-mi pasă,
Ci te salut, odraslă-aleasă,
Înger bălai, băiat drag mie,
Te voi veghea cu străşnicie!

Cît nu-mi va fi zbîrcită faţa,
Şi-n vine-mi va mai curge viaţa,
Un fiu şi-un frate voi vedea

În tine şi mă voi lupta
Dreptate spre a-ţi face ţie,
Băiatul meu, drag foarte mie!

Să ştii că vîrsta-mi tinerească
Nu-mi stinge grija părintească
Şi chiar de n-ai fi-aşa iubit,
Cît timp cu-Elena eşti leit,
Nu uit de vechea bucurie,
O, fiul meu, prin tine vie!

(PETRE SOLOMON)

Versuri gravate pe un craniu în formă de cupă[1]

Să nu te sperii: ai în faţă
O tigvă ce nicicînd n-a scos
— Cum scoate orice cap în viaţă —
Vreun gînd banal sau plicticos.

Trăiam, iubeam şi beam ca tine,
Dar am murit. Mă umple, deci!
N-ai cum mă vătăma, vezi bine:
Mai crunte buze-au viermii reci!

Decît a rîmelor prăsilă,
Mai bine-al strugurilor miez;
De hrana şerpilor mi-e silă, —
Divinul vin vreau să-l păstrez!

Vreau duhul meu să reînvie
În alţii! Cînd te-ai deşertat
De creieri, ce-ar putea să fie
Mai bun decît un vin curat?

Bea cît mai poţi, iar mîine, poate,
Cînd vei fi mort, ca mine azi,
Din groapă alţii te vor scoate
Făcînd, voioşi, de moarte haz.

De ce nu? capetele noastre,
Ce-n viață par cam de prisos,
Abia cînd dintre viermi sînt scoase
Pot fi și ele de folos.

(PETRE SOLOMON)

Inscripție pe piatra de mormînt a unui cîine Terra-Nova[1]

Cînd mîndrul fiu de om reintră-n noapte,
Prin naștere săltat și nu prin fapte,
Atunci un meșter jalea-n piatră sapă,
Sculptate urne spun de cel din groapă,
Și nu ce-a fost rămîne mărturie:
Se vede ce-ar fi trebuit să fie.
Dar cîinele ce-ți sare înainte
Și-ți este paznic credincios, cuminte,
El care te urmează-n orice loc
Și pentru tine se aruncă-n foc,
E dat uitării, și-i respins de cer
Sărmanu-i duh de credincios străjer,
În timp ce omul, prea-trufaș gîndac,
Doar pentru sine îl păstrează-n veac.

O, musafir de-un ceas, om asuprit
De semeni, sau de forță pervertit, —
Acel ce te cunoaște fuge! Vraf
Însuflețit și trecător de praf!
Iubirea ți-e desfrîu. Înșeli pe-amici,
În zîmbet minți și minți în tot ce zici,
O fiară chiar, de-ar semăna cu tine,
Ar trebui să moară de rușine!
Așadar treci cînd urna-ți iese-n cale
Căci n-ai de ce să te oprești cu jale.
Înclină-te pe-al pietrii rece prag:
Sub lespezi zace un prieten drag.

(VIRGIL TEODORESCU)

Strofe către o doamnă, la plecarea din Anglia

Sînt gata: flutură în vînt
A bărcii pînză; şuierînd
Peste catargul ce se-ndoaie,
Furtuna îmi vesteşte ploaie.
Dar sînt silit să plec: nu pot
Decît o dragoste să port.

Să fiu ce-am fost, de-aş mai putea
Şi ce-am văzut, de-aş mai vedea,
De mi-aş găsi ca înainte
Alean la sînul ei fierbinte,
N-aş căuta alt loc: nu pot
Decît o dragoste să port.

De multă vreme ochii ei
De dor sau de mînie grei,
Eu nu i-am mai privit. Degeaba
Încerc să-i uit, se vede treaba:
De plec din Albion, nu pot
Decît o dragoste să port.

Ca pasărea ce n-are soţ
Mi-e inima, un jalnic boţ.
Privind în jur, nu îmi apare
Măcar o faţă zîmbitoare;
Sînt veşnic singur, căci nu pot
Decît o dragoste să port.

Pornesc pe-al mării val hain
Să-mi caut un cămin străin,
Dar cît nu uit un chip făţarnic,
Degeaba caut şi zadarnic
Încerc să fug, căci vai, nu pot
Decît o dragoste să port.

Chiar omul cel mai necăjit
Îşi află un cămin tihnit,
În care o prietenie

Sau o iubire-i dă tărie.
Eu n-am niciuna, căci nu pot
Decît o dragoste să port.

Plec, deci, dar oriunde-o să fiu,
Nu mă va plînge nimeni, ştiu;
În nici o inimă-nrudită
N-am partea mea, cît de smerită;
Nici tu n-o să mă plîngi, socot,
Dar altă dragoste nu port.

Privind la ce-a fost între noi
Şi nu mai e, nu mă-ncovoi
Sub lovitura care-ar frînge
O inimă mai făr' de sînge;
Căci inima mea bate tot
Doar pentru dragostea ce-ţi port.

Oricine-ai fi, nu-i dat oricui
A te privi. Doar tu să spui
De ce te-ai despărţit de mine —
O ştii (iar eu simt) cel mai bine!
Dar n-au păstrat prea mulţi, socot,
Iubirea pe care ţi-o port.

Am încercat eu într-un timp
C-un alt jug jugul tău să-l schimb,
Şi poate-ar fi ajuns să-mi fie
La fel de drag, dar dat mi-e mie
Pe lumea asta să nu pot
Decît o dragoste să port.

O, de-aş putea în acest ceas
Să-mi iau un ultim bun rămas,
Dar nu vreau ochii tăi să-l plîngă
Pe cel ce pleacă, azi, de lîngă
Cămin, speranţă, viaţă — tot
Afar' de dragostea ce-ţi port.

(PETRE SOLOMON)

Umpleţi cupa din nou

— un cîntec —

Umpleţi cupa din nou! căci vesel azi sînt
Cum n-am fost vreodată, v-o jur, pe pămînt!
Să bem — cine oare n-ar bea, cînd în viaţă
Doar cupa cu vin nu te minte în faţă?

Plăcerile vieţii, pe rînd le-am gustat;
În foc de ochi negri să ard mi-a fost dat;
Iubiri am avut — cine n-are? — dar ştie
Oricine că dragostea-i chin ce sfîşie!

În anii mei tineri, visam — cum visează
Un tînăr — că prietenia durează;
Avui — cine n-are? — prieteni, dar pot
Fideli ca şi tine, vin roz, să-i socot?

Iubita ţi-o poate fura orice june;
Iar prietenia răsare şi-apune;
Tu eşti cam bătrîn — cine nu-mbătrîneşte?
Dar ţie virtutea, cu anii-ţi sporeşte!

Cînd dragostea ni se-mplineşte, ajunge
S-apară-un rival: gelozia ne-mpunge —
Gelos cine nu-i? Numai tu nu ne faci:
De ce te beau mai mulţi, de-aceea ne placi!

Cînd trec anii tineri, cu mrejele lor,
Ne ducem la cupă ca la un izvor,
În care aflăm că-adevărul se-ascunde,
Ca odinioară-n pocalele-afunde.

Cînd fu deschisă-a Pandorei cutie[1]
Şi numai necazuri ieşiră, se ştie,
Nădejdea rămase: de ea ne lipsim —
Cu-al cupei sărut, fericiţi noi ne ştim!

Trăiască, deci, viţa! Cînd vara se duce,
Nectarul ei toamna ne-o face mai dulce!
Murind, ni se ierte păcatele-apoi:
Nicicînd n-o sta Hebe[2] degeaba cu noi!

(PETRE SOLOMON)

Rînduri scrise într-un album, în Malta

Cum se oprește vreun drumeț
Văzînd pe-o lespede un nume,
Vreau ca acest poem răzleț
S-atragă ochiul tău, anume.

Cînd numele mi-l vei citi,
Peste vreun an sau altădată,
Vei spune c-am murit și-aci
Mi-e inima înmormîntată.

(PETRE SOLOMON)

Pentru Florence[1]

Domniță, cînd plecam din țară,
Nu mă gîndeam că-mi va veni
La fel de greu, a doua cară,
De-un alt loc a mă despărți:

Pe-această insulă pietroasă,
Unde doar ochii tăi zîmbesc,
Iar Firea capu-n jos își lasă, —
De despărțire mă-ngrozesc.

Deși-s de Albion departe,
De-albastra mare despărțit,
Spre țărmul lui o să mă poarte
Vreun val prin Timp rostogolit;

Dar pe-orișiunde m-aș abate,
Pe orice mări și-orice climat,
La-ntorsul din străinătate, —
Să te mai văd nu-mi va fi dat

Pe tine, cea a cărei vrajă
Înmoaie-o inimă de stei:
Cin' te privește-ți cade-n mreajă,
Cuprins de focul dragostei —

O, iartă-mi vorba, spusă-acuma
De-un om ce n-o va mai rosti,
— Mă crede:-ți sînt prieten numai,
A mea tu neputînd să fii!

Cine-ar putea, cînd te privește,
Să nu-ți fie atît, măcar?
Cînd Frumusețea pătimește,
Bărbații-n ajutor îi sar.

O, cine-ar crede că făptura
Ți-a fost primejduită-avan
Și că-a scăpat cu greu de ura
Năprasnică-a unui tiran?[2]

Cînd voi vedea, în lunga-mi cale,
Bizanțul liber de-altădat'
Printre palatele-orientale
Pe care Turcul le-a durat, —

Să știi, domniță, că vestita
Cetate ce-o voi fi văzut,
Îmi va fi și mai îndrăgită
Ca loc în care te-ai născut:[3]

Deși adio-ți spun, rabd focul
Știind că, neputîndu-ți sta
În preajmă, voi cunoaște locul
În care-ai fost și tu, cîndva.

(PETRE SOLOMON)

Strofe scrise la traversarea Golfului Ambrakikos[1]

O lună de argint pe cer s-a-nfipt
La Actium[2], și țărmul i-l sărută.
Aici, pentru-o regină din Egipt[3],
Fu cucerită-o lume, și pierdută.

Privesc mormîntu-albastru-n care zac
Atîția fii ai Romei! De coroană
S-a lepădat Ambiția, pe plac
Spre-a-i face unor ochi de egipteană.

Florență, eu te voi slăvi mereu
În cîntece (precum, pe-a lui mireasă,
Chiar în infern o tot cînta Orfeu),
Cît timp sînt tînăr, iar tu ești frumoasă.

Plăcută era vremea ceea, cînd
Puteai să joci o lume pentru-o fată!
De-ar fi regate cîte rime sînt,
De mulți Antonii ai mai fi cîntată!

Deși-mpotriva Firii poate-o fi,
Vrăjit sînt de-ochii tăi, Florență dragă!
N-am eu o lume spre a ți-o jertfi,
Dar nu te-aș pierde pentru-o lume-ntreagă!

(PETRE SOLOMON)

Versuri scrise după ce am înotat de la Sestos la Abydos

Dacă-n decembrie, Leandru
Noapte de noapte înota
(Cum știe orice suflet tandru)
O, Hellespont[1], prin unda ta;

Dacă sub aprigа vîntoasă
Spre Hera se grăbea, vioi,
Prin valuri, (Vènеră frumoasă,
Mi-e milă, zău, de amîndoi!)

Eu, prea modernă stîrpitură,
Abia îmi mișc — în luna Mai! —
Ciolanele, de udătură,
Crezînd că tot eu-s mai dihai!

De vreme ce, după poveste,
El înota pentru-a peţi,
Iar eu — mă jur că aşa este! —
De dragul Gloriei, — ar fi

Cam greu de spus anume cine
A cîştigat. Destin cumplit!
El s-a-necat; cît despre mine,
De friguri m-am îmbolnăvit.

(PETRE SOLOMON)

Inscripţie sub un tablou

Icoană a dragostei fugare,
Acum, cînd te-am pierdut de tot,
Doar ca şi lacrimile-amare
Din deznădejde mă mai scot.

S-a spus că Timpul lecuieşte
Durerea: nu-i adevărat!
Din a nădejdii moarte-mi creşte
Memoria ce te-a păstrat.

(PETRE SOLOMON)

Pentru Thyrza[1]

Nu-i nici o lespede măcar
Să spună taina ta, uitată
De toţi, afar' de unul, doar, —
O, pentru ce zaci îngropată?

Atîtea mări ne despărţeau
Şi totuşi, dragă mi-erai mie!
Prezent şi viitor voiau
Să ne-ntîlnim: n-a fost să fie!

O, de-ar fi fost — doar un cuvînt
De mi-ai fi spus, de despărţire,
Mi-ai fi vorbit, chiar din mormînt
Despre trecuta-ne iubire!

Căci oare nu l-ai îndrăgit
— Tu, care nu mai suferi, moartă —
Pe cel ce-atîta te-a iubit
Şi încă-n inimă te poartă?

O, cine te-a privit ca el,
În clipa agoniei tale,
Cînd moartea fără drept de-apel
Da ochilor sticloşi tîrcoale?

Tăcut a stat, dar cînd te-ai stins,
Nemaipăsîndu-ţi de durere,
Pe-obrazu-i lacrimi s-au prelins
Şi curg şi-acuma, în tăcere!

Dar cum n-ar curge, cînd noi doi
Am plîns de-atîtea ori olaltă,
Pînă-a pleca cu mai apoi,
Din turla dragostei, înaltă?

Privirile ce le schimbam,
Şi zîmbetele, nevăzute
De nimeni, gîndul ce-l şopteam,
Şi mîngîierile tăcute,

Apoi sărutu-atît de cast
Încît ţinea în frîu dorinţa,
Şi ochii limpezi, în contrast
Cu dorul ce-mi ardea fiinţa,

Şi glasul care mă-nvăţa
Cum să mă bucur, cînd răbdarea
Mă părăsea, şi vocea ta
— Divină îi era cîntarea!

Inelele, apoi — pe-al meu
Îl port mereu, dar unde-i oare
Al tău? — Am suferit mereu,
Dar chinul o să mă doboare!

În floarea vieții mi-ai lăsat
A suferinței cupă — plină.
Doar în mormînt de ni-este dat
A ne-odihni, rămîi în tină!

Dar dacă-n lumi mai bune-ajungi,
Și-ți afli-n ele fericirea,
Dă-mi mie-o parte, să-mi alungi
Neliniștea și pustiirea.

Învață-mă să rabd, — iertînd
Să fiu iertat: iubirea-ți vie
Mi-a fost lumină pe pămînt,
Speranță-n ceruri va să-mi fie!

(PETRE SOLOMON)

O, muzică îndoliată![1]

O, muzică îndoliată,
Eu fug de-aici, de n-amuțești!
Liniștitoare altădată,
Azi sufletul mi-l răscolești.
De-acele zile fericite
Nu-mi aminti, căci n-are rost:
Nu mă mai pot privi, darmite
Gîndi la ceea ce am fost.

Se stinse glasul ce dăduse
Dulceață-acestor sonuri vechi:
Ca un prohod al vremii-apuse
Îmi sună-acuma în urechi!
Da, Thyrza[2] — azi țărînă sfîntă —
Ele de tine îmi vorbesc,
Iar zvonul lor mă înspăimîntă,
Cîndva atîta de ceresc!

Dar prin tăcerea ce mă-apasă
Aud un glas, și mă-nfior:
O voce din mormînt întoarsă,

Al cărei lung ecou sonor
Mă tulbură cu-o îndoială
Ce-mi risipește somnul chiar,
Auzul însă mă înșeală,
Iar pînda mea e în zadar.

O, dulce Thyrza! în trezie
Ca și în somn, ești doar un vis —
O stea a cărei rază vie
A strălucit peste abis
O clipă doar. Însă cel care
Pe-al vieții drum va mai umbla,
Va plînge raza trecătoare,
Ce i l-a luminat cîndva.

(PETRE SOLOMON)

Cuvîntare rostită la deschiderea Teatrului din Drury Lane

Sîmbătă, 10 octombrie 1812

În noaptea ceea, biata noastră uroe
Văzu al Dramei Turn[1] dînd să se surpe;
Ardea-ntr-un ceas lăcașul lui Apolo —
Nici Shakespeare, vai, nu mai domnea acolo!
Voi, ce priveați la jalnica ruină
Batjocorită de acea lumină,
La zidurile sparte ce-alungau
Din ceruri noaptea, cînd se înălțau
Ca stîlpii Israelului, prin norii
De foc, făcînd ca umbrele vîlvorii
Să cadă pe Tamisa uluită,
În vreme ce mulțimea-nghesuită
În jurul templului arzînd, privea
Cu groază focul care-l mistuia
Și care-și trimitea spre cer, departe,
Lungi fulgere, din zidurile sparte,
Pînă ce zgura puse stăpînire
Pe-mpărăția Muzei, dînd de știre
Că s-a sfîrșit!... Ci spune-ți-mi, acum,
Vreți ca lăcașul nou — dar nicidecum

Lipsit de măreție — să cunoască
Aceeași glorie, să strălucească
La fel ca vechiul Templu,-n vremuri noi
Fiind de Shakespeare vrednic — și de *voi?*

Da, trebuie, căci vraja ăstui nume
Sfidează Timpul și sfințește — anume
Lăcașul nou, pe vechea temelie:
Unde-a mai *fost*, deci, Drama iar *să fie!*
Clădirea însăși, vraja o vădește:
Să ne mîndrim cu ea, e omenește!

Lăcașul nou, cu vechiul se măsoară.
O, de-am putea, din cel de-odinioară
Ghici vreun semn, — în vreun moment propice
Noi nume poate e-au să se ridice,
La fel cu-acelea ce sfințiră Templul!
Aici, la Drury, a fost dat exemplul
Supremei arte-a Siddons[2]-ilor, care
Îl răscolea pe omul cel mai „tare".
Aici crescură laurii tîrzii
Culeși de Garrick[3]; tot aici veni
Și Roscius[4], plin de lacrimi, ca să-și ia
Adio de la public... N-ar strica,
Socot, ca florile de pe morminte
Să răsplătească spiritul fierbinte
Al celor vii! Chiar Drury vă îmbie —
De vreți ca Muza lui să reînvie,
Nu-i refuzați cununa, drept răsplată,
Menandru[5]-lui ce astăzi se arată!
Nu-i mai cinstiți pe morți doar! — Dragi ne sînt
Acele zile strălucite, cînd
Pe scenă mai juca un Garrick, iar
Un Brinsley[6] mai scria, pătruns de har.
Moștenitori ai trudei lor, făloși
Ca orice nobili, cu acești strămoși —
Precum fuseseră și *ei*, cu-ai *lor*, —
Pocalul Amintirii, sclipitor,
Împrumutîndu-l de la Banquo[7], voi
Să-i preamăriți pe vrednicii eroi

Cînd umbrele lor sfinte se perindă
Prin faţa noastră, ca într-o oglindă,
Şi-n loc să-i judecaţi pe-ai lor urmaşi,
Gîndiţi-vă: se-ntrec cu nişte-uriaşi!

Prieteni buni ai Scenei, de la care
Actori şi piese-aşteaptă ori iertare
Ori laude, şi-ai căror ochi decid
Ce trebuie respins sau îndrăgit, —
Frivolitatea dac-a dus vreodată
La glorie, de voi încurajată,
Şi dacă Scena, în declin, a fost
În stare-a întreţine gustul prost,
Necutezînd să-l îmbunătăţească, —
Ea n-are, azi, motive să roşească
Şi poate face critica să tacă,
De-i dreaptă, chiar dacă pe drept atacă.
Voi, care faceţi legea Marii Scene,
Nu ne-njosiţi aplaudînd din lene:
Mîndria-l stimulează pe actor;
Cu-al Raţiunii glas, noi facem cor!

Omagiul adus de-al Dramei sol,
Se-ncheie, după vechiul protocol:
Primiţi, din inimă, urarea *noastră*
De bun venit — s-o cucerim pe-a *voastră*
Am vrea! Cortina se ridică-ndată,
Spre-un teatru demn de Drury de-altădată!
Ca Firea ghid, cu-Englezii critici, fie
Să vă mai fim pe plac, o veşnicie!

(PETRE SOLOMON)

Să-mi amintesc...[1]

Să-mi amintesc, să-mi amintesc de tine!
Pînă cînd apa Letei te-o sorbi,
Ca visul rău, căinţă şi ruşine
Te-or urmări, în fiecare zi!

Să-mi amintesc de tine! Da. Mereu.
Gîndi-va soțul[2] tău că-i ești soție[3],
Ne-om aminti de tine el și eu:
Necredincioasă lui, — dușmană mie.

(VIRGIL TEODORESCU)

Timpului

O, Timp! Tu care porți pe-a' tale-aripe
Capricioase, ore schimbătoare,
Ierni, primăveri, și cu fugare clipe
Spre moarte ne-ndrumezi pe fiecare,

Eu te salut! Mi-ai dat de la născare
Și mie-același dar ca tuturor,
Și totuși, azi, cînd singur în spinare
Îți duc povara, ți-o îndur ușor.

N-aș vrea povara clipelor deșarte
S-o-mpart cu nimeni drag. Deci fii iertat,
De vreme ce cei dragi avură parte
De ceruri sau neantu-ntunecat.

În pace odihnească! Tu, în van,
Ai să împungi cu chinurile tale.
Nu-ți datorez decît sărmanii ani
Din plin plătiți cu suferinți și jale.

Și dacă chinu-mi mîntui ființa,
Puterea ta asupră-mi a pierit.
Își prelungește-amarul suferința
Dar nu cunoști nicicînd al ei sfîrșit.

Mă bucuram gîndindu-mă că zborul.
Tău, preagrăbit, s-o domoli-ntr-o zi.
Mi-a adumbrit azurul bolții, norul,
Dar chinul nu-l mai poate adumbri.

Ți-a oglindit întunecata-mi fire
Adîncul bolții tale negre, reci.
O stea zvîrli, cîndva, o licărire
Ca să te-ncerce doar, nu pentru veci.

Dar raza ei pierind, nu ești decît
Un gol adînc; și-i demnă de blestém
Orice fărîmă plină de urît
Pe care-o alungăm și iar o vrem.

Schimbări nu poți aduce. Totdeauna
Vei trece-ncet sau grabnic spre hotar.
Ți-or întîlni și alți drumeți furtuna,
Ci-n somnul nostru n-om avea habar.

Și-mi vine să zîmbesc gîndind anume,
La toată cazna ta pe-acest pămînt,
Cînd știu că peste-o piatră fără nume
Cădea-va răzbunarea ta, curînd.

(VIRGIL TEODORESCU)

Sonet, pentru Ginevra

Cu părul blond, cu ochii azurii,
Cu fața palidă, îngîndurată,
Din care deznădejdea-i alungată
De vraja unei mari melancolii, —

Îmi pari atît de-adînc îndurerată,
Încît (de n-aş şti ce bijuterii
De gînd curat ascunzi), te-aş bănui
Că doar de griji lumeşti eşti apăsată.

C-un aer ca al tău (dar cam spăşit,
Cum n-ai temeiuri să fii *tu)*, priveşte
Şi chipul Magdalenei[1], zugrăvit
De Guido[2], — dar al tău îl depăşeşte:
De Pocăință nefiind umbrit,
Virtutea însăşi nu-l dispreţuieşte!

(PETRE SOLOMON)

Aceleiași

Nu de durere palidă ți-e fața,
De gînduri doar! Frumoasă-n chip ciudat,
Încît de s-ar îmbujora vreodat'
De bucurie, i-aș urî roșeața.

Nu ard albaștrii-ți ochi, dar au muiat
Mulți ochi mai tari, — chiar în ai mei, ca ceața
Care-mpînzește cerul, dimineața,
Materne duioșii s-au furișat.

Deși în lungi cosițe te-nfășori,
Blajinul suflet al melancoliei
Pogoară ca un înger dintre nori
Deasupra jalei și a vitregiei.

La blînda-ți măreție mă închin,
Dar nu te pot iubi, vai! mai puțin!

(PETRE SOLOMON)

Odă lui Napoleon Bonaparte

„*Expende Annibalem: — quot libras in duce summo Invenies?*“ — *Juvenal*, Sat. X.

„*Împăratul Nepos a fost recunoscut de Senat, de italieni și de locuitorii provinciei Galia; virtuțile sale morale și talentul său militar au fost celebrate în chip zgomotos; iar toți cei care beneficiau personal de pe urma guvernării sale, proroceau restabilirea fericirii obștești... Prin această rușinoasă abdicare, el și-a prelungit cu cîțiva ani viața, într-o stare foarte ambiguă, aceea a unui împărat în exil, pînă ce...*“ — *Gibbon*, Declinul și prăbușirea imperiului roman.

I

Schimbarea-i gata: regele viteaz,
Bine-narmat cu-alți regi să se măsoare,
E-o căzătură fără nume, azi,
Deși-i în viață! El să fie oare,
Cel care mii de tronuri cucerise

Şi-ntreg pămîntul ni-l acoperise
Cu oase de duşmani? De la cel care
Fusese poreclit „Luceafăr“, cine
A mai căzut atît de jos ca tine?

II

Nesocotitule, de ce-ţi căzneşti
Supuşii, prea plecaţi? Cuprins de-orbire,
Pe tine însuţi, azi, cînd te priveşti,
Înveţi *să vadă*-ntreaga omenire!
Deşi erai atotputernic, doar
Mormîntul era marele tău dar
Făcut supuşilor, buni să te-admire.
Abia căzînd, ai dovedit micimea
Ambiţiei, — s-o vadă şi mulţimea!

III

E-o lecţie de preţ, mai de folos
Războinicilor din viitorime
Decît preceptele care s-au scos
Din cărţile-nţelepţilor, sublime.
E ruptă vraja ce-i schimba, mai ieri,
În idoli pe-acei jalnici cavaleri
Divinizaţi prosteşte de mulţime —
Momîi de lut, cu săbiile trase
Şi frunţile de-aramă, radioase.

IV

Extazul bătăliilor[1], curmat
De glasul de cutremur al Victoriei,
Ce te făcea să simţi cu-adevărat
Că eşti în viaţă, — vanitatea gloriei,
Şi sabia, şi sceptrul, şi acea
Putere fără margini, ce-i vrăjea
Pe oameni, — nu mai sînt acum! Memoriei
Pe care-o porţi în tine, îi vei da,
O, Demon negru, nebunia ta!

V

Distrus distrugătorul, în sfîrșit!
Zvîrlit de la putere-nvingătorul!
Arbitrul soartei altora, sortit
El însuși să-și cerșească viitorul!
Schimbat astfèl, mai poți nutri pe-ascuns
Speranțe-mpărătești, sau ți-e de-ajuns
Că morții-apropiate-i simți fiorul?
O moarte princiară, sau o viață
De rob: o grea alegere-ți stă-n față!

VI

Cel ce tăia, pe vremuri, un stejar[2],
Nu se gîndea la viitoarea plată:
Legat de trunchiul gros, frînt în zadar,
Nici nu-și plimba privirea-n juru-i, roată.
La fel și tu pînă la urmă-ai fost:
În marea ta putere, fără rost
Ți-ai pregătit o soartă-ntunecată!
Tîlharii îi dau codrului tîrcoale,
În timp ce tu-n surghiun te stingi de jale!

VII

Romanul își zvîrlea pumnalul, cînd
Simțea că e pătat de-al Romei sînge·
În aspra-i măreție, preferind
Să plece-acasă, el putea deplînge
Prostia unor sclavi demni de dispreț,
Ce-i ofereau acest sfîrșit măreț,
Deși abia-l putuseră înfrînge.
Doar clipa renunțării la putere
Îl mulțumea: din propria lui vrere.

VIII

Spaniolul[4], de putere sastisit,
Schimba pentru-o chilie-mpărăția
Și, înșirînd mătănii, liniștit,
Îmbogățea subtil teologia:
La bătrînețe avea parte, zău,

De-un trai tihnit, deși n-ar fi fost rău
Să nu fi cunoscut nici tirania —
Legată de un tron împărătesc,
Nici bigotismul prea-bisericesc.

IX

Tu, însă, prea tîrziu te lepezi, vai!
(Cînd fulgerele ți s-au zmuls din gheare!)
De-naltul post de care te-agățai,
În slăbiciunea ta! Și zău ne doare
Să te vedem căzut atît de jos,
Oricît ai fi de rău și ticălos;
Sîntem cuprinși, de-asemeni, de mirare
Că-un ins ca tine a putut să-și facă
Din mîndra lume-a Domnului, o cracă;

X

Sau că o lume-ntreagă-a sîngerat
De dragul unui laș, iar regi de seamă
În fața ta, smeriți, au tremurat
Pe tronurile lor, plătindu-ți vamă!
O, Libertate! Mai de preț ne pari
Cînd pînă și-ai tăi dușmani cei mai tari
Ajung să-și deghizeze marea teamă!
Să nu-și mai lase niciun zbir vreun nume
Mai strălucit, spre-a înșela o lume!

XI

Cu sînge fărdelegile ți-ai scris
— Și nu-n zadar: victoriile tale
Nu mai vorbesc de glorie, și ți-s
Păcatele-ngroșate, infernale:
De-ai fi avut o moarte de soldat,
Un nou Napoleon s-ar fi-nălțat
Spre-a umple iar pămîntu-ntreg de jale —
Dar cine-ar mai zbura așa de sus,
Ca să-ntîlnească-un astfel de apus?

XII

Pus în balanță, lutul omenesc
— Erou sau simplu muritor — totuna-i:
În talgerele Morții, cîntăresc
Toți oamenii la fel. Dar totdeauna
Mi-am spus că-acei mai vrednici dintre ei
S-ar cuveni să scapere scîntei
Pe care nu le-ar stinge nici furtuna.
Atunci, Disprețul n-ar mai face haz
De-atîți cuceritori cu braț viteaz!

XIII

Cum rabdă oare-acest amarnic ceas
Îndoliata floare austriacă[5]
— Împărăteasa care ți-a rămas
Mireasă? Lîngă tine stînd, își pleacă
Ea însăși capul, împărțind cu tine
A despotului detronat rușine
Și pocăința lui tîrzie? Dacă
Te mai iubește-nseamnă că sărmana
E-un juvaer mai scump decît coroana!

XIV

Spre insula-ți pustie pleacă, deci,
Degrabă, și privește bine marea:
Îi poți zîmbi stihiei sale reci —
Ei niciodată nu i-ai frînt spinarea!
Sau plimbă-ți degetul printr-un nisip
Ce cu Pămîntul seamănă la chip,
Acum, cînd i-a sunat eliberarea!
A dascălului din Corint[7] zicală
E scrisă azi pe-a frunții tale coală.

XV

În cușca-ți de captiv[8], de Timur prins,
La ce te vei gîndi, plin de mînie?
„Această lume-*a fost* a mea!" — Cuprins
De nu vei fi de-adînca nebunie
Ce l-a orbit pe-un crai din Babilon[9]

Cînd şi-a pierdut, o dată cu-al său tron,
Şi mintea, — viaţa n-o să întîrzie
Să scape de-acest gînd nesăbuit,
Prea îndelung — şi fără rost — nutrit!

XVI

Sau, ca tîlharul focului din cer[10],
Vei şti să-nduri cumplita lui osîndă,
Pe-o stîncă stînd, sub ghearele de fier
Ale-unui vultur pururea la pîndă?
Proscris de Dumnezeu, afurisit
De oameni, iar acum batjocorit
De Diavol[11], pentru ultima-ţi „izbîndă", —
Cu Prometeu nu pot să te compar,
Căci el, în moarte, demn a fost măcar!

XVII

A fost o zi, a fost o oră cînd —
Stăpîn pe-o Galie pe pămînt stăpînă —
Păreai că te-ai retras, încă avînd
Acea putere absolută-n mînă:
Un gest mai nobil decît o victorie
Ca la Marengo[12], ar fi fost, şi-o glorie
Mai pură ţi-ar fi dat, ca să-ţi rămînă
Prin vremuri numele, umbrit cîndva
De crime, ca de-un nor ce se ştergea.

XVIII

Tu, însă, rege ai ţinut să fii
Şi să îmbraci hlamida purpurie,
De parcă ea te-ar fi putut feri
De amintirile ce te sfîşie!
Unde-i acel veşmînt? şi unde-s toate
Zorzoanele cu-atîta zel purtate —
Coroana, chinga, steaua aurie?[13]
Imperial copil înfumurat,
Nimic din jucării nu ţi-au lăsat?

XIX

O, unde poate ochiul ostenit,
Privindu-i pe cei Mari, să se-odihnească?
Nu-n gloria cu nimbul terfelit
Şi nici în fala regilor, prostească, —
Ci într-un singur om — în Cincinatul[14]
Apusului, da, numai în bărbatul
Ce face omenirea să roşească
Din pricină că nu se află-n lume
Alt Washington[15] — slăvit fie-al său nume!

(PETRE SOLOMON)

Strofe pentru muzică

Nu pot să-ţi spun numele: prea e legat
De chinuri, şi sună profund vinovat.
Doar lacrima de pe obraz e în stare
Să spună ce gînduri mă-ncearcă, amare.

Prea scurte-au fost orele dragostei noastre,
Prea lungi ca în suflete pacea s-adaste!
Din lanţ ne tot zmulgem, mereu ne căim,
Mereu despărţindu-ne, iar ne unim.

A mea fie vina, a ta fericirea!
Mă iartă, iubito, şi uită-ţi iubirea,
Dar inima mea, ţi-e dată în veci,
Doar tu o poţi frînge, din preajmă-mi de pleci.

Smerit lîngă tine-acest suflet al meu
(Cu cei trufaşi, aspru), mă-apasă azi, greu:
Cu tine alături, chiar clipa fugară
Mai dulce ne-ar fi decît orice comoară.

Cu-o tandră privire, c-un simplu suspin,
Mă poţi răsplăti sau mustra pe deplin;
Cei răi n-au decît să se mire că stărui,
Cu buzele tale răspunsul de-mi dărui.

(PETRE SOLOMON)

Întuneric

Era un vis și parcă nu era...
Pe bolta neagră, soarele murea.
Zburau prin spațiu, oarbe, stele reci.
Pămîntul înghețase pentru veci.
Pierise luna, iar fugarii zori
N-aveau putere. Bieții muritori
Înspăimîntați, uitaseră de ei,
Veghind lîngă firávele scîntei
Și înălțînd, pentru lumină, rugi.
Palatele, bordeiele de slugi,
Orașe-ntregi, se mistuiau în foc,
Și oamenii dau buzna la un loc,
La flacăra de ruguri aruncată
Să-și vadă chipurile încă-odată.
Erau ferice numai cei din văi,
Căci aruncau vulcanii vîlvătăi.
O deznădejde mută da ocol.
Pădurile, cuprinse de pîrjol,
Se prăbușeau, înăbușite-n fum.
Cenușă pretutindenea, și scrum.
Iar frunțile, sub sumbra pîlpîire,
Păreau din altă lume. În neștire
Zîmbeau, de ciudă, unii. Alții, însă,
Își ascundeau în palme fața plînsă.
Alții zvîrleau, bezmetici, vrun copac
În flăcări și spre cerul cel posac,
Lințoliu sur, cătau, ieșiți din minți.
Apoi cu bléstem și scrîșniri de dinți
Scurmau țărîna. Păsările-n stol
Băteau din áripi și cădeau în gol;
Înfricoșate, fiarele flămînde
Uitaseră să sfîșie, și blînde
Erau acuma viperele care
Se-ncolăceau, strivite, sub picioare,
Ucise pentru hrană. Cu mînie
Se ridica iar, Marte, să sfîșie
Tot ce-ntîlnea și orice-mbucătură,
Mustind de sînge-o mestecau cu ură
Într-un ungher întunecos. Nici urmă

De dragoste. Pămîntu-ntreg: o turmă
Ce-şi aştepta pieirea, bîntuită
De-o foamete sălbatecă, cumplită.
Grămezi de oase. Gropi pe nicăieri.
Se sfîşiau sleiţii de puteri.
Cîinii-şi mîncau stăpînii. Unul doar
Păzea un leş, pe cîmpul funerar,
De fiare şi de fraţii lui de-asemeni,
Căci oamenii-şi mîncau sărmanii semeni
De foame doborîţi.[1] Deşi flămînd,
El nu clintea. Urla. Pieri curînd,
Lingînd cu jale mîna, ca un sloi.
Piereau, treptat, cu toţii. Numai doi
Locuitori dintr-un enorm oraş
Scăpaseră cu viaţă. Doi vrăjmaşi.
Lîngă-un altar cu focu-aproape stins
S-au întîlnit şi fiecare ins
Zvîrli — ca să-l aţîţe-n graba mare, —
Uitînd de sfinţi — icoane şi odoare.
Au răscolit, cu descărnata mînă,
Cenuşa caldă încă, şi-mpreună,
Cu slaba lor suflare, s-au căznit
S-aprindă focul stins. Au izbutit.
După un timp a început să suie,
De sub tăciuni, o biată flăcăruie.
Şi-atuncea ei, văzîndu-se la faţă,
Răcnind, se prăbuşiră fără viaţă,
Fără-a se recunoaşte, fiecare,
Înfricoşaţi de hîda-nfăţişare,
Căci foamea-şi aşternuse, pe-ndelete,
Pe chipul lor, sălbateca-i pecete.

Era pustie lumea, altădată
Vuind de viaţă, jalnică grămadă,
Fără-anotimpuri, fără-un fir de iarbă:
Un bulgăr de noroi, ţărînă oarbă.
Oceane, lacuri, fluviile toate
Zăceau şi ele mute, nemişcate;
Pluteau pe mare vase părăsite
Cu pînze şi catarge putrezite,
Nici urma unui val: abis de apă,
Fluxul, refluxul putrezeau în groapă,

Căci de pe cer se prăbuş'se luna,
Căzuse din văzduhul mort, furtuna,
Pieriseră şi norii. Bezna grea,
Ea singură, în univers domnea.

(VIRGIL TEODORESCU)

Prometeu

I

Titan! Al omenirii chin,
Mereu dispreţuit de zei,
În ochii-ţi, veşnice scîntei,
S-a oglindit întreg, hain.
Ţi-a fost răsplată suferinţa
Care ţi-a măcinat fiinţa,
Şi lanţul, vulturul, o stîncă,
Tortura crîncenă şi-adîncă
Pe care-o inimă vitează,
Doar solitudinii-o trădează,
În mîndra ei însingurare, —
Dar şi atunci cu-o şoaptă mută
Ca cel de sus să nu-i audă
Suspinul stins în murmurare.

II

Titan! Ţi-a fost prin chinuri scris
Să-nfrunţi necruţătoarea vrere.
Te-a schingiuit, nu te-a ucis,
Căci sumbra cerului putere
Şi-a soartei crudă tiranie,
Suflarea urii care-nvie
Făpturile, şi stă la pîndă
Ca după plac să le doboare,
Nu s-a-ndurat să te omoare:
Eternul chin ţi-a fost osîndă.

Zdrobit ca fierul pe ilău,
Fu, decît chinul tău, mai mare
Necontenita-amenințare
Ce spînzura peste călău.
Tu n-ai vrut să-i arăți destinul
Ce-l cunoșteai, sporindu-i chinul.
Tăcerea ta i-a fost sentința.
Zadarnic l-a-ncercat căința
Căci fulgerul în mîna sa
De spaimă-ascunsă, tremura.

III

Prin îndrăzneala ta divină
Ai vrut s-alungi din lume jalea,
Ai vrut să ne dezvălui calea
Prin judecată, spre lumină.
Deși de Cer împiedicat,
Prin uriașa ta răbdare,
Cumplitul chin ce-ai îndurat,
Prin gîndul nalt ce nu fu-n stare
Pămînt și ceruri să-l doboare, —
Tu ești o pildă de urmat.
Iar pentru toți cei muritori
Un simbol al puterii lor.
Tot omul are, ca şi tine,
O parte de-nsuşiri divine:
Şuvoi mîlos din sursă clară.
Stăpîn pe-a lui ursită-n parte,
Pînă a nu ajunge-n moarte,
El își cunoaște trista soartă
Spre care scurtul drum îl poartă,
Îndurerarea solitară
Muiată-n lacrime și sînge,
Dar ştie că le poate-nfrînge
Prin judecată şi voinţă,
Că va supune, chiar prin chin
Ne'ndurătorul lui destin,
Făcînd din moarte-o biruință.

(VIRGIL TEODORESCU)

Sonet închinat lacului Leman[1]

Rousseau[2], Voltaire[3], De Staël[4] şi Gibbon[5]—iată,
Sînt nume demne de-al tău ţărm, cum eşti
Şi tu de ele demn. Prin toţi aceşti,
Chiar de-ai pieri, memoria ţi-e păstrată.
Te-au admirat, la fel ca lumea toată,
Dar mai frumoase maluri oglindeşti
Prin *ei*, căci inimile omeneşti
Vibrează la ruina-n care-odată
Au stat cei înţelepţi şi plini de har.
O, Lac al Frumuseţii, noi, prin *tine*,
Cînd lunecăm pe apa-ţi de cleştar,
Simţim lumina patimii blajine
Ce se mîndreşte cu nemuritorii
Şi-i dă un trup aeriene glorii!

(PETRE SOLOMON)

Strofe pentru Augusta

I

Cînd totu-n jur se-ntuneca,
Stingînd a minţii strălucire,
Cînd chiar speranţa pîlpîia
Sporindu-mi trista rătăcire,

II

În noaptea cugetului, deci,
Şi-n acel zbucium ce te-mpinge,
Din fire de eşti slab, să pleci
Ştiind că nu mai poţi învinge, —

III

Cînd, în norocul schimbător,
Fugì iubirea hăt-departe,
Lăsînd în loc al urii nor,
Tu mi-ai fost steaua fără moarte.

IV

O, binecuvîntată fii,
Lumină care între mine
Şi noapte-ai stat, ca ochii vii
Ai unui înger pus să-aline! —

V

Cînd norul cel întunecat
Dădu lumina să o zmulgă,
Ea străluci și mai curat
Şi puse beznele pe fugă.

VI

Mai ești în stare să mă-nveți
Ce să înfrunt, cînd n-am scăpare;
O vorbă-a ta e mai de preț
Decît a lumii-ntregi sfidare.

VII

Stăteai ca un copac frumos
Ce peste-un monument își lasă,
Foşnind, frunzișul credincios
Pe creanga tare, mlădioasă.

VIII

Sub ploi şi vînturi, cît de iuți,
Stăteai acolo, — şi-ai sta încă,
În ceasul greu să mă săruți
Cu frunzele-ți ce ştiu să plîngă.

IX

Nici tu nici eu nu vom pieri,
Orice ursită mă aşteaptă —
Iar cerul te va răsplăti,
Căci judecata lui e dreaptă.

X

Iubirea-i trecătoare, dar
A ta în veci nu se va frînge.
Oricît ți-e sufletul de-amar,
Stă neclintit, chiar dacă plînge.

XI

Cînd totu-n jur era pierdut,
Găseam un reazem doar în tine;
Cînd am trecut prin ce-am trecut,
Pămîntu-i, bun, chiar pentru mine.

(PETRE SOLOMON)

Scrisoare către Augusta

I

O, soră, dulce soră! Nu e nume
Decît al tău mai scump și mai curat!
Sînt între noi munți, mări, o-ntreagă lume,
Dar dorul meu se vrea îngemănat
Cu-al tău, nu lacrimile-ți vrea, anume.
Oriunde-aş fi, ți-e chipul neschimbat.
Mi-e scris să umblu-n lume, dar destinul
Mi-e să-mi doresc în preajma ta căminul.

II

De lume, m-aş lipsi, de mi-ar fi dată
Cealaltă fericire, dar tu ai
Şi alte legături, fireşti. Ciudată
E soarta fratelui tău vitreg, vai!
Ca a bunicului[1], dar răsturnată —
Şi nu o pot schimba, nici să mă tai:
Pe mare, nu-şi putea găsi odihna, el;
Eu, pe uscat, n-o pot găsi, la fel!

III

Iar dacă furtunoasa moştenire
S-o port pe-alte stihii am fost sortit,
Mi-am primit partea de nenorocire
De stîncile lumeşti cînd m-am izbit, —
Dar vina e a mea! Acoperire
În paradoxuri, nu mi-a trebuit:
Mi-am fost eu însumi iscusit cîrmaci
Al propriei năpaste, ce să-i faci?!

IV

A mea-i osînda, cum a mea-i şi vina.
O luptă-i viaţa mea, de la-nceput,
Din ziua cînd, o dată cu lumina,
Primit-am soarta, ce m-a abătut
Pe căi greşite. Nu cunosc hodina
În lupta asta. Deseori am vrut
Să-mi spulber lutul, dar acum aş vrea
Să văd ce se mai poate întîmpla.

V

Am supravieţuit, în scurta-mi viaţă,
Unor imperii, dar nu sînt bătrîn;
A anilor mei spumă, ca o ceaţă
Se risipeşte. Încă-mi mai rămîn
Temeiuri de-a privi mereu în faţă
Şi de-a răbda acest destin hapsîn, —
Nici eu nu ştiu de ce. — Se vede treaba
Că oamenii nu suferă degeaba!

VI

Pe semne că în mine se agită
Dorinţa de sfidare, — de cumva
Nu-i deznădejdea rece, zămislită
De prea mult chin. Sau poate-i altceva:
Un aer pur, o climă fericită
(Căci şi acestea ne pot ajuta!)
M-or fi-nvăţat să fiu mai răbdător
Decît cei ce sînt calmi de felul lor.

VII

Mă simt ades ca în copilărie:
Copaci, pîraie, flori, ce-şi amintesc
De locurile unde mintea-mi vie
Zburda, pînă-a începe să citesc, —
Îmi ţin, ca şi atunci, tovărăşie,
Şi inima duioasă mi-o topesc.
Ba, uneori parc-aş zări şi-o fată,
Dar nu ca tine, — o, nu, niciodată!

VIII

Priveliştea alpină te pofteşte
Să o contempli. Ieftin simţămînt
E admiraţia ce o stîrneşte.
Dar ea trezeşte şi-un fior mai sfînt:
Singurătatea nu te copleşeşte
În locurile-acestea! Mîndre sînt
Priveliştile, mai ales un lac
— Dar decît lacul *nostru* nu-i mai drag!

IX

O, dacă-ai fi cu mine împreună!
Dar uit, furat de propriul meu dor,
Că lăudam singurătatea, bună
Altminteri, poate, — nu vreau s-o cobor,
Dar nici s-o laud. Plîngăreaţa strună
Nu-mi place, totuşi simt că mă-nfior:
Cam dă-napoi filozofia mea
Şi-mi urcă-n ochi un alt fel de-a vedea...

X

Ţi-am amintit de Lacul[2] nostru-aproape
De-acel Conac, poate pe veci pierdut:
Frumoase-s ale Lemanului[3] ape,
Dar mult mai drag mi-e sfîntul meu ţinut!
Icoana *lui* şi-a *ta*, pe sub pleoape
O port, cît Timpul nu va fi făcut
Din ele harcea-parcea, chiar de-s, poate,
Ca alte lucruri dragi, abandonate!

XI

Întregul univers se desfăşoară
În faţa mea. Naturii-i cer puţin:
Să mă-ncălzesc la soarele-i de vară,
Să-mi scald privirea-n cerul ei senin,
Iar chipu-i, fără mască să-mi apară,
Adică blînd. Naturii mă închin —
Prietena dintîi, azi soră bună —
Pînă-om putea fi iarăşi împreună.

XII

Pot renunţa la orice simţăminte
Afar’ de-acesta, căci e strîns legat
De însăşi viaţa mea. Mi-aduc aminte
De primele-mi mişcări. — De-aş fi-nvăţat
Să mă feresc de gloată mai-nainte,
N-aş mai fi fost de patimi sfîşiat
Şi n-aş mai fi-ndurat atîtea rele,
Iar *tu* n-ai mai fi plîns cu lacrimi grele.

XIII

Ce-aveam eu cu Ambiţia deşartă,
Cu Dragostea, cu Faima (mai ales!)?
Şi totuşi, în a sufletului poartă
Bătîndu-mi, nechemate, au purces
A mă preface într-un *nume* — soartă
Pe care n-o voiam! Bine-nţeles
Că totul s-a sfîrşit: acum, sînt iarăşi
Cu gloata anonimilor tovarăş.

XIV

Cît despre viitor, — al omenirii
N-aşteaptă de la mine prea mult, ştiu!
Am supravieţuit, văd, prăbuşirii
Atîtor lucruri! Dat mi-a fost să fiu
De-a pururi treaz, ’naintea împlinirii
Unui pătrar de veac, cu vai cu chiu, —
Trăind o viaţă, pe cît înţeleg,
Ce-ar fi putut să umple-un veac întreg.

XV

Mi-ajunge timpul ce-mi rămîne-n față
Și-s mulțumit și de trecutul meu,
Căci printre-atîtea lupte, ca o hoață
S-a furișat și fericirea... Eu,
De-aci-nainte, cît voi fi în viață,
Îmi voi urma simțirile, mereu!
Și nu ascund că sînt în stare încă
Să mă-nchin Firii, cu-o gîndire-adîncă.

XVI

Mă știu, în inima ta, soră dragă,
La adăpost, cum ești și tu-ntr-a mea.
Am fost — și sîntem — o făptură-ntreagă:
Să ne despartă, nimeni n-ar putea!
Departe sau aproape, noi, din leagăn
Pîn'la mormînt rămînem gemeni, da!
Încet sau grabnic moartea dacă vine,
Ce s-a legat întîi, mai strîns se ține!

(PETRE SOLOMON)

Versuri scrise cînd am aflat că doamna Byron e bolnavă

Erai mîhnită — eu eram departe;
Erai bolnavă — eu printre străini!
Credeam că unde-s eu, nu-i sănătate,
Nici bucurie nu-i, ci numai chin!
Așa să fie? — Da, se-adeverește
Ce prevăzusem: sufletul zdrobit
Se face rece, mintea se chircește,
Iar jalea strînge-avutul risipit.
Nu în furtună, nici în bătălie
Simțim că amorțim și morți ne-am vrea,

Ci-n liniştea *de după*, cînd ni-e vie
O parte doar, iar pierderea e grea.

Sînt răzbunat! — Aveam de ce, vezi bine!
Oricît aş fi putut păcătui,
Nu *tu* puteai să-mi fi Nemesis[1], — cine
Ţi-e-aproape, nu te poate pedepsi!
Cei milostivi ştiu mila: deci, şi tu,
O poţi primi, dacă-o cunoşti... De nu...
Ţi-s nopţile, acum, de somn lipsite —
Oricît te-ar linguşi, dureri cumplite
Ţi-e dat să simţi, şi de nevindecat!
Căci dormi pe-un blestem prea înfricoşat.
Durerea semănată-n mine cată
Prin chinul tău să fie răzbunată!
Avut-am mulţi duşmani, dar nu ca tine:
De ceilalţi mă-apăram cum se cuvine,
Puteam să mă răzbun, ori să mi-i fac
Prieteni; împotriva-ţi, n-aveam leac,
Căci, fără teamă de nimic, ferită
De însăşi slăbiciunea ta, iubită
De mine, cu o dragoste în stare
De dragul tău să-i cruţe pe cei care
Nu trebuiau cruţaţi, — mi-ai înălţat
(Iar eu, nesăbuit, te-am ajutat)
Un monument al multelor păcate
Imaginare sau adevărate!
Morală Clitemnestră[2], ţi-ai vîrît
În mine spada şi mi-ai doborît
Nădejdea, faima, tihna — viaţa bună
Ce-ar fi putut să dăinuie-n furtună,
De nu m-ai fi trădat, c-un suflet rece,
Şi să-şi găsească-un ţel, decît să plece!
Dar tu virtutea ţi-ai schimbat în viciu
Ca să-ţi astîmperi furia de-acum
Şi poate setea de bănet, precum
Şi ca să faci din viaţa-mi un supliciu.
Şi astfel, adevărul care-alt' dată
Te însoţea mereu, te-a părăsit,
Lăsîndu-te să minţi, „nevinovată",
Să-mprăştii zvonuri bune de bîrfit,
Ochiade mincinoase pe tăcute,

— Mult mai utile, deşi precaùte —
Acestea toate, şi-altele la fel,
Mijloace urmărind acelaşi ţel,
Şi vrednice de-un Ianus[3], îşi găsiră
Loc în filozofia-ţi. Nu mă miră
Că ţelul ţi-ai atins, cu-aşa mijloace:
Dar ce-mi făcuşi, cu ţie nu-ţi voi face!

(PETRE SOLOMON)

Visul

I

Ni-i viaţa dublă: somnul îşi are lumea lui —
Hotărnicind tărîmul ce s-a numit greşit
Viaţă şi moarte. — Somnul îşi are lumea lui:
Fantastic, fără margini imperiu, străbătut
De-a visului suflare, ce trece încărcat
De bucurii şi lacrimi, de zbucium sau tăceri.
Ades, străbate visul, chiar trezi, al nostru gînd,
Presară plumb asupră-i, sau îl avîntă-n slăvi,
Se-mplîntă-n noi şi-n două fiinţa ne-o despică,
Răstălmăceşte timpul şi-asemeni c-un trimis
Al veşniciei, duhuri recheamă din trecut,
Dezleagă viitorul, căci ele au puterea
Tiranică-a plăcerii şi-a suferinţei. Fac
Ce vor din noi, ce n-am fost nicicînd şi ne-nspăimîntă
Cu umbrele ivite din timpii ce-au apus.
Părelnic e trecutul? Şi visurile-s, oare,
Răsaduri ale minţii? Dezvăluie, o, spirit,
Plămada pe pămîntul acesta risipită,
Spre-a zămisli fiinţe mai mîndre decît noi,
Făpturi ce-au frînt zăgazul nimicniciilor.

Voi povesti-ntîmplarea ce mi-a vădit-o visul
Pe cînd dormeam; căci gîndul, îmbrăţişat de somn,
E-n stare să străbată prin vreme şi să-nchege
O viaţă, în fugarul răstimp al unui ceas.

II

Două făpturi văzut-am, în plină tinereţe,
Sezînd, întinse-n iarbă, pe-un deluşor tihnit,
Colină care-ncheie, cu dulcea-i pantă, şirul
Unduitor de dealuri şi care nu-şi muia
Picioarele în mare, ci, o scăldau, la poale:
Podgoriile, crîngul şi lanurile verzi...
Iar în oceanu-acesta se arăta, ici-colo,
Un coperiş de ţară şi fumul şerpuind
Către senin. Colina de-un brîu era încinsă,
O verde diademă[1] de pomi, sădiţi de mînă
De om, şi nu de mîna capricioasei firi.
Deci fata şi flăcăul, precum v-am spus, priveau
De pe colină: fata, în jurul ei; flăcăul
La ea — la fel de tineri dar osebiţi ca vîrstă.
Se presimţea femeia în ea, precum se-arată
În ceaţa serii, luna, pe cîtă vreme el
Un copilandru încă părea arzînd de dor.
Căci ochii lui în lume un singur chip zăreau:
Al fetei de alături, întipărit în minte
Ca-n veci să nu se şteargă, printr-însa el trăia
Şi glăsuia printr-însa, cutremurat atunci
Cînd ea vorbea şi lumea printr-însa o vedea,
Prin ochii mari ai fetei întrezărea culoarea,
Suflarea-i se-mpletise cu răsuflarea ei,
Şi ea-i era făgaşul noianului de gînduri;
Apropierea numai sau glasul ei şoptit
Făcea să-i năvălească tot sîngele în faţă,
I-l îngheţa în vine, — mereu schimbat la chip,
Dar fără a cunoaşte temeiu-acestui zbucium.
Ea nu-l iubea şi pieptu-i sălta într-un suspin
Gîndindu-se la altul. Ea frate-l socotea
Pe cel de-alături — frate — căci n-avusese frate
Şi se-nvăţase încă din fragedă pruncie
Să îl boteze astfel, ca, ultimul vlăstar
Al unui neam de frunte şi vechi. Era un nume
Care-i plăcea şi totuşi nu-l bucura. De ce?
O să dezlege timpul enigma! De un altul
Era îndrăgostită fecioara. Chiar şi-acum
Ea se gîndea la altul şi cerceta de-acolo,

De pe colină, zarea, nădăjduind că, poate,
Iubitul ei veni-va călare pe-un fugaci[2],
Mai repede ca gîndul, să-i potolească dorul.

III

Dar visu-şi schimbă cursul: văd o străveche casă[3]
Şi-un armăsar la poartă, înveşmîntat bogat,
Iar în capela veche[4], flăcăul[5] despre care
V-am povestit, el, singur, păşind îngîndurat,
Cu faţa pală. Iată-l că prinde-n mînă pana,
Se-aşază, sloveneşte ceva ce n-am putut
Să desluşesc, în palme apoi şi-ascunde fruntea,
Un tremur îl străbate, se scoală şi sfîşie
Cu mînile şi dinţii scrisoarea, dar nu varsă
O lacrimă, ci fruntea-şi înalţă-ngîndurat
Şi liniştit. În vreme ce cugeta, deodată
Femeia mult-iubită-n capelă a pătruns,
Senină, zîmbitoare, deşi ştia prea bine
Ce zbucium îl frămîntă, — ştia, căci ele văd
Dintr-o privire numai — că inima-i tînjeşte
De dorul ei; ea chinul i-l cunoştea şi, totuşi,
Nu-nţelegea nimica. El se clinti din loc,
Cu-o strîngere uşoară şi rece îi luă mîna,
Pe faţa lui, o clipă, se-ntipări noianul
De gînduri tăinuite, dar fără veste, toate
Se stinseră, iar mîna-i căzu fără putere,
Cu paşi înceţi spre poartă porni, dar n-arăta
C-ar vrea să-şi ia adio: se despărţea zîmbind.
Trecu prin greaua poartă-a palatului, urcă
În şa şi-n lumea largă porni. De-atunci nicicînd
N-a mai trecut el pragul bătrîn şi înnegrit.

IV

Se schimbă iară visul; e-acum bărbat, flăcăul,
Aflîndu-şi adăpostul într-un ţinut pustiu,
Dogorîtor, sălbatec, el sufletul şi-l scaldă
În razele de soare, de oameni tuciurii
Înconjurat, şi stranii, — schimbat şi el la chip.
Rătăcitor pe mare şi pe uscat, acum
Era o-ngrămădire de chipuri, îmbulzite
Ca valurile mării deasupra mea, în toate

Trăind de o potrivă. Sub cel din urmă chip,
În arşiţa amiezii zăcea, culcat sub stîlpii
Surpaţi, umbrit de zidu-n ruină, martor mut
Al celor ce-l durară; păşteau pe mal cămile,
Păşteau şi armăsarii, prinşi în pripon, pe mal.
Un om veghea în preajmă,-nbrăcat într-o manta
Ce flutura în juru-i, în timp ce-ntregul trib
Dormea culcat în iarbă, subt baldachinu-albastru
Al cerului, atîta de străveziu şi pur,
Că numai Domnul, singur, se răsfrîngea într-însul.[7]

V[8]

Aici se schimbă visul din nou. Iubita lui
Se măritase-acuma cu altul, dar bărbatul
N-o prea iubea. Departe,-n ţinutul ei natal,
La mii de leghe,-acolo şi-avea acum sălaşul,
Trăind înconjurată de prunci, băieţi şi fete
La fel de minunate ca ea. Dar ia priviţi!
A poposit durerea pe chipul ei şi norii
Lăuntricului zbucium, iar pleoapele-i se zbat
Împovărate parcă, de lacrime neplînse,
Ce deznădejdi o-ncearcă? Dorinţele ei, toate,
S-au împlinit, iar omul care-o iubea atît
N-o tulbură, şoptindu-i cuvinte vinovate,
Nu-i răscoleşte gîndul curat, căci e plecat.
Ce deznădejdi o-ncearcă? De el îndrăgostită
N-a fost şi nu-i dăduse nicicînd vreun prilej
Să creadă că vreodată va fi iubit. Nu el,
Fantasmă din trecutul îndepărtat, venea
În inima-i să-mplînte jungherul suferinţei.

VI

Şi iar se schimbă visul. Pribeagul s-a întors
Şi-l văd păşind în faţa altarului, la braţ
Cu tînăra-i mireasă suavă. E frumoasă,
Dar nu ca steaua dalbă a tinereţii lui[9],
Şi iată cum, deodată, pe chipul lui apare
Aceeaşi tulburare ce l-a cutremurat,
Pe vremuri, în capela bătrînă; pentru-o clipă,
Ca şi atunci, noianul de gînduri tăinuit
I-acoperă obrazul şi piere fără veste

Cum a venit, şi iată-l în linişte rostind
Cuvintele cerute de legămînt, dar glasul
Strein îi pare, totul se-nvîrte-n jurul lui,
Nu vede nici ce este, nici ce-ar putea să fie,
Ci casa veche, sala familială, largă,
Odăile şi locul şi ceasul anumit,
El vede umbra, vede lumina cum coboară,
Prilejul care-l leagă de-acel suprem minut
Şi-o vede pe femeia care i-a fost menită
Cum se strecoară iarăşi umbrindu-i ziua. Dar
De ce, în astă clipă, i se-arătase iarăşi?[10]

VII[11]

Din nou se schimbă visul. Femeia ce-o iubea
Se ofilise-acuma ca după-o boală lungă,
Privirea-i rătăcită, lipsită de lucire,
Părea nepămîntească şi inima-i părea
Că-şi părăsise locul, era acum regina
Unui tărîm fantastic, iar gîndurile ei
Erau o-nvălmăşeală de lucruri fără noimă
Şi forme, nevăzute de alţii, pătrundeau
În ochii ei, vrăjind-o. Era împărăţia
Ciudată-a nebuniei; dar oamenii-nţelepţi
Ajung pînă-n străfunduri, căci au cumplitul dar
De-a-ntrezări izvorul durerii lor. Nu-i, oare,
Acesta telescopu-adevărului ce şterge
Distanţa, despuindu-l de-nchipuiri deşarte,
Şi ne arată viaţa în goliciunea ei?

VIII

Se schimbă visul, iară. Pribeag, ca mai demult,
Şi părăsit de oameni sau socotit vrăjmaş,
Era acum ruina durerii, peste tot
De ură şi discordii întîmpinat, mereu
Sorbind din suferinţă pînă-a ajuns să fie
Ca Mitridat din Pontus[12] care-a sorbit, pe vremi,
Atît venin cu-ncetul, încît, de la un timp,
Nu mai avea putere asupra lui otrava.
Trăia sorbind din chinul ce-ar fi răpus pe alţii,
Prieteni îşi făcuse din munţi şi sta la sfat
Cu stelele, în sînul naturii-nsufleţite,

Şi firea îi deschise adîncul tăinuit,
Imensa carte-a Nopţii o răsfoia şi voci
Venite din abisuri şopteau despre minuni
Şi nepătrunse taine. Aşa-l văzui în vis!

IX

Nimic nu se mai schimbă, căci visul a pierit,
Dar cît de straniu,-ai crede dintr-o poruncă anume,
El mi-a vădit ursita acestor două vieţi,
De parcă-a fost aievea, — în nebunie, una,
Sfîrşind, — şi amîndouă sfîrşind în nenoroc.

(VIRGIL TEODORESCU)

De-acuma n-om mai colinda...

De-acuma n-om mai colinda
Tîrziu, pe ulicioare,
Oricîte patimi ne-ar chema
Sub luna lucitoare.

În piept, ca spada-n teaca sa,
Nici sufletul nu zace,
Şi inima răgaz ar vrea
Iar dragostea vrea pace.

O, nopţile sînt scurte, ştiu,
Cînd dragostea-i dogoare,
Dar n-om mai rătăci, tîrziu,
Sub luna lucitoare...

(VIRGIL TEODORESCU)

Strofe închinate Eridanului[1]

O, rîu ce-ţi mîii rostogolitul val
Prin ţara veche-a dragei mele, cînd
Ea trece, poate, pe abruptul mal
Cu ştearsa mea imagine în gînd,

Oglindă inimii dacă mi-ar fi
Şuvoiul tău adînc şi tulburat,
Tot dorul meu în tine l-ar citi,
Ca unda ta gonind, învolburat.

Oglindă inimii... Dar ce spun? Nu-i
Străfundul tău întunecat şi greu
Ca dorul meu năprasnic şi sîlhui?
Şi nu eşti tu, asemeni cum sînt eu?

De-i potolit de timp, el nu s-a stins
Şi se revarsă peste mal, în gol,
Şi clocoteşte-n pieptul meu, aprins;
Se face-apoi, ca tine, mai domol,

De piedici ostenit... Dar iar, acum,
Ca tine,-alcargă pe orbita sa:
Tu către mare-ţi tai, sălbatic, drum,
Eu, furtunos, mă-ndrept spre draga mea.

I s-o aşterne unda la picioare,
Pe care-o văd acum, vuind sub stînci,
Şi ochii ei, în blînda înserare,
S-or aţinti în apele adînci.

Pătruns de dorul meu te va vedea,
Şi apa ta, din clipa ceea chiar,
Tovarăşe de chinuri, va purta
Mereu cu ea oftatul meu amar.

Ca-ntr-o oglindă ochii-i vor căta
Poate-n şuvoiul de-ai mei ochi privit.
N-am parte nici în vis de soarta ta,
O, val fugar şi-atît de fericit.

Mîhnita undă dusă-i de şuvoi;
Veni-va ea, adusă de-al meu dor,
O, rîu călcat pe maluri de-amîndoi,
De ea spre-adînc, de mine spre izvor?

Nu fluvii şi cîmpii ne-au despărţit,
Ci ne desparte un destin prea crud
Şi ne'mpăcat, la fel de osebit
Ca şi tărîmul unde ne-am născut.

De doamna-acelui ţărm s-a-ndrăgostit
Un biet muntean, cu sîngele de jar
Al soarelui din sud, nerăcorit
Parcă nicicînd de negrul vînt polar.

Mi-e sîngele dogorîtor, o ştiu.
Căci áltfel nu plecam să gust din rău
Şi-n ciuda suferinţelor să fiu
Din nou un sclav al dragostei şi-al tău.

Să lupt e-n van! Văd grabnicul sfîrşit.
Iubind ca mine, tu să te petreci.
Eu colb voi fi, din care-am izbucnit,
Cu inima-mpietrită pentru veci.

(VIRGIL TEODORESCU)

Avatarul[1] irlandez

Irlanda, ca un elefant bătut,
Îngenunchind să urce piticul călăreţ.

CURRAN[2]

Nu se răcise fiica lui Brunswick[3] în mormînt
Şi-n timp ce, către ţărmuri, cenuşa ei plutea,
Zbura semeţul George[4] purtat pe mări de vînt,
Spre insula iubită[5], ca spre mireasa sa.

Da. Erau morţi eroii care-au luptat mereu
Să scapere deasupra Irlandei, prea scurţi ani[6],
Al libertăţii scumpe năvalnic curcubeu,
Fără-a boci şi fără-a se vinde la duşmani.

Da. Zăngănea cătuşa sub zdreanţa de catolic[7];
Înmormîntat senatul, castelul[8] neclintit;
Iar foamea, părăsindu-şi bîrlogul de-ntuneric,
Se întindea departe, pe ţărmul pustiit.

Pe ţărmul fără viaţă, pe care se oprea
O clipă, să privească, cel ce pleca-n surghiun
Şi lanţurile grele în lacrimi le scălda,
Căci temniţă-i fusese acest pămînt străbun.

Dar Mesia[9] regească, enorm Leviatan[10],
Rostogolit de valuri, sosește! Așadar,
Ca pe Isus primiți-l, în noul Canaan[11],
Cu-o numeroasă oaste[12] de servi și bucătari!

În floarea celor șaizeci de ani, fălos, porni
Pe tron să se așeze. Să fie pururi viu
Trifoiul[13] ce-l umbrește! Poate-o-nverzi-ntr-o zi,
Și-n pieptul lui, cocarda purtată pe chipiu!

O, dacă-ar da iar muguri, secătuitul trunchi
Și-ar izbucni izvorul iubirii iar, atunci
Ierta-va Libertatea acest dans în genunchi,
Și cerurile sumbre, uralele prelungi.

Ești pradă nebuniei sau josniciei, azi?
Căci zeu de-ar fi — și nu e decît nevolnic lut,
Cu suflet plin de vicii cît brazde pe obraz —
L-ar rușina primirea de sclavi ce i-ați făcut.

Aclamă-l! Și silește-ți sărmanii oratori
Să-i lingușească fala, căznindu-și mintea. Da!
Pe vremuri, áltfel, Grattan[14] știa, pe-asupritori,
Să-i fulgere cu vorba ce-n sufletu-i ardea.

În veci slăvit să fie acest sublim model,
Cu sufletul lui simplu, dar nobil și frumos,
Avînd ce Demostene[15] n-avea deajuns, căci el
L-a întrecut adesea, dar n-a fost mai prejos.

De fu luceafăr Tullius[16] pe-al Romei mîndru cer
I-au înlesnit urcușul cei dinaintea lui.
Ci Grattan izbucnit-a din fund de vremi, stingher,
Întîiul, cel din urmă, *asemeni nimănui!*

El potolit-a fiara, ca și Orfeu[17], pe vremi;
Ca Prometeu, aprins-a în oameni flacări noi,
Căci tremura tiranul sub crîncenu-i blestem,
Dezmățul, sub privirea-i de foc, dădea napoi.

Dar să nu-mi uit povestea! Robi, déspoți, fără șir,
Festinuri ale foamei și-al suferinței danț!

De-i demnă Libertatea, sclavia e-n delir
Dacă în saturnalii o slobozeşti din lanţ.

Oferă-i mincinoasa splendoare-a jalei tale,
(Precum ponosu-n larmă şi-ascunde un falit)
Palate aurite, şi-aşterne-i-te-n cale,
Sărută talpa celui ce beznei te-a sortit!

Căci dacă-o să-ţi acorde vrun drept acest colos
De-aramă, presimţindu-şi picioarele de lut,
Silit, sau chiar din teamă, el fi-va un biet os
Pe care-l scapă lupul din gură, abătut.

Îşi are, orice fiară, purtarea ei — şi-un rege
Domneşte. Da! Domneşte! Cuvînt ce-a tălmăcit,
De veacuri, tot blestémul ce s-a schimbat în lege,
De la Cezár la George de toţi dispreţuit.

Livreaua pune-o, Fingal[18]. *A lui* înţelepciune
Ridic-o-n slăvi, O'Connell[19], ani lungi de suferinţi
Ca pe-o greşeală-arată-i şi că monarhu-i „june",
Că „desmăţat mai gingaş nu-i altul, printre prinţi".[20]

Albastra ta panglícă, biet Fingal, scutura-va
Cătuşele atîtor catolici? Sau, mai mult
Te va lega de sclavii ce-i laudă otrava
Şi-ntîmpină călăul cu imnuri şi tumult?

Da! „Înălţaţi-i casă!" Da, strîngeţi ban cu ban
Să-i ridicaţi palatul regesc, un alt Babél.[21]
Să-şi rupă de la gură acest norod sărman!
În loc de-azil şi ocnă, duraţi-i un castel!

Aşterneţi-i, acestui Vitellius[22], festin,
Şi îndopaţi satrapul cel lacom, pînă cînd
L-or proclama curtenii, pe George, beţi de vin,
Printre tiranii jalnici, al patrulea la rînd!

Iar mesele-ncărcate să geamă, ca şi voi
Prin veacuri de restrişte! Sub tronu-acestui timp
Silene[23] veşted, vinul să curgă în şiroi
Ca sîngele ce curs-a şi-o curge iar, pe cîmp!

Să nu ridice în slavă doar numele-i, anume!
La dreapta lui se-aţine Seianus[24]. E al tău!
E Castlereagh[25]! Ferice să-l stăpîneşti! Un nume
Rostit cu-o-njurătură, un nume de călău.

Nu. Insula-i natală de loc nu-i ruşinată,
Deşi în roşu sînge el glia i-a scăldat,
Ci-i mîndră de reptila ce-a supt la sînu-i. Iată:
Îi răsplăteşte crima, slăvindu-l ne'ncetat.

Nu l-a atins o rază din geniul ei. Măsură,
Avînt, închipuire, — nimica n-a avut.
Şi nu-ţi vine a crede c-asemenea făptură
Netrebnică, Irlanda vrodată a născut.

Dacă-i e fiu... atuncea sînt mincinoase-acele
Cuvinte: că un şarpe nicicînd n-a strîns la sîn.
Căci astăzi îşi desface scîrnavele inele
Sub calda mîngîiere a regelui hapsîn.

Petrece, linguşeşte, bea, ţipă! Tot mai jos
Ai coborît, Irlandă, sub cruzii-asupritori.
Dar azi atingi abisul cel mai întunecos
Cînd îţi primeşti tiranii cu cîntece şi flori.

Sînt liber şi vreau liber să fie-al tău pămînt!
Umilu-mi glas[26] se nalţă să apere-al tău drept.
Căci pentru tine braţul meu slab ar prinde-avînt
Şi-aş mai afla un zvîcnet în obositul piept.

Nu mi-ai fost leagăn. Însă pe tine şi pe-ai tăi
Eu îi iubesc şi-aproape mi-au fost ai tăi mari fii.
Ţi-am plîns şi eu vitejii care-au pierit prin văi,
Dar astăzi, ca pe vremuri, eu nu-i mai plîng, să ştii.

Căci fericiţi sînt astăzi acolo unde zac:
Grattan, pe urmă Curran şi Sheridan[27], mult timp
Eroi ai elocvenţei, ce-au izbutit, prin veac,
Căderii tale triste să-i dea un nobil nimb.

Să odihnească-n pace pe-al Angliei meleag!
Ei n-aud larma asta. Şi nu le-a întinat
Tiranul şi nici robul ce-a prins de lanţuri drag,
Mormîntu-n care mîndri şi liberi au intrat.

Îţi pizmuiam feciorii cu strălucite minţi
Ce-au semănat cu leşuri al libertăţii drum,
Şi focul din străfundul fiinţei lor fierbinţi.
Îi pizmuiesc, Irlandă, pe morţii tăi, acum.

Şi-atunci cînd cred că, totuşi, nu eşti un neam de rînd,
Servil în deznădejde, strivit de crudul fur
Fără-a clinti, ca rîma sub talpă,-mi vin în gînd
Preagloriosul Grattan şi genialul Moore[28].

(VIRGIL TEODORESCU)

Totul pentru dragoste

O, nu-mi vorbiţi de oameni faimoşi prin fapte mari!
Ni-i faimă tinereţea cu dulcele ei jar,
Căci iederea[1] şi mirtul[2] zilele-i de aur
Sînt mai presus ca toate cununile de laur.

Ghirlandele pe-o frunte pleşuvă ce sînt, oare,
Decît o-nrourată dar ofilită floare?
De ce să-mi încunune, deci, tîmpla o podoabă
Ce nu-i e decît faimei prea-trecătoarea roabă?

O, faimă! De vrodată lăsatu-m-am vrăjit
De laudele tale, tu nu m-ai ameţit
Mai mult ca ochii dragei, căci ei mi-au dat răspuns
Că nu-mi resping iubirea de care m-am pătruns.

Te-am căutat acolo şi te-am găsit în ei.
Ţi-a împletit privirea-i cunune de scîntei.
Aflat-am, în privirile-i de foc,
Şi faimă şi iubire, — la un loc.

(VIRGIL TEODORESC

Plimbarea lui Satan

Rapsodie neterminată

Sosit la două în lăcaş,
Înfulecă, Satan,
Rebel, gătit cu papricaş,
Tocană de sinucigaş,
Iar pe la cinci îşi zise: „M-aş
Plimba oleacă prin oraş.
Să fac rost de-un rădvan.
S-a-ntunecat. Să-i dau deci zor.
Ce-or fi făcînd ai mei? Mi-e dor.
Nu i-am văzut de-un an.

Cu ce să plec? Aud un zvon.
Pesemne trece vrun furgon
Plin cu răniţi. Ia să vedem!
Îmi place să-i aud cum gem.
Dar teamă mi-e c-or sta în drum
Răniţi să-ncarce, că-s duium.
Aş vrea mai repede s-ajung
Şi drumu-i lung.

Caretă-n piaţa Seymour[1] am,
Cupeu la Carlton House[2].
Pocnesc din bici, doi buni amici
Căci vizitii i-am pus.
Eu pentru truda lor le-am spus
Că-i răsplătesc. Ce-ar fi, pe sus,
S-o tai de-a dreptul?“ Dintr-un salt
Din Moscova, sosi, Satan
În Franţa şi spre ţărmul nalt
Zburînd peste ocean, —
Şi s-a oprit din goană, hop!
În casa unui episcop.
Pe-un cîmp de luptă a rămas
Să facă scurt popas,
Să tragă-n nări aroma grea
De pulbere şi pe răniţi
Şi morţi să-i vadă-ngrămădiţi.
Urcat pe-un stog de morţi privea,
Vrăjit, acest pîrjol

Şi corbii-n stol, pe cîmpul gol
Şi-nsîngeratul rîu,
Pe-ntregul plai, te cufundai
În sînge pîn' la brîu.
Rîzînd şi-a zis în sine:
„E bine! Nu-i de mine!"

* * *

Bocea o fată pe-un viteaz:
I se păru un cînt.
Iar cînd cu lacrimi pe obraz
Şi părul ca un blond talaz
Ea peste mort s-a frînt,
Satan căzu-n extaz.
Spre cer şi mort, căta mereu, —
Parcă-ntreba de e un Dumnezeu.
Lîngă bordeiul prăbuşit
Un prunc, în scutec învelit,
Zăcea ca vai de el, —
Toţi în cătun, loviţi de tun
Pieriseră-n măcel.

* * *

Pe stînca noastră se opri
Şi ce-i trecu prin cap?
În noapte, el, ca-n plină zi,
Vedea. O luă la trap
Mărețe fapte ce se-ascund
În beznă le-nsemnă, pe rînd,
Într-un *Jurnal* şi, oameni buni
El îi vîndu, drept acțiuni,
Celor din Row[3], pe-un preţ sărat.
Nici vorbă: i-a-nşelat!

Zări-o momîie de postav
Într-un rădvan de fier,
Răcni, săltîndu-şi coada, grav,
În chip de revolver:
„Căruța-i nouă, văd şi eu,
Birjaru-i piesă de muzeu!"
I-a spus să-şi vadă, deci, de hăț,
De berea din pahar,
De bici, de micul lui desmăț.

„Ca vajnic demnitar,
Îmi place mult, un lord s-ascult.
Nu-i rău nici ca birjar!“

* * *

Spre Westminster[4] o luă, cu gînd
Să intre la Divan
Pe drum află că lorzii sînt
Chemați printr-un firman
Şi-atunci „vechi om de lume“ el,
Dorind să afle cam ce fel
De vorbe-şi spun, s-a furişat
În sală, lîngă împărat.

Pe Liverpool[5], fals înțelept,
Pe Norfolk[6], nu prea nalt,
Lord Westmoreland[7], un alt deştept,
Chatham[8], leit c-un alt
Amic: lord Billy[9], Eldon lord,
Cu jalnic cap de mort,
C-ai lui amici catolici sînt
Netrebnici, el pe rînd
I-a cercetat, şi-a auzit, —
Şi a rămas trăsnit —
Pe-un jude[10] înjurînd avan.
Cică-ar fi spus Satan:
„În iad n-avem apucături
De astea. Tii! Spurcate guri!
Mă duc. Dar de-o vorbi murdar
Şi într-al meu hotar,
O să-l învețe Moloch[11], jos,
Să fie mai cuviincios!“

(VIRGIL TEODORESCU)

Cîntec pentru Luddiți

I

Aşa cum flăcăii de peste-ocean
I-au dat libertății, de sînge tribut,
Noi luptînd *vom muri*

Sau liberi mereu *vom trăi* —
Şi jos cu toţi regii-nafară de Ludd![2]

II

Cînd sabia-i va lua suveicii locul,
Şi cînd tiranul va fi detronat,
Peste trupu-i căzut
Vom azvîrli giulgiul ţesut,
Vopsindu-l cu sîngele lui blestemat!

III

Cu toate că-n vine îi curge-un noroi
Mai negru ca inima-i, va fi un şuvoi
De rouă, din care
Pomul sădit de Ludd va da-n floare,
Printr-al Libertăţii puternic altoi!

(PETRE SOLOMON)

Strofe

Cînd n-ai de-apărat libertatea acasă,
Să lupţi pentru cea a vecinilor, da,
Cu gîndul la Roma şi Grecia, te lasă
Zdrobit pentru glorie, nu pregeta!

A-i face un bine-omenirii e ţelul
Suprem, şi nu-i altul mai nobil sub cer.
Înalţă-i deci sus libertăţii drapelul
Şi-n ştreang de nu mori, vei fi uns cavaler!

(PETRE SOLOMON)

Epigrame

O, Castlereagh[1], un patriot eşti, ca şi Cato[2]:
Decît să-şi vadă Roma-n jug, el a pierit.
Murind ca dînsul, ţara ţi-ai salvat-o;
Tăindu-ţi gîtul, pe englezi i-ai slobozit.

Şi-a tăiat gîtul, deci, — o, ce păcat
Că nu e primul gît pe care l-a tăiat!

Deci, gîtul şi-a tăiat! — Cine anume, vrei să-mi spui?
— Cel ce-l tăiase mai demult pe-al ţării lui...

(PETRE SOLOMON)

Astăzi împlinesc treizeci şi şase de ani

Să înceteze inima-mi să bată
De nu mai e în stare-a le trezi
Pe altele! Dar chiar de nu mi-e dată
Iubirea, voi iubi!

Mi-s zilele ca frunza-n pragul iernii;
S-au dus ale iubirii fructe, flori...
De-aci-nainte caznele şi viermii
Mi-or fi însoţitori!

În pieptul meu un foc stingher mocneşte
Ca-ntr-un vulcan de-a pururi solitar;
Nici o făclie nu se mai hrăneşte
Din rugu-i funerar.

Ale iubirii chinuri — gelozia,
Speranţa, teama, freamătul năuc,
Nu le mai ştiu, li s-a sfîrşit tăria, —
Doar lanţul lor îl duc.

Dar nu *astfel* şi nu *aici* se cade
De-aceste gînduri să mă las, *azi*, dus,
Cînd gloria atît de bine-i şade
Eroului răpus!

În jurul meu văd Grecia, noianul
De săbii şi de flamuri, revărsat.
Mai slobod nu era nici chiar Spartanul
Pe scutul său purtat.

Deşteaptă-te (nu Grecia, ea-i trează!)
O, spirite al meu! Te-ntreabă *cine*
Îţi poate fi o rudă mai viteazǎ,
Apoi ţinteşte bine!

Doboară-ţi pasiunile mărunte,
Nevrednice de un bărbat viteaz!
La zîmbetele Frumuseţii crunte,
Nepăsător fii azi!

De-ţi pare rău de tinereţea stinsă,
La ce bun *să trăieşti?* Nu, mai curînd
Pentru a morţii patrie ne-nvinsă
Dă-ţi sufletul, luptînd!

Sau caută-ţi, căci ţi s-ar potrivi,
Mormîntul unui luptător, — priveşte
În jurul tău, alege-ţi locul, şi
Te odihneşte!

(PETRE SOLOMON)

Din MELODII EBRAICE

Poeziile ce urmează au fost scrise la rugămintea
prietenului meu,
onorabilul Douglas Kinnaird[1]
Ianuarie 1815

Ea lunecă-n splendoare...

Ea lunecă-n splendoare, lesne, —
Ca-n asfinţit un stol de nori,
De soare-nvăpăiaţi, şi-n bezne
Lumină-s ochii-i lucitori, —
Mai gingaşă, din cap la glesne,
Ca raza tainică din zori.

S-ar frînge graţia, cu-o rază
Sau cu-o umbrire mai puţin,
În părul care scînteiază
Sau pe obrazul ei divin,
Pe care gînduri dulci veghează, —
Neprihănit sălaş, senin.

Pe fruntea-i şi-al ei chip ceresc,
Plăpînd şi mîndru totodată,
Culorile parcă grăiesc
Despre o viaţă nepătată
Un suflet blînd, şi tăinuiesc
O dragoste nevinovată.

(VIRGIL TEODORESCU)

Dacă-ndrăgim lumea cealaltă

I

Dacă-ndrăgim lumea cealaltă
Decît a noastră mai presus,
Şi dacă-n sfera ceea'naltă

Durere şi necazuri nu-s,
Iar inimile ne tresaltă
De bucurie,-nseamnă, poate,
Că-i dulce-al morţii ceas, nespus,
Ca zborul în Eternitate!

II

Aşa se cade: fiecare
Oprindu-se pe-al morţii prag,
E plin de-o sfîntă nerăbdare,
Chiar dacă a trăi i-e drag.
Gîndind la vremea viitoare,
De ceilalţi să ne-apropiem
Şi, pe cerescul ei meleag,
Din apa-i veşnică să bem!

(PETRE SOLOMON)

Fiica lui Ieftae[1]

De vreme ce, părinte,-a noastră ţară
A poruncit ca fiica ta să piară,
Plătind izbînda c-un omor păgîn, —
Loveşte, Doamne, dezgolitul sîn!

Sînt fără rost şi lacrimi şi suspine.
Îşi iau privirea munţii de la mine;
Cînd mîna scumpă va da vînt securii
Eu n-am să simt năprazna loviturii.

De-aceea fii, părinte,-ncredinţat
Că sîngele-n copila ta-i curat
Ca binecuvîntarea ce ţi-o cer,
Ca gîndul sfînt ce-mi dă puteri să pier.

În Salem[2], plîng fecioarele că mor;
Tu, fii, părinte, drept judecător.
Ţi-ai mîntuit poporul de robie:
Jertfeşte-mă, întors din bătălie.

Cînd sîngele-mi fierbinte va țîșni
Și glasul ce-ți fu drag va amuți,
Dacă vrodată ți-oi veni în minte,
Să nu uiți că eu mor zîmbind, părinte.

(VIRGIL TEODORESCU)

Răpită într-a vieții floare...

Răpită într-a vieții floare,
Nu zaci sub lespezi de uitare!
Ci roze-ți stau la căpătîi
Cu fragezii boboci dintîi
Şi ramuri plîngătoare...

Pe-albastra undă țîșnitoare
Se va-nclina mîhnirea, stînd
Să-și moaie fruntea în visare, —
Încet călcînd, să nu doboare
Tăcerea din mormînt...

Să mergem! Jalea-i în zadar!
N-aude moarte-al nostru chin.
Să nu jelim? Şi gîndu-amar
Să ne încerce mai puțin?
Tu, ce mă-ndemni să uit și-auzi,
Ai chipul pal, ai ochii uzi.

(VIRGIL TEODORESCU)

Mi-e duhul trist...

Mi-e duhul trist... Degrabă-ncoardă
Lăuta pătimașă, iar,
Cu mîna strunele desmiardă, —
Dă glas murmúrului sprințar.

Nădejdi în suflet de-mi tresaltă
Le va trezi vrăjitul cînt.
Prelinsă, lacrima cea caldă
Va stinge árşiţa din gînd.

Un cînt barbar şi-adînc tu cheamă,
Nu susur dulce de izvor.
Vreau lacrimi, bardule! Mi-e teamă
Că-mi moare inima de dor.

Hrănită-a fost cu întristare,
Zvîrlită într-al nopţii hău.
O va zdrobi un chin prea mare,
Sau va robi-o cîntul tău...

(VIRGIL TEODORESCU)

Plîngeai...

Plîngeai... Picau mărgăritare
Pe-obraz, din ochiul tău senin:
O viorea strălucitoare
C-un strop de rouă, cristalin.
Zîmbeai... Şi a pălit deodată
Safiru-n scînteierea sa:
Ca raza lui, mai minunată,
Privirea ta se revărsa.

Şi-aşa cum împrumută norii
Culori fierbinţi, zburînd pe cer,
Iar mohorîrile-nserării
Lunecătoare, trec şi pier,
Zîmbirea ta o scăpărare
Zvîrlea în negura din gînd,
Şi-n inimă un bob de soare
Se-nvăpăia, străluminînd...

(VIRGIL TEODORESCU)

Te-ai stins...

Te-ai stins de faimă-acoperit!
Azi ţara-n cînt
Slăveşte pe-al ei fiu iubit
Şi neînfrînt,
Şi paloşu-i ce-a slobozit
Acest pămînt.

Căzut-ai... Ci-ntr-un orb mormînt
Nu te-ai surpat.
Nu-ţi curge sîngele-n pămînt:
Ci-nfierbîntat
Zvîcneşte-n noi, căci, tu, nicicînd
N-oi fi uitat.

Restindu-ţi numele, cu-avînt
Vom da asalt!
Fecioare te-or slăvi în cînt
Cu glas înalt
Nu jalea, murmurul lor blînd
E-al slăvii psalt.

(VIRGIL TEODORESCU)

Saul[1]

I

Dacă prin vrăji scoli morţii, scapă
Prorocul, cheamă-l din mormînt!
„O, Samuel! Răsai din groapă!
Priveşte, rege, spectrul sfînt!“

II

Deschisă-i groapa. Samuel, din ea,
În giulgi strălucitor se arăta:
Cu ochi sticloşi, cu mîini uscate, reci,
Şi vinele-ngheţate pentru veci.

Picioarele-i scheletice răsar
Cu oase lucitoare, ca de var;
Piciorul-i descărnat, lucea bizar.
Din trupul țeapăn și din pieptul supt
Suia un horcăit neîntrerupt.
Iar Saul la pămînt s-a prăbușit,
Zărindu-l viu, ca un stejar trăsnit.

III

„Cine-i cel ce scoală morții
Și întoarce drumul sorții?
Rege, tu? Ființa-mi sacră
Zace, țeapănă, în lacră.
Ai să zaci și tu, știu bine,
Rece, mîine, lîngă mine,
Cu-al tău fiu: asemeni mie
O să fiți, pe la chindie.
Eu mă duc. O zi rămîne.
Vom dormi alături, mîne, —
Mucigai și lut. Cădea-va
Seminția ta ca pleava.
Iară tu jungheru-n piept
Ai să ți-l împlînți și-aștept
Să se prăvălească-n glod
Țeasta scumpului tău plod.
Colb în vînturi risipit
Saul și-al lui neam mărit!“

(VIRGIL TEODORESCU)

Deșertăciune-i totul

I

Aveam înțelepciune, faimă, vlagă,
Și tinerețe, sănătate-aveam,
Și vinuri în pocale. Ziua-ntreagă,
La ochii frumuseții mă-nsoream.
Sub mîngîieri simțeam că se topește

Şi sufletul din mine, uneori.
Aveam tot ce pămîntul dăruieşte,
Tot ce-şi doresc sărmanii muritori.

II

Încerc să număr zilele frumoase
Ce-ar fi în stare a mă ispiti
Să le trăiesc din nou, — cele rămase
În amintirea mea. O, n-a fost zi
Şi n-a fost ceas de-adîncă desfătare,
Lipsit de-amărăciune-n viaţa mea —
Nici o podoabă, cît de sclipitoare,
Să nu m-apese, chiar cînd strălucea!

III

Năpîrca de pe cîmp e-mpiedicată
Să muşte, doar prin vrăji şi vicleşug,
Dar cea pe inimă înfăşurată,
Cum s-o alungi, prin care meşteşug?
Ea nu ascultă de înţelepciune,
Cu nici un cîntec nu poţi s-o vrăjeşti:
Îţi muşcă sufletul, pînă-l răpune
Şi nu ai cum să te fereşti!

(PETRE SOLOMON)

Cînd lutu-acesta suferind îngheaţă

I

Cînd lutu-acesta suferind îngheaţă,
Ce drum ia duhul lui nepieritor?
Nu poate nici muri, nici fi în viaţă,
Cînd scapă de veşmîntu-i trecător.
Neîntrupat fiind, oare purcede
Pe-al fiecărei stele crug ceresc?
Sau umple-ndată spaţiul, de-l vede
Pe boltă ochiul nostru omenesc?

II

Un gînd etern şi fără de hotare,
Ce vede tot în cer şi pe pămînt,
Ca o privire largă, păstrătoare
A toate cîte-au fost şi cîte sînt:
Orice-amintire, fie cît de vagă,
Se-arată-n zarea sufletului nost',
Încît cuprinde-ntr-însa lumea-ntreagă,
Cu tot ce este şi cu tot ce-a fost.

III

În haosul ce stăpînea-naintea
Creaţiei pămîntul, ochiul lui
Se va întoarce, căutînd sorgintea
Celei mai 'nalte bolţi a cerului.
Privirea lui, fixată-n veşnicie,
Se va lăţi spre viitorul, cînd
Se va fi frînt întreaga galaxie,
Iar soarele se va fi stins, arzînd.

IV

Lipsit de patimi, pururi va petrece,
De uri şi de iubiri neprihănit;
Ca anii noştri erele vor trece,
Iar anul ca o clipă... Slobozit
În zboru-i fără aripi, peste lume
Se va întinde gîndul lui curat —
Un lucru veşnic şi fără de nume,
Care de moartea însăşi a uitat.

(PETRE SOLOMON)

Viziunea lui Baltazar[1]

Pe tron sta regele şi-n jur
Satrapii. Mii de lămpi ardeau,
Iar cupele de aur pur,

Sacre-n Iudeea, scăpărau,
Şi-n vasele lui Iehová,
Orînduite la festin
Fără oprire gîlgîia
Ca sîngele, păgînul vin.

Dar în acelaşi ceas, ca-n vis,
Pe zid, o mînă fără chip,
Alunecînd uşor, a scris
Ca pe-o tipsie de nisip,
Iar slovele se-nşiruiau
Şi răsăreau în urma ei
Grăbit, de parcă se-ncrustau
Săpate de-un vrăjit condei.

Cînd regele bagă de seamă
Tăcere-n sală-a poruncit,
Şi faţa i-a pălit de teamă
Şi glasul i s-a-mpleticit:
„Chemaţi în grabă, de oriunde
Vestiţii cărturari să vie
Să-mi spună cine vrea să-nfrunte
Regeasca noastră bucurie!“

Dar învăţaţii din Caldeea[2]
Să tălmăcească n-au ştiut.
Şi slovele-au rămas, de-aceea,
Mai tainice, pe zidul mut.
Iar cei din Vavilon, bătrînii,
Vestiţii cărturari şi vraci,
Văzînd pe ziduri urma mînii
Ei n-au putut a-i fi tălmaci.

Ci iată că, prinzînd de veste,
Un tînăr şi străin proscris
Veni la curte, într-aceste,
Şi-a înţeles pe zid ce-i scris.
Sub faclele, ce-n bagdadie
Ca niciodată-au strălucit,
Citi această profeţie
Ce-apoi s-a şi adeverit.

„E Baltazar gătit de groapă.
Răpus regatul lui semeț.
Ușor e ca un fulg pe apă
Şi-i lut nevolnic, fără preț.
E giulgiu mantia-i regească,
Și perna — piatră de mormînt,
Stau mezii-n poartă să-l pîndească,
Iar perșii-n scaun vin, curînd!“

(VIRGIL TEODORESCU)

O, soare-al celor fără somn...

O, soare-al celor fără somn! Stea a-ntristării
Ce licărești înlăcrimată-n geana zării,
Tu ce străpungi, fără s-alungi, bezna tăriei, —
Cum semeni cu-amintirea bucuriei!
Eşti ca lumina zilei de-altădată,
Scăpărătoare pururi și-nghețată,
Raza ce-n noapte chinul ți-l petrece:
Îndepărtată, limpede și rece.

(VIRGIL TEODORESCU)

Nimicirea lui Senacherib[1]

Pîndea ca lupul turma, asirul pe coclaur,
Cu oștile-nmuiate în purpură și aur,
Cu lăncii lucitoare ca stelele pe mare
Cînd valu-n Galileea[2] e-albastru-n înserare.

Ca frunzele pădurii, cînd vara-i încă verde,
În asfințit stindardul oștirilor se pierde,
Ca frunzele pădurii, cînd toamna se abate,
A doua zi zac toate înfrînte, spulberate.

Al Nimicirii Înger[3] şi-a-ntins aripa-n vînt
Şi a suflat asupra duşmanului înfrînt,
Şi ochii dintr-o dată încremeniră, reci,
Şi zvîcnetul din inimi a îngheţat pe veci.

Cu nările răsfrînte,-nfocatul armăsar
Zăcea, lipsit de suflul galopului sprinţar,
Şi spuma rece-a goanei sta risipită-n iarbă
Ca spulberele apei lovind în stînca oarbă;

Zăcea şi călăreţul cu chipul pal, strivit,
Cu fruntea-nrourată, pieptarul ruginit,
Şi suliţele frînte şi trîmbiţa sta mută,
Stindardele stinghere, în tabăra tăcută.

Şi în Asur[4] vădane jelesc, iar pe altar,
În templul Baal[5], în ţăndări sar idolii de var,
Şi vlaga seminţiei ce-a ocolit-o spada,
Sub ochii Celui Veşnic topită-i ca zăpada.

(VIRGIL TEODORESCU)

Un duh trecu deodat' prin faţa mea

După Iov[1]

I

Un duh trecu deodat' prin faţa mea
— Părea c-al veşniciei chip avea.
Pe ochii tuturor căzu o ceaţă,
Şi doar ai mei priveau divina faţă;
Îmi tremura pe oase carnea, cînd
O auzii deodată cuvîntînd:

II

„Mai drept e omul decît Domnul, oare?
Şi mai curat decît acela care
Nu-i nici de îngeri mulţumit deplin?
Un boţ de lut, trăind şi mai puţin
Ca fluturii, pîn-la ivirea lunii,
Şi orb la soarele înţelepciunii?“

(PETRE SOLOMON)

PELERINAJUL LUI CHILDE[1] HAROLD

Roman[2]

> *„L'univers est une espèce de livre dont on n'a lu que la première page, quand on n'a vu que son pays. J'en ai feuilleté un assez grand nombre, que j'ai trouvé également mauvaises. Cet examen ne m'a point été infructueux. Je haïssais ma patrie. Toutes les impertinences des peuples divers, parmi lesquels j'ai vécu, m'ont réconcilié avec elle. Quand je n'aurais tiré d'autre bénéfice de mes voyages que celui-là, je n'en regretterais ni les frais ni les fatigues.“*
>
> *Le Cosmopolite ou le Citoyen du Monde*, par Fougeret de Monbron, Londres, 1753.*

Traducere de AUREL COVACI

---

* „Universul este ca o carte din care n-ai citit decît prima pagină dacă nu ți-ai văzut decît propria țară. Am răsfoit destule asemenea pagini, și pe toate le-am găsit la fel de proaste. Dar această încercare n-a fost zadarnică. Îmi uram patria. Cusururile altor popoare, printre care am trăit, m-au reimpăcat cu ea. Chiar dacă n-aș fi tras din călătoriile mele decît acest folos, nu mi-ar părea rău nici de cheltuieli, nici, de osteneală.“

Cosmopolitul sau cetățeanul lumii, de Fougeret de Monbron, Londra, 1753 *(fr)*.

PREFAȚĂ

(La Cînturile întîi și al doilea)

Poemul de față a fost scris, în cea mai mare parte, în locurile în care se desfășoară acțiunea. A fost început în Albania, iar episoadele referitoare la Spania și Portugalia au fost concepute pe baza observațiilor făcute de autor în aceste țări; aceste precizări sînt poate necesare pentru a garanta corectitudinea descrierilor. Peisajele schițate se referă la Spania, Portugalia, Epir, Acarnania[4] și Grecia. Deocamdată, poemul se oprește aici: felul cum va fi primit va hotărî dacă autorul se poate aventura să-și conducă cititorii spre capitala Răsăritului, prin Ionia și Frigia[5]: aceste două cînturi nu sînt decît o încercare.

Un erou imaginar a fost introdus în poem, cu scopul de a lega între ele diferitele părți componente, ceea ce nu înseamnă că autorul nu-și poate îngădui unele digresiuni. Unii prieteni ai mei, ale căror păreri le respect, mi-au sugerat că s-ar putea să fiu bănuit că acest erou imaginar, Childe Harold, ar întruchipa un personaj real. Declar, o dată pentru totdeauna, că Harold este o creație a imaginației mele, pentru scopul mai sus amintit.

Unele particularități triviale și detalii pur locale ar putea constitui un temei pentru asemenea supoziții, dar sper că, în punctele principale, nici nu poate fi vorba de asta.

Cred că este aproape superfluu să menționez că numele Childe (să ne amintim de „Childe Waters“, „Childe Childers“ etc.) a fost ales ca fiind mai pe potriva structurii de modă veche a versificației. Fragmentul „Noapte bună“, de la începutul Cîntului întîi, mi-a fost sugerat de „Noaptea Bună“ a lordului Maxwell din ale sale *Cîntece grănicerești*, editate de dl. Scott.

E posibil ca, în Cîntul întîi, unele pasaje să pară reminiscențe ale diverselor poeme despre Spania, publicate în decursul anilor[6], dar acestea nu pot fi decît un efect al întîmplării, căci, cu excepția cîtorva strofe, cea mai mare parte a poemului a fost scrisă în Levant[7].

Strofa lui Spencer[8] se caracterizează printr-o mare varietate de tonuri, după opinia unuia dintre cei mai buni poeți ai noștri: „Nu de mult — zice doctorul Beattie[9] — am început un poem în stilul și în metrica lui Spencer; și îmi propun să-i dau frîu liber înclinației mele, trecînd de la un ton glumeț la unul elevat, de la descriptiv la sentimental, de la duios la satiric, după capriciile stării mele sufletești, căci forma prozodică pe care am adoptat-o îmi îngăduie orice".

Bizuindu-mă pe o asemenea autoritate, și pe operele unor poeți italieni de primă mînă, cred că nu este cazul să mă justific pentru varietatea de tonuri la care recurg. Dacă nu voi izbuti, mă împac totuși cu gîndul că acest fapt se va datora unor imperfecțiuni ale mele, și nu formei în sine, consacrată de un Ariosto[10], un Thompson[11] și un Beattie.

Londra, februarie 1812

ADAOS LA PREFAȚĂ

Am așteptat ca aproape toate periodicele noastre să-și distribuie porția lor de critică. N-am nimic de obiectat împotriva justeței observațiilor lor în general; ar fi greșit, din parte-mi, să protestez împotriva neînsemnatelor lor critici; căci, poate, dacă ar fi fost mai puțin îngăduitori, ar fi fost mai sinceri. Toți, în general, și fiecare, în particular, primească deci mulțumirile mele pentru generozitatea lor. Asupra unui singur punct aș hazarda, totuși, o observație: Printre multele reproșuri ce cu deplină dreptate mi se aduc, unele se referă la caracterul extrem de indiferent al „rătăcitorului Childe" (despre care, în pofida unor aserțiuni contrarii, susțin totuși că este un personaj imaginar), accentuîndu-se faptul că, în afară de anacronism, Childe Harold se comportă cît se poate de *necavalerește*, bine știindu-se că timpurile cavalerismului au fost timpuri ale Dragostei, Onoarei, ș.a.m.d. Se întîmplă însă că minunatele timpuri de odinioară, cînd înfloreau *l'amour du bon vieux temps*, *l'amour antique*, au fost o epocă de corupție neegalată în decursul istoriei. Cei ce mai au îndoieli asupra acestor fapte, pot consulta cartea lui Sainte-Palaye[12], oprindu-se mai cu seamă la pagina 69 a volumului II. Jurămintele cavalerești nu erau respectate mai mult decît oricare alte jurăminte; cîntecele trubadurilor nu erau mai decente decît ale lui Ovidiu, dar cu siguranță că erau mult mai puțin rafinate. În *les cours d'amour, parlements d'amour, ou de courtoisie et de gentillesse,* deslușești mai multă dragoste decît curtoazie și gentilețe. Roland[13] și Sainte-Palaye aduc dovezi în această privință.

Orice observații i s-ar putea aduce acestui neîncîntător personaj Childe Harold, nu se poate spune despre al că nu ar fi fost un adevărat cavaler: *no waiter but a knight Templar,* nu un ospătar de cîrciumă ci un templier[14]. Sînt convins că Sir Tristrem și Lancelot[15] n-au fost mai buni decît se cădea să fie, cu toate că sînt personaje cît se poate de poetice și adevărați cavaleri *sans peur* dar nu *sans reproche.* Dacă povestea despre instituirea Ordinului Jartierei[16] este adevărată, cavalerii lui au purtat vreme de secole însemnele unei anume contese de Salisbury[17], de moravuri îndoielnice. Atît despre acea epocă a cavalerismului. Burke[18] n-avea nici un motiv să regrete dispariția acestei instituții, chiar dacă Maria Antoaneta[19] a fost la fel de virtuoasă ca majoritatea doamnelor în onoarea cărora se rupeau lănci și cavalerii erau doborîți de pe caii lor.

De la Bayard[20] și pînă la Sir Joseph Banks[21] (cei mai caști și mai celebri cavaleri ai timpurilor străvechi și ai celor moderne) puțini fac excepție de la această regulă; și mă tem că și unele investigații superficiale ne-ar fi de ajuns pentru a nu mai regreta aceste ridicole mascarade ale Evului Mediu.

Îl las pe Childe Harold să-și ducă viața pe măsura firii lui; mi-ar fi fost mult mai plăcut și bineînțeles mult mai lesne să descriu un caracter mai fermecător. Mi-ar fi fost mai lesne să-i trec cu vederea cusururile, să-l fac să acționeze mai mult și să exprime mai puțin, dar niciodată n-am intenționat să fac din el un model; mai degrabă m-am străduit să dovedesc că perversiunea precoce și imoralitatea duc la saturație față de plăcerile din trecut și la dezamăgire față de cele prezente, și că pînă și frumusețile naturii și bucuria călătoriilor (cu excepția ambiției, cel mai puternic dintre toți factorii stimulatori) se pierd într-un suflet astfel alcătuit, sau, mai bine zis, greșit îndrumat. Dacă aș fi continuat Poemul, trăsăturile de caracter ale eroului meu s-ar fi aprofundat pe măsură ce m-aș fi apropiat de final, căci ceea ce-mi propusesem era, cu cîteva diferențe, să schițez figura unui Timon[22] modern, sau, poate, a unui Zeluco[23] poetic.

Către Ianthe[1]

O, nici pribeag pe vatra sfintei țări,
Ce-i leagăn Frumuseții din vechime;
Nici chiar în ale inimii visări,
Asemeni ție n-am văzut pe nime,
De farmec plină, toată frăgezime.
Chiar de te văd, greu ți-ar putea descrie
Nespusa vrajă ale mele rime.
Cum, pentru alți ochi, ar putea să-nvie,
Atunci, a frumuseții tale pildă vie?

O, de-ai rămîne-așa cum ești, păstrînd
Făgada primăverii, diafană!
Din ochi vărsînd al inimii foc blînd,
Iubirii fără aripi fii icoană,
Făptură pură, dulce neprihană
Și ea, iubirea, care azi, mereu,
Din strălucirea ta își trage hrană,
Își vede viitorul curcubeu
Divin, ce risipește tot ce-i trist și greu.

Sînt fericit, o, zînă din Apus,
Că-s vîrstnic pentru tine[2] — și că pot
S-admir, de a ta vrajă nerăpus,
Cum dă în pîrg al nurilor tăi rod;
Că n-am să văd cum timpurile-i rod;
Că, unde inimi sîngera-vor crunt,
N-o să mă strîngă-al turburării nod
Și tristă soarta lor eu n-am s-o-nfrunt,
Căci chinului Iubirii supus eu nu mai sunt.

Privirea-ţi de sălbatică gazelă,
Ba sperioasă, ba-ndrăzneaţă foarte,
Orbind şi cucerind de se revelă,
Aplece-se şi spre această carte;
De al tău zîmbet tandru aibă parte
Doar aste versuri ce le-am strîns în file;
Eu aş ofta, de dragostea n-ar arde.
Şi nu-ntreba de ce unei copile
Le-nchin, ci-un crin s-adaugi cununii mele-umile.

Astfel, cu-ale-ntîmplărilor imagini
Se împleteşte chipul tău de fată.
Tu cea dintîi apari în aste pagini —
Şi ultima vei fi de toţi uitată.
Se-ndrepte mîna ta catifelată
Spre lira mea, cînd n-oi mai fi pe lume.
Îmi este mare fericire dată:
Că-ntîiul, Ianthe, te-am cîntat pe lume!
Prietenia-ntrece speranţa pe-astă lume.

Cîntul întîi[1]

I

Tu, Muză,-n Hellasul divin născută
Şi plămădită după vreri de bard,
Te plictiseşte-ades cîte-o lăută,
Dar să te chem la lira mea eu n-ard.
Des pe-al tău rîu[2] ajuns-am prin hazard
Şi-am plîns pe racla delfică[3] pustie,
Doar cu izvorul stînd suspin să-mpart.
Nu, cele nouă muze nu renvie,
Să verse har în cînt prea plin de modestie.

II

Trăia cîndva prin Albion[4] un june,
Virtuţii însă nesupus prin fapte,
Căci ziua-şi petrecea-n scrînteli nebune,
Rănind cu chefuri somnoroasa noapte.

Vai, vai, neruşinat era cît şapte
Cînd se deda orgiilor fatale,
Nimic plăcîndu-i minţii lui necoapte
Decît tovărăşiile carnale
Cum şi cheflii de soi ori doar de trei parale.

III

Childe Harold se chema — dar despre nume
Şi stirpea lui n-am chef să spun nimic.
Spun doar că, poate — avea ceva renume
Şi glorioasă ar fi fost un pic.
Dar gloriosul nume, chiar antic[5],
O faptă rea-l condamnă şi suprimă.[6]
Din groapă nu poate-un fălos bunic,
Nici proza, nici minciuna-n dulce rimă,
Blazon pe fărdelegi să pună, sau pe-o crimă.

IV

La ceas de-amiezi, Childe Harold, într-o zi,
Se zbenguia ca fluturaşii-n soare.
Nu se gîndea că ziua lui ar fi
Putut s-o spulbere o rece boare.
Din ea prinsese-un sfert abia să zboare,
Cînd îl lovi ca o calamitate
Scîrbia vieţii întru-ndestulare.
Simţea cum ca-n chilie ferecat e
În ţara lui, acum urînd-o peste poate.

V

Trecut el prin Păcat, prin labirintu-i,
Nici n-avusese remuşcări nicicînd.
Oftase-ades, doar uneia iubindu-i
Făptura[7], dar frumosul înger blînd
Să fie-a lui nu mai putuse cînd
El părăsise dulcea, casta clipă,
Spre un sărut vulgar curînd zburînd.
Tocîndu-i zestrea-n lubrică risipă,
Fugise de a căsniciei pace-n pripă.

VI

O, inima-l durea acum amar,
Urînd şi Bacchanale[8] şi agape,
Ar fi vărsat şi lacrimi dînsul, dar
Mîndria i le îngheța sub pleoape.
Prinzînd în dulci visări să se îngroape,
Dori să părăsească țara asta,
Spre zări toride navigînd pe ape.
Sătul de lux, ah, jinduia năpasta,
Schimbare de decor cătînd pe marea, vasta.

VII

Childe Harold părăsi paterna casă,
Vechi edificiu[9] venerabil care
Părea acum pe-o rînă că se lasă,
Chiar de-l propteau coloane-n bună stare.
Sălaş de schivnici! — Loc, azi, de pierzare,
Cuibar al superstițiilor, unde
Cînta sobor pe paphice fecioare[10]
Şi se visau monahii c-ar pătrunde,
Dacă nu mint poveşti cu sfinți de nu ştiu unde.

VIII

Ades, la vreun chiolhan, printre cheflii,
Dureri simțea Childe Harold că-l sfîşie,
Ca amintiri de vrajbe din vecii,
Cînd patime dezamăgite-nvie.
Dar de-astea nimeni nu putea să ştie,
Căci sufletul nu-şi deschidea prea des,
Să-şi afle uşurare-n duioşie,
Deplîns de buni prieteni mai ales.
El suferința-şi stăpînea cînd îi da ghies.

IX

Şi nimeni nu-i iubea, chiar dacă,-ntins,
Veneau la zaiafet din depărtări.
Ştia că linguşit e dinadins
De paraziții dornici de serbări.
Iubita nu setoasă de-alintări

Venea la el... Doar fast femeia cere,
Iar unde-i fast dă și de-mbrățișări.
Sînt fluturi ele,-n zbor spre-o scînteiere,
Și dracul li-i stăpîn cînd serafimul piere.

X

Avea și-o mamă el — și n-o uitase,
Dar se feri să-i spună bun rămas.
Nu-i spuse-adio sorei[11] lui duioase,
Nevrînd s-o vadă-n al plecării ceas.
Nici la prieteni nu făcu popas,
O, nu că ar fi fost de sloi din fire,
Dar, cît mai dă iubirea-n suflet glas,
Îl chinuie pe om o despărțire
Și rana-i lasă urme-n piept plin de simțire.

XI

Lăsa domenii, moșteniri, cămin
Și dulci femei, cu ochii de azur,
Cu brațele de nea și chip divin,
Ce-ar fi vrăjit și pe un pustnic pur,
Și-l răsfățau la ceasuri de huzur.
Lăsa și vinu-n scumpele pocaluri,
Tot luxul ce-i sclipise împrejur,
Ca să plutească, pe-nspumate valuri,
Spre Ecuator,[12] de-a lung de neștiute maluri.

XII

...Zburau umflate pînze-n vînt hoinar,
Prea vesele că-l duc departe,-n lume.
Văzu cum piscuri albe-n zări dispar,
Topindu-se în văl de albe spume,
Și sufletu-i atunci, parcă anume,
Simți cum crunt sub remușcări se frînge,
Dar nimeni nu văzu durerea-i cum e,
Căci nu gemu cînd toți porniră-a plînge
Nebărbătește-n fața stihiilor nătînge.

XIII

Dar soarele cînd se topi în mare,
Luă în mînă harpa și, pe coarde,
Să cînte prinse, cum făcea arare,
Doar cînd de-auz străin era departe,
În trist amurg, peste talazuri sparte,
Un cînt de bun rămas țîșnit din strună.
Cît pînza alerga, umflată foarte,
Și se pierdea în zare glia brună,
El spuse-n cîntec trist un ultim „noapte bună"[13].

Noaptea Bună a lui Childe Harold

1

Adio, țărmul meu natal
Te pierzi din clipă-n clipă;
Suspină vînt, se sparge val
Și pescărușii țipă.
Cînd astrul zilei, rumenit,
E gata-n val s-apună,
Zic lui, și ție, țărm iubit,
Adio! Noapte bună!

2

În zori, cu-nvăpăiat obraz,
Va iarăși să învie.
Vedea-voi iarăși cer, talaz,
Dar nu natala glie.
Pustie-i casa mea acum;
S-a stins străvechea vatră.
Pe zid cresc buruieni, duium,
Bătrînul cîine latră.

3

Tu, pajul meu[14], paj mic și blînd,
De ce suspini tu oare?
Te temi de valul crunt fierbînd,
De zbuciumata mare?
Ci șterge-ți lacrima îți spun:
Corabia-i ușoară.
Nici șoimul nostru cel mai bun
Mai vesel, zău, nu zboară.

4

„Să urle vîntu-n vii vuiri,
Şi valul — nu mi-e teamă.
Dar tu, Sir Childe, să nu te miri
Că-i dau tristeţii vamă,
Căci de la tata am plecat
Şi de la mama dragă;
Pe tine doar, cu-adevărat,
Te am în lumea-ntreagă.

5

Cu binecuvîntare-n glas,
N-a plîns iubitul tată,
Dar mama sigur a rămas
Pe veci nealinată.“
„Destul, destul; chiar de ţi-e greu,
Nu plînge tu, copile.
O, de-aş putea să plîng şi eu,
Aş plînge şir de zile.“

6

„Valetul meu, ce stai mofluz?[15]
De ce eşti palid foarte?
Au teamă ţi-e de vreun franţuz?
De danţ de valuri sparte?“
„Crezi pentru viaţa mea cumva
Că-mi este teamă mie?
Plîng c-a rămas ca vai de ea
Sărmana mea soţie.

7

Ea stă lîngă al tău castel,
Pe mal de lac şi, slabă,
Ce-i spune pruncului, cînd el,
Plîngînd, de tata-ntreabă?“
„Destul, prieten credincios!
Înfruntă dîrz năprazna!
Vezi, eu, din fire mai voios,
Rîd c-am luat-o razna.

8

Minciună-i al femeii plîns —
Chiar plînsul de soție,
Căci alți fanți, lacrime de-au strîns,
Le schimbă-n veselie.
Plăcerile să-mi plîng n-am glas
Şi nu cunosc nici frica.
Plîng pentru că, din tot ce las,
Nu-i chip să plîng nimica.

9

Şi-acum sînt singur — singur zbor
Pe mare, şi de cine
Să-mi fie-n lumea asta dor?
Căci cui i-e dor de mine?
Scînci-va al meu cîine doar,
Dar alții hrană dîndu-i,
De-ar fi să vin acasă iar,
M-ar sfîşia la rîndu-i.[16]

10

Mă du, corabie, mă du
Pe val ce se răscoală!
Mă du spre orice țărm, dar nu
Spre țara mea natală!
Salut al mării necuprins
Şi, cum pieriți sub lună,
Salut, voi, peşteri, tu, pisc nins!
Zic țării „noapte bună!“

XIV

Corabia zbura pe val, uşoară;
Sufla,-n Biscaya[17], vîntul în rafale;
Plutiseră cinci zile ei cînd iară
Li se-arătară țărmuri lungi, domoale.
Le dară-ai Cintrei[18] munți binețe-n cale
Şi Tagul[19], spre adîncuri prăvălit
Cu aurul tributurilor sale.
Piloții lusitani[20] i-au şi cîrmit
Către-al lor şes fertil dar nelucrat, neîngrijit.

XV

O, ce ţinut bogat, fermecător!
S-a revărsat aici cerescul har!
În orice pom ce fruct aromitor!
Colinele încîntătoare — apar,
Dar pîngărit de mînă de barbar
E tot ce omul ar putea să guste.
Răzbunător te-arată, Doamne, iar,
Peste coclauri, peste văi auguste,
În contra galilor[21] ce sînt aici lăcuste!

XVI

Ce mîndră-i Lisabona cînd tezaur
De frumuseţe oglindeşte-n unde.
Presară-n van poeţii colb de aur
Deasupră-i de cînd, vajnică,-i ascunde
Britania cîmpiile fecunde.
E-un mîndru, ignorant popor, dar care
Să lingă nu a vrut nicicînd, niciunde,
Nici mîna ce i-a stat în apărare
În contra galului ce-l urgisea cu nendurare.

XVII

Un rai ceresc oraşul pare, dar
Intrînd în el, vai, ce dezamăgire!,
Căci se arată ochiului hoinar
Nu mari palate-n mîndră strălucire,
Ci ca ruini, murdare peste fire.
Locuitorii ies ca din noroi.
Cămaşa, hainele-s nenorocire.
Al plăgilor Eghipetului[22] roi
Parcă ar fi adus aici năpaste crunte, noi.

XVIII

Robi jalnici pe-un pămînt ce unt şi muste,
Al Firii har de ce spre voi se varsă?
Spre labirint de munţi şi văi înguste
Îţi ţine Cintra-n veci privirea-ntoarsă.

Eden[23] terestru! Cine poate iar să
Descrie ce vederii se arată?
De vii privelişti e privirea arsă,
Ce-ntrec ce bardul a descris vreodată,
Cînd fu cu ochiul Elizeul[24] să-l străbată.

XIX

Sălbatici stei cu schituri în ruină;
Stejari de plută peste asprul şes;
Întunecatul muşchi de pe-o ravină;
Arbuşti ce după ploaie plîng ades;
Calme-adîncimi ce din azur se țes;
Crengi cu văpăi de aurii paftale;
Izvoare vii ce din pripoare ies;
Sus — viile, și sălciile-n vale —
Fermecătoare se aștern privirii tale.

XX

Apoi, pe-ntortocheatele poteci
Tot urcă, înapoi privind mereu.
Pe lîngă Precista Pedepsei[25] treci —
O mănăstire-a unui blestem greu,
Unde îți vînd monahi în antereu
Relieve — și străvechi legende cern.
Aici mulți hulitori de Dumnezeu
Căzniți au fost. Dorindu-și rai etern,
Honorius, aici, schimbă pămîntul în infern.

XXI

Sărind din stîncă-n stîncă, vezi noian
De cruci cioplite grosolan, dar nu-s
Semn al credinței ci, pe lung tăpşan,
Peste morminte de ucişi s-au pus,
Căci orișiunde este-un om răpus
De un cuțit de ucigaş — o mînă
Pioasă-aşează crucea lui Iisus.
Ast purpuriu ținut o să rămînă
De cruci plin, căci nicicînd nu-i legea-n el stăpînă.

XXII

Pe clin de deal, ori mai spre vale, vezi
Ruinuri de palate de-altădată,
Dar buruienile li-s azi corvezi
Şi zace-n jur splendoarea ruinată.
Aici şi-Alhambra[26] falnică se-arată,
Şi tot aici tu, Vathek, preabogatul[27],
Ţi-ai fost durat un paradis odată,
Cînd cu averea ta uimiseşi natul,
Dar nu-ţi aduse pace-n suflet nici palatul.

XXIII

Aici ai stat şi-ai plănuit plăceri
În munţii frumuseţilor divine.
Dar, blestemat, palatul de mai ieri
E azi la fel de singur ca şi tine,
Căci cresc păduri de bozi peste ruine
Şi greu răzbeşti spre săli, unde citeşti
Vechi lecţii de învăţăminte pline
Despre deşertăciunile lumeşti,
Ce Timpul le înghite-n şuvoaiele-i fireşti.

XXIV

Aici se adunară capi de oşti,
Castel urît de toţi englezii![28] Oare
Tichia de nebun[29] n-o recunoşti,
A unui drac rîzînd fără-ncetare?
În mantia-i de pergament apare,
Sigiliu cum şi sabie avînd.
Pe sul sînt scrise nume sunătoare,
Cavalereşti, pe care, rînd pe rînd,
Le-arată diavolul cu hohot greu rîzînd.

XXV

Convenţia-i pipernicitul demon
Ce minţi la Marialva-ntunecase,
(De minţi erau) — şi le-a ajuns hegémon,
Schimbînd triumfu-n timpuri ruşinoase,

Căci nebunia laurii îi roase,
Politica-nhăţînd ce armele-au pierdut.
A noastră clică laurii-i spurcase!
Vai, vai de-nvingător — şi nu de cel bătut!
Al Lusitaniei triumf a fost de necrezut!

XXVI

O, Cintra, de la acel trist sinod
Britania urăşte al tău nume.
Parlamentarii ar roşi, socot,
Dac-ar putea roşi... O, cum anume
Posteritatea şi întreaga lume
Vor judeca această întîmplare?
Să vezi cum ţi se smulge un renume,
Cînd ai învins! O, nu vor rîde oare
De tine zeci de naţii dispreţuitoare?

XXVII

Aşa gîndea Childe Harold sus pe creste,
Pe plaiul dulce şi fermecător,
Dar tot voia să fugă şi de-aceste
Minuni de vis ca rîndunica-n zbor,
Chiar dacă se-aplecase cu mult dor
Spre meditaţie — şi raţiunea
Cerea să fie dispreţuitor
Cu viaţa-i ce iubi deşertăciunea.
Căci adevăru-l speria şi-nţelepciunea.

XXVIII

Să fugă şi de-aici! Pe cal! Pe cal!
Priveliştea de groază-n urmă lasă,
Dar nu mai vrea desfrîu şi nici pocal
Ci vrea din sine doar de tot să iasă.
Nu are încă ţel — dar nici nu-i pasă.
El vrea privelişti noi, el vrea schimbarea,
Cît osteneala încă nu-l apasă.
Experienţa îi va fi salvarea
Şi pacea-n suflet i-o opri peregrinarea.

XXIX

O clipă-n loc îl ține Mafra[30], unde
A stat nefericita de regină[31]
Ce Curtea și Biserica oriunde
O urmăreau, s-o vadă cum îmbină
O slujbă cu o dezmățată cină.
Dar tîrfa babilonică[32] nalt, falnic,
Și-a ridicat palatul de lumină,
Încît atîta sînge curs năvalnic
Uitat a fost și poleit de-un fast zburdalnic.

XXX

Munți, văi ce cu dulci fructe îl îmbie,
(O, de-ar trăi aici un liber neam!),
I-s ochilor plăcere, bucurie.
Miresme curg din flori, din orice ram,
Și Childe aleargă, ca scăpat din ham...
Cei leneși, stînd în jeț, lîngă cămin,
Nu pot simți că aeru-i balsam
La munte, sus... E-al lenei ochi străin
De viața ce-ndrăgită e de-un peregrin.

XXXI

Tot mai arar se-arată creste ninse;
Se-aștern mult mai puțin fertile văi
Și se întind doar șesuri necuprinse.
E-n Spania acum, pe-acele căi
Bătute de păstori, ce lînă-n clăi
Adună — știe bine-un negustor.
Dar un păstor mai bun cer *mieii* săi,
Căci *toți* se cere, robi de nu se vor,
S-apere tot de dușmanul nendurător.

XXXII

Dar unde Spania cu sora-i țară
Se întîlnesc — știți voi ce granițí sînt?
Au Tagul[33] le desparte, bunăoară,
Cînd vrajbă-și poartă pe acest pămînt?

Sierrele-n întunecat veșmînt,
Ori zid ca zidul Chinei, ancestral?
Nici zid, nici rîu adînc, nici munte stînd
Ca munții nalți, cu creștetul astral,
Ce se ridică între spaniol și gal, —

XXXIII

Ci-un biet pîrîu de-argint[34] doar le desparte,
Cu nume-abia știut și pomenit,
Cînd mari imperii are de-orice parte.
Aici ciobanu-n bîtă stă proptit,
Privind trîndav spre valul amorțit,
Ce-ntre dușmani de moarte curge pașnic.
Ciobanul spaniol e îndîrjit,
Ca ducii mîndru și vîrtos și vajnic,
Robiei nefiind, ca portughezul, dajnic.

XXXIV

Abia hotarul însă-l trece și,-n față,
Cu sumbru val îți stă Guadiana[35].
Cum cîntecele din străbuni ne-nvață,
Oști de potrivnici i-au trecut bulboana —
Creștina oaste, cum și musulmana[36],
Amestecînd turbanele cu cruci,
Dar au pierit turbanul și sutana
În val de sînge roșu, cu clăbuci,
În care tu, Guadiana, ai știut să-i duci.

XXXV

O, Spanie! Romantic plai al slavei!
Unde-i stindardul lui Pelayo[37], care,
Cînd goți aduse-n țară tatăl Cavei[38].
Umplu de sînge gotic vii izvoare?
Unde-s drapelele izbînditoare,
Purtate de-ai tăi fii ca un tezaur,
Cînd crucea-l duse spre-al său țărm de mare,
Cu semiluna lui cu tot, pe maur,
De-au plîns ale lui mame pe african coclaur?

XXXVI

Nu-s în legende spuse-aceste fapte?[39]
Vai, mai trăiesc eroii-n cîntec doar!
Granituri pier, pier cronicile-n noapte,
Dar totu-i viu în cîntul popular.
Mîndrie! Tu din cer privește iar
Spre-ai tăi, ce-n cînt își varsă măreția.
Columne, cărți înveșnicesc arar.
Tradiția rămîne mărturia
Cînd mint istoriile lingușind trufia.

XXXVII

Sus, fii ai Spaniei[40] — și înainte!
Un zeu din vremi cavalerești vă cheamă,
Dar nu rotind o lance-n trap fierbinte,
Nici cu panaș pe coiful de alamă,
Ci cu mașini ce trăznete destramă
Și bulgări vii de fulger din obuze.
Tot strigă: Sus! Vă cheamă glia mamă!
Mai stinsă-i oare vocea pe-a lui buze
Ca imnul de război pe plaiuri andaluze?

XXXVIII

Hei! N-auziți copite-n trap nebun
Și durăte de cruntă bătălie?
Ce săbii jug pe frații voștri pun?
Ce noi tirani îi mînă în robie?
Din stînci în stînci văd foc și vijelie;
Văd cum obuzu-i ține morții parte,
Căci mulți sînt morți și mulți sînt rană vie.
Pe *Sirocco*[41] e-n zbor cumplita moarte
Și groază bagă-n nații războiul, de departe.

XXXIX

Priviți! Gigantul[42] stă pe pisc de munte;
Țîșnesc prin bezne pletele-i de sînge.
În mîini el ține scula morții crunte
Și ochiu-i tot ce vede-n față frînge.
Tot foc și scrum și fulgere nătînge,

Ba stă, ba-şi schimbă locul — la al său
Picior de fier, ştiind ruinuri strînge.
Aici trei naţii se înfruntă rău,
Pe-altar jertfindu-i sînge curs ca-n hău.

XL

Pe sfîntul cer! Priveliştea-i sublimă,
(Cînd n-ai acolo vreun amic sau frate),
Rivalele ţarţamuri se animă;
Vezi armele sclipind în soare toate;
Dulăii luptelor încrîncenate,
Urlînd, arată colţi setoşi de pradă.
Vor lupta toţi — dar ea pe mulţi i-abate
Şi mulţi în gropi cinstiţi or să se vadă.
Dezastrul doar i-o număra la vreo paradă.

XLI

Trei oşti se-nfruntă în această luptă;
Trei steaguri fîlfîie spre cer speranţa;
Trei limbi înalţă rugă nentreruptă,
Strigînd: Izbîndă! Spania! Anglia! Franţa!
Duşmanul, victima şi,-apoi, constanţa
Acelui aliat ce luptă-n van,
Vădind la Talavera[43] cutezanţa
Şi corbi hrănind cu leşuri de oştean,
De parcă nu putea muri pe-al ţării lui liman.

XLII

Aici, robi ai ambiţiei deşarte,
Vi-i lutul — pled, şi gloria — răsplată!
Sofistică! Tiranii, către moarte,
Vă duc cu milioanele deodată,
Doar ca să fie calea lor pavată
Cu inimi! Pentru ce? — O nălucire!
Despoţii crunţi se satură vreodată?
Pămînt mai mult au oare moştenire,
Decît cît oasele să-şi strîngă-n cimitire?

XLIII

O, Albuera[44], cîmp al suferinţei!
Din goana calului cum să cunoşti
Că, dînd amară vamă Nefiinţei,
Atîtea vieţi şi sînge va să coşti?
O lacrimă să-i plîngă pe cei foşti
Şi — pace lor! — cît alţii n-or să cadă,
Spre moarte duşi de alţi mari capi de oşti.
Slabi cîntăreţi or să te ceară pradă
Şi-un pic vei străluci în rima lor neroadă.

XLIV

Dar gata cu războinicii... Se lupte,
Pierzîndu-şi viaţa şi rîvnind renume.
Cei morţi din Faimă nu pot să se-nfrupte;
Mor mii, spre-a se slăvi un singur nume.
Pe cei năimiţi dispreţul să-i sugrume
Nu-i drept! Ei au murit pentru onoare.
Puteau muri în colţul lor de lume,
De-o moarte ruşinoasă, oarecare,
Ca ucigaşi ori ca tîlhari de drumul mare.

XLV

Sevilla[45]-n drum Childe Harold o salută,
Oraşul dîrz, semeţ şi nesupus.
E liberă? O, nu: de dúşman vrută,
Va fi sublimul ei curaj răpus.
Castelele-i n-or sta cu capul sus,
Căci vană-i lupta-n contra Soartei cînd
Distrugerea dulăii-n marş şi-a pus.
Ori Troia, Tirul [46] mai trăiau oricînd
Şi Binele-nvingea, crunt peste Rău călcînd.

XLVI

Dar ea, nepresimţind nicicum năpasta,[47]
De cîntece, de chefuri şi serbări
E zi şi noapte prinsă-n vremea asta.
Nu goarna de război răsună-n zări,

Ci un rebec[48] cu dragostea-n chemări.
Toți jertfe-aduc pe-altarul nebuniei,
Ca-n alte capitale,-n alte țări
Și-n suflete doar desfrînarea vie-i
Și viciul distrugător al preacurviei.

XLVII

Țăranul nu-i la fel... Îl prind și zorii,
Cu soața lui, cu ochii la pămînt,
Gîndind la soarta bietei lui podgorii,
Sub al războiului deznodămînt.
Nici sub luceafăr nu mai prinzi avînt
De viu fandango[49]-n zvon de castanete.
O, regi, dac-ați cunoaște ritmul sfînt
Al lor, n-ați vrea ca slava să vă-mbete
Și tobe-ar amuți și s-ar trăi pe îndelete.

XLVIII

Ce cîntă oare azi un catîrgiu?
Balade, psalmi, umflîndu-și pieptul tare,
În zvon de clopoței cu clinchet viu
Și vesel pe drumeaguri, către zare?
Viva el Rey[50] el cîntă și, aiare,
Mai stă ca să-l înjure pe Godoy[51]
Și pe încornoratul Carlos[52] care
Lăsat-a pe Luisa[53],-n vremi mai noi,
Să verse, prin trădare, mult sînge-n larg șuvoi.

XLIX

Pe-o stîncă, dincolo de șesu-ntins,[54]
Se nalță turnuri maure,-ntărite,
Și-i negru șesul, căci abia s-au stins
Și focul, și bătaia de copite
Ce-au fost spre Andaluzia urnite.
Țăranul cu mîndrie ține minte
Cuibul Dragonului din vremi cernite,
Ce ba a fost mușcat de dușman dinte,
Ba iar recucerit prin lupta lui fierbinte.

L

Un roşu semn[55] la pălărie poartă
Toţi cei pe care-i întîlneşti în cale.
De nu-l ai, a lor ură nu te iartă,
Căci n-araţi patriot... Şi lungi pumnale
Ţîşnesc atunci, în fulgerări fatale.
Franţujii ar fi tremurat demult
De-aveau ei arme-n mîinile lor goale,
Cînd chiar cuţitu-i speriase mult,
Cît săbii înfrunta, ba chiar şi-al tunului tumult.

LI

La cotituri, Morena-ntunecată
Ascunde baterii de artilerii.
Mari bastioane, şanţuri ţi se-arată,
Cum şi obuziere, de te sperii.
Dau santinelele prinos vegherii;
Vezi magazii în stînci adăpostite;
Ghiulele-n piramide vezi, puzderii;
Cai cu coburi şi arme felurite,
Cum şi fitilele gata s-aprindă pregătite.

LII

Dar despotul ce, semn din cap făcînd,
A uzurpat mai slabele coroane,
Nu face semn cu-al său baston... Ce gînd
Nutreşte? Ci noian de legioane
Curînd va îmbulzi din bastioane.
Al Lumii Bici[56] Apusu-l vrea,-ntr-o clipă;
Ce triste-or fi aşezările hispane
Cînd galul vultur, cu-a lui grea arípă,
În Hades[57] pe-ai lor fii îi va zvîrli în pripă!

LIII

De ce să-i umple, tineri, morţii valea?
Să umfle un imperiu şi-un despot?
Supunerea ori moartea doar li-i calea?
Să cadă oare Spania de tot?

Puterile cereşti nimic nu pot
Şi vană-i ruga, vană vitejia?
Van zelul patriotic îl socot?
Şi sfatul înţelept, şi bărbăţia
Şi tinerescul foc spre a-nfrunta urgia?

LIV

Femeia spaniolă[58] nu de-aceea
În ram de sălcii şi-a lăsat ghitara,
Şi n-a-nhăţat pumnalul ea, femeia,
Ca,-n cînt de luptă, să-şi salveze ţara?
Ea, ce se speria de răni, fecioara
Ce-o-nfiora al buhei ţipăt jalnic,
Azi neclipind i-nfruntă luptei para
Şi unde Marte[59] nu mai calcă falnic,
Minervă[60]-i printre morţi, în iureşul năvalnic.

LV

Vă miră? O, de-aţi şti, la ceas tihnit,
Cum arăta, cu negri ochi sub gene,
Apururi jucăuşi sub văl cernit!
S-o fi văzut cîntînd dulci cantilene[61],
Cu negru-i păr învălurit alene
Şi graţia-i mai mult ca feminină,
Aţi crede greu că,-n încleştări viclene,
În Zaragoza i-a zîmbit senină
Gorgonei[62] — şi-a păşit spre glorie deplină.

LVI

Iubitu-i cade — ea în van nu plînge;
Îi cade şeful — locu-i ia îndată:
Fricoşi, fug unii — ea la loc îi strînge;
Fug galii — ea atacă-ncrîncenată.
Ce inimă de ea nu-i alinată?
Ce cap de oaste nu e răzbunat?
Ce ochi în ea nădejdea iar nu-şi caută?
Nu ea l-a hărţuit în chip turbat
Pe gal, de lîngă zidul straşnic apărat?

LVII

O, amazoană nu-i: pentru iubire
Făcută-i spaniola, chiar de,-n luptă,
Copilă încă, se avîntă-n şire,
Cu toţi bărbaţii-n harţa nentreruptă.
E hulubiţa cea de furii ruptă
Cînd înspre dragii ei dau lupi năvală.
Duioasă-i, dar tăria ei e-abruptă;
Nu-şi caută în vorbărie fală;
E spirit nobil şi-i, prin farmec, ideală.

LVIII

Iubirea pe bărbia de fecioară
Şi-a pus însemnul ademenitor.
Din buze simţi săruturi dulci că-i zboară,
Dar cei ce merită le prind din zbor.
O, ce sălbatic ochi fermecător!
Şi Febus[63] chiar, cu razele-i astrale,
Mai smead făcu obrazu-i arzător.
Ah, nordicele sînt atît de pale,
Sfrijite, fade, seci şi serbede, banale!

LIX

Asemuie-mi, liman cîntat de bard,
Haremurile[64] o, eu le salut!!
Chiar cinicii de admiraţie-ard!),
Asemuie-mi tu huria sub scut,
Ce focul dragostei va fi ştiut
Doar dacă dragostea plutea pe vînt,
Cu tot ce-n Spania am fost văzut.
O, huriile[65] — aici profetul sfînt
Le-ar fi găsit — şi nu în rai, ci pe pămînt.

LX

O, tu, Parnas[66]! Acum îmi eşti aproape,
Nu-n ochiul ce, frenetic, tot visează;
Nu în poveşti şi în zeieşti agape,
Ci-nzăpezit cum eşti, sub cer de-amiază

Şi în majestuoasa ta emfază!
Şi ce-i dacă te cînt eu, peregrin,
Şi-al tău ecou[67] pe strune îmi vibrează?
Ce-i dacă eu cu umilinţă vin
Şi-o muză trează nu-i pe piscul tău divin?

LXI

Magnific Nume! Te-am visat ades;
Cei care nu te ştiu în veci apună!
Umilul cînt al meu te-a fost ales
Ca să te laude, umil, pe strună.
Văzînd străvechi adoratori cunună
Că-ţi stau — eu tremur, şi genunchii-mi plec,
Şi glasul meu atît de stins răsună
Cînd ai tăi nouri îi privesc zevzec,
Gîndindu-mă ce fericit pe lîngă tine trec!

LXII

Sînt cel mai fericit dintre toţi barzii
Goniţi de soartă către depărtări.
Priveşte-mă: sînt unul din heralzii
Priveliştilor tale de visări.
Apolo dacă nu-i dă rimei dări
Şi ai ajuns al muzelor mormînt, —
Sfînt spirit al sublimelor chemări,
Pluteşte peste-al pururi-tihnei cînt,
Cu tălpi de sticlă peste melodii călcînd.

LXIII

Cum şi astăzi doar ţie-ţi nalţ litanii,
Tu uită locuri ce-am putut străbate;
Să uiţi de fiii nenfricatei Spanii,
De draga tuturora Libertate.
Nu plîng, ci te salut, Eternitate, —
O, nu a mea; din spuza amintirii
Dă-mi frunza lui Daphné[68], care nu poate
Să moară cînd sortită-i nemuririi.
Poetul pradă nu-ţi lăsa dezamăgirii!

LXIV

Dar, munte sfînt, sfînt munte-al junei Grecii,
N-ai auzit asemeni cînt deloc,
În Delphi[69] chiar, cînd preotese vecii
Ţi-i proslăveau în pithic imn de foc.
Dă-mi voie fermecat să le invoc
Pe andaluzele născute-n poala
Dorinţei... Ah, de-aveau ele un loc
În umbra Greciei, ce-şi pierde fala,
Chiar dacă gloriei încă-i mai simte poleiala!

LXV

Mă-nchin Sevillei mîndre, ce se laudă
Şi cu puterea, şi cu avuţia,
Cadizul însă-i, pentru ţară, fraudă,
Slăvindu-i viciului vil domnia.
Voluptuoasă este preacurvia,
Cînd tînăr sînge curge-n vine! Cum
Să scapi de amăgire, cînd aci ea
E-o Hidră[70]-Serafim, cu un duium
De schimbătoare feţe ce te opresc din drum?

LXVI

Cînd Timpu-n Paphos[71] totul a prădat,
Porni zeiţa lui spre alte zări;
Plăcerile aiurea au zburat,
Dar Venus, credincioasă-acestei mări,
Aici să fugă doar simţi chemări,
Altar aflîndu-şi între ziduri albe.
Dar nu-i unic sălaş de răsfăţări,
Căci se supun divinei sale talpe
Altare mii şi mii, în nesfîrşite salbe.

LXVII

Din zori în seară şi din seară-n zori,
Aici e-o-ngrămădeală de cheflii,
Cîntînd, purtînd ghirlande mari de flori;
Şi născocind tot alte nebunii;

Călcat pe bătătură[72] de-ai să fii,
Nu-i chip să scapi de-aicea nici cu fuga.
Nimic nu stinge focul zarvei vii,
Nici schivnici, nici cădelniţa şi ruga,
Căci ruga-i dragostei, cum dragostea ei sluga.

LXVIII

Cînd vine a odihnei zi de aur,
Ei cum petrec duminica divină?
Nu auziţi cum al pădurii taur
Cu muget prinde la serbări să vină?
Lănci rupe şi prăvale caii-n tină,
Şi-n coarne-l ia chiar pe toreador;
Dar mái mult sînge cere-arena plină
Cînd măruntaiele-i ţîşnesc ca-n zbor,
Şi stau privind femei, şi nu plîng ochii lor.

LXIX

E-a şaptea zi, cînd omul fu creat,
Dar altfel, Londra, o sărbătoreşti:
Merg să respire aer mai curat
Fanţi, meşteri, ucenici; vezi butci, căleşti;
Zorind chiar din suburbii îi zăreşti
Pe mulţi, spre Hampstead, Brentford, Harrow[73], pînă
Stau ţepeni caii ageri englezeşti
Şi nu mai trag, oricît biciuşca-i mînă,
De rîd pedeştrii grosolan şi fără frînă.

LXX

Cu fete care poartă funde-n păr,
Tamisa unii trec... Mulţi merg pe drum
Spre Richmond ori spre Wáre[74], în răspăr.
De ce, beoţiene umbre[75], — acum,
Se scurg spre Highgate[76] oamenii duium?
Acolo-i cornul sfînt[77] misterios:
Se jură-n faţa lui flăcăi, precum
Şi fete, şi apoi, în danţ focos
Se prind şi pînă-n zori încing un chef vîrtos.

LXXI

Cu nebunii în toată lumea plouă,
Cadiz fermecător, dar nu ca-n tine;
Abia de bate-n turnuri ora nouă,
Că-n mîini mireanul lungi mătănii ține,
Cerînd Fecioarei a-l ierta de vine,
(Deh, ăst popor doar o fecioară are!)
De crime fără număr și haine,
Și-apoi, spre-arena neîncăpătoare
Fug slugi, stăpîni, bărbați, femei fermecătoare.

LXXII

E liberă arena și pustie;
Tribunele de oameni prind să geamă;
Nu sînt primiți acei ce întîrzie
Cît n-a sunat trompeta de aramă.
Vezi granzi și doni și doamne maicuseamă,
Din ochii negri azvîrlind săgeți,
Dar rana să ți-o vindece tot ele
Te cheamă... Pierd adoratorii vieți
Numai în versuri scrise de lunari poeți.

LXXIII

Tac limbile... Cu lănci ușoare-n mînă,
Cu alb panaș și dauriții pinteni,
Spre rînduri picadorii roibii-și mînă
Și se înclină... Roibii vajnici, sprinteni,
Ei cu eșarfe mîndre în armindeni,
Spre cîmpul lor de luptă se îndreaptă,
Strigați și aclamați de pretutindeni,
Dar ei privirea doamnelor așteaptă,
Ce-i pentru regi și pentru prinți răsplată dreaptă.

LXXIV

În strai strălucitor și scump, pe jos,
Zvîrlindu-și mantia, armat cu spada,
Se-arată suplul matador vînjos.
Cu ochii lacomi așteptîndu-și prada,

Țărînii-ntîi e talpa lui iscoada,
Căci fulger i se cere lovitura.
El nu ca alții,-n șa, va da dovada
Curajului, căci roibul dat de-a dura
Îl scapă-ades pe om, primind împunsătura.

LXXV

Trompeta sună de trei ori, cu fală,
Și Așteptarea răsuflarea curmă;
Deschid grilajul... Taurul năvală
Dă în arenă, și nisipul scurmă;
Cu ochi sălbatic, cel mai bun din turmă
Orbește nu apleacă vîrf de coarne,
Ca-n piept de om-dușman să lase urmă,
Iar ochii i-s o sîngerîndă carne
Și coada-și bate, gata totul să răstoarne.

LXXVI

Bruse, stă pe loc... Zvîrliți cu banderile,
Ori, tineri îndrăzneți, fugiți din loc!
Tu, picador, ce-aștepți de-atîtea zile?
Să mori e cazul — ori s-ataci cu foc.
Crupada te-a salvat în cruntul joc.
Aleargă taurul cu botu-n spume,
Dar sîngerează bietul dobitoc;
Se-nvîrte-n loc... Dureri prind să-l sugrume...
De lănci, săgeți, săgeți și lănci împuns acum e.

LXXVII

Dar mai turbat atacă... Lănci, săgeți
Sînt vane — ca și-al roibilor viu salt.
Chiar toți de-l hărțuie, tot îndrăzneți,
Zadarnic se arată-al lor asalt;
Un cal e-mpuns în burtă... Celălalt,
În piept... O, ce priveliște de groază!
Din piept țîșnește val de sînge cald,
Dar se ridică greu și își salvează
Stăpînul de dezlănțuita crudă piază.

LXXVIII

Stă-n mijloc taurul acum — şi-i plin
De lănci şi banderile-n carnea-i ruptă;
I-i ochiul roşu ură şi venin,
Şi-n jur duşmanii-i stau, cu faţa suptă.
Ci matadorul sare-atunci la luptă,
Eşarfa roşie-ntinzînd... Tertip!
Năvală bestia cu-ntregul trup dă...
În van... Eşarfa zboară — şi nu-i chip
S-o prindă-n corn şi se prăvale în nisip.

LXXIX

La-ncheietura cefei cu spinarea
Loveşte spada... Cearcă să se scoale,
Dar cade-ncet, nu-şi muge disperarea....
Şi strigăte răsună, triumfale,
Şi-un car plin de podoabe-şi taie cale
Spre leş... Ce bucurie pentru vulg,
Cînd patru cai, de spaimă plini de bale,
Îl cară din arenă ca pe-un fulg
Şi ástfel injectatelor priviri îl smulg.

LXXX

Acest sport crud e mult iubit aici
De fete şi flăcăi; la rîndul lor,
Crescuţi în gustul sîngelui de mici,
Răzbunători sînt ei şi sînge vor.
Prin sate, cîţi din răzbunare mor!
Acum au dúşmani şi se luptă — dar
Pe-acasă mulţi rămîn cu cruntul dor
De-a-i omorî pe alţii-n chip barbar.
Fac pricini de nimic să curgă sînge iar.

LXXXI

Dar gelozia, cu cohorta ei
De paznici, gratii şi dueñas[78] seci,
(Ce te revoltă, şi pe drept temei)
Codane-nchise de moşnegi zevzeci,

Din Spania s-au spulberat pe veci.
Ce liberă (nainte de război),
Ştiai, bruneta Spaniei, să petreci,
Cu părul despletit, cu umeri goi,
Cîntînd şi dănţuind sub lună, prin zăvoi!

LXXXII

De multe ori iubise Harold — sau
Visase că iubea — că-i vis iubirea.
Acum însă, pe-al pribegiei şleau,
I se vădea nepăsătoare firea,
Căci nu uitase nici dezamăgirea.
Doar aripile ei sînt fermecare,
Oricît i-ar fi de mare strălucirea,
Căci des izvorul bucuriei[79] poate
Venin să verse-n florile-i înmiresmate.

LXXXIII

Eh, orb la farmece nici gînd să fie,
Dar le privea cu ochi de înţelept,
Nu mort, o, nu, după filozofie,
Căci nu mersese el pe-un drum prea drept.
Să doarmă au şi patimile drept.
Cum viciul groapa-şi sapă dulce, lin,
Speranţele i le-ngropase-n piept,
Şi victima plăcerii, azi, din plin
Simţea pecetea bléstemului lui Cain[80].

LXXXIV

Privise, nu cu ochi de mizantrop,
Mulţimea-n danţ şi de plăcere moartă;
Ar fi dansat şi el cu toţi, hop, hop,
Dar cum, cînd se simţea bătut de soartă?
Tristeţea-nchide-a sufletului poartă,
Dar tot luptînd cu diavolul, la ceas
Cînd în suav alcov ajunse s-ardă,
Simţi că degetele i-au rămas
Pe liră, ca-n trecut, şi-astfél dă lira glas;

INESEI

1

O, nu zîmbi, că-s trist. Eu, vai,
N-am să mai pot zîmbi nicicînd.
Dea Domnul ca pricini să n-ai
De plîns zadarnic, înger blînd.

2

Ştii tu ce blestem port, ce vini
Mi-au ros toţi anii tineri, toţi?
De ce să ştii din ce pricini,
Cînd chinul să-mi alini nu poţi?

3

Iubiri, ambiţii, ura rea, —
Nu ele spre tristeţi mă trag.
Nu ele-mi sînt obida grea,
De părăsesc tot ce mi-e drag.

4

Ce văd, ce-aud, ce-ar fi firesc
Să-mi placă, — aşa cum m-am deprins,
Mă plictiseşte — şi-ntîlnesc
Şi-n ochii tăi doar farmec stins.

5

Ce chinuri prind să mă sugrume?
Ca Ahasveruş[81], iată, sînt:
El nu credea-n cealaltă lume,
Dar n-afla pace pe pămînt.

6

De sine fuge-un surghiunit?
De m-aş ascunde chiar şi-n hău,
Mereu eu fi-voi urmărit
De-al cugetării demon rău.

7

Se-ngroape alţii în plăceri;
Iubească ce urăsc din plin;
Visînd, nicicînd şi nicăieri
Să nu ştie-al trezirii chin.

8

Blestem străvechi în piept purtînd,
  Tot rătăcesc şi-n drum nu cad,
Şi-s mîngîiat de-un singur gînd:
  Că am trăit mai rău ca-n iad.

9

Ce-i răul? Nu fă nebunii!
  Te rog nu cerceta — nu-i drept.
Zîmbeşte — nu căta să ştii
  Ce iad Bărbatul poartă-n piept.

25 ianuarie, 1810 (MS).

LXXXV

Adio, scump Cadiz... Au cine poate
Uita cum zidurile tale-au stat?
Tu cel mai dîrz ai fost — chiar peste poate:
Întîiul liber — ultimul predat[82].
Şi sînge spaniol de s-a vărsat,
S-a-nfipt pumnalul într-un trădător[83].
Toţi fiii nobili ţi-s, cu-adevărat,
Afară doar de nobili, căci, de zor,
Doar cavaleria s-a fost predat duşmanilor.

LXXXVI

Nicicînd nu-i spaniolul suflet serv.
Liber n-a fost, dar luptă dîrz să fie.
Stat fără suveran, stat fără nerv![84]
Cad capii tăi, trădării dînd simbrie?
Sar oamenii de rînd în bătălie,
Iubind o ţară ce doar i-a născut.
Mîndria dor de libertate-nvie
Şi toţi i-s ţării pavăză şi scut.
„Pîn-la cuţit luptăm!"[85] — le este strigătul ştiut.

LXXXVII

Citiţi, citiţi dacă simţiţi chemarea
De-a şti cum luptă Spania oricînd!
Citiţi ce-nseamnă-acolo răzbunarea;

Cum orice armă-i de folos, pe rînd:
Navaja[86], și ascuns, cuțit de rînd,
De luptă-s bune toate, totdeauna.
Surori, copii, neveste apărînd,
Lovește arma-n dúșman ca furtuna
Și mii și mii din ei cunosc astfel genuna.

LXXXVIII

Să-ncerce pentru morții dúșmani milă?
O, nu! Priviți cîmpiile pustii!
De sînge de femei lor le-a fost silă?
Ci roadă-i cîinii, nengropați, de vii;
Și ápoi vulturi vină din tării,
De carne să-i despoaie pîn-la oase,
Iar oasele rămînă pe cîmpii,
Încît de-aceste ceasuri fioroase
Să-și amintească-n veci copiii noștri-n case.

LXXXIX

Dar lupta, vai, pe-al țării plai mai fierbe;
Din Pirinei cohorte vin, în zbor.
În iureșele încă mái acerbe,
Cu greu prevezi ce-o fi în viitor.
Spre Spania privește-ntreg sobor
De nații de Pizarros subjugate.
Columbia cîntă cînt liberator
Și răzvrătirea-n Quito se abate,
Cît geme țara-mamă sub cizme, blestemate.[87]

XC

Nici sîngele vărsat în Talavera;
Barossa[88], cu eroicele-i fapte;
Nici nalții munți de morți din Albuera,[89]
N-au scos trudita Spanie din noapte.
Au cînd viermi n-or mai sta-n măsline coapte?
Cînd va scăpa de sîngeroasa trudă?
Cît, oare cît i-o mai fi dat să rabde
A galului înstăpînire crudă
Și-al Libertății Pom[90] va crește-aici, în ciudă?

XCI

Iar tu, prietene[91]... Dar prind să geamă
Pe strune-ale poveştii întîmplări.
Cu luptătorii de crai de-o seamă,
Cu tine mă făleam în vii cîntări;
Dar cum pe-ale plictisului cărări
Mergi fără lauri, de urît învins,
Pe strună plîng doar surde disperări.
Cînd Gloria pe mulţi i-a fost distins,
Cu ce drept oare tu cu tihna te-ai deprins?

XCII

Tu, cunoscut de mult, mai drag ca toţi,
Scump inimii ce n-are-amic mai bun,
Chiar dacă te-am pierdut de tot, mai poţi
În vis să-mi vii cum eu vreau şi-mi propun;
Şi-n zori, cînd, treaz, stau iar tristeţi s-adun,
Ros de durerea pierderii nătînge,
La groapa ta l-oi plînge-n plîns nebun,
La sînu-i cît ţărîna nu m-o strînge,
Pe cel jelit cum şi pe cel care-l deplînge.

XCIII

Aci-s peregrinările dintîi
Ale lui Harold... Pe-alte foi de carte,
O viaţă dusă mai cu căpătîi
Poate-or descoperi cei dornici foarte.
Critici severi, v-am supărat de moarte?
Răbdare! Veţi afla cum s-a purtat
În Grecia, în ţara vechii arte,
Unde l-a dus destinu-i blestemat —
Pămînt slăvit şi sfînt, de barbari azi prădat.

Notele lui Byron la Cîntul întîi

(Str. I, v. 6)

1 *Şi-am plîns pe racla delphică pustie*

Cătunul Castri ocupă o parte a incintei vechiului Delfi. Mergînd pe poteca muntelui dinspre Chrysso, te trezeşti adesea în faţa unor morminte săpate în stîncă. „Unul — mi-a spus călăuza mea — e al unui rege care şi-a frînt gîtul la vînătoare." Majestatea-sa şi-a ales, fără îndoială, locul cel mai potrivit pentru un asemenea eveniment.

Puţin deasupra cătunului Castri, se află o peşteră, despre care se presupune că ar fi fost a Pythiei; este nespus de adîncă; partea superioară este pavată şi acum serveşte drept grajd pentru vite.

De cealaltă parte a cătunului, se înalţă o mănăstire grecească; iar cîţiva paşi mai sus, desluşeşti o deschidere în stîncă şi un şir de grote spre care ascensiunea e extrem de dificilă, ducînd aparent spre inima muntelui, probabil spre peştera Coryciană, menţionată de Pausanias[1]. De aici izvorăşte rîul Castalia.

2 *Pe lîngă Precista Pedepsei treci*

(Str. XX, v. 3)

Mănăstirea „Maica Domnului a Pedepselor", *Nossa Senhora de Pena*, ridicată pe o stîncă. Puţin mai jos se află Mănăstirea Stejarului-de-Plută, unde Sfîntul Honorius şi-a săpat grota deasupra căreia se află epitaful său. De pe munţi, marea adaugă o nespusă frumuseţe priveliştii *(Notă la prima ediţie)*. De la publicarea acestui poem, am fost informat (de W. Scott, 1 iulie 1812) despre interpretarea greşită a denumirii *Nossa Senhora de Pena*, fapt datorat absenţei *tildei*, sau a semnului asupra lui n, care schimbă înţelesul cuvîntului: cu tildă deasupra literei n, *Peña* înseamnă stîncă; fără tildă, *Pena* are sensul adoptat de mine.* Nu cred că ar fi necesar să schimb acest pasaj, întrucît accepţia generală de „Sfînta Fecioară de pe Stîncă", datorită austerităţii practicilor religioase de acolo, *justifică sensul pe care i l-am dat eu* (Notă la ediţia a II-a).

---

* Byron (sau Walter Scott) confundă aici portugheza cu spaniola. De fapt, cuvîntul trebuia scris *penha* (n.t.).

3 *De cruci plin, căci nicicînd nu-i legea-n el stăpînă*
(Str. XXI, v. 9)

Este bine cunoscut faptul că, în 1809, o serie de asasinate s-au săvîrşit pe străzile Lisabonei; le-au căzut victime nu numai portughezii, căci nu trecea zi să nu fie ucis şi un englez. În loc să se ia măsuri pentru curmarea acestor fărădelegi, ni s-a cerut să nu ne amestecăm dacă zărim vreun englez apărîndu-se împotriva aliaţilor săi. Am fost oprit o dată, pe la orele opt seara, în drum spre teatru. Eram împreună cu un prieten, într-o trăsură, în faţa unei prăvălii, şi străzile nu erau mai pustii decît sînt de obicei la această oră. Dacă nu eram înarmaţi, sînt convins că am fi ajuns „subiectul unei întîmplări", în loc să povestim noi una. Asasinatele se ţin lanţ nu numai în Portugalia: în Sicilia şi Malta cel puţin un englez pe noapte este ucis, fără ca vreun sicilian sau maltez să fie pedepsit vreodată!

4 *Aici se adunară capi de oşti*
(Str. XXIV, v. 1)

Convenţia de la Cintra a fost semnată în palatul marchizului de Marialva. Ultimele acţiuni ale Lordului Wellington au şters amintirea greşelilor prosteşti de la Cintra. A făcut, într-adevăr, minuni; se poate spune că a schimbat caracterul unei naţiuni, că a împăcat superstiţii rivale şi a distrus un duşman care niciodată nu bătuse în retragere în faţa predecesorului său.[2]

5 *O clipă-n loc îl ţine Mafra, unde*
(Str. XXIX, v. 1)

Întinderea Mafrei este prodigioasă, cuprinzînd pe teritoriul ei un palat, o mănăstire şi mai multe biserici superbe. Cele şase orgi sînt cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată. Nu ni s-a oferit prilejul să le auzim, dar am fost asiguraţi că sunetele sînt pe măsura splendorii lor. Mafra este considerată Escurialul[3] Portugaliei.

6 *Ciobanul spaniol e îndîrjit,*
Ca ducii mîndru şi vîrtos şi vajnic,
Robiei nefiind, ca portughezul, dajnic.
(Str. XXXIII, vv. 7, 8, 9)

I-am caracterizat pe portughezi aşa cum i-am găsit. Mai tîrziu, faptul este evident, au făcut progrese, mai ales în privinţa curajului.

7 *Cînd goți aduse-n țară tatăl Cavei,*
Umplu de sînge gotic vii izvoare.
(Str. XXXV, vv. 3, 4)

Cava[4] — fiică a contelui Iulian, Elena de Spania. Pelagius[5] și-a păstrat independența în fortăreața Asturiilor, iar cîteva secole mai tîrziu, descendenții tovarășilor lui de luptă și-au încununat eforturile prin recucerirea Granadei.

8 *Viva el Rey el cîntă și, arare,*
(Str. XLVIII, v. 5)

„Viva el Rey Fernando!" — Trăiască regele Ferdinand! — este refrenul multor cîntece patriotice spaniole. De obicei, aceste cîntece sînt împotriva fostului rege Carlos, a soției sale, regina, și a Prințului Păcii[6]. Am auzit multe dintre ele. Unele melodii sînt frumoase. Godoy, el *Principe de la Paz*, descendent al unei vechi dar decăzute familii, s-a născut la Badajoz, la granița cu Portugalia; la început făcuse parte din garda personală, pînă cînd regina a pus ochii pe el și a devenit duce de Alcudia etc., etc. Acestui om spaniolii îi impută în general ruina țării lor.

9 *Un roșu semn la pălărie poartă*
(Str. L, v. 1)

Cocarda roșie, cu numele „Fernando Septimo" în centru.

10 *Ghiulele-n piramide vezi, puzderii*
(Str. LI, v. 7)

Toți cei ce au văzut o baterie de artilerie își vor aminti că ghiulelele sînt dispuse în formă de piramidă. Toate defileurile Sierrei Morena, prin care am trecut, erau înțesate de fortificații, de-a lungul drumului spre Sevilla.

11 *Nu ca l-a hărțuit în chip turbat...*
(Str. LVI, v. 8)

Prin isprăvile ei, Fata din Zaragoza[7] a ajuns o eroină de prim rang. Pe cînd autorul se afla la Sevilla, ea se plimba zilnic pe Prado[8], decorată cu medalii și ordine acordate de Juntă.

12 *Iubirea pe bărbia de fecioară*
Și-a pus însemnul ademenitor.
(Str. LVIII, vv. 1, 2

„Sigilla in mento impressa Amoris digitulo
Vestigio demonstrant mollitudinem."
(Aul. Gell.)[9]

13 *O, tu, Parnas!*
(Str. LX, v. 1)

Aceste strofe au fost scrise la Castri (Delphos), la poalele Parnasului numit azi Liakura (16 dec. 1809).

14 *Mă-nchin Sevillei mîndre, ce se laudă*
Şi cu puterea, şi cu avuţia.
(Str. LXV, vv. 1, 2).

Sevilla este Hispalis al romanilor.

15 *De ce, beoţiene umbre,-acum,*
(Str. LXX, v. 4)

Aceste versuri au fost scrise la Teba, prilej ideal pentru a pune şi a da răspuns unei asemenea întrebări; nu mă gîndesc la Teba ca la patria lui Pindar, ci ca la capitala Beoţiei, unde prima enigmă a fost propusă şi explicată.[10]

16 *Venin să verse-n florile-i înmiresmate.*
(Str. LXXXII, v. 9)

„Medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid quod in ipseis floribus angat."
(Lucr. IV. 1133)

17 *S-a-nfipt pumnalul într-un trădător.*
(Str. LXXXV, v. 6)

Aluzie la comportamentul şi moartea lui Solano, guvernatorul Cadizului, în mai 1808.

18 *Iar tu, prietene...*
(Str. XCI, v. 1)

Onorabilul John Wingfield, din corpul de gardă, care a murit de febră la Coimbra (14 mai 1811). L-am cunoscut vreme de zece ani, cea mai frumoasă jumătate a vieţii lui şi cea mai fericită perioadă a vieţii mele. În răstimp de numai o lună, am pierdut-o pe *ea*, cea care mi-a dat viaţă, şi pe mulţi din cei care au făcut ca această viaţă să fie suportabilă. Pentru mine, aceste versuri ale lui Young nu sînt o ficţiune:

O, Moarte cruntă! De trei ori cu coasa
Mi-ai secerat a sufletului pace,
Cît lună nouă n-a fost de trei ori.

Meditaţii Nocturne: Plîngerea, Noaptea I (Londra, 1825, p. 5)

Poate că s-ar fi căzut să închin cîteva versuri memoriei lui Charles Skinner Matthews, agregat la Colegiul Downing, Cambridge, de nu s-ar fi dovedit mai presus de laudele mele. Superioritatea lui intelectuală s-a vădit în obţinerea celor mai înalte titluri, în competiţie cu cei mai dotaţi concurenţi din analele Universităţii Cambridge, fapt ce i-a adus o faimă binemeritată la locul unde a dobîndit-o, iar calităţile lui sufleteşti sînt încă vii în amintirea prietenilor săi, care l-au iubit prea mult pentru a-i pizmui superioritatea.[11]

Cîntul al doilea

I

Zeiţă a înţelepciunii, vino,
Fecioara cerului cu ochi de-azur!
Nu, barzi n-ai inspirat, dar văd, divino,
Că stă-n picioare-al templului[1] tău mur,
Sfruntînd foc, vremea şi războiul dur;
Dar focul, timpul, fierul nu-i făcură
Rău cît stăpînii cei de azi, ţi-o jur;
Sînt oameni, vai, care lumina pură
Nu ţi-au simţit nicicînd şi te privesc cu ură.

II

Atena, urbe veche şi augustă,
Unde-s eroii tăi şi înţelepţii?
Un vis sînt doar sub a uitării crustă,
Ei, primii merşi pe calea slavei, drepţii.
Copiii-i mai învaţă azi la lecţii,
Dar nu vezi a războinicului spadă,
N-auzi ale sofistului[2] reflecţii!
Pe turnuri pîcla vremii-a prins să cadă
Şi mîndra ta mărire e azi o umbră fadă.

III

Hai, fiu al Răsăritului[3], aproape,
Dar urna respectînd, cu vechi efigii!
O naţie aici fu să se-ngroape,

Cu zeii ei, lăsînd numai vestigii.
Da, zeii pier — nasc pururi noi religii;
Cînd moare Zeus, Mahomet[4] învie;
Tămîi va arde omu-n van, rob fricii,
Cît moartea și-ndoiala i-s sclavie
Și trestie îi este-a speranței temelie.

IV

Biet om, spre cer privești, cînd de pămînt
Legat ești! Că *existi* nu ți-e de-ajuns?
Vrei viață și dincolo de mormînt?
Te vrei unit cu cerul nepătruns,
Pe neștiut tărîm, visînd pe-ascuns
Blestem ori fericire după moarte?
În urna asta caută-ți răspuns
Cît de cenușa ei nu s-o desparte,
Căci nú-nveți, cît din ea, din predice deșarte.

V

Ori intră-n al eroului nalt tumul[5],
Pe țărm străin, unde l-au plîns popoare,
Dar nu-i mai plînge nimeni astăzi scrumul,
Nici străji de veghe-alături nu mai are,
Cînd semizei[6] — spun datini milenare —
Se arătau ca moartea să-i cinstească!
Ia-i, dintre oase, craniul! Ci oare
Acesta-i templul în care zeiască
Putere sta, dar prind și viermi să-l părăsească?

VI

Coloane frînte, ziduri vechi contemplu,
Odăi, porticuri... O, aici avură
Ambiția — palat, gîndirea — templu!
Azi vezi orbita goală și obscură
Și-Nțelepciunea, Spiritul sînt zgură
Și Patima ce n-a știut măsura!
Ce sfinți, sofiști, ce-nțelepciune pură
Îi pot reda, cînd totu-i dat de-a dura,
Lăcașului acesta și turnului căldura?

VII

Ai zis, atenian preaînţelept[7],
Că „tot ce ştim e că nu ştim nimică“,
Toți suferă — doar ce-i slabi plîng — e drept;
De-al Sorții dat de ce-ai fugi cu frică,
Din năluciri cînd frica se ridică?
Ia-ți ce-ți dă Soarta şi al tău noroc!
La Acheron[8] sorocul tihnei pică,
Şi nu-ți spun unii, la banchet, „ia loc“.
Tăcerea doar te-a prins în veşnicu-i breloc.

VIII

Şi dacă-i drept ce sfinții, în asceze,
Au spus despre a sufletelor lume,
Pe saducei[9] cercînd să-i rușineze
Şi pe sofiștii sceptici, de renume,
Ce bine-ar fi să ne putem, anume,
Ruga în cor cu cei ce ușurară
Al vieții noastre drum — și umbre-mume
Să întîlnim, din vremea legendară,
Din Bactru[10], Samos[11], ce virtuți ne învățară.

IX

Tu[12], care-ai dus cu tine în mormînt
Iubirea, Fericirea — oare mort
Pot să te cred, cînd sufletul mi-e frînt
Dar amintirea vie-n gînd ți-o port?
Visa-voi al reîntîlnirii port,
Şi sufletu-mi va umple acest vis.
Cînd ochii amintirii mi-i încord,
Cum nu uit anii juni, de nedescris,
Ferice-aş fi să ştiu că eşti în Paradis.

X

Să stau un pic pe lespedea ce-a fost
Unei coloane nalte temelie...
O, fiu al lui Saturn, aici, cu rost,
Avut-ai templu drag apururi ție.

Încerc să-i reînviu, prin fantezie,
Grandoarea: nu pot... Faptul mă-nspăimîntă,
Căci dinții vremii-au ros cu strășnicie!
Proptit stă turcul de coloana frîntă,
Nepăsător — și-un grec, trecînd pe-alături, cîntă!

XI

Dar din relicve ce de toată fala-s,
Pe care, tristă, le lăsă-n ruine,
Plecînd pe veci de-acolo, zeea Pallas[13],
Au cine fură mai din greu azi? Cine?
Ți-i fiu[14], o, Caledonie! Rușine!
Englezii mei, născuți în libertate,
Tot ce-a fost liber apără, știu bine.
O, triste racle fost-au profanate
Și-altarele de valuri în fúrii îngropate!

XII

Modernul pict[15] a țăndurit, cu jind,
Tot ce-a scăpat de turci, vandali și Timp,
Dur, sterp ca steii țării lui fiind.
Cum de-ai putut pe zeii din Olimp,
Netrebnic suflet, nemilos și tîmp,
Să-i smulgi Atenei tu, cu tot cu temple?
Slabi, fiii n-apărau trecutul nimb,
Dar triști stăteau dezastrul să-l contemple,
Simțindu-se mai sclavi și vecilor exemple!

XIII

Va spune Albionul fericit
C-a fost să vadă cum Atena plînge?
În al tău nume totu-i pîngărit,
O, țara mea! Rușinea și-or răsfrînge
Asupră-ți profanările nătrînge.
Tu, liberă, ce-ajuți popoare sclave,
Răpești unui popor scăldat în sînge,
Ca Harpia[16], relicva vechii slave
Crutată de tirani cumpliți și vremi grozave!

XIV

O, Pallas, unde eşti, cu scut destoinic
Să-l ţii pe Alaric în faţa porţii?
Dar fiul lui Peleu[17], viteaz războinic
Ieşind cu lancea-i grea din lumea morţii
Să-nfrunte iarăşi, vajnic, greul sorţii?
Au Pluton[18] nu-l mai lasă încă-o dată
Să-l înfrăţească pe-alt tîlhar cu morţii?
Azi, leneş hoinărind el se arată,
Pe malul Stixului[19], nevrînd să se mai bată!

XV

O, Grecia,-i de sloi cel ce nu plînge
Pe scrumul tău ca pe-al iubitei scrum!
Cui oare inima nu i se frînge
Cînd templele ţi-s năruite-acum,
De briţi purtate pe al mării drum,
Cînd să le apere erau datori?
O, îi blestem pe toţi cînd îi văd cum
Ţi-mplîntă spada-n suflet, prădători,
Ducîndu-ţi zeii-n nordul ceţos, nepăsători![20]

XVI

Dar unde-i Harold? pot să-l uit cumva
Pe mohorîtul călător pe ape?
Regretele ce sînt el nu ştia:
N-avea iubite cu plîns fals sub pleoape
Şi nici prieteni buni, să-i stea aproape
Cînd, rece, purcedea spre alte clime.
De-al farmecelor nod ajuns să scape,
Lăsă, nesuspinînd şi plin de-asprime,
O ţară stăpînită de războiri şi crime.

XVII

Cel ce-a plutit pe marea cea albastră,
Întunecată, a văzut adese,
Sub briză, o privelişte măiastră.
Umflîndu-şi pînza-n vînt, fregata iese

Lăsînd în urmă-i port, catarge dese,
Ţărm, plaje, clopote... Cîmpie-i marea,
Flotila — cîrd de lebede alese;
Pe toţi matrozii-i prinde-nfiorarea
Şi navele-şi despică în vesel zbor cărarea.

XVIII

E nava mică lume de războinici;
Fixate bine-s tunurile crunte
Şi sună răguşit comenzi... Destoinici,
Matrozii pe odgoane-s, de pe punte;
Prind palme tari parîmele să-nfrunte...
Boţmanul suflă-n fluier... Echipajul
La trudă se îndeamnă şi, în frunte,
Stăpîn e-un aspirant pe tot tapajul,
Vădindu-şi, încă ţînc, ştiinţa şi curajul.

XIX

Luceşte puntea, fără nici o pată;
De cart e un locotenent sever.
Priviţi şi locul unde niciodată
Nu calcă nimeni, sacru şi stingher:
Acolo-i căpitanul, om de fier,
Temut şi respectat, vorbind arare,
Cum regulile disciplinei cer,
Cînd glorie rîvneşti şi faimă mare;
I se supun englezii, trudind cu-nverşunare.

XX

Ci suflă, vînt prielnic! Nava-mpinge
Cît soarele nu-nclină spre apus,
Căci vasul amiral, cînd el s-o stinge,
Va fi să-şi strîngă velele, supus,
Ca navele, ce leneşe acu-s,
Să le aştepte... Cîtă neplăcere,
Căci zeci de mile cîştigate nu-s!
Păcat e cînd să stai în loc se cere
Şi numai pentru-a altora întîrziere!

XXI

Răsare luna... Ce moment feeric!
Spumatul val tot aur și argint e;
Iubiții stau sub lună,-n întuneric,
Și fetele mai cred în jurăminte!
De-am fi și noi pe țărm! Dar, să ne-alinte,
Un Arion[22] avem pe bord — și struna
O pișcă-a dans marinăresc, fierbinte.
Se strîng în jurul lui ca totdeauna,
În danț focos ca pe pămînt, veghindu-i luna.

XXII

La al strîmtorii Calpe[22] nalt coclaur,
Stă Europa cu-Africa în față.
Ibera cu ochi negri, smeadul maur,
În razele Hecatei[23] se răsfață,
Suavă-i luna-n Spania semeață,
Stînci luminînd, păduri ce le adumbră,
Chiar de-s mai pale către dimineață,
Pe cînd mauritanii munți în umbră
Sînt înveliți, din culmi și pînă-n valea sumbră.

XXIII

E noapte... Cugetăm, visînd — și-aminte
Ne-aducem de-o iubire,-acum departe.
Îndoliată inima se simte,
Visînd iubiri — dar visele-s deșarte.
Cînd, tînăr, supraviețuiești în parte
Iubirii — poți s-o uiți cînd ești cărunt?
Puțin răpi mai poate cruda moarte
Cînd doruri, duioșii, uitate sunt!
Prunc cine nu s-ar vrea cînd vîrsta roade crunt?

XXIV

Stînd peste bord plecat, cu nostalgie,
Vezi pe Diana[24]-n mare ca-n oglindă.
Uiți de nădejdi, de planuri, de mîndrie,
Și-n minte anii scurși ți se perindă.

Ah, orice inimă e suferindă,
Căci toți avem o scumpă amintire
Ce poate iar în mreaja-i să ne prindă
Și merită a lacrimei cinstire.
Te săgetează și să scapi ți-e peste fire.

XXV

Pe valuri să visezi, pe stînci să stai
Ori prin păduri de nepătruns să treci,
Prin locuri unde nu e omul crai
Și încă n-a bătut nicicînd poteci;
Să sui pe munții nalți unde, din veci,
Pasc turme în deplină libertate;
Peste genuni, cascade să te-apleci, —
O, asta nu-i deloc singurătate!
Cu Firea doar vorbind, guști harurile-i toate

XXVI

Dar în umanul stup zumzăitor,
S-auzi, să vezi, să simți cu agerime,
Tu, lumii sastisit locuitor,
De nimenea iubit, iubind pe nime;
Pe-ai soartei favoriți, ce fug de-asprime,
Stînd să-i înfrunți cu toată răutatea;
Cînd nimeni nu te-o plînge din mulțime
De Morții va să-i dai întîietatea,
Aceasta, vai, aceasta-i, da, Singurătatea!

XXVII

Mai fericit trăiește-al vieții patos
Monahul, în decorul lui măiastru,
Ce-l vezi de pe preasfîntul munte Athos[25],
Dacă ajungi pe stînci să stai, sihastru,
Ca valul să-l admiri sub cer albastru,
Rîvnind să stai acolo pe vecie,
Simțind că ți-a fost viața un dezastru
Și regretînd că n-ai dus viața vie
A celor ce s-au hărăzit la schivnicie.

XXVIII

N-am să descriu cu neschimbîndul drum
Pe care urme-n veci nu mai găseşti,
Lungi linişti, vîntul din senin, precum
Nici vremea şi nici toanele-i fireşti,
Necazuri, bucurii marinăreşti
Pe zvelta plutitoare citadelă,
Potrivnic vînt, învolburări drăceşti,
Pînă cînd sus, pe gabie, sub velă,
„Pămînt!" — se strigă şi toţi veseli se revelă.

XXIX

Dar n-am să trec, Calipso, tot tăcînd,
Pe lîngă-a tale insule-surori;
Un port aici tot mai surîde blînd
Multosteniţilor navigatori,
Chiar de, pe stînci, nu-l plîngi ca alteori
Pe cel ce-şi vru soţie muritoare;
De-aici l-a-mpins şi Mentor în vîltori
Pe fiul lui, să-i plîngă şi mai tare
Prinţesa-nimfă tragedia-ngrozitoare.[26]

XXX

S-au dus domnia-i, cruntu-i ghinion...
Da, tinere, nu fi credul: veghează!
O muritoare azi îi stă pe tron,
Şi, poate,-n ea, Calipso iar e trează.
O, Florence[27]! De-a mea inimă mi-e groază!
De-ar mai iubi, a ta ar fi pe veci,
Dar cum durerile mi-s crudă piază,
Nu merit chinu-mi printr-al tău să-l seci,
Primind jertfirea unei triste inimi reci!

XXXI

Astfel gîndea, privind-o pe-acea doamnă,
Childe Harold, dar simţea că marea-ţi vrajă
Spre admiraţie, şi-atît, l-îndeamnă.
Cuminte Amor sta acum de strajă,

El ce adesea îl prinsese-n mreajă,
Încredințat că l-ar momi zadarnic,
Căci prin a inimii azi groasă coajă
În van și-ar fi zvîrlit săgeata harnic,
Harold privind nepăsător la orice farmec.

XXXII

Uimită, Florence îl vedea pe cel
De care se vorbea că-i iubăreț.
Că nu-i mișcat de nurii ei defel,
Cînd toți, mințind ori nu, cu orice preț,
Spuneau că le-ar fi țelu-ntregii vieți,
El rece cum putea rămîne oare,
Privind nepăsător, nu cu dispreț,
Nesimulînd măcar acea ardoare
Ce poți să n-o-nțelegi, dar supără arare?

XXXIII

Ea nu știa că inima-i de piatră,
Mascată de orgoliu și tăcere,
Fusese-a voluptății idolatră,
Vînînd oriunde lubrica plăcere,[28]
Și că la a seducției putere
El renunțase... Și dacă fiori
Stîrnit-a-n el, cu ochi plini de mistere,
Printre oftînzii ei adoratori
El nu s-a strecurat cu ochi lingușitori.

XXXIV

Puțin cunoști Femeia, prin suspine
De crezi c-o cucerești — din veci se știe...
De te-a supus, ce-i pasă ei de tine?
Să-ți fie idol sfînt făptura-i vie,
Dar, adorînd-o, nu-i cădea-n sclavie,
Că-ți va primi ardoarea cu dispreț;
Ascunde-ți undele de duioșie,
Că-i place mult bărbatul îndrăzneț...
Atacă — și-ți va dărui comoara ei de preț.

XXXV

E-o lecţie de Timp adeverită[29],
Şi suferi de-o ştii bine pe de rost,
Căci cînd ai cucerit-o pe iubită
Îţi pare scump de tot plătitul cost,
Căci suflet, cinste,-al tinereţii rost
Pierdute-s — ăsta-i rodul pasiunii!
Prin crunt noroc, dintru-nceput de-a fost
Strivită, rana se-nvenină-ntr-unii
Şi nici în dragoste atunci nu mai cred junii.

XXXVI

O, cînt al meu, în astea nu mai stărui,
Căci munţi şi mări noi încă vom străbate,
Nu după-nchipuirile cutărui,
Ci pradă unei nostalgii curate.
Vom admira privelişti minunate,
Cum n-afli-n Utopiile moderne,
Ce ne învaţă ce putea ori poate
Să fie omul, de n-ar fi un vierme
Corupt şi-ar merita mari fericiri eterne.

XXXVII

Natura-i veşnic cea mai bună mamă,
Oricît de schimbător e chipu-i sfînt;
Chiar de nu m-a luat prea mult în seamă
Şi favoritul ei copil nu sînt,
Iubind-o, vreau priveliştea să-i cînt.
Ce fascinant e chipul ei sălbatic,
Nepîngărit de om... Zi, noapte, blînd
Parcă-mi zîmbeşte, chiar de eu, zănatic,
Mai mult o căutam la ceasu-i nebunatic.

XXXVIII

Albania a lui Iskander[30]! Far
Pentru-nţelepţi, juniei încîntare,
Şi ţara unui tiz[31] ce, temerar,
Pe turci i-a strîns în straşnică-ncleştare;

Tu, de bărbați hirsuți zămislitoare[32],
S-admir mă lasă stîncile-ți de cremeni!
Dispare crucea, minaretu-apare,
Precum și semiluna, deasemeni,
În vîrf de chiparoși înalți, zvelți, gemeni.

XXXIX

Trecu Childe Harold de ostrovul unde
Privind spre mare Penelopa plînse;
Văzu și naltul munte[33] ce ascunde
Mormîntul lesbienelor... Te frînse
Destinul, Safo[34]! Tot ce se răsfrînse
Din tine în nemuritorul vers
Nu te-a putut salva? În liră strînse
Sînt veșnicii, și-al oamenilor mers
Spre singurul etern, pe Terra, univers.

XL

Cînd Leucadia văzu, o toamnă
Grecească se-ncropea, cu blînd cer clar;
Spre ea simțea că inima-l îndeamnă,
Iar urmele de crunt război barbar,
Lepanto[35], Actium[36] și Trafalgar[37],
Le-a fost privit nepăsător, cu lene,
Căci nenăscut sub astru temerar,
Rîdea de-un luptător umflat în pene
Și se simțea străin de-a luptei crude scene.

XLI

Dar steaua serii razele-i suave
Cînd le plecă spre falnicul, din urmă
Lăcaș străvechi al dragostei bolnave,
Simți tristeți ciudate-n piept că-i scurmă.
Tăia fregata valuri albe,-n turmă,
În umbra legendarului azi munte,
Nostalgic val lăsînd mereu în urmă;
Și sta melancolia să-și înfrunte
Cu ochiul mai senin, mai limpezită frunte.

XLII

Pe albanezii munți se face ziuă;
Vezi Suli[38], Pindul[39] cu zăpezi pe pisc;
Cununi de ceață-n vîrfuri li se-aciuă,
Împurpurate de solarul disc.
Sălaş de oameni iubitori de risc
Aici vezi — cînd prin nori transpare glia;
Şi urlă lupi, şi coroiatul plisc
Şi-ascute vulturul — şi vijelia
La început de an şi-nvolbură urgia.

XLIII

Şi Childe se simți aici doar singur,
Spunînd adio limbilor creştine;
Trecu necunoscute văi, stînci, crînguri,
Ce mulți le-admiră, dar cu frica-n vine.
El soarta o-nfrunta, rîvnind puține,
Primejdii nici vînînd, nici ocolind;
Sălbatice priveliști noi, divine,
Stîrnind în el al drumeției jind,
Şi arșiți îndura și viscole vuind.

XLIV

E crucea roşie aici umilă,
De circumcişi hulită, netrufaşă;
Popi ori creştini de rînd îți iscă milă,
Căci popii nu ca-n alte părți se-ngraşă.
Fecioară, idol, cruce uriaşă,
Profet sau sfînt, sub orice semn învii,
O, tîmpă superstiție, din faşă,
Pe popi i-nalți, şi-i pierzi pe cei mulți... Ci,
În cult, poți aurul de zgură limpezi?

XLV

Şi iată golfu-Ambracia[40], cel unde
Imperiu vast căzu pentr-o femeie;
Romana flotă lupte furibunde
Cu-a Asiei a fost aici să deie

Dar mii de morți și-au dobîndit trofee!
Ci iată-al altui Caesar monument,
Ca mîna lui, azi veșted[41]... Au de ce e
Creată lumea asta-n chip dement,
Tirani s-o piardă ori cîștige-ntr-un moment?

XLVI

Din munții-ntunecați ce-i stau hotar
Albaniei, pînă-n ilirul[42] șes,
Trecu mulți munți Childe Harold, nici măcar
În mituri amintiți, chiar de, ades,
Nici Attica loc mai frumos și-ales
N-arată ochiului, căci fermecate
Văi, ca-n Tempé[43], mereu în față-ți ies.
Chiar al poeților Parnas rar poate
Ascunde locuri ca aici mai fermecate.

XLVII

Trecu de Pind, de lacul Acheruza[44],
Și ocolind a țării capitală
Curînd ajunse să-i salute buza[45]
Pe craiu-Albaniei[46], ce nu cu fală
Zdrobește-un neam ce pururi se răscoală,
Ci doar făcînd din fărdelege lege..
Muntenii-asaltă fără șovăială,
Din munții lor, cu pietre și ciomege;
Din ei, rar aurul vreun trădător alege.

XLVIII

Monahic munte, Zița! Ești pămînt
Sfințit, chiar de ești scund, că-n jos și-n sus,
Și-n părți privind, în ochi tot simți răsfrînt
Un magic curcubeu, frumos nespus;
De dealuri, codri, rîuri ești sedus,
Și-un cer senin, ce le armonizează.
Un vuiet de ecouri readus
Îți spune unde urlă, veșnic trează,
Cascada ce, vrăjindu-te, te-nfiorează.

XLIX

Din păduricea de pe-un deal se-arată
Majestuoasă, albă mănăstirea;
Chiar munţi înalţi de-i stau de strajă roată,
Şi o domină, tot îi simţi sfinţirea.
Aici stă caloierul[47], om cu firea
Senină, blîndă, bun de ospeţire;
De-aci drumeţul, ca de nicăirea,
Greu pleacă şi mişcat cu osebire
De-i place al Naturii farmec să-l admire.

L

Aici de arşiţi fugă şi rămîie
Sub arbori seculari, pe iarbă grasă,
Şi-o briză ca din rai va să-l mîngîie;
De sus, spre şes privirea lui se lasă
Şi gustă noi plăceri în umbră deasă.
De ale soarelui săgeţi arzînde
Frunzarului pădurii nici că-i pasă;
Se tolănească-aici şi,-n ceasuri blînde,
Admire nopţi şi aurore tremurînde.

LI

Vulcanic amfiteatru-ai Himerei
Alpi se arată-n zare, şi o vale
Ce ochiului odihnă şi plăcere-i;
Vezi turme, frunze unduind domoale,
Pîraiele tăindu-şi larga cale.
Priviţi cernitul Acheron, o dată
Sortit doar unor umbre sepulcrale!
O, Pluton! Iadul tău de mi se-arată,
Se-nchidă Elizeul; primeşte-mă îndată.

LII

Nu profanează turnuri de cetate
Priveliştea... Janina nu-i departe...
Ascunsă-i doar de creste detunate.
Rar oameni vezi, rar case; prin stînci sparte

Rod capre frunze, de plăcere moarte,
Şi cîte-un ciobănel, în alb mintean,
Stă ochii de pe-o lespede să-şi poarte
Spre turma lui, doinind cu mult alean
Ori stă în peşteri cînd furtuna urlă-avan.

LIII

Dodona[48]! Unde e al tău oracol,
Izvorul profeţiei, codrul sfînt
Şi valea repetînd, printr-un miracol,
Ce spune Joe? Şters de pe pămînt
E-altarul lui!... Şi omul plînge cînd
I-i rupt al vieţii fir? Nesăbuite,
Taci, căci ca zeii poţi muri oricînd.
Stejari pier, lespezi, naţii, lumi vestite —
Şi tu crezi că mai mult trăi-vei, pasămite?

LIV

În urmă lasă Childe Epirul, munţii[49],
Şi ochiu-i, ostenit de creste-astrale,
Vrăjit priveşte, de sub placa frunţii,
Coline unduioase, ori, în vale[50],
Verdeaţa primăverii triumfale
Şi măreţia şesurilor cînd,
Sub arbori nalţi, un rîu îşi taie cale
Şi-i oglindeşte-n unda lui dansînd,
Ori adormiţi sub licăr lunar, noptatic, blînd,

LV

Plutind pe prăvălaticul rîu Laos[51],
Cînd Febus după Tomerit* se-ascunde
Şi umbre lungi îndeamnă la repaos,
Văzu şi Tepaleni[52], urbea unde
Se-arată minaretele rotunde
Sclipind ca meteorii-n întuneric;
Şi auzi vii glasuri furibunde,
Războinice, prin acel fast feeric,
Cum mai puternice ca briza se desferic.

LVI

Trecu de al haremului turn mut,
Privind, de sub al porţilor arc vast,
Palatul unui domnitor temut[53],
Plin de putere, nezgîrcit la fast;
Străini, dervişi, sclavi, eunucul cast,
De toate rasele,-s mereu de faţă,
Cu mult respect, adînc, entuziast.
Palatul e-o privelişte măreaţă,
Dar e, pe dinafară, zid gros de fortăreaţă.

LVII

Oşteni pe cai în scump harnaşament,
În curte, jos în lupte-s gata s-ardă;
Pe coridoare, străji cu ochi atent,
În strai ciudat, stau necurmat de gardă;
Stă tropot de copite să se piardă
Sub bolţi, cînd iese-n goană un tătar;
Greci, albanezi, turci, mauri stau în hoardă
Sub tuiuri, pe cînd, răpăind barbar,
Vestesc mari tobe cum că vine noaptea iar.

LVIII

Dîrz pare-un albanez în scurt caftan,
Cu puşca lui ţintată şi în straie
Brodate-n fir de aur diafan;
Eşarfa macedonă-i de văpaie;
Vezi delhi[54] purtînd bonete de bătaie
Şi curbă sabie; vezi greci şireţi;
Robi mutilaţi din Nubia, o droaie;
Turci muţi, cu bărbi, te bagă-n sperieţi:
Ei dau porunci doar şi-s puternici, cruzi, semeţi.

LIX

Stau tolăniţi, sau umblă, sau admiră
Priveliştea schimbată-n orice clipă;
Un musulman noian de rugi înşiră,
Iar alţii stau fumînd din lunga pipă;

Mîndri-albanezi pășind se înfiripă;
Greci șușotesc prin cîte-un colț, mereu,
Și din a minaretului aripă,
Un glas de muezin vestește greu:
„Allah e unicul pe lume Dumnezeu'

LX

Era de Ramazan[55] ajun și post
Și penitenței ziua se sortise,
Dar cînd al serii fapt trecut a fost,
Întinseră o masă ca în vise,
Și se porni chiolhan cu uși deschise.
Sclavi tot cărau gustoasele bucate
Și orice galerie se golise.
Din încăperi un vuiet surd răzbate,
Și sclavi și paji tot intră și ies purtînd de toate

LXI

N-auzi, la chefuri, al femeii glas;
În tainice alcovuri crunt păzită,
Nu face fără feregea un pas.
Doar soțului stăpîn e hărăzită,
Și cu-nchisoarea ei obișnuită,
O-ncîntă soțul, grijile de mamă,
De alte simțăminte nemomită.
Crescîndu-și pruncii, dă de dînșii seamă;
Nicicînd al altor patimi farmec nu o cheamă.

LXII

Într-un pavilion de marmur care
La mijloc are-un țîșnitor izvor,
Ai cărui stropi revarsă-n jur răcoare
Și-mbie la ceas dulce-odihnitor,
Alí-Pașa stă, crudul domnitor,
Însă pe venerabila lui frunte
Seninătatea stă-n plăcut decor,
De nu-ți vine să crezi că gînduri crunte
Nutrește necurmat sub tîmplele-i cărunte.

LXIII

O, nu că barba lui de-argint nu-l lasă,
Ca-n tinerețe, patimei supus.
Teianul[56] și Hafez[57], în rimă-aleasă,
Că dragostea învinge anii — au spus,
Dar crimele pe fruntea lui și-au pus
Pecetea — și ca tigrul crud arată.
Prin sînge de-a suit mereu mai sus,
Azi setea lui de sînge-i nesecată
Și sînge-ar tot vărsa cu ură-ncrîncenată[58].

LXIV

Hoinarul poposi aici, văzînd
Priveliști și tot lucruri noi în jur,
Dar ochiul lui se dezgustă curînd
De musulmana pompă, de huzur,
De voluptatea în sălaș impur,
Unde mai fuge de oraș puterea.
Ar fi fost vraja fără de cusur,
De fastul n-ar fi însoțit plăcerea,
Căci inima în tihnă își cată mîngîierea.

LXV

Hirusuți sînt albanezii și sălbatici,
Dar au sălbatice virtuți, cu mia;
Ce dúșman i-a văzut fugind zănatici?
Ce alți soldați răzbesc ca ei urgia?
Ei, frați cu crestele și vijelia,
Sînt aspri precum munții... Răzbunarea
Li-i cruntă — dar cinstesc prietenia;
Și iama dau, cu toată înfocarea,
Urmîndu-i șefului lor dîrz chemarea.

LXVI

Childe i-a văzut gonind de la palat
La luptă — și-apoi cînd, întîmplător,
Ajunse-al lor captiv nevinovat.
Cei cruzi mai cruzi cu prinșii lor se vor,

Dar ei l-au dus în cortul primitor,
Cum n-ar fi făcut, poate, alte naţii
Mult mai puţin barbare,-n locul lor.
Puţini se poartă, vai, precum confraţii!
Chiar şi compatrioţii arar ţi-s aliaţii!

LXVII

Potrivnic vînt tot îmbrîncea spre stînci
Fregata către suliota coastă,
Cînd totul se-nvelea în bezne-adînci;
De ancorarea se-arăta nefastă,
Mai rău era pe-a valurilor creastă;
Matrozii se temeau că, stînd la pîndă,
Trădarea-n aste locuri îi adastă,
Şi pururea de victime flămîndă,
Sorteşte turci, creştini, oricînd, la grea osîndă.

LXVIII

Dar mîna le-au întins cei oameni bravi
Şi i-au trecut prin mlaştini, stînci abrupte,
Mai omenoşi ca sclivisiţii sclavi;
La foc uscară straie ude, rupte,
Din cupe fură vinurile supte,
Şi lămpile se-aprinseră — şi-ndată,
Din cît aveau le dară să se-nfrupte.
Nu-i asta omenie-adevărată?
Ce lecţii pentru cei ce în huzur înoată!

LXIX

Şi se-ntîmplă că Harold bun rămas
Cînd munţilor se pregătea să zică,
Tîlhari de drumul mare orice pas
Ţi-l urmăreau, cu săbii şi alică;
Şi-o ceată-atunci luă cu el, voinică,
De oameni ce la greu nu se dezmint.
Trecu de Acarnania fără frică
Şi în eoliene văi de-alint
Îi părăsi, lîngă-Achelousul de-argint.[50]

LXX

Ci unde Utraikeyul[60] solitar
Odihnă-şi află în rotund liman
Şi oglindeşte-al lunii licăr clar
Cînd arbori deşi îşi leagănă-n colan
Frunzişul lor umbros peste găvan,
Cît briza mîngîie-ncreţite unde,
Popas făcu iar Childe, pătruns de-alean,
Căci noaptea, pentru el, oricînd, oriunde
Mirifice privelişti sînt, plăceri ascunde.

LXXI

Pe ţărm ard focuri... S-au mîncat bucate...
Din mînă-n mînă cupe trec, cu vin.
Harold, surprins, se minuna de toate,
Dar maicuseamă cînd, sub cer senin,
Cît miezul nopţii nu bătu deplin,
Se prinseră localnicii în danţ...
Şi-aruncă puştile, de mîini se ţin
Toţi palicarii în rotitul lanţ,
Bătînd pămîntul şi cîntînd sub nalţi versanţi.

LXXII

Childe sta de-o parte, cu uimire vie
Privind petrecerea, plăcîndu-i chiar,
Ca toată-a ei hirsută veselie;
În toate nu afla nimic vulgar,
Nici desfrînare-n danţul lor barbar.
Au iuţi mişcări, le joacă limbi de foc
Pe chip, şi ochii scapără, de jar;
Cu plete pîn-la brîu se-avîntă-n joc
Şi mai mult urlă decît cîntă din bojoc.

1

Tamburgí, tamburgí![61] Dai semnal de război
Şi trezeşti vii nădejdi în cei bravi, în eroi.
Dîrzii munţilor fii se ridică azi toţi:
Ilioţii cei smezi, iliri, chimarioţi.

2

Cine-ntrece pe-un smead suliot[62] ortoman
În cămaşa-i de nea şi-n miţosu-i mintean?
Către lupi şi vultani suie turmele sale
Şi e rîu volburat cînd coboară la vale.

3

Cînd voi, chimarioţi, nu-i iertaţi nici pe fraţi,
Oare-n stare aţi fi pe duşmani să-i cruţaţi?
Îl loveşte un glonţ pe duşman fără smintă;
A lui inimă e minunată ca ţintă.

4

Macedonii, şi ei, în războaie mari meşteri,
De vînat azi uitînd, ies afară din peşteri,
Şi eşarfa le-o fi mai roşită oleacă,
A lor sabie cît n-o intra iar în teacă.

5

Ah, piraţii parghezi, ce au marea drept casă,
Pe toţi frîncii[63] îi duc în sclavie cîinoasă.
Şi galere şi vîsle la mal stau, în soare,
Cît pe prinşi ei şi-i duc la grea închisoare.

6

Ah, eu nu vreau plăceri ca un gras bogătan;
Tot ce vreau îmi cîştig cu-al meu crunt iatagan
Eu mireasă-mi cîştig, cu păr moale şi lung;
De la mame smulgînd dulci fecioare ce plîng.

7

Ah, nuroasă şi tînără fata îmi place,
Să mă mîngîie dulce, să-mi cînte, să-mi joace,
Să ne cînte, pe coardele lirei plecată,
Cum în lupte murí cel ce fostu-i-a tată.

8

Cum plîngeau în Previsa[64] v-aduceţi aminte
Cei învinşi? Cum cîntam noi, zburînd înainte?
Pradă multă-mpărţind, mulţi bogaţi sugrumînd
Şi doar tinere fete în viaţă lăsînd?

9

Ah, nici milă, nici teamă nicicînd nu cunoşti,
Dacă lupţi cot la cot cu-a vizirului[65] oşti,
Căci de cînd s-a născut chiar profetul cel sfînt,
Precum Alí-Paşa n-a fost brav pe pămînt.

10

Ah, Muchtar, al său fiu, chiar la Dunăre-acu-i
Şi bălaii ghiauri se-ngrozesc de-al său tui[66],
Şi cînd delhii lui dîrzi i-or tăia şi împunge,
Din muscali oare cîţi pe la căşi or ajunge?

11

Seliktar[67], iataganul să-i scoţi lui Alí;
Dă semnal de război, tamburgí, tamburgí!
O, voi, munţi care-acum ne vedeţi coborînd,
Vom veni-nvingători înapoi, ori nicicînd!

LXXIII

O, Grecie! Relicvă-a vechii glorii!
Tu, mare-nfrîntă, nemurită-n moarte!
Pe risipiţii fii, neluptătorii,
Cum să-i înveţi lanţ vil să nu mai poarte?
Nu-s azi ca grecii obidiţi de soarte
Ce *vrînd* la Termopile[68] se-ngropară,
Eroic înfruntînd vrăjmaşe hoarde.
Ce dîrz războinic inspira-vor iară,
Încît din Eurotas[69] ţîşnind, ca ei să piară?

LXXIV

Spirit al libertăţii! Cînd stăteai
Sus, pe Phylé[70], cu Trasibul[71] cel falnic,
Puteai să vezi ăst verde atic rai
Gemînd sub gheare de vrăjmaş prădalnic?
Nu treizeci de tirani i-apasă jalnic
Pe-ai săi urmaşi... Un musulman de rînd
Rob face azi din fostul dîrz localnic,
Ce nici nu se răscoală... Doar în gînd
Blestemă, rămînînd sclav pînă la mormînt.

LXXV

O, neschimbat doar chipul le-a rămas,
Şi-n ochii lor privind, au cine poate
Să creadă-n pieptul lor că nu dă glas
Chemarea ta, o, sfîntă Libertate?
Vor ajutoare din străinătate
Şi speră că-s aproape-acele zile
Cînd fi-vor iar stăpînii peste toate,
Dar nu înfruntă armele ostile,
Ruşinea să şi-o şteargă din a istoriei file.

LXXVI

Moştenitori de lanţuri! Nu ştiţi oare
Că *sclavul* lanţul trebuie să-şi rupă?
Că mîna *lui* să lupte e datoare?
Să vină gală, moscovită trupă
Pe turci să vi-i alunge? Ei — şi după?
Pe-altar voi veţi aprinde flama torţii?
Ilote[72] umbre spre tirani irupă!
De schimbi stăpînii, nu schimbi datul sorţii!
Ruşinea, Grecie, te-aduce-n pragul morţii!

LXXVII

Oraşul cucerit de la ghiauri[73]
Pot iar să-l ia ghiaurii, spre-a pătrunde
Din nou între-ai seraiului nalţi muri;
Şi pot în sînge totul să inunde;
Pot iar wahabe[74] hoarde furibunde,
Ce-au profanat Profetului mormîntul,
Să nimicească totul, orişiunde,
Dar libertatea nu-şi mai ia avîntul
Aici — unde de robi e plin pe veci pămîntul!

LXXVIII

Dar veseli sînt... La uşă postul bate
Şi sufletul căinţei şi-or supune,
Prin rugă să se spele de păcate;
Ci al căinţei sac cît nu şi-or pune,
Le mai rămîn cîteva zile bune

Ca să petreacă și benchetuiască,
Dedîndu-se unor plăceri nebune,
În straie-aiurea, ba purtînd și mască,
La carnaval pornind în ceată tinerească.

LXXIX

Atîta veselie ca-n Stambul[75],
A Greciei cîndva regină-urbe,
Nu afli-n lume, chiar de, nesătul,
Vrea turcul Sfînta Sofia s-o surpe.
(Plîngi, liră, plîngi ce stă să se uzurpe!)
Cînd liberi erau grecii, barzii lor
Iscau dulci sonuri... Dar și azi, ce zurbe,
Chiar de se mint toți grecii-n danț și-n cor,
Auzi și vezi stîrnind ecou peste Bosfor!

LXXX

Puternic e-al petrecerii tumult;
Se schimbă muzica, dar nu-ncetează;
Cadența vîslelor pe val ascult,
Și valul însuși, sub a lunii rază,
Cît de plăcut, tot clipocind, oftează!
Cînd briza mai stîrnește linul val,
Regina fluxurilor, noaptea trează,
Își înmulțește-n unde chipul pal,
Feeric luminînd de val lovitul mal.

LXXXI

Pe spume fug ușoarele caiace...
Uitînd de somn, de casă,-n ritm drăcesc,
Stau fetele, pe mal, în danț să joace,
Schimbînd priviri ce inima topesc
Cu-ai lor flăcăi — și mîna-și strîng, firesc,
Cu caldă duioșie... O, Iubire,
Cînd trandafirii în ghirlande-ți cresc,
Pot cinici, filozofi orice să-nșire,
Căci uiți, iubind, că viața-i o nenorocire.

LXXXII

Dar oare, în voioasa mascaradă,
Nu-s chipuri mai ascunse, trase, pale,
Trădînd dureri ce sufletul li-l pradă?
Ei stau nostalgici şi la bacchanale,
Şi valul plînge de-a lor tristă jale
Că-n ei toată-a plăcerilor risipă
Mîhnire şi dispreţ doar mai prăvale
Şi dor le e să vadă cum arípă
De doliu peste măşti se-ntinde într-o clipă.

LXXXIII

Un patriot să simtă-aşa se cade,
Dar patrioţi nu-s cei ce lanţul poartă
Şi secera robiei — vai! — nu spade,
Şi plîng în şoapte doar mărirea moartă,
Zîmbind unui trimis de Marea-Poartă!
Acei ce naşterea ţi-o datorează,
Şi sîngele, şi-a ta străveche artă,
Pleiada mîndră de eroi de vază,
O, astăzi, Grecie, mai mult te ruşinează!

LXXXIV

De-or renvia spartanii dîrzi, severi,
Şi-un alt Epaminonda[76]-n Teba... Dacă
Athena naşte-va eroi, ca ieri;
Bărbaţi de-o naşte iar femeia greacă,
S-o smulge iarăşi sabia din teacă!
O clipă nimiceşte-un mare stat,
Cînd, spre-a-l clădi, stau veacuri lungi să treacă!
În cît timp poate renvia un nat,
Şi Timpul învingînd, şi un destin ingrat?

LXXXV

Dar, ţară-a zeilor pierduţi, precum
Şi-a oamenilor ce-s cu zeii gemeni,
Frumoasă eşti şi-n anii crunţi de-acum,
Cu văi fertile şi zăpezi pe cremeni,

Cu templele-n ruină ce le semeni
Peste eroi ce-s scrum sub zări albastre,
Sfărmați de plugurile altor semeni!
Așa pier monumentele măiastre,
Doar a lor *Glorie* trăind și-n vremurile noastre!

LXXXVI

Mai geme cîte-o colonadă lîngă
Surori ce-n carieră zac culcate;
Doar al Minervei templu tot stă încă,
Sus, pe Colonna[77] — și să-ncînte poate;
Morminte de eroi mai stau uitate,
Cu lespezi înnegrite și cu iarbă,
Sfruntînd azi timpul în eternitate,
Dar nu Uitarea... Și-n străini să fiarbă
Mai prinde-un „vai!", cînd trec gîndind la soarta oarbă.

LXXXVII

Dar munții-s tot hirsuți, albastră-i bolta,
Ai crînguri dulci și încă verzi cîmpii;
Minerva nu-i — dar dau măslini recolta;
Înmiresmat Hymet[78], albine mii
Îți cresc cetăți de faguri mierii;
Mendéli, piatra marmurei curate
Ți-o scaldă-Apolo-n pulberi aurii;
Vai, pier, pier Artă, Glorii, Libertate,
Dar al Naturii chip apururi minunat e!

LXXXVIII

Oriunde calci, această glie-i sacră
Și-aici nu s-a durat nimic vulgar.
Ca țară fermecată te consacră,
Pe drept, al muzelor alese har.
Minuni ce tînăr le-ai visat ți-apar,
Și ochii dor... Ruină-i Partenonul,
Dar munți, coline, șesuri, rîul clar
I-nfruntă și-azi destrucției demónul,
Și-Athena de-a pierit — e veșnic Maratonul[79].

LXXXIX

E-acelaşi soare — însă grecu-i rob;
Hotarul e acelaşi — faima-i mare;
Văd greaca sabie cum face zob
Persanele oştiri invadatoare,
Ca-n ziua nemaipomenită-n care
Ajunse Maratonul magic verb.
Văd steaguri frînte şi biruitoare;
Văd clocotele luptelor cum fierb,
Să-nalţe şi mai glorios clinul herb.

XC

Văd mezi[80] fugind cu arcurile rupte,
Lungi lănci greceşti grăbindu-le pieirea;
Văd marea, glia, stîncile abrupte;
În faţă — Moartea,-n spate — Nimicirea;
Din astea ce trofeu păstrează Firea,
Spre-a-ţi aminti surîsul, Libertate,
Şi-a Asiei de-atuncea jeluirea?
Doar urne şi morminte profanate!
Doar colb ce cal străin să-l spulbere azi poate!

XCI

Dar spre vestigii ce-amintesc splendoarea
Veni-vor pelerinii cugetînd;
Sub vînt ionic ei brăzda-vor marea,
Pămînt al luptelor, slăvit prin cînt;
Istoria şi limba ta-nvăţînd,
Însufleţi-vei floarea tinereţii;
Bătrînii s-or mîndri la al tău gînd,
Iubi-vor pe Minerva înţelepţii
Şi dulce harul muzelor va inspira poeţii.

XCII

Cînd eşti plecat, al ţării dor te-apasă
Şi dorul de-al părinţilor cămin.
Dar singuraticul îşi află casă
Oricînd pe-al Greciei pămînt divin;

O, nu-i un loc de veselie plin,
Ci-aici vii cînd melancolia-ţi place
Şi dorul casei te-arde mai puţin
Cînd lîngă templul delphic afli pace
Loc unde perşi şi greci luptară-n vremi buimace.[91]

XCIII

Veniţi cu toţii pe tărîmul magic,
Dar respectaţi ruinurile-i sfinte,
Căci şi aşa destinul le-a fost tragic!
Nu profanaţi altare şi morminte!
Cinstiţi ce naţii au cinstit fierbinte,
Ca Anglia să fie fără pată
Şi să priviţi, la fel ca mai nainte,
Al tinereţii leagăn de-altădată
Cu dragostea-i din veci şi viaţa-i minunată.

XCIV

Iar tu, ce ai cîntat cam mult sub aştri,
S-o pierde glasul tău poate-ntr-un cor
Iscat de zgomotoşii poetaştri;
Mai dă-le-un laur veştejit şi lor,
Căci, vai, de lauri nu-ţi mai este dor.
Cînd critici şi elogii nu primeşti,
Odată ce-a-ngheţat al morţii nor
Atîtea inimi dragi, prieteneşti.
Nu ţii să placi cînd ai pierdut tot ce iubeşti!

XCV

Te-ai dus şi tu, duioasa mea iubită[92],
Har fermecat al tinereţii mele,
Care mi-ai stat alături neclintită,
Cînd nu te meritam, în clipe grele.
Şi nu mai eşti... Trist rost mai am sub stele,
Cînd tu nu-mi mai poţi spune bun-venit.
Să plîng mai pot doar clipele acele
Ce, vai, mai bine nu le-aş fi trăit.
La ce revii, cînd iar eşti de amar gonit?

XCVI

Tu, ce-ai iubit şi care mi-ai fost scumpă —
Ce trist se-agaţă jalea de trecut
Şi-n gînd întruna prinde să-mi irumpă!
Mi-o smulge Timpul umbra ta în lut!
O, Moarte, mi-ai răpit tot, tot ce-ai vrut:
Părinţi, un bun prieten — şi-azi mai mult!
O, n-ai lovit pe nimeni mai durut!
Verşi zi de zi veninul tău ocult,
Şi-mi piere fericirea-n al vieţii greu tumult.

XCII

Să caut iar saloane, gloata, şipul —
Ce inima scîrbesc la greu necaz?
Chiolhanuri iar, rîs fals ce-ţi strîmbă chipul
Şi sufletul ţi-l strînge de grumaz,
Crescînd mîhnirea lui fără răgaz?
În van zîmbeşti, scîrbia ascunzînd,
Căci rîsu-ţi trage brazde pe obraz
Pentru al lacrimilor rîu bolînd
Şi buza-n rînjet stins se strîmbă, tremurînd.

XCVIII

O, care-i răul crunt al bătrîneţii,
Ce-ţi sapă rid pe frunte? Nu să ştii
Că toţi cei dragi ţi-s şterşi din cartea vieţii
Şi singur că rămîi printre cei vii?
Genunchii-mi plec, pedeapsa din Tării
Să mi-o primesc... Speranţele-s deşarte...
O, curgeţi zile fără rost, pustii!
Ce m-a vrăjit pierdut e-n Timp, departe
Şi anii tineri mi-s striviţi de-un chin de moarte.

Notele lui Byron la Cîntul al doilea

1 *Sfruntînd foc, vremea și războiul dur;*
(Str. I, v. 4)

Parte a Acropolei a fost distrusă în urma exploziei unei pulberării, în timpul asediului venețian[1] sub Francesco Morosini (1618–1694).

2 *Dar focul, timpul, fierul nu-i făcură*
Rău cît stăpînii cei de azi, ți-o jur;
(Str. I, vv. 6, 7)

Toți putem încerca, sau putem să ne imaginăm regretul pe care-l inspiră starea ruinurilor unor orașe, foste cîndva capitalele unor imperii; gîndurile sugerate de asemenea priveliști au fost prea de multe ori exprimate, ca să mai fie nevoie să le recapitulez. Dar cînd îți imaginezi ce a fost odinioară Atena și ce a devenit astăzi, îți dai seama de toată nimicnicia omului și de cele două virtuți majore ale sale: patriotismul — care-l face să-și laude țara, și vitejia — care-l face s-o apere. Acest teatru al luptelor dintre puternice facțiuni, al disputelor oratorilor, al înălțării și căderii tiranilor, al triumfurilor și pedepselor generalilor nu mai este decît scena unor intrigi meschine și a unor veșnice disensiuni între agenții certăreți ai unor nobili englezi. „Vulpile sălbatice, buhele și șerpii ruinurilor Babilonului“[2] erau cu siguranță mai puțin distrugătoare decît acești oameni. Turcii pot să-și motiveze tirania prin dreptul cuceritorului; grecii au îndurat rigorile războiului, imprevizibile chiar pentru cei mai bravi; dar ce decăzuți se arată a fi cei puternici, cînd doi pictori[3] își dispută privilegiul de a jefui Partenonul, triumfînd pe rînd, pe potriva conținutului unui firman sau altul! Sylla n-a putut decît să pedepsească Atena, Filip s-o subjuge iar Xerxes s-o incendieze; i-a rămas unui anticar cu simbrie și slugilor lui ticăloase meritul de a face ca această cetate să fie la fel de disprețuită ca și fărădelegile lor.

Înainte de a fi fost distrus parţial de flăcări, Partenonul fusese, rînd pe rînd, templu, biserică şi moschee; rămăsese, în orice ipostază, un lăcaş de cult, doar că-şi schimbase adoratorii. Violarea lui însemnă un triplu sacrilegiu. Dar

> „O, mîndrul om, în straiul
> Înstăpînirii sale efemere...
> Prin fapte face îngerii să plîngă."
> (Shakespeare, *Măsură pentru măsură*, act II, sc. 2, vv. 117–122)

3 *Pe ţărm străin, unde l-au plîns popoare,*
(Str. V, v. 2)

Nu totdeauna grecii şi-au incinerat morţii: marele Aiax, de pildă, a fost înhumat. Aproape toţi capii de oşti deveneau zei după moartea lor; şi însemna că este într-adevăr neglijat cel ce nu avea parte de jocuri anuale lîngă mormîntul lui, sau de serbări date în amintirea lui de concetăţenii săi, cum s-a făcut pentru Ahile, Brasidas[4] etc., şi pînă şi pentru Antinous, a cărui moarte a fost pe atît de eroică, pe cît de infamă i-a fost viaţa.

4 *O, fiu al lui Saturn, aici, cu rost,*
Avut-ai templu drag apururi ţie,
(Str. X, vv. 3, 4)

Templul lui Jupiter Olimpianul, din ale cărui columne de marmură masivă au supravieţuit 16; la început, templul avusese 150 de coloane. Mulţi însă susţin că acestea au aparţinut Partenonului.

5 *Şi-altarele de valuri în fării îngropate!*
(Str. XI, v. 9)

Vasul naufragiase în Arhipelag.

6 *Tot ce-a scăpat de turci, vandali şi Timp,*
(Str. XII, v. 2)

În clipa de faţă (3 ianuarie 1807), pe lîngă ce a fost depozitat pînă acuma la Londra, un vas hydriot se află la Pireu, pregătit să încarce orice relicvă transportabilă. Astfel, cum l-am auzit pe un tînăr grec spunîndu-le compatrioţilor săi (căci în ciuda stării de umilinţă în care se află, sînt încă sensibili la fapte de acest gen), Lord Elgin se poate lăuda că a ruinat Atena. Un pictor italian de primă mărime, Lusieri, este agentul devastării şi, asemenea pictorului grec de care Verres s-a folosit în Sicilia, acesta s-a dovedit un perfect instrument al jafului. Între acest artist şi Fauvel, consulul Franţei, care se străduieşte să colecţioneze antichităţi în numele guvernului său, a izbucnit o violentă dispută, în legătură cu un vehicul de transport, căruia consulul i-a blocat o roată (aş fi vrut să i se fi rupt toate patru!), drept care Lusieri a înaintat o plîngere către voievod. Lordul Elgin a nimerit-o cît se poate de bine cu alegerea lui Lusieri. În răstimpul de zece ani de cînd stă la Atena, niciodată n-a avut curiozitatea să meargă măcar pînă la Sunium*, azi Capul Colonna, pînă la a doua călătorie a noastră, cînd ne-a însoţit. Oricum, lucrările sale sînt foarte frumoase, numai că n-a dus nici una la bun sfîrşit. Cîtă vreme el şi patronii lui se mărginesc la descifrarea medaliilor, preţuirea cameelor, schiţarea coloanelor şi negustoria cu pietre preţioase, micile lor absurdităţi sînt la fel de nevinovate ca prinderea insectelor sau a vulpilor, curtarea femeilor sau orice mod de a-ţi omorî timpul; dar cînd încarcă trei sau patru vase cu resturile cele mai preţioase ale celei mai celebre şi păgubite cetăţi; cînd distrug monumente ce au stîrnit admiraţia veacurilor, nu ştiu ce i-ar putea scuza, nu ştiu ce nume ar merita autorii acestei devastări: nu este cea mai neînsemnată crimă a lui Verrès faptul că a făcut în Sicilia ceea ce s-a repetat apoi la Atena. Este cu neputinţă să duci neruşinarea pînă acolo încît să-ţi gravezi numele pe zidurile Acropolei. Călătorul nu poate pronunţa fără scîrbă numele unui om care, fără rost şi fără vreun folos, a distrus toate basoreliefurile ce împodobeau o parte a templului.

Sînt nepărtinitor, căci nu sînt nici colecţionar, nici admirator de colecţii de antichităţi, deci nu le sînt concurent; dar sînt indignat, căci am fost crescut în spiritul admiraţiei faţă de Grecia, şi nu cred că gloria Angliei crește prin devastarea de către fiii ei a Greciei sau a Indiei.

---

* În toată Atica, dacă exceptăm Atena şi Maratonul, nu există privelişte mai interesantă decît Capul Colonna. Pentru iubitorul de antichităţi şi pentru artist, 16 coloane sînt o sursă inepuizabilă de studiu şi meditaţie; filozoful şi-l va imagina pe Platon expunîndu-şi principiile iar călătorul va fi vrăjit de frumuseţea priveliştii asupra „insulelor ce încoronează adîncurile Mării Egee"; dar pentru un englez Colonna prezintă un interes în plus, ca loc al naufragiului lui Falconer. Uiţi de Platon şi de Pallas, gîndindu-te la Falconer* şi la Campbell*: —

„Prin bezne, lîngă ale Lonnei stînci,
Auzi urlînd matrozii-n ape-adînci".

Acest templu al Minervei se zăreşte, de pe mare, de la distanţă. M-am dus la Capul Colonna de trei ori, de două ori dinspre uscat, altădată, dinspre mare. Dinspre uscat, vederea este mai puţin frumoasă decît dinspre mare. În cursul celei de a doua călătorii dinspre uscat, aproape că am fost surprinşi de o ceată de mainoţi ce se ascundeau prin peşteri. Nişte captivi de-ai lor răscumpăraţi ne-au spus mai tîrziu că s-au abţinut să ne atace datorită vederii celor doi albanezi ai mei, ceea ce i-a făcut să presupună, spre norocul nostru, că aveam o escortă puternică de arnăuţi; au rămas deci la locurile lor, şi astfel caravana noastră, prea puţin numeroasă pentru a putea opune vreo rezistenţă, a fost salvată. Colonna nu este bîntuită mai puţin de pictori, ca de piraţi: acolo —

„Artişti plătiţi cu şevalet grăbesc
Şi-i dau naturii mai mult pitoresc".

(Vezi *Lady Jane Grey* de Hodgson.)

Aici însă Natura, cu ajutorul Artei, a făcut aceasta pentru sine. Am avut norocul să pot lua cu mine un foarte merituos artist german şi sper ca, datorită operelor lui, să pot reconstitui Colonna şi multe alte privelişti levantine.

Un alt nobil lord (Aberdeen) a procedat mai bine, căci n-a făcut nimic: dar mulți alții, mai mult sau mai puțin nobili, toți însă „oameni onorabili", au procedat și mai bine căci, după multe săpături și înjurături, peșcheșuri către voievod, mine și contra-mine, n-au izbutit să găsească nimic. S-au răspîndit valuri de cerneală și de vin, și puțin a lipsit să nu se verse și sînge. *Prigul** Lordului Elgin — vezi definiția dată *priggis*-ului de Jonathan Wild — s-a certat cu un altul, pe nume *Gropius*** (nume cît se poate de potrivit pentru ocupația lui) și se pare că a cerut satisfacție printr-un răspuns oral la o notă a bietului prusac. Scena s-a petrecut la masă. Gropius a izbucnit în rîs, dar și-a pierdut îndată apetitul. Cînd am părăsit Grecia, cei doi rivali nu se împăcaseră încă. Îmi amintesc de disputa lor, întrucît îmi ceruseră să le fiu martor.

7 *Slabi, fiii n-apărau trecutul nimb.*
Dar triști stăteau dezastrul să-l contemple,
(Str. XII, vv. 7, 8)

Nu pot să rezist tentației de a mă folosi de permisiunea prietenului meu, Dr. Clarke, al cărui nume n-are nevoie de comentarii pentru a fi cunoscut publicului, dar a cărui autoritate, prin citarea unui fragment dintr-o scrisoare cît se poate de binevoitoare a Domniei-Sale către mine, poate întări înzecit mărturia mea: — „Cînd ultima metopă i-a fost smulsă Partenonului, lucrătorii Lordului Elgin au făcut să se prăbușească o mare parte din suprastructură, o dată cu unul din triglyphuri. Disdarul, care era de față la distrugerea monumentului, și-a scos pipa din gură, a vărsat o lacrimă și a exclamat: *Telos!*[7] — Am fost de față!" Disdarul din acea vreme era tatăl Disdarului de astăzi.

(Disdar, sau dizdar — administrator al unui castel sau al unei fortărețe).

---

* În jargon, *prig* înseamnă *hoție* (Vezi *Povestea lui Jonathan Wild* de Fielding, I, 3, *notă*).

** Acest Gropius lucra pentru un nobil lord, și singura lui treabă era să facă desene, în care excela, dar îmi pare rău că trebuie să spun că, abuzînd de autoritatea unui nume cît se poate de respectabil, se tîra umil pe urmele lui Signor Lusieri. Un vas încărcat cu trofee adunate de el a fost oprit, și, cred, confiscat, la Constantinopole, în 1810. Sînt fericit să pot da asigurări că Gropius nu acționase la cererea lordului, care se folosea exclusiv de talentele lui de pictor; nobilul lord a dezavuat orice altă legătură cu el. Dacă greșeala mea din prima și a doua ediție a acestui poem i-a provocat lordului o clipă de necaz, îmi pare rău: Gropius se folosise ani de zile de titlul de agent al său și, cu toate că sînt scuzabil că am săvîrșit și eu greșeala altora, sînt mulțumit că sînt printre primii care și-au recunoscut-o. Într-adevăr, îmi face tot atîta plăcere să-mi retractez afirmațiile, pe cît mi-a părut de rău că le-am făcut.

8 *O, Pallas, unde ești, cu scut destoinic*
Să-l ții pe Alaric în fața porții?
(Str. XIV, vv. 1, 2)

După Zosimos[8], Minerva și Ahile l-ar fi alungat pe Alaric de pe Acropole; alții însă spun că regele goților a fost la fel de vandal ca pairul scoțian.

9 *Fixate bine-s tunurile crunte*
(Str. XVIII, v. 2)

Pentru ca schijele să nu cadă pe punte în timpul acțiunii.

10 *Dar n-am să trec, Calipso, tot tăcînd,*
(Str. XXIX, v. 1)

Se spune că Goza a fost insula lui Calipso.

11 *Tu, de bărbați hirsuți zămislitoare,*
S-admir mă lasă stîncile-ți de cremeni!
(Str. XXXVIII, vv. 5, 6).

Albania cuprinde parte din Macedonia, Iliria, Chaonia și Epirul. Iskander este varianta turcească pentru Alexandru, și eu fac aluzie la vestitul Skanderbeg (domnul Alexandru) în strofa 38. Nu știu dacă am avut sau nu dreptate să-l fac pe Skanderbeg compatriot de-al lui Alexandru, care s-a născut la Pella, în Macedonia, dar m-am luat după Gibbon[9], care i-a conferit această calitate și lui Pirus, vorbind despre isprăvile sale.

Despre Albania, Gibbon spune că „o țară care se vede de pe coasta Italiei este mai puțin cunoscută decît interiorul Americii". Unele împrejurări, prea puțin însemnate pentru a le menționa aici, ne-au făcut, pe mine și pe dl. Hobhouse, să trecem prin această țară înainte de a vizita alte părți ale imperiului otoman; cu excepția maiorului Leake[10], pe atunci rezident oficial la Ianina, nici un englez nu se aventurase dincolo de capitală, spre interiorul țării, după cum dînsul ne-a asigurat mai tîrziu. În această perioadă (octombrie 1809), Ali Pașa ducea război împotriva lui Ibrahim Pașa, și tocmai asedia puternica fortăreață Berat, unde-l obligase să se retragă. Cînd am sosit la Ianina, am fost invitați la Tepaleni, locul de naștere al Înălțimii-Sale, unde își avea și seraiul favorit, la numai o zi distanță de Berat; la Tepaleni vizirul își stabilise cartierul general.

După cîteva zile petrecute în capitală, am dat curs invitației, dar cu toate că ne luaserăm toate precauțiile și eram însoțiți de unul din secretarii vizirului, ploile au făcut ca drumul încolo să ne ia nouă zile, pe cînd, la întoarcere, n-am avut nevoie decît de patru. Am trecut prin Argyrocastro și Libochabo, două orașe care ni s-au părut aproape tot atît de mari ca Ianina; nu există peană sau penel în stare să redea frumusețea priveliștilor pe care ți le oferă împrejurimile așezărilor Zița și Delvinachi, sat de graniță dintre Epir și Albania propriu-zisă.

Nu vreau să vorbesc prea mult despre Albania și locuitorii ei, căci tovarășul meu de drum o va face mai bine decît mine, într-o carte care, probabil, va apărea înaintea poemului meu; totuși, unele observații sînt necesare pentru înțelegerea textului. Arnăuții, sau albanezii, m-au izbit prin asemănarea lor cu muntenii scoțieni, atît prin port, cît și prin înfățișare și mod de viață. Chiar și munții lor se aseamănă cu munții Caledoniei, doar că se bucură de o climă mai blîndă. *Kiltul* lor, chiar dacă e alb, chipurile lor uscățive, dialectul lor cu sonorități celtice, obiceiurile lor severe, totul îmi amintea de Morven. Nici o națiune nu este atît de detestată și de temută de vecinii ei ca albanezii; grecii abia dacă-i consideră creștini, iar turcii, musulmani; de fapt sînt un amestec între creștini și musulmani iar uneori, nici una, nici alta. Sînt cu toții puși pe pradă și totdeauna înarmați. Arnăuții purtători de eșarfe roșii, muntenegrenii, chimarioții și gedgii sînt perfizi; ceilalți diferă întrucîtva prin port, și mult prin caracter. Pe măsura experienței mele, nu pot decît să le aduc cuvinte de laudă. Am fost însoțit de doi albanezi, un musulman și un necredincios, către Constantinopole, și peste tot pe unde am hoinărit prin Turcia, și mi-am dat seama că oameni mai de nădejde la ceas de primejdie și mai neobosiți la treabă greu pot găsi. Pe necredincios îl chema Basilius, pe musulman Dervish Tahiri; cel dintîi era un om de vîrstă mijlocie, celălalt cam de vîrsta mea. Basili fusese însărcinat de Ali Pașa să ne însoțească, iar Dervish făcuse parte dintre cei cincizeci care ne călăuziseră prin pădurile Acarnaniei, spre malurile Acheloussului, și de acolo, la Messalonghi, în Etolia. Acolo l-am luat în serviciul meu și niciodată nu mi-a părut rău că am făcut-o.

Cînd, în 1810, după plecarea prietenului meu, dl. Hobhouse, spre Anglia, am fost prins de o febră cumplită în Morea, acești oameni mi-au salvat viața, alungîndu-mi doctorul și amenințîndu-l că-i vor tăia gîtul dacă nu mă voi vindeca într-un anume timp. Mi-am atribuit vindecarea acestei asigurări consolatoare a represaliilor și refuzului hotărît de a urma prescripțiile doctorului Romanelli. Pe ultimul meu slujitor englez îl lăsasem la Atena; tîlmaciul meu era la fel de bolnav ca mine, și bieții mei arnăuți m-au îngrijit cu o atenție care le-ar fi făcut cinste unor oameni mai civilizați. Au trecut și printr-o groază de aventuri, căci Dervish, musulmanul, fiind un bărbat de o remarcabilă frumusețe, ajungea mereu la cuțite cu bărbații însurați din Atena; pînă acolo încît, într-o zi, m-am pomenit cu patru turci de vază din oraș, care veniseră la mănăstire să-mi facă reproșuri, căci arnăutul meu răpise o femeie din baie; e drept că o cumpărase legal, dar fapta lui era contrarie etichetei autohtone.

Basili era şi el cît se poate de curtenitor cu femeile de aceeaşi credinţă cu el şi dădea dovadă de mare veneraţie pentru biserică, amestecată cu un dispreţ total pentru preoţime; au fost cazuri cînd i-a pălmuit pe preoţi într-un mod cît se poate de heterodox. Dar niciodată nu trecea pe lîngă o biserică fără să-şi facă semnul crucii, şi încă îmi amintesc primejdia pe care a înfruntat-o dînd buzna în catedrala Sf. Sofia din Stambul, care fusese odată un templu al credinţei sale. Cînd îl mustram pentru felul lui de a se purta, îmi răspundea invariabil: „Biserica noastră este sfîntă, dar preoţii sînt nişte tîlhari"; — după care îşi făcea iar semnul crucii şi-l pălmuia pe primul *papas* care refuza să-l ajute cînd i-o cerea, ajutor de mare nevoie oriunde un preot are o influenţă oarecare pe lîngă Cogia Bashi[11] din satul său. Este adevărat că rar s-ar putea găsi o rasă de oameni mai abjectă decît popii greci.

Cînd mă pregăteam de plecare spre casă, mi-am chemat albanezii ca să le plătesc ce le datoram. Basili şi-a încasat suma cuvenită cu o stîngace manifestaţie de regret pentru despărţirea noastră şi a plecat repede cu punga lui de piaştri. Dar de Dervish nici urmă; nu-l găseau nicăieri; în sfîrşit, s-a arătat la faţă tocmai cînd primeam vizita lui Signor Logotheti, tatăl consulului englez la Atena şi a altor greci pe care-i cunoscusem. Dervish şi-a luat punga cu piaştri şi deodată a trîntit-o de pămînt, luîndu-se cu mîinile de cap şi fugind afară plîngînd. Din clipa aceea şi pînă la îmbarcarea mea n-a mai contenit cu plîngerile şi, în ciuda tuturor eforturilor noastre de a-l consola, nu înceta să strige: „Mă părăseşte!" Signor Logotheti, care în viaţa lui nu plînsese decît pentru pierderea vreunei părăluţe, stareţul mănăstirii, toţi slujitorii mei şi persoanele care veniseră să mă vadă, plîngeau. Cred că pînă şi „grăsana de bucătăreasă nebună" a lui Sterne[12] şi-ar fi părăsit „tigaia cu peşte", ca să împărtăşească mîhnirea sinceră şi neaşteptată a acestui barbar.

Cît despre mine, aducîndu-mi aminte cum, în ajunul plecării mele din Anglia, un nobil personaj, de care mă simţeam foarte legat, se scuzase că nu poate să-mi facă o vizită de rămas bun, întrucît trebuia să-şi însoţească o rubedenie la „modistă", m-am simţit cît se poate de surprins şi de umilit comparînd situaţia de atunci cu cea de acum. Că Dervish regreta plecarea mea, mi se pare firesc: stăpînul şi slujitorul străbătuseră împreună munţii mai multor provincii; dar sensibilitatea manifestată de Dervish în acele momente era în contrast evident cu firea lui aspră, şi acest fapt m-a făcut să am o părere mai bună despre sufletul omenesc. Cred că această fidelitate aproape feudală este frecventă printre albanezi. Într-o zi, în timp ce traversam

Parnasul, un englez din serviciul meu, certîndu-se cu Dervish din pricina unor bagaje, îi dăduse un ușor brînci și Dervish a crezut că vrusese să-l lovească. N-a zis nimic, dar s-a așezat jos, cu capul în mîini. Prevăzînd posibilele consecințe ale unei asemenea întîmplări, ne-am străduit să-l convingem că nu putea fi vorba de vreun afront, drept care el ne-a răspuns: „Am fost hoț, și acum sînt soldat; nici un căpitan nu m-a lovit vreodată. Sînteți stăpînul meu și v-am mîncat pîinea; dar, pe pîinea asta (e un jurămînt obișnuit la ei), dacă nu era așa, îl înjunghiam pe cîinele ăsta și fugeam în munți". Cu asta, incidentul a fost închis dar niciodată nu l-a iertat cu totul pe cel care-l jignise fără voia lui.

Dervish era neîntrecut în dansurile din țara sa, despre care se spune că ar fi reminiscențe ale vechilor dansuri pyrrice. Oricum ar fi, sînt dansuri bărbătești, și dansatorul trebuie să fie nemaipomenit de agil. Sînt dansuri total diferite de stupidul *romaika*[13] și de roata greoaie a grecilor.

Albanezii — vorbesc de munteni și nu de țăranii din provincii — au o înfățișare robustă, plăcută. Cele mai frumoase femei pe care le-am văzut vreodată, zvelte, și fermecătoare, reparau drumul desfundat de torenți, între Delvinachi și Libochabo. Mersul albanezilor apare teatral, datorită probabil mantilei pe care o poartă atîrnată de un umăr. Părul lor lung îți aduce aminte de spartani, iar curajul de care dau dovadă în luptele de gherilă este de netăgăduit. Cu toate că gegdii se înrolează în număr neînsemnat în trupele albaneze, n-am văzut vreun arnăut bun călăreț. Cei care mă însoțeau preferau șeile englezești, dar niciodată nu s-au acomodat cu ele. Mersul pe jos nu-i obosea însă deloc.

12 *Trecu Childe-Harold de ostrovul unde*
Privind spre mare Penelopa plînse;

(Str. XXXIX, vv. 1, 2)

Este vorba de insula Ithaca.

13 *Lepanto, Actium și Trafalgar.*

(Str. 40, v. 5)

Actiumul și Trafalgarul nu necesită comentarii. Bătălia de la Lepanto (7 octombrie 1571), la fel de cumplită și de sîngeroasă, a avut loc în golful Patras. Aici autorul lui Don Quijote și-a pierdut brațul stîng.

14 *Lăcaș străvechi al dragostei bolnave,*

(Str. XLI, v. 3)

Leucadia, azi Santa Maura, de pe al cărei promontoriu, numit Saltul Îndrăgostiților, se zice că Sappho s-ar fi aruncat în mare.

15 *Romana flotă lupte furibunde*
Cu-a Asiei a fost aici să deie
(Str. XLV, vv. 3, 4)

Se zice că în ziua premergătoare bătăliei de la Actium, 13 regi luaseră parte la *lever*-ul lui Antoniu.

16 *Ci iată-al altui Caesar monument,*
(Str. XLV, v. 6)

Nicopole, ale cărui ruinuri ocupă o mare suprafață, este situat la mică distanță de Actium, și parte din zidurile hipodromului mai stau în picioare. Sînt zidiri masive de cărămidă cu mortar, spațiile de mortar fiind de dimensiunile cărămizilor și la fel de durabile.

17 *Lacul Acheruza.*
(Str. XLVII, v. 1)

După Poqueville, lacul Janina, dar Poqueville se înșală ades.

18 *Pe craiu-Albaniei,*
(Str. XLVII, v. 4)

Vestitul Ali Pașa. Despre acest om extraordinar Poqueville vorbește în *Călătoriile* lui.

19 *Muntenii — atacă fără șovăială*
Str. XLVII, vv. 6 și urm.)

Cinci mii de sulioți au rezistat timp de 18 ani, între munți și castelul Suli, asalturilor repetate ale albanezilor; castelul a fost cucerit pînă la urmă, prin trădare. În cursul acestor încleștări s-au săvîrșit fapte de arme vrednice de cele mai glorioase timpuri ale Greciei.

20 *Monahic munte, Zița!*
(Str. XLVIII v. 1)

Mănăstirea și satul Zița se află la o depărtare de patru ore de mers de Joannina, sau Ianina, capitala pașalîcului. În vale curge rîul Kalamas (pe vremuri Acheronul) care, nu departe de Zița, formează o cataractă. Este poate unul dintre cele mai frumoase locuri din Grecia cu toate că împrejurimile lui Delvinachi și parte din Acarnania i-ar putea disputa laurii. Delfi, Parnasul și, în Attica, pînă și Capul Colonna și Portul Rafti sînt mult mai prejos, cum, de altfel, orice altă priveliște din Ionia și Troada. Mai că sînt înclinat să asemui această regiune cu Constantinopolele, dar, din pricina diferenței dintre ele, este cam riscant să le compar.

21 *Aici stă caloicrul...*
(Str. XLIX, v. 5)

Așa se cheamă călugării greci.

22 *Vulcanic amfiteatru*
(Str. LI, v. 1)

Munții Chimarioți par a fi de origine vulcanică.

23 *Priviți cernitul Acheron,*
(Str. LI, v. 6)

Astăzi, Kalamas.

24 *Plutind pe prăvălaticul rîu Laos,*
(Str. LV, v. 1)

Cînd l-am trecut noi, rîul Laos era umflat și, mai jos de Tepaleni, larg cît Tamisa lîngă Westminster, cel puțin după părerea autorului și a tovarășului său de drum. Vara trebuie să fie mult mai strîmt. Cu siguranță că este cel mai plăcut rîu din Levant. Nici rîurile Achelous, Alfeus, Acheron, Scamander ori Cayster nu pot fi asemuite cu el ca lărgime și frumusețe.

25 *Cînd Febus după Tomerit se-ascunde*
(Str. LV, v. 2)

Vechiul munte Tomarus.

26 *Puțini se poartă, vai, precum confrații!*
(Str. LXVI, v. 8)

Aluzie la tîlharii din Cornwall.

27 *Din mînă-n mînă cupe trec, cu vin,*
(Str. LXXI, v. 2)

Albanezii musulmani nu se abțin de la vin, cum, de altfel, mulți alți musulmani.

28 *Toți palicarii în rotitul danț,*
(Str. LXXI, v. 8)

Palicar, prescurtare a cuvîntului grec *palikari*, nume acordat în general tuturor soldaților albanezi și greci care vorbesc romaica. Înseamnă, propriu-zis, *băiat*.

29 *Tamburgi, tamburgi! Dai semnal de război*
(Str. 1, v. 1)

Aceste strofe sînt compilate din diverse cîntece albaneze, în măsura în care am fost în stare să le descifrez din expunerea lor în romaică și italiană.

30 *Cum plîngeau în Trevisa v-aduceți aminte?*
(Str. 8, v. 1)

A fost cucerită prin asalt de la francezi (oct., 1798).

31 *Spirit al Libertății! Cînd stăteai*
Sus, pe Phylé, cu Trassibul cel falnic,
(Str. LXXIV, vv. 1, 2)

De pe Phylé, se deschide o priveliște foarte frumoasă asupra Atenei, și se păstrează încă multe ruine. A fost cucerită de Thrasibul, înainte de izgonirea celor Treizeci de Tirani.

32 *Orașul cucerit de la ghiauri,*
Pot iar să-l ia ghiaurii,...
(Str. LXXVII, vv. 1, 2)

Cînd a fost cucerit de latini și păstrat cîțiva ani.

33 *Ce-au profanat profetului mormîntul,*
(Str. LXXVII, v. 6)

Mecca și Medina au căzut de cîțiva ani în miinile wahabeilor, o sectă al cărei număr este în continuă creștere.

34 *Cu văi fertile și zăpezi pe cremeni,*
(Str. LXXXV, v. 4)

Pe mulți dintre acești munți, mai ales pe Liakura, zăpada nu se topește niciodată de tot, în ciuda arșiței din timpul verii; în schimb, niciodată n-am văzut zăpadă pe cîmpie, nici măcar în timpul iernii.

35 *Mai geme cîte-o colonadă lîngă*
Surori ce-n carieră stau culcate;
(Str. LXXXVI, vv. 1, 2)

Muntele Pentelicus — azi Mendeli — din care s-a tăiat toată marmura pentru edificiile Atenei; se mai vede încă o imensă cavernă formată prin exploatarea carierei.

36 *Ajunse Maratonul magic verb.*
(Str. LXXXIX, v. 6)

„Siste Viator — heroa calcas!“[14] — era epitaful faimosului conte de Merci. Ce sentimente putem încerca atunci, cînd pășim peste mormîntul celor două sute de greci care au căzut la Maraton? Fauvel a făcut aici săpături în ultima vreme, dar n-a găsit nimic din ce căuta, nici vase, nici medalii. Mi s-a oferit spre vînzare cîmpia de la Maraton pentru suma de 1600 de piaștri, cam nouă sute de lire sterline! Vai! „Expende — quot *libras* in duce summo invenies!“[15]. Oare cenușa lui Milthiade nu merita mai mult? N-ar fi adus mai puțin venit dacă ar fi fost vîndută la cîntar!

Cîntul al treilea

„Afin que cette application vous forçât à penser à autre chose. Il n'y a en vérité de reméde que celui-là et le temps."*

Lettres du Roi de Prusse et de M. D'Alembert[1] 7 sept. 1776

I

Tu mamei tale-i semeni, dulce Ada[2],
Copil unic al sufletului meu.
Cînd ţi-am văzut, plecînd către Ellada,
Albaştrii ochi, atunci speram mereu,
Şi nu plecam ca azi, cu suflet greu;
Tresar şi mă trezesc... În jur văd valuri...
Deasupra, suflă vîntul... Şi deci eu
Plec[3], şi-ncotro, nu ştiu, n-am idealuri;
Nu mă-ntristează, nici vrăjesc a ţării maluri.

II

Da, iar pe mări, de nostalgie buget!
Sub mine saltă valul — roib ce-şi ştie
Stăpînul — şi salut vuindu-i muget!
Mă ducă orişiunde,-o veşnicie!
Să tremure catargul sub urgie
Ca trestia... Sînt smulsă buruiană,
Din stînci, ca să plutesc în vijelie,
Pe vasta oceanului bulboană,
Oriunde dus de al furtunii suflu-n goană.

---

* „Fie ca această aplicaţie să vă oblige să vă gîndiţi la altceva. Nici un alt remediu în afară de acesta şi de timp, nu există cu adevărat" *(Scrisori ale Regelui Prusiei şi ale dl. D'Alembert) (fr.).*

III

În primăvara vieţii l-am cîntat
Pe-un peregrin[4] care fugea de sine;
Reiau povestea — şi ca vînt turbat,
Ce nori învolbură, o duc cu mine,
Căci cugetări şi lacrime conţine,
Ce-n urmă au lăsat doar sterp pustiu.
Grei anii rătăcirii peregrine
Sînt trudnice şi lungi cărări, dar ştiu
Că în nisipul lor nu-s flori, nimic nu-i viu.

IV

Şi-au rupt în ani de patimi, chin, răsfăţ,
Şi sufletul, şi lira mea o coardă,
Şi poate-n van cînta-voi, dar m-agăţ
De tot ce-n mine a putut să ardă.
Oricît de tristă-i tema, nu se piardă,
Căci chiar de-n van mai cînt, scap de-un coşmar
Ce poartă-a egoismului cocardă.
O, al uitării val mi-l deie-n dar,
Chiar dacă numai pentru mine-n vers tresar!

V

Doar cel ce-n miezul vieţii a pătruns
Şi-i matur nu prin ani ci prin trăiri,
Încît nimic nu-l miră-ndeajuns,
Şi-ambiţii, chinuri, doruri, uri, iubiri
Cuţit nu-i mai împlîntă în simţiri,
Să spună poate de ce gîndul cată
Să fugă-n peşteri, unde năluciri
Şi forme-aeriene i se-arată,
Ce-n tainiţi sufleteşti iubite-au fost o dată.

VI

Aceasta e creaţie — şi-ntr-însa
O mai intensă viaţă se-ntrupează,
Şi tot ce-n sine fantezia strîns-a
Revarsă-n mine nouă viaţă trează.

Căci ce sînt eu? Nimic... Dar tu cutează,
O, suflet nevăzut al cugetării:
Eu, stins, prin tine ard şi tu-mi eşti rază;
Şi bat cu tine necuprinsul zării.
Şi plin de duhul tău, mă dărui iar visării.

VII

Cum mohorît gîndit-am şi prea mult,
Gînd mai puţin sălbatic azi mă cheamă;
Eram, pe vremuri, clocot şi tumult,
Vîrtej de fantezie şi de flamă.
Nestăpînindu-mi inima, dam vamă,
Umplînd izvorul vieţii de venin.
Tîrziu, e şi-s schimbat, de bună seamă,
Dar Timpul înfruntînd, nu-mi fac hain
Destinul cînd gust fruct amar, ca de pelin.

VIII

Dar deajuns am plîns trecutul care
E de peceţile tăcerii-nchis;
Prea mult absentul Harold reapare,
Cu suflet gol de doruri şi de vis,
Rănit de moarte, însă neucis,
Schimbat de Timpul care schimbă toate,
Ce stă în brazde-adînci pe fruntea-i scris,
Şi-al minţii foc, vigoarea-n trup abate,
Golind al vieţii plin pahar pe jumătate.

IX

El îşi sorbise cupa prea curînd,
Şi cel din urmă strop era pelin:
La pur izvor apoi s-o umple stînd,
Crezu c-o umple cu nectar divin
Şi veşnic — dar un lanţ tot mai hain
Simţea că, nevăzut, în fiare-l strînge;
Oriunde-l duse pasul peregrin,
Crescură suferinţele-i nătînge,
Şi lanţul răni săpa, făcînd să iasă sînge.

X

Strîns sigur în al nepăsării scut,
Iar stase cu confrații prin saloane,
Cu sufletul de nepătruns și mut.
Crezîndu-se-apărat, pe la chiolhane,
De chin cum și de-ale plăcerii toane,
Prilej de meditații în mulțime
El căuta-ntre panglici și zorzoane,
Așa precum aflase-n alte clime,
Printre cerești și pămîntești minuni sublime.

XI

Dar cine nu ar rupe roza-nvoltă?
Cine-ar privi făptura Frumuseții
Și n-ar simți în el cum se revoltă,
Învigorată iar, puterea vieții?
Cînd astrul gloriei prin vălul ceții
Se-arată, nu treci peste hău, anume,
Cu țel mai pur ca-n anii tinereții?
Childe Harold se-avîntase iar în lume,
Luptînd cu Timpul, vrînd să știe totul cum e.

XII

Dar se simți curînd neispitit
Să stea în turma oamenilor, cînd
Nimic n-avea cu ei de împărțit,
Căci nu-și plecase răzvrătitul gînd,
În anii tineri el nicicui, urînd
Supunerea unor păreri străine;
Și mîndru-n deznădejdea lui oricînd,
Crezu că ar putea trăi mai bine,
Departe de ei toți, retras adînc în sine.

XIII

Prieteni el și-afla pe-un munte dur,
Și casă — pe val nalt de ocean;
Spre clime dulci, sub pure bolți de-azur

Îl îndemna al inimii alean.
Păduri, pustiuri, peşteri, val tiran
Erau plăcuta lui societate;
Citea din cartea Firii cu elan,
Cît nu din cărţi, simţind vorbi că poate
Cu cerul oglindit în lacuri preacurate.

XIV

Sta ca un caldeean privind la stele,
De zămislea făpturi pe crugul lor
Mai luminoase încă decît ele,
Uitînd de patimi pămînteşti, de dor.
O, gîndu-l fericea-n astralul zbor,
Dar lutul trupului scînteia vie
Ce-n el sta-nchisă — foc nemuritor —
O-mpiedeca să zboare spre Tărie,
Vrînd în cătuşa lui s-o ţină pe vecie.

XV

Sta mohorît şi lingav printre semeni,
Şi-i copleşea pe toţi, lipsit de duh,
El, unui şoim cu-aripi tăiate-asemeni,
Ce-o dată zbura liber în văzduh;
Dar sufletu-i, cu ură şi năduh,
Era cuprins şi de porniri nătînge,
Ca şoimul ce penet, şi plisc, şi puh,
Îşi scaldă,-n colivie,-n lac de sînge,
Zbătîndu-se cumplit, vrînd temniţa a-şi frînge.

XVI

De sine surghiunitul Harold iar,
Fără speranţe, o porni la drum,
Simţindu-şi chinul mai puţin barbar;
Ştiind că viaţa s-o sfîrşi oricum,
Zîmbea în disperarea lui acum,
Pătruns chiar de un soi de veselie,
Precum naufragiaţii care-n rum
Se-neacă, spre-a uitare de urgie,
Cînd mai că-s gata supţi de-a valului furie.

XVII

Destul! Calci pulberi de imperiu vast!
Sub ele crunt cutremur îngropat e!
Cum? Locul nu-i sfinţit de-un bust, cu fast?[5]
Columne nu-s, izbînzii consacrate?
Moralul adevăr au nu răzbate
Mai viu — de-i cîmpul cum a fost din veci?
Recoltele-s de sînge îngrăşate
Şi, cîmp fără de seamăn, ăsta deci
Fu al izbînzii rost? Noi tronuri, cu noi regi?

XVIII

Stă Harold pe-al tău cîmp tixit de cranii,
O, Waterloo[6], cumplit mormînt al Franţei!
Un ceas distruge rod de mari strădanii
Şi-nclină altfel talgerul balanţei.
Cu ultima zvîcnire-a cutezanţei,
Te-a prins în gheare-un vultur ce nu iartă,
Dar naţiile i-au pus frîu speranţei
Şi-Ambiţia i s-a vădit deşartă:
Din ruptul lumii lanţ verigi doar de mai poartă.

XIX

Răsplată dreaptă! Galii rod zăbala
Şi spumegă — dar unde-i Libertatea?
Sar naţii unui om să-i surpe fala,
Să-nveţe regi ce-i Suveranitatea?
Ne-aşteaptă iar sclavia, nedreptatea,
În secolul luminii? Leul[7] cînd
E-nfrînt — se pleacă lupului[8] cetatea?
Să ne-nchinăm la tronuri, tremurînd?
Slăviţi doar cînd veţi şti ce regii au de gînd!

XX

De nu, în van zdrobit-aţi un tiran,
Şi-n van au plîns soţii, surori şi mame,
Şi Europa a gemut în van
Peste recolte, suferind de foame!

În van ravagii, morţi, cumplite drame
Şi-n van speranţe-n milioane treze!
Popoarele pot sabia s-aclame
Cînd e ca spada, stînd pe metereze,
A lui Harmodius[9], Atena s-o salveze.

XXI

...Era un bal nocturn în capitală[10],
Cu toată belgiana nobilime;
Sub vii lumini, în straiele de gală,
Frumoase doamne, tineri, o mulţime,
Dansau, visînd mari fericiri sublime;
Privirii dulci îi răspundea privire
Şi-n inimi tresăltau porniri intime,
Şi totul părea clopot de nuntire,
Dar brusc vui ceva de prohod în cimitire.

XXII

— „N-aţi auzit nimic?“... Nu, este numai vîntul,
Sau huruie căruţe pe pavaj.
Mai vesel dansul să-şi pornească-avîntul!
Plăcerea, Tinereţea-s un miraj!
Petreacă pînă-n zori! Curaj, curaj!
Să zboare timpul cu uşoare glezne!
Dar iar se-aude groaznicul tapaj.
De parcă norii îl repetă-n bezne...
La arme!,-i bubuit de tun cu schije-n plezne!

XXIII

Sta Brunswick[11] lîngă nişa unui geam,
Şi-ntîiul, cu al morţii-auz profetic,
Prin zgomote de dans şi de bairam,
Distinse bubuit de tun bezmetic.
Ci rîseră de el în danţ frenetic,
Dar pe o năsălie-nsîngerată
El tatăl[12] şi-l vedea — şi dîrz, atletic,
Mînat de-al răzbunării dor, îndată
Sări pe cal, pierind în lupta-ncrîncenată.

XXIV

Un du-te-vino se porneşte-n sală;
Curg lacrimi şi mulţi tremură de groază;
Mult lăudata frumuseţe-i pală:
S-au stins pe chip bujorii — şi oftează;
Auzi mereu: „O, Domnul te-aibă-n pază“,
Şi poate-i cel din urmă bun-rămas.
Cum poţi să-i faci pe-ndrăgostiţi să crează
Că se vor revedea, în cruntul ceas
Cînd, după chef tîrziu, în zori dă moartea glas?

XXV

Războinicii pe cai sar de prin case
Şi-alcătuiesc în grabă escadroane;
Şi tunuri huruie, de mari cai trase;
Soldaţii se adună în coloane
Şi tunul crunt tot bubuie-n timpane,
Şi tobe răpăiesc, trezind ostaşii-n
Ajunul aurorei diafane;
Iar cetăţenii, buluindu-şi paşii,
Cuprinşi de panică, tot strigă: „Vin vrăjmaşii!“

XXVI

Răsună a lui *Cameron chemare*[13] —
Războinic strigătul lui Lochiel[14],
Des auzit prin munţi albini[15], — pe care
Saxonii dúşmani îl aud la fel.
Pibroch[16]-ul ţiuie-ascuţit, rebel,
Dar suflul ce cimpoiul îl învie
Trezeşte în munteni curajul cel
Pe care Evan, Donald, din vecie,
În clanuri l-au stîrnit, luptînd cu vrednicie.

XXVII

Şi-Ardenii[17] îşi învălură mîhnirea
În triste frunze, cît trec trişti nainte,
De se-ntristează şi Nensufleţirea
Cînd mulţi că nu s-or mai întoarce simte;

Căci pînă-n seară fi-vor mulți morminte,
Pe care iarba verde-o să răsară
Ce-o calcă vitejia lor fierbinte
Și-a lor speranță, ce va fi să piară
Cînd reci cădea-vor ei sub crunta morții ghearǎ.

XXVIII

În zori, mai străluceau de tinerețe;
I-nveselise frumusețea seara;
Fu miezul nopții-alarma să-i învețe
Și-n zori îi înfruntară luptei para,
Dar ziua zgudui furtuna țara
Și așternu peste pămînt un strat
De leșuri, el, războiul, monstrul, fiara,
Pe care tot pămînt s-a așezat,
Prieteni și dușmani acoperind, curat.

XXIX

Mai inspirate harpe i-au slăvit,
Dar versul meu ar vrea slăvi să-l poată
Pe unul, între toți deosebit,
Căci eu greșit-am față de-al său tată;
Legat de el prin sînge-s, totodată;
Și-apoi, prin nume mari un cînt răzbate;
Nu, n-a fost inimă mai avîntată,
Mai nobilă, în încleștări turbate,
O, Howard, ca a ta lovită, dintre toate![18]

XXX

Ce-i jalea mea — cînd mulți te-au plîns atunci?
Cînd inimi sfîșiat-a cruda-ți soarte?
Dar sub copacul cu verzi ramuri lungi,
În locul unde-ai fost lovit de moarte,
Cînd cîmpul l-am văzut pînă departe
Plin de făgăduința primăverii,
Cum fructe sta și flori la sîn să poarte,
Și cîntul păsărelelor, puzderii,
Gînditu-m-am la cei sortiți pe veci tăcerii.

XXXI

Te-am amintit cu mii de morți ce mii
De goluri au lăsat în inimi scumpe;
I-ar ferici uitarea pe cei vii,
Căci lacrima şi azi din ochi irumpe;
Vai, i-o trezi Arhanghelul acum pe
Cei dragi — şi nu chemarea Faimei sfinte,
Ce poate doar, cînd sufletul se rumpe,
Durerea grea o clipă s-o alinte,
Dar numele slăvit mai greu iese din minte.

XXXII

Ei plîng, zîmbesc — şi iar jelesc zîmbind;
Un pom, chiar veşted, mult timp stă-n picioare;
Vezi şi fără catarg un vas plutind;
Se surpă un castel — dar nu sînt oare
Odăi şi sub ruini? Stă fortul tare
Cînd mari furtuni crenelele i-au rupt;
Rămîne lanțul cînd captivul moare;
Sub nori, al zilei curs e nentrerupt;
Şi inimi frînte-s vii în piept de jale supt.

XXXIII

Precum, şi-n mii de cioburi țăndurită,
Oglinda se repetă şi-ți arată
Imaginea dintîi, dar înmiită —
La fel şi-n inima crunt sfîşiată
E fiece durere repetată.
E calmă, rece, sau c-aşa-i se minte,
De chinul insomniei turburată;
Se veştejeşte tînără, fierbinte,
Şi pentru jalea ei pe lume nu-s cuvinte.

XXXIV

E viață-n disperare — a otravei
Vitalitate — rădăcină vie
Dînd hrană crengii veştede, bolnavei.
De mori — îți moare chinul pe vecie,

. . . .

Dar viaţa cu-al durerii frupt te-mbie,
Cu gust de scrum ca mărul Mării-Moarte.
Doar clipe de plăceri şi bucurie
De-ar scrie omul în a vieţii carte,
Ar aduna şaizeci de ani pînă la moarte?

XXXV

Psalmistul numărat-a anii vieţii[19] —
Şi-s mulţi, de-am crede în a ta poveste,
O, Waterloo, fatal loc al tristeţii,
Ce viaţa ai scurtat, cînd scurtă este;
Stau mii de limbi azi faima să-ţi ateste
Şi buze de copii mereu îngînă:
— „Şi-ai noştrii-au spart aici vrăjmaşe ţeste,
Cînd naţii s-au unit, cu spada-n mînă!“
...Şi asta-i mult — şi-i tot ce-n veci o să rămînă.

XXXVI

Nu cel mai rău căzu — ci cel mai mare[20]
Aici — contradictoriu spirit — cînd
Fapt nalt sau fleac îl atrăgeau cu-ardoare!
Om al extremelor, n-aveai nicicînd
Un tron — sau ţi l-ai fi păstrat mergînd
Pe căi de mijloc... Doar prin îndrăzneală
Te-ai înălţat şi ai căzut tu, vrînd
Şi-acum să zgudui lumea, plin de fală —
Un Jupiter drapat în mantie teatrală![21]

XXXVII

Cuceritor eşti şi captiv al lumii;
Ea tremură în faţa ta şi azi;
Ţi-e numele mai viu pe-ntinsul humii
Cînd jucăria Faimei eşti — şi cazi;
Te-a linguşit că eşti măreţ, viteaz,
Făcînd chiar să te crezi divinitate!
O, Faima ţi-a fost roabă în extaz,
Încît prejmuitoarele regate
Au şi crezut mult timp că eşti ce vrei în toate.

XXXVIII

De oameni mai prejos ori mai presus,
Luptînd cu nații, chiar fugind de-un nat,
Călcînd grumaji de regi ajuns-ai sus,
Dar și cedînd ca ultimul soldat.
Imperiu de-ai zdrobit, condus, creat,
O, patimilor nu le-ai închis poarta.
Citeai în suflete — dar dezarmat
Erai, iubindu-i războirii arta,
Și-un astru ce vrea tot nu-l mai ajută Soarta.

XXXIX

Dar îndurat-ai cu filozofie
Neînvățată vitregul destin;
De-i asta-nțelepciune ori mîndrie,
E pentru dúșman fiere și venin.
Văzînd cum ale urii hoarde vin,
De groaza ta-n cădere joc să-și bată,
Tu le-ai întîmpinat zîmbind senin,
Și răsfățatul Sorții de-altădată
Tot dîrz le înfrunta urgia blestemată.

XL

Înțelepciune-n ceas de cumpeni crunte!
Disprețuiai pe toți la ceas de glorii,
Dar prea citeau disprețul pe-a ta frunte
Uneltele măririi, luptătorii,
Ce-apoi te-au răsturnat! Ce iluzorii
Sînt ale Soartei căi!... Și-i astă lume
Bun ieftin dobîndit prin mari victorii,
Și ieftin de pierdut, cum tu, anume,
Pe pielea ta o-ncerci, ca toți ce-au vrut renume!

XLI

De singur ca un turn pe-un clin de stîncă
Stăteai și te surpai sub crunt ciclon,
Disprețul te-ajuta-n cădere încă.
Dar alte minți te-au înălțat pe tron,

Şi-n admiraţii arme-aveai plocon.
Ci se cerea, de toţi să-ţi rîzi tu vrînd,
Ca Diogene[22], o, nou Machedon[23],
Să-ţi lepezi purpura, căci ăst pămînt
E, pentru cinici regi, butoi prea larg, oricînd.

XLII

Infern e tihna-n inimi zbuciumate —
Şi-acesta ţi-i blestemul: e un foc
Al sufletului care, în lăcate,
Se zbate, aspirînd din strîmtul ghioc
Să zboare spre-un înalt, magnific loc,
Şi-odată-ncins, se-aventurează-n zbor,
Neostenind nicicînd, nicicum, deloc.
E-o febră ce-i fatală tuturor
Celor ce-o poartă sau purtat în trupul lor.

XLIII

Nebuni naşte, ce nasc nebuni semeţi,
Regi, creatori de secte şi sisteme,
Războinici, politicieni, poeţi,
Sofişti — că-n piept neliniştea cînd geme,
Ei, tîmpi, prostesc pe alţii lungă vreme,
Şi-s pe degeaba pizmuiţi de-o lume,
Căci un infern li-e soarta, de blesteme.
O, sufletul de le-ar citi, anume,
Mulţi n-ar vrea străluciri, nici tronuri, nici renume!

XLIV

Suflarea zbucium li-i, furtună viaţa,
Ce-i ţine-n aer, spre-a-i lăsa să cadă;
Dar îi iubesc primejdiei dulceaţa
Şi liniştea le pare grea corvoadă;
Şi mor — tînjind primejdii noi să vadă,
Ca focul ce doar pîlpîie cînd lemne
Nu mai arunci pe jar — sau ca o spadă
Ce nu mai poartă ale luptei semne
Şi rugineşte-ncet, în trîndăveli nedemne.

XLV

Zăpezi şi nori cel care suie munţii
Pe piscurile mai semeţe-ndură.
De stăpîneşte el prin geniul frunţii,
Ori sceptru, e privit de toţi cu ură.
De-l cheamă *sus* lumina gloriei, pură,
Şi-s *jos*, sub el oceanul şi pămîntul,
În juru-i stau reci colţi de stîncă dură
Şi capul gol i-l bate-n iureş vîntul;
Şi-aşa i-i răsplătit suişul greu şi-avîntul!

XLVI

Dar deajuns! A-Nţelepciunii lume
E-n ce-a creat chiar ea, şi mai din plin,
În plăsmuirile Naturii-Mume.
Au cine-ntrece farmecu-i divin
Ce Harold i-l contemplă de pe Rin?
Izvoare, văi, ponoare şi coline,
Flori, fructe, frunze, grîne, crîng de pin,
Castele ce de buruieni sînt pline
Şi-un trist *adio* mai îngaimă-ntre ruine.

XLVII

Stau ca trufaşe minţi ce, asaltate
De nenoroc, nu-şi leapădă mîndria.
Vorbesc cu norii turnuri crenelate
Şi ospeţesc doar vîntul, vijelia.
De-au cunoscut pe vremuri măreţia,
Şi steaguri fîlfîind, şi lupte grele,
Le dorm apărătorii cît vecia
Şi-s colb, ca ei, frumoasele drapele,
Şi să înfrunte-asalt nu-s azi în stare ele.

XLVIII

Domnea-ntre ziduri patima Puterii,
Şi-n veci, acolo, seniori prădalnici
Ţineau năimiţii lor oşteni, puzderii.
Erau aceşti nelegiuiţi localnici,

Precum eroii vechi, viteji, năvalnici...
Ce le lipsea? Să scrie în Istorii
Că-s mari, de neam, nebiruiţi şi falnici?
Mormînt cu státui — spre a fi notorii?
Spaţiu mai vast — cînd plini erau de-avut şi glorii?

XLIX

Ce lupte-n viaţa micilor feude!
Isprăvi ce-s şterse azi din amintire!
Şi scuturile des de sînge ude,
Cu tandrele devize de iubire![24]
Războa iubirea zale să deşire,
În răbufniri sălbatice, nătînge,
Cerînd distrugere şi năruire,
Căci multe ziduri au văzut cum plînge
Sub ele mîndrul Rin, purtînd val plin de sînge.

L

Rîu sfînt ce fericeşti pămîntu-n jur,
Vii frumuseţi ce gingaşe se cern
În fastul lor firesc, divin şi pur,
Ai creşte-n veci la sînul tău matern,
De omul nu le-ar preschimba-n infern,
Trecînd prin cele coasa războirii!
Au ce-ţi lipseşte ca un rai etern
Să uzi — un vast tărîm al fericirii?
Să fii ca Lethe tu — Uitare-n largul Firii.

LI

Cumplite lupte ţi-au vuit pe maluri
Şi munţi de leşuri ai avut poveri;
Măceluri înroşiră repezi valuri,
Dar nici mormînt n-au mîndrii cavaleri;
Ţi-s limpezi apele mînjite ieri
Şi soare viu îţi scapără-n oglindă,
Dar nu poţi ca în unda ta să-mi ceri
Să-nec şi amintirea suferindă
Ce sufletul, mereu, ca-n chingi stă să-mi cuprindă.

LII

Aşa Childe Harold îşi zicea, ca unul
Pătruns încă de-al Firii farmec blînd;
Putea parcă-ndrăgi chiar şi surghiunul,
Învăluit de-al păsărilor cînt;
De fruntea-i oglindea mereu grav gînd,
Ce locul patimilor vii luase,
Trăia şi bucurii din cînd în cînd,
Priveliştile Firii maiestoase
Pe chipu-i aducînd surîsuri luminoase.

LIII

Doar patimile-n piept îi erau scrum,
Nu şi iubirea... Caldul zîmbet cere
Tot zîmbet cald, căci inima, oricum,
Visează duioşie, mîngîiere,
Chiar cînd dezgustul pentru lume fiere
Într-însa varsă... Scumpă amintire
Purta în suflet Childe — şi-o revedere
Visa, un ceas de dulce fericire,
Cînd inimi se unesc, topite în iubire.

LIV

Nu ştiu cum învăţase duioşia
Iubirii — el, nepăsător la toate —
Îl fermeca însă Copilăria
Cu dulcile-i priviri nevinovate.
Dispreţuia el omenirea poate,
Dar ce contează ce l-o fi schimbat?
E greu să crească în singurătate
Simţiri adînci, dar iată-l fermecat
Pe tristul peregrin de-un dor nealinat.

LV

Era o inimă cu-a lui unită
Prin legături mai tari decît altarul;
Dintru-nceput, mereu neprihănită,
Iubirea-şi revărsa asupră-i harul,

Pizme-nfruntînd şi înfrîngînd amarul;
El, rece azi la frumuseţi divine,
Simţindu-i dorului acestui jarul,
În aste stihuri de durere pline,
Pe mal străin, astfel pornit-a să suspine:

1

Din Drachenfels privesc castele
Cum apa Rinului se zbate,
Cînd trece în vîrtejuri grele
Printre coline-n vii bogate,
Livezi, podgorii, toate-n floare,
Ce vin promit, cum şi bucate,
Printre oraşe-ncîntătoare,
Cu albe ziduri de cetate;
De-ai fi cu mine, înzecit
De tot ce văd aş fi vrăjit.

2

Ţărănci cu-albaştri ochi de vis,
În mîini cu proaspete, vii flori,
Zîmbesc în mîndrul Paradis.
Cetăţi străvechi, cu turnu-n nori,
Printre-arbori verzi se iscă, sure.
Abrupte stînci, stîrnind fiori,
Şi-arcade frînte, din pădure
Privesc spre-a viilor comori.
Dar toate te-ar dori stăpînă
Cu mine-alături, mînă-n mînă.

3

Crini îţi trimit, primiţi în dar
De mine... Ştiu, s-or veşteji
Cît nici n-o să-i atingi măcar;
Ci totuşi, nu-i dispreţui,
Căci eu i-am îndrăgit, visînd
Că-i vei privi cu ochii vii,
Şi-atunci, prin suflet şi prin gînd,
Aici cu mine ai să fii,
Ştiind că-s de pe mal de Rin,
Ca inima să mi-o alin.

Măreț tot curge Rinu-n spume,
La fiecare șerpuire
Descoperind o altă lume,
Alt paradis pentru privire.
Oricine-ar sta aici o viață
Priveliștile să le-admire,
Căci loc mai drag, mai cu verdeață,
Nu afli în întreaga Fire.
Pe-ai mei urmîndu-i, ochii tăi
Ar îndulci cîmpii și văi.

LVI

Pe-un dîmb, pe lîngă Coblentz,[26] se ridică
O piramidă scundă... Dedesubt,
O inimă vitează, inamică,
Își doarme somn de veci neîntrerupt.
L-au plîns soldații cu obrazul supt,
Hirsuți soldați, slăvindu-i cutezanța
Acestui dîrz Marceau[27], de rane rupt,
Ce-n luptă se-avîntase pentru Franța,
Să-i apere, fidel, dreptatea și speranța.

LVII

Scurt, glorios de-a fost al său destin,
L-au dus la groapă două oști certate.
Pentru-al său suflet, glasul peregrin
Să ceară slavă-ntru Eternitate.
El campion ți-a fost, o, Libertate,
Dintre puținii ce n-au tras foloase
Cît din puterea ce le-ai dat se poate.
Marceau cu sufletul curat rămase,
Și plîns de toți a fost, cu lacrime duioase.

LVIII

Dar citadela Ehrenbreitstein iat-o,
Cu negrul zid ce-i martor pe vecie
Exploziilor ce au asaltat-o
Dar neclintind cumplita ei tărie.

Turn al Victoriei ce, pe cîmpie,
Priveai fugind vrășmașii în derută,
Tot ce-a scăpat din crunta bătălie
Distruge pacea, ploile strămută,
Cînd ploi de gloanțe tu ai înfruntat, redută!

LIX

Adio, Rin vrăjit! O, pacea gustă
Și-un singuratic fără alinare,
Cum și-o pereche-n valea ta augustă.
De n-ar mușca din sufletul ce doare
Ai remușcării vulturi, cu ardoare,
Unde-i sălbatică Natura-Doamnă,
Dar crudă nu, nici veselă prea tare,
Nici tristă — ci ca dulce, blîndă toamnă,
Apururi ai simți că sufletul se-ndeamnă.

LX

Adio, iar... Dar spun în van adio,
Căci ce-ai văzut nu poți uita nicicînd
Și vraja Rinului o vei simți-o...
O, fluviu fără seamăn pe pămînt,
Da, țări mai luminoase sigur sînt,
Dar nicăieri nu află călătorii
Atîta farmec reunit și sfînt:
Munți, văi, coline, șesuri și podgorii,
Și duioșie, și-un trecut bogat în glorii!

LXI

Grandoare frustă, șes fertil și albe
Orașe — valul prăvălit în spume,
Genuni de groază, catedrale-n salbe,
În gotic stil, păduri, văi largi, molcume,
Și stînci sălbatice, parcă anume
Sfidînd umana artă a zidirii,
Și-o pașnică, voioasă foarte lume,
Precum e-aici și plăsmuirea Firii,
Chiar de imperii cad din culmile măririi.

LXII

...Dar astea sînt departe... Iată Alpii,
Palate-ale Naturii, mari redute
Cu turnu-n nori... Pe îngheţate albii,
Aici curg avalanşele temute,
Vast tunet de zăpezi din pisc căzute.
Tot ce înalţă-un suflet şi-l prăvale
S-a întrunit în piscurile mute,
Pămîntul învăţînd ce lungă cale
E pîn-la cer, lăsînd pe bietul om la poale.

LXIII

Dar cît nu trec de munţii fără seamăn,
Nu pot popas să nu fac la Morat[28],
Cîmp ce e cu patriotismul geamăn.
Trofeie-n oase-aici s-au adunat,
Şi nu roşesc că-s şi eu dintr-un nat
Cu-nvingătorii — căci burgunzii mii
De luptători nici nu şi-au îngropat.
Şi neavînd ei tihnă-ntru vecii,
Toţi umbre, azi, pe Stix, se vaită, stafii.

LXIV

E Waterloo un Cannae[29] prin măcel,
Dar Marathonul şi Morat egale
Prin glorie-s — şi pată n-au defel,
Căci n-au mers roabe oşti pe-a luptei cale,
Supuse-ambiţiei imperiale,
Ci liberi cetăţeni ce sfîntă cáuză
Au apărat în lupte infernale,
De legi draconice[30] dorind să n-áuză,
Ori drept divin la tron, înscris în cláuză.

LXV

Lîngă un zid stingher, dar mái stingheră,
Se nalţă o columnă întristată,
O rămăşiţă dintr-o altă eră,
Nenorocită şi înspăimîntată[31],

Ca o ființă-n piatră preschimbată
De spaimă — însă conştientă parcă.
Uimit eşti de a ei în timp durată
Cînd falnicul Aventicum cea largă
Domnie ce avu azi de ruini încarcă.

LXVI

Şi-aici, sfinţit să fie al tău nume,
O, Iulia[32], multiubitoare fiică,
Tu Cerului te-ai hărăzit pe lume,
Vrînd tatăl să-ţi salvezi în vremea-antícă;
Dar juzii, care legea doar aplică,
De lacrimi seama n-au ţinut nicicînd.
Vreun monument aici nu stă să zică
În ce fel i-ai murit peste mormînt,
Să fiţi un colb precum şi-o inimă oricînd.

LXVII

Sînt fapte, nume ce eternizate
Se cer, chiar de Pămîntul uită iute
Tirani, popoare cucerite, state.
Dar tu înveşnicită fii, Virtute,
Cu măreţiile-ţi neîntrecute,
Şi dintru nemurirea ta, apururi,
Ca albii Alpi s-araţi, cu piscuri mute,
Ce-şi suie maiestoasele contururi
Nepieritoare-n veci sub bolţi de-azururi!

LXVIII

Ci iată lacul Leman, ce-n cristal
Reflectă munţi şi cer ca în oglindă,
Iar lor le place ca în linul val
Imaginea tihnită să-şi surprindă.
Dar totuşi, prea mulţi oameni se perindă,
Ca să mă reculeg în simţăminte;
Şi iar singurătatea suferindă
Mă va momi — şi-am să rechem în minte
Dragi amintiri ce-un om în turmă nu mai simt

LXIX

Să fugi de oameni nu înseamnă ură;
Nu toţi pot truda grea cu ei s-o-mpartă,
Şi nu-mbraci a dispreţului armură
Dacă-ţi închizi a sufletului poartă,
Spre-a nu te prinde-n fierberea-i deşartă
Al lumii val — căci lung, tîrziu te plîngi
Că molipsirea asta nu te iartă
Şi-adună rele peste rele-adînci,
Ca, sub povara lor, slab, sufletul să-ţi frîngi.

LXX

E-o clipă a căinţelor nătînge,
Cînd sufletul distrus, atît de lesne
Îşi schimbă-n lacrimi orice strop de sînge,
Speranţele-mbrăcînd în văl de bezne!
Pe-al vieţii drum de rătăcim, ades ne
Şi pierdem noi în noapte... Marinarii
De-un port ştiu sub ale vîntoasei plesne,
Dar cei ce-n Veşnicie sînt hoinarii
N-au ancoră, n-au port, speranţe ori fruntarii.

LXXI

Au nu-i mai bine să trăieşti sihastru,
Iubind pe-acest pămînt ce-i pămîntesc,
Aici pe unde Ronul lac albastru
Din veci hrăneşte cu-apa lui, firesc,
Ca mamele, copiii cînd şi-i cresc
Şi plînsul li-l opresc prin mîngîieri?
Au nu-i mai bine, mai dumnezeiesc,
Să stăm în loc retras, şi noi stingheri,
Decît în lume sclavi să fim ori temniceri?

LXXII

Nu-n mine eu trăiesc... Sînt doar o parte
Din ce-i în jur... Mi-e drag un lanţ de creste,
Dar mi-e oraşul chin — şi fug departe,
Şi neplăcut în sînul Firii-mi este

Că-s doar verigă eu printre aceste
Ființe ale lumii, cînd viu zbor
Vrea sufletul spre sferele celeste,
Spre piscuri și spre stele, peste nor, —
Ori peste-ntins de mări se vrea rătăcitor.

LXXIII

Și cum gîndesc, așa cred că mi-e viața:
Pustiul lumii, mișunul, îmi pare
Un loc de chin, unde te-apucă greața
Și-n care-am ispășit vreo crimă mare.
Dar áripi parcă-mi cresc la subțioare,
Mai iuți ca uraganul neîntrecut,
Și astfel prinde sufletul să-mi zboare,
Rupînd încătușarea ăstui lut
În care s-a trezit închis dintru-nceput.

LXXIV

Și-atunci cînd liber fi-va al meu suflet
De ce urăște-n formă degradată,
Și carnea unor viermi va da răsuflet,
Ori unor muște... De-o să văd o dată
Că elementul element se-arată,
Că prafu-i praf — n-am, să disting eu oare
Mai clar neîntrupatul gînd și-o ceată
De spirite cu care rar se pare
Că-mpart esența lor în veci nemuritoare?

LXXV

Au munții, cerul, marea nu mi-s parte
Din suflet? Și eu parte nu-s din toate?
Iubirea ce-mi stîrnesc nu-i pură foarte?
Față de-aceste lucruri minunate,
Ce n-aș disprețui? Au n-aș răzbate
Prin suferinți, în loc de-a renunța
La aste simțăminte luminate,
Pentru un om ce toată viața sa
Privește doar în jos, nevrînd a se nălța?

LXXVI

...Dar gata... Gîndul meu din nou se-nturnă
Spre tema mea, căci cei căror le place
Să-şi făurească visuri peste-o urnă —
Contemple urna-n care-un geniu zace[33],
Care a fost un foc fără de pace,
Născut sub pur văzduhul ce-l respir
Şi-a vrut ca, din a minţii lui găoace,
Să-şi facă glorie... Nebun delir,
Căci tihna şi-a jertfit pentru-asta ani în şir!

LXXVII

Rousseau, sofist, apostol al mîhnirii,
S-a chinuit aici cu violenţă,
Dînd farmec magic patimei iubirii.
Grăit-a chinul lui cu elocvenţă,
Ivind din cruda dragostei demenţă
Mari frumuseţi vărsate în cuvinte,
De ne-a orbit celesta lor ardenţă
Ca razele din soarele fierbinte,
Încît vărsam, citind, potop de lacrimi sfinte.

LXXVIII

I-a fost esenţa patimei iubirea,
O flacără în inimă fatală,
Ce-i consuma în vîlvătăi simţirea.
Era copac sub fulgere-n rafală,
Dar el iubirea nu-şi visa carnală
Şi nu plîngea nici vreo iubită moartă,
Ci vis de frumuseţe ideală
În pagini el a-nsăilat cu artă,
Chiar straniu de părea de-asemeni foc să ardă.

LXXIX

Aceasta viaţă lui Julie[34] i-a dat,
Cu tot ce-i dulce-n dor şi nebunesc.
De-aici a izvorît sărut curat
În zori dat lui cu gînd prietenesc,

Cînd gura lui ardea de foc drăcesc.
Dar asta aprindea în el scînteia
Ce-l devora — şi oare nu firesc
Mai fericit era decît aceia
Ce la-ndemînă au, aievea chiar, femeia?

LXXX

Duşmani şi-a născocit întreaga viaţă,
Gonindu-i pe prieteni... Se-ncuibase
În mintea-i bănuiala certăreaţă,
Cerînd jertfiri de inimi credincioase,
Căci nebunie crudă-l apucase.
Din ce pricină mái mult ca nebunii
El se pierdea-n deliruri furioase?
Nenorocirea, niscai boli zic unii,
Dar boli ce-n scris prindeau doar chipul raţiunii.

LXXXI

Era, nebun, ca Pitia, oracol,
Proroc ce-n faţa noastră a adus
Al lumii-ntregi în flăcări viu spectacol,
Cît regii n-au căzut de tot de sus.
Robiei Franţa veacuri s-a supus,
Cît n-a venit Rousseau şi cu confraţii,
Trezind poporul ce dormea ca dus;
Şi-atunci, cum fac ades multoprimaţii,
Mînia şi-a vărsat, stîrnind mari conflagraţii.

LXXXII

Şi-au ridicat un monument de groază
Peste ruini de vechi prejudecăţi,
Cînd şi-a rupt vălul noua Franţă trează,
Să vadă lumea şir de nedreptăţi,
Dar şi ce bine-a fost în alte dăţi.
Şi-a nimicit, amestecînd cu Hăul,
Şi noi palate, tronuri şi cetăţi,
Şi-a zămislit Ambiţia şi Răul,
Dînd Robului cel nou Stăpînul şi Călăul.

LXXXIII

Dar asta nu se-ndură, nu se-ndură,
Căci forţa şi-a simţit-o omenirea;
O, de şi-o folosea mai cu măsură,
N-ar fi lovit şi-n sine nicăirea,
Uitînd chiar şi ce-s Mila şi Simţirea.
Dar cei ce doar tenebre-au prins să vadă
Şi sub jug greu ştiut-au umilirea,
Nu-s vulturi de pe creste de zăpadă,
Şi înşela se pot, vînînd greşit o pradă.

LXXXIV

Ce răni adînci nu lasă cicatrice?
Dar rana inimii-i mai sîngerîndă!
Urîte urme lasă... Dar aice
Nu-i renunţarea oamenilor blîndă.
Stă încă trează ura lor la pîndă,
Rîvnind a răzbunării clipă iar.
Şi iar s-or scutura ei de osîndă,
Şi pedepsi-vor şi ierta-vor chiar.
Dar răzbunarea ştim de mult că iartă rar!

LXXXV

Tu, limpede lac Leman! Eşti oglindă
De ape calme, încît uit o clipă
Vacarmul dintr-o lume suferindă
Şi cat a unui pur izvor risipă.
E luntrea mea o gingaşă arípă
Şi uit tumultul crunt, fără pereche,
Ce drag mi-a fost pe-un val ce aprig ţipă.
Parcă-mi şopteşte-o soră la ureche...
O, cum de mi-a plăcut furtuna cu-a ei streche?

LXXXVI

Ci iată, ceasurile serii curg,
Şi de la lac pînă la Munţii Jura
S-a-ntins o împîclire de amurg.
Vezi încă tot ce-a plăsmuit Natura,

Şi-abrupţii munţi doar îţi apar ca zgura.
Miresme de boboci de flori se-adună
De dinspre mal — şi cade picătura
Din vîsla ridicată... Stă să spună
Un dulce ţîrîit de greier „Noapte bună“.

LXXXVII

E-al nopţii cîntăreţ ce o pruncie,
Mereu cîntînd, din viaţa lui îşi face.
Din crînguri cînt de păsări mai învie,
Dar după un tril, două, totu-i pace.
Dinspre coline parcă-adie-ncoace
Un murmur — dar e numai o părere,
Căci roua ce din stele se desface
Nu întrerupe-a serii mîngîiere
Cînd împînzeşte vii culori din alte sfere.

LXXXVIII

Voi, Stele, poezie a Tăriei,
Iertaţi de state, oameni, cu uimire
Citesc în voi al sorţii drum, căci vie-i
În orice om dorinţa de mărire,
Şi toţi nutrim un vis de nemurire,
De-a ne uni cu voi — care mister
Şi frumuseţe sînteţi... Cu iubire
Vă contemplăm — şi glorii ce nu pier,
Puterea, Soarta-şi iau emblemă-o stea din cer.

LXXXIX

Pămîntul, cerul tac — dar nu e somn,
Ci-şi ţin, ca noi, sub vii simţiri, suflarea;
Tac cum tăcem cînd gînd adînc ni-i domn.
Pămîntul, cerul tac... Lac, munţii, floarea
Şi stelele ce-şi licăresc paloarea
Trăiesc intensă viaţa lor în care
Pierdute nu sînt raza, frunza, boarea,
Ci-s parte a fiinţei creatoare,
Ce-a făurit pămînt, şi cer, şi om, şi mare.

XC

Trăind al Nesfîrşirii simţămînt,
Nu sîntem *singuri* în singurătate;
Ni-i sufletul mai pur, şi-un cîntec sfînt
De armonia-ntru Eternitate
Ne-aduce-aminte, revărsînd în toate
Noi vrăji, ca din al Citereei[35] brîu;
E-un farmec care spectrul morţii poate
Departe de noi toţi să-l ţină-n frîu,
Cu pămînteşti puteri de ne-ar lovi molîu.

XCI

Străvechii perşi ne fie-n veci exemple,
Căci ei din piscuri îşi făceau altar,
Să vadă lumea-n jur — şi nu în temple
Zidite se umpleau de-al rugii har.
Asemuiţi pămîntul, cerul clar,
Aceste temple — ale Naturii sfinte,
Cu goticele catedrale chiar,
Cu templele greceşti — şi de-azi nainte,
Rugi n-o să mai nălţaţi în strîmtele incinte.

XCII

Dar cerul nopţii-i brusc schimbat... Furtună,
Năprasnică mai eşti pe întuneric!
Ah, mă vrăjesc ca negrii ochi de brună.
Străfulgerările arzînd feeric!
Cad trăznete cu bubuit isteric
Din stînci în stînci, din norii toţi — şi-o limbă
Au munţii, glasul crunt cînd şi-l desferic,
Căci Munţii Jura şi cu Alpii schimbă
Răspunsuri între ei cît fulgere-i înnimbă.

XCIII

Aceasta-i Noaptea! Noapte fără seamăn,
Nu pentru somn sortită... O, mă lasă
Cu-a ta minunăţie să fiu geamăn —
O parte din furtună!... Ploaia deasă

Dansează-n lac fosforescent, voioasă;
Iar e-ntuneric... Norii-s negre ghemuri,
Şi iar se-aude vocea furioasă
A munţilor cuprinşi de-un tainic tremur,
De parc-ar presimţi născînd cumplit cutremur.

XCIV

Se-avîntă Ronul printre două stînci
Ca doi iubiţi ce ura i-ar desparte
Şi-ndură astăzi suferinţe-adînci,
Căci vor rămîne-n veci de veci departe.
Vai, tot iubirea cea fără de moarte
Le-a fost stîrnit în suflet gelozia,
Dar doru-n van în suflet le mai arde,
Căci floarea vieţii le-a strivit urgia
Şi ierni vor îndura de-acum cît veşnicia.

XCV

De-aici, unde se zvîrcoleşte rîul
Cînd prin granitul stîncilor pătrunde,
Furtuni sălbatice-şi urnesc desfrîul.
Din stînci în stînci, furtuni îi vor răspunde
Furtunii... Trăsnetele furibunde
Şi fulgere cu biciul scăpărării
Tot muşcă din versanţi, ştiind că unde
Se-ntinde-mpărăţia Dezolării
În voie pot lovi, din dungă-n dunga zării.

XCVI

Cer, vînturi, munţi, lac, rîu şi fulgerări,
Şi nori, şi noapte — am un suflet care
E inspirat, spre voi simţind chemări,
O clipă de repaos cînd mai are.
Dar ce liman, furtuni clocotitoare,
Puteţi avea, dezlănţuite-n furii?
Au sînteţi ca tumultul care doare
În suflet omenesc supus torturii?
Ori cuib vă faceţi sus, pe piscuri, ca vulturii?

XCVII

Glas de-aş putea să dau şi să-ntrupez
Tot ce e viu în mine-ntr-un cuvînt:
Gînd, patimi, inimă, simţire, crez,
Ce-am căutat şi caut pe pămînt,
Slab ori puternic dac-am fost şi sînt,
Cuvîntul *Fulger* s-ar numi, dar, vai,
Neauzit rămîne-al meu frămînt,
În viaţă sau în moarte, fără grai,
Ca spada ce a prins, în teacă, mucegai!

XCVIII

...Înrouraţii zori se-arată iară,
Cu-obraji de flori şi cu miresme sfinte,
Rîzînd de nori — şi ziua stă s-apară,
De parcă-n lume n-ar fi şi morminte.
Şi viaţa curge iarăşi ca-nainte.
Mă aflu încă, Leman minunat,
Pe malul tău vrăjit şi, Doamne-Sfinte,
Se odihneşte ochiul fermecat
Pe vii privelişti ce din veac le-ai adunat.

XCIX

Clarens[36], tu, leagăn al iubirii pure,
Pătruns eşti şi-azi de-al pasiunii gînd.
Ai rădăcini în dragoste, pădure;
Pătrunşi de dragoste gheţarii sînt
Şi soarele-asfinţit şi-adoarme blînd
Pe-a lor oglindă drăgăstoase raze.
De-adînca dragoste-ţi vorbesc oricînd
Şi stîncile ce i-au fost cuiburi, oaze,
Cînd lumii-i ascundeau mirifice extaze.

C

Clarens, călcat eşti tu de paşi cereşti;
Spre tronul ei iubirea fără moarte,
Pe treptele de munţi dumnezeieşti
Suit-a... Zeul ei de-aici împarte

Lumină pînă și în peșteri sparte,
Dînd florilor culori și strălucire.
Zămislitoarea lui putere arde,
Dar tot el, cu blîndețe peste fire,
Balsam revarsă-n răni ce dor încă-n neștire.

CI

El este-n toate-aici: în negrii pini
Ce umbră-i țin pe înălțimi cu ciute;
E în cascade,-n vii și în grădini
Spre lac din foi și frunze-ntrețesute;
E-n unde ce vin glezna să-i sărute
Cu susur lin; e-n fructele brumate
Și în păduri cu sure trunchiuri mute
Dar verzi de mii de frunze zvăpăiate,
Ce îl răsfață mult întru singurătate.

CII

Singurătate plină și de-albine
Și păsări cu penet multicolor,
Ce îi închină triluiri divine,
Mai dulci decît al oamenilor cor,
Desfășurîndu-se în liber zbor.
Fîntîni, izvoare, ramura subțire,
Bobocul floarei, toate-s un fior,
Un gînd de frumusețe, ce-n iubire
S-a zămislit, tînjind spre naltă împlinire.

CIII

De n-ai iubit, misterele iubirii
Te-or cuceri aicea negreșit;
Și fi-vei îndoit rob fericirii
O dată-n viață dacă ai iubit,
Căci în lăcașul ei desăvîrșit
I-alungă lumii valma, răutatea.
Cunoaște Firea naștere, sfîrșit,
Dar nu-și oprește-n veci fertilitatea
Și compara o poți cu chiar Eternitatea.

CIV

Nu-n van Rousseau alese acest loc,
Să-l populeze c-o iubire pură,
Rod al închipuirii lui de foc,
Căci Amor, lîngă lac şi curmătură,
Loc fericit făcu, peste măsură,
Rupîndu-i brîul lui Psyché[37]... Ce zvon
Plăcut auzi cînd Ronul viu murmură,
Ţinîndu-i şi el dragostei ison,
Sub Alpii ce, şi ei, tot dragostei sînt tron!

CV

Lausanne[38], Ferney[39]! Ne amintiţi mari nume
Prin care *voi* vestite aţi ajuns,
Doi muritori ce-au căutat pe lume
Drum glorios ce-i altora ascuns.
Ei, minţi gigantice, cereau răspuns
La mii de îndoieli, precum Titanii,
Sfruntînd cu ele cerul nepătruns,
Ca trăsnete să-ndure şi strădanii...
Dar ceru-şi rîde doar de oamenii, sărmanii.

CVI

Unul[40] — tot foc şi nestatornicie,
Cu toane, ca un prunc, dar înzestrat
Cu minte gravă, veselă, zurlie,
Bard, filozof, istoric învăţat,
Pe om în sine l-a multiplicat
Într-un talent proteic — dar el armă
Afla-n sarcasm — în acest vînt turbat
Ce răvăşeşte totu-n jur, cu larmă,
Prostia biciuind şi-n regi stîrnind alarmă.

CVII

Cellalt[41] —profund, meticulos şi grav,
Spre-nţelepciune simţind viu îndemn
Şi cu ştiinţele făcînd conclav,
Lovea cu ironia-n cel nedemn,

Dintr-un dispreţ solemn un cult solemn
Durînd — stîrnind turbare ani de-a rîndul
În dúşmani ce i-au pus pe frunte semn
De erezie, înfierbîndu-i gîndul
Şi la infern de veci cu ură condamnîndu-l.

CVIII

Cenuşa lor în pace s-o lăsăm,
Căci de-au greşit, osînda li-i sortită.
Nu-i drept să-i judecăm, să-i condamnăm,
Căci va veni oricum acea clipită
Cînd taina morţii-o fi dezvăluită.
Dorm în mormînt speranţe şi teroarea,
Şi-n ziua renvierii, prevestită,
Cunoaşte-vom cu toţii răzbunarea
Tăriei — ori vom şti ce-nseamnă îndurarea.

CIX

Dar mai uitînd de-a omului lucrare,
Să contemplăm Zidirea — şi-acest cînt,
Ce-l tot lungesc, hrănindu-l din visare,
Să-şi curme nesecatul lui avînt.
Spre Alpi mînaţi sînt nourii de vînt,
Şi eu să trec de coama lor se cere,
Ca să contemplu tot acest pămînt,
Cît văd cu ochii, pîn-ce-n zări se piere,
Îmbrăţişat cu drag de-a cerului putere.

CX

Italia! Îmi fulgeră lungi veacuri
În suflet, cînd te văd, din ziua-n care
Te-a strîns Cartagina în crunte-atacuri —
La ultima de slavă scăpărare.
Bravi şi-nţelepţi ţi-au scris o carte mare;
Ai nimicit şi-ai zămislit imperii,
Încît şi azi adapi fără-ncetare
Setoase minţi ce vin aici, puzderii,
Şi-ntre coline-ţi sorb din sevele puterii.

CXI

Să scrii sub neprielnice-auspicii;
Să simţi că nu mai eşti ce-ai fost şi nici
Ce se cădea să fii — s-ascunzi nu vicii,
Ci uri, iubiri sau al durerii bici,
Ori duioşii, plăceri, şi mari, şi mici,
E, pentru suflet, vai, cumplită caznă,
Cînd singur te tiranizezi, dar zici
Că ţi s-a hărăzit să-nfrunţi năpraznă
Făcînd din verbul tău balsam, venin sau pleaznă!

CXII

Sînt versurile mele poate-un truc
Nevinovat — culori pe scene-aparte,
Se-mi trec prin faţă, şi le readuc
Să farmece şi pe-alţii-n foi de carte.
O, tînăr, vrei să ai de glorii parte,
Dar pierdere eu nu văd, ori răsplată
În zîmbet ori în încruntări deşarte.
Eu *singur* fost-am... Singur viaţa toată
Rămîn, de-oi fi uitat ori pomenit vreodată.

CXIII

Eu lumii n-am dorit să-i smulg ovaţii;
Eu n-am iubit-o — ea nu m-a iubit;
Nu i-am cinstit nici idoli, nici magnaţii,
Stînd în genunchi ori doar zîmbind silit.
Cu alţii-n cor pe nimeni n-am slăvit;
Eram *în lume* — dar de ea străin,
De gînduri ei străine răvăşit,
Şi-aş fi rămas la fel — dar anii vin,
Şi trec şi, mai bătrîn, te-mpaci cu-al tău destin.

CXIV

Nu i-am fost lumii drag — şi nici ea mie;
Dar să rămînem adversari oneşti;
La ceasul despărţirii, mintea vie
Mai crede-n adevăruri omeneşti,

Că nu se-ntind capcane diavoleşti
În tot ce-i faptă şi cuvînt; că mască
Nu poartă toţi; că lacrime fireşti
Mai pot pe altul să-l compătimească,
Iar fericirea nu-i doar vis — ci-i pămîntească.

CXV

Iubită fiică, Ada! Cu-al tău nume
Am început ăst cînt — cu el sfîrşesc.
De nu te văd şi n-áud eu pe lume,
Cu tine una sînt — şi umbre cresc
Spre tine din tot gîndul părintesc.
De n-o să mă mai vezi, o, scumpă-amică,
Prin versuri eu şi-n vis o să-ţi grăiesc;
Vei auzi cum glasu-mi se ridică
Şi din mormînt jilav spre inima de fiică.

CXVI

S-ajut să-ţi crească agerimea minţii,
Părtaş la mici naive bucurii,
Şi să te cresc duios ca toţi părinţii,
Cînd toate sînt minuni pentru copii,
Ori să te leagăn pe genunchi să-mi vii,
Să-ţi scriu pe frunte cald sărut, o fată,
Vai, nu mi-e hărăzit — dar aş greşi
Să spun că nu mi-a fost pornirea dată;
Nu ştiu cum sînt, dar simt: puteam fi şi bun tată.

CXVII

Cînd spune-ţi-or că-i ura datorie[42],
Ştiu că mă vei iubi şi-atunci, chiar dacă
Vor zice că-al meu nume-i o urgie
Şi tu să nu-l rosteşti or să te facă.
Nici de-oi muri, iubirea n-o să tacă.
Nu pot să-ţi stoarcă sîngele din vine[43]
Şi sîngele-i al meu — şi cît nu seacă,
Precum la viaţă tu la el vei ţine,
Şi nu vei înceta de-a mă iubi pe mine.

CXVIII

Prunc al iubirii,-n ceas amar născut,
Crescut în a durerilor vîltoare,
Acesta-ţi este tatăl nevăzut
Şi tu, desigur, va să-i semeni tare.
Dar aibi nădejde-n vremea viitoare,
Şi crede tu într-un destin mai blînd.
Din pisc de munţi şi de pe val de mare,
Cu numai fericirea ta în gînd,
Cel leagăn de copil cu bine ţi-l cuvînt!

Notele lui Byron la Cîntul al treilea

1 *A lui Harmodius, Atena s-o salveze.*
(Str. XX, v. 9)

Vezi faimosul cîntec despre Harmodius şi Aristogeiton. Cea mai bună traducere engleză se află în *Antologia* alcătuită de Bland, traducerea aparţinîndu-i lui Denman.

2 *Şi totul părea clopot de nuntire,*
(Str. XXI, v. 8)

Se zice că în noaptea premergătoare bătăliei un mare bal a avut loc la Bruxelles.

3 *Pe care Evan, Donald, din vecie,*
(Str. XXVI, v. 8)

Sir Evan Cameron şi descendentul său, bravul Lochiel, din 1745.

4 *Şi-Ardenii îşi învălură mîhnirea*
(Str. XXVII, v. 1)

Se presupune că pădurea de la Soignies ar fi un rest al codrilor Ardenilor, cîntaţi în *Orlando* al lui Boiardo şi deveniţi nemuritori în piesa *Cum vă place* a lui Shakespeare. Sînt pomeniţi şi de Tacit, ca loc unde germanii au luptat cu succes pentru a stăvili invazia romană. M-am încumetat să aleg numele legat de amintiri nobile, mai degrabă decît cel ce nu aminteşte decît măceluri.

5 *Gînditu-m-am la cei sortiţi pe veci tăcerii.*
(Str. XXX, v. 9)

Călăuza pe care mi-o luasem la Mont-Saint-Jean şi cu care am străbătut cîmpul de bătaie, părea un om inteligent şi exact. Locul unde căzuse maiorul Howard nu se afla departe de doi copaci înalţi şi solitari (fuseseră trei, dar unul a fost tăiat sau doborît în timpul luptelor) la cîțiva pași unul de altul, alături de o cărare. Sub acești copaci a murit și a fost îngropat. Rămășițele pămîntești i-au fost aduse mai tîrziu în Anglia. O mică adîncitură în pămînt mai arată locul unde zăcuse, dar probabil că o să dispară curînd. Plugul a și trecut prin acel loc și grînele au încolțit. După ce mi-a arătat locurile unde Picton[1] și alți bravi pieriseră, călăuza mi-a spus: „Aici a căzut maiorul Howard. Am fost lîngă el cînd a fost rănit". I-am spus că-i eram rudă, și atunci, mișcat, mi-a arătat exact locul și mi-a descris în amănunt împrejurările în care a murit. Locul este ușor de recunoscut, datorită celor doi copaci menționați mai sus. Am străbătut cîmpul de bătaie de trei ori, călare, comparîndu-l cu alte amintiri ale mele despre asemenea bătălii. Poate că nu este decît un efect al imaginației, dar Waterlooul mi s-a părut a fi predestinat desfășurării unor mari acțiuni: Cercetasem cu atenție cîmpurile de bătălie de la Plateea[2], Troia, Mantineea[3], Leuctra[4], Cheroneia[5] și Maraton. Dacă luptătorii de la Waterloo ar fi apărat o cauză mai bună, cîmpului din jurul lui Mont-Saint-Jean și Hougoumont nu i-ar lipsi decît impresionanta și inefabila aureolă cu care trecerea timpului încununează unele locuri celebre, pentru a putea fi comparat cu oricare dintre acestea, în afară, poate, de ultimul.

6 *Cu gust de scrum ca mărul Mării-Moarte.*
(Str. XXXIV, v. 6)

Se zice că pe malul lacului Asfaltita cresc mere frumoase pe din afară, dar cu miezul de cenușe.

7 *E, pentru cinici regi, butoi prea larg oricînd.*
(Str. LXI, v. 9)

Marea greșeală a lui Napoleon, „dacă analele noastre ar exprima adevărul", este faptul că manifesta un dispreț neabătut pentru oameni, refuzînd orice comuniune sufletească, lucru poate mai jignitor pentru vanitatea omenească decît cruzimile celei mai bănuitoare tiranii. Această atitudine este evidentă, atît în discursurile sale publice, cît și în cuvintele adresate unor indivizi. Ajuns la Paris, după ce iarna rusească îi nimicise armata, n-a găsit de cuviință să spună, frecîndu-și mîinile deasupra focului, decît: „E mai plăcut decît la Moscova", fapt care a înstrăinat de el mai mulți oameni decît nenorocirile la care făcea aluzie.

8 *Ce le lipsea? Să scrie în istorii...*
(Str. XLVIII, v. 6)

„Un ticălos ce n-are / Din ce-are-un rege mare?" — a întrebat regele James întîlnindu-l pe Johnny Armstrong, care era însoțit de toată ceata lui, toți în straie bogate. Vezi *Balada* respectivă.[6]

9 *Din Drachenfels privesc castele.*
(*Cîntec*, Str. 1, v. 1)

Castelul Drachenfels este zidit pe cel mai înalt pisc al celor Șapte Munți, deasupra Rinului; castelul este în ruină și e legat de misterioase tradiții. Este cel dintîi care se arată vederii, venind dinspre Bonn, dar de cealaltă parte a rîului. De ceastălaltă parte, stîndu-i aproape față-n față, se văd rămășițele altui castel, numit Castelul Evreului, și o cruce mare, în amintirea unui șef care a fost ucis de propriul său frate. Numărul de castele și de orașe de-a lungul ambelor maluri ale Rinului este foarte mare, și poziția lor este nespus de frumoasă.

10 *Și plîns de toți a fost, cu lacrime duioase.*
(Str. LVII, v. 9)

Monumentul tînărului și mult deplînsului general Marceau (ucis de un glonte la Alterkirchen, în cel de al patrulea an al Republicii Franceze), stă încă în picioare, așa cum l-am descris. Inscripțiile de pe piatră sînt însă prea lungi: ajungea numele lui. Franța l-a adorat, iar dușmanii lui l-au admirat. Cu toții au vărsat lacrimi deasupra mormîntului lui. Generali și detașamente ale ambelor armate au participat la funeralii. Generalul Hoche, și el un brav din toate punctele de vedere, este îngropat în același mormînt, dar, cu toate că s-a distins în lupte, el n-a avut norocul să moară ucis de vreun glonte; se presupune că a fost otrăvit. Lui Hoche i s-a ridicat un monument separat (nu deasupra trupului, care este îngropat alături de al lui Marceau), lîngă Andernach. Această regiune a fost scena uneia dintre cele mai memorabile isprăvi ale sale, cînd a durat un pod peste Rin (18 aprilie 1797). Forma și stilul monumentului său sînt diferite de ale lui Marceau, iar inscripțiile sînt mai lapidare și mai plăcute.

ARMATA DIN SAMBRA ȘI MEUSA
GENERALULUI — ȘEF AL LOR
HOCHE

Atît — și este destul. Hoche era considerat cel mai de vază dintre generalii francezi din primii ani ai republicii, înainte ca Bonaparte să le monopolizeze triumfurile. Urma să comande armata care trebuia să invadeze Irlanda.

11 *Dar citadela Ehrenbreitstein iat-o.*
(Str. LVIII, v. 1)

Ehrenbreitstein, adică „marea lespede a onoarei“, una dintre cele mai puternice fortărețe din Europa, a fost distrusă de francezi, care au aruncat-o în aer în timpul armistițiului de la Leoben. A fost, sau putea fi făcută să cedeze numai prin foamete sau trădare. I-a cedat foametei sprijinite de o surpriză. După ce ai văzut fortificațiile de la Gibraltar și din Malta, aspectul Ehrenbreitsteinului te frapează mai puțin. Generalul Marceau a asediat-o un timp, fără a izbuti să o cucerească. Într-o odaie în care am ajuns să dorm, mi s-a arătat fereastra la care stătea Marceau ca să vegheze progresele asediului la lumina lunii; un glonte a și izbit imediat sub geam.

12 *Toți umbre, azi, pe Stix, se vaită, stafii.*
(Str. LXIII, v. 9)

Capela este distrusă, iar piramida de oseminte a scăzut, oasele fiind cărate de legiunile de burgunzi în serviciul Franței, cărora sentimente lesne de înțeles le cereau să facă să dispară acest monument al înfrîngerii strămoșilor lor (fiece burgund care trecea pe acolo, lua cîte un os și-l ducea în țara lui); de asemenea, poștașii elvețieni le furau ca să le vîndă pentru plăsele de cuțite, întrucît ajunseseră la mare căutare, trecerea timpului făcîndu-le deosebit de albe. Mi-am îngăduit să iau și eu niște oseminte, cam un sfert din scheletul unui erou, și singura mea scuză pentru acest sacrilegiu este convingerea că, dacă nu l-aș fi săvîrșit eu, următorul călător pe acolo le-ar fi profanat, dîndu-le altă întrebuințare și nepăstrîndu-le cu pioșenie, cum intenționez să fac eu.

13 *Cînd falnicul Aventicum...*
(Str. LXV, v. 8)

Aventicum era capitala Helveției romane. Astăzi — Avenches — aproape de Morat.

14 *Să fiți un colb precum și-o inimă oricînd.*
(Str. LXVI, v. 9).

Iulia Alpinula, tînără preoteasă aventiană, a murit la puțin timp după ce a încercat zadarnic să-și salveze tatăl, condamnat la moarte pentru trădare de către Aulus Caecina. Epitaful ei a fost descoperit cu mulți ani în urmă, și sună astfel: „Iulia Alpinula: Hic jaceo. Infelicis patris, infelix proles. Deae Aventiae Sacerdos. Exorare patris necem non potui: Male mori in fatis ille erat. Vixi annos XXIII.“[7] Nu cunosc nimic mai mișcător decît această inscripție, nici vreo poveste mai interesantă. Acestea sînt nume și fapte care n-ar trebui uitate niciodată; ți le amintești totdeauna cu o duioșie firească, atunci cînd îți întorci privirea de la spectacolul tulbure al bătăliilor, care stîrnesc pentru o vreme în suflet o falsă și febrilă simpatie, căreia îi urmează o puternică scîrbie, rezultat al unei beții trecătoare.

15 *Ca albii Alpi s-arăţi, cu piscuri mute.*
(Str. LXVII, v. 7)

Am scris aceste versuri în faţa Mont-Blancului (3 iunie 1816), care chiar şi de la această distanţă mă orbeşte. (20 iulie): Astăzi am văzut multă vreme cît de limpede se oglindesc în lacul pe care-l străbăteam cu barca mea, Muntele Mont Blanc şi Muntele Argentière, care se află la o distanţă de şaizeci de mile de aici.

16 *Aici, pe unde Rhonul lac albastru.*
(Str. LXXI, v. 3)

Culoarea Rhonului, la Geneva, este de un albastru închis puternic, cum nu mi-a fost dat să mai văd în apă dulce sau sărată, cu excepţia Mediteranei şi a Arhipelagului.

17 *De-aici a izvorît sărut curat.*
(Str. LXXIX, v. 3)

Referire la pasajul din *Confesiunile* lui Jean-Jacques Rousseau, în care acesta vorbeşte de pasiunea sa pentru doamna d'Houdetot şi despre lungile sale plimbări matinale, în aşteptarea unui sărut, formă obişnuită de salut a francezilor care se cunosc între ei. Descrierea sentimentelor pe care le încerca Rousseau poate fi considerată un tablou cît se poate de pasionat al dragostei exprimate în cuvinte, cu toate că forţa sentimentelor este atît de mare, încît cuvintele greu o pot cuprinde. Un tablou reprezentînd oceanul nu ne poate da decît o idee vagă despre acesta.

18 *Să vadă lumea-n jur — şi nu în temple*
(Str. XCI, v. 3)

Se cade să amintim că sfîntul întemeietor al credinţei creştine şi-a ţinut cele mai frumoase şi mai mişcătoare predici *pe munte*, şi nu *în templu*. Dar să lăsăm deoparte religia şi să ne întoarcem privirile spre elocinţa oratorilor: cele mai sclipitoare şi mai de efect discursuri n-au fost pronunţate între ziduri. Demostene se adresa mulţimilor; Cicero vorbea în Forum; că acest fapt creştea atît emoţia auditoriului cît şi a oratorului, ne putem da seama din diferenţa dintre ceea ce citim despre emoţiile trăite acolo şi atunci, şi ceea ce simţim noi înşine cînd le citim în singurătate operele. Este una să citeşti *Iliada* la Sigaeum şi pe colinele împrejmuitoare, sau lîngă izvoare, cu muntele Ida deasupra capului şi cu şesul, rîurile şi Archipelagul în jurul tău, şi alta s-o răsfoieşti luînd-o din rafturile unei biblioteci. Eu ştiu *asta*. Dacă progresele rapide a ceea ce se cheamă *metodism*[2] ar putea fi atribuite oricărei alte cauze în afară de entuziasmul stîrnit de puterea credinţei şi a preceptelor (n-am de gînd să pun problema dacă această credinţă este adevărată sau falsă), m-aş încumeta să-i găsesc cauza în practica predicilor *în cîmp deschis* şi în efuziunile nestudiate şi spontane ale propovăduitorilor ei. Musulmanii, a căror eronată devoţiune (cel puţin la credincioşii de rînd) este cît se poate de sinceră, şi deci impresionantă, obişnuiesc să-şi rostească rugăciunile şi imnurile oriunde s-ar afla, la ceasurile prescrise, adesea în aer liber, îngenunchind pe un covoraş, folosit după nevoi ca pat sau pernă, şi pe care-l cară cu ei peste tot. Rugăciunea durează cîteva minute, în timpul cărora sînt cu totul reculeşi, părînd a trăi numai pentru a se ruga; nimic nu-i poate distrage. Simpla şi totala sinceritate a acestor oameni, spiritul ce părea să domnească în sufletul şi deasupra lor, mi-au făcut o impresie mult mai puternică decît orice cult practicat în lăcaşuri de rugăciune, şi mi-a fost dat să cunosc întrucîtva aproape toate religiile care există sub soare, incluzîndu-i pe sectanţii noştri, pe greci, pe catolici, pe armeni, pe evrei, pe luterani şi pe mahomedani. Mulţi dintre numeroşii negri care trăiesc în imperiul turcesc sînt idolatri, şi li se îngăduie să-şi practice în mod liber credinţa şi ritualurile; unele din aceste ritualuri le-am văzut de departe, la Patras, şi, după judecata mea, sînt cît se poate de păgîne şi neplăcute pentru privitor.

19 *Dar cerul nopţii-i brusc schimbat*

(Str. XCII, v. 1)

Furtuna la care aceste rînduri se referă s-a dezlănţuit la data de 13 iunie 1816, la miezul nopţii. Am văzut în munţii Acroceraunieni furtuni mai teribile, dar nici unele atît de frumoase ca asta.

20 *Şi soarele-asfinţit şi-adoarme blînd*

(Str. XCIX, v. 5)

„Ces montagnes sont si hautes, qu'une demi-heure après le soleil couché, leurs sommets sont éclairés de ses rayons, dont le rouge forme sur ces cimes blanches *une belle couleur de rose* qu'on aperçoit de fort loin.

(Rousseau, *Nouvelle Héloïse*, XVII.)

Ceea ce li se potriveşte mai mult munţilor ce străjuiesc aşezarea Meillerie.

„J'allai, á Vevay loger á la Clef; et pendant deux jours j'y restai sans voir personne; je pris pour cette ville un amour qui m'a suivi dans tous mes voyages, et qui m'yafait établir enfin le héros de mon roman: je dirois volontiers á ceux qui ont du goût et qui sont sensibles: Allez á Vevay; examinez les sites, prommenez-vous sur le lac, et dites si la nature n'a pas fait ce beau pays pour une Julie, pour une Claire et pour un Saint-Preux, mais ne les y cherchez pas."

(Confessions, IV)

În iulie 1816 am făcut o călătorie în jurul lacului Geneva; am cercetat cu mare atenție și cu viu interes toate locurile pomenite în *Noua Heloiză*, și pot spune cu mîna pe inimă că Rousseau nu le-a exagerat cu nimic frumusețile. E cu neputință să vezi Clarens-ul și împrejurimile lui, apoi celelalte așezări, Vevay, Chillon, Boveret, Saint-Gingo, Meillerie, Evian și gurile Ronului, fără să te simți obligat să recunoști că aceste locuri se potrviesc ca turnate personajelor lui Rousseau. Dar asta nu e totul: simțămintele stîrnite de împrejurimile Clarensului și stîncile înălțimilor Meillerie sînt de o natură mult mai elevată decît simpatia pentru o pasiune individuală, de care amintirea se leagă; este un simțămînt al existenței iubirii în tot ce are ea mai mare și mai sublim și al participării noastre la toate binefacerile și la toată gloria ei. Marele principiu universal s-a concentrat în aceste locuri, fără a fi, prin aceasta, mai puțin vizibil; și cu toate că ne recunoaștem ca parte a acestui principiu, ne uităm individualitatea și ne contopim cu frumusețea întregului.

Chiar dacă Rousseau n-ar fi trăit și scris, aceste locuri ar fi stîrnit aceleași asociații de idei. Adoptîndu-le, operele lui au devenit mai interesante; alegîndu-le, a dovedit că era puternic pătruns de frumusețea lor; dar aceste locuri au făcut pentru el ceea ce nici o ființă omenească nu poate face pentru ele.

Am avut norocul (sau nenorocul) să merg cu barca de la Meillerie, unde am locuit cîtva timp, la Saint-Gingo, pe vreme de furtună, fapt ce mărea frumusețea a tot ceea ce ne înconjura, cu toate că barca, prea mică și supraîncărcată, era în primejdie. Tocmai din această parte a lacului barca lui Saint-Preux și a doamnei Wolmar a pornit-o spre stînci, ca să se adăpostească de furtună. Acostînd la Saint-Gingo, mi-am dat seama că vîntul fusese destul de violent, întrucît doborîse cîțiva castani la poalele muntelui. Dincolo de Clarens, se află un castel (Château des Crêtes). Colinele sînt acoperite de podgorii, întrerupte de mici dar frumoase păduri. Una dintre ele se numea „le Bosquet de Julie“, și este remarcabil faptul că, după ce a fost tăiată datorită egoismului călugărilor de la Saint Bernard, cărora terenul le aparținea și care l-au preschimbat în podgorie pentru trîntorii unei execrabile superstiții, locuitorii Clarensului continuă să-ți arate locul unde se afla, numindu-l cu numele care l-a făcut celebru și care le va supraviețui. Rousseau n-a fost prea norocos în ceea ce privește păstrarea locurilor unde trăiseră „nimicurile lui aeriene“: pentru cîteva butoaie de vin, stareţul de la Saint Bernard a tăiat mai multe din crîngurile acestea, iar Bonaparte a aruncat în aer cîteva din stîncile de la Meillerie, ca să lărgească drumul spre Simplon. Drumul este excelent, dar nu pot fi de acord cu afirmația pe care am auzit-o, că „la route vaut mieux que les souvenirs“.

21 *Lausanne, Ferney! Ne amintiți mari nume*
Str. CV, v. 1)

Voltaire și Gibbon.

22 ... *Că lacrime firești*
Mai pot pe altul să-l compătimească
(Str. CXIV, vv. 7, 8)

La Rochefoucauld[9] zice că „în nenorocirile prietenilor noștri aflăm *totdeauna* ceva ce nu ne displace“.

Cîntul al patrulea

> *„Visto ho Toscana, Lombardia, Romagna,*
> *Quel monte che divide, e quel che serra*
> *Italia, e un mare e l'altro, que la bagna."**
>
> ARIOSTO, *SATIRA* IV

Lui JOHN HOBHOUSE, Esq., A.M.F.R.S. etc., etc., etc.**

Veneţia, 2 ianuarie 1818

Dragul meu Hobhouse,

După un interval de opt ani dintre compunerea primului şi a ultimului Cînt din Childe Harold, *concluzia acestui poem poate fi supusă judecăţii cititorilor. Despărţindu-mă de un atît de vechi prieten, nu e de mirare că mă adresez unuia şi mai vechi şi mai drag inimii mele — unuia care a fost de faţă la naşterea şi la moartea celuilalt, şi căruia îi sînt mult mai îndatorat pentru avantajele unei prietenii luminate, decît îi pot fi (cu toate că-i sînt şi lui recunoscător) lui* Childe Harold, *pentru recunoaşterea publică a poetului prin poem — celui care a fost multă vreme tovarăşul meu de călătorie şi m-a alinat în ceasuri de suferinţă, bucurîndu-se de bucuriile şi întristîndu-se de tristeţile mele, bunului meu sfătuitor şi celui ce a înfruntat împreună cu mine primejdiile, prietenului încercat şi totdeauna credincios; în sfîrşit, Domniei-Tale.*

Şi acum e cazul să trec de la ficţiune la adevăr; dedicîndu-ţi acest poem, care este cel mai extins, mai adînc gîndit şi mai cuprinzător dintre lucrările mele, în forma lui definitivă, sau cel puţin încheiată, doresc să mă mîndresc cu amintirea atîtor ani de strînsă prietenie cu un om atît de învăţat, talentat şi nobil. Nu este în obiceiul unor oameni ca noi să aducă sau să primească laude, dar totdeauna i s-a îngăduit prieteniei să laude cu sinceritate. Dacă înşirui aici nobilele însuşiri ale Domniei-Tale, sau ceea ce eu însumi le datorez acestor însuşiri, n-o fac nici pentru Domnia-Ta, nici pentru alţii, ci pentru a uşura o inimă rareori îndătinată cu bunăvoinţa oamenilor pentru

---

* „Am văzut Toscana Lombardia Romagna,
Acel munte care desparte şi cel care uneşte Italia,
Şi o mare şi alta care o scaldă." *(it.)*.

** Maestru al Artelor, Membru al Societăţii Regale etc., etc., etc.

a putea rămîne de sloi în faţa inimii unui prieten generos. Chiar ziua în care scriu această scrisoare, aniversarea celei mai crude dintre nenorocirile mele[1]*, dar care nu va mai putea să-mi tulbure pacea sufletească de acum înainte, atîta vreme cît mă voi bucura de consolarea ce mi-o aduce o asemenea prietenie, şi cît voi fi stăpîn pe toată puterea judecăţii mele, chiar această zi fatală va deveni, pentru Domnia-Ta şi pentru mine, un izvor de amintiri mult mai plăcute. Ea ne va aminti despre această modestă chezăşie de recunoştinţă de care aş dori să dau dovadă, în amintirea rarei şi constantei afecţiuni cu care Domnia-Ta m-ai onorat, fapt ce l-ar fi făcut pe orice om să nutrească simţăminte mai bune pentru specia umană şi pentru sine însuşi.*

Ne-a fost dat să străbatem împreună, în diverse perioade, ţările cavalerismului, ale istoriei şi ale legendei — Spania, Grecia, Asia Mică şi Italia; şi ceea ce Atena şi Constantinopolul au însemnat pentru noi cu ani în urmă, au însemnat în ultimul timp Veneţia şi Roma. Poemul, sau pelerinul meu, sau şi unul, şi altul, m-au însoţit de asemenea peste tot; poate mi se va ierta vanitatea cu care revin mereu la acest poem, dar el mă leagă în mare măsură de locurile în care a fost scris şi de gîndurile şi lucrurile ce mi-a fost dat să le înfăţişez; şi oricît ar părea el de nevrednic faţă de acele magice şi memorabile tărîmuri, oricît ar părea de palid pe lîngă amintirile şi impresiile noastre nemijlocite, va însemna totuşi o mărturie a respectului meu faţă de ceea ce merită veneraţie şi adîncă simţire pentru epocile de glorie ale omenirii, şi mi-a fost izvor de reală plăcere în timp ce lucram la el; de aceea, mă despart de poemul meu cu un soi de regret, simţămînt pe care nu bănuiam că-l voi mai putea încerca, după atîtea necazuri, pentru o plăsmuire a imaginaţiei.

În ce priveşte modul de desfăşurare al Cîntului al patrulea, pelerinul meu va apărea încă şi mai rar decît în cele precedente, şi aproape că se va confunda cu autorul, vorbind în propriul său nume. Adevărul este că m-am săturat să tot trag, între mine şi Harold, o linie de demarcaţie pe care nimeni nu voia s-o observe. S-a întîmplat asemenea chinezului din Cetăţeanul Lumii al lui Goldsmith[2]*, despre care nimeni nu voia să creadă că e chinez: zadarnic am declarat şi mi-am imaginat că fac o distincţie clară între autor şi pelerin; însăşi grija ce o aveam de a păstra această distincţie, şi dezamăgirea mea cînd îmi dădeam seama că mă străduiesc degeaba, dăunau inspiraţiei, drept care am hotărît să abandonez această idee — ceea ce am şi făcut. Părerile pe care unii şi le-au făcut sau şi le mai fac în legătură cu asta, mă lasă acum nepăsător: poemul depinde de acum înainte de sine, şi nu de autorul lui; iar acesta, care nu are alte resurse spirituale decît repu-*

taţia, trecătoare sau permanentă, a străduinţelor sale literare, merită soarta tuturor scriitorilor.

Pe parcursul Cîntului de faţă aveam intenţia, fie în text, fie în note, să fac referiri la starea actuală a literaturii italiene şi, poate, la obiceiurile tradiţionale, dar, trebuind să mă restrîng în limitele ce mi le propusesem, textul mi s-a dovedit în curînd prea scurt chiar pentru labirintul obiectelor înconjurătoare şi reflecţiile asupra lor; şi pentru toate notele, cu excepţia cîtorva foarte scurte, îi sînt îndatorat Domniei-Tale, şi aceste note se limitează la strictul necesar pentru elucidarea textului.

De asemenea, mi se pare o treabă gingaşă şi nu tocmai plăcută să fac dizertaţii asupra literaturii şi moravurilor unui popor atît de puţin asemănător cu el însuşi; o asemenea sarcină ar fi cerut din partea noastră o atenţie şi o imparţialitate care ne-ar fi făcut să ne îndoim de judecăţile noastre, să le diferenţiem şi să ne analizăm cu mai multă amănunţime observaţiile, cu toate că nu se poate spune despre noi că am fi observatori neavizaţi în ce priveşte limba şi tradiţiile poporului în mijlocul căruia am trăit o bună bucată de vreme. În literatură, ca şi în politică spiritul de grup pare să fi ajuns, sau a ajuns *atît de violent, încît unui străin i-ar fi aproape imposibil să dea dovadă de imparţialitate. Poate deci că ar fi suficient, cel puţin pentru scopul meu, să citez din propria lor limbă atît de frumoasă:*

„Mi pare que in un paese tutto poetico, che vanta la lingua più nobil; ed insieme la più dolce, tutte le vie diverse si possono tentare, e che sinche la patria di Alfieri e di Monti non ha perduto l'antico valore, in tutte essa dovrebbe essere la prima“[66].

Italia are încă mari nume: Canova[3], *Monti*[4], *Ugo Foscolo*[5], *Pindemonte*[6], *Visconti*[7], *Morelli*[8], *Cicognara*[9], *Albrizzi*[10], *Mezzofanti*[11], *Mai*[12], *Mustoxidi*[13], *Aglietti*[14] *şi Vacca*[15], *oameni care-i pot asigura generaţiei lor un loc de frunte în cele mai diferite domenii ale Artei, Ştiinţei şi Literaturii. Se poate spune chiar că Europa — Lumea — nu au decît un singur Canova.*

*Alfieri a spus undeva: „La pianta uomo nasce più robusta in Italia che in qualunque altra terra — e che le stessi atroci delitti che vi si commetono ne sono una prova“.***

---

* „Cred că într-o ţară lirică, mîndrindu-se cu limba cea mai mobilă şi cea mai dulce, se pot încerca toate drumurile noi, iar atîta timp cît ţara lui Alfieri şi a lui Monti nu şi-a pierdut vechea valoare, ar trebui să fie-n toate prima“ *(it.).*

** „Planta om se naşte în Italia mult mai robustă decît pe oricare alt tărîm, iar acele fărădelegi grave care se comit acolo sînt o dovadă“ *(it.).*

Fără a subscrie la ultima parte a acestei propoziţii, care este o doctrină primejdioasă, şi la care s-ar putea răspunde că italienii nu sînt cu nimic mai feroci decît vecinii lor, ar trebui să fii în mod voit orb sau ignorant ca să nu fii izbit de extraordinarele capacităţi ale acestui popor, sau, dacă acest cuvînt ar fi îngăduit, de capabilităţile *sale, de uşurinţa cu care asimilează orice, de promptitudinea inteligenţei lor, de focul geniului lor, de sentimentul frumosului care-i animă şi, în ciuda tuturor distrugerilor unor revoluţii repetate, a ravagiilor războaielor şi ale timpului, de neostoitul lor „dor de nemurire"*[16] *— nemurirea independenţei. Şi cînd noi înşine, înconjurînd călare zidurile Romei, auzim lamentaţia simplă a lucrătorilor care strigă în cor; „Roma, Roma, Roma! Roma non è più come era prima!"*, nu puteam să nu ne dăm seama de contrastul dintre acest cîntec melancolic şi vacarmul orgiac al cîntecelor urlate prin tavernele Londrei peste carnagiul de la Mont-Saint-Jean şi trădarea Genovei, a Italiei, a Franţei şi a lumii de către nişte oameni a căror conduită însuşi Domnia-Ta ai descris-o într-o carte*[17] *demnă de cele mai strălucite epoci ale istoriei noastre. În ce mă priveşte:*

„Non movero mai corda
*Ove la turba di sue ciance assorda".***

Cred că ar fi inutil ca englezii să se întrebe ce anume a cîştigat Italia prin ultimul transfer de naţii, atîta vreme cît nu sînt siguri că Anglia a cîştigat ceva mai mult decît o armată permanentă şi suspendarea lui Haboas Corpus. *E suficient ca englezii să-şi vadă de treburile de acasă. Pentru ceea ce au făcut în afara hotarelor lor, şi mai ales în sud, „Adevăr zic vouă, curînd îşi vor primi răsplata cuvenită."*

Dorindu-ţi, iubitul meu Hobhouse, o întoarcere norocoasă şi plăcută în această ţară a cărei reală bunăstare nu-i e nimănui mai scumpă ca Domniei-Tale, îţi dedic acest poem în formă definitivă, asigurîndu-te încă o dată de trainicia prieteniei mele.

BYRON

Veneţia, 22 ianuarie 1818

---

* Roma! Roma! Roma! Roma nu mai este cum era înainte!
** Niciodată n-am să mai ating corzile / Acolo unde gloata te asurzeşte cu pălăvrăgelile sale.

I

Între-un palat şi-o temniţă, pe Puntea
Suspinelor[1] am stat, privind, o dată,
Veneţia cum îşi înalţă fruntea,
Ca din baghetă magică iscată.
O mie de-ani arípa-ntunecată
Şi-o-ntind în jur — şi-o glorie pe moarte
Zîmbeşte unui ev cînd lumea toată
Sta să-i admire leul[2], de departe,
Pe tronul insular privind cum coama-i arde.

II

Cybelă[3]-i, ce din mare la lumină
S-a fost ivit, cu turnuri drept tiară,
Cu chip maiestuos ca de regină
A apelor... Şi-aşa odinioară
A fost, şi-a nestematelor comoară
Ploua peste-ale ei iubite fiice
Din Orient ori vreo prădată ţară.
Ea,-n purpură, poftea şi regi aice,
Şi onoraţi erau la mari serbări să-i pice.

III

Dar Tasso nu mai are-aici ecouri
Şi nu mai cîntă-n cor gondolierii[4].
Palatele-ţi par uneori cavouri

Şi rar sparg muzici zeghile tăcerii,
Dar Frumuseţea-i veşnică vederii,
Căci state, arte pier — dar Firea-i vie
Şi n-a uitat Veneţia plăcerii,
Serbările, nebuna veselie
De carnaval — ce chip i-a fost şi efigie.

IV

Pe noi însă ne farmecă nu doar
Prin umbrele ilustre din istorii
Care-n cetatea fără dogi ţi-apar
În năluciri, de te cuprind fiorii,
Căci nu pier, cu Rialto[5], şi mari glorii,
Ca Shylock[6] şi Pierre[7] şi cruntul maur[8],
Ce-n veci de veci i-or fi locuitorii,
Şi chei de boltă, chiar de-un ev de aur
S-o pierde în ruini cu vastul său tezaur, —

V

Căci nu-s lut ale minţii plăsmuiri
Ci, în esenţa lor nemuritoare,
Trezesc în noi mai pure străluciri
Şi-o viaţă mult mai plină de savoare.
Ce crunta soartă ne-a oprit sub soare
Ele ne dăruie, — alungînd departe
Tot ce urîm — şi-o gingaşă răcoare
Revarsă pe-ale inimii flori moarte
Ce umple tristul gol al unei vieţi deşarte.

VI

Ca tînăr, afli-n asta o speranţă;
Bătrîn — fugi de pustiul vieţii tale.
E-un simţămînt ce-şi află rezonanţă,
Ca şi al meu, pe zeci de pagini goale.
Ci totuşi lucruri sînt mai magistrale
Ca ţara noastră cea de basm, culori
Ce-ntrec imaginaţiile-astrale
Şi-acele mult fantastice comori
Ce muza ni le dă podoabe uneori.

VII

Eu le-am văzut, poate visat... De-ajuns!
S-au dus ca visul, Adevăr părînd.
Orice-ar fi fost şi-n ele-ar fi ascuns,
Le pot înlocui acum oricînd.
În stare-s şi-azi de plăsmuiri de gînd
De care-a fost o dată să mă bucur,
Dar nu mai vreau — fantome vane sînt...
Cînd creşte-n mine-al raţiunii mugur,
Aud eu alte voci şi-n jur văd alte lucruri.

VIII

Ştiu alte limbi şi nu-s acum străin
În ţări ce nu sînt ţara mea natală.
Cînd eşti tu însuţi, mari schimbări de vin,
Nu te surprind, şi te primeşte-n poală
Ori ţărm cu oameni, ori pustia goală.
O, faptul că-n a libertăţii ţară,
Şi-a-nţelepciunii m-am născut e-o fală,
Dar trupul meu dacă va fi să moară
În alta, peste mări, şi-aşa va să dispară, —

IX

Eu, poate, ţara mi-am iubit... Şi dacă
Un suflet rupt din temniţa-i de lut
Îşi poate-alege-un loc unde să zacă,
Al meu s-o-ntoarce unde s-a născut.
În limba mea sper totuşi cunoscut
Să fiu odată de posteritate,
Dar poate prea mă laud, prea-s limbut.
Mi-e gloria ca şi norocul poate,
De-o clipă numai, şi uitarea de va scoate

X

Al meu nume din templul cel de aur
În care morţii-s veneraţi cu anii
De naţiuni, ei, fie... Poarte laur
Poet mai bun... Lăsaţi-mi, nu litanii,

Ci-un epitaf: „Au fii mai buni dardanii“.
Nu caut simpatii în suferințe;
Sădit-am pom cu spini și-ndur strădanii
Eu de la spinii lui, și umilințe,
Dar trebuia să știu ce-mi iese din semințe.

XI

Azi, văduvă,-Adriatica îl plînge
Pe Doge, și nu-i an de an mireasă;
E-un Bucentaur[9] rupt de vremi nătînge
Podoaba ei de văduvă crăiasă.
Stă Leul în San Marco, tot acasă,
Dar e de rîs în urbea fără vlagă,
Care bogată, mîndră, fastuoasă,
Văzut-a de iertare cum se roagă
Un împărat vestit[10] în Europa-ntreagă.

XII

Azi calcă cizme-austriece[11] unde
S-a umilit un șvab... Străvechi regate
Provincii sînt... Orașele fecunde
În legi, cîndva,-s în lanțuri ferecate.
O, Timpul nații de pe culmi abate,
Ce-au strălucit, gustîndu-i slavei harul,
Dar cad ca avalanșele surpate.
O, unde-i Dandolo[12], octogenarul,
El, orbul ce-n Bizanț ajunse legendarul?

XIII

Sînt în San Marco roibii lui de-aramă[13],
Cu frîul daurit lucind în soare,
Dar ce-a spus Doria[14], debunăseamă,
S-a împlinit, căci sînt *în frîu!* Din mare
Născu Veneția — și-n valuri moare,
Ca alga... Ea ce, veacuri treisprezece,
Trăit-a liberă, strălucitoare,
Sub jug e! O, mai bine-n val se-nece
Decît să stea gemînd sub cizme-austriece!

XIV

Nou Tyr[15] a fost ca-n tinereţe, şi
Porecla de *Piantaleone*[16] — arată
Că pe uscat şi mare cuceri.
Trăit-a liberă, ca,-n sclavi bogată,
Şi ca o citadelă crenelată
Ea mîndră i-a-nfruntat pe otomani;
Fu Candia[17] ca Troia de-altădată;
Lepanto[18]-n val zvîrli păgîni duşmani;
O, nume de neşters de Timp sau de tirani!

XV

S-au spart ca sticla státui de dogi morţi,
Dar martor stă splendorii lor depline
Palatul vast, chiar vitregit de sorţi.
Da, sabia, sceptrul, de rugină pline,
Trecut-au azi în crude mîini haine,
Şi străzi pustii, pustiile palate,
Şi chipurile care-ţi sînt străine,
Îţi amintesc ce hoarde blestemate
Veneţia o strîng în lanţuri ferecate.

XVI

Athena, cînd o-nvinse Siracusa
Şi-ai ei soldaţi păşeau în lanţ barbar,
Cine-a salvat-o oare, de nu muza[19]
Cea atică prin cîntec legendar?
...Uimit de imnul tragic, stă în car
Învingătorul cap de oşti — şi spada,
Şi frîul scapă, şi-i dezleagă chiar
Pe prinşi, zicîndu-le că morţii prada
N-or fi, căci i-a salvat poetul din Elada!

XVII

Veneţia! Tu poţi să-ţi strigi, frumoaso,
Dreptatea nu prin fapte din vechime,
Ci chiar şi prin iubirea pentru Tasso,
Ce trebuia s-alunge aste ştime.

Ruşine, naţii!... Şi, mai cu asprime,
Zic Angliei: ruşine îndoită![20]
Regină peste mări şi peste clime,
O laşi pe sora ta nenorocită,
Cînd şi tu ai putea-ndura o grea ursită?

XVIII

Iubind-o de copil, era cetatea
Din basme — nu puteam să n-o admir,
Căci îşi suia din valuri majestatea
Cu turnuri de mărgean şi de porfir,
Iar Otway, Radcliffe, Schiller[21] şi Shakespeare
Mi-au zugrăvit-o-n neuitate pagini;
Şi o iubesc şi azi, ca ani în şir,
Mai mult chiar cînd e plină de paragini,
Decît cînd mi-apărea-n mirifice imagini.

XIX

Cu-al ei trecut pot s-o repopulez,
Dar tot rămîne pentru ochi şi minte
Şi pentru meditaţie cu miez
Mai mult decît visasem înainte.
Ferice clipe îmi aduci aminte,
Veneţia, din existenţa mea,
Ce-ţi poartă coloritul — simţăminte
Ce Timpul, chinul nu le pot surpa,
Chiar ros de Timp de-i tot ce-am mai simţit cîndva!

XX

Cresc brazii[22] doar spre piscuri, spre înalturi,
Pe stînci ce poartă nourii pe frunte,
Cu rădăcina-n cremeni şi bazalturi;
Hrăniţi din piatra seacă de pe munte,
Stau viforele aprige să-nfrunte.
Ei, veşnic verzi, ţin piept furtunii-n furii,
Şi cresc, cresc demni de crestele cărunte
Ce mume-au fost giganţilor Naturii.
O, crească minţile ca arborii pădurii!

XXI

Se naşte pe-astă lume o fiinţă,
Şi-n suflet pustiit să prindă poate
Vii rădăcini o crudă suferinţă.
Poveri cămila mută cară-n spate,
Iar lupul moare mut... Şi-aceste toate
Exemple nu-s în van... Cînd dobitoace
Mor mute, cară mute-o greutate,
Plămada mai de soi nu poate face
Mai mult, cînd cît o zi-i o viaţă de nepace?

XXII

Distruge chinul, ori de cel căznit
E nimicit — oricum, sfîrşeşte-o dată;
Se-ntorc unii de unde au pornit
Şi iar ţes în paing speranţa toată.
Alţii-s striviţi, cu fruntea-n veci plecată,
Şi ofiliţi, ca trestioara pier,
Ce le-a fost reazem; alţii sprijin cată
În munci, credinţi, război, virtuţi de fier,
Cum sufletele hău ori înălţare cer.

XXIII

Strivim, vai, chinu-n van, căci lasă urmă
De ac de scorpion, ce n-o vezi, dar
E plină de-un amar ce-n suflet scurmă.
Pot şi neînsemnate lucruri chiar
Amărăciunea s-o stîrnească iar:
Un anotimp, un vis, o melodie,
O floare, vîntul marea ce, barbar,
Stîrnind durerea-n rana încă vie,
Loveşte-al nostru lanţ electric cu urgie.

XXIV

De ce şi cum — nu ştim... Vedem noi norii
Din care,-n suflet, fulgere lovesc?
Lovirii lor doar îi simţim fiorii
Şi negrele lor urme-s chin drăcesc.

Lovesc în ce ne-mprésură firesc,
Şi-nvie Spectre, pacea să ne-adumbre,
Ce nu le-alungă vrăji — şi se-nmulţesc:
Reci inimi, răi prieteni, chipuri sumbre,
Dragi, triste, multe — ah! — şi prea puţine umbre!

XXV

Dar razna sufletul mi-o ia... Revină,
Să meditez la ce-i sub colb pe lume,
Eu care,-ntre ruini, sînt o ruină.
Vestigii de imperii şi renume
Eu caut, pe-un pămînt ce falnic nume
Purta o dată, şi chiar azi încîntă;
Cereasca mînă a Naturii-mume
A modelat eroi în ţara sfîntă, —
O stirpe de stăpîni viteji, mult timp nenfrîntă.

XXVI

Alcătuiau republică de regi
Ai Romei cetăţeni... Erai, frumoasă
Italie, grădina lumii-ntregi,
În arte şi-n minunăţii mănoasă.
Şi azi, pustie, încă pari crăiasă;
Chiar buruienile vrăjite-ţi sînt;
Fertil ţi-i solul sterp — şi-i glorioasă
Ruina ta! Ce farmec pur şi sfînt
Emană pentru veci de veci acest pămînt!

XXVII

Răsare luna... Soarele,-n apus,
Cu luna bolta încă o imparte.
Friulicii-Alpi[23], cu vrajă de nespus,
Privirea o îmbie de departe.
Nu-s nori... Apusu-i curcubeu ce arde,
Unind trecuta zi cu veşnicia.
Diana-şi creşte, de cealaltă parte,
În vast văzduh de-azur minunăţia —
Aerian ostrov ce-ţi cere ospeţia.

XXVIII

O stea îi stă alături, stăpînind,
Din boltă, jumătate împreună —
Cît peste Alpii Rhetieni[24] se-ntind
Solare raze încă în cunună,
Căci noaptea şi cu ziua mult se-ngînă,
Şi legea cît nu şi-o impune Firea,
În lina ei oglindă Brenta[25]-adună
Boboci de purpur, încît unduirea
Îi inmieşte şi Tăriei strălucirea.

XXIX

La ceasul minunat, de dulce-amurg.
Sclipiri de lună şi de-apus de soare
Topite-n magice nuanţe curg.
Dar iată, noaptea prinde să coboare;
Sub mantie de umbre ziua moare
Ca un delfin răpus ce,-n agonie
Şi-n zvîrcoliri se schimbă la culoare,
Şi-n ultim spasm culoarea i-i mai vie,
Cînd sufletul şi-l dă, intrînd în veşnicie.

XXX

În Arqua[26] e un mormînt: pe patru
Piloni e-un sarcofag cu oseminte,
Cu-al Laurei poet şi idolatru.
Vin iubitori ai harului fierbinte
Mereu aici, precum la moaşte sfinte,
Căci mintea i-a fost limbii ţării faura
Şi rupt vru jugul pus de-o crudă ginte;
Melodios de-a plîns el după Laura,
Pe trunchi de laur, azi, îi poartă Faimei aura.

XXXI

În Arqua doarme, sat de munte unde
El ultimile zile şi-a trăit.
Ţăranii, mîndri, te şi duc oriunde,
Să-i vezi mormîntul, casa, negreşit.

Ce simplu pare totul și smerit,
Dar prinde sufletul să se deschidă
Spre-al lirei sale son desăvîrșit
Mai mult decît dacă-ntr-o piramidă
Şi-ar fi aflat lăcaş de veci într-o firidă.

XXXII

Sălașul paşnic ce și-a fost ales
Parcă zidit a fost pentru acei
Ce-şi plîng esența muritoare-ades,
Și mult dezamăgiți, cu drept temei,
Repaos caută sub clin de stei,
De unde văd numai la depărtare
Orașul — un clocotitor știubei,
Ce nu-i mai amăgește, căci la soare
Își află mai plăcut prilej de sărbătoare.

XXXIII

Munți, arbori, flori și frunze admirînd,
Și ziua oglindită-n unda pură,
Cum trece timpul nu mai simt nicicînd,
Rîu cristalin li-i viața în Natură.
Au trîndăvesc? Nu, — gînduri nalte-i fură;
Societatea viață de te-nvață,
Înveți, ca pustnic, moartea cum se-ndură.
Aici deșertăciunea nu te-nhață
Şi simți cu Dumnezeu că stai doar față-n față.

XXXIV

Poate cu Demoni ce gîndirea pradă
De tot ce are bun — și-și fac cuibare
În inimi melancolice, grămadă;
În inimi ce de tinere-s bizare
Și cred în crîncenă predestinare
La cazne și tenebre,-n veci văzînd
Pe ceruri un mînjit de sînge soare,
Căci pentru ei pămîntul e mormînt,
Mormîntul — iad mai crunt ca iadu-n al lor gînd.

XXXV

Vai, iarbă-ţi creşte azi pe străzi, Ferrara[27],
Cînd ştim că simetria lor nu este
Sortită solitudinii, nici ţara!
Blestem cumplit parcă se-aşterne peste
Sălaşul prinţilor vestiţi de Este[28],
Tirani şi protectori, pe-acest coclaur,
Ai barzilor ce muzelor celeste
Prin har le-au smuls cununi de verde laur,
Cum Dante doar şi-a pus pe frunte-n veac de aur.

XXXVI

Lor glorie li-i Tasso şi ruşine!
Poetului mă-nchin, dar văd chilia
În care-Alfonso, din porniri haine,
I-a surghiunit cu sila poezia;
Dar Tasso dobîndit-a veşnicia,
Căci despotul să stingă n-a putut,
Zicînd că-l apucase nebunia,
Divinul foc de nimeni întrecut
Ce-n al Armidei[29] bard ardea dintru-nceput.

XXXVII

Pe Tasso-l laudă şi-l plîng cu toţii,
Dar tu, crud prinţ, ai fi fost dat uitării
De mult — căci praf, şi-atît ajung despoţii,
De numele-ţi hulit şi blestemat
Nu s-ar lega de chinul îndurat
De dînsul, căci ai fost cu el mîrşav.
Au ce-ai fi fost tu neîncoronat,
Lipsit de pompă şi huzur grozav?
Abia de meritai lui Tasso să-i fii sclav!

XXXVIII

Tu[30], să te-mbuibi făcut, şi-apoi să mori
Dispreţuit mai rău ca dobitocul,
Te răsfăţau largi grajduri şi splendori;
Dar *el*[31] purta pe frunte nimb ca focul,

Ce-atunci sclipea, orbind azi în tot locul
Cruscana[32] șleahtă și scîrșnitul vers
Ce-l scrise Boileau[33] cu tot amocul,
Urînd pe barzii cu mai dulce viers
Decît acel franțuz, ce-i leșinat și șters.

XXXIX

Ultragiatei tale umbre, pace,
Torquato, căci și-n viață, și în moarte
Tu țintă-ai fost unor săgeți buimace,
Dar una nu te-a nimerit — și-n arte
Neîntrecut ești prin a lirei coarde.
Nasc generații de poeți, dar oare,
De le-adunăm noi razele-ntr-o carte,
Putem spera că-n vremea viitoare
Asemeni ție-or fi, pe-al Artei cer un Soare?

XL

Egali ți-s numai barzii dinainte:
Infernul unul l-a cîntat pe strune,
Fiind „Divinei Comedii“ părinte[34].
Cellalt, Scott sudic[35], mari isprăvi nebune,
Cavalerești în carte-a fost s-adune,
Ca Ariosto cel din nord[36], făcînd
Ca-n magicele-i stihuri să răsune
Iubiri și înfruntări din vremea cînd
Onoarea o aveau toți cavalerii-n gînd[37].

XLI

I-au smuls lui Ariosto falsul laur
Al státuii lungi fulgere în jerbe,
Căci cel căruia gloria i-i faur
Nu e lovit de trăsnete acerbe[38].
Drept, cerul bubuit-a-n fiare sterpe
Ce nu-i fac cinste unui mare bard
În care harul sfînt al muzei fierbe.
Cred superstițioșii-n rău hazard,
Dar e sfințit un loc cînd fulgerele-l ard.

XLII

Italia, Italia! Vestită
Eşti prin fatalul Frumuseţii har
Ce şi năpastă ţi-a adus, cumplită.
Dureri, ruşini ţi-au fost pe chip brăzdar
Şi-n cronici ţi-s cuvintele de jar.
De ce n-ai fost, ori mai puţin frumoasă,
Ori mai puternică, jug crunt barbar
Să frîngi, că-ţi varsă sîngele acasă
Şi sîngele ţi-l bea o haită nemiloasă?!

XLIII

Temută puteai fi mai nebogată,
Mai fără farmec, mai nepizmuită;
N-ai fi văzut torent de oaste-armată
Curgînd din Alpi! N-ai fi năpăstuită
De hoarde ce-n Pad sînge prind să-nghită.
Nu te-ar păzi o sabie străină,
Ci-nvingătoare tu, ori biruită,
N-ai mai fi sclavă-n mîna cea haină,
Nici prietenii n-ar fi-n robie să te ţină.

XLIV

Urmat-am, tînăr, căile descrise
Lui Tulliu, unsu-ntru eternitate,
De-un bun prieten... Pe-ape-albastru-nchise
Plutind, vedeam, purtat de pînze late,
Megara-n faţă şi Egina-n spate,
Corintu-n stînga,-n dreapta mea Pireul,
Şi ca Sulpicius privind la toate,
Mă întrista să văd că apogeul
Măririi în ruini şi colb îl schimbă greul[39].

XLV

S-au înmulţit barbarele cocioabe,
Cu timpul, printre dărăpănături,
Şi pîlpîiri doar mai rămas-au, slabe,

Din falnicii de altădată muri,
Şi ţi-s mai dragi, căci grea tristeţe-nduri.
Romanul le-a văzut scăzute-n fală,
În evul lui, şi cu coşcovituri —
Morminte de cetăţi... Din scrisa-i coală,
Să tragem s-ar cădea o lecţie morală.

XLVI

O am în faţă! Eu, cu jale-adîncă,
La ce-a deplîns şi-i azi numai ruină,
Dezastrul ţării lui adaug încă.
Imperiala Romă, cea divină,
Da, şi ea sub furtună fruntea-nclină
Şi-n propriul ei colb stă prăbuşită;
Călcăm peste-un cadavru de regină,
Schelet de urbe neasemuită,
Ce, sub cenuşi, de-un foc mocnit încă palpită.

XLVII

Italia! Simt, clipa nu departe-i
Cînd ţi s-o pune capăt suferinţei.
Tu, mamă şí a armelor, şí-a Artei;
Tu, călăuză, mamă a credinţei,
Prin care raiu-i hărăzit fiinţei,
O, toate naţiile sînt datoare,
Cu umilinţă dînd prinos căinţei,
S-alunge hoardele invadatoare,
Şi Europa-atunci va merita iertare.

XLVIII

Dar Arno, cu mai calde simţăminte,
Spre-Atena din Etruria te cheamă,
Spre marmurele mîndrei ei incinte.
Vărsat de pe-a colinelor ei coamă,
Al Abundenţei Corn e grîu, vin, poamă.
De-a lung de rîu, modernul lux, născînd
Din bun comerţ în dulcea panoramă,
A scos ştiinţe şi-arte din mormînt,
Ce-ndată au şi prins nestăvilit avînt[40].

XLIX

A Dragostei zeiță,-n marmur[41], arde
Aici de frumusețe peste fire;
Respiri parcă ambrozia ce-mparte
Cu tine aburu-i de nemurire.
De-o parte-o dat cerescul văl subțire
Și, mut, vezi cum al geniului dar
Natura-ntrece-ntru desăvîrșire.
Și-i pizmuiești adoratorii chiar,
Ce-n piatră aprindeau un suflet viu, prin har.

L

Privești uimit, și capu-ntorci orbit
De-atîta frumusețe fără moarte,
Și sufletul ți-i dulce-rătăcit;
Ești rob legat de carul marii Arte
Și greu ți-e să mai stai de ea departe.
Eu nu-s pedant, nici vînzător șnapan
De marmuri, ce pe tonți i-ncîntă foarte.
Am sînge, ochi, și inimă, și-alean,
Și-i dau dreptate eu păstorului dardan[42].

LI

Așa te-ai arătat lui Paris oare?
Ori mult mai fericitului Anchise[43]?
Ori mai zeiască, mult mai orbitoare,
Cum cînd pe Marte dragostea-l ucise
Și chipul ca pe-un astru pur din vise
Ți-l contempla, pe-ai tăi genunchi stînd, blînd,
Cu ochi ce-n ochii tăi și-i pironise,[44]
Cît ca din raclă tu, cu foc flămînd,
Pleoapa-i sărutai și fruntea, rînd pe rînd?

LII

Chiar zeii, arși de-ai dragostei fiori,
Muți, uită de plămada lor zeiască
Și-ajung și ei ca bieții muritori.
Olimpiene clipe să trăiască

Şi omul poate, dar curînd, trupească,
Povara lui de lut din nou l-apasă.
Ei, şi? E-n stare el să făurească
Din ce a fost şi-o fi, miraculoasă
Statuie, ca a ta, pentru vecii frumoasă.

LIII

Cunoscători, artişti, imitatori
Descrie formele-astea minunate,
Contururile suple, de ninsori
Şi-a marmurei nespusă voluptate;
Descrie ce descrie nu se poate,
Dar nu-mi turbure suflul lor banal
Oglinda frumuseţii multvisate
Pe care cerul, ca-ntr-un pur cristal,
În suflete o oglindeşte ideal.

LIV

În Santa Croce[45] sînt cenuşi divine
Ce-o fac mai sfîntă, colb ce-i nemurire
Prin sine — chiar un fir de-ar mai rămîne
Spre-a ne-aminti trecuta strălucire
A unor genii demne de cinstire,
Titani şi prin gîndire, şi prin arte.
Michel Angelo, Alfieri-s fire
De colb — şi Galileu, cu cruda-i soarte;
Machievelli — apoi, toţi genii fără moarte.

LV

Ca elementele primordiale,
Ce-s patru, ei puteau crea o lume.
Italia! Vreo ţară,-n ani de jale,
N-avu atîţia oameni de renume;
Al tău cer luminat chiar şi acum e,
Căci o divină forţă te-ncunună
Cu raza ei — şi pot să spun, anume,
Că demn e astăzi de cîntat pe strună
Canova[46], precum cei din vremea ta străbună.

LVI

Dar ai Etruriei trei fii iluștri,
Petrarca, Dante și acel ce-o sută
Povești de dragoste,-n trecuții luștri,
A scris — poet în proză nentrecută[47],
O, unde-s? Unde li-i cenușa mută,
S-o deslușim de alta, mai de rînd?
În țară marmura-i necunoscută,
De n-au statui? Au ceasul morții cînd
Bătu, nu i-a primit ai patriei pămînt?

LVII

Rușine, vai, Florența! Dante[48] zace,
Ca Scipio[49], departe,-ntre străini,
Că-n vreme de civil război rapace
Proscris a fost de-ai lui, de florentini!
Zadarnic, de căință mare plini,
L-adoră strănepoții lor acum!
Al lui Petrarca laur prin vecini
Crescu — și chiar de-ți fu răpit postum,
El nu-ți aparținea, Florența, nicidecum[50].

LVIII

Ci zace-aici Boccaccio măcar?[51]
Au nu și dînsul gloria-ți innimbă?
Au vreun requiem i se cîntă-arar?
Nu-ți dete el o de sirenă limbă
Ce orice son în muzică ți-l schimbă?
O, șleahta de bigoți n-a vrut defel
Ca omul ce prin cimitir se plimbă
Trist să suspine, recules nițel,
Spre-a nu se crede că suspinu-i *pentru el*!

LIX

Nu-n Santa Croce-acoperiți cu lutu-s!
Dar oare,-n vechea Romă, n-au oprit
Să se rostească numele lui Brutus
Cînd Cezar fu-ngropat, dar pomenit

Abia c-a fost[52]? Ravenna însutit
Mai fericită-i că pe Dante-l are,
Ea, ultim scut al unui stat strivit!
Petrarca-n Arqua doarme — și te doare,
Florența[53],-n van că-ți pierzi, prin asta, din splendoare!

LX

Ce-i piramida ta de nestemate[54],
Porfir, agate, jasp pe oseminte
De duci-neguțători împrăștiate?
În ale lor de marmură incinte
Nu calci cu-atît adînc respect fierbinte
Cum calci pe iarba proaspăt înstelată
De rouă, de pe simplele morminte
De barzi a căror operă-nsemnată
Măreț Mausoleu al Muzelor se-arată!

LXI

Sînt multe de-admirat în sanctuarul[55]
De pe-al lui Arno mal — de la Sculptură,
La sora ei care-și revarsă harul
Culorile din curcubeu cînd fură.
Dar eu mai fermecat sînt de Natură.
Omagiez și arta-n galerii,
Și-a geniilor dăruire pură,
Dar nu cu simțăminte-atît de vii
Ca-n munți, pe mal de rîu, pe dealuri și cîmpii, —

LXII

Căci iată-mă pe-al Trasimenei lac[56]
Unde, prin defileurile-abrupte,
Romanii-au îndurat fatal atac.
Văd cum, prin vicleșuguri neîntrerupte,
Cartaginezu-i face să se lupte
Chiar între rîu și munți... Văd cum demente,
Strivite legiuni, din largi răni rupte
Adapă ale rîului torente
Și secerate cad cu tot cu armamente, —

LXIII

Precum un codru frînt de vînt năpraznic,
Orbiţi de lupte, gemete, blestemuri,
Simţeau numai acel carnagiu groaznic;
Nu simte omul, în cumplite vremuri,
Al Firii farmec, linul frunzei tremur,
Cum n-au simţit, întinşi pe scut, soldaţii
Sub ei cum crapă glia de cutremur,
Căscîndu-le, pentru mormînt, largi spaţii.
Orbite sînt de tot, în luptă, două naţii!

LXIV

Era pămîntul luntre clătinată
Sub ei, purtîndu-i spre Eternitate.
Vedeau oceanu-n jur, dar cum să poată
Vedea spre ce tărîmuri vîntul bate?
Uitau de legea Firii nendurate
Şi spaima ce, cînd zguduiţi sînt munţii,
Par valuri turmele înspăimîntate,
Şi păsări fug, şi oamenii, mărunţii,
Şi-arată groaza muţi, prin încruntarea frunţii.

LXV

Azi Trasimene e plăcută gazdă,
Căci lacul i-i oglindă argintie
Iară pe şes doar plugul trage brazdă.
Bătrînii arbori sug o sevă vie
Din leşuri ce-au căzut pe-acea cîmpie;
Din acea zi de încleştări nătînge
Un pîrîiaş cu undă lină-nvie:
Îi spune *Sanguinello*, şi răsfrînge
În nume-al luptelor de-atunci prinos de sînge.

LXVI

Dar tu, Clitumnus[57]! N-a fost rîu nicicînd
Ca tine, ispitind naiade goale
Să-şi scalde trupu-n val mai clar, mai blînd.
Pasc tauri ierbile păşunii tale

Şi albi se fac[58] — demni zei păşind agale
Ai apelor cu unde pururi line.
La tihnă-ndeamnă ei — şi-a morţii jale
N-a vărsat sînge-n valuri cristaline
Ce-s loc de scaldă-al frumuseţilor divine.

LXVII

Un templu cu contururi delicate,
Aproape de al tău ferice mal,
Îţi poartă numele; sub el, curate,
Clipocitoare sub clin lin de deal,
Îţi porţi tu undele de pur cristal.
Peşti sclipitori ades din apă saltă
Şi,-arar, pluteşte-un nufăr rupt pe val
Spre unde albia-i mai puţin înaltă
Şi undele poveşti spun, strînse laolaltă.

LXVIII

Şi Geniului locului închin
Un rînd — căci dînsul fruntea cu răcoare,
Blajin, ţi-o mîngîie-n zefirul lin.
Pe mal de rîu cînd inima tresare,
Privelişti cînd o farmecă în soare
Şi-o curăţă de-al vieţii colb o clipă,
Prin sfînt botezul Firii — nu lui oare
Ai mulţumi se cade, că-nfiripă,
Peste plictisul tău a vrăjilor risipă?

LXIX

Cascada! Ah, Velino,-n repezi smulgeri,
Cazi în genuni de-al tău şuvoi săpate!
Cascada! Muget şi iuţeli de fulger,
Vîrtej de spume spre adînc surpate!
Un Iad al Apelor ce, torturate,
Vuiesc şi urlă strînse-n strîmte scocuri.
Sudoarea-i ca din Phlegeton[59] răzbate
Şi de abrupţii stei se-agaţă-n smocuri,
Ce stau ca martori crunţi la ale morţii jocuri, —

LXX

Ce spumele le-azvîrl spre cer, ca iară
Să cadă-n chip de ploaie nesfîrşită,
Din nor ce-nrourări de primăvară
Revarsă peste iarba primenită,
De pare de smaralde mii stropită!
Ce hău adînc! Din stîncă-n stîncă-şi saltă
Titanul apei forţa lui cumplită
Şi sfarmă roca dură ce-o asaltă,
Tăindu-şi larg drum prin căderea lui înaltă, —

LXXI

Părînd coloana lui ce urlă, fierbe,
Al unei mări în naştere izvor
Ivit din munte-n icnete acerbe,
Ca un de lume nouă creator,
Ori mama rîurilor, din pripor
Spre văi urnind a apei colonadă, —
E Veşnicia-n mers nimicitor
Ce vrea să aibă lumea-ntreagă pradă,
Privirea îngrozind cu muget de cascadă,

LXXII

De-o înspăimîntătoare frumuseţe!
Dar Iris, din arc magic, în zori, prinde
Cu vii nuanţe ochiul să-l răsfeţe,
De parcă-n inimi triste, suferinde,
Dor înzecit de viaţă ar aprinde.
Cît totul sfarmă-n jur tălăzuirea,
I-i zîmbetul speranţelor merinde,
Şi parcă vezi cum, înfruntînd chiar Firea,
Demenţei prin surîs răspunde-n veci Iubirea.

LXXIII

Cum Apeninilor le văd iar zimţii,
Ca Alpi în faţă i-aş cînta puţin,
De nu m-ar fi vrăjit mai mult părinţii
Cu măreţia codrilor de pin,

Lavina prăvălind-o din senin.
Văzut-am piscul Jungfrau, cu zăpadă
Nicicînd călcată de picior străin,
Mont Blanc-ul cu-a gheţarilor corvoadă
Şi Munţii Chimarí, stînd trăznete să-i roadă, —

LXXIV

Vechii-Acroceraunieni[60] ai spaimei;
Mi s-a părut că-i vulturu-n Parnas
Spirit al locului şi crainic Faimei,
Înalt zburînd şi iute... Fără glas,
Ca un troian pe Ida am rămas.
O, nu sînt Apeninii ca Olimpul,
Ori Etna, Atlas, Athos — ce-au atras
Al lirei har ca să le cînte nimbul.
Demn de Horaţiu e doar Soracté[61] tot timpul, —

LXXV

Căci pare, peste şes, val spumegînd
Ce, înainte de-a muri pe plaje,
Încremeneşte-n aer... Ca oricînd,
Savanţii vadă clasice miraje
În aceşti munţi! Citeze ei pasaje
Din barzi latini care, odinioară,
Mi-au strîns copilăria în corsaje,
Încît nu pot să ştiu pe dinafară
Ce dascălii severi cu sila mă-nvăţară,

LXXVI

Căci mi-au nenorocit sărmana minte.
Cu vîrsta, tot ce-a însemnat plictis
Am regîndit, dar ura dinainte,
Cînd mă chema al tinereţii vis
Şi fără chef citeam latinul scris,
În inimă mi-e fără voie vie;
Al noutăţii farmec l-au ucis
Profesorii, cît marea poezie
N-am apucat s-o simt în frageda pruncie.

LXXVII

Adio, deci, Horațiu! Verb satiric
Nu-i ca al tău pe lume! Vină port
Că nu-ți mai pot simți fiorul liric
Și te țin minte cu nevrut efort!
Ce fin și-adînc e-al lirei tale-acord!
Ce moralist — cînd biciuiești coruperi!
Ce reguli ne înveți chiar astăzi, mort!
Stîrnești și remușcări — dar nu ne superi!
Te las cu Soracté,-ntre brazi, zăpezi, ienuperi![62]

LXXVIII

O, Roma, țara mea! În suflet țară!
Orfanii inimii la tine vin,
O, mamă de imperii, legendară,
Stingheră — unde simți că al tău chin
Pe lîngă-al tău înseamnă prea puțin!
Stați și-ascultați cum bufnițele țipă!
Călcați pe templul ruinat latin,
Și vi s-o risipi durerea-n pripă,
Pășind pe-o lume ce e lut fragil, de-o clipă!

LXXIX

Niobe[63]-a neamurilor e, lipsită
De tron, fii, glas — durerea să și-o zbiere,
Cu-o urnă goală-n mîna-i veștejită!
Cenușa sfîntă nu e nicăiere;
Chiar al lui Scipio mormînt[64] stingher e
Și-ale eroilor morminte-s goale.
Tu, Tibru, au poți curge în tăcere,
Tăindu-ți prin pustiu de marmuri cale?
Fă-i, din val galben, tu, mantie Romei tale[65]!

LXXX

Goți, foc, creștini, războaie, inundații,
Și Timpul, între mari coline, șapte,
I-au stins și gloria, și împărații!
Ah, Capitoliul a stat să rabde

Monarhi barbari călări! Ce crude fapte!
Căzut-au temple, turnuri în ruine,
Şi, peste haos de-ndoită noapte,
Cine-o s-arunce-o rază de lumină,
Spunînd: „*A fost şi e*“ în vremea ce-o să vină?

LXXXI

O noapte-a evilor şi-a Ignoranţei,
Ce-i fiica nopţii şi în bezne-o ţine.
Orbi, rătăcim pe căile speranţei,
Căci oceanul, slăvile divine
Au hărţi — şi le cunoaştem mult mai bine,
Dar noaptea-i un deşert unde-amintirea
Se rătăceşte... Des, peste ruine,
Noi *Eureka!* strigăm, dar strălucirea
De-o clipă-i — şi-un miraj a fi se-arată ştirea.

LXXXII

Vai, unde-i mîndra urbe? Unde-s cele
Trei sute de Triumfuri? Şi-acea zi
Cînd Brutus a ajuns vestit sub stele?
Dar ale lui Vergiliu poezii?
Dar Cicero, ce elocvent vorbi?
Dar ale lui Tit Livius tablouri?
Prin dînşii, Roma, va să reînvii...
Noi lumea să ne-o plîngem, căci ecouri
Nu vom lăsa şi noi, ca Roma, din cavouri.

LXXXIII

Tu, Sylla[66], căruia la car ţi-a pus
Fortuna roată — aquila să-ţi zboare
Peste-Asia ai vrut, şi-apoi, supus,
Să-nfrunţi, pe drept, a Romei răzbunare;
Tu, ce-ngheţai senatul c-o-ncruntare,
În ciuda viciilor omeneşti,
Te-ai dovedit roman de viţă mare,
Căci drepturi mult mai mari decît regeşti
Ai lepădat, fiind şi-n stare să zîmbeşti;

LXXXIV

Adică sceptrul dictatorial!
Dar bănuiai tu că se va prosterne
Unor străini însemnul triumfal?
Că prinţi străini îi vor dicta guverne
Cetăţii cei divine şi eterne
Ce oşti gătea doar pentru mari victorii,
Şi umbra ei prinsese a-şi aşterne
Peste-ale lumii vaste teritorii,
Atotputernică ştiută de istorii?

LXXXV

Victorios a fost, puternic dómn el,
Dar cel dintîi dintre uzurpatori
A fost al nostru, înţeleptul Cromwell[67],
Cînd tronul fu, gonind pe dictatori;
În eşafod[68] să-l schimbe deseori.
Ilustru răzvrătit! Ah, Libertatea
Şi Faima cestă crime şi orori.
Ci tragă-nvăţături posteritatea:
Murí în zi cînd a şi-nfrînt regalitatea!

LXXXVI

Doi ani el în aceeaşi zi a-nvins,
Şi în aceeaşi zi, şi-aceeaşi lună,
Linţoliu moartea peste el a-ntins,
În alt an... N-a vrut soarta să ne spună
Că visele ce inima adună,
Pe drum spinos purtîndu-ne-n neştire,
Mormînt mai mult înseamnă, nu cunună?
O, pilde mari de-ar fi să te inspire,
Biet om, te-ai bucura mai mult de fericire!

LXXXVII

Iar tu, Statuie-a groazei[69], ce exişti
În nudă, austeră majestate;
Tu ce văzut-ai cum, cu ochii trişti,

Lovit de asasine mîini armate,
Sucombă Caesar plin de demnitate!
Pompei! Nemesis[70] jertfă-atunci ți-l dete,
Regina peste oameni, zei şi state!
Să vă cinstim că-nvins-ați regi în cete,
Ori că pe scenă doar ați fost marionete?

LXXXVIII

Şi tu, lupoaică[71], doica Romei sfinte,
În țîțele de bronz, chiar şi lovită
De trăznet, lapte de vitează ginte
Se pare că mai ai — şi neclintită,
Ca monument de artă eşti privită! —
Tu, ce-alăptași un întemeietor,
De fulgerul lui Joe înnegrită,
Pe gemeni îi hrănești cu-același dor,
Curaj nebun sădind şi azi în pieptul lor!

LXXXIX

Da,-i alăptezi, dar stirpea lor de cremeni
S-a stins... Le cresc orașe din mormînt;
Cei înfricați de ei, vrînd lor asemeni
Să fie, pe-a lor urmă tot călcînd,
Învinşi şi-nvingători au fost şi sînt,
Dar n-au ajuns puternici precum ei;
Doar unul[72], unul singur pe pămînt,
A fost pe-aproape... Azi e mort, sau ce-i?
E viu — rob robilor ce-avu, pe drept temei,

XC

Căci de mărirea-i falsă mult orbit,
El, vrîndu-se un Caesar de-altădată,
Un Caesar avortat s-a dovedit
Şi-n alt tipar plămada-i fu turnată;
O, patima şi recea judecată
Se împleteau la-ntîiul din instinct;
Pe lîngă Cleopatra[73] desfrînată
Era Alcide[74], dar curînd de-alint
Se dezbăra, putînd rosti din nou, distinct,

XCI

Un *Veni, vidi, vici!*... Cestălalt,
Vrînd vulturii francezi în aprig zbor
S-o ia nainte-n iureş de asalt,
Ca şoimul cel dresat de vînător,
Nu-şi asculta al inimii fior;
Ciudat, sucit, din slăbiciuni, din toate,
L-a stăpînit cumplit, stăruitor,
Cea mai de jos — nespusa Vanitate.
Dar oare ce dorinţi avea, adevărate?

XCII

Voia, pe lume, totul, sau nimic!
N-a aşteptat ca moartea să-l doboare;
Un Caesar ar fi fost peste un pic,
Al cărui colb îl calc eu în picioare!
Ah, Moartea! Arcuri de triumf, popoare
Zdrobite, sînge-n valuri curs, plîns greu,
Sînt *pentru tine* — şi-arcă de salvare
Nenorociţii n-au! Sfînt Dumnezeu,
Întinde iar pe cer frumosul curcubeu!

XCIII

Ce fruct rodeşte stearpa existenţă?
Simţiri sălcii, minţi slabe, scurtă viaţă
Şi-ascunsa Adevărului esenţă,
Ca perla-n scoici... În datini toate-ngheaţă;
Opinia strînge lumea-n văl de ceaţă,
Din Rău şi Bine otova făcînd,
Şi gîndul oamenii nu-şi dau pe faţă,
Căci crimă-i socotit un liber gînd,
De poate revărsa lumină pe pămînt!

XCIV

Mizeria-şi tîrăsc din veac în veac,
Din tată-n fiu, mereu, şi mîndri mor
De jugu-njositor... Diată fac,
Lăsînd copiilor mînia lor.

Sclavi înnăscuți, ce liberi nu se vor,
Ei lanțu-și apără-n războaie crunte
Și sîngeră ca un gladiator,
În circ, unde ca frunzele mărunte,
Ortacii i-au căzut, pieirea stînd să-nfrunte.

XCV

Nu de credinți vorbesc... Ele-au rămas
O treabă între om și Dumnezeu,
Ci de ce zi de zi și ceas de ceas
I-apasă tiranici jugul greu
Și de edictele ce,-n evul meu,
Sînt de stăpînii lumii decretate,
Maimuțe-a celui ce, din somn, mereu,
Trezit-a regi și-a zguduit palate,
Și-atît doar de făcea, slăvit era azi, poate.

XCVI

Pot doar tiranii tiranii să-nfrîngă?
Nu-s campioni ai libertății-n lume,
Ca în Columbia[75] ce, virgină încă,
O Pallas izvodit? Oare anume,
Doar în păduri, lîngă cascade-n spume,
Natura naște minți, prin străduințe,
Ca a lui Washington? Pămîntu-acum e
Oare lipsit de-asemenea seminței
Și-n Europa nu pot crește mari voințe?

XCVII

Vărsă, de sînge beată, crime Franța,
Și saturnaliile-au fost fatale,
Căci Libertății i-au strivit speranța;
Orori, ambiții mari imperiale
Aridicat-au ziduri colosale
Între nădejdi și om; cel act din urmă[76],
Ce s-a jucat, deschide largă cale
Robiei iar, căci pomul vieții scurmă
Și-i prăbușită și mai greu umana turmă.

XCVIII

Dar zdrenţuitul steag, o, Libertate,
În contra vîntului ți-l porți, tot sus,
Şi glasul tău de trîmbiță mai poate
Suna, după furtună, nesupus.
Flori, frunze din al tău pom sfînt s-au dus
Şi ramurile de securi ți-s rupte,
Dar seva și sămînța ta și-au spus
Cuvîntul, ce și-n nord de inimi supt e,
Şi primăveri vei şti, cu neamare fructe;

XCIX

Un turn văd, ca o veche fortăreață[77]
Ce ar putea o armie să-nfrunte,
Tot învelit de-a iederei verdeață,
Cu cîteva creneluri doar pe frunte.
Pe ziduri coşcovite și cărunte,
Stă Veșniciei iedera ghirlandă, —
Dar ce comori se-ascund sub lespezi ciunte,
De două mii de ani? Sau cui ofrandă
I s-a adus? Unei femei! Soție,-amantă?

C

Dar cine-a fost ca-n vremea de demult,
De i-i palat mormîntul? Fost-a castă,
De-un rege demnă, ori chiar și mai mult,
A unui cetățean roman nevastă?
Au ce erou născu din a ei coastă?
Ce fiică farmecul i-l moşteneşte?
Cum a trăit, iubit în lumea vastă?
Destin înalt ea a avut, fireşte,
De îngropată e atît de-mpărăteşte.

CI

Au și-a iubit doar soțul, ori şi soți
Ai altora?-N romanele anale,
Femei de orice fel să afli poți.
Cornelie[78], pe-a-nțelepciunii cale

Era, strunind plăcerile carnale?
Ori Cleopatră, darnică din fire,
Cu trup arzînd de patimi infernale?
Iubit-a ori fugit-a de iubire?
Spre multe inima e-n stare să aspire!

CII

Murit-a poate tînără, frumoasă,
Strivită de-o durere grea, cumplită,
Mai grea ca monumentul ce-o apasă...
Văd nor pe frumusețea-i negrăită;
În negrii ochi văd moartea profețită,
Ca pentru cei aleși, pretimpurie;
Văd farmecu-i ca raza asfințită,
Sclipind bolnav — o frunză ruginie, —
Al morții Hesperus, ce cheamă-n Veșnicie.

CIII

Ori o văd moartă după ce s-au stins
Părinții, pruncii, vraja frumuseții,
Mai amintind de farmec păru-i nins,
Ce ascundea, buclat, albeața feții
Cînd toți o admirau în floarea vieții.
Ci-n van sînt întrebările aceste;
Un lucru știm: că, pildă a nobleții,
Soția de bogat ca din poveste,
Metella[79], a murit! Metella nu mai este!

CIV

Orgoliul lui Crassus și mîndria
Sînt scrise-n monument, dar mi se pare,
O, loc de veci, că i-am știut soția.
Trecutul cu-armonii familiare
Renvie-n mine, dar solemn mi-apare,
Prin sonuri ca de stins departe tunet.
Ah, lîngă iederă aș sta cu-ardoare,
Cît să-ntrupez, peste mormîntul umed,
Tot ce culoare-a fost, mișcare, cîntec, sunet.

CV

Din scîndurile-atîtor naufragii
Nu pot să fac o a Speranței barcă
Şi, pe ocean, să-nfrunt din nou ravagii
Şi valul care spumele-l încarcă,
Spre-un țărm unde-am pierdut pe mulți? Dar, parcă,
Informă luntre pot, din scînduri mici,
Să-mi meşteresc? Şi unde-n lumea largă
Să merg, cînd nu m-atrag nădejdi, şi nici
N-am casă — şi iubesc atît: ce este-aici?

CVI

Ci urle vînturi! Armonia lor
De-acum îmi va fi muzică... Şi țipe,
În noapte, buhele, cu ele-n cor,
Cum le aud țipînd în aste clipe,
Căci dragi li-s ale beznelor risipe.
Pe Palatin[80], prin țipete-şi răspund,
Rotind ochi sumbri, dînd din grele-arípe.
Ce-nseamnă chinul nostru, chiar profund,
Pe-o raclă ce-a-nghițit imperiul fecund?

CVII

Bozi, chiparoşi, urzici şi iederi cresc
Peste mormane de pămînt — şi, poate,
Aici era palat împărătesc;
Coloane frînte, bolți de mult surpate,
Subpămîntene beciuri populate
De buhe prinde ochiul să contemple.
Savanții zic atît: că-s ziduri toate!
Dar ce-au fost? Terme, mari palate, temple?
Îi stau măririi ce s-a prăbuşit exemple!

CVIII

E-o lecție morală pentru nații,
Căci totul se repetă şi renvie.
Da, libertate, glorie, ovații,
Mari avuții, corupții, barbarie,

Istoria a prins a ne descrie,
Dar doar *o pagină* a scris cu rost,
Aici, unde o lungă tiranie
Comori şi voluptăţi să strîngă-a fost.
Priviţi, căci orice spun cuvintele — spun prost!

CIX

Priviţi plîngînd, rîzînd ori lăudînd,
Că-i loc aici de orice simţăminte;
Biet om, eşti între rîs şi plîns oricînd,
Căci state, veacuri au aici morminte;
Iar dealul ce teşit îţi stă-nainte
E-o piramidă de imperiu, faur
De glorii ce chiar soarelui fierbinte
Lumina-i întețeau pe-acest coclaur...
Ci unde-i sînt acum cupolele de aur?[81]

CX

Nici Cicero, columnă fără nume[82],
Nu a grăit ca tine, răspicat.
Ce-s laurii lui Cezar? Vreau, anume,
Cununi de iederi de pe-al său palat.
Columnă văd, sau arc? S-a consacrat
Lui Titus? Lui Traian? O, nu, ea este
Coloana timpului ce, nendurat,
Rîzînd, preschimbă totul, fără veste.
Un papă-n vîrful ei stă-n vremile aceste[83].

CXI

Traian sta nu-ngropat, ci în văzduh,
De stele-aproape, demn de slăvi sublime,
Fiind cîndva neliniştitu-i duh
Stăpînul peste mări, şi ţări, şi clime,
Cum, după dînsul, nu a mai fost nime
Spre a mări Imperiul Roman...
Mai mult ca Machedon în străvechime
A fost — şi sînge n-a vărsat în van,
Şi venerat de toţi şi astăzi e Traian!

CXII

Ci unde-i a Triumfurilor Stîncă[84],
Loc de îmbrăţişat eroi din lupte?
Dar Tarpeiana[85], ce-n genune-adîncă
Vedea cum trădătorul frînt şi rupt e?
Nu-aici soldaţii,-n şiruri nentrerupte,
Trofee aduceau?... Iar jos, nu moarte
Dorm facţiuni de zece veacuri supte
În ţărnă?... Colo,-n Forum, nu departe,
Simt elocinţa cum, o, Cicero,-ţi mai arde!

CXIII

O, cîmp de glorii, sînge şi răzmeriţi!
O, ginte de mari patimi sfîşiată,
De cînd luptai puterea să ţi-o meriţi,
Şi pînă cucerit-ai lumea toată!
Văzut-ai şi-Anarhia dezmăţată
Cum Libertăţii îi încalcă dreptul,
Cum cumpăra orice soldat o gloată
Şi iama da-n senatul mut, de-a dreptul,
Iar muţii senatori nici gînd să-i ţină pieptul.

CXIV

Dar şirul de tirani uitînd, nu lesne,
Îmi vine ultimul tribun în minte:
Răscumpărat-ai veacuri lungi de bezne,
Rienzi[86], floare a romanei ginte,
Ce pe Petrarca l-ai iubit fierbinte.
Cît fructe da-va pomul libertăţii,
Mormîntul în ghirlande să-ţi alinte,
O, ultim bun roman, străjer dreptăţii,
Ce scurt timp ai domnit — nou Numa[87] al Cetăţii!

CXV

Egeria[88]! O, plăsmuire dulce
Şi ideală ce pe om l-îmbie
La sîn mirific fruntea să şi-o culce;
Aeriană auroră vie,

A unei deznădejdi nimfolepsie[89],
Sau, poate, pămîntească frumuseţe,
Ţi-a dat un rege ascultare ţie,
Şi, orice-ai fi,-ntrupare eşti, zeiască,
Un gînd frumos în dulce formă femeiască.

CXVI

Sînt muşchii, lîngă sacrul tău izvor[90],
Stropiţi ca de elizeene unde,
Ce chipu-ţi oglindesc cu drag şi dor,
Tot limpede prin veacuri furibunde;
Iar geniul acestui loc se-ascunde
Într-o nepîngărită-n veci verdeaţă;
Izvoru-n marmuri nu ţi-i strîns niciunde
Şi sub a ta statuie se răsfaţă,
Udînd apoi, în jur, livadă şi fîneaţă,

CXVII

Şi iedera-ncîlcită peste gîrlă.
Sînt toate dealurile-n jur în floare;
Prin ierbi foşnind aleargă o şopîrlă,
Şi păsări cîntă vesele — şi-o boare
Din flori multicolore-n legănare,
Ţi-arată vii privelişti din poveste.
Sub adiere, violeta pare
Că prinde în petalele-i modeste
Nuanţele de-azur din sferele celeste.

CXVIII

Egeria! În loc încîntător
Primeai pe muritorul tău ales,
Cu inima bătîndu-ţi viu de dor.
Şi noaptea-n vălul ei de stele des
Vă-nvăluia cu tainic înţeles,
Şi-n doi priveaţi mirificul spectacol.
Pentru-al zeieştilor iubiri eres
Natura plămădise-acest miracol,
Sălaş al celuia de mai dintîi oracol.

CXIX

La pieptu-i strînsă, nu uneai tu gînd
Şi suflet muritor cu cel zeiesc?
Şi dragostei, ce moare suspinînd,
Cum s-a născut, nu-i dai imbold ceresc?
Nu-nveşniceai plăceri şi dor lumesc,
Scăldîndu-le-n cerească puritate?
Veninul nu-l îndepărtai, firesc,
De pe săgeţi? Şi buruieni ce, poate,
Apasă sufletul, nu le smulgeai pe toate?

CXX

Izvorul simţămintelor juniei
Se pierde, vai, ori un deşert doar udă,
De creşte iarba rea a frenezici,
Plăcută, dar a cărei floare nú dă
Parfum, ci iz ce naşte chin şi trudă,
Ori arbori creşte, ce mustesc venin...
Dă roade de-astea pasiunea crudă,
Păşind pe sec nisip — şi-n lung suspin
Se-neacă, vrînd în van opritul fruct divin.

CXXI

O, Dragoste! Eşti serafim, privirii
Nearătat — şi-n tine credem doar;
Cei ce iubesc îţi sînt pe veci martirii,
Cu inime zdrobite pe altar.
Eşti plăsmuire-a minţii, care chiar
Şi ceru-a populat prin fantezie,
Şi-cum ne bîntui şi ne eşti calvar
Al sufletului prins de-o flamă vie,
Ce-l chinuie mereu, zdrobeşte şi sfîşie.

CXXII

De plăsmuirea ei bolnavă-i mintea,
Şi crede-n plăsmuire, delirînd.
Statuii-n sculptor caută-i sorgintea,
Căci Firea nu face statui, nici vrînd.

Ci unde-i farmecul suav și blînd
Ce-l urmărim de mici pînă la moarte,
Un Paradis de neajuns nicicînd,
Al deznădejdii, rătăcind, în arte,
Penelul, peana, ca mai mîndre flori să poarte?

CXXIII

Delir e dragostea și nebunie.
Greu i-afli leac, căci idolul din minte
Își pierde-a farmecului poezie
Și însuși idealul ni-l dezminte.
Dar noi, vrăjiți fiind, ca și-nainte,
Furtuni culegem din ce-am semănat,
Căci sufletul, pătruns de crez fierbinte,
Ca alchimistul încăpățînat,
Comori vrea unde nu-s comori cu-adevărat.

CXXIV

Ne veștejim de tineri, supți de boală,
Și n-avem leac, și buza veșnic arde;
Spre-amurgul vieții, forma ideală
Se mai năzare ca-n sculpturi sau carte,
Dar e-o fantomă — și tîrziu e foarte,
Căci dragoste, zgîrcenie ori glorii
Sînt toate-n van pe-al nostru drum spre moarte.
Vrăjesc sub alte nume meteorii,
Dar li se sting, cînd cad, sclipirile splendorii.

CXXV

Ce-n vis doreau, puțini găsesc, sau nime...
Nevoia de-a iubi,-Ntîmplarea poate,
Mai sting antipatii, dar cu asprime,
Curînd vor răbufni, desferecate,
De neiertat jigniri înveninate.
Materială zeie, Circumstanța,
Dintr-o baghetă-cîrje pururi scoate
Noian de rele, ca o Baba-Cloanța,
Strivindu-ne, sub ea, în pulbere speranța.

CXXVI

Natură falsă viaţa ni-i — lipsită
De armonie — toată de păcat
Şi de un bléstem de neşters lovită.
Stăm sub un Upas, arbore rotat,
Ce rădăcini pămîntul şi-a luat,
Făcînd cer vast din ramuri şi din flori,
Din care plăgi tot varsă nencetat,
Robie, moarte, boli văzute, ori
Chinuitoare cazne, blesteme şi orori.

CXXVII

S-avem curajul de-a gîndi... Gîndirea
Ni-i ultimul refugiu în destin[91],
Sau cel puţin al meu va fi, cît Firea.
Ne e, din leagăn, acest har divin
În lanţ şi-n bezne torturat hain,
Ca Adevărul, cu a lui lumină,
Să nu-l vedem noi cîtuşi de puţin.
Dar în zadar, căci raza lui senină
Va smulge-al beznei văl în vremea ce-o să vină.

CXXVIII

Dar ce arcade văd peste arcade?
Aici se pare Roma că-şi adună
Ale Triumfurilor Arcuri toate.
E Coliseul! Lin argint de lună
Fireşti cununi pe frunte stă să-i pună.
El, Meditaţiilor vast tezaur,
Lumini divine cere doar cunună,
Şi cerul pur, care-i şi umbrei faur,
Pe măreţia lui aşterne-argint şi aur, —

CXXIX

Văl ce-ţi vorbeşte despre Veşnicie,
În al italienei nopţi decor,
Căci Timpul a ascuns, din străvecie,
În nalte ziduri duh nepieritor.

Magie afli în ruina lor,
Dormind sub coasa vremii nendurate,
De-ntrec, prin asta, fastul sclipitor
Al somptuoaselor de azi palate,
Ce stau tot aşteptînd patina vremii toate.

CXXX

Tu, Timp, ce pui ruinilor podoabe[92],
Tu, singurul ce-alini şi vindeci boala
Din inime zdrobite, triste, slabe, —
Şi judecăţii îi îndrepţi greşeala,
Şi-n Adevăr, iubiri verşi îndoiala;
Tu, filozof printre sofiştii lumii,
Răzbunător de nedreptăţi, — sfiala
Îmi cere ca,-n genunchi, pe faţa humii,
Să-ţi nalţ o rugă eu, ce-n suflet vie-acúm mi-i,

CXXXI

Aci, printre ruini, unde altar
Şi templu ai, în chip divin stinghere,
Ruina anilor mei trişti în dar
Primeşte-o, că-i ofrandă de durere.
Trufaş de-am fost, o, nu-mi fi mîngîiere;
Dar dac-am fost modest şi-n fericire
Şi am răspuns doar la a urii fiere,
Fă tu ca nu în van ori în neştire
Să port în suflet fier, vrăjmaşii să-mi deşire!

CXXXII

Iar tu, care pe-al tău cîntar etern,
Nemesis, cîntăreşti cumplite crime
Şi şerpii Furiilor[93] din Infern
I-ai asmuţit spre-Oreste-n[94] străvechime,
Cînd mîna lui greşi, lovind cu-asprime,
Nendreptăţit prin legi fireşti şi sfinte,
(Chiar de-aveau alţii dreptul la cruzime,)
De-aici, unde-ai domnit, eu, prin cuvinte,
„Din colb te scoală, o, Nemesis!“ — strig fierbinte.

CXXXIII

Nu că n-aş merita eu, prin vreo faptă,
A mea ori săvîrşită de părinţi,
Să sînger! De loveau cu armă dreaptă,
Plăteam prin sînge şi prin suferinţi,
Dar nu vreau ca şuvoaiele fierbinţi
Să-i fie supte de pămînt — ci ţie,
Nemesis, le consacru — să m-alinţi
Prin răzbunare, chiar dacă tîrzie.
N-am căutat-o... Dorm... Veghează tu-n vecie!

CXXXIV

De glasul mi-l ridic, nu-i semn că tremur,
Gîndind că de cruzimi avut-am parte —
Au cine m-a văzut pălind pe vremuri,
Ori de curaj lipsit, lovit de moarte?
Dar aste pagini vreau ca,-n chip aparte,
Să-mi steie amintirii monument.
Desăvîrşirea strînsă-n vers şi-n carte,
(O, va veni cîndva acel moment!),
Crunt va lovi-n al meu prigonitor dement.

CXXXV

Lovi-va prin Iertare... Glie-mumă,
Cer sfînt — acesta e al meu blestem,
Nu merită iertarea mea postumă
Atîtea suferinţe strînse ghem?
Sub chinuri, prigoniri n-a fost să gem?
N-am fost trădat, calomniat durut
În tot ce-aveam mai scump şi mai suprem?
Cînd disperării să-i cedez n-am vrut,
E semn că nu-s ca ei — că-s din alt lut făcut.

CXXXVI

Au ce n-am îndurat, de la meschine,
Mici perfidii, la calomnii ostile
Strigate-n gura mare, bîrfe fine,
Şoptite, cu veninuri de reptile,

Făţărnicii, aluzii imbecile,
Priviri de Ianus[95], care mint *tăcînd*,
Suspine ipocrite, chiar servile,
Ce, grai ascuns dezaprobării dînd,
Îi şi conving pe cei din turmă orişicînd?

CXXXVII

Dar am trăit — şi n-am trăit în van;
Căci focu-n piept şi mintea de-mi slăbesc,
Şi pier luptînd cu chinul meu tiran,
În mine e un *ce* nepămîntesc,
Care-mi va supravieţui firesc,
Ca son de liră mută-n amintire,
Şi Timpul înfruntînd, şi-un chin drăcesc,
Şi inimi împietrite peste fire
S-or înmuia, trăind căinţă şi iubire.

CXXXVIII

Aşa va fi... Putere de temut,
Prin vrajă revelată, fără nume,
Aici, la miez de noapte, te salut!
Ne-ndemni spre-o reculegere anume,
Ce spaimă nu-i — dar ne arăţi o lume
Sub iederi peste mîndre ziduri sparte.
Simţire-adîncă sufletul acum e,
Şi din acest trecut noi facem parte,
Şi martori nevăzuţi îi stăm, de el departe.

CXXXIX

Era aici vacarm de nedescris,
Cu murmure de milă şi ovaţii,
Cînd omul de alt om era ucis.
De ce? Să se distreze împăraţii!
Şi ce-i de mori în luptă, ca soldaţii,
Ori în rotunda circului arenă?
Oricum, aceiaşi viermi îţi rod ficaţii,
Şi în acelaşi teatru, fără jenă,
Privesc cei mari cum mor actorii de pe scenă.

CXL

În fața mea *Gladiatorul*[96] zace,
Proptit în mîini, murind, dar — brav bărbat —
Cu soarta-i crudă gata să se-mpace;
Durerea-și stăpînește, încordat;
I-i capul tot mai mult, mai greu plecat;
Ca stropii grei de ploaie, stropi de sînge
Din rană îi mai curg neîncetat,
Și mai răsună-aplauzele nătînge
Pentru învingător, cît moartea-n brațe-l strînge.

CXLI

Le-aude, dar nu-l mișcă nicidecum,
Căci ochii, inima, la ceas de moarte,
I-s dincolo de Dunăre acum.
Nu-i pasă că de viață se desparte,
Ci-și vede pruncii-n Dacia, departe,
Și casa lui sărmană, și nevasta...
De răzbunare n-o să aibă parte?
Sculați, popoare de din nord, năpasta
S-o scuturați, căci știți, veni și vremea asta!

CXLII

Dar unde-n sînge se scălda Omorul,
Și nații se-mbulzeau pe străzi precum
Torentul care, părăsind priporul,
Cu vuiet printre stînci își taie drum;
Aici, unde blesteme-au curs, duium,
Și aclamații — unde Viață, Moarte
Cereau ale mulțimii toane, — acum
Doar glasu-mi sună peste trepte sparte,
Și-al pașilor ecou răspunde-mi de departe.

CXLIII

Ruini! Dar ce ruini! Din lespezi rupte
De-aici s-au ridicat cetăți, palate,
Orașe chiar, de veacuri nentrerupte!
De unde s-au mai smuls acestea toate

Nu vezi... Cadavrul lui nemăsurat e...
Ori poate-a fost doar măturat? Dar iată,
Spărturile de soare sînt trădate,
Şi seama-ţi dai cum vremea nendurată
Şi omul au distrus mult din ce-a fost odată.

CXLIV

Dar cînd pe arcul cel mai nalt, bălaie,
Apare luna, și-n spărturi pătrunde
Pîlpîitoarea stelelor văpaie;
Cînd fîlfîie peste zidiri rotunde
Frunzarul buruienilor fecunde,
Ca laurii lui Cezar pe chelie;
Cît totu-i numai văl de raze blînde,
Cohortele de morți eroi învie,
Căci pe-al lor colb păşim... Pășim pe Veşnicie!

CXLV

„Cît Coliseul sta-va în picioare,
Va sta şi Roma — iar cu el odată,
Cădea-va Roma; şi de Roma piere,
Şi lumea piere.“ — ne-a lăsat diiată
Un pelerin saxon cîndva — şi iată,
La locul lor stau Roma şi-o ruină
Ce n-o vor mai restaura vreodată,
Precum şi lumea noastră, vizuină
De ucigaşi şi de tîlhari apururi plină.

CXLVI

...Sever, sublim şi simplu, maiestos,
Şí zeilor, şí sfinţilor palat,
De la anticul Joe la Christos,
Cruţat de Timp, chiar înfrumusețat,
Văzut-ai cum imperii s-au surpat,
Cum omul calcă tot pe spini spre moarte...
Ci sta-vei tu-n vecii nezdruncinat,
Şí fier tiran sfruntînd, şí Timp, şí Soarte,
O, Pantheon, sălaş de cúlturi şi de arte? —

CXLVII

Al artelor din vremi mai nălțătoare,
Tu, ros de Timp, dar tot desăvîrșit,
În suflet verși sfințenie,-mpăcare,
Și crede-artistul iubitor de mit
Că doar prin poarta ta, lăcaș slăvit,
Trecutu-și trece glorioasa rază;
Altare află cel pe rugi pornit,
Iar celui ce vrea genii mari să vază,
Statui măiastre-aici i se înfățișează.

CXLVIII

Dar ce se-ascunde-n umbră de firidă?
Ce văd? Nimic... Ba văd nedeslușite
Contururi stînd acolo să se-nchidă,
Năluci de-nchipuire plăsmuite!
Ba nu! — Acum văd chipuri limpezite:
Văd un moșneag și-o tînără[67]... Văd clar...
Ea mamă de curînd, da, negreșit e,
Cu sînii plini de-ai laptelui nectar.
Dar ce face aici, de sînii goi i-apar?

CXLIX

În ei e-al vieții suc, întîia hrană
Ce-o sugem, căci i-i *inima* izvor.
Ce fericit, tihnit, mult dulcea mană
O soarbe pruncul, gîngurind ușor!
Bărbații nu pricep — nu-i treaba lor —
Dar mama simte cum, ca un boboc,
Îi crește scumpul inimii odor.
Ce-o să ajungă el? Nu știm deloc!
Fu un Cain născut de Eva, la soroc!

CL

Dar bătrînețea e aici hrănită
De tinerețe... Unui bun părinte
Îi dă să sugă fiica lui iubită,
Suc — dar din darul sîngelui fierbinte!

Nu, n-o să moară el cît sfîrcul simte
De lapte plin, mai plin ca Nilul chiar
De ape... Haide, suge înainte,
Bătrîn nefericit, un pur nectar
Cum însuşi raiul sfînt nu-ţi poate da în dar!

CLI

Străvechea Căii Laptelui poveste[98]
Nu are-n tîlcul ei mai blîndă rază;
O constelaţie mai dulce este
Şi Firea-n ea triumful stă să-şi vază,
Mai mult ca-n stelele ce scînteiază
Pe cerul vast... O, fiică minunată,
Un strop nu pierzi — şi se înapoiază
Pur lapte la izvor, hrănind un tată,
Cum sufletul, din trup, în Univers o dată.

CLII

Ci haidem spre-al lui Hadrian morman,
Ce-i după piramida egipteană
O copie — şi el s-a dus taman
La Nil, să şi-o aleagă pe sprînceană.
L-a pus pe-artist împărăteasca toană
La trudă pentru uriaşi, în silă,
Să-şi aibă loc de veci ţărîna-i vană.
Se-ntreabă-un filozof, zîmbind cu milă,
La ce bun s-a durat hidoasa lui movilă?

CLIII

Dar iată Domul vast pe lîngă care
Chilie-i al Dianei templu-ales[99];
Lui Christ zidit e,-n locul unde-şi are
Mormînt martirul lui... Eu, la Efes,
Văzut-am cum şacali, hiene,-ades,
La umbra templului Dianei vin,
În plin deşert... Văzut-am, reculeş,
Al Sfintei Sofia altar divin
Şi turnu-i daurit spurcat de-un muezin, —

CLIV

Dar printre temple vechi şi noi biserici,
Nimic nu-ţi poate fi asemeni ţie,
Sfînt monument, unde cinstiţii clerici
Îl proslăvesc pe Domnul din Tărie;
De cînd a părăsit pentru vecie
Sionul cel ales, au ce zidire
Mai vrednică-i de el, cînd măreţie,
Putere, frumuseţe peste fire
Doar tu le-ai îmbinat în sacră strălucire?

CLV

De intri, măreţia-i nu te-apasă,
Căci geniul acestui loc îţi creşte
Un suflet colosal, ce-şi află casă
Doar în sălaşul vast unde, fireşte,
Crezi nemurirea că se pregăteşte.
De socotit eşti vrednic şi cucernic,
Vedea-vei Dumnezeu cum te primeşte
Ca-n templul ce-i Credinţei vistiernic,
Nenimicit fiind de Cel Atotputernic.

CLVI

Păşind, vezi eleganta catedrală
Tot mai imensă cum, pe Alpi în sus,
Tot mai departe-ţi pare-a crestei fală.
Însă imensitatea-i s-a compus
Armonică... De marmuri eşti sedus,
De sfeşnice de aur şi tablouri.
Precum cupola ei cupole nu-s;
N-au nici castelele de pe platouri,
Căci are temelii, aceasta, printre nouri!

CLVII

Cu ochiul cum n-o poţi cuprinde toată,
Contemplă-i părţile-alcătuitoare,
Căci cum oceanul ţărmuri mii ţi-arată,
Şi ea în mii de chipuri îţi apare.

Detaliile unice-n splendoare
Le ţine minte-ntîi şi-ntîi de toate,
Ca, în sfîrşit, superba ei grandoare
În toată strălucirea să se-arate
Privirii ce, altfel, cuprinde tot nu poate,

CLVIII

Căci slab tu prin virtuţile trupeşti,
Treptat prinzi vastul tot — şi n-ai cuvinte
Pentru adînci simţiri dumnezeieşti;
Şi-aici, în faţa catedralei sfinte,
Te simţi prea mic prin suflet şi prin minte,
Cît sufletul nu-ţi creşte-n ritm cu fala
Zidirii, şi nălţat curînd se simte,
Prin contemplaţie, la ideala
Mărire ce, prin tot, inspiră catedrala.

CLIX

Iluminat, de te opreşti o clipă,
Guşti nu numai plăcerile minunii,
Nu faci doar de-adoraţie risipă,
N-admiri doar claritatea viziunii
Maeştrilor care-şi întrec străbunii
Prin artă... Al Sublimului tezaur
E-aici — e-aici izvorul rugăciunii;
Te-mbogăţeşti pe-al său nisip de aur
Şi afli ce minuni concepe-un geniu faur.

CLX

Ci pe Laocoon la Vatican[100]
Priveşte-l... E prin suferinţi sfinţit;
A tatălui iubire şi alean,
Cum şi răbdarea lui de neclintit
Se împletesc... Dar luptă-n van, strivit
De-a şarpelui inele-nveninate,
Ce se tot strîng şi strîng, neistovit
Crescîndu-i chinul... Un suspin mai scoate,
Şi sufletul şi-l dă... Să lupte nu mai poate.

CLXI

Ci iată-l pe-un arcaş ce greş n-a dat,
Zeu al luminii, vieţii, poeziei[101],
Un soare-n chip de om, străluminat
De aura izbînzii bătăliei.
Răzbunătoarea lui săgeată vie-i
De nemurirea lui în sprinten zbor.
În ochi şi-n nări dispreţ sublim învie-i,
De-apare mîndru, falnic tuturor,
Încît îl recunoşti ca zeu nemuritor.

CLXII

Dar formele-i sînt vis, vis de iubire
Al unei nimfe solitare, goale,
Dorindu-şi un nemuritor drept mire —
Un vis al frumuseţii ideale,
Din clipe cînd fiinţe ireale,
Nemuritoare plăsmuim în gînd,
Făpturi în zbor din sferele astrale,
Ca raze ale nemuririi, vrînd
Să le vedem în zei schimbîndu-se curînd.

CLXIII

De-i drept că Prometeu răpi scînteia,
Sădind-o-n om, ea zeilor plătită
Le-a fost în marmură după aceea.
De muritoare mîini de-i făurită,
Un duh nemuritor în ea palpită,
De-a socotit-o sacră însuşi Timpul,
Căci n-a fost de aripa lui clintită
Şi în statuie viu e încă nimbul
De foc de care-a fost prădat cîndva Olimpul.

CLXIV

...Dar peregrinul meu, cîntat de vers,
Ce muza-mi însoţea, pe unde este?
Pe nicăieri el oare n-a mai mers
Şi punct aşteaptă lunga mea poveste?

S-au dus vedenii, rătăciri, tempeste,
Dar de n-a fost pribeag imaginar,
Şi suferea ca alţii — fără veste
Dispară-n lumea fără de hotar,
Uitat de toţi, intrînd într-un neant primar,

CLXV

Ce-n umbre schimbă viaţă şi substanţe,
Tot ce Natura pus-a-n oameni vii,
Liman lipsit de gînduri, vreri, speranţe,
Universală beznă cu stafii...
Un nor stă între noi şi toate, şi
Chiar Gloria cu raza-i de-l pătrunde,
Mîhnită-i raza ei dintru vecii,
Mai tristă decît nopţile afunde,
Căci ne-amăgeşte ea privirea înspre unde

CLXVI

Domneşte Hăul, ca s-aflăm din vreme
Ce-om fi şi noi în beznele funebre.
Şi Gloria, ah, stă să ne mai cheme,
Şi numele ni le visăm celebre
Cînd le-o-nghiţi Uitarea în tenebre!
Van gînd consolator! Dorinţi nătînge!
Aceiaşi n-om ieşi din hăuri negre!
Povara *unei* vieţi au nu ne frînge
Destul, din inimă iscînd sudori de sînge?

CLXVII

Dar linişte! Din hău aud o larmă,
Un murmur surd, un murmur de departe,
Cum iscă un popor la ceas de-alarmă,
Atunci cînd Soarta l-a rănit de moarte.
Pămîntul geme şi,-n genuni iar sparte
Fantome noi apar... Una-i regină,
Coroană chiar de nu mai stă să poarte.
Frumoasă, pală, de tristeţe plină,
În van la sînul ei un pruncuşor alină.

CLXVIII

O, unde ești, vlăstar de falnici regi[102]?
Speranța multor nații e zdrobită!
Tu, moarte cruntă, nu puteai s-alegi
Pe una mai de rînd, mai neiubită?
La miez de noapte, mamă de-o clipită,
Cînd mai gemeai în zvîrcoliri natale,
Te-a secerat cu coasa ei cumplită,
Și zeci de insule imperiale
Nefericirea grea o întîlniră-n cale!

CLXIX

Țăranca naște — ea nu moare însă,
Iar tu te-ai stins iubită, încît chiar
De hulitori de regi vei fi deplînsă.
Ne pierdem sfîntul libertății har,
Căci rugi ea-ți înălțase pe altar,
Din curcubeul ei țesîndu-ți nimb...
Iar tu, biet prinț, lovit de greu amar,
Zadarnic soțul ei ai fost scurt timp,
Căci pruncul tău și ea stau în cernitul limb!

CLXX

Ți-a fost veșmîntul de nuntire doliu,
Și mort ți-e al nuntirii fruct — și-i moartă
Ea, tuturor mîndrie și orgoliu,
Cu păr de aur — dulcea ta consoartă!
I-ncredințam a vieții noastre soartă,
Și chiar îl mai visăm pe prințișor
Că a monarhilor coroană poartă...
Ca steaua îndrăgită de păstor
Era — însă s-a stins precum un meteor!

CLXXI

Vai nouă — și nu ei! Ea doarme lin...
Ce-o aștepta? Nesigura iubire
A plebei, sfaturi ascunzînd venin,
Minciuni, fățărnicie, lingușire,

Oracole de veacuri amăgire
Pentru urechi regești, pînă poporul
Regi mătură în grea tălăzuire!
Ciudat destin, punînd stăpînitorul
Pe-un taler — pe cellalt, căderea și omorul!

CLXXII

Avea și ea aceeași soartă poate...
Dar inima nu crede! Preafrumoasă
Și plină de firească bunătate,
Ea, de curînd și mamă, și mireasă,
O, cît de singuri și pustii ne lasă,
De la augustu-i soț, la om de rînd!
Ah, ne-a cutremurat a morții coasă,
Într-un electric lanț încătușînd
Pe cei ce te iubeau ca pe un înger blînd!

CLXXIII

Ci iată lacul Nemi[103], între dealuri
Împădurite, încît cruntul vînt,
Ce smulge arbori și stîrnește valuri,
Dînd spumelor spre cer cumplit avînt,
Nu-i turbură oglinzile, ce-i sînt
Reci, limpezi precum urile mocnite,
Ce nu-și arată negrul lor frămînt.
I-s ca un șarpe apele-adormite,
În ele însele din veci încolăcite.

CLXXIV

Albano[104]-i curge către vale,-aproape,
Și Tibrul, spre mediterane spații,
Ce scaldă Latiumu[105]-n val de ape.
De-aici „Cînt armele și pe bărbații...“[106]
Dură imperiile și-mpărații.
Pe-aici căta și Cicero hodină,
Să scape vrînd de larmă și ovații,
Iar lîngă munții ce de cer se-anină,
Unde-s sabinii,-un bard obișnuia să vină[107],

CLXXV

Dar am uitat că pelerinul meu
La templu a ajuns — şi bun rămas
Îi spun, fiind la cap de drum şi eu.
Mediterana însă încă-un ceas
S-o contemplăm — şi, mai făcînd popas
Pe Munţii-Albani, să admirăm se cade
Tot marea ce de tineri ne-a atras
Din Calpe[108] să pornim spre unde roade
Greu Pontul Euxin în ţărmuri Symplegade[109].

CLXXVI

Ani lungi, dar, vai, puţini s-au scurs de cînd
Eu şi-al meu Harold hoinărim avan.
Am plîns şi-am suferit din cînd în cînd,
Dar parcă stînd pe loc, munciţi de-alean.
Ci totuşi, drumul nu ne-a fost în van,
Căci ne-am primit răsplata chiar aice;
Am renăscut sub cerul diafan;
Pe mări şi pe uscat am fost ferice,
Cît oameni nu aflam, plăcerea să ne-o strice.

CLXXVII

O, de-aş avea-n deşert sălaş, alături
De-un suflet drag şi plin de frăgezime,
Şi gîndul despre oameni dînd în lături,
Pe ea doar s-o iubesc, urînd pe nime!
Voi, elemente, ce simţiri sublime
Stîrniţi în mine, spirite alese
Nu pot afla şi eu sub orice clime?
Dar, vai, chiar de există,-s nenţelese
Şi nu intră cu noi în vorbă prea adese!

CLXXVIII

Plăcere-i o pădure necălcată,
Şi-un ţărm pustiu e vrajă — şi e lume
În loc de om nestrăbătut vreodată;
E muzică-n vuindul val în spume;

Iubind Natura, mai puțin drag nu-mi e
Nici omul; din ce-am fost, ori sînt, cu Firea
De vorbă stînd, eu îmi doresc, anume,
Cu Universul să-mi unesc simțirea,
Spunînd nici totul, nici tăcînd de tot trăirea.

CLXXIX

Tălăzuiește,-adînc ocean de-azur!
O, mii de flote îți plutesc pe val,
Dar omul, care strică totu-n jur,
Nimic nu-ți strică dincolo de mal.
Nu omul *ție* — tu-i ești *lui* fatal,
Căci el o umbră doar pe apa ta e
Și supt e de adîncul abisal,
Uitat ca stropul nensemnat de ploaie,
Fără sicriu, nici popi și nici cernite straie.

CLXXX

Nu-ți lasă urme-n val... Nici șesul tău
Nu-i prada lui — căci te răscoli cumplit
Și-l scuturi ori îl sorbi în fund de hău.
El — laș — pămîntul de l-a pîngărit,
Tu-l zvîrli spre nori pe valul răzvrătit,
Ori pe o plaje, ori în vreun fiord,
În loc unde speranțe și-a zidit,
Aproape foarte de rîvnitul port...
Și-așa este firesc... Acolo zace, mort!

CLXXXI

Te joci cu tunuri ce sparg ziduri groase,
Sfărmînd cetăți și speriind popoare
Și regilor le bagă spaima-n oase;
Leviathani[110] din lemnul cel mai tare,
Ce-l fac cică stăpîn pe-ntinsa mare
Pe om — în valul tău ca fulgu-s doar,
Căci s-au topit în apriga-ți vîltoare
Orgoliul Armadei[111], temerar,
Ori resturile ce-au rămas la Trafalgar.

CLXXXII

Pe țărmul tău imperii înfloriră:
Cartagina, Atena, Roma, dar,
Cînd Timpul ori barbari le năruiră,
Tu ai rămas, ocean, la fel de clar.
Obrazul tău nu are-un rid măcar;
Cînd state-au fost sortite pustiirii,
La fel vuiește valul tău amar,
Încît apururi ochii noștri miri-i
C-arați ca-n cea dintîi clipită a Zidirii!

CLXXXIII

Oglindă ești pentru-al Tăriei Domn,
Ce chipu-și vede în furtuni... Ești lin
Ori răscolit, apururi fără somn...
La Tropic, fierbi... La Pol, de ghețuri plin,
Ești tronul Nevăzutului divin
Și a Eternității-ntruchipare.
Nemăsurat și ascultat deplin,
De monștri-i hula ta zămislitoare;
Ești singur, nepătruns, din veci fără hotare.

CLXXXIV

Ocean imens! De prunc tu mi-ai fost scump!
Tînjeam să-ți joc pe piept cu valu-n spume,
Brizanții tăi de țărmuri cînd se rump;
N-aveam plăcere mai de preț pe lume;
Cînd valurile nu știau de glume,
Chiar frica îmi stîrnea plăceri, duium,
Copil al tău simțindu-mă, anume,
Și mîngîindu-ți coama albă cum,
Ocean nemărginit, ți-o mîngîi și acum!

CLXXXV

Sfîrșit-am truda... Vocea mea răsună,
Stîrnind ecouri, cea din urmă oară.
Se stinge-un vis prea lung cîntat pe strună
Ca torțele ce bezna-mi luminară.
Ce-i scris, e scris... Nu-s ca odinioară,

Să pot cu rimele să mă mai joc.
Imaginile zboru-şi încetară,
Şi simt cum, sub al vîrstei greu breloc,
Mocneşte tot mai stins lăuntricul meu foc.

CLXXXVI

Adio! E-un cuvînt ce întristează!
Vă zic adio totuşi celor care
Eroul mi-aţi urmat, cu mintea trează,
Şi în această ultimă-ncercare.
Măcar o amintire oarecare
Dacă-i păstraţi — o, n-a rupt în zadar
Atîtea încălţări prin lumea mare.
Rămînă *el* cu-al său destin amar,
Iar *voi* — cu-nvăţături din ce-a păţit măcar!

Notele lui Byron la Cîntul al patrulea

1 *Cybelă-i, ce din mare la lumină*
S-a fost ivit, cu turnuri drept tiară,
(Str. II, vv. 1, 2)

Sabellicus¹, descriind Veneția, a făcut uz de aceeași imagine, care n-ar fi fost poetică dacă nu era adevărată: „*Quo fit ut qui supernè urbem contempletur, turritam telluris imaginem medio Oceano figuratam se putet inspicere.*“*

2 *Ci-un epitaf: „Au fii mai buni dardanii“.*
(Str. X, v. 4)

Răspunsul mamei lui Brasidas, generalul lacedemon, dat străinilor care lăudau memoria fiului ei.

3 *Porecla de Piantalcone — arată*
(Str. XIV, v. 2)

Adică leul din Piața San Marco, emblema republicii, care stă la originea cuvîntului *pantalon* — Piantaleone, Pantaleon etc.

4 *Iar Otway, Radcliffe, Schiller și Shakespeare*
(Str. XVIII, v. 5)

Veneția Salvată; Misterele din Udolfo; Văzătorul de Stafii, sau Armeanul; Neguțătorul din Veneția; Othello.

5 *O stea îi stă alături, stăpînind,*
(Str. XXVIII, v. 1)

Descrierea de mai sus le-ar putea părea fantezistă sau exagerată celor ce n-au văzut niciodată un cer oriental sau italian; și totuși, eu nu fac decît să redau o imagine concretă a unei seri de august (18), cum am văzut multe în desele mele excursii călare pe malurile rîului Brenta, lîngă La Mira.

---

* „Drept care, celui care privește orașul de la înălțime, i se pare că vede, în mijlocul oceanului, chipul zeiței împodobit de o coroană cu turnuri“ *(lat.)*.

6 *Poate cu Demoni ce gîndirea pradă*
(Str. XXXIV, v. 1)

Ducem o luptă înverşunată atît cu demonii, cît şi cu cele mai bune gînduri ale noastre. Satan a ales pustia pentru ispitirea Mîntuitorului. Iar neprihănitul nostru John Locke[3] a preferat prezenţa unui copil unei singurătăţi totale.

7 Strofele XLII şi XLIII sînt, cu excepţia unui vers sau două, o traducere a faimosului sonet al lui Filicaia:[3] *„Italia, Italia, O tu cui feo la sorte!“* *(Poesie Toscane*, 1823.)

8 *Urmat-am, tînăr, căile descrise*
(Str. XLIV, v. 1)

Celebra scrisoarea a lui Servius Sulpicius către Cicero, în legătură cu moartea fiicei sale, descrie o călătorie pe o rută de atunci şi de acum, pe care eu adesea am urmat-o în Grecia atît pe uscat, cît şi pe mare, în cursul mai multor peregrinări. „La întoarcerea mea din Asia, plutind cu corabia de la Megina către Megara, am început să contemplu priveliştea ce mi se desfăşura în faţa ochilor: Egina se afla în spatele meu, Megara, în faţă; Pireul, la dreapta, Corintul, la stînga; toate aceste cetăţi, cîndva vestite şi înfloritoare, sînt acum distruse şi zac sub propriile lor ruine. În faţa lor, nu pot decît să gîndesc în sinea mea: Vai nouă, cît de mult suferim la pierderea unuia dintre prietenii noştri, a cărui viaţă este atît de scurtă, cînd cadavrele atîtor nobile cetăţi mi se arată toate deodată privirii.“ (Vezi *Cicero* de Middleton, 1823, II. 144.)

9 *Schelet de urbe neasemuită,*
(Str. XLVI, v. 7.)

Poggio[4] este cel care, contemplînd ruinurile Romei de pe Muntele Capitolin, a exclamat: „Ut nunc omni decore nudata, prostrata jaceat, instar Gigantei cadaveris corrupti atque undique excosi.“*

10 *Cu ochi ce-n ochii tăi şi-i pironise,*
(Str. LI, v. 7.)

Οφθαλμοὺς ἑστιᾶν**.
„Atque oculos pascat uterque suos.“***
(Ovidiu, *Arta Iubirii)*.

---

* „Şi zace acum despuiată de toate podoabele ei, prăvălită la pămînt asemenea unui gigantic cadavru sortit putrezirii şi ros din toate părţile“ *(lat.)*

** A urmări, a se delecta cu privirea *(grec.)*.

*** „Şi ochi în ochi hai să ne răsfăţăm“ *(lat.)*.

11 *Dar tu, Clitumnus!*
(Str. LXVI, v. 1.)

Nici o carte de călătorii n-a omis să consacre un lung capitol descrierii templului lui Clitumnus, zidit între Foligni și Spoleto, și nici o așezare sau priveliște, chiar și în Italia, nu este mai vrednică de a fi înfățișată în scris.

12 *Privirea îngrozind cu muget de cascadă,*
(Str. LXXI, v. 9)

Am văzut *Cascata del Marmore* de la Terni de două ori, în perioade diferite — o dată de la înălțimea de deasupra prăpastiei, altă dată de jos, din vale. Vederea din vale este evident de preferat pentru călătorul care n-are timp s-o privească decît o dată; dar de oriunde a-i privi-o, fie de la înălțime, fie din vale, face cît toți torenții și toate cascadele Elveției la un loc. Staubach, Reichenbach, Pisse Vache, căderea de apă de la Arpenaz etc. sînt niște pîrîiașe în comparație cu ea. Nu pot vorbi de căderea de apă de la Schaffhausen, întrucît încă n-am văzut-o.

13 *Dar Iris, din arc magic, ...*
(Str. LXXII, v. 1)

Despre timpul, locul și modul de a apărea a acestui soi de curcubeu, cititorul va descoperi unele detalii într-o notă la *Manfred.** Cascada seamănă atît de mult cu un „Infern al Apelor“, încît Addison[5] a crezut că aceasta era genunea** prin care Alecto[6] a pătruns în tărîmurile de dincolo.

---

* *Manfred*, act II, scena I, *notă*. Acest Iris este format de razele soarelui în partea inferioară a torenților alpini; este exact ca un curcubeu care a pogorît să facă o vizită și atît de aproape încît poți trece prin el; efectul durează pînă la prînz.

** Aceasta este genunea prin care Alecto a lui Vergiliu se aruncă în Infern, căci locul însuși, faima lui, căderea de apă, pădurile din jur, fumul și zgomotul ce le produce, toate sînt cuprinse în versurile:

> „Est locus Italiae...
> ...densis hunc frondibus atrum
> Urguet utrimque latus nemoris, medioque fragosus
> Dat sonitum saxis et torto vertice torrens.
> Hic specus horrendum et saevi spiracula Ditis
> Monstrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
> Pestiferas aperit fauces“.
>
> (*Eneïda*, *VII*, 563, 570)

(„Este un loc în Italia...
...înconjurat din două părți de frunzarul des și întunecat al pădurilor de pe stîncile muntelui, iar în mijlocul lor, zvîrcolindu-se și prăvălindu-se mînios și detunător, un torent. Acolo se vede o peșteră de groază, răsuflătoare a lui Ditis (Pluton), o genune fără fund prin care năvalnicul Acheron își răbufnește putreda răsuflare.“)

Este destul de ciudat că două dintre cele mai frumoase cascade ale Europei sînt artificiale — cea de la Velino şi cea de la Tivoli. Călătorului i se recomandă insistent s-o urmărească pe cea de la Velino, cel puţin pînă la înălţimea micului lac care se cheamă *Pie' di Lup*. Regiunea reatină a fost Tempé-ul italian (Cicero. *Epist. ad Attic.*, lib. IV. 15), şi vechii naturalişti (Pliniu, *Hist. Nat.* lib. II, cap XLII.) printre alte minunăţii, remarcă zilnicele curcubee de pe lacul Velinus. Un savant de renume a dedicat un tratat numai descrierii acestui ţinut. (Vezi Ald. Manut., *De Reatina Urbe Agroque*, ap. Sallengre, *Nov. Thes. Rom.*, 1735, tom. I. p. 773. şi urm.)

14 *Lavina prăvălind-o din senin.*
(Str. LXXIII, v. 5)

În cea mai mare parte a Elveţiei, avalanşele sînt cunoscute sub denumirea de *lauwine*.

15 *Căci mi-au nenorocit sărmana minte.*
(Str. LXXVI, v. 1)

Aceste strofe îi vor aminti probabil cititorului de imprecaţiile lui Ensign Northerton, „*Damn Homo*"[7], etc.; dar motivele repulsiei noastre nu sînt tocmai aceleaşi. Eu vreau să spun că strădaniile ne obosesc înainte de a putea înţelege frumuseţile; că învăţăm prin rutină, înainte de a putea învăţa cu inima; că prospeţimea e veştejită şi viitoarele plăceri şi foloase ucise şi distruse printr-o didactică anticipare, la o vîrstă cînd nu sîntem încă în stare nici să simţim nici să înţelegem puterea unor opere de artă, fapt ce ar cere cunoaşterea vieţii, cît şi a elinei şi latinei, pentru a putea discuta despre ele sau cugeta asuprea lor. Din aceleaşi motive, niciodată nu ne dăm seama pe deplin de frumuseţea unora dintre cele mai sublime pasaje din Shakespeare („A fi sau a nu fi", de ex.), întrucît ni le-am băgat cu sila în cap de la vîrsta de opt ani, ca un exerciţiu, nu al minţii, ci al memoriei; aşa că, atunci cînd sîntem destul de maturi pentru a ne bucura de farmecul lor, gustul pentru ele a trecut şi curiozitatea s-a stins. În unele ţări de pe continent, tinerii învaţă la început din autori mai comuni, şi nu-i citesc pe marii clasici decît mai tîrziu. Bineînţeles că asta nu înseamnă că aş nutri vreun simţămînt de ranchiună sau aversiune faţă de locul unde am învăţat eu. Chiar dacă am fost leneş, n-am fost un elev greu de cap, şi cred că nimeni nu s-a simţit, sau nu se simte mai legat decît mine de colegiul Harrow — şi pe bună dreptate, căci bună parte din timpul petrecut acolo a însemnat cea mai fericită perioadă din viaţa mea. Preceptorul meu, reverendul Dr. Joseph Drury, a fost totdeauna cel mai bun şi mai minunat prieten pe care l-am avut; de avertismentele lui mi-am adus prea bine aminte, chiar dacă prea tîrziu, iar cînd i-am urmat sfaturile, am acţionat bine şi cu înţelepciune. Dacă i se va întîmpla vreodată să citească aceste rînduri, expresie nici pe departe cuprinzătoare a sentimentelor ce-i port, fie ca ele să-i amintească de cineva care nu se gîndeşte la el decît cu recunoştinţă şi veneraţie — de un om care s-ar mîndri cu faptul că i-a fost elev, dacă, urmîndu-i mai îndeaproape poveţele, i-ar face cinste dascălului său.

16 *Trei sute de Triumfuri.*

(Str. LXXXII, v. 2).

Orosius[8] spune că erau 320 de triumfuri. Opinia lui este atestată de Panvinious[9] şi, mai tîrziu, de Gibbon şi istoricii moderni.

17 *Căci drepturi mult mai mari decît regeşti.*

(Str. LXXXIII, v. 8)

Desigur că dacă viaţa lui Sylla nu ne-ar fi oferit aceste două trăsături de caracter la care fac aluzie, ar trebui să-l considerăm un monstru lipsit de orice calităţi admirabile. *Răscumpărarea* lui, prin abdicarea voluntară de la conducerea imperiului, probabil că poate fi acceptată de noi, aşa cum a fost acceptată de romani, dovadă că-l respectau, căci altfel l-ar fi ucis. În acest sens, nu pot exista păreri divergente. Toţi trebuie să fi gîndit, asemenea lui Eucrates — că ceea ce părea la el ambiţie nu era decît sete de glorie, iar ceea ce luaseră drept orgoliu, nu era decît o reală măreţie sufletească. („Seigneur, vous changez toutes mes idées, de la façon dont je vous vois agir. Je croyois que vous aviez de l'ambition, mais aucun amour pour la gloire; je voyois bien que votre âme étoit haute; mais je ne soupçonnois pas qu'elle fût grande."* *(Dialogue de Sylla et d'Eucrate. Considérations... de la Grandeur des Romains, etc.*, Paris, 1795, II, 219. De Charles de Secondat, Baron de Montesquieu)

18 *Doi ani el în aceeaşi zi a-nvins.*

(Str. LXXXVI, v. 1)

La 3 septembrie 1650, Cromwell a cîştigat victoria de la Dunbar; un an mai tîrziu, şi-a obţinut al său *„crowning mercy„* de la Worcester, iar peste cîţiva ani, în aceeaşi zi, pe care a socotit-o totdeauna ca fiind cea mai norocoasă pentru el, a murit.

19 *Ce fruct rodeşte stearpa existenţă?*

(Str. XCIII, v. 1)

„Omnes poene veteres; qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt; angustos sensus, imbecillos animos, brevia curricula vitae, et (ut Democritus) in profundo veritatem esse demersam; opinionibus et institutis omnia teneri; nihil veritati relinqui; deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt."*

---

* „Îmi schimbi, Doamne, toate ideile prin felul cum te porţi. Credeam că eşti plin de ambiţie şi că nu ţi-e sete de glorie; vedeam că sufletul ţi-e mîndru, dar nu bănuiam că este plin de măreţie" *(fr.)*.

În cele 18 veacuri ce s-au scurs de cînd Cicero a scris aceste rînduri omenirea nu s-a dezbărat de nici una dintre imperfecţiunile ei, drept care lamentaţiile vechilor filozofi pot fi, fără nedreptate sau afectare, transcrise într-un poem compus ieri.

20 *Dar ce comori se-ascund sub lespezi ciunte?*

(Str. XCIX, v. 7)

Fac aluzie la mormîntul Ceciliei Metella, numit Capo di Bove.

21 *Îi stau măririi ce s-a prăbuşit exemple.*

(Str. CVII, v. 9)

Palatinul nu mai este decît o grămadă de ruine, mai ales înspre Circus Maximus. Chiar pavajul este alcătuit din cărămizi sparte. Nimic din ce s-a spus, nimic din ce s-ar putea spune, n-ar satisface decît credulitatea unui negustor de antichităţi din Roma.

22 *Priviţi plîngînd, rîzînd ori lăudînd etc.*

(Str. CIX)

Autorul *Vieţii lui Cicero*, vorbind despre părerea ce o aveau Cicero şi contemporanii lui despre Britania, ne oferă acest pasaj elocvent: — „Din felul cum luau ei în derîdere această insulă, vorbind despre barbaria şi mizeria ce domneau aici, nu se poate să nu ajungi să cugeţi la surprinzătoarea soartă şi la schimbările radicale cărora le sînt supuse imperiile, la faptul că Roma, odinioară stăpîna lumii, imperiu şi lăcaş al artelor, învăluită în nimbul gloriei, lîncezeşte astăzi în ignoranţă şi mizerie, sclavă a celui mai crud şi mai vrednic de dispreţ dintre tirani, superstiţiei şi imposturii religioase; în vreme ce această ţară îndepărtată, obiectul ironiei şi dispreţului rafinaţilor romani, a devenit fericitul sălaş al libertăţii, îndestulării şi literelor, înflorind în toate domeniile artei şi rafinamentelor vieţii civice; mergînd poate, totuşi, pe acelaşi drum pe care Roma l-a urmat înaintea ei, de la hărnicia virtuoasă, la bogăţie; de la bogăţie, la huzur; de la huzur, la dorinţa de disciplină şi la corupţia moravurilor; pînă cînd, printr-o totală degenerare şi pierdere a virtuţilor, coaptă pentru nimicire, cade în sfîrşit pradă unui opresor cutezător şi, pierzîndu-şi odată cu libertatea tot ceea ce avea mai valoros, alunecă treptat în barbaria ei de odinioară." (Vezi *Viața lui M. Tullius Cicero*, de Conyers Middleton, 1823.)

---

* „Aproape toţi cei vechi au afirmat că nimic nu poate fi nici cunoscut, nici perceput, nici determinat, că simţurile noastre sînt mărginite, spiritul neputincios, viaţa scurtă şi (după Democrit) adevărul de nepătruns; că totul se află în puterea părerilor şi a împrejurărilor că aici nu este loc pentru adevăr, că totul este învăluit în întuneric" *(lat.)*.

23 *Un papă-n vîrful ei stă-n vremile aceste.*
(Str. CX, v. 9)

În vîrful columnei lui Traian se află statuia Sfîntului Petru, iar la vîrful columnei lui Aurelian aceea a Sfîntului Pavel.

24 *Traian sta nu-ngropat, ci în văzduh.*
(Str. CXI, v. 1)

Traian a fost, *proverbial*, cel mai bun dintre principii romani; şi ar fi fost mult mai uşor să găseşti un suveran care să întrunească toate caracteristicile opuse virtuților lui, decît unul care să posede alesele calități atribuite acestui împărat. „Cînd s-a urcat pe tron — spune istoricul Dion[10] — era puternic la trup şi viguros la minte; vîrsta nu-i dăunase nici uneia din facultățile sale; îi erau străine atît invidia cît şi detractarea; îi cinstea pe toți cei buni şi-i promova, şi tocmai de aceea ei nu puteau deveni pentru el motiv de ură sau de frică; niciodată nu-şi pleca urechea la spusele delatorilor; nu-şi dădea frîu liber mîniei; se abținea atît de la pretenții neleale, cît şi de la pedepse nedrepte; prefera mai degrabă să fie iubit ca un om decît onorat ca un suveran; se purta îndatoritor cu poporul său, respectuos cu senatul, şi era iubit şi de popor, şi de senat; nu stîrnea frică în nimeni, în afară de duşmanii țării sale." (Vezi Eutrop., *Hist. Rom.* Brev., şi Dion, *Hist. Rom.)*

25 *N-avem curajul de-a gîndi;*
(Str. CXXVII, v. 1)

Autorul *Problemelor Academice* (Sir William Drummond) zice: „Eu cred, totuşi, oricare ar fi soarta propriilor mele speculații, că filozofia îşi va recîştiga stima pe care o merită. Spiritul liber şi filozofic al națiunii noastre a stîrnit admirația lumii întregi. El a fost titlul de mîndrie al englezilor şi sursa luminoasă a gloriei lor. Uita-vom noi deci sentimentele demne şi bărbăteşti ale străbunilor noştri, ca să trăncănim în limba mamelor sau a doicilor despre străvechile şi bunele noastre prejudecăți? Aceasta nu este o cale pentru apărarea cauzei adevărului. Nu în acest fel l-au păstrat părinții în perioadele strălucite ale istoriei noastre. Prejudecățile pot păzi fortificațiile pentru scurtă vreme, atîta timp cît rațiunea moțăie în cetate; dar dacă rațiunea cade în letargie, prejudecățile îşi vor înălța curînd propriul lor drapel. Filozofia, înțelepciunea şi libertatea se sprijină una pe alta:

cel ce nu judecă, este un bigot; cel ce nu poate judeca, este un nebun; iar cel care nu cutează să judece, este un sclav" (Vol. I. pp. XIV, XV.).

26 *În fața mea gladiatorul zace.*
(Str. CXL, v. 1)

Dacă minunata statuie care mi-a sugerat această imagine este a unui gladiator luptător cu lațul, stil de luptă care, în ciuda criticii lui Winkelmann[11], a fost cu străşnicie menținut, ori reprezintă un herald grec, aşa cum marele arheolog a susținut cu tărie*, ori reprezintă un scutier spartan sau barbar, după opinia editorului său italian, oricum ar fi, este cu siguranță o *copie* a capodoperei lui Ctesilaus, imagine a unui „om rănit pe moarte, exprimînd perfect cîtă suflare de viață îi mai rămînea în trup." Montfaucon[13] şi Maffei[14] au crezut că este aceeaşi statuie; dar a lui Ctesilaus fusese turnată în bronz. Gladiatorul se aflase odinioară în Villa Ludovisi şi fusese cumpărat de Clement al XII-lea. Brațul drept este în întregime restaurat de Michelangelo.

27 *Ca laurii lui Cezar pe chelie.*
(Str. CXLIV, v. 6)

Suetoniu[15] ne spune că J. Cezar fusese autorizat, printr-un decret special al senatului, să poarte o cunună de lauri cu orice prilej. Prin asta Cezar nu voia să arate că este stăpînul lumii, ci voia doar să-şi ascundă chelia. Un străin ajuns la Roma ar fi ghicit cu greu motivul şi tot aşa s-ar fi întîmplat cu noi, fără ajutorul istoricului.

28 *Cît Coliseul sta-va în picioare.*
(Str. CXLV, v. 1 şi urm.)

Autorul *Declinului şi căderii Imperiului Roman*[16] spune acelaşi lucru, dovadă că, la sfîrşitul sec. VII şi începutul celui de al VIII-lea, cînd a fost văzut de pelerinii anglo-saxoni, Coliseul era încă întreg. O notă despre Coliseu poate fi întîlnită în *Ilustrații Istorice*, p. 263.

29 *Sever, sublim şi simplu, maiestos,*
(Str. CXLVI, v. 1)

Cu toate că a fost jefuit de toate bronzurile sale, cu excepția inelului ce trebuia să protejeze deschiderea superioară; cu toate că a îndurat repetate incendii; cu toate că uneori a fost inundat de apele rîului şi pururi expus ploilor, nici un monument atît de vechi nu s-a păstrat atît de bine ca această rotondă. A trecut, cu puține schimbări, de la adorarea păgînă la cea de astăzi; şi nişele lui se potriveau atît de bine unui altar creştin, încît Michelangelo, dintotdeauna iubitor al frumuseţilor antichităţii, le-a adoptat ca model pentru bisericile catolice." (Forsyth, *Italia*, 1816, p. 137.)

---

* E vorba fie de Polyphontes, herald al lui Laios, ucis de Oedip; fie de Kopreas, herald al lui Eurystheus[12], ucis de atenieni cînd a încercat să-i smulgă pe heraclizi de lîngă altarul salvator şi în cinstea cărora atenienii au instituit jocuri anuale, care au continuat pînă în timpurile lui Hadrian; ori de Anthemocrit, herald atenian, ucis de Megarenses, căruia niciodată nu i s-a iertat nelegiuirea.

30 *Statui măiastre-aici i se înfăţişează.*
(Str. CXLVII, v. 9)

Panteonul este astăzi consacrat busturilor marilor bărbaţi sau, cel puţin, bărbaţilor de vază contemporani. Valul de lumină care se revărsa odinioară prin larga deschizătură a bolţii peste cercul numeroaselor divinităţi, învăluie acum o pleiadă de muritori, dintre care unul sau doi sînt aproape zeificaţi prin adoraţia compatrioţilor lor.

31 *Dar ce se-ascunde-n umbră de firidă?*
(Str. CXLVIII, v. 1)

Această strofă şi următoarele trei se referă la povestea despre fiica romană şi întîmplările vieţii ei, amintite călătorului de locul despre care este asigurat că ar fi fost scena celor povestite. Astăzi se află acolo biserica *San Niccolo in Carcere*. Dificultăţile ce se ridică în faţa credibilităţii acestor fapte sînt relatate în *Ilustraţii istorice*, p. 295.

32 *Ci haidem spre-al lui Hadrian morman.*
(Str. CLII, v. 1)

Castelul San Angelo. (Vezi *Ilustraţii istorice.*)

33 *Dar iată Domul vast pe lîngă care*
(Str. CLIII, v. 1)

Strofa aceasta şi următoarele şase se referă la catedrala Sf. Petru. (Pentru a face o comparaţie între lungimea acestei bazilici şi a altor mari catedrale din Europa, vezi mozaicul catedralei Sf. Petru şi *Un tur clasic prin Italia*, II, 125, şi urm. cap. IV).

34 *... pînă poporul.*
Îi mătură în grea tălăzuire.
(Str. CLXXI, vv. 6, 7).

Maria[17] a murit pe eşafod; Elisabeta[18], de inimă rea; Carol Quintul[19] a murit călugăr; Ludovic al XIV-lea[20], cu vistieria goală şi gloria apusă; Cromwell a murit de prea mult zbucium şi (cel mai mare dintre toţi) — Napoleon — trăieşte ca prizonier. O listă de nume de suverani, la fel de ilustre şi nefericite, se poate adăuga la acestea.

35 *Ci iată lacul Nemi, între dealuri*
(Str. CLXXIII, v. 1)

Satul Nemi era situat aproape de lăcaşul de reculegere arician al Egeriei, şi şi-a păstrat numele de *crîng* pînă în zilele noastre, datorită copacilor ce umbreau templul Dianei. Nemi se află doar la o zi de mers călare de la comfortabilul han din Albano.

36 *Ori resturile ce-au rămas la Trafalgar.*
(Str. CLXXXI, v. 9)

Puternica furtună ce i-a urmat bătăliei de la Trafalgar a distrus cea mai mare parte (dacă nu chiar toate) din trofeele (nouăsprezece vase de linie) cucerite în acea memorabilă zi M-aş ruşina să amintesc detalii care ar trebui să fie cunoscute de toată lumea — dacă n-am şti că, în Franţa, poporul a fost menţinut într-o ignoranţă totală faţă de cea mai strălucită victorie a timpurilor moderne şi că, în Anglia, este la modă să se vorbească despre Waterloo ca şi cum ar fi fost un triumf numai al englezilor — un fapt istoric care poate fi enumerat alături de Blenheim[21] şi Agincourt[22], Trafalgar şi Abukir.[23] Posteritatea va hotărî, dar dacă ar fi să ne amintim de Waterloo ca de o acţiune strălucită şi nemaipomenită, ar trebui s-o comparăm cu bătălia de la Zama[24], caz în care ne gîndim mai mult la Hannibal decît la Scipio. Căci cu siguranţă că insistăm asupra ei, nu pentru că a fost cîştigată de Blucher[25] sau de Wellington, ci pentru că a fost pierdută de Bonaparte — un om care, cu toate viciile şi greşelile sale — nu-şi găsise încă un adversar pe măsura talentelor sale (în limitele în care această expresie îi poate fi aplicată unui cuceritor), sau pe măsura bunelor sale intenţii, a clemenţei şi a tăriei lui de caracter.

Gîndiţi-vă la succesorii lui din toată Europa, care imită cele mai proaste aspecte ale politicii lui, împiedecaţi fiind doar de neputinţa lor în comparaţie cu el şi de flagranta lor imbecilitate.

PRIZONIERUL DIN CHILLON

TRADUCERE DE VIRGIL TEODORESCU

Cuvînt înainte *

Pe vremea cînd scriam acest poem nu cunoşteam cum trebuie istoria lui Bonivard, căci altfel aş fi dat amploare subiectului, încercînd să înalţ curajul şi virtuţile eroului. Prin bunăvoinţa unui cetăţean al republicei aceleia, mîndru şi azi la amintirea omului care-a luptat, odinioară, atît de dîrz pentru libertate, am aflat unele amănunte din viaţa lui.

„François de Bonivard, feciorul lui Louis de Bonivard, originar din Seyssel, senior de Lunes, a văzut lumina zilei în anul 1496. Şi-a făcut studiile la Turin. În anul 1510, unchiul său, Jean-Aimé de Bonivard, i-a încredinţat stăreţia Sf. Victor, ce se întindea pînă sub zidurile Genevei, aducînd însemnate venituri.

Acest mare bărbat — (Bonivard e îndreptăţit să fie numit astfel pentru tăria sufletului, inima lui dreaptă, nobleţea gîndirii, înţelepciunea sfaturilor, curajul faptelor, întinderea cunoştinţelor şi vioiciunea spiritului) — acest mare bărbat, trezind admiraţia tuturor acelor pe care-i mai putea mişca o cauză dreaptă, stîrneşte şi astăzi cea mai vie recunoştinţă în inimile genevezilor îndrăgostiţi de Geneva. Bonivard ne-a fost mereu statornic sprijin; pentru a întări libertatea republicei noastre n-a şovăit s-o piardă adesea pe a sa; nu cunoştea odihna; dispreţuia avuţiile; nu precupeţea nimic pentru a spori fericirea patriei care-l cinstise prin alegerea sa: din clipa aceea a iubit-o ca cel mai zelos dintre cetăţenii ei; a slujit-o cu îndrăzneala unui erou; i-a scris istoria cu naivitatea filosofului şi căldura patriotului.

---

* Cuvîntul înainte al lui Byron, cu excepţia primului paragraf, este scris în limba franceză.

În prefaţa cărţii sale *Istoria Genevei*, mărturiseşte că, «de cînd a început să citească istoria popoarelor a fost atras prin firea sa de forma republicei, ale cărei interese i-au fost întotdeauna aproape». Fără îndoială această pornire pentru libertate l-a îndemnat să-şi ia drept patrie Geneva.

Bonivard, tînăr încă, se arătă pe faţă apărătorul Genevei împotriva arhiepiscopului şi a ducelui de Savoia.

În 1519 Bonivard a îndurat pentru patria sa martiriul. Cînd ducele de Savoia a pătruns în Geneva cu cinci sute de oameni, Bonivard nu s-a temut să-şi arate nemulţumirea. Se pregătea tocmai să se retragă la Fribourg pentru a înlătura orice urmări, dar, trădat de cei doi oameni care-l întovărăşeau, a fost închis, din porunca prinţului, la Grolée, unde rămase întemniţat timp de doi ani. Cînd călătorea i se-ntîmplau fel de fel de neplăceri dar, fiindcă nimic nu-i scădea zelul pentru Geneva, rămînea mereu un adversar îndîrjit al celor care-o ameninţau şi, deci, mereu pîndit de loviturile lor. În 1530 fu atacat, în munţii Jura, de nişte tîlhari, care, după ce-l jefuiră, îl predară iarăşi ducelui de Savoia. Prinţul îl închise în castelul Chillon unde a rămas întemniţat, fără a fi judecat, pînă în 1536, cînd bernezii, care puseseră stăpînire pe ţinutul Vaud, l-au eliberat.

Ieşind din închisoare, Bonivard a avut bucuria să găsească o Genevă liberă şi schimbată de reforme. Republica se grăbi să-i arate recunoştinţa şi să-l răsplătească pentru suferinţele îndurate: fu ales primar al oraşului în luna iunie 1536. Dîndu-i drept locuinţă casa în care, altădată, locuise vicarul general, republica îi asigura o pensie de două sute taleri de aur cît timp va rămîne în Geneva. În anul 1537 a fost ales în Consiliul celor două sute.

Bonivard se arătă şi acum plin de zel; după ce se strădui se să facă din Geneva o cetate liberă, izbuti s-o facă mai îngăduitoare. Bonivard îndemnă Consiliul să acorde clerului şi ţăranilor un timp îndestulător pentru a cerceta propunerile ce li se făceau; el izbuti prin blîndeţea sa.

Bonivard a fost un învăţat; manuscrisele sale, aflate în biblioteca oraşului, dovedesc că citise temeinic autorii clasici latini şi că se adîncise în studiul teologiei şi al istoriei. Acest om mare iubea ştiinţa, credea că numai ea va spori gloria Genevei şi lupta din răsputeri spre a o statornici în oraşul care-abia se năştea; în 1551 dărui oraşului biblioteca sa; aşa a început să se-nfiripe biblioteca noastră publică. În sfîrşit, în cursul aceluiaşi an, acest neîntrecut patriot lăsă prin testament întreaga sa avere republicei, cu condiţia să fie folosită pentru propăşirea colegiului care tocmai atunci se întemeia.

Se pare că Bonivard a murit în 1570; dar această dată nu e sigură, deoarece în necrologul său se află un gol începînd din iulie 1570 pînă în 1571.“

(Histoire Littéraire de Geneve, par Jean Senebier (1741–1809), 1786, I. 131–137)

Sonet despre Chillon

Tu, veşnic suflu-al slobodului duh,
O, Libertate!-n temniţi soare eşti,
Căci tu în inimă te-adăposteşti
Şi-i dai puteri să zboare prin văzduh.

Cînd fiii-ţi zac în umedul mormînt
Cu lanţuri la picioare, ţara lor
Şi faima libertăţii-şi află zbor,
Plutind în larg, pe áripe de vînt.

O, Chillon! hruba ta e-un loc sfinţit
Şi muceda podea e un altar;
În lespezile reci şi-a-ntipărit,

Ca-n lutul moale, paşii, Bonivard!
Neştearsă dîră, drum bătătorit
De la tiran spre Domnul, prin calvar!

Prizonierul din Chillon

I

Nu anii m-au încărunţit
Şi nu-ntr-o noapte am albit[1],
Cum se întîmplă uneori,
Înspăimîntat de-un vis cumplit.

Sînt gîrbov nu c-aş fi trudit,
Ci c-am zăcut întemniţat
Şi-o soartă crudă m-a lipsit
De lumea largă, blestemat,
Pentru un crez, să-ndur şi eu
Cătuşa, ca şi tatăl meu,
Năpasta şi al morţii jug.
Pierit-a tatăl meu pe rug,
În crezul lui nestrămutat,
Iar toţi acei ce l-au urmat
În temniţă-au făcut popas.
Din şapte, unul a rămas.
În tinereţe şase, — azi
La bătrîneţe, un fecior —
Neabătuţi în legea lor,
Şi fiecare un viteaz.
De viu ars unul, iar alţi doi
Străpunşi pe cîmpul de război, —
Cu sînge şi-au pecetluit
Credinţa sfîntă, şi-au pierit
Ca tatăl lor, şi el răpus
De cei certaţi cu Cel de Sus.
Doi fraţi răpuşi de-al ocnei greu...
Mai e ruina care-s eu.

II

În ocnele din Chillon, vechi şi-adînci,
Sînt şapte stîlpi înalţi ca nişte stînci,
Coloane tari şi sure, ca o rază
Întemniţată, care mai veghează,
O rază ce-a căzut de-a rostogol
Printr-o spărtură-a zidului, în gol,
Tîrîndu-se pe jilava podea
Coclită ca o baltă. Se vedea
În fiecare stîlp cîte-un inel
C-un lanţ cît mîna petrecut prin el,
Care muşca în trup cu zeci şi zeci
De colţi hapsîni, căci urmele lui reci
Rămîn înfipte-n carne pînă-n seară,
Cît ţine ziua crîncenă şi-amară
Pentru privirea care n-a zărit,
De ani de zile, soare-n răsărit.

Răbojul l-am pierdut, e mult de cînd
Şi frate-meu mezin veni la rînd
Să-şi dea suflarea, de cînd zac, de viu
Alăturea de el, ca-ntr-un sicriu.

III

Ne-au țintuit de-un stîlp, ne-au pus în fiare;
Trei frați eram, dar singur fiecare,
Căci nu puteam să ne clintim un pas,
Să ne citim durerea din obraz,
Schimonosit de vînăta lumină
Şi pămîntiu de chinuri. Fără vină
Zăceam legați alături, despărțiți,
Cu toate astea-n cugete uniți;
Şi pentru toți era o alinare,
Să ne-auzim, în beciul fără soare,
Frînturile de vorbe și, apoi
Cum povesteşte unul dintre noi
Vro veche întîmplare, sau un cînt
De luptă intonează. Dar curînd
Căldura vocii noastre a scăzut
Şi-un sunet jalnic s-a ivit, pierdut,
Ca un ecou al zidului de stînci,
Căci n-au mai fost puternice și-adînci
Ca altădată, ci un glas străin —
Așa mi se păruse cel puțin —
Se strecurase în gîtlej; părea
Că-n locul nostru altul glăsuia.

IV

Eu, ca mai vîrstnic din toți trei,
Le dam curaj şi m-am silit
Să mă arăt, pîn' la sfîrşit,
Viteaz, întocmai ca şi ei.
Cel mai nevîrstnic, tatei drag,
Leit cu maică-mea era,
Cu ochii-albaştri ca şi ea
Şi cînd trecuse-al ocnei prag
Am fost îndurerat cumplit.
Oricine ar fi fost zdrobit
Să vadă un șoiman ca el

În cuibu-acela. Luminos
Ca ziua (ziua cu folos
Cînd m-avîntam spre zări voios),
Polara zi, fără apus
Cît încă vara nu s-a dus,
O vară albă, orbitoare,
Cu neaua ruptă ca din soare, —
Iar sufletu-i era la fel:
Curat şi vesel şi firesc,
Ura amarul omenesc
Şi dacă nu-l stingea, apói
Plîngea cu lacrime şiroi.

V

Curat la suflet, celălalt,
Născut soldat, era înalt,
Cutezător, cu trupul drept.
El lumii-ntregi ţinuse piept,
Şi-ar fi pierit mai bucuros
În luptă, decît prins în lanţ,
Căci îl slăbise lanţul gros
Şi se stingea în hrubă, jos,
Cum poate m-aş fi stins şi eu
De n-aş fi căutat mereu
Să ţin, în sufletul lor, treaz
Curajul unui neam viteaz.
Fusese vînător de lupi
Şi-această umedă-nchisoare,
Cătuşele intrate-n trup
Erau osînda cea mai mare.

VI

E Chillonul închis de-un lac :[3]
De lacul Leman. În adînc
Cu vuiet apele se strîng
Şi-n mari vîrtejuri se desfac,
Iar creasta zidului de nea
Se oglindeşte-n unda sa.
În juru-i undele se-nchid:
O temniţă de val şi zid,
Mormînt sălbatec şi pustiu

În care zaci închis de viu,
O umedă și sumbră groapă
Săpată dedesubt, sub apă.
În boltă vînătul șuvoi
L-auzi izbind, cu spuma sloi
În nopți de iarnă, răscolit
De vîntul liber și-nteţit,
Şi stîncile cînd se clintesc
Sub lovitură, eu zîmbesc
Gîndind că moartea, cel puțin,
Mă va scăpa de-amarul chin.

VII

Spuneam că fratele mezin
Pierea puțin cîte puțin;
Scîrbit de hrană, o zvîrlea,
Nu c-ar fi fost mîncarea rea,
Căci doar fusese vînător
Şi foamea și-o-nșela ușor.
Fu-nlocuit cu apă chioară
Laptele caprei, pîinea, iară,
Era cu lacrime scăldată
Din vremea cînd, întîia dată,
Ca pe o fiară care mușcă,
Un om pe altu-a-nchis în cușcă.
Nu traiul prost îl dobora
Şi nu de nemîncat pierea.
Ar fi pierit și-ntr-un palat
Zăcînd în lanțuri ferecat,
De dorul codrilor adînci
Şi-al vîntului stăpîn pe stînci.
De ce s-o mai lungesc? Muri.
Un deget n-am putut clinti
Să-i sprijin fruntea. Vrui să rup,
Zadarnic, lanțul. Bietul trup
Ne'nsuflețit, l-au dezlegat
Și-o groapă-ngustă au săpat
În lutul rece-al ocnei. Eu
I-am implorat ca frate-meu
Să fie-afară-n groapă pus,
Să-l scalde soarele de sus.

Căci inima-i înflăcărată,
Chiar de-ncetase să mai bată
— Aşa-mi spunea nebunul gînd —
I se va zvîrcoli-n mormînt.
Mai bine-aş fi tăcut, căci ei,
Rînjind, au îngropat sub stei
Prea-scumpul leş şi-au netezit
Pămîntul sterp şi ne'nverzit.
Iar lanţul, de deasupra lui,
Era a' crimei lor statui.

VIII

Şi prîslea, cel de la născare
Mult îndrăgit, plăpîndă floare,
Ca maică-sa de minunat,
De toţi ai noştri răsfăţat,
Speranţa tatei în surghiun,
El, grija mea, supremul bun,
El, care rămăsese încă
Viol în temniţa adîncă,
Lovit de soarta cea haínă
Pălea pe frageda-i tulpină.
O, Doamne! Groaznică răscruce
Să vezi un suflet cum se duce!
Cum se frămîntă şi se frînge,
Cum luptă înmuiat în sînge
Şi cum se zbuciumă-n vîltoare
Cuprins de-nfuriata mare,
Şi-nconjurat de năluciri
Îndrugă vorbe fără şir.
Dar chinu-acesta fioros
Ca moartea-neeată-i mai prejos,
Căci el s-a stins atît de lin
Şi-atît de blînd, fără suspin,
Ci numai c-un uşor oftat
Pentru acei ce i-a lăsat.
Obrajii — doi bujori de foc —
Parcă-ar fi vrut să-şi bată joc
De coasa morţii, au pălit
Ca razele în asfinţit.
Doar ochiu-i luminos, un sfeşnic
Părea în ocna de-ntuneric.

Nici tînguiri şi nici blesteme
Că se sfîrşise prea devreme,
Ci vorbe de nădejdi şoptea
S-aline deznădejdea mea
În care m-aruncase-această
Nenorocire şi năpastă.
Iar sufletu-i, pierind în noapte,
Scotea înăbuşite şoapte,
Suspine fără de-nţeles
Care pierea treptat. Ades
Chematu-l-am, de teamă prins,
Cu deznădejde, dinadins,
Căci spaima nu-mi dădea răgaz.
Mi s-a părut c-aud un glas.
M-am smuls din lanţ. Cu braţul drept
Am încercat să-l strîng la piept...
Şi-n beznă, singur, m-am trezit...
Trăiam, sărman năpăstuit,
Căci, iată, cel din urmă pod
Peste abis, frăţescul nod
Ce mă lega cu-ai mei, s-a frînt.
Deasupra-i unul, pe pămînt,
Iar altul zace, dedesubt:
Suflarea-n fraţii mei s-a rupt.
Cînd prins-am mîna fără viaţă
Şi mîna mea era de gheaţă.
N-aveam puteri să mă clintesc
Iar simţămîntul că trăiesc
Cînd neamu-ntreg s-a prăpădit,
Se preschimba în chin cumplit.
Deşi de moarte mi-era dor.
Ea, încă nu voia să mor;
În deznădejdea mea, credinţa
Mi-a mîntuit, atunci, fiinţa.

IX

Cu mine ce-a mai fost nu ştiu
Şi niciodată n-am ştiut.
Lumina-ntîi a dispărut.
Pieri şi bezna, mai tîrziu.
Să cuget mă căzneam în van:
Eram şi cu un bolovan

Şi creierul simţeam că-ngheaţă
Ca stîncile pustii, în ceaţă.
Abis încremenit şi sur,
Nici noapte şi nici zi în jur,
Nici jalnica lumină sumbră
Tîrîtă-n ocnă ca o umbră,
Ci doar un gol nemărginit,
Un umed hău, încremenit.
Nici stele, nici pămînt în hău,
Schimbări, popasuri, bine, rău,
Nimic, ci-un suflu ca de gheaţă,
Nici nimicire şi nici viaţă;
Şi-o mare gata să te soarbă,
Tăcută, limpede şi oarbă.

X

O rază-n mine-a pîlpîit:
O zburătoare se-ngîna
Iar cîntul ei mi se părea
Divin şi nemaiauzit.
Vrăjit era al meu auz.
Căci nu zăream acel ursuz
Ungher spăimîntător din jur.
Dar toate-au prins apoi contur
Şi-am început să văd din nou
Pereţii tristului cavou
Strîngîndu-mă, şi-un fir de soare,
Printr-o spărtură-n închisoare
Făcîndu-şi loc... Însă-n spărtură
Stătea şi zburătoarea sură,
Atît de blîndă, ca pe-un ram
Din zbor oprită. O vedeam
Cu pene ca-n azur muiate
Şi-mi îngîna de cîte toate
Sfiosu-i cîntec. Ce minune!
Părea că pentru mine spune!
O, nu cred c-am să văd vrodată
O pasăre mai minunată!
Mi se părea, ca mine, iarăşi,
Că-şi căuta şi ea tovarăş
Şi prin văzduh aflase cale
Pînă la locul meu de jale,

Trezindu-mă, cu glasu-i drag.
Venise dintr-al zării larg,
Sau poate ca din colivie
Scăpată s-a grăbit să vie
Să-mi ogoiască chinul greu?...
N-aş vrea să ai destinul meu
O, pasăre! Din paradis
Poate vrun înger te-a trimis,
Căci — ierte-mi cerul gîndul care
Era şi zîmbet şi-ntristare —
Mi-a năzărit atunci că, poate,
E duhul scumpului meu frate
Ce-n temniţă a coborît.
Dar ea zburat-a... Şi-am ştiut
Că doar o pasăre era,
Căci altfel nu mă părăsea
Lăsîndu-mă mai amărît
Decît fusesem în trecut —
Ca un cadavru-nfăşurat
În giulgiul lui întunecat;
Un nor ivit ca din senin
Cînd tot văzduhu-i cristalin,
Plutind învolburat şi sur
În blînda pace din azur.

XI

Deodată soarta-mi s-a schimbat:
Străjerii mei s-au îmbunat.
Ciudat! Căci chinul omenesc
E pentru temniceri firesc!
Dar iată: lanţul mi-l desfac
Şi pot să umblu după plac
În hruba mea, să dau ocol
În jurul stîlpilor, domol,
Spre-a nu călca, furat de-un gînd,
Peste al fraţilor mormînt,
Deasupra fără-un bolovan.
Căci dacă patul lor sărman
L-aş fi atins cu talpa mea,
Suflarea-n piept mi se oprea;
Îndurerat şi îngrozit,
Pe lespezi m-aş fi prăbuşit.

XII

În zidul mut săpai un prag
Nu ca să fug, căci îngropasem
Sub lespezi ce-mi fusese drag,
Şi tot pămîntu-ntins sub soare
Era o largă închisoare.
Părinţi n-aveam. Copii, nepoţi,
Pieriseră din lume toţi.
Mi-era într-ástfel mai uşor
Căci m-aş fi stins de dorul lor.
Voiam să văd, printre zăbrele,
Pămîntul drag al ţării mele
Şi să salut semeţii munţi
Tăcuţi, cu însorite frunţi.

XIII

Şi i-am văzut... la fel mereu
Şi nu schimbaţi ca chipul meu.
Pe culmi — zăpezile de veci,
La poale — lacurile reci.
Albastrul Ronului şuvoi[4]
Venea-nspumat din munţi şi-apoi
Muşca din mal. Încins de zări
Văzui oraşu[5]-n depărtări
Şi-un óstrov mic[6] şi înverzit
Zîmbindu-mi, între stînci pitit,
Întins cît muceda podea
Aflată-n închisoarea mea.
Dar trei copaci, înalta frunte
Şi-o-mpreunau, şi-un vînt de munte
Sufla prin ramuri, unda lin
Îl cuprindea şi flori din plin
Creşteau, smălţate-n chip şi fel.
Sub zidul vechiului castel
Peşti săgetau, din cînd în cînd
Şi-un vultur călărea pe vînt
Bătînd din áripe, grăbit.
Dulci lacrime m-au podidit.
O, nu era mai bine, oare,
Să fi rămas legat în fiare?

Căci bezna iar a tăbărît
În hrubă cînd am coborît:
O lespede-nchizînd din nou
Intrarea sumbrului cavou,
Şi parcă ochiul meu orbit
De soare şi-mpăienjenit,
Umbla acum, ca-ntors din haos,
După al nopţii hîd repaos.

XIV

Luni, ani sau zile-au fost? Nu ştiu,
Nu vream să ştiu. Nădejdi n-aveam
Să ies din umedul pustiu
Al nopţii-n care mă găseam.
Dar oamenii m-au scos de-aici.
De ce n-am întrebat şi nici
Nu-mi mai păsa dacă-s în fiare
Sau fără lanţuri la picioare.
Cu deznădejdea logodit,
Atunci cînd oamenii-au venit
Să-mi rupă lanţul, hruba, mie
Mi se părea o sihăstrie
Din care plec; mi se părea
Că temniţa e casa mea.
Paingul l-am văzut adese,
Posac, în colţul lui cum ţese,
Văzusem şoarecii sub lună
Jucîndu-se şi, împreună,
Trăisem timp îndelungat,
Iar eu fusesem împărat,
Monarh atotstăpînitor:
Puteam să-i cruţ sau să-i dobor.
Dar iată, nu ştiu cum se face,
Că am trăit în bună pace,
Ba chiar cătuşa îmi părea
Prietenă cu mîna mea:
Atît deprinderea ne-nvaţă
Să ne-mpăcăm cu-o altă viaţă,
Încît chiar eu plecai din chin
Spre libertate, c-un suspin.

NOTE

pag. 95 BARZI ENGLEZI ȘI CRITICI SCOȚIENI — O SATIRĂ
(English Bards and Scotch Reviewers — a Satire)

1 O primă schiță a poemului, pe atunci intitulat *British Bards*, a fost începută în octombrie 1807. Prima ediție a fost publicată anonim la 1 martie 1809, în 1 000 de exemplare. Ediția a 5-a, publicată în 1812, a fost retrasă de poet și poemul nu a mai apărut pînă în 1831.

2 În 1816, regretînd duritatea unora dintre pasaje, Byron scria: „Legătura acestui volum e mult prea valoroasă pentru conținutul său. Doar faptul că e proprietatea altuia, mă oprește să încredințez flăcărilor această dovadă de furie deplasată și sarcasm neselectiv".

Într-o scrisoare, datată Veneția, 23 octombrie 1817 și adresată editorului său, John Murray, Byron scria: „În ceea ce privește o nouă ediție, mai cuprinzătoare, poți publica totul sau orice, cu excepția *Barzilor Englezi*, cu a cărei republicare nu voi fi niciodată de acord. Nu o voi publica sub nici un motiv. Nu o consider valoroasă, nici măcar din punct de vedere poetic" — (Th. Moore, *„The Life, Letters and Journals of Lord Byron* [Viața, *scrisorile și jurnalele Lordului Byron*], Londra, 1901, p. 369).

3 Byron a scris o prefață pentru edițiile a 2-a, a 3-a și a 4-a, iar la cea de a 5-a a suprimat-o.

4 William Thomas Fitzgerald (?1759—1829), poet minor, poreclit de ziaristul William Cobbett (1763—1835), Small Beer Poet (Poet minor de berărie.)

5 Imitație după Iuvenal, *Satire* I, 1:

„Semper ego auditor tantum? nunquamme reponam?
Vexatus toties rauci Thesei de Codri?"

(„Să-i ascult mereu pe alții? Și să tacă glasul meu, / Ca să-mi cînte răgușitul Codrus viața lui Teseu?" — trad. Tudor Măinescu și Al. Hodoș)

6 Cid Hamet Benengeli, autor arab imaginar, căruia Cervantes îi atribuie povestea lui Don Quijote. În ultimul capitol al romanului, îi promite penei sale că se va odihni curînd.

7 „Aceasta ar fi trebuit scrisă în spiritul unei profeţii" (nota lui Byron, 1816).

8 Pegas este calul înaripat născut din sîngele Meduzei, cînd Perseu i-a tăiat acesteia capul. A devenit favoritul muzelor şi a fost îmblînzit de Neptun sau de Minerva.

9 George Lamb (1784—1834), unul dintre primii colaboratori ai revistei „Edinburgh Review", fiul lui Lady Melbourne, ulterior strîns legat de Byron cu care s-a şi înrudit, el fiind vărul Annabellei Milbanke. În 1816 Byron nota despre el: „E un băiat foarte bun, şi, cu excepţia mamei şi sorei lui, cel mai bun din familie, după părerea mea". Este autorul farsei *Whistle for It (Fluieră a pagubă)*.

10 Lord Francis Jeffrey (1773—1850), judecător scoţian, fondator, împreună cu Sydney Smith şi Henry Brougham, al revistei „Edinburgh Review" (1802—1929) şi editorul ei pînă în 1829.

11 Nota lui Byron, 1816: „N-a fost cinstită afirmaţia. Nici inima şi nici capul acestor domni nu sînt deloc aşa cum au fost prezentaţi aici. Cînd am scris aceste rînduri, nu îi cunoşteam personal pe nici unul dintre ei".

12 Imitaţie după Iuvenal, *Satire*, I, 17—18:

„Stulta est Clementia, cum tot ubique
— occurras periturae parcere chartae?"

(„La ce bun aceste pagini să le cruţ cînd ei le strică?" — trad. Tudor Măinescu şi Al. Hodoş)

13 Imitaţie după Iuvenal, *Satire*, I, 19—21:

„Cur tamen hoc potius libeat de currere campo
Per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus,
Si vacat, et placidi rationem admittitis edam."

(„Şi de ce m-avînt pe cîmpul, altădată străbătut / De acel ce-n Aurunca înainte-mi s-a născut? / La această întrebare aş putea să dau răspuns / Dacă vreme-aveţi destulă şi răbdare de ajuns" — trad. Tudor Măinescu şi Al. Hodoş.)

14 Alexander Pope (1688—1744), poet, cel mai de seamă reprezentant al neoclasicismului englez în sec. al XVIII-lea.

15 Willian Gifford (1756—1826), critic englez, editor al revistei „Edinburgh Review" din 1809 pînă în 1824, scriitor de satire originale (*Baviad* şi *Maeviad*). Byron s-a simţit, mai tîrziu, atras de Gifford, care a contribuit la rîndul său, la editarea operelor poetului.

16 John Dryden (1631—1700), poet, dramaturg şi critic, reprezentant de seamă al neoclasicismului englez în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, numit de unii autori, „părintele criticii literare engleze".

17 Henry James Pye (1745—1813), membru al Parlamentului, poet laureat din 1790 pînă în 1813, urmîndu-l pe Thomas Warton şi precedîndu-l pe Southey.

18 Acestea sînt versurile cu care se deschide prima ediţie a satirei.

19 William Congreve (1670—1729), dramaturg englez, cel mai important reprezentant al comediei de moravuri din perioada Restauraţiei.

20 Thomas Ottway (1652—1685), dramaturg englez, reprezentant al tragediei patetice în drama din epoca Restauraţiei. Mai cunoscute sînt piesele *The Orphan (Orfana)*, 1680 şi *Venice Preserved (Veneţia salvată)*, 1682.

21 Robert Southey (1774—1843), unul dintre întemeietorii mişcării romantice engleze care, împreună cu poeţii William Wordsworth şi S.T. Coleridge, au format aşa-numita Şcoală a lacurilor.

22 Little este numele sub care au fost publicate primele poeme ale lui Thomas Moore, în volumul intitulat, *The Poetical Works of the Late Thomas Little (Operele poetice ale răposatului domn Thomas Little)*, 1801. Thomas Moore (1779—1852), poet romantic, prozator şi compozitor irlandez, unul dintre cei mai buni şi mai devotaţi prieteni ai lui Byron, pe care poetul nu îl cunoştea încă în 1809. S-au întîlnit abia în 1815. Moore nu i-a purtat niciodată ranchiună lui Byron pentru atacurile din satira de faţă, din contră, el a fost unul dintre puţinii care nu atacaseră *Hours of Idleness (Ceasuri de trîndăvie)* şi care, apoi, l-a apreciat şi l-a lăudat pe Byron pentru *Childe Harold* şi pentru celelalte poeme ale sale.

23 Citat din *Ecleziastul*, I, 9: „Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, şi ceea ce s-a întîmplat, se va mai petrece, că nu este nimic nou sub soare".

24 Tractorul (în orig. *tractors)* este numele dat unui mecanism inventat de Elisha Perkins, un medic american (mort în 1799), care consta dintr-o pereche de vergele ascuţite, făcute una din aramă, iar cealaltă din oţel, şi despre care se credea că înlătură durerile reumatice sau alte afecţiuni, dacă cu ele se freacă pielea. Gazul era gaz ilariant.

25 Stott era un poet minor, care publica în „*Morning Post*", sub numele de Hafiz.

26 Aluzie la scrierile lui Matthew Gregory Lewis (1775—1818). Vezi şi nota 56.

27 Referire la poemul romantic al lui Walter Scott *The Lay of the Last Minstrel (Balada ultimului menestrel)*, apărută în 1805 şi care — porneşte de la o veche legendă scoţiană despre spiriduşul (Goblin) Gilpin Horner.

28 *Marmion. A Tale of Flodden Field (Marmion. O poveste de pe cîmpia Flodden)*, 1808, cel mai izbutit dintre poemele epice de factură „gotică" ale lui Walter Scott. Este un poem în şase cînturi.

29 Sir Walter Scott (1771—1832), poet şi romancier englez, care devine ulterior prieten al poetului, care îl admiră şi îl venerează pînă la moarte.

30 John Murray şi William Miller, editori şi librari, cărora Walter Scott le-a cedat cîte un sfert din drepturile de autor pentru *Mamion* (cam £ 1 000). John Murray va fi şi editorul lui Byron, iar William Miller va refuza să publice *Childe Harold*.

31 Mamon, cuvînt aramaic, în Biblie el este personificarea bogăţiei.

32 Byron a rămas fidel părerii sale că poeţii nu trebuie să scrie pentru bani şi, în ciuda dificultăţilor financiare de care s-a lovit în repetate rînduri, a refuzat orice ban rezultat din vînzările operelor sale.

33 „Good night to Marmion", este exclamaţia patetică a personajului Henry Blount, la moartea lui Marmion.

34 John Milton (1608—1674), mare poet şi om politic englez, autorul *Paradisului Pierdut (Paradise Lost)*.

35 Maro este numele de familie al poetului latin, Vergiliu.

36 Nota lui Byron: „Deoarece *Odiseea* este atît de strîns legată de *Iliada*, ele pot fi considerate ca formînd un mare poem istoric. În ceea ce îi priveşte pe Milton şi Tasso, considerăm că *Paradisul Pierdut* şi *Ierusalimul eliberat* constituie o adevărată încununare a eforturilor lor, deoarece nici *Ierusalimul cucerit* al italianului şi nici *Paradisul regăsit* al bardului englez nu s-au mai bucurat de celebritatea primelor poeme. Întrebare: Care dintre poemele D-lui Southey vor supravieţui?"

37 Luís de Camões (sau Camoens) (1524—1580), poet portughez, autorul poemului epic *Lusiada*.

38 Ioana d'Arc (?1412—1431), eroina naţională a Franţei, cunoscută şi sub numele de Fecioara din Orléans. A luptat în fruntea trupelor franceze împotriva englezilor în timpul Războiului de 100 de Ani, obţinînd victorii de răsunet. Fiind trădată de compatrioţii săi, a fost capturată şi predată englezilor, care au ars-o de vie, acuzînd-o de erezie şi de vrăjitorie. Aici Byron se referă la poemul lui Southey, *Joan of Arc (Ioana d'Arc)*, 1796.

39 John de Lancaster, Duce de Bedford (1389—1435), fiul lui Henric al IV-lea şi fratele lui Henric al V-lea, care reprezenta interesele Angliei la Curtea Franţei.

40 *Thalaba, The Destroyer (Thalaba, Distrugătorul)*, al doilea poem al lui Southey publicat în 1801 şi considerat mult inferior poemului *Joan of Arc*. Profesorul şi criticul Richard Porson (1759—1808) afirmă despre Thalaba că este unul dintre acele poeme care se vor citi cînd Homer şi Vergilius vor fi de mult uitaţi, dar nu şi pînă atunci.

41 Domdaniel, nume fictiv folosit de Dom Chaves şi M. Cazotte în „*Continuare la 1001 de nopţi*" (1788—1793) şi preluat de Southey. Domdaniel este o sală submarină în care un magician sau un vrăjitor se întîlnea cu discipolii săi.

42 Eroul farsei lui Henry Fielding *The Tragedy of Tragedies; or the Life and Death of Tom Thumb (Tragedia tragediilor sau Viaţa şi Moartea lui Tom Degeţelul cel Mare)* — (premiera 1730).

43 Genii sau Jinn, zeul tutelar sau spiritul răspunzător de soarta fiecărui om (cf. demonologiei mahomedane). În tot timpul vieţii, oamenii erau slujiţi de un geniu rău şi de unul bun.

44 Alt poem al lui Southey, apărut în 1805.

45 Poemul *Madoc* are două părţi, *Madoc în Wales* şi *Madoc în Aztlan.*

46 Sir John Mandeville, autorul prezumptiv al cărţii de călătorii, *The Voyage of Sir Maundeville (Călătoria lui Sir Maundeville)*, scrisă în a doua jumătate a secolului al XIV-lea şi descriind călătorii făcute în Turcia, Tartaria, Persia, Egipt şi India, precum şi în Ţara Sfîntă. Lucrarea a apărut întîi în limba franceză. Astăzi, ea este considerată o compilaţie.

47 *The Old Woman of Berkeley (Bătrîna din Berkeley)*, baladă scrisă de Southey, în care Belzebuth o ia şi o duce călare pe buna bătrînă.

48 Aluzie la parodia scrisă de Gifford la *Dactilicele* lui Southey, care se încheie cu versul: „Dactylics, call'st thou'em? — God help the silly one". (Dactilice le numeşti, Apere-te Domnul, nătărăule.)

49 William Wordsworth (1770—1850), cel mai de seamă reprezentant al primei generaţii de poeţi romantici englezi. În dreptul acestor rînduri ca şi al celor despre Coleridge, Byron a scris cuvîntul *Unjust* pe volumul său adnotat, publicat în ediţia a patra, recunoscîndu-şi astfel greşeala pe care a făcut-o atacîndu-i pe cei doi mari poeţi.

50 Aluzie la poezia *The Tables Turned (Cu susu-n jos)* din *Lyrical Ballads (Balade lirice).*

51 Poem din *Lyrical Ballads.*

52 Nota lui Byron: „Dl. Wordsworth încearcă din răsputeri să dovedească în prefaţa sa că proza şi versul sînt foarte asemănătoare...".

53 Samuel Taylor Coleridge (1772—1834), poet şi critic romantic englez, care împreună cu Wordsworth şi Southey a format grupul poeţilor lacurilor (The Lakists). În colaborare cu Wordsworth, a publicat *(Lyrical Ballads)*, 1798, care reprezintă manifestul romantismului englez.

54 Aluzie la poezia lui Coleridge, *Songs of the Pixies (Cîntecele zînelor).* Pixie sînt zîne din Devonshire.

55 Aluzie la poezia lui Coleridge, *Lines to a Young Ass (Versuri pentru un tînăr măgar).*

56 Matthew Gregory Lewis (1775—1818), dramaturg şi romancier englez, aparţinînd aşa-numitei „şcoli gotice". Călugărul este porecla primită în urma apariţiei în 1795 a romanului său, *Ambrosio, or the Monk (Ambrosio sau călugărul).* A publicat culegeri de balade şi povestiri

în versuri, *Tales of Terror (Poveşti de groază)*, 1799 şi *Tales of Wonder (Poveşti miraculoase)* 1801, care nefiind întru totul originale, au fost numite şi *Tales of Plunder (Poveşti de jaf)*. Byron se referă aici la *Tales of Wonder*.

57 În Grecia, muntele sacru al lui Apollo, Dionysos şi al Muzelor. Este simbolul culmilor literaturii, artei şi culturii.

58 În mitologia greacă, zeul luminii, muzicii şi al poeziei.

59 Din antichitate, frunzele de tisă au fost asociate cu moartea şi cu riturile funerare, spre deosebire de cele de laur care simbolizau victoria şi meritele deosebite.

60 Walter Scott a fost prieten cu Lewis, pe care l-a cunoscut în 1798 şi pe care l-a apreciat pentru simţul ritmului în poezia sa.

61 Sf. Luca, medic, prieten şi tovarăş al Sf. Paul şi Marcu, cf. legendei biblice.

62 Vezi şi nota 22. În Europa, Thomas Moore este cunoscut mai ales prin poemul *Lalla Rookh* (1817).

63 Gaius Valerius Catullus (?84—?54 î.e.n.), mare poet şi epigramist roman.

64 Percy Clinton Sydney Smythe, al 6-lea Viconte de Strangford (1780—1855) a publicat în 1803 traducerea poemelor portugheze ale lui Luis de Camões *(Poems from the Portugese)* despre care Byron era de părere că nu respectă originalul.

65 William Hayley (1745—1820), poet englez, autorul producţiilor în versuri, *The Triumphs of Temper* (Triumful firii), 1781 şi *The Triumph of Music (Triumful muzicii)*, 1804 la care face aluzie aici Byron. Hayley a rămas însă celebru pentru că a scris biografiile lui Milton (1796), Cowper (1804) şi Romney (1809), precum şi autobiografia sa amuzantă.

66 James Grahame (1765—1811), avocat şi apoi preot. A publicat în 1804 *The Sabbath (Sabatul)*, iar în 1807, *Sabbath Walks, Biblical Picture (Plimbări de Sabat. O imagine biblică)*.

67 W. Lisle Bowles (1762—1850), reverend şi poet englez. A publicat în 1806 Operele lui Pope în 10 volume. Dintre poemele sale, mai cunoscute sînt cele intitulate *Sonnet to Oxford (Sonet pentru Oxford)* şi *Stanzas on Hearing the Bells of Ostend (Strofe scrise la auzul clopotelor din Ostend)* la care face şi Byron aluzie în satira sa. În 1789 a publicat *14 Sonnets (14 Sonete)* care au stîrnit imaginaţia lui Coleridge şi Southey).

68 Căpitanul James Cook (1728—1779), celebru explorator şi navigator englez care a călătorit în jurul lumii, explorînd Noua Zeelandă şi estul Australiei.

69 Aluzie la poemul lui Bowles, *The Spirit of Discovery by Sea (Spiritul descoperirii prin mare)*, 1804, în care se relatează povestea lui Robert à Machin şi Anna d'Arfet, nişte îndrăgostiţi celebri, la al căror sărut pădurea din Madeira a fremătat. Într-o scrisoare adresată lui John Murray, la 7 februarie 1821, Byron regretă aprecierile sale cu privire la Bowles pe care a reuşit să-l cunoască şi să-l înţeleagă doar după trei ani de la apariţia poemului.

70 Publicarea de către Bowles în 1806 a *Poemelor* lui Pope, a stîrnit un şir de controverse cu privire la geniul poetului atît de apreciat de Byron şi pe care acesta îl considera printre puţinii mari poeţi ai Angliei. Byron îl acuză pe Bowles că a primit 300 de lire pentru publicarea poeziilor lui Pope.

71 Lord Fanny este numele sub care Pope l-a atacat în *Dunciada* pe Baronul John Hervey de Ickworth (1696—1743), autorul *Memoriilor despre domnia lui George al II-lea*, (o descriere satirică a vieţii de la curte) şi al unor *Lines to the Imitator of Horace (Versuri dedicate imitatorilor lui Horaţiu)*.

72 Edmund Curll (1675—1747), librar şi pamfletar, celebru pentru controversele stîrnite de publicarea de către el a corespondenţei lui Pope şi a unor falsuri literare.

73 David Mallet (Malloch) (?1705—1765), autorul baladei *William şi Margareta*. A fost executorul literar al lui Henry St. John, viconte de Bolingbroke, care îl angajase să-l defăimeze pe Pope după moarte, deoarece Pope reţinuse cîteva exemplare din lucrarea lui Bolingbroke, *Patriot King (Regele patriot)*, cu toate că autorul ceruse ca ea să fie distrusă.

74 John Dennis (1657—1734), dramaturg şi critic englez. A fost satirizat de Pope în *Essay on Criticism (Eseu despre critică)* pentru stilul său bombastic din tragedia *Appius şi Virginia*, 1709. Este cunoscut mai ales pentru lucrările sale critice, *The Advancement and Reformation of Modern Poetry (Propăşirea şi îndreptarea poeziei moderne)* 1701, *The Grounds of Criticism in Poetry (Temeiurile criticii în poezie)*, 1704 şi *An Essay on the Genius and Writings of Shakespeare (Eseu despre geniul şi scrierile lui Shakespeare)*, 1712.

75 Ralph, poet minor, ironizat şi el în *Dunciada*.

76 *The Dunciad*, celebru poem satiric scris de Pope şi publicat la început anonim.

77 Cottle este numele a doi fraţi, Amos şi Joseph, librari, care au scris versuri minore şi au rămas în amintirea posterităţii doar datorită atacului la adresa lor declanşat de Byron în poemul de faţă.

78 Helicon sau Elikon, grup muntos în Beoţia, Grecia, lăcaşul muzelor în mitologia greacă. Byron a greşit transformîndu-l în lac. Şi-a corectat greşeala în ediţia a 5-a. Aici apare Hippocrene, fîntîna sacră a muzelor

de pe muntele Helicon, care s-a format cînd Pegas a lovit pămîntul cu potcoava. Nota lui Byron din 1816: „Helicon e un munte și nu un lac cu pești. Ar fi trebuit să apară Hippocrene".

79 Rege legendar din Corint. După moarte a fost pedepsit în iad să împingă un bolovan în sus pe deal. Ajuns în vîrf, acesta se rostogolea la vale și astfel pedeapsa lui Sisif era eternă.

80 Rev. Thomas Maurice (1754—1824), a publicat în 1807, poemul *Richmond Hill*, la care face aluzie Byron. A fost custode al manuscriselor la British Museum.

81 Alceu (mort în anul 580 î.e.n.), poet liric grec, prieten cu Safo.

82 James Montgomery (1771—1851) sau Bardul din Sheffield, poet și ziarist radical, celebru pentru al său *The Wanderer of Switzerland (Pelegrinul elvețian)* 1806 și pentru imnurile sale apreciate de toți criticii. Montgomery a fost atacat doar de „Edinburgh Review." Aici referirea este la prima strofă din *The Lyre (Lira)*.

83 Arthur's Seat, este numele dealului de lîngă Edinburgh.

84 Vezi nota 10.

85 Daniel, în Vechiul Testament, ținut în captivitate la curtea lui Nabucodonosor, proverbial pentru inteligența sa.
În anul 1816, referindu-se la versurile 432—453, Byron le califică „prea feroce, o adevărată nebunie".

86 District maritim din Scoția, locuit cîndva de picți, unul dintre cele mai bogate ținuturi din zonă.

87 Aluzie la duelul din 1806 de la Chalk Far, între Jeffrey și Moore, care a fost oprit de autorități. S-a constatat că pistoalele celor doi nu erau încărcate. Moore nu a recunoscut incidentul.

88 Stradă la Londra, lîngă Covent Garden, unde se află sediul poliției.

89 Numele poetic al orașului Edinburgh. În limba gaelică, *Dun* înseamnă *fortăreață* sau *deal*. Edinburgh este dealul pe care regele Edwin de Northumbria și-a construit castelul.

90 Rîu în Scoția.

91 Rîul care străbate sud-estul Scoției și o parte din Anglia.

92 Principala închisoare din Edinburgh.

93 Alt nume poetic al orașului Edinburgh.

94 Stradă în Edinburgh.

95 Caledonia este numele dat de romani părții din Britania la nord de golful Clyde și Forth, care astăzi este extins la întreaga Scoție.

96 În mitologia greacă, fiica lui Acrisius. A fost vizitată de Zeus sub înfățișarea unei ploi de aur. Este mama lui Perseu.

97 George Gordon, Conte de Aberdeen (1784—1860), autorul lucrării *An Inquiry into the Principles of Beauty in Grecian Architecture (Incursiune în principiile frumosului în arhitectura greacă)* și membru al Societății ateniene.

98 William Herbert (1778—1847), unul dintre primii colaboratori ai lui „Edinburgh Review", traducător din poezia islandeză. Una dintre poezii este intitulată *Song on the Recovery of Thor's Hammer (Cîntec la regăsirea ciocanului lui Thor).*

99 Unul dintre cei trei mari zei din mitologia nordică. Este fiul lui Odin şi zeul tunetului. Ciocanul său este simbolul tunetului.

100 Sidney Smith (1771—1845), unul dintre fondatorii, şi pentru cîtva timp editorul revistei „Edinburgh Rewiew". Este autorul lucrării *Peter Plymley's Letters (Scrisorile lui Peter Plymley).*

101 Henry Hallam (1777—1859), autorul studiului *Europe During the Middle Ages (Europa în Evul Mediu)*, 1818. Este acuzat pe nedrept de Byron că ar fi scris o recenzie în care critica nişte versuri greceşti, ce s-au dovedit ulterior a fi ale lui Pindar. În realitate, însă, articolul la care se referă Byron a fost scris de Dr. John Allen, iar poetul a fost indus în eroare de asemănarea de pronunţie a numelor celor doi.

102 James Pillans (1778—1864), rector al colegiului High School şi profesor de ştiinţe umane la Universitatea din Edinburgh. Byron bănuia că recenzia la Traducerea lui Hodgson din Iuvenal, apărută în 1808 în „Edinburgh Rewiew" i-ar fi aparţinut lui Pillans.

103 Vezi nota 9. Byron face aici aluzie la recenzia lui Lamb apărută în „Edinburgh Rewiew" în oct. 1806, asupra lucrării lui James Bersford, *Miseries of Human Life or the Last Groans of Timothy Testy and Samuel Sensitive (Neplăcerile vieţii umane sau ultimele zvîrcoliri ale lui Timothy Testy şi Samuel Sensitive).*

104 Muza teatrului. Byron face aici aluzie la o farsă dramatică a lui Lamb, care a fost respinsă la Covent Garden, în ciuda succesului de care s-a bucurat la Stanmore.

105 Vezi nota 109.

106 A publicat în nr. XXV al lui „Edinburgh Rewiew" o recenzie a lucrării lui Don Pedro Cevallos, *Exposition of the Practices and Machinations which led to the Usurpation of the Crown of Spain (Expunere a practicilor şi maşinaţiilor care au dus la uzurparea coroanei Spaniei)* apărută în octombrie 1808 şi care a stîrnit indignarea cercurilor politice din Edinburgh.

107 În nota sa cu privire la aceste versuri, Byron îşi cere scuze pentru că a introdus o zeiţă cu fustă scurtă printre spiritele şi zeiţele scoţiene cunoscute. Ea e menită însă să-l salveze pe Jeffrey, ca reprezentînd unica legătură dintre Jeffrey şi sfera cerească.

108 Aluzie la coperta revistei „Edinburgh Rewiew".

109 Henry Richard Vassal, al 3-lea Lord Holland (1773—1840) căruia Byron i-a dedicat în 1813 *Mireasa din Abydos*. Versurile de aici vor fi regretate de poet în notele scrise în 1816.

110 Henry Petty (1780—1863), al treilea Marchiz de Lansdowne, obişnuit frecventator al casei Holland, cu care se înrudea şi care era locul de întîlnire al membrilor partidului Whig şi al ziariştilor de la „Edinburgh Rewiew".

111 Vezi nota 101.

112 Aluzie la traducerea de către Lordul Holland a cîtorva pagini din Lope de Vega, pe care le-a inserat în biografia scriitorului spaniol. Traducerea a fost apreciată de oaspeţii săi.

113 Lady Holland obişnuia să corecteze manuscrisele trimise spre publicare la „Edinburg Rewiew".

114 În melodrama despre Tekeli, reprezentată în 1806, eroul apărea pe scenă închis într-un butoi.

115 Unul dintre cei doi autori de piese şi cîntece, Charles Dibdin (1745—1814) sau fiul său, Thomas John Dibdin (1771—1841).

116 Frederic Reynolds (1764—1841), autorul a cel puţin 100 de piese, care a încercat să introducă pe scenă limbajul uzual. Cea mai cunoscută dintre piesele sale este *The Caravan, or the Driver and His Dog (Caravana sau cămilarul şi cîinele său)*.

117 James Kenney (1780—1849), autorul, printre altele, al piesei *The World (Lumea)*, reprezentată cu mult succes la Drury Lane la 31 martie 1808.

118 Eroul piesei *Bonduce* de Beaumont şi Fletcher. Caratach este de fapt Caractacus sau Caradoc, rege al silurilor, care trăiau în vestul Britaniei în timpul domniei lui Claudiu. După ce a fost învins de romani şi trădat de Cartimandua, regina briganţilor, C. este dus în prizonierat la Roma, dar este eliberat de împărat, care îl admiră pentru nobleţea şi înţelepciunea sa.

119 Francis Beaumont (1584—1616) autor dramatic care a publicat între 1606 şi 1616 piese de teatru în colaborare cu John Fletcher (1579—1625).

120 În calitatea sa de director al teatrului Drury Lane, Thomas Sheridan (1775—1817), (fiul lui R.B. Sheridan, autor dramatic şi el), a prezentat tragedia lui Beaumont şi Fletcher fără dialog şi a intitulat-o *Caractacus* (3 mai, 1808).

121 George Colman (1762—1836), autor dramatic. Unele dintre dramele sale au fost foarte apreciate în epocă chiar de mai multe generaţii de spectatori, cum ar fi *The Iron Chest (Cufărul de fier)*, 1796, *The Heir-at-Law (Moştenitorul la judecată)*, 1797, *John Bull*, 1803.

122 Richard Cumberland (1732—1811), poet, dramaturg, romancier şi traducător din operele autorilor clasici.

123 Richard Brinsley Sheridan (1751—1816), dramaturg şi politician englez de origine irlandeză, fost director şi coproprietar al Teatrului Drury Lane (1776). Celebru pentru comediile sale de moravuri, *The Rivals (Rivalii)*, 1775, *The School for Scandal (Şcoala calomniei)* 1777.

124 Sheridan a tradus piesa lui Kotzebue, *Pizaro*, prezentată la Drury Lane la 24 mai 1799.

125 David Garrick (1717—1779), autor dramatic și mare actor englez coproprietar al Teatrului Drury Lane, celebru pentru rolurile sale shakespeariene.

126 Sarah Siddons (1775—1831), cea mai mare tragediană engleză, soția lui William Siddons, actor și el.

127 Sir Lumley St. George Skeffington (1771—1850), autor dramatic și dandy. Piesa sa, *The Sleeping Beauty (Frumoasa adormită)*, s-a bucurat de un deosebit succes.

128 Andrew Cherry (1762—1812), autor și actor dramatic, cunoscut mai ales pentru piesele *The Travellers (Călătorii)*, 1806 și *Peter the Great (Petru cel Mare)*, 1807. Ca actor a fost popular mai ales la Dublin unde era poreclit Little Cherry.

129 Mother Goose, pantomimă scrisă de Thomas Dibdin (1771—1841), care s-a bucurat de mult succes în epocă. Premiera a avut loc la Covent Garden în 1807.

130 Philip Massinger (1583—1640), autor dramatic englez. A scris tragedia *Duke of Milan (Ducele de Milano)*, 1618 și comediile satirice *A New Way to Pay Old Debts (Un nou mod de a plăti vechi datorii)* ?1625 și *The City Madam (Doamna din City)*, 1632. A scris și în colaborare cu John Fletcher, John Dekker și probabil cu Shakespeare, *Henric al VIII-lea.*

131 Greenwood era probabil pictorul scenograf al Teatrului Drury Lane.

132 Giuseppe Naldi (1770—1820), actor și cîntăreț italian, debutează la Londra în 1806.

133 Angelica Catalani (1785—1849), soprană celebră. Debutează la Veneția în 1795. La Londra apare pentru prima dată în 1806.

134 Numele poetic al Italiei care provine, probabil, de la numele de *ausones* dat de vechii greci locuitorilor din centrul și sudul Italiei.

135, 136, 137, 138, 139 Actori ai vremii.

140 Instituția Argyle, fondată de Colonelul Greville.

141 Caius Petroniu, scriitor satiric roman din sec. 1, e.n., autorul romanului *Satyricon*, care s-a păstrat doar în fragmente. Era cunoscut și sub numele de Petroniu, Arbiter Elegantiarum, pentru dragostea lui pentru lux. Cînd a pierdut simpatia lui Nero, s-a sinucis, tăindu-și venele.

142 Aluzie probabil la actorii italieni din Anglia. Hesperia era numele dat de greci Italiei și de romani Spaniei.

143 Publius Clodius Pulcher, mort în anul 52 î.e.n., politician roman. În anul 62 î.e.n., deghizat în femeie, a participat la sărbătorirea misterului zeiței Bona Dea, în casa lui Iuliu Cezar, care din această cauză a divorțat de soția sa, Pompeia.

144 Charles John Carey, al 9-lea viconte Falkland, a murit în urma unei răni primite într-un duel cu Powell, la 28 februarie, 1809. Byron a regretat sincer moartea sa și a încercat să-i consoleze familia.

145 Nota lui Byron: „Destul de nebun pe atunci, dar bine înțeles că cu nimic mai înțelept de atunci încoace."

146 Poet persan, mort în 1389, pe care Byron îl numea Anacreon al Persiei. Aici se referă la porecla lui Robert Stott. Vezi și nota 25.

147 William Lisle Bowles (1762—1850), poet englez, cunoscut astăzi mai ales pentru sonetele sale. Vezi nota 67 de mai sus.

148 Străzi elegante din Londra.

149 Miles Peter Andrews (mort 1814), membru al Parlamentului, prieten al actorilor și dramaturgilor. Piesa sa, *Better Late Than Never (Mai bine mai tîrziu decît niciodată)*, s-a jucat la Drury Lane la 17 noiembrie, 1790. Cunoscut și actor de prologuri și epiloguri. Este unul dintre eroii *Baviadei* lui Gifford, vezi nota 15.

150 Wentworth Dillon Roscommon (1634—1685), autorul a numeroase traduceri și al unor poeme minore. La 1663 a fondat o academie literară engleză.

151 John Sheffield (1648—1721), Conte de Mulgrave (1658), Marchiz de Normanby (1694) și Duce de Buckingham (1703), a scris *Essay Upon Poetry, (Eseu despre Poezie)* și alte opere.

152 Frederick Howard, al cincilea Conte de Carlisle (1748—1825), vice-rege al Irlandei (1780—1782), a publicat *Tragedies and Poems (Tragedii și poeme)*, 1801. Văr primar și tutore al lui Byron. A refuzat însă să-l prezinte pe poet în Parlament, motiv pentru care Byron îl atacă în versurile de față.

153 Aluzie la pamfletul lui Carlisle, *Thoughts Upon the Present Condition of the Stage and Upon the Construction of a New Theatre (Gînduri cu privire la starea scenei și la construirea unui nou teatru)*, 1808. În nota sa, Byron apreciază interesul lui Carlisle pentru construirea unui nou teatru, cu condiția ca pe scena lui, tragediile autorului pamfletului să nu își găsească locul.

154 Parafrazarea versurilor lui Shakespeare din *Regele Ioan:* Byron: „And hang a calf-skin on those recreant lines...". Shakespeare: „Thou wear a lion's hide! Doff it for shame And hang a calf-skin on those recreant limbs". (Constance, Act III, sc. 1)
(„Porți pielea unui leu! / Ci de rușine scoate-o și atîrnă-ți o piele de vițel pe bietu-ți umăr" — Dan Botta.)

155 Preoți și vraci celți în Galia și Britania.

156 Parodie a *Elijah's Mantle (Mantiei lui Elijah)*, scrisă de James Sayer la moartea omului de stat și politicianului W. Pitt (1807). Parodia este publicată în același an de Budd.

157 În limba greacă, *lethe* înseamnă *uitare*. Rîul uitării din Hades.

158 Romancieră engleză, fiica unui cămătar din Clarges Street, pe care Byron o acuză că a scris romane neinteresante și absurdități rimate. O confundă însă cu Rosa Matilde Byrne, soția editorului ziarului „Morning Post".

159 Della Crusca este numele unui mic grup de scriitori englezi care trăiau la Florența și publicau în ziarul „The World". Au fost atacați de Gifford în satirele sale. Printre ei se numără Anna Matilda Hannah Parkhouse, care a scris piesa *The Belle's Stratagem (Stratagema frumoasei)*, jucată la Covent Garden în 1782, Robert Stott, poreclit Hafiz (vezi notele de mai sus), care a scris pentru „Morning Post" și Robert Merry (1765—1798).

160 Inițialele cu care semnau cei de mai sus.

161 Crispin și Crispinian, doi sfinți care au trăit în sec. III și au fost martirizați sub Diocletian. Erau doi frați cizmari.

162 Versurile se referă la Joseph Blacket (1786—1810), un poet minor, cizmar și el. Mai tîrziu, Byron va regreta aceste versuri, Blacket fiind protejatul familiei Milbanke.

163 Capel Lofft (1751—1824), jurist, poet și critic, patron al lui Robert Bloomfield care și-a compus poezia *The Farmer's Boy (Fiul fermierului)* în cizmăria fratelui său. Lofft era numit, în batjocură, Mecena al cizmarilor și autor de prefețe pentru versificatorii nenorociți.

164 Robert Burns (1759—1796) poet preromantic scoțian, fiu de țăran și fermier el însuși.

165 Robert Bloomfield (1766—1823), fermier și apoi cizmar. A rămas ca poet datorită poemului *The Farmer's Boy (vezi și nota 163)*, publicat în anul 1800 și vîndut în 26000 de exemplare.

166 Nathan Bloomfield, fratele celui de mai sus, croitor de meserie. A scris și el poezii care au apărut într-un volum în 1803. Unul dintre poemele sale este despre îngrăditurile din Honington Green.

167 Pindar (522—442 î.e.n.), mare poet liric grec, autorul unor ode triumfale, imnuri etc.

168 Referire ironică la cele două volume de versuri ale lui T. Bakewell, apărute în 1807, *The Moorland Bard, or Poetical Recollections of a Weaver (Bardul mlaștinilor sau Amintirile poetice ale unui țesător)*.

169 Thomas Campbell (1777—1844), poet englez admirat de Byron.

170 Samuel Rogers (1763—1855), poet englez care și-a cîștigat popularitatea cu volumul *Pleasures of Memory, (Plăceri ale memoriei)*, 1792.

171 William Cowper (1731—1800), autor de satire și scrisori, poet.

172 Hector Macneill (1746—1818), poet englez, care s-a bucurat de multă popularitate în epocă.

173 William Sotheby (1757—1833), patron al oamenilor de litere, a tradus în englezeşte *Oberon* de Wieland, *Georgicele* lui Vergiliu şi a scris poemul epic, *Saul* (1807). Este menţionat de Byron în *Beppo*.

174 H.K. White (1785—1806), poet englez, a cărui moarte prematură datorată fizicului său plăpînd şi unui efort intelectual prea mare, Byron o regretă sincer.

175 George Crabbe (1754—1832), autor de poeme narative. În nota sa din 1816, Byron scria, „Îi consider pe Crabbe şi pe Coleridge ca cei mai de seamă poeţi ai timpului lor, în ceea ce priveşte forţa şi geniul".

176 Sir Martin Archer Shee (1769—1850), preşedintele Academiei Regale (1830—1845) Este autorul *Rhymes on Art (Rime despre artă)* 1805 şi *Elements of Art (Elemente ale artei)*, 1809, poem în şase cînturi precum şi al romanului *Harry Calverley* etc. Critica literară consideră cuvintele de laudă pe care i le adresează Byron pentru talentul său poetic, ca fiind nemeritate.

177 Locuitori ai Greciei Antice, în nordul Peloponezului, în golful Corinth. În jurul anului 1300 î.e.n. deţineau puterea în Grecia. Au rămas vestiţi pentru curajul lor.

178 Waller Rodwell Wright, preşedinte al Curţii de apel din Malta, unde a şi murit în 1826. Este autorul unui poem despre Grecia şi Insulele Ionice (unde a funcţionat o perioadă în calitate de Consul general), intitulat *Horae Ionicae, a Poem of the Adjacent Coast of Greece (Horae Ionicae, un poem despre Coasta Greciei)*, publicat în 1809.

179 Aluzie la Robert Bland (1779—1825), care a publicat în 1806, *Translations Chiefly from the Greek Anthology (Traduceri cu precădere din antologiile greceşti)*, împreună cu John Herman Merivale (1779—1844), cu Denman şi Hodgson. Ei sînt şi autorii unor poeme originale.

180 Erasmus Darwin (1731—1802), bunicul lui Charles Robert Darwin, medic. A pus bazele unei grădini botanice în Lichfield şi a scris două poeme importante în maniera lui Pope, *The Botanic Garden (Grădina botanică)*, 1789—1792 şi *The Temple of Nature (Templul naturii)*, 1803.

181 Charles Lloyd (1775—1839), împreună cu Lamb a publicat un volum intitulat *Poems in Blank Verse (Poezii în versuri albe)*, precum şi o serie de versuri în ziarul „Anti-Jacobin", în sprijinul revoluţiei franceze.

182 Nota lui Byron: „Tollere humo, victorque virum volitare per ora", (Vergiliu) *(„Zboară din gură în gură că învingîndu-l, l-a aşternut pe bărbat la pămînt"* — trad. Gh. Ceauşescu)

183 Pasărea fabuloasă din mitologia egipteană care renaşte din propria ei cenuşă.

184 Vechiul nume al rîului Cam, care izvorăşte în Essex şi trece pe lîngă Cambridge.

185 Premiul de poezie sacră, instituit la Cambridge de Thomas Seaton, (1684—1741).

186 Charles James Hoare (1781—1865) a cîştigat Premiul Seaton pentru poemul său, *The Shipwreck of St. Paul (Naufragiul Sf. Paul)*, 1807.

187 Edmund Hoyle (1672—1769), deţinător şi el al premiului de mai sus pentru poemul epic în 13 cînturi, despre Exod. El este şi părintele jocului de whist.

188 Hewson Clarke (1787—1832), poet şi ziarist englez, care a colaborat la „The Satirist", în care l-a atacat pe Byron pentru culegerea sa din, tinereţe, *Poems Original and Translated (Poeme originale şi traduceri)*. apărută în 1808.

189 Francis Hodgson (1781—1852), prietenul de o viaţă al lui Byron. Ca poet, a scris *Juvenal* 1817, *Lady Jane Grey and Other Poems (Lady Jane Grey şi alte poeme)*, 1809 şi *Sir Edgar, a Tale (Sir Edgar, o poveste)*, 1810. Vezi şi nota 179.

190 Numele Tamisei de la izvoare şi pînă se uneşte cu Thame, la sud de Oxford.

191 Aluzie la poemul lui George Richards (1767—1835), *The Aboriginal Britons (Britanii aborigeni)*, 1792.

192 Numele vechi şi literar al Angliei.

193 Port fenician, unul dintre cele mai mari oraşe ale lumii antice (actualul Sur, la sud de Beirut, în Liban). A fost construit pe o insulă, în jurul anului 2800 î.e.n. Tirienii au fondat Cartagina în sec. IX î.e.n. Era celebru pentru comerţul său înfloritor şi a supravieţuit diverselor invazii, care au culminat cu cea a lui Alexandru Macedon.

194 Fiica lui Priam şi a Hecubei. A învăţat arta profeţiei de la Apolo, dar nu a fost niciodată crezută. A prevestit căderea Troiei.

195 Acestea sînt versurile cu care se încheie satira în prima ei formă.

196 George Canning (1770—1827), om de stat şi scriitor englez, cunoscut pentru discursurile sale politice (1828) şi ca unul dintre fondatorii revistei „The Anti-Jacobin". Poemele i-au apărut în 1823.

197 William Henry Cavendish, al treilea Duce de Portland, (1738—1809), Prim Ministru (1807—1809). În anul 1808 i-a respins lui Byron cererea de a-l recomanda Directorilor Companiei Indiilor de Est, în vederea călătoriei pe care poetul plănuia să o facă în India.

198 Muntele Caucaz.

199 Georgia.

200 Lordul Elgin pretindea că marmorele Partenonului ar fi opera lui Fidias.

201 În mitologia greacă, fiul lui Zeus, fondator al Troiei.

202 William Gell (1777—1836), a publicat *Topografia Troiei* (1804) şi, *Geografia şi antichităţile Itacăi* (1807), precum şi un *Itinerar grec* (1810) pe care Byron le-a recenzat în 1811.

203 La 14 iulie, 1816, aflîndu-se la Villa Diodati, Byron scria despre *Barzi englezi și critici scoțieni:* „Doresc în modul cel mai sincer să nu fi scris niciodată cea mai mare parte a acestei satire — nu numai din cauza nedreptății pe care am făcut-o în majoritatea pasajelor critice, cît și în unele dintre pasajele personale — dar și din cauză că nu pot să fiu de acord cu tonul și caracterul ei". Ulterior, atît în notele rămase în manuscris, cît și în scrisori sau declarații publice, Byron i-a reabilitat pe poeții stirizați în poemul de față, bucurîndu-se de aprecierea lui, mai ales Scott, Wordsworth, Coleridge, Jeffrey, Holland, Lamb și Carlisle.

204 Oare atît de mare să fie mînia sufletelor cerești?, *Eneida*, I, 11. (Trad, Gh. Ceaușescu)

205 Cavalerul caraghios și înfumurat din piesa lui Shakespeare, *A 12-a noapte.*

206 Articolul nu a mai apărut.

207 Sir Fretful Plagiary, personaj din piesa lui Sheridan, *The Critic*, (Criticul), caricaturizîndu-l pe Richard Cumberland, autorul unor comedii sentimentale, a unor tragedii etc.

208 Edward Jerningham (1727—1812), poet foarte prolific.

POEZII 1806—1824

pag. 130

LUI E
(To E)

— Poezia a fost scrisă în luna noiembrie 1802 și a fost publicată pentru prima dată în decembrie, 1806.

1 După spusele lui Thomas Moore, E. ar fi un băiat de vîrsta lui Byron, fiul unuia dintre arendașii de la Newstead.

pag. 130

LA MOARTEA UNEI TINERE DOMNIȚE
(On the Death of a Young Lady, Cousin to the Author, and very Dear to Him)

— Poezia a fost scrisă în 1802, cînd poetul avea doar 14 ani, și a fost publicată în decembrie 1806.

Într-o scrisoare, autorul cere indulgența cititorului pentru aceste versuri, prima sa încercare de a scrie poezie: „Primul meu salt în poezie l-am făcut deja în 1800. Era manifestarea pasiunii pentru verișoara mea primară, Margaret Parker (fiica și nepoata celor doi amirali Parker), una dintre cele mai frumoase dintre făpturile efemere. De multă vreme am uitat versurile, dar mi-ar fi greu să o uit pe ea — ochii ei negri — genele ei lungi — trăsăturile şi înfăţişarea ei pur greceşti! Aveam pe atunci 12 ani, ea ceva mai mult, cam cu un an. A murit cu un an sau doi mai tîrziu... Cîţiva ani după aceea am încercat să scriu o elegie nu foarte plictisitoare" (Th. Moore, *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, Londra, 1901, p. 17).

pag. 131

FRAGMENT

(A Fragment)

— Poezia a fost scrisă în 1803 şi publicată în decembrie 1806.

1 În testamentul pe care l-a redactat în 1811, Byron a cerut ca pe piatra sa de mormînt să nu fie pusă nici o inscripţie, ci doar numele şi vîrsta sa (cf. Th. Moore, *op.cit.* p. 131).

pag. 132

LA PLECAREA DIN NEWSTEAD ABBEY

(On Leaving Newstead Abbey)

— Scrisă în 1803, poezia a fost publicată în 1806 în volumul *Fugitive Pieces*, care fusese tipărit pentru prieteni şi publicat anonim. La sugestia Rev. John Thomas Becher (1770—1840), căruia nu i-a plăcut tonul unora dintre aceste poezii, Byron arde întreaga ediţie, cu excepţia a două sau trei exemplare, tipărite apoi în facsimil în 1886.

1 Newstead Abbey, mănăstirea din Newstead sau de Novo Loco, din Sherwood, a fost fondată cam în anul 1170 de către Henric al II-lea. La desfiinţarea mănăstirilor de către Henric al VIII-lea în 1540, mănăstirea şi pămînturile sale aferente i-au fost date lui Sir John Byron the Little, „cel cu barba mare", al cărui portret se mai păstrează încă la Newstead Abbey (cf. Th. Moore, *op. cit.* p. 2).

2 Ossian sau Oisin, erou şi poet legendar gaelic din sec. III e.n., presupusul autor al poemelor şi povestirilor despre faptele de vitejie ale tatălui său, Finn Mac Cumhail, erou din sec. III. James Macpherson (1736—1796), poet şi istoric scoţian, publică între 1760 şi 1763 aşa-zisele traduceri din Ossian, care au avut o mare influenţă în literatura epocii.

3 Biografii lui Byron susţin că în familia poetului nu au existat cruciaţi. Probabil însă că imaginaţia poetului a fost stîrnită de picturile murale de la Newstead, care înfăţişau cruciaţi în luptă cu sarazini.

4 John of Horistan. Castelul Horistan din Derbyshire, veche reşedinţă a familiei Byron.

5 Askalon, Askelon sau Ashkelon, cetate antică a filistinilor pe coasta mediteraniană, între Jaffa şi Gaza, închinată zeiţei Astarte (zeiţa

semitică a fertilității, frumuseții și dragostei), a jucat un rol important în timpul Cruciadelor.

6 Regele Edward al III-lea (1327—1377) a condus oștirile în lupta de la Cressy.

7 Cressy sau Crecy, orășel în nordul Franței, unde în 1346 Edward al III-lea l-a învins pe Filip al VI-lea, regele Franței, într-una dintre marile bătălii ale Războiului de 100 de ani (1337—1453).

8 Marston Moore, în comitatul Yorkshire, unde s-a dat bătălia dintre armata lui Cromwell și cea a lui Charles I, acesta din urmă fiind învins (2 iulie 1644). Istoria consemnează numele a 5 frați Byron care au luptat alături de rege în războaiele civile, pierzîndu-și averile.

9 Rupert (1619—1682), fiul regelui Frederick de Winter al V-lea și al Elisabethei de Boemia, nepotul lui Jacob I, regele Angliei, a luptat alături de Charles I în războiul civil, repurtînd victorii pînă la înfrîngerea din 1644. Reîntorcîndu-se în Anglia după Restaurație, a fost amiral sub Charles al II-lea.

pag. 133

PENTRU CAROLINE

(To Caroline)

— Poezia a fost scrisă în 1805 și publicată în decembrie 1806.

pag. 134

FEMEII

(To Woman)

— Poezia a apărut în decembrie 1806.

1 Acest ultim vers este o adaptare a unei strofe din poemul *Diana*, de Jorge de Montemajor, care a fost tradus fragmentar, de către Southey, în ale sale, *Letters from Spain (Scrisori din Spania)*, 1797, pp. 87—91

pag. 135

PENTRU ELIZA

(To Eliza)

— Scrisă la Southwell, la 9 octombrie 1806, poezia a văzut lumina tiparului două luni mai tîrziu, în luna decembrie a aceluiași an.

1 Mohamed.

pag. 135

LA O SCHIMBARE A DASCĂLILOR ÎNTR-O MARE ŞCOALĂ PUBLICĂ

(On a Change of Masters at a Great Public School)

— Poezia a fost scrisă la Harrow, în iulie 1805 și publicată în decembrie 1806.

1 Ida, numele metaforic pe care Byron îl dă colegiului Harrow, cu trimitere la cele două lanțuri muntoase, unul în Creta, unde conform legendei mitologice ar fi fost crescut Zeus, altul, în Asia Mică, în apropierea cîmpiei Troiei, unde legenda plasează răpirea lui Ganymed și judecata lui Paris. Analogia este făcută probabil datorită faptului că școala de la Harrow este plasată pe o colină.

2 În martie 1805, Dr. Josepf Drury zis Probus (în lat. *cel bun)*, directorul colegiului Harrow, a ieșit la pensie, fiind urmat de dr. Butler zis Pomposus (în lat. *pompos, înfumurat).* Pe Dr. Joseph Drury, cel mai bun, cel mai blînd (dar totuși sever) prieten pe care l-a avut vreodată, Byron l-a considerat ca un tată.

pag. 136 VERSURI ADRESATE REVERENDULUI J.T. BECHER, DUPĂ CE ACESTA L-A SFĂTUIT PE AUTORUL LOR SĂ FIE MAI SOCIABIL

(Lines Addressed to the Rev. J.T. Becher, on his advising the Author to mix more with Society)

— Poezia a fost scrisă în 1806 și publicată în ianuarie 1807 în culegerea *Poems on Various Occasions (Poezii pentru diferite ocazii)*, alcătuită și tipărită cu ajutorul Rev. John Thomas Becher.

1 Rev John Thomas Becher (1770—1848), vicar de Rympton și Midsomer Norton, Somerset, l-a cunoscut pe Byron la Southwell.

2 Etna, vulcan activ pe coasta de est a Italiei.

3 Charles James Fox (1749—1806), politician și orator englez din partidul Whig. A atacat politica britanică în timpul războiului american. A militat în favoarea neamestecului Angliei în revoluția franceză și a cerut abolirea comerțului cu sclavi.

4 William Pitt, Lord Chatham (1708—1778), politician englez, conducător al partidului Whig. Între 1766 și 1768 a fost prim ministru al Marii Britanii și a insistat asupra respectării drepturilor constituționale.

pag. 137 LA MOARTEA LUI FOX

(On the Death of Mr. Fox)

— Poezia a fost scrisă la Southwell, în octombrie 1806 și a apărut în decembrie 1806.

1 și 2 Vezi notele 4 și 5 la poezia *Versuri adresate reverendului J.T. Becher...*.

3 Titan în mitologia greacă și care, după căderea titanilor, a fost condamnat să sprijine cerul pe umerii săi.

4 Hercule sau Heracle, cel mai popular erou din mitologia greco-romană, celebru pentru puterea și curajul său ieșite din comun, fiul lui Zeus și al Alcmenei.

pag. 138 AMINTIRI DIN COPILĂRIE
(Childish Recollections)

— Poezia a fost publicată în ianuarie 1807.

1 Dr. Butler, directorul liceului Harrow (fondat în 1571), vezi şi nota 2 la poezia *La o schimbare a dascălilor într-o mare şcoală publică.*

2 Granta sau Cam, rîu în Anglia, care izvorăşte în Essex, trece prin Cambridge şi se varsă în Ouse.

3 Vezi nota 2 la poezia *La o schimbare a dascălilor într-o mare şcoală publică.*

4 În timpul unei revolte a elevilor de la Harrow, poetul i-a împiedicat pe elevi să dea foc clasei, arătîndu-le băieţilor numele taţilor şi bunicilor lor înscrise pe pereţi (cf. Medwin, *Journal of Conversations of Lord Byron*, Paris, 1824, p. 85).

5 Frederic Howard, Lord Carlisle, înrudit cu familia Byron.

6 John Wingfield, prieten şi coleg al poetului, mort la Coimbra, Portugalia, în 1812.

7 Rev. John Cecil Tattersall, B.A., de la colegiul Christ Church, Oxford, şi el fost coleg şi prieten al poetului, şi care a murit la 8 decembrie 1812 la numai 23 de ani.

8 Poetul face aluzie aici la un episod din perioada studiilor la Harrow, cînd braţul lui Tattersall l-a salvat de ţeava unei muschete îndreptate spre el de către un voluntar plecat de la trageri.

9 John Fitzgibbon, Lord Clare (1792—1851), devenit ulterior guvernator al Bombay-ului. Amintindu-şi de el, Byron scria în însemnările sale din 1822: „L-am iubit întotdeauna mai mult decît pe orice alt prieten". În 1821, poetul nota: „Nu aud niciodată numele de Clare fără ca inima să-mi bată cu putere chiar şi acum. Îi scriu numele simţind pentru el tot ce simţeam în 1803-4-5, ad infinitum".

10 John Fitzgibbon, Lord Clare (1749—1802), tatăl celui de mai sus, devenit Lord cancelar al Irlandei.

11 George John, al cincilea Conte Delawarr (1791—1869).

12 Aluzie la o neînţelegere dintre Byron şi Contele Delawarr, survenită în anul 1805, pe care poetul o regretă şi speră că a fost iertată, într-o scrisoare adresată Lordului Clare, la 6 februarie 1807.

13 Edward Noel Long, alt prieten şi coleg al poetului, care s-a înecat în anul 1809 în drum spre Lisabona. A fost singurul dintre prietenii intimi ai lui Byron de la Harrow, care a plecat odată cu acesta la Cambridge unde cei doi au devenit celebri pentru concursurile lor de înot şi sărituri în apă.

14 Aluzie la întrecerile de oratorie şi discursuri organizate la Harrow.

15 Parafrazarea unui proverb francez: „L'amitie est l'amour sans ailes" (Prietenia este dragoste fără aripi).

pag. 148

LOCH NA GARR

(Lachin y Gair)

— Poezia a apărut în volumul *Hours of Idleness (Ceasuri de trîndăvie)*, în iunie, 1807.

1 Lachin y Gair, avînd în celtică pronunția Loch na Garr, este un vîrf muntos în nordul Scoției, lîngă Invercauld; Aici zăpezile sînt veșnice. În apropierea acestui munte, Byron și-a petrecut primii ani ai vieții. Amintirea acelor zile plăcute l-a făcut să scrie poemul de față, după cum el însuși mărturisește în prefața la volumul *Hours of Idleness and Poems Original and Translated (Ceasuri de trîndăvie și Poeme originale și traduceri)*.

2 Vechiul nume al Scoției.

3 Nota lui Byron: „Mă gîndesc aici la strămoșii mei pe linie maternă, la familia Gordon, dintre care mulți au luptat pentru nefericitul Prinț Charles, cunoscut poate mai bine sub numele de Pretendentul. Această ramură a familiei a fost aliată direct, atît prin legături de sînge, cît și prin devotament, de familia Stuart. George, al doilea Conte de Huntley, s-a căsătorit cu Prințesa Annabella Stuart, fiica lui James I al Scoției. Pe al treilea dintre cei patru fii ai lor, Sir William Gordon, am onoarea să îl numesc rudă a mea".

4, 5 Prințul Charles Edward (1720—1788), ultimul dintre Stuarți, pretendent la tronul Angliei, care în vara lui 1745 s-a reîntors din Franța în Scoția și, în fruntea unei armate formată din partizanii săi, a pornit la luptă împotriva Angliei. A fost definitiv înfrînt în aprilie 1746, în bătălia de lîngă Culloden, în nordul Scoției. După ce a stat un timp ascuns în munți, la Braemar, Prințul s-a reîntors în Franța.

pag. 150

UNEI DOAMNE

(To a Lady)

— Poezia a fost publicată în iunie, 1807 și este dedicată Doamnei Mary Chaworth Musters, iubita din tinerețe a poetului, despre care, în 1822 Byron scria că se întîlneau pe furiș. El o iubea, dar ea îl trata ca pe un băiețandru, ca pe un frate mai mic. Poetul regretă că nu s-a căsătorit cu Mary. Dacă ar fi făcut-o, întreaga sa viață ar fi cunoscut un alt făgaș (Cf. Th. Medween, *Journal of Conversations of Lord Byron*, Paris, 1824, p. 83).

pag. 151

DE-AŞ FI DIN NOU COPIL

(I Would I Were a Careless Child)

— Poezia a fost publicată în anul 1808 în culegerea *Poems Original and Translated.*

1 Munţii Highland din Scoţia, pe care poetul i-a îndrăgit în copilărie, la o vîrstă foarte fragedă.
2 Englezii.
3 Aluzie la timiditatea binecunoscută a poetului, căruia nu îi plăcea să întîlnească necunoscuţi sau să fie privit de străini.
4 Parafrazarea Psalmului LIV-6: „Şi am zis: Cine-mi va da mie aripi ca de porumbel, ca să zbor şi să mă odihnesc?"

pag. 153

RÎNDURI SCRISE SUB UN ULM ÎN CIMITIRUL DIN HARROW

(Lines Written Beneath an Elm in the Churchyard of Harrow)

— Poezia a fost scrisă la 2 sept. 1807 şi publicată în anul 1808 în Culegerea *Poems Original and Translated.*

1 Harrow, oraş vechi, situat nu departe de Londra, unde se află una dintre cele mai vechi şcoli publice din Anglia, fondată în 1571, şi unde Byron a studiat între 1801 şi 1805.
2 Într-o scrisoare adresată editorului său, John Murray, la 26 mai, 1822, din Montenero, Byron îi comunică acestuia că ar dori ca fiica sa, Allegra, să fie îngropată în biserica din Harrow: „În cimitir este un loc, lîngă alee, la marginea dealului cu vedere spre Windsor, unde se află un mormînt sub un copac mare (numele e Peachie sau Peachey). Acolo obişnuiam să stau ore în şir cînd eram copil. Era locul meu preferat, dar cum doresc să aibă şi o piatră funerară, aş vrea să fie îngropată în biserică". *(Cf. Th. Moore, The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, Londra, 1901, pp. 558—559). Fetiţa a fost îngropată în biserică, dar fără placă funerară.

pag. 154

ÎNTÎIUL SĂRUT DE DRAGOSTE

(The First Kiss of Love)

— Poezia a fost scrisă la 23 decembrie 1806 şi publicată în ianuarie, 1807, în culegerea, *Poems On Various Occasions.*

1 Barbitos, instrument muzical asemănător lirei.

pag. 155

UNEI UŞURATECE

(To a Vain Lady)

— Poezia a fost scrisă la 15 ianuarie 1807 şi publicată în 1832.

pag. 156 **CĂTRE ANA**

(To Anne)

— Poezia a fost scrisă la 16 ianuarie 1807 şi publicată doar postum, în 1832. Este dedicată unei prietene a poetului, Anne Houson.

pag. 156 **UNUI STEJAR DIN NEWSTEAD**

(To an Oak at Newstead)

— Poezia a fost scrisă în 1807 şi publicată în 1832.

1 În manuscris, poezia nu are titlu, dar la sfîrşit este scris: „Unui stejar în grădina din Newstead Abbey, plantat de autor cînd avea vîrsta de 9 ani; la ultima sa vizită, copacul era într-o stare jalnică, dar probabil, mai putea fi recuperat". Stejarul mai există şi astăzi şi e cunoscut ca Stejarul lui Byron.

pag. 158 **FIULUI MEU**

(To My Son)

— Poezia a fost scrisă în 1807 şi publicată în 1830 la Londra în cartea lui Thomas Moore, *The Life, Letters and Journals of Lord Byron.* Ernest Hartley Coleridge, editorul operei lui Byron, face o trimitere. la Cîntul XVI din poemul *Don Juan*, în care se povesteşte despre existenţa a doi fii nelegitimi ai poetului. Despre ei ştia şi soţia lui Byron.

pag. 159 **VERSURI GRAVATE PE UN CRANIU ÎN FORMĂ DE CUPĂ**

(Lines Inscribed Upon a Cup Formed from a Skull)

— Scrisă la Newstead Abbey, în 1808, poezia a fost publicată în 1814, împreună cu ediţia a 7-a a primelor două Cînturi din *Childe Harold.*

1 În volumul apărut la Paris în 1824 şi intitulat *Journal of Conversations of Lord Byron*, la p. 87, Th. Medwin îşi aminteşte istoria craniului, aşa cum i-a fost povestită de Byron: „Săpînd, grădinarul a descoperit un craniu, care aparţinuse, probabil, unui călugăr vesel din abaţie, cam pe timpul cînd s-au desfiinţat mănăstirile. Observînd că are dimensiuni deosebite şi că era foarte bine păstrat, mi-a venit ideea stranie să fac din el o cupă. L-am trimis, deci, la oraş, de unde mi-a fost înapoiat lustruit ca o carapace de broască ţestoasă".

pag. 160 INSCRIPȚIE PE PIATRA DE MORMÎNT A UNUI CÎINE TERRA-NOVA

(Inscription on the Monument of a Newfoundland Dog)

— Poezia a fost scrisă la Newstead Abbey, la 30 octombrie 1808 și publicată în 1809, în vol. *Imitations and Translations (Imitații și traduceri).*
1 Monumentul se află în grădina din Newstead. Versurile sînt precedate de următoarea inscripție în proză: „Lîngă acest loc sînt depuse rămășițele pămîntești ale unuia care era frumos fără să fie mîndru, puternic fără să fie insolent, curajos, fără să fie feroce și care avea toate calitățile omului fără viciile acestuia. Aceste cuvinte de laudă, care ar fi fără rost în memoria unui om, sînt cel mai meritat prinos adus amintirii lui Boatswain, un Cîine, care s-a născut în Terra-Nova în mai 1803, și a murit la Newstead Abbey, la 18 noiembrie 1808". În testamentul redactat în anul 1811, poetul cerea să fie îngropat în grădina din Newstead, alături de cîinele său.

pag. 161 STROFE CĂTRE O DOAMNĂ LA PLECAREA DIN ANGLIA

(Stanzas to a Lady On Leaving England)

— Poezia a fost scrisă și publicată în anul 1809, în volumul *Imitations and Translations*. Se pare că a fost dedicată tot lui Mary Chaworth Musters.

pag. 163 UMPLEȚI CUPA DIN NOU

(Fill the Goblet Again)

— Poezia a fost publicată în 1809 în volumul *Imitations and Translations*.
1 În mitologia greacă, Pandora a fost prima femeie de pe pămînt trimisă de Zeus pentru a se răzbuna pe oameni. Era soția lui Epimeteu, fratele lui Prometeu. Zeus îi dăduse o cutie, pe care i-a interzis să o deschidă, dar Pandora i-a încălcat porunca și astfel din cutie au ieșit și s-au răspîndit în lume toate relele care îi pîndesc pe oameni. Doar Speranța a rămas în cutie.
2 Hebe, în mitologia greacă, era fiica Herei și zeița tinereții veșnice.

pag. 164 RÎNDURI SCRISE ÎNTR-UN ALBUM, ÎN MALTA

(Lines Written in an Album, at Malta)

— Poezia a fost scrisă în Malta, la 14 septembrie 1809 și a fost publicată în 1812 împreună cu *Childe Harold*. Ea este dedicată, ca și poezia *To Florence* și ca strofele 32 și 33 din Cîntul al II-lea din *Childe Harold*, Doamnei Spencer Smith.

pag. 164 PENTRU FLORENCE
(To Florence)

— Poezia a fost scrisă în 1809 şi publicată în 1812, în ediţia in quarto împreună cu *Childe Harold.*

1 Florence este Mrs. Spencer Smith, soţia diplomatului englez, John Spencer Smith, pe care Byron l-a cunoscut în Malta. Ea apare şi în *Childe Harold,* Cîntul al doilea, versurile 32, 33.

2 Napoleon Bonaparte. Doamna Spencer Smith a fost amestecată într-un complot împotriva lui Napoleon, şi doar cu greu a reuşit să scape din mîinile poliţiei franceze.

3 Florence s-a născut în anul 1785, la Constantinopol, unde tatăl ei Baronul Herbert, era Ambasadorul Austriei.

pag. 165 STROFE SCRISE LA TRAVERSAREA GOLFULUI AMBRAKIKOS
(Stanzas Written in Passing the Ambracian Gulf)

— Scrisă la 14 noiembrie 1809, poezia a fost publicată împreună cu *Childe Harold* în 1812 şi este dedicată aceleiaşi doamne Spencer Smith.

1 Golful se află în Marea Ionică, lîngă ţărmurile Albaniei.

2 Aici, la intrarea în golf, la 9 septembrie, în anul 31 î.e.n., Marcus Antonius a fost învins de Octavian, viitorul împărat al Romei.

3 Cleopatra.

pag. 166 VERSURI SCRISE DUPĂ CE AM ÎNOTAT DE LA SESTOS LA ABYDOS
(Written After Swimming From Sestos to Abydos)

— Poezia a fost scrisă la 9 mai 1810 şi publicată în 1812 împreună cu *Childe Harold.*

— La 3 mai 1810, în timp ce fregata Salsette era ancorată în strîmtoarea Dardanele, Byron şi locotenentul Ekenhead au înotat de pe ţărmul european pe cel asiatic, de la Sestos la Abydos, pentru a reface, în sens invers, drumul parcurs în fiecare noapte de Leandru spre a se întîlni cu iubita sa, Hero. Distanţa considerată de poet a fi de 4 mile engleze, dar care în realitate nu este decît de o milă, a fost parcursă de cei doi înotători într-o oră şi zece minute, din cauza apei extrem de reci şi a curentului foarte puternic. Episodul este amintit de Byron şi în Cîntul al doilea, strofa 105 din poemul *Don Juan.*

1 Vechiul nume al strîmtorii Dardanele.

pag. 167 INSCRIPŢIE SUB UN TABLOU

(Lines Written Beneath a Picture)

— Scrisă la Atena în ianuarie, 1811, poezia a fost publicată împreună cu *Childe Harold* în 1812 şi purta titlul *Lines Written Beneath the Picture of J.U.D.* Identitatea lui J.U.D. a rămas pînă astăzi un mister.

pag. 167 PENTRU THYRZA

(To Thyrza)

— Poezia a fost scrisă la 11 octombrie, 1811 şi publicată împreună cu *Childe Harold.*

1 Identitatea lui Thyrza nu a fost stabilită nici pînă astăzi cu precizie. Thomas Moore crede că sub acest nume se ascund toţi prietenii din tinereţe ai poetului, care au dispărut de timpuriu (vezi şi notele I, 91 şi II, 12 la *Childe Harold*). Datorită însă datei la care a fost scrisă poezia, cînd încă poetul nu aflase de morţile tragice ale prietenilor săi, sub numele de Thyrza, în acest poem, se ascunde, probabil, o tînără pe care Byron a iubit-o şi care a murit în 1811. Conform declaraţiilor Doamnei Byron, poetul a dorit ca numele tinerei fete să rămînă învăluit în mister.

pag. 169 O, MUZICĂ ÎNDOLIATĂ

(Away, Away, Ye Notes of Woe)

— Scrisă la 8 decembrie 1811 şi publicată împreună cu *Childe Harold* în 1812.

1 Într-o scrisoare adresată lui Hodgson, la 8 decembrie 1811, Byron mărturiseşte că poezia i-a fost inspirată de un „cîntec din zilele de demult", pe care îl auzise de curînd.

2 Vezi nota 1 la poezia *Pentru Thyrza.*

pag. 170 CUVÎNTARE ROSTITĂ LA DESCHIDEREA TEATRULUI DRURY LANE

(Address Spoken at the Opening of Drury Lane Theatre, Saturday, October, 10, 1812)

Poezia a fost publicată în gazeta „Morning Chronicle" la 12 octombrie 1812 şi a fost scrisă la cererea Lordului Holland.

1 Teatrul Drury-Lane, unul dintre cele mai vechi teatre din Anglia, situat în cartierul Westminster din Londra şi deschis în anul 1663. Din cauză că a ars de nenumărate ori şi apoi a fost de fiecare dată reconstruit, Teatrul purta şi numele de Phoenix. Incendiul din 24 februarie, 1809, la care Byron a asistat, a fost unul dintre ultimele incendii cărora le-a

căzut pradă teatrul, iar actuala clădire este cea construită după planurile arhitectului Benjamin Wyatt și inaugurată la 10 octombrie 1812, prilej cu care s-a citit poezia de față.

2 Sarah Kemble Siddons (1755—1831), actriță tragică engleză, celebră în Desdemona, Ofelia și Lady Macbeth. A fost pictată de Reynolds, care i-a intitulat portretul *The Tragic Muse (Muza tragică)*.

3 David Garrick (1717—1779), tragedian englez și director de teatru cunoscut și ca poet și autor dramatic A fost celebru pentru interpretarea rolurilor titulare din Richard al III-lea, Hamlet și Regele Lear. Din anul 1747 a fost directorul Teatrului Drury Lane și în această calitate a adus o serie de îmbunătățiri tehnice scenei.

4 Quintus Roscius (?126—?62 î.e.n.), cel mai celebru, poate, dintre actorii romani, contemporan și prieten al lui Sylla și Cicero. Acesta din urmă i-a dat lecții de declamație. Cicero a pledat în favoarea lui în *Pro Quinto Roscio.*

5 Menandru (342—292 î.e.n.), poet comic grec, născut și mort la Atena; Fragmente din comediile sale pierdute au fost găsite în 1907. Este cunoscut mai ales prin imitațiile făcute de Terențiu.

6 Richard Brinsley Sheridan (1751—1816), celebru politician și dramaturg englez, admirat și foarte apreciat de Byron. (Vezi și nota 123 la *Barzi englezi...)*

7 Banquo, personaj din piesa *Macbeth* de Shakespeare, general în armata regelui Scoției. Aici se face aluzie la scena 3 din actul I, unde vrăjitoarele îi prezic lui B. că va avea regi printre urmași.
(A treia vrăjitoare: „Părinte-al unor regi, dar rege nu!", trad. Ion Vinea)

pag. 172 SĂ-MI AMINTESC...

(Remember Thee, Remember Thee)

— Poezia a fost scrisă în 1812 și publicată la Paris, în 1824, în volumul *Journal of Conversations of Lord Byron*, de Th. Medwin.

1 Versurile au fost scrise pe prima pagină a volumului *Valhck* de Beckford, chiar sub cuvintele „Remember me" (Amintește-ți de mine), pe care Lady Caroline Lamb le scrisese în absența poetului.

2 William Lamb, Lord Melbourne.

3 Caroline Lamb, fiica Lordului Bessborough, soția lui William Lamb. În 1816, după ce Byron a părăsit Anglia, ea a descris legătura ei cu poetul, în romanul intitulat *Glenarvon*, care nu a fost de loc apreciat de Byron.

pag. 173 TIMPULUI

(To Time)

— Poezia a fost scrisă în 1812 şi publicată în 1814, împreună cu *Childe Harold*, ediţia a 7-a.

pag. 174 SONET, PENTRU GINEVRA

(Sonnet, to Ginevra)

— Poezia a fost scrisă la 17 decembrie 1813 şi publicată împreună cu ediţia a 2-a a poemului *The Corsar (Corsarul)*, în 1814.

1 Maria Magdalena, în mitologia creştină, femeia vindecată de nebunie de către Iisus. Tradiţia o identifică ca o prostituată care apoi s-a căit şi a devenit simbol al penitenţei.

2 Guido Reni (1575—1642), pictor italian.

pag. 175 ACELEIAŞI

(Sonnet, To Ginevra)

— Poezia a fost scrisă tot la 17 decembrie 1813 şi publicată împreună cu ediţia a 2-a a poemului *Corsarul*, în 1814.

pag. 176 ODĂ LUI NAPOLEON BONAPARTE

(Ode to Napoleon Buonaparte)

— Începută la 9 aprilie şi publicată anonim la 16 aprilie, 1814, poezia apare sub semnătura lui Byron, în *The Morning Chronicle*, la 27 aprilie în acelaşi an.

Într-o scrisoare adresată editorului său, John Murray, la 10 aprilie 1814, referindu-se la această poezie, Byron arată că ea nu conţine nimic în favoarea lui Napoleon. În următoarele zile, în 11 şi 12, îi cere să o publice anonim, cu toate că, fiind scrisă în măsura versurilor din *Childe Harold*, autorul putea fi uşor recunoscut. La 12 aprilie, Byron îi trimite editorului său, motto-ul luat din Gibbon.

— Motto: Iuvenal, *Satire*, X:

„Pune-n cumpănă cenuşa unui mare general:
Cîte livre cîntăreşte pulberea lui Hannibal?“
(trad. Tudor Măinescu şi Al. Hodoş)

1 *Certaminis gaudia*, expresia folosită de Atila (?406—453) în discursul adresat armatei înaintea bătăliei de la Châlons (451).

2 Aluzie la Milo din Crotona (Italia), atlet celebru, de şase ori învingător în lupte la jocurile olimpice. A căzut pradă lupilor, avînd mîinile prinse în trunchiul unui copac pe care încerca să-l despice în două.

3 Lucius Cornelius Sylla (138—78 î.e.n.), general şi dictator roman (82 î.e.n.) A capturat şi masacrat 8000 de prizonieri luaţi în războiul civil, apoi s-a retras în anul 79 î.e.n.

4 Carol al V-lea, împăratul Sfîntului Imperiu Roman (1519—1556), rege al Spaniei, încoronat sub numele de Carol I. A renunţat în anul 1555 la coroana regală în favoarea fiului său, Filip, şi la cea imperială, în favoarea fratelui său, Ferdinand, în 1556, cînd s-a călugărit, intrînd la Mănăstirea Sf. Justus din Placencia, în Estramadura.

5 Maria Luisa.

6 Insula Elba.

7 Dionis cel Tînăr (395—335 î.e.n.), tiranul Siracuzei. În 344 a fost exilat pentru a doua oară şi s-a retras în Corint, unde a deschis o şcoală pentru băieţi.

8 Baiazid (1347—1403), fiind învins de Timur la Ancyre, în 1402, a fost purtat de acesta într-o cuşcă de fier.

9 Profetul Ieremia.

10 Prometeu, titan din mitologia greacă, pedepsit de Zeus pentru că a dat oamenilor focul şi artele.

11 Byron face aluzie la o aventură amoroasă a împăratului, în seara sosirii la Fontainebleau, şi parafrazează cuvintele lui Iago, din actul IV:

> „E-un chin drăcesc, batjocura Satanei
> În pat cinstit s-alinţi o desfrînată
> Crezînd că-i castă". *(Othello*, trad. Ion Vinea)

12 Marengo, sat în Piemont, scena celebrei victorii a lui Napoleon asupra austriecilor, la 14 iunie 1810.

13 Byron face aluzie la o gravură a lui Raphael Morghen, după Gérard, recent intrată în posesia sa, şi care îl reprezenta pe Napoleon în ţinuta de împărat, cu Legiunea de Onoare (cf. *Jurnal*, 6 martie 1814).

14 Cincinnatus (sec. V î.e.n.), erou roman semilegendar, consul în anul 460.

15 George Washington, primul preşedinte al Statelor Unite (1789—1797).

pag. 181

STROFE PENTRU MUZICĂ

(Stanzas for Music)

— Scrisă la 4 mai 1814, poezia este publicată în „The Examiner" la 4 iunie 1815 şi în volum, în 1829, în *Fugitive Pieces*.

— Într-o scrisoare din 4 mai 1814, adresată lui Thomas Moore, poetul îi dedică această poezie, care i-a fost cerută de către prietenul său, pentru a fi transpusă pe note.

pag. 182

ÎNTUNERIC
(Darkness)

— Poezia a fost scrisă în iulie 1816 la vila Diodati şi a fost publicată împreună cu *Prizonierul din Chillon*, în 1816.

1 Reminiscenţă din *Macbeth*, act. V, scena 5:

„D-ac-ai minţit
Te-atîrn de viu de cel dintîi copac
Să te usuci de foame". (trad. Ion Vinea)

pag. 184

PROMETEU
(Prometheus)

— Scrisă la vila Diodati în anul 1816 şi publicată împreună cu *Prizonierul din Chillon*.

pag. 186

SONET ÎNCHINAT LACULUI LEMAN
(Sonnet to Lake Leman)

— Poezia a fost scrisă la vila Diodati în anul 1816 şi publicată împreună cu *Prizonierul din Chillon* în acelaşi an.

1 Lacul Leman sau Lacul Geneva, se află situat între Elveţia şi Franţa.

2 *Jean Jacques Rousseau* (1712—1778), scriitor şi filozof iluminist francez, născut la Geneva.

3 François Marie Arouet de Voltaire (1694—1778), autor şi filozof francez, reprezentantul cel mai de seamă al iluminismului secolului al XVIII-lea. A deţinut o proprietate la Geneva.

4 Germaine de Staël (1766—1817), scriitoare franceză, care a contribuit prin *De la Littérature* (1800) şi *De l'Allemagne*, la răspîndirea ideilor romantismului german în Franţa. Duşmancă înverşunată a lui Napoleon, a trebuit să trăiască în exil, la Coppet, pe Lacul Geneva, în Rusia şi apoi în Anglia. Pe vremea cînd locuia la vila Diodati, Byron era vecin cu Madame de Staël, pe care o vizita adeseori şi în casa căreia l-a cunoscut, printre alţii, pe August von Schlegel, unul dintre fondatorii teoriei romantice germane.

5 Edward Gibbon (1737—1794), istoric englez, autorul monumentalei lucrări în şase volume, *Decline and Fall of the Roman Empire.* A locuit la Geneva o perioadă.

pag. 186

STROFE PENTRU AUGUSTA
(Stanzas to Augusta)

— Poezia a fost scrisă la 16 aprilie 1816 şi publicată în acelaşi an în volumul *Poems (Poezii)*; Biografii lui Byron o consideră ca fiind ultima poezie scrisă de poet în Anglia. Ea este dedicată sorei vitrege a poetului, Augusta Byron Leigh (1783—1851), fiica lui John Byron din prima căsătorie.

pag 188

SCRISOARE CĂTRE AUGUSTA

(Epistole to Augusta)

— Poezia a fost scrisă la vila Diodati, lîngă Geneva, în octombrie 1816, dar nu a văzut lumina tiparului pînă în anul 1830, cînd a fost publicată de Thomas Moore, în volumul *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, deoarece Augusta Leigh s-a opus multă vreme tipăririi ei.

1 Amiralul John Byron (1723—1786), celebru pentru călătoriile sale pe mare, însoțite de fiecare dată de furtuni năprasnice și poreclit din această cauză, Foul-weather Jack (Jack vreme rea) sau Hardy Byron (Byron cel Dur). A reușit să supraviețuiască chiar și naufragiului corăbiei Wager, iar apoi a întreprins o călătorie în jurul lumii. A povestit naufragiul în cartea sa, *Narrative*.

2 Lacul de la Newstead, care este descris și în strofa 57 din Cîntul XIII al Poemului *Don Juan*.

3 Lacul Geneva.

pag. 192

VERSURI SCRISE CÎND AM AFLAT CĂ DOAMNA BYRON E BOLNAVĂ

(Lines On Hearing that Lady Byron Was Ill)

— Poezia a fost scrisă în anul 1816, imediat după încercarea rămasă fără succes a Doamnei de Staël de a-l reîmpăca pe Byron cu soția sa. Poetul nu a dorit ca aceste versuri să fie publicate, așa că ele au văzut lumina tiparului doar în luna august, 1832, în gazeta „New Monthly Magazine", vol. XXXV, pp. 142-3.

1 Nemesis, personificarea legii, ordinii și răzbunării în mitologia greacă.

2 Clitemnestra, fiica Ledei și a lui Tindareu, sora vitregă a Elenei din Troia, soția lui Agamemnon și mama lui Oreste, a Electrei și a Ifigeniei. Împreună cu iubitul ei, Egist, l-a ucis pe Agamemnon cînd acesta s-a reîntors din Războiul Troian.

3 Ianus, zeul începuturilor în religia romană, reprezentat ca avînd două capete așezate spate în spate.

pag. 194

VISUL

(The Dream)

— Poemul a fost scris la vila Diodati, în iulie 1816 și publicat la 5 decembrie 1816; împreună cu *Prizonierul din Chillon*.

— Comentatorii operei lui Byron consideră poemul o scurtă autobiografie în versuri.

1 Diadem Hill. face parte din Howat Hill, dealuri care se ridică la mică distanță spre sud de Annezley Hall, reședința familiei Chaworth.

2 Mary Chaworth căuta calul pierdut al iubitului ei, viitorul ei soț, John Musters, pe drumul care ducea la Hucknall Torkard, reședința familiei Byron.

3 Annesley Hall.

4 În original „Oratorul“ — o cameră mică deasupra intrării ce dă spre curtea conacului.

5 Byron.

6 În strofa a IV-a poetul evocă excursia făcută de la Smirna la Efes, în martie 1818.

7 „Visul lui Byron“ este subiectul unui tablou celebru al lui Charles Lock Eastlake (1793—1865).

8 În strofa a V-a, poetul își amintește de căsătoria nefericită a lui Mary Chaworth.

9 Byron obișnuia să o numească pe Mary Chaworth „luminosul meu Luceafăr din zori“ (vezi și *Ghiaurul*, 1127—1130).

10 În strofa a VI-a Byron evocă propria sa căsătorie nefericită.

11 În strofa a VII-a poetul deplînge boala lui Mary Chaworth.

12 Mitridate din Pont (120—63 î.e.n.), supranumit Eupator, s-a urcat pe tron cînd avea 11 ani. Se spune despre el, că, de teamă să nu fie otrăvit, a luat atîtea antidoturi, încît, la bătrînețe, cînd a vrut să-și curme zilele luînd otravă, aceasta nu și-a mai făcut efectul.

pag. 199 DE-ACUMA N-OM MAI COLINDA
(So We'll Go No More A Roving)

— Poezia, avînd la bază refrenul cîntecului scoțian, *The Jolly Beggar (Cerșetorul vesel)*, (And we'll gang nae mair a roving / Sae late into the nicht), a fost scrisă la 28 februarie, 1817 și trimisă lui Thomas Moore într-o scrisoare în care poetul îi descrie prietenului său carnavalul de la Veneția, care îl cam obosise. A fost publicată în *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, vol. II, în 1830.

1 În scrisoarea citată mai sus, Byron scria: „Constat că sabia începe să-și uzeze teaca, cu toate că de abia am trecut de 29 de ani“ (cf. Th. Moore, *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, Londra 1901 p. 341).

pag. 199 STROFE ÎNCHINATE ERIDANULUI
(Stanzas to the Po)

— Scrisă în iunie 1819, poezia a fost publicată în 1824 în *Journal of Conversations of Lord Byron*, de Thomas Medwin. Ea a fost scrisă la cîteva luni după ce poetul se îndrăgostește de tînăra de 19 ani, Teresa Guiccioli.

1 Eridanul este numele dat în vechime rîului Pad, care curge în nordul Italiei și se varsă în Marea Adriatică.

pag. 201 AVATARUL IRLANDEZ

(The Irish Avatar)

— Poezia a fost scrisă la Ravenna în septembrie 1821 şi publicată la 19 septembrie la Paris, de către Thomas Moore. Din motive de cenzură, nu a putut apărea în Anglia. În 1824, Thomas Medwin o publică în *Journal of Conversations of Lord Byron*, iar în 1833, este publicată în Anglia, de către John Murray.

Satira i-a fost sugerată poetului de intrarea triumfală în Dublin a regelui George al IV-lea, la numai zece zile de la moartea soţiei sale, regina Caroline, precum şi de presa vremii, în special de „The Morning Chronicle", care, pe de o parte, relatau serbările de la Dublin, iar pe de alta, descriau manifestările prilejuite de funeraliile reginei.

1 În mitologia veche indiană, Avatar-ul este una dintre înfăţişările pămînteşti ale zeităţii, mai ales a zeului Vişnu. Byron îl foloseşte aici ironic, la adresa regelui George al IV-lea, care soseşte ca un „Mesia", înfăţişîndu-se irlandezilor în întruchiparea sa „pămîntească".

2 John Philpot Curran (1750—1817), avocat şi om politic irlandez, mare patriot şi militant pentru libertatea Irlandei. Byron îl preţuia foarte mult. Motto-ul poeziei este din *The Life of Curran (Viaţa lui Curran)*, scrisă de fiul acestuia, W.A. Curran, în 1819.

3 Amelia-Elisabeta-Carolina (1768—1821), fiica lui Carol Wilhelm Ferdinand, duce de Brunswick, a doua soţie a regelui George al IV-lea, de care a fost de două ori repudiată, însă a refuzat să renunţe la drepturile sale de regină.

4 Augustus Frederick (1762—1830), rege al Angliei, sub numele de George al IV-lea (1820—1830). A domnit ca un tiran, promulgînd legi împotriva libertăţii presei şi înăbuşind în sînge nenumărate răscoale din Irlanda. A fost unul dintre cei mai urîţi monarhi.

5 Irlanda.

6 În 1782, sub presiunea mişcării de eliberare naţională din Irlanda, guvernul englez a fost silit să înfiinţeze Parlamentul irlandez, care însă a fost dizolvat în 1800, fuzionînd cu cel britanic.

7 Catolicii irlandezi erau lipsiţi de drepturi cetăţeneşti, un motiv în plus de nemulţumire şi îndîrjire în rîndurile mişcării naţionale de eliberare.

8 Castelul din Dublin, reşedinţa administraţiei engleze în Irlanda.

9 Termen ironic, folosit la adresa regelui George al IV-lea.

10 Monstru fabulos în mitologia biblică, probabil crocodil.

11 Oraş străvechi în Galileea, unde Iisus a săvîrşit prima sa minune, transformînd apa în vin, în timpul unei nunţi.

12 În „The Morning Chronicle" se relatase că pentru primirea regelui la Castel au fost angajaţi peste 40 de bucătari.

13. Trifoiul este emblema Irlandei.

14 Henry Grattan (1746—1820), orator şi om politic irlandez, unul din fondatorii Parlamentului irlandez de la 1782, care apoi s-a opus cu înverşunare fuziunii acestuia cu cel britanic. A militat pentru neatîrnarea Irlandei, pentru drepturi democratice egale între Irlanda şi Marea Britanie.

15 Demostene (384—322 î.e.n.), vestit orator al antichităţii greceşti.

16 Marcus Tullius Cicero (106—43 î.e.n.), celebru orator, om politic şi filozof roman, republican înfocat, care i s-a opus lui Cezar şi l-a atacat pe Antoniu. A fost condamnat la moarte de Triumvirat.

17 În mitologia greacă, Orfeu, celebru cîntăreţ trac, a cărui liră mişca stîncile şi copacii şi îmblînzea fiarele.

18 Contele Arthur Fingall, conducătorul irlandezilor catolici. În perioada vizitei regelui George al IV-lea la Dublin devine Cavaler al Ordinului Sf. Patrick.

19 Daniel O'Connell (1775—1847), om politic irlandez, liberal burghez. În timpul vizitei lui George al IV-lea, a propus să i se ofere acestuia din partea Irlandei un castel, la construirea căruia să contribuie cu bani nu numai nobilii, ci şi ţăranii umili.

20 Parafrază după Shakespeare, *Henric al IV-lea*, p. I-a act. I, sc. 2-a: „...ceea ce nu te împiedică să fii cel mai isteţ, cel mai ticălos şi cel mai dulce dintre prinţişori". (trad. Dan Duţescu)

21 Oraş legendar în care urmaşii lui Noe au încercat să construiască un turn pînă la cer.

22 Vitellius Aulus (15—69), împărat roman, vestit pentru cruzimea sa şi pentru viaţa de desfrîu pe care a dus-o.

23 În mitologia greacă, Silen era zeul vinului şi al fertilităţii, fiul lui Hermes, prietenul şi dascălul lui Dionysos.

24 Aelius Seianus, om de stat roman, comandant al gărzilor pretoriene, favorit al lui Tiberius. A fost omorît în anul 31, deoarece a complotat împotriva împăratului. Celebru pentru corupţia, laşitatea şi cruzimea sa.

25 Robert Stewart, viconte de Castlereagh (1769—1822), om de stat şi politician reacţionar englez, născut la Dublin. În calitate de Guvernator al Irlandei, a exercitat aici o dictatură odioasă, înnăbuşind răscoala din 1798. S-a sinucis în 1822, într-un acces de demenţă.

26 Aluzie la al doilea discurs rostit de Byron în Parlament, la 12 aprilie 1812, în favoarea apărării drepturilor catolicilor irlandezi.

27 Richard Brinsley Sheridan (1751—1816), dramaturg şi orator irlandez, înflăcărat patriot, prieten al lui Byron.

28 Thomas Moore (1779—1859), vestit poet irlandez, prieten cu Byron şi Sheridan. A publicat, după moartea poetului, un volum despre viaţa acestuia, cuprinzînd scrisorile, jurnalele şi notele lui Byron: *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, Londra, 1830.
Vezi şi nota 22 de la *Barzi englezi...*.

pag. 205

TOTUL PENTRU DRAGOSTE

(Stanzas Written on the Road Between Florence and Pisa)

— Poezia a fost scrisă la 6 noiembrie 1821 și publicată în *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, în 1830.

1 Iedera era planta sacră a lui Bacchus, zeul vinului și al plăcerilor.

2 Mirtul, planta sacră a zeiței iubirii, Venus.

pag. 206

PLIMBAREA LUI SATAN

(The Devil's Drive)

— Scrisă la 9 decembrie 1813, poezia a fost publicată incomplet, în *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, în 1830 (strofele 1—5; 8; 10—12 și 17—18, care figurează și în volumul de față). Celelalte strofe (6, 7, 9, 13—16 și 19—27) au apărut doar în 1903, fiind publicate după un manuscris autograf, care se afla în posesia Contelui de Ilchester. Poezia i-a fost sugerată lui Byron de *Devil's Thoughts (Gîndurile Satanei)* (1799), un poem umoristic scris de Coleridge și Southey, despre Satan care se plimbă și se bucură la vederea viciilor pămîntenilor. Shelley l-a imitat și el în *Devil's Walk (Plimbarea Satanei)*. Byron credea, ca mulți alții, că poemul fusese scris de Porson, celebru om de litere de formație clasică și, la 17—18 decembrie 1813, notează în Jurnalul său: „Am scris recent o rapsodie neterminată, sălbatică și dezlînată, intitulată *The Devil's Drive*, a cărei idee am luat-o din *Devil's Walk* al lui Porson".

1 La nr. 7 în Piața Seymour, locuia lordul Yarmouth, poreclit Red Herrings, fiul cel mai mare al Marchizei de Hartford.

2 Palat construit la Londra pentru Henry Boyle, baron Carleton (mort în 1725) și vîndut apoi Prințului de Wales, în 1732.

3 Pater Noster Row, strada editorilor londonezi.

4 Sediul Parlamentului britanic.

5 Charles Jenkinson, conte de Liverpool (1728—1808), politician englez.

6 Charles Howard, al doilea Duce de Norfolk (1746—1815), cunoscut și sub porecla de Jocheul de Norfolk.

7 Lord Westmoreland, alt politician reacționar englez.

8 William Pitt, Lord Chatham (1759—1806), politician și om de stat englez, prim-ministru al Angliei, între 1783 și 1801.

9 John Scott, Conte de Eldon (1751—1838), om politic reacționar. Între 1801 și 1827 a fost Lord Cancelar.

10 Edward Law, Baron Elenborough (1750—1818), ministru de justiție între 1802 și 1818.

11 Moloch, zeul fenic al războiului, adorat mai ales în Cartagina. I se sacrificau, în special, copii.

pag. 208

CÎNTEC PENTRU LUDDIŢI

(Song For the Luddites)

— Poezia a fost scrisă la 24 decembrie 1816 şi publicată pentru prima dată în *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, în 1830.

1 Ludditii au fost participanţii la mişcarea spontană de protest a muncitorilor britanici din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea şi de la începuturile sec. al XIX-lea. Ei distrugeau maşinile, în care vedeau cauzele exploatării şi ale ruinării micilor meseriaşi. Byron şi-a rostit primul discurs în Parlament la 27 februarie 1812, în apărarea ludditilor, iar la 12 martie, în acelaşi an, a publicat în gazeta „Morning Chronicle“, poezia *An Ode to the Framers of the Frame Bill (Odă autorilor legii împotriva sfărîmătorilor de maşini)*. Termenul de ludditi apare pentru prima dată în 1811 şi se referă la început doar la distrugătorii de maşini, iar apoi este extins la toţi oamenii săraci.

2 Ned Ludd este cel care a dat numele mişcării. În anii '60 ai secolului al XVIII-lea, el a distrus cîteva maşini de ţesut, în semn de protest împotriva tratamentului la care era supus de patroni.

pag. 209

STROFE

(Stanzas)

— Poezia a fost scrisă la 5 noiembrie 1820 şi publicată pentru prima dată în 1830, în *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*.

pag. 209

EPIGRAME

(Epigrams)

— Epigrama a fost scrisă în august 1822, la sinuciderea lui Castlereagh şi publicată în gazeta „The Liberal“, nr. 1, la 18 octombrie 1822, p. 164.

1 Robert Stewart, viconte de Castlereagh (1769—1822), politician şi om de stat britanic, născut la Dublin, unul dintre stîlpii reacţiunii europene, duşman înverşunat al lui Napoleon.

2 Marcus Porcius Cato sau Cato cel Tînăr (Cato Minor) (95—46 î.e.n.), republican roman, duşmanul lui Cezar şi al lui Catilina şi partizan al lui Pompei. După înfrîngerea de la Pharsala, a condus lupta împotriva lui Cezar, fiind însă din nou învins la Thapsus. S-a sinucis.

pag. 210

ASTĂZI ÎMPLINESC 36 DE ANI

(On This Day I Complete My Thirty-Sixth Year)

— Aceasta este ultima poezie a lui Byron, scrisă la Missolonghi, la 22 ianuarie 1824. A fost publicată la 29 octombrie 1824 în „Morning Chronicle“.

— Contele Gamba povestește că în dimineața zilei de 22 ianuarie, ieșind din camera sa, Byron le-a spus prietenilor care îl așteptau să îl felicite, printre care și Colonelul Stanhope: „Vă plîngeați mai zilele trecute că nu mai scriu versuri — azi e ziua mea de naștere, și am terminat tocmai ceva ce cred că e mult mai bun decît ce scriu de obicei“.

pag. 213 MELODII EBRAICE

(Hebrew Melodies)

— Acest ciclu, constînd din 24 de poezii, a fost scris la sfîrșitul anului 1814 și începutul lui 1815, la cererea prietenului poetului, Douglas Kinnaird, pentru a fi transpus pe note de Isaac Nathan și Ian Braham. Poeziile au fost publicate în aprilie 1815. Majoritatea sînt inspirate din Vechiul Testament. Trei dintre ele sînt însă poezii de dragoste, unele dintre cele mai frumoase pagini ale genului în literatura engleză, *She Walks in Beauty (Ea luneca-n splendoare)*, *Oh, Snatched away in Beauty's Bloom (Răpită într-a vieții floare)* și *I Saw Thee Weep (Plîngeai)*.

1 Douglas Kinnaird, membru al unei vechi familii scoțiene, prieten al lui Byron și codirector împreună cu el al Teatrului Drury Lane, la redeschiderea acestuia în 1812. A fost, împreună cu Thomas Moore, John Murray și John Hobhouse, executorul testamentar al poetului; a participat la distrugerea *Memoriilor* pe care Byron i le încredințase lui Thomas Moore.

pag. 214 EA LUNECĂ-N SPLENDOARE

(She Walks in Beauty)

— Poezia a fost scrisă la 12 iunie 1814, cînd Byron s-a întors de la un bal unde o văzuse pe Anne Beatrix, soția rudei sale mai îndepărtate, Robert John Wilmot. Anne Beatrix era în doliu.

pag. 214 DACĂ-NDRĂGIM LUMEA CEALALTĂ

(If That High World)

— Referindu-se la această poezie, compozitorul I. Nathan scria în amintirile sale că prezența cuvîntului „dacă“ („if“) la începutul acestor versuri a declanșat un întreg șir de invective din partea celor care îl acuzau pe Byron de ateism.

pag. 215

FIICA LUI IEFTAE

(Jephtha's Daughter)

1 Ieftae, unul dintre judecătorii israeliţi din Gallad în vechea Iudee, care ar fi trăit în sec. XII î.e.n. Înainte de a-i ataca pe amoniţi, a făcut legămînt ca, după victorie, să îi jertfească lui Iehova prima fiinţă care îi va ieşi în întîmpinare din curtea casei sale. Aceasta a fost unica sa fiică (cf. *Judecătorii*, 11, 30—40).

2 Salem (în ebraică înseamnă *pace)*, probabil vechiul nume al Ierusalimului.

pag. 216

RĂPITĂ ÎNTR-A VIEŢII FLOARE

(Oh! Snatched Away in Beauty's Bloom)

— Poezia a fost publicată pentru prima dată în „The Examiner", la 25 aprilie 1815.

— Versurile acestea sînt considerate a fi un ultim omagiu pe care Byron l-a adus prietenului sau prietenei sale dispărute, misteriosul sau misterioasa Thyrza, a cărei identitate a rămas pînă astăzi necunoscută. Unii au văzut în Thyrza pe toţi prietenii poetului, dispăruţi în plină tinereţe în anii 1811 şi 1812; alţii, bazîndu-se pe afirmaţiile soţiei poetului, au identificat-o pe Thyrza cu o tînără necunoscută pe care Byron ar fi iubit-o şi care a murit cu puţin înainte de întoarcerea sa din Orient, în 1811.

pag. 216

MI-E DUHUL TRIST

(My Soul is Dark)

pag. 217

PLÎNGEAI

(I Saw Thee Weep)

pag. 218

TE-AI STINS

(Thy Days Are Done)

pag. 218

SAUL

— Poezia a fost scrisă la Seaham, reşedinţa socrilor poetului, în februarie 1815.

1 Saul a fost primul rege al evreilor (1115—1055 î.e.n.). După legenda biblică (*Cartea I a Regilor*, cap. 9—15), Saul a plecat în căutarea măgăriţelor pierdute ale tatălui său, Chiş. Rătăcindu-se şi negăsind animalele, a cerut ajutor prorocului Samuel, care, inspirat de Iehova, l-a uns pe Saul rege al israeliţilor. Mai tîrziu, în ajunul bătăliei de la

Gelboe împotriva filistinilor, umbra prorocului i-a prezis lui Saul înfrîngerea şi moartea, împreună cu cei trei fii şi cu toţi oamenii săi.

pag. 219

DEŞERTĂCIUNE-I TOTUL
(All's Vanity, Saith the Preacher)

— Poezia a fost scrisă la Seaham în 1815 şi este o parafrază poetică a *Ecleziastului* din *Biblie.*

pag. 220

CÎND LUTU-ACESTA SUFERIND ÎNGHEAŢĂ
(When Coldness Wraps this Suffering Clay)

— Poezia a fost scrisă la Seaham în 1815.

pag. 221

VIZIUNEA LUI BALTAZAR
(Vision of Belshazzar)

1 Baltazar, în Biblie, ultimul rege al Babilonului, fiul lui Nabucodonosor. A fost învins în anul 539 î.e.n. de un partizan al lui Cirus şi Babilonul a fost ataşat imperiului medo-perşilor. În cartea lui Daniel se povesteşte că într-o noapte, în timp ce benchetuia, Baltazar a cerut să i se aducă vasele sacre de aur pe care Nabucodonosor le furase din templul din Ierusalim. O mînă nevăzută a scris atunci pe zidul sălii de ospeţe nişte caractere misterioase, care au fost descifrate de profetul Daniel ca fiind: *Mane*, *tekel*, *fares* *(Numărat*, *cîntărit*, *împărţit)*. *Mane:* zilele domniei ţi-au fost numărate, sfîrşitul lor e aproape; *tekel:* ai fost pus pe cîntar şi te-ai dovedit prea uşor; *fares:* regatul tău va fi împărţit. În aceeaşi noapte, Cirus a intrat în Babilon.

2 Învăţaţii din Caldeea erau astrologi şi magicieni. Caldeea constituie partea sudică a văii cuprinse între Tigru şi Eufrat (Mesopotamia). Uneori termenul era folosit pentru a include întregul Babilon.

pag. 223

O, SOARE-AL CELOR FĂRĂ SOMN
(Sun of the Sleepless)

— Astrul la care se referă poetul este luna.

pag. 223

NIMICIREA LUI SENACHERIB
(The Destruction of Senacherib)

— Poezia a fost scrisă la Seaham, la 17 februarie 1815.

1 Senacherib, rege asirian (705—681 î.e.n.), care i-a învins pe egipteni în 701 î.e.n., încercînd apoi să cucerească Ierusalimul. Nu se ştie cu exactitate dacă armata sa a fost distrusă în timpul asediului cetăţii

sau mai tîrziu. *Cartea a patra a Regilor*, 17 19, pune înfrîngerea asirienilor pe seama epidemiei de ciumă pe care Iehova a declanșat-o în rîndul trupelor asediatoare, la rugămintea regelui iudeilor, Iezechiel.

2 Aici este vorba despre Marea Galileei, un lac cu apă dulce în nord-estul Palestinei. Este cunoscut în *Vechiul Testament* sub numele de Chinnereth, iar în *Noul Testament*, sub cel de Galilee, Gennesaret sau Tiberias. Este traversat de rîul Iordan.

3 Conform legendei biblice, Ierusalimul a fost salvat de Îngerul Morții, trimis de Iehova, la rugămințile lui Iezechiel.

4 Asur este zeul suprem din panteonul asirian. Aici este numele vechi dat Asiriei.

5 Baal este zeul suprem al babilonienilor, echivalentul lui Zeus din mitologia greacă.

pag. 224 UN DUH TRECU DEODAT' PRIN FAȚA MEA

(A Spirit Passed Before Me)

1 Iov, personaj biblic, rămas celebru pentru resemnarea sa și puterea de îndurare a tuturor suferințelor și caznelor la care a fost supus pentru a i se încerca fidelitatea.

PELERINAJUL LUI CHILDE HAROLD

(Childe Harold's Pilgrimage)

pag. 226 PREFAȚĂ LA CÎNTUL ÎNTÎI ȘI AL DOILEA

(Preface to the First and Second Cantos)

— Compuse în a doilea an al călătoriei lui Byron în Orientul Apropiat, Cînturile întîi și al doilea au fost publicate la insistențele lui Dallas, prietenul poetului, la 10 martie 1812. Succesul lor a fost instantaneu și neașteptat. În *Letters and Journals*, Byron nota: „M-am trezit într-o dimineață ca să constat că sînt celebru".

1 Childe este numele arhaic dat unui tînăr care urma să fie făcut cavaler. Cu toate că în prefața la primele două cînturi Byron spune că Childe Harold este un personaj fictiv, totuși, în versiunea din manuscris, eroul se numește Childe Burun, Burun fiind numele vechi al familiei Byron. De altfel, în Cîntul al patrulea se abandonează persoana a treia și Byron scrie la persoana întîi, identificîndu-se astfel cu eroul său, cum de fapt criticii o făcuseră de mult.

2 *Romaunt* este un poem narativ de aventuri.

3 Epirul este o regiune din peninsula Balcanică, cuprinsă între nord-vestul Greciei şi sudul Albaniei.

4 Acarnania, regiune din vestul Greciei Antice, la sud de Epir.

5 Ionia şi Frigia, ţări antice în Asia Mică, Ionia este situată în vestul actualei Turcii, iar Frigia, în centru.

6 Poemele la care face Byron aluzie sînt, printre altele, *The Battle of Talavera (Bătălia de la Talavera)* de John Wilson Croker, apărut în 1809; *The Vision of Don Roderick (Viziunea lui Don Roderick)* de Walter Scott, 1811 şi *Portugal, A Poem (Portugalia, poem)* de Lord George Grenville, apărut în 1812.

7 Levant, denumire dată malului estic al Mării Mediterane, care se întinde între Egipt şi pînă în Turcia inclusiv.

8 Edmund Spenser (?1552—1599), unul din cei mai mari poeţi englezi. A inventat şi a folosit în poemul său, *The Faerie Queene (Regina zînelor)*, strofa care astăzi îi poartă numele (The Spenserian Stanza), care este alcătuită din nouă versuri, dintre care opt pentametri iambici şi un alexandrin, rimînd ab ab bc bc c.

9 James Beattie (1735—1803), profesor de filozofie şi poet scoţian. Este autorul unui poem neterminat scris în strofă spenseriană, *The Minstrel (Menestrelul)*, 1771—1774.

10 Lodovico Ariosto (1474—1533), autorul celui mai mare poem epic italian, *Orlando Furioso* (1532).

11 James Thomson (1700—1748), poet şi dramaturg scoţian, primul reprezentant de seamă al sentimentalismului în poezia secolului al XVIII-lea.

12 De la Curne de Sainte Palaye (1697—1781), scriitor francez, autorul unor *Memoires sur L'ancienne Chevalerie (Memorii asupra vechiului cavalerism)*, apărute la Paris în 1781.

13 Rolland, *Recherches sur les Prérogatives des Dames chez les Gaulois sur les cours d'Amours (Cercetări asupra prerogativelor doamnelor la Gali şi asupra cursurilor amorurilor)* 1787.

14 Cavaleri din ordinul fondat în 1118 şi care se compunea la început doar din 9 cavaleri, care trebuiau să asigure protecţia pelerinilor la Ierusalim.

15 Cavaleri ai Mesei Rotunde.

16 Cel mai înalt ordin cavaleresc englez, instituit în anul 1311, în timpul domniei lui Edward al III-lea.

17 Conform istoricului John Selden (1584—1654), Contesa de Salisbuy şi-a pierdut jartiera în timp ce dansa cu regele Edward al III-lea. Regele a ridicat-o şi şi-a pus-o la picior, rostind „Honi soit qui mal y pense" (Ruşine cui gîndeşte ceva rău în privinţa aceasta), cuvinte ce apar pe Ordinul Jartierei, o panglică de catifea albastru închis, tivită

cu fir de aur şi avînd o cataramă tot de aur. El este purtat sub genunchiul stîng.

18 Edmund Burke (1729—1797), om politic şi filozof irlandez, care a fost un duşman înveterat al Revoluţiei Franceze, pe care a înfierat-o în ale sale *Reflections on the French Revolution (Reflecţii asupra revoluţiei franceze)*, 1750.

19 Marie Antoinette (1755—1793), regina Franţei, soţia lui Ludovic al XVI-lea.

20 Pierre de Terrail, Seigneur de Terrail (1473—1524), supranumit „chevalier sans peur et sans reproche" (cavaler fără frică şi fără prihnă), căpitan celebru în campaniile din Italia purtate de Carol al VIII-lea, Ludovic al XII-lea şi Francisc I.

21 Joseph Banks (1743—1820), eminent explorator şi naturalist englez, care l-a însoţit pe Cook în expediţia în jurul lumii şi a scris o carte despre călătoriile lui Cook.

22 Timon din Atena, filozof grec din sec. V î.e.n., supranumit Timon Mizantropul, satirizat de numeroşi scriitori şi poeţi pentru ura sa profundă împotriva rasei umane. Shakespeare a scris o tragedie cu acest titlu, *Timon of Athens (Timon din Atena)*, iar Byron s-a comparat cu mizantropul atenian în poezia *Childish Recollections (Amintiri din copilărie)*.

23 *Zeluco* este titlul unui roman de John Moore (1729—1802), publicat în 1786. Eroul romanului este un personaj vicios, crud, egoist şi răzbunător, datorită efectului negativ pe care educaţia primită de la mama sa l-a avut asupra lui.

pag. 229

CĂTRE IANTHE
(To Ianthe)

1 Ianthe (în greceşte, *micşunea)*, tînăra de 13 ani, Lady Charlotte Mary Harley (1801—1880), fiica lui Lady Oxford, căreia în februarie 1814, la apariţia celei de a 7-a ediţii a primelor două Cînturi din *Pelerinajul lui Childe Harold* Byron îi dedică acest poem, scris în toamna lui 1812.

2 Poetul împlinea 26 de ani în 1814 cînd a fost publicată dedicaţia.

pag. 230

CÎNTUL ÎNTÎI
(Canto the First)

1 Cîntul întîi a fost început la Ianina, în Epir, la 31 octombrie, 1809, iar Cîntul al doilea a fost terminat la Smirna, la 28 martie 1810.

2 Castalia, izvorul sacru al lui Apolo şi al Muzelor, în apropiere de Delphi, pe Muntele Parnas.

3 Templul lui Apollo construit în sec. VI î.e.n. la Delphi, la poalele Muntelui Parnas.

4 Vechiul nume al Angliei.

5 Familia Byron era descendenta lui Ralph de Burun din Normandia, care l-a însoţit pe William Cuceritorul în Anglia.

6 Fapta rea la care face aluzie Byron este cea comisă de William al 5-lea, Lord Byron, fratele bunicului poetului, care la 29 ianuarie 1765 l-a ucis în duel, fără martori, pe dl. Chaworth, ruda sa.

7 Mary Chaworth, o rudă mai îndepărtată a poetului, cu trei ani mai în vîrstă decît el şi pe care Byron a iubit-o cînd locuia la Newstead. Mai tîrziu, Byron îi mărturiseşte lui Medwin că Mary a reprezentat întotdeauna pentru el frumosul ideal, „beau idéal“, pe care avea să îl descrie în poeziile sale.

8 Festival roman în onoarea lui Bacchus, cu caracter religios la început, dar care, căpătînd ulterior un caracter predominant orgiastic, a fost interzis.

9 Proprietatea familiei Byron de la Newstead.

10 Femei uşoare al căror nume se trage de la Paphos, unul dintre cele două oraşe antice din sud-vestul insulei Cipru, unde se găsea un Templu al Afroditei, la care slujeau fecioarele paphice. Astăzi, numele lor este asociat cu prostituţia.

11 Augusta Leigh, sora vitregă a poetului, căreia Byron i-a păstrat toată viaţa o afecţiune duioasă şi cu care a corespondat regulat.

12 Din scrisorile lui Byron reiese că Childe Harold urma să plece în India şi doar după aceea să se reîntoarcă în Anglia. În felul acesta ar fi trecut Ecuatorul.

13 Aluzie la Lord Maxwell, personajul lui Walter Scott din poemul *Border Minstrelsy (Cîntece de la fruntariile Scoţiei)* şi la versul „Adieu, madame, my mother dear („Adio doamnă, scumpa mea mamă").

14 Robert Rushton, fiul unuia dintre arendaşii de pe moşia Newstead, pe care Byron l-a luat cu el în călătorie, dar pe care l-a trimis înapoi în Anglia, de la Gibraltar, tînărului făcîndu-i-se dor de părinţi.

15 William Fletcher, timp de 20 de ani valetul lui Byron, care i-a rămas poetului credincios şi în braţele căruia acesta a închis ochii la Missolonghi.

16 Aici Byron îşi aminteşte de un incident pe care i l-a relatat într-o scrisoare din 19 ianuarie 1815 lui Thomas Moore, despre „recunoştinţa canină“. Byron era un mare iubitor şi cunoscător al cîinilor. La întrebarea lui Moore dacă poetul credea în povestea cîinelui lui Ulise care şi-a recunoscut stăpînul după o absenţă de 10 ani, Byron i-a răspuns povestindu-i cum cîinele său, Argus, care îl iubise pe cînd poetul avea 10 ani, îl muşcase de pantaloni cu 10 ani mai tîrziu, şi nu l-a recunoscut nici după ce poetul încercase să şi-l apropie, dîndu-i oase.

17 Golf în Oceanul Atlantic, care se întinde de la insulele Ushant în nordul Franţei şi pînă la Cap Ortegal în nord-vestul Spaniei.

18 Oraş în Portugalia, lîngă Lisabona (prov. Estremadura) pe versantul nordic al lanţului muntos Cintra.

19 În portugheză, Tejo, cel mai lung rîu din peninsula Iberică, care izvorăşte în estul Spaniei şi se varsă în Atlantic la Lisabona. În antichitate se spunea că Tagul conţine nisipuri aurifere.

20 De la Lusitania, vechiul nume al Portugaliei.

21 Aluzie la soldaţii francezi din armata napoleoniană care a invadat Portugalia în 1807. În 1808, în urma Convenţiei de la Cintra, trupele franceze ale generalului Junot, au părăsit Lisabona fiind alungate de soldaţii lui Wellington, veniţi în ajutorul portughezilor.

22 Referire la cele 10 catastrofe căzute asupra Egiptului, prin Moise, din cauză că Faraonul refuza să îi elibereze pe evrei (*Exodul*, 7, 19—12, 36).

23 Raiul, primul cămin al omului, conform legendei biblice.

24 Cîmpiile Elizee erau, în mitologia greacă, lumea fericită în care, după moarte, puteau pătrunde doar eroii iubiţi de zei.

25 Mănăstirea Nossa Senhora de Pena, sub care, la o oarecare distanţă se află Mănăstirea Cork, unde Sf. Honorius şi-a săpat o chilie deasupra căreia se află epitaful său.

26 Palatul regal de la Cintra, supranumit Alhambra regilor mauri, Alhambra fiind numele castelului maur de la Granada, construit între 1248 şi 1351 şi considerat perla arhitecturii maure din Evul Mediu.

27 Eroul povestirii lui William Beckford (1759—1844), *Vathek, An Arabian Tale (Vathek, o poveste arabă)*, publicată mai întîi în limba franceză în 1784 şi tradusă şi publicată în engleză în 1786. Aici Byron îl numeşte Vathek pe Beckford însuşi, care a petrecut doi ani, 1794-96, la Quinta do Montserrate, la trei mile de Cintra.

28 Castelul Marialva de la Cintra, unde Byron credea că generalul Junot a semnat convenţia de capitulare în faţa englezilor, convenţie criticată de opoziţia engleză care nu era în favoarea Războiului Peninsular (1808—1814), declanşat de Napoleon împotriva Spaniei şi Portugaliei.

29 Joc de cuvinte. În engleză, Foolscap *(tichie de nebun)* înseamnă atît tichie de bufon, cît şi un anumit tip de hîrtie, care avea în filigran o tichie de nebun. Aici Byron foloseşte termenul pentru a-i ironiza pe partizanii partidului de guvernămînt, Tory, care, prin semnarea Convenţiei (scrisă pe hîrtie *foolscap*), au jucat de fapt un rol de măscărici. Hîrtia folosită de Parlamentul englez avea un astfel de filigran.

30 Oraş în Portugalia, la nord de Lisabona.

31 Maria Francesca I (născută în 1734), căsătorită cu unchiul ei, Pedro al III-lea cu care a domnit între 1777 şi 1786, iar apoi, ea a domnit singură pînă în 1816. Înnebunind în 1792, fiul ei, viitorul Ion al VI-lea, a devenit regent. A murit în Brazilia, în 1816.

32 Aluzie biblică, conform Apocalipsei, XVII, tîrfa babilonică este numele dat de primii puritani bisericii Romano-catolice.

33 Tagul curge o mare parte pe granița dintre Spania și Portugalia.

34 Rîul Caia.

35 Rîu care formează granița de sud dintre Spania și Portugalia și care se varsă în Golful Cadiz.

36 Aluzie la lupta de secole purtată de spanioli împotriva invaziei maure și care s-a încheiat la sfîrșitul sec. al XV-lea cu alungarea definitivă a maurilor din Spania.

37 Rege spaniol din sec. al VIII-lea, care a luptat împotriva maurilor. Stindardul său era o cruce făcută din lemnul unui stejar de Asturia (La Cruz de la Victoria), despre care legenda spune că fusese trimisă din cer în cinstea victoriei de la Cangas din 718. Crucea se păstrează la Oviedo.

38 Cava sau Florinda, fiica contelui spaniol Julian, necinstită de ultimul rege vizigot din Spania, Roderick (710—713). Legenda spune că Julian, scîrbit de fapta regelui, l-a predat maurilor care invadaseră Spania venind din nordul Africii.

39 Referire la baladele și cîntecele de vitejie spaniole, *Romanceros* și *Caballerias* din sec. al XVI-lea.

40 Poetul îi cheamă pe spanioli la lupta împotriva invadatorilor francezi și a regelui Joseph Bonaparte, urcat pe tronul Spaniei cu ajutorul fratelui său, Napoleon (1808). Trupele franceze se vor retrage din Spania în 1813, hărțuite de luptele purtate cu răsculații spanioli sprijiniți de armatele engleze.

41 Vînt cald și uscat care suflă dinspre Mediterana primăvara și toamna, distruge recoltele și animalele și slăbește organismul uman.

42 Războiul.

43 Bătălia de pe cîmpia de la Talavera, din 27, 28 iulie 1809, a fost cîștigată de armatele engleze și spaniole.

44 Bătălia de la Albuera de la 16 mai 1811, soldată tot cu victoria englezilor și spaniolilor; pierderile au fost foarte mari de toate părțile: 8-9 000 de morți la francezi, 4158 la englezi și 1365 la spanioli.

45 Sevilla a rezistat asediului francez din februarie 1810.

46 Vezi nota nr. 193 la *Barzi englezi și critici scoțieni.*

47 În drum spre Gibraltar, Byron a petrecut trei zile la Sevilla la sfîrșitul lui iulie și începutul lui august, 1809. În ianuarie 1810, armatele franceze asediaseră orașul, care, spre deosebire de Zaragoza și Gerona s-a predat fără prea multe condiții, astfel încît la 1 februarie, regele Joseph Bonaparte și-a făcut intrarea triumfală în oraș.

48 Un fel de vioară avînd doar două strune, la care se cîntă tot cu un arcuș. Se spune că a fost adus de mauri în Spania.

49 Dans spaniol, executat cu acompaniament de castaniete.

50 Deviza participanților la mișcarea de înlăturare de la tron a regelui Carlos al IV-lea (care închinase Spania lui Napoleon) și pentru încoronarea fiului acestuia, Ferdinand al VII-lea.

51 Manuel de Godoy (1767—1851), om de stat spaniol, favoritul reginei Maria Luisa, prim-ministru al lui Carlos al IV-lea după 1793. Corupția guvernului său și servilismul față de Franța au dus la înlăturarea sa de către Ferdinand al VII-lea în 1808.

52 Carlos al IV-lea (1748—1819), rege al Spaniei între 1788 și 1808, care a abdicat în favoarea lui Napoleon, la tronul Spaniei urmînd Joseph Bonaparte.

53 Maria Luisa (1751—1819), regina Spaniei, soția lui Carlos al IV-lea. Împreună cu Godoy a controlat și condus guvernul spaniol.

54 Scena este plasată pe înălțimile Sierrei Morena, Cuibul Dragonului fiind orașul antic Jaén din Andalusia, fosta reședință a unui mic regat maur, cucerit în anul 1246 de Castilia. În timpul Războiului Peninsular, Jaén a fost recapturat de spanioli de la francezii care-l cuceriseră, în 1808.

55 Dușmanii francezilor și ai lui Carlos al IV-lea purtau cocarde roșii cu numele lui Ferdinand al VII-lea.

56 Napoleon.

57 Infernul în mitologia greacă.

58 Augustina de Zaragoza, care cu arma în mînă a luptat pentru libertatea Spaniei. Eroismul ei este descris de Southey în *Războiul Peninsular*.

59 Zeul războiului în mitologia romană.

60 Zeița înțelepciunii, a artelor și a strategiei militare în mitologia romană.

61 Cîntec epic sau liric din Evul Mediu. În muzică, melodie sentimentală.

62 Gorgona Medusa, monstru feminin din mitologia greacă, ce transforma în stană de piatră pe oricine o privea.

63 Apolo, în mitologia greacă, zeul luminii, muzicii, poeziei și profeției.

64 Strofa LIX a fost scrisă în Turcia, de unde și aluzia la haremuri.

65 Curtezane divine din paradisul musulman.

66 Munte în Elada, preferatul Muzelor.

67 Ecourile celebrate de antici erau produse de Phaedriades sau de vîrfurile strălucitoare, avînd un povîrniș abrupt din calcar roșu și cenușiu, în capătul văii rîului Pleistus.

68 Fecioara din suita zeiței Artemis, care, vrînd să scape de urmărirea lui Apolo, îndrăgostit de ea, a fost prefăcută de tatăl ei în laur.

69 Oraș grec rămas celebru prin templul închinat lui Apolo și prin oracolul delfic oficiat de Pitia.

70 În mitologia greacă, monstru cu 100 de capete care se regenerau de îndată ce erau retezate.

71 Oraș antic din sud-vestul Ciprului, fondat de fenicieni, centru de slavă al Afroditei. Vezi și nota 10 la Cîntul întîi.

72 Aluzie la cuvintele lui Hamlet din actul V, scena 1, în care prinţul îşi bate joc de corupţia din societate: „...the age is grown so picked that the toe of the peasant comes so near the heel of the courtier, he galls his kibe." („...vremurile s-au tot ascuţit, încît degetul cel mare de la picior al ţăranului a ajuns la călcîiul curteanului, rănindu-i degerătura" — trad. Vladimir Streinu.)

73 Toate trei erau în vremea lui Byron oraşe din apropierea Londrei. Astăzi ele fac parte din metropolă.

74 Oraş la aproximativ 20 de mile de Londra.

75 Strofa a fost scrisă la Teba, capitala Beoţiei, unde Sfinxul i-a cerut lui Oedip să îi dezlege şarada.

76 Richmond şi Highgate, cartiere din Londra.

77 În *Everyday Book (Cartea de fiecare zi)* 1838, Hone descrie pe larg obiceiul „jurămîntului pe cornul sfînt", care era practicat la hanul Gate House din Highgate. O parte a jurămîntului suna cam aşa: „Nu trebuie să bei bere slabă dacă o poţi bea tare, doar dacă îţi place mai mult cea slabă. Nu trebuie să săruţi slujnica dacă îi poţi săruta stăpîna, dar decît să pierzi ocazia, poţi să le săruţi pe amîndouă".

78 Însoţitoarele doamnelor sau tinerelor spaniole, care le supravegheau şi le slujeau.

79 Aluzie la Lucretius, IV, 1133: „Medio de fonte leporum / Surgit amari aliquid quod in ipsis floribus angat". („Căci din izvorul desfătării, / Răsare-amărăciunea, care chinuie / Pe-ndrăgostit chiar în mijlocul florilor" — trad. T. Naum)

80 Personaj biblic, primul fiu al lui Adam şi al Evei, ucigaşul fratelui său, Abel.

81 Evreul rătăcitor, condamnat la nemurire şi la rătăcire veşnică, pentru că ar fi refuzat să îl găzduiască pe Iisus Christos cînd acesta urca pe Golgota (mitul e de origine incertă).

82 Cadizul capturat de la mauri de către Alonso el Sabro în 1262, a scăpat cu greu de încercuirea franceză de la 10 februarie 1810. A fost din nou asediat la 16 mai 1812, dar a ieşit din încercuire cu trei luni mai tîrziu la 24 august.

83 Marchizul de Solano, guvernatorul Cadizului, care în 1808 a predat oraşul sub presiunea flotei franceze.

84 Carlos al IV-lea a abdicat la 19 martie 1808 în favoarea fiului său, Ferdinand al VII-lea, iar în luna mai a abdicat din nou în numele său şi al urmaşilor săi, în favoarea lui Napoleon. El a plecat în exil, iar Ferdinand a fost ţinut prizonier la Valençay şi a revenit pe tron doar la 22 martie 1814.

85 Deviza generalului spaniol José de Palafox (1776—1847) care a rămas vestit pentru eroismul cu care s-a luptat în fruntea unei armate impro-

vizate formată din cetățenii Zaragozei și din țărani, apărînd orașul împotriva invadatorilor francezi (1808—1809). În 1834 a fost făcut Duce de Zaragoza.

86 Cuțit spaniol lung, cu lama subțire.

87 Profitînd de slăbirea Spaniei în timpul invaziei napoleoniene, coloniile din America Latină capturate și anexate de Francisco Pizarro (1471—1541) și de frații săi, între 1530 și 1532, se răscoală. La 10 august 1810 începe revolta la Quito, în Ecuador, apoi în același an, Mexicul și La Plata își încep lunga luptă pentru cucerirea independenței.

88 Colină în Spania, unde, în 1811, armatele anglo-spaniole au înfrînt armata franceză.

89 Denumirea exactă este Albufera, numele unui lac mlăștinos din apropierea Valenciei unde armata franceză a repurtat în 1812 o victorie asupra celei engleze.

90 În timpul Războiului de Independență a Americii (1775—1778) și apoi în timpul Revoluției Franceze se obișnuia să se planteze copaci ca simbol al libertății. Cei francezi erau decorați cu șepci ale libertății. În Spania însă, nu au fost niciodată plantați astfel de copaci.

91 John Wingfield, mort la 14 mai 1811 la Coimbra, în Portugalia. Vezi și nota nr. 6 la *Amintiri din copilărie.*

pag. 261 Note la **Notele lui Byron la**

CÎNTUL ÎNTÎI

1 Istoric și arheolog grec din secolul al II-lea î.e.n., autorul *Itinerariilor Greciei*, în care descrie monumentele Greciei antice, înainte ca ele să fi fost distruse, fie parțial, fie total.

2 Convenția n-a fost semnată la Cintra. Înțelegerea privind „încetarea ostilităților" este datată: „Statul Major al Armatei Britanice, 22 august 1808". Convenția definitivă privind retragerea trupelor britanice din Portugalia este datată: „Statul Major, Lisabona, 30 august 1808".

3 Escurial, mănăstire a ordinului Sf. Ieronim, construită în apropierea Madridului de către Philip al II-lea. A devenit apoi reședința regilor Spaniei, constînd din castel, Pantheon și bibliotecă.

4 Roderick Gotul a violat-o pe Florinda sau Cava, fiica contelui Julian, unul dintre principalii săi locotenenți. Ca să se răzbune pentru acest ultragiu, Julian s-a aliat cu Musca, locotenentul Califului în Africa și a condus invazia Spaniei de către un grup de sarazini și de africani, comandați de Tarik, de unde, Jebel Tarik, Stînca lui Tarik, adică Gibraltarul, se zice că-și trage numele. Rezultatul a fost înfrîngerea și moartea lui Roderick și ocuparea Spaniei de către mauri. Un spaniol, după cum spune Cervantes, își poate boteza cîinele, dar nu fiica, Florinda (vezi *Viziunea lui Don Roderick* de W. Scott, str. IV, nota 5).

5 Rege al Asturiei, fondatorul monarhiei spaniole. S-a opus cu vitejie invaziei arabe, învingîndu-l pe emirul Alkhamah la Covadonga, în anul 718.

6 Manuel de Godoy (vezi şi nota 51 la Cîntul I). A primit titlul de Prinţ al Păcii în 1795, în urma Tratatului de la Basle, prin care mai mult de jumătate din teritoriul San Domingo i-a revenit Franţei. Aceste tratative de pace, precum şi politica ulterioară a lui Manuel de Godoy au dus la războiul distrugător cu Anglia şi apoi la ocuparea Spaniei de către Franţa.

7 Povestea, aşa cum este relatată de Southey (care pare să-şi tragă informaţiile din *Povestea Asediului Zaragozei* de Charles Richard Vaughan, M.B., 1809), spune că „Augustina Zaragoza *(sic)*, o frumoasă femeie din clasa de jos, în vîrstă de vreo 22 de ani“, de fapt o vivandieră, s-a dus o dată cu provizii la o baterie de artilerie de la Poarta Portello. Tunarii fuseseră ucişi cu toţii, şi cum cetăţenii dădeau înapoi, „Augustina a ţîşnit înainte, printre morţi şi muribunzi, a smuls un fitil aprins din mîna unui artilerist mort, şi a aprins pulberea unui tun de 26; apoi, săltîndu-se pe tun, a jurat solemn să nu se mişte de acolo cît timp va dura asediul“. După retragerea francezilor, „Augustinei i s-a atribuit o pensie şi solda zilnică a unui artilerist. De asemenea urma să poarte un ecuson onorific, cusut pe mîneca rochiei, cu numele Zaragoza brodat pe el.“ (Southey, *Războiul Peninsular*, II, 14, 34).

8 Aici este vorba despre cartierul din Sevilla, devenit locul preferat de promenadă al locuitorilor oraşului şi al turiştilor.

9 Citatul nu este din Aulus Gellius, ci este un fragment din M. Terentius Varo, consemnat de gramaticianul Nonius Marcellus.

10 Byron a ajuns la Theba la 22 decembrie 1809. Prin prima enigmă el înţelege, cu siguranţă, enigma lui Oedip, prototip al isteţimii beoţiene.

11 C.S. Matthews, fiul mai mare al lui John Matthews, M.P. pentru Herefordshire, s-a înecat în Cam, în august 1811; onorabilul John Wingfield, „Alonzo“ din *Amintiri din copilărie*, era unul dintre fiii mai mici ai vicontelui Powerscourt *(Scrisori*, 1898, I, 150 (notă), 180 (notă).

pag. 266

CÎNTUL AL DOILEA

(Canto the Second)

1 Partenonul, închinat zeiţei Atena, patroana oraşului.

2 Învăţaţi şi filozofi ai Greciei Antice, care negau posibilitatea cunoaşterii adevărului obiectiv.

3 Probabil că aici este vorba despre un vînzător oriental de antichităţi.

4 În timpul ocupaţiei turceşti, Partenonul a fost transformat în moschee.

5 Byron se referă aici, probabil, la tumulul ridicat peste cenuşa lui Leandru.

6 Erecteu şi Teseu, care au apărut la Maraton şi au luptat alături de Miltiade.

7 Filozoful grec, Socrate (469—399 î.e.n.), autorul aforismului „ştiu că nu ştiu nimic".

8 Acheron, în mitologia greacă, era rîul care despărţea lumea celor vii de cea a morţilor.

9 Reprezentanţii unei secte politico-religioase evreieşti din timpul lui Iisus Christos, adversari ai fariseilor. Nu credeau în reînvierea morţilor şi în viaţa de apoi. Ei se fac vinovaţi de moartea lui Iisus şi de prigonirea apostolilor.

10 Bactria, vechi regat grec în centrul Asiei (azi în nordul Afganistanului şi estul Iranului), patria lui Zarathustra (Zoroastru), personaj legendar, fondatorul mazdeismului.

11 Samos, insulă în Marea Egee, în arhipelagul Sporadelor, locul de naştere al filozofului grec Pitagora (582—507 î.e.n.).

12 Este vorba, probabil, despre Thyrza, din nou. Byron a dorit ca această referinţă să rămînă un mister. În scrisoarea către Dallas, din 14 octombrie, 1811, poetul spunea: „Consider necesar să îţi mărturisesc că această strofă face aluzie la un eveniment care a avut loc de la sosirea mea aici (Newstead Abbey) şi nu la moartea vreunui prieten".

13 Atena.

14 Lordul Elgin, diplomat britanic de origine scoţiană.

15 Picţii, vechii locuitori ai Scoţiei. Termenul este folosit aici pentru a-l denumi pe Lordul Elgin. În lucrarea sa, *Travels in Albania (Călătorii în Albania)*, J.C. Hobhouse (1858) precizează că pe peretele de ipsos al Capelei din Pandrosos, în vecinătatea Erechteum-ului, au fost înscrise următoarele cuvinte: „Quod non fecerunt Goti / Hoc fecerunt Scoti", din nou o aluzie la Lordul Elgin. Se pare însă că versurile n-ar fi originale. A se vedea şi: „Quod non fecere Barbari / Fecere Barberini", ca o aluzie la voluntarii scoţieni care s-au alăturat mercenarilor din Hanovra, în invazia Greciei de către Veneţia în 1686.

16 Monstru mitologic cu cap de femeie şi trup, aripi şi gheare de pasăre.

17 Ahile.

18 Zeul suprem în Hades.

19 Rîul din Hades pe care trebuia să îl treacă sufletele morţilor. În nordul Peloponesului există un rîu cu acest nume.

20 Atenienii credeau sau cel puţin dădeau impresia că ar crede că marmorele însele ar fi urlat de ruşine şi disperare cînd au fost luate din lăcaşurile lor străvechi de către Lord Elgin.

21 Poet legendar grec din secolul al VII-lea î.e.n., inventatorul ditirambului, din care s-a născut tragedia. Aici este vorba însă, probabil, despre un cîntăreț de pe corabie.

22 Numele grecesc al Strîmtorii Gibraltar.

23 Aici, unul din numele date Dianei. În mitologia greacă, însă, ea este însoțitoarea Persefonei, soția lui Pluto. Avea puterea să reînvie fantomele morților și bîntuia cimitirele și răscrucile de drumuri.

24 Sau Artemis, zeița Lunii, a pădurilor, a animalelor și a femeilor care nasc.

25 Sau Muntele Sfînt (hagion Oros), în sudul peninsulei Calcidia, în nord-estul Greciei. În secolul al X-lea s-a constituit aici o comunitate religioasă care constă astăzi din 10 mănăstiri în care femeile nu au acces.

26 Goza este o insulă din apropierea Maltei. Insula Ogygia din *Odiseea* este mitică. În *Télémaque* de Fénelon, Mentor și Telemac vizitează insula și, de pe o stîncă, Mentor îl împinge pe tînăr în mare, pentru a-l salva de farmecele seducătoarei Calypso, care astfel este lipsită și de fiu, cum fusese de tată.

27 Doamna Spencer Smith (n. 1785), fiica Baronului Herbert, ambasadorul Austriei la Constantinopol și soția lui John Spencer Smith, fratele amiralului Sir Sidney Smith, eroul asediului de la Accra. Ea este inspiratoarea mai multor poezii ale lui Byron. Poetul a cunoscut-o în Malta. Vezi și poezia *Florenței*.

28 În 1821, Byron îi scria prietenului său, Dallas: „Nu sînt un Iosif sau un Scipio, dar pot afirma cu tărie că niciodată în viața mea nu am sedus vreo femeie".

29 Această strofă a fost comparată cu *Sonetul 129* de Shakespeare.

30 Numele turcesc al lui Alexandru Macedon. Frumusețea, strălucirea, gloria lui Alexandru stîrnesc entuziasmul tinerilor, dar uciderea lui Clytus și moartea timpurie a eroului, pe care și-a atras-o el însuși, sînt folosite de înțelepți ca „faruri" menite să îi salveze pe alții de la naufragiu. Metafora „Beacon of the Wise", i-a fost sugerată poetului de replica lui Hector din *Troilus și Cresida* de Shakespeare, actul II, scena 2: „...but modest doubt is call'd

> The beacon of the wise, the tent that searches
> To the bottom of the worst".

(„...dar îndoiala cumpătată-i faclă / Pentru-nțelepți fitil care pătrunde / În miezul relelor." — trad. Leon Levițchi)

31 În aceste versuri se face aluzie la celebrul Scanderbeg (Lord Alexander).

32 Mama lui Alexandru Macedon, Olympiada, era din Epir.

33 Stînca din Leucadia, de pe care legenda spune că s-ar fi aruncat în mare Safo, punîndu-și astfel capăt zilelor.

34 Cea mai mare poetă lirică greacă, născută la Lesbos.

35 Bătălia navală de la Lepanto a avut loc la 7 octombrie 1571 între flota Sfintei Alianțe comandată de Ioan de Austria și flota turcească sub comanda lui Ochiali Pașa. Cervantes a fost rănit în luptă.

36 Promontoriu în nord-vestul Greciei, unde armatele lui Octavian le-au învins pe cele ale lui Cezar și ale Cleopatrei.

37 În sud-vestul coastei spaniole, lîngă stînca Gibraltar. Bătălia a avut loc la 21 octombrie 1805, între flota engleză condusă de amiralul Nelson și cea franceză și spaniolă, comandată de Villeneuve.

38 Regiune muntoasă din sudul Epirului.

39 Monte Metsovo, care face parte din lanțul muntos care separă Epirul de Thesalia și care nu se vede de pe țărm.

40 Aici s-a purtat bătălia de la Actium, unde Marcus Antonius a pierdut „lumea" pentru a o urma pe Cleopatra.

41 Nicopole a fost construit de Octavian Augustus de cealaltă parte a Actium-ului, ca un trofeu al victoriei. El se află cam la 10 km. de Prevesa.

42 Coasta adriatică, la nord de Albania centrală.

43 Vale în nord-estul Tesaliei, între Muntele Olimp și Muntele Ossa. Este străbătută de rîul Peneu și a fost valea sacră a lui Apolo, cîntată de poeți pentru frumusețea ei.

44 Lacul din Ianina nu este Acherusia.

45 Byron și prietenii săi au plecat din Prevesa la 1 octombrie și au ajuns la Ianina la 5 octombrie, de unde au plecat pe 11 octombrie, sosind la Zița pe înserat. După două zile au pornit spre Tepaleni, unde au ajuns la 19 octombrie.

46 Ali Pașa (1741—1822), guvernatorul turc al Ianinei (1787—1820), cunoscut și sub numele de Leul din Ianina. Era de origine albaneză și a rezistat atacului trupelor turcești venite să îl pedepsească pentru că încerca să devină independent.

47 Din grecescul *kaloieros*, care înseamnă *un bătrîn bun*. În ale sale *Travels in Albania*, Hobhouse povestește cum au fost primiți de starețul mănăstirii, care i-a servit cu struguri și cu vin alb și i-a poftit să locuiască la el.

48 Dodona se află la poalele Muntelui Tomaros (Olytsika). Existența ei pe aceste locuri a fost stabilită doar în anul 1876. Byron și Hobhouse au cercetat și admirat ruinele „Amfiteatrului" fără să știe însă că ele aparținuseră chiar Dodonei. Pe înălțimile lanțurilor deluroase care se ridică în fața muntelui Tomaros, se află „buchete de stînci" răsărite probabil din vlăstarele „stejarilor vorbitori" care transmiteau voința lui Zeus.

49 Călătoria de șase zile de la Zița la Tepaleni, este descrisă de Byron într-o singură strofă.

50 Sau Kalama, lîngă Ziţa sau chiar Derepoli.

51 Numele greşit al rîului Chous, modernul Viosa.

52 Reşedinţa lui Ali Paşa, în nordul Greciei.

53 Detalii similare dă Byron într-o scrisoare adresată mamei sale, la 12 noiembrie 1809, în care vorbind despre ospitalitatea de care s-a bucurat la curtea lui Ali Paşa, descrie obiceiurile şi îmbrăcămintea. În timpul Ramazanului, fiecare minaret este decorat cu lămpi minuscule care strălucesc ca nişte meteori pe cer.

54 Călăreţ în armata turcă. *Deli* — *nebun*, în turceşte.

55 Postul turcesc, a noua lună a anului mahomedan. Cum sînt luate în consideraţie fazele lunii, Ramazanul începe în fiecare an cu 11 zile mai devreme decît în anul precedent, aşa încît în 33 de ani, are loc succesiv în fiecare anotimp. În 1809, el a căzut în luna octombrie.

56 Anacreon, celebru poet liric grec, originar din Teos, în Lydia.

57 Celebru poet persan din secolul al XIV-lea.

58 Aluzie la sfîrşitul lui Ali Paşa, la 5 februarie 1822, în timpul unei întrevederi dintre el şi Mohammed Paşa; acesta din urmă, profitînd de adînca plecăciune pe care i-o făcea la despărţire Ali Paşa, i-a înfipt hangerul în inimă. Capul lui Ali Paşa a fost apoi atîrnat la poarta seraiului.

59 Drumul de la Utraikey la Gouria (15—18 nov.) trecea printre păduri dese de stejar printre care se zăreau terenurile cultivate din regiunea Aetoliei.

60 Golf pe malurile Aetoliei, la sudul Epirului.

61 Toboşar. Cuvînt de origină franceză, format cu sufix turcesc. Se întîlneşte în jargonul din Levant.

62 Locuitori din Suli, raion muntos din partea sudică a Epirului.

63 Numele dat în răsărit tuturor europenilor.

64 Împreună cu alte posesiuni veneţiene, Prevesa a căzut în mîinile francezilor în 1797, iar apoi a fost cedată lui Ali în 1798. Trupele garnizoanei formate din 300 francezi şi 460 greci au fost copleşite de superioritatea numerică a celor 5000 de albanezi pe cîmpia de la Nicopole. Oraşul a fost cucerit şi prădat de învingători.

65 Ali Paşa.

66 Fiul cel mai mare al lui Ali, Mukhtar Paşa din Berat, a fost trimis să lupte împotriva ruşilor care în 1809 invadaseră provinciile transdanubiene ale Imperiului Otoman. *Ghiaur* înseamnă *infidel*, iar coada de cal reprezintă însemnele unui paşă.

67 Selictar este un purtător de sabie.

68 Trecătoare între muntele Oeta şi mlaştinile Golfului Malic. Aici, în anul 480 î.e.n., Leonida, în fruntea unei armate formate din spartani şi aliaţii lor, a luptat împotriva perşilor, pînă la ultimul om. Tot în acest loc, în anul 279 î.e.n., grecii i-au respins pe galii conduşi de Brennus, iar în 191 î.e.n., romanii l-au învins pe Antioch al II-lea al Siriei.

69 Aluzie la Lisandru din Laconia (mort în 395 î.e.n.) comandant al flotei spartane şi diplomat, cel căruia i se atribuie capturarea flotei ateniene (405 î.e.n.) şi supunerea Atenei (404 î.e.n.), astfel punîndu-se capăt Războiului Peloponeziac. Eurotas este un rîu din sudul Greciei.

70 Citadelă antică din Atica.

71 Trasibul (mort 389 î.e.n.), conducător atenian. După înfrîngerea Atenei în Războiul Peloponeziac, s-a reîntors cu ajutor teban de la Phyle pentru a-i răsturna pe cei treizeci de tirani instalaţi la Atena de către Sparta (403 î.e n.).

72 Iloţii sînt locuitori ai Helos-ului, în Laconia antică. Ei au fost transformaţi în sclavi de către Sparta. Byron îi compară cu ei pe contemporanii săi greci, siliţi să trăiască sub jug turcesc.

73 Constantinopolul care a fost cucerit de franci în timpul cruciadelor din 1204.

74 Şeicul arab, Mohammed ben Abd el Wahab (mort 1787), care a introdus stricta respectare a Coranului. Urmaşii săi au atacat şi cucerit Mecca şi Medina (1803—1804), iar în 1808 au invadat Syria, cucerind Damascul. În timpul şederii lui Byron în orient, ei erau la apogeul puterii lor şi păreau să ameninţe chiar existenţa Imperiului Otoman.

75 Byron a petrecut două luni la Istanbul (14 mai—14 iulie 1810).

76 Epaminondas (418—362 î.e.n.), general grec din Teba, învingătorul spartanilor la Leuctra (371 î.e.n.).

77 Templul zeiţei Atena, pe Cap Sunion sau Colonna.

78 Hymettos, grup muntos în Atica, celebru încă din Antichitate pentru mierea sa şi pentru carierele sale de marmoră.

79 Sat şi cîmpie din Grecia Antică, la nord-est de Atena, unde atenienii i-au învins pe perşi în anul 490 î.e.n.

80 Locuitori ai Mediei antice, în nord-vestul Persiei.

81 Acesta este versul cu care în manuscrisul original se încheia Cîntul al doilea. Versurile care urmează au fost scrise de poet în timp ce Cîntul era sub tipar.

82 Thyrza.

Note la Notele lui Byron la

pag. 296

CÎNTUL AL DOILEA

1 Atena a fost asediată de veneţieni în anul 1687.

2 Aluzie la citatele din Biblie, *Isaia*, XIII, 21: „Ci numai animale sălbatice se vor sălăşlui într-însul,..." şi *Ieremia*, IX, 11: „Şi vor face Ierusalimul o movilă de pietre şi sălaş şacalilor, ...".

3 Vezi nota 6 a lui Byron, la Cîntul al doilea.

4 General spartan, din timpul Războiului Peloponeziac, ucis în luptă în anul 422 î.e.n.

5 William Falconer (1732—1769), autorul poemului *The Shipwreck (Naufragiul)*, care descrie, în trei cînturi, naufragiul unui vas pe coastele Greciei. Poemul a apărut în 1762 şi s-a bucurat de deosebit succes în Epocă. Autorul său s-a înecat în mare.

6 Thomas Campbell (1777—1844), poet şi ziarist scoţian, născut la Glasgow, celebru mai ales pentru poemul *Pleasures of Hope (Plăcerile speranţei)*, apărut în 1799 şi pentru cîntecele sale de război, *Hohenlinden*, *The Battle of the Baltic (Bătălia Balticii)*, *Ye Mariners of England (Voi marinari ai Angliei)*, *The Soldier's Dream (Visul soldatului)* etc.

7 În greceşte, *telos* înseamnă *sfîrşit.*

8 Istoric bizantin din sec. al V-lea, autorul unei *Istorii noi*, în care descrie amănunţit domnia lui Teodosius al II-lea. A fost un aprig duşman al creştinismului.

9 Edward Gibbon (1737—1797), celebru istoric englez.

10 William Martin Leake (1777—1860), călător şi arheolog britanic, celebru pentru cercetările întreprinse în Grecia şi Asia Mică.

11 Primar de ţară.

12 Aluzie la un citat din romanul *Tristram Shandy*, de Laurence Sterne.

13 Dans popular grecesc.

14 Lat.: „Opreşte, drumeţule, — tu calci pe eroi!“

15 Lat.: „Cîntăreşte cîte livre vei găsi în cel mai mare conducător“ (Miltiade).

pag. 307

CÎNTUL AL TREILEA
(Canto the Third)

Cîntul al treilea a fost început în primele zile ale lui mai şi terminat la Ouchy, lîngă Lausanne, la 27 iunie 1816. A fost publicat la 18 noiembrie, 1816.

1 Jean de Rond d'Alembert (1717—1783), filozof şi matematician francez, co-editor al *Enciclopediei.*

2 Augusta Ada Byron (10 dec. 1815 — 27 nov. 1852), fiica poetului, căsătorită la 8 iulie 1835 cu William King Noel (1805—1893), al treilea Baron King, devenit apoi Conte de Lovelace (1838). Au avut trei copii, Vicontele Okham (mort în 1862), Lordul Lovelace şi Lady Anna Isabella Noel, căsătorită cu Wilfrid Scawen Blunt, Esq. în 1869.

3 25 aprilie 1816, data la care Byron părăseşte Anglia pentru a nu se mai întoarce vreodată.

4 Primele două Cînturi au fost scrise între 1809—1810, iar cel de al treilea, cu şase ani mai tîrziu.

5 Monumentul, dominat de Leul belgian, a fost înălţat de regele Wilhelm I al Olandei, în 1823.

6 Localitate în sudul Belgiei, la 15 km. de Bruxelles, unde Wellington l-a învins pe Napoleon la 18 iunie 1815, punînd astfel capăt Războaielor napoleoniene.

7 Napoleon.

8 Sfînta Alianță.

9 Harmodius și Aristogeiton au eliberat Atena de tirania lui Hippias și Hipparchus, fiii lui Pisistrate. Uciderea lui Hipparchus a fost celebrată într-un cîntec de petrecere, devenit celebru *(Skolion)*. El a fost tradus de Denman în englezește, iar în românește sună cam așa: „Îmi voi înfășura sabia în crengi de mirt, sabia care l-a doborît pe tiran, cînd patrioții, dornici de libertate, au readus egalitatea în Atena".

10 Aluzie la balul dat de Ducesa de Richmond în seara zilei de 15 iunie, 1815, seara dinaintea bătăliei de la Waterloo. Ducele de Wellington, împreună cu o parte dintre invitați, a plecat la luptă direct de la bal, nemaiavînd vreme să își schimbe ținuta.

11 Frederich Wilhelm, Duce de Braunschweig (Brunswick) (1771—1815), nepotul lui George al III-lea, ucis în primele ore ale bătăliei, lîngă Waterloo. În timpul Războaielor napoleoniene a devenit celebru pentru participarea sa la răscoala din 1810, în urma căreia a fost nevoit să se refugieze în Anglia.

12 Karl Wilhelm Ferdinand, ucis în 1806, la Auerstadt.

13 Cîntec de luptă al clanului scoțian Cameron, interpretat de voluntarii scoțieni din armata engleză. John Cameron a fost comandantul regimentului de scoțieni, ucis și el lîngă Waterloo.

14 Donald Cameron Lochiel, tatăl celui de mai sus, rănit în 1746 în lupta pentru aducerea la tronul Scoției a lui Charles Stuart și pentru cîștigarea independenței țării sale.

15 Scoțieni.

16 Cimpoiul scoțian.

17 Aici Byron confundă pădurea Soignies din Belgia, cu Ardenii din Luxemburg.

18 Frederick Howard (1785—1815), al treilea fiu al lui Frederick, Lord Carlisle, a fost omorît seara tîrziu, la 18 iunie, în timpul unui ultim atac al flancului stîng al armatei franceze. Pe tatăl său, Byron l-a ironizat în *Barzi englezi și Critici scoțieni*.

19 Conform Psalmilor, omul ar trăi 70 de ani.

20 Napoleon.

21 Strofa a fost scrisă în timp ce Napoleon se afla încă sub paza Amiralului George Cockburn și înaintea debarcării lui Hudson Lowe în Insula Sfînta Elena.

22 Diogene (?412—323 î.e.n.), filozof cinic grec. A trăit la Atena, unde a locuit într-un butoi, pentru a-și manifesta încrederea în viața simplă. Cînd Alexandru Macedon l-a întrebat ce poate face pentru el, i-a cerut

să se dea la o parte, pentru că îi ținea umbră. Tot Diogene este cel despre care legenda spune că ziua, în amiaza mare, umbla cu luminarea aprinsă, în căutarea unui *om*.

23 Alexandru Macedon.

24 De obicei, blazonul reprezintă o inimă sîngerîndă.

25 Versuri scrise pe malurile Rinului și adresate surorii poetului.

26 Localitate în Renania, care după Revoluția franceză din sec. al XVIII-lea, a devenit centrul emigrației nobililor francezi.

27 François Marceau (1769—1796), general în armata revoluționară franceză

28 La Morat, în iunie 1476, elvețienii l-au învins pe Ducele de Burgundia, în timpul unui mare măcel.

29 Sat antic în Apulia, în sudul Italiei, unde în anul 216 î.e.n. Hanibal i-a învins pe romani.

30 Draco sau Dracon (a trăit cam prin 621 î.e.n.), legislator atenian semilegendar, despre care se spune că ar fi instituit pedeapsa cu moartea pentru o sumedenie de fărădelegi. De la numele său este derivat adjectivul draconic (dur).

31 Lîngă orașul Avendas se înalță o coloană corintică solitară, singurul vestigiu al unui templu închinat lui Apolo.

32 Inscripția la care Byron face aluzie în notele sale *(vezi nota 14)*, este de fapt un fals al lui Paulus Guilelmus, din sec. al XVI-lea.

33 Într-o scrisoare adresată lui John Murray la 27 iunie, 1816, Byron scria: „Am străbătut toate posesiunile lui Rousseau, avînd-o pe Héloïse în fața mea. Sînt profund impresionat de forța și exactitatea descrierilor sale și de frumusețea lor naturală“.

34 Eroina lui Rousseau din *La Nouvelle Héloïse.*

35 Afrodita.

36 Oraș elvețian, descris de Rousseau în *La Nouvelle Héloïse.*

37 În literatura greacă, personificarea sufletului uman. Legenda spune că Eros (Cupidon) a iubit-o, dar i-a interzis să-l privească și a părăsit-o fiindcă ea nu l-a ascultat, dar devenind și ea nemuritoare, au fost uniți pe vecie.

38 Orașul elvețian, în care Edward Gibbon și-a încheiat monumentala scriere *Istoria decăderii și distrugerii imperiului roman.*

39 Proprietatea lui Voltaire (1694—1778).

40 Voltaire.

41 Gibbon.

42 Aluzie la Annabella Byron, soția poetului, care a considerat aceste rînduri crude și reci și nemeritate de ea. Afirma că scriindu-le, poetul a vrut să își atragă simpatia cititorilor.

43 În *Amintirile mele despre Lord Byron*, Teresa Guiccioli vorbește despre dorința poetului ca fiica sa să îl cunoască prin scrierile lui și, citindu-le, să verse o lacrimă în amintirea sa.

pag. 343 **Note la Notele lui Byron la**

CÎNTUL AL TREILEA

1 Thomas Picton (1758—1815), general englez ucis în luptă lîngă Waterloo.

2 Plateea se află în Beoţia, pe versantul septentrional al Citeronului şi este locul unde Pausanias şi Aristide i-au învins pe perşii lui Mardonios în anul 479 î.e.n.

3 Vale în Arcadia, celebră pentru victoria repurtată de tebanii conduşi de Epaminonda, împotriva spartanilor conduşi de Agesilas, în anul 362 î.e.n.

4 Localitate în Beoţia, celebră pentru victoria tebanilor conduşi de Pelopidas şi Epaminonda, asupra spartanilor, în anul 371 î.e.n.

5 Localitate în Beoţia, unde Filip al Macedoniei i-a învins în anul 338 î.e.n. pe atenieni şi tebani şi unde Sylla l-a învins pe Mitridate în anul 86 î.e.n.

6 A se vedea colecţia alcătuită de Walter Scott, *Minstrelsy of the Scottish Border, consisting of Historical and Romantic Ballads (Cîntece de la fruntariile Scoţiei, cuprinzînd balade istorice şi romantice).*

7 Lat.: „Aici zac eu, odraslă nefericită a tatălui nefericit, preoteasă a zeiţei Aventia. Prin rugăciuni eu nu am putut împiedeca moartea tatii: i-a fost scris să piară de o moarte îngrozitoare. Eu am trăit în anul 23".

8 Sectă religioasă anglicană, fondată în sec. al XVIII-lea de către John Wesley şi caracterizată printr-o deosebită rigiditate a principiilor morale.

9 François de La Rochefoucauld (1613—1680), autorul unui celebru volum de *Maxime.*

pag. 351

CÎNTUL AL PATRULEA
(Canto the Fourth)

Lui John Hobhouse Esq., A.M.F.R.S. etc., etc., etc.
(To John Hobhouse Esq., A.M.F.R.S., &c, &c., &c.)

1 Aluzie la despărţirea, cu doi ani în urmă, de soţia sa, Annabella Milbanke. Vezi şi epigrama *On My Wedding Day (De ziua nunţii mele)*, trimisă lui Thomas Moore într-o scrisoare din 2 ianuarie, 1820.

2 Oliver Goldsmith (1730—1774), publicist, romancier şi dramaturg britanic de origină irlandeză *Citizen of the World (Cetăţeanul lumii)*, apare în anul 1762 şi este o colecţie de scrisori presupuse a aparţine unui filozof chinez imaginar, care locuieşte la Londra. Scrisorile sînt, de fapt, comentarii satirice la adresa obiceiurilor englezeşti, a subiectelor literare etc. Aici Byron parafrazează *Scrisoarea XXXII:* „Unii nu pot crede că aş fi chinez, pentru că arăt mai mult a om decît a

monstru, şi alţii se miră că cineva născut la 5000 de mile depărtare de Anglia, poate fi înzestrat cu bun simţ. E probabil un englez deghizat, ...".

3 Antonio Canova (1757—1822), celebru sculptor italian.

4 Vincenzo Monti (1754—1828), poet italian clasicist, traducătorul *Iliadei.*

5 Ugo Foscolo (1778—1827), unul dintre cei mai mari poeţi italieni, participant la mişcarea de eliberare a Italiei.

6 Ippolito Pindemonte (1753—1828), poet liric italian, traducătorul *Odiseei.*

7 Ennio Quirino Visconti (1751—1818), celebru arheolog italian, al cărui fiu, Ludovico (1791—1853), a fost un arhitect de mare valoare, care a făcut proiectul Noului Luvru şi a construit mormîntul lui Napoleon la Domul Invalizilor. Nu e clar la care dintre ei se referă Byron.

8 Giacomo Morelli (1745—1819), învăţat şi bibliograf italian, sau Cosimo Morelli (1732—1812), arhitect italian.

9 Leopoldo Cicognara (1767—1834), diplomat şi critic de artă italian, celebru pentru *Istoria sculpturii italiene pînă la Canova.*

10 Contesa Isabella Albrizzi (1763—1836), scriitoare italiană, autoarea unor eseuri despre poeţii contemporani şi despre sculpturile lui Canova: *Ritratti (Portrete)*, 1807 şi *Opere di scultura e di plastica di A. Canova, (Sculpturile şi creaţiile plastice ale lui A. Canova)*, 1809.

11 Giuseppe Mezzofanti (1774—1849), lingvist italian.

12 Angelo Mai (1782—1854), cardinal şi filolog italian, primul bibliotecar al Bibliotecii Ambrosiene de la Milano. A descoperit o serie de manuscrise antice (Cicero, Plaut) şi unele fragmente din Codicele civil bizantin, pe care le-a publicat.

13 Andreas Mustoxidi (1787—1860), arheolog de origine greacă, dar care a scris în limba italiană.

14 Francesco Aglietti (1757—1836), medic şi literat italian, a reintrodus studiul anatomiei la Veneţia şi a fondat în 1783 revista „*Giornale per servire alla storia ragionata della medicina di questo secolo*", pe care a şi condus-o.

15 Flaminio Vacca (1538?—1600), sculptor şi arhitect italian, sau Luigi Vacca (1771—1854), pictor italian, sau Vacca Berlingueri (1772—1826), chirurg italian.

16 În engleză, în original: „longing after immortality", care este citat de Byron din piesa *Cato* de Addison, act. V, sc. 1:

„It must be so — Plato, thou reason'st well!
Else whence this pleasing hope, this fond desire,
This longing after immortality?"

(„Aşa trebuie să fie, Platon, judeci bine. / Altfel de unde această plăcută speranţă, această dorinţă puternică, / acest dor de nemurire?")

17 Este vorba despre cartea în două volume, *The Substance of Some Letters written by an Englishman resident in Paris during the last reign of the Emperor Napoleon (Conținutul unor scrisori scrise de un englez rezident la Paris în timpul ultimei domnii a împăratului Napoleon)*, 1816.

pag. 355

CÎNTUL AL PATRULEA

1 Puntea Suspinelor de la Veneția, conduce de la Palatul Dogilor, la închisoare.

2 Leul înaripat, simbolul Sf. Marco, patronul Veneției. Aici, stema republicii venețiene.

3 Mama zeițelor, reprezentată purtînd o coroană murală. Veneția, cu tiara ei de turnuri mîndre este zeița terestră, Cibele, care a suferit o schimbare marină.

4 Gondolierii obișnuiau să cînte alternativ strofe din *Ierusalimul eliberat*, de Torquatto Tasso, transpuse pe note. Obiceiul a încetat odată cu cucerirea independenței de către Veneția.

5 Rialto sau Rivoalto, grupul de insule dintre țărm și partea continentală, la stînga lui Canal Grande, vatra vechiului oraș și pînă în secolul al XVI-lea, centrul său legal.

6 Personaj din piesa lui Shakespeare, *Negustorul din Veneția*.

7 Eroul piesei lui Otway, *Venice Preserved or the Plot Discovered (Veneția salvată sau Complotul descoperit)*, reprezentată pentru prima oară în 1682 și după 20 de reluări, pînă prin 27 octombrie 1837, cînd Macready a jucat rolul lui Pierre și Phelps pe cel al lui Jaffier.

8 Othello, din piesa cu același nume de Shakespeare, a cărei acțiune se desfășoară la Veneția.

9 Bucentaur este galera celebră din care Dogele arunca în fiecare an un inel în mare, logodindu-se astfel cu ea. A fost arsă de francezi în 1797.

10 Leul înaripat se află în vîrful unei coloane care domină Piazza di San Marco. Aici, în 1177, împăratul suab Barbarosa i s-a supus Papei Alexandru al III-lea.

11 Din 1814 și pînă în 1866, Veneția a aparținut Austriei.

12 Aluzie la exclamația scoțianului din Highland: „Oh, for one hour of Dundee“ („Oh, pentru o oră de la Dundee“), rostită în timpul bătăliei de la Sheriff-muir, la 13 nov. 1715 (vezi sonetul *In the Pass of Killicranby* [*În trecătoarea de la Killicranby*] de Wordsworth).

12 Enrico Dandolo (1108—1205), ales doge în 1192, la vîrsta de 85 de ani, iar la cucerirea Constantinopolului, avea 97.

13 Caii de bronz aurit ai Sf. Marcu, aflați deasupra intrării principale în Bazilică, au fost aduși de venețieni de la Constantinopol, în anul 1204.

14 Conform unei legende, amiralul genovez, Pietro Doria, i-ar fi amenința în 1379 pe venețieni că va pune frîul pe caii aceia neînșeuați, de pe Biserica San Marco.

15 Port fenician, renumit pentru bogăția sa.

16 Pantaleone, etimologie fantastică. De fapt, copiii venețieni erau numiți astfel după Sf. Pantaleon.

17 La 29 septembrie 1669 Candia și Insula Candia s-au despărțit de Veneția, după o luptă care a durat 25 de ani.

18 Bătălia de la Lepanto (7 oct. 1571) a durat cinci ore, iar pierderile au fost extrem de mari de ambele părți: 8000 de creștini și 30000 de turci. Victoria li se datorează venețienilor.

19 Aluzie la cele relatate de Plutarh în *Viața lui Nicias*, conform cărora, atenienii făcuți prizonieri în timpul bătăliei de la Syracuza din 415—413 î.e.n. cîștigau bunăvoința stăpînilor lor cînd dovedeau că pot recita pe dinafară din Euripide, ale cărui drame erau foarte populare în epocă.

20 Prin Tratatul de la Paris din 3 mai 1814, Lombardia și Veneția care, de la Bătălia de la Austerlitz aparținuseră regatului francez al Neapolelui, au fost din nou cedate Austriei.

21 Acțiunea romanului de factură gotică, *Misterele lui Udolfo* de Anne Radcliffe (1764—1823) și cea a *Vizionarului* lui Friedrich Schiller, se petrece la Veneția.

22 Byron se referă aici, de fapt, la Edeltanne *(Abies pectinata)* care crește la foarte mari înălțimi doar în Alpii elvețieni și în regiunile muntoase din centrul Europei.

23 La nord-est de Veneția.

24 Se întind în Tirol și în nordul Italiei.

25 Brenta izvorăște în Tirol, curge pe lîngă Padua și se varsă în Lagună la Fusina. La Mira, unde Byron a locuit în vara lui 1817 și apoi din nou în 1819, este pe Brenta, cam la 15—16 km de Lagună.

26 Francesco Petrarca (1304—1374) și-a petrecut la Arqua ultimii ani de viață și a fost îngropat aici. În sonetele sale a cîntat dragostea pentru Laura.

27 Ferrara, oraș în nordul Italiei, unde s-a născut Lodovico Ariosto și a suferit Tasso.

28 Aparținînd vechii familii d'Este, Marchizi de Toscana. Azzo al V-lea a fost primul care a pus stăpînire pe Ferrara, în secolul al XII-lea. Un descendent al său, Alfonso I (1486—1534), care s-a căsătorit cu Lucrezia Borgia în anul 1502, l-a luat pe Ariosto la curtea sa, iar nepotul lui, Alfonso al II-lea, la început prieten cu Tasso, l-a internat apoi pe poet în Ospiciul Sf. Anna (1579—1586), din cauză că acesta o iubea pe sora ducelui, Leonora d'Este.

29 Armida este una dintre eroinele poemului lui Tasso, *Ierusalimul eliberat*, o Circe a epocii creştine.

30 Alfonso d'Este.

31 Torquato Tasso.

32 Academia de la Crusca sau Academia Sunctelor, societate literară celebră, fondată în secolul al XVI-lea.

33 Nicolas Boileau (1636—1711), poet francez şi teoretician al clasicismului compară *strălucirea amăgitoare* a lui Tasso cu *aurul pur* al lui Vergiliu şi tot la fel procedează membrii Academiei de la Crusca (Florenţa), preocupaţi de purificarea şi înfrumuseţarea limbii italiene.

34 Dante Aligheri.

35 Lodovico Ariosto.

36 Sir Walter Scott.

37 Aluzie la primele versuri din *Orlando Furioso*, celebrul poem al lui Ariosto: „Le Donne, i Cavalier', l'arme, gli amori / Le cortesíe, l'audaci imprese io canto". — „Cînt femeile, cavalerii, armele, dragostea (iubirile), curtenia, faptele îndrăzneţe".

38 Înainte ca rămăşiţele pămînteşti ale lui Ariosto să fie mutate de la Biserica Benedictină la Biblioteca din Ferrara, bustul său, care era aşezat deasupra mormîntului a fost lovit de trăznet, iar coroana de lauri, făcută din fier, s-a topit. Anticii credeau că laurii nu pot fi afectaţi de trăznet.

39 Scrisoarea lui Servius Sulpicius, despre care vorbeşte Byron în nota sa, se găseşte citată în *Epistolae ad Familiares* de Cicero, v. IV, 5. Întorcîndu-se de la Constantinopol la 14 iulie 1810, Byron l-a lăsat pe Hobhouse pe insula Zea şi s-a îndreptat singur spre Atena. În timp ce naviga a admirat priveliştea descrisă de Sulpicius.

40 Bogăţia Florenţei se datora comerţului ei prosper. Giovanni de Medici (1360—1428), tatăl lui Cosmo şi străbunicul lui Lorenzo de Medici, fusese bancher şi neguţător. Petrarca era de origine florentină, iar Poggio s-a născut şi el pe pămînt florentin, la Terra Nuova.

41 Statuia lui Venus de Medici, care se află în tribuna Galeriei Uffizzi din Florenţa. Fusese dusă la Paris de Napoleon, dar în aprilie 1817 Byron a putut-o admira la locul ei.

42 Paris, legendarul păstor troian, care a desemnat-o pe Afrodita ca cea mai frumoasă dintre zeiţe.

43 Unul dintre îndrăgostiţii de Afrodita.

44 Imitaţie după Lucreţiu, I. 33:

> „...adeseori s-aruncă
> La tine-n braţe, doborît de rana
> Cea veşnic-a iubirii: cu grumazu-i
> Rotund lăsat pe sînul tău, nălţîndu-şi
> Spre tine ochii dornici, el te soarbe
> Cu ochii şi te jinduie pe tine". (trad. Th. Naum)

45 În aripa de sud a Bisericii Santa Croce de la Florenţa sînt înmormîntaţi Niccolo di Bernardo Machiavelli (1469—1527), Michelangelo Buonarroti (1475—1564), Galileo Galilei (1564—1642) şi Vittorio Alfieri (1749—1803). Tot aici este îngropat şi discipolul favorit al lui Galileo Galilei, Vincenzo Viviani. În acelaşi loc se află şi Monumentul lui Alfieri, sculptat de Canova.

46 Antonio Canova (1775—1822), sculptor italian, conducătorul mişcării neoclasiciste în Italia.

47 Giovanni Boccaccio (1313—1375), autorul *Decameronului*.

48 În 1302 Dante a fost izgonit din Florenţa, oraşul său natal şi a murit la Ravenna, unde este şi îngropat.

49 Scipio Africanul (235—183 î.e.n.) a fost exilat din Roma din cauza unor cleveteli.

50 La 23 august 1340, lui Petrarca i s-a oferit cununa de lauri pentru poezie, atît din partea Universităţii din Paris, cît şi a Senatului Romei. El a ales-o pe cea a Romei şi a fost încoronat pe Capitoliu, la 8 aprilie 1341. A refuzat însă să se reîntoarcă la Florenţa de unde fusese izgonit tatăl său. În anul 1630 un grup de veneţieni au profanat mormîntul poetului, luînd cu ei o parte din oase.

51 Boccaccio şi-a petrecut ultima parte a vieţii la Certaldo, unde se presupune că s-ar fi şi născut. A fost îngropat în Biserica Sf. Mihail şi Sf. Iosif, de unde însă cenuşa sa a fost luată în 1738 în urma unui edict papal care interzicea înmormîntările în biserici.

52 Aluzie la funeraliile Iuniei (22 e.n.), sora lui Brutus şi soţia lui Cassius, la care s-a interzis purtarea busturilor fratelui şi soţului ei, deoarece aceştia participaseră la asasinarea lui Cezar. În *Annalae*, III, 76, Tacit scria: „Praefulgebant Cassius atque Brutus eo ipso, quod effigies eorum non visebantur“. („Gloria lor era evidentă în amintirea oamenilor deoarece imaginile lor erau interzise privirilor.“)

53 Aluzie la inscripţia de pe monumentul închinat de Ricci lui Dante, în Biserica Santa Croce, *A majoribus ter frustra decretum* („De la strămoşi, un decret dat de trei ori, în chip zadarnic“) se referă la încercările zadarnice ale Florenţei de a recupera rămăşiţele pămînteşti ale marelui ei poet cîndva neglijat şi exilat.

54 Mormîntul familiei Medici.

55 Domul, cu cupola sa făcută de Bruneleschi şi împodobit cu sculpturi şi vitralii, a rămas un simbol al Florenţei, lăcaşul artelor.

56 Aici, în anul 217 î.e.n. romanii au fost învinşi de Hannibal cartaginezul, dar Titus Livius (XXII, 5), Plinius şi Coelius Antipater sincronizează cutremurul cu bătălia.

57 Rîu în Umbria, care izvorăște dintr-o stîncă pe care se afla templul închinat zeului Clitumnus.

58 Apele acestui rîu și ale altora se credea că au calitatea de a face ca vitele care beau din ele să devină albe. Cf. Vergiliu, *Georgicele*, II, 146:
„Hinc albi, Clitumne greges".
„Ciurdele albe, Clitumne, și taurul..." (trad. D. Murărașu)

59 Rîul de flăcări care curgea în Infernul din mitologia greacă.

60 Lanț muntos în Epirul antic, azi Khimara.

61 Munte care se vede de la Roma. În *Ode*, I, 9, Horațiu îl descrie alb, acoperit de zăpadă.

62 La Harrow Byron fusese silit să învețe pasaje întregi din Horațiu pe dinafară, motiv pentru care îl ura pe poetul latin.

63 În mitologia greacă, Niobe, regina Thebei, lăudîndu-se cu cei 7 fii și 7 fiice ale sale, aceștia i-au fost uciși cu lovituri de fulger de către Apolo și Diana, iar nefericita mamă s-a metamorfozat în stîncă. Ea este personificarea durerii materne.

64 În 1780 s-a descoperit la Porta Latina, mormîntul lui Scipio, care consta din mai multe încăperi tăiate în tufa vulcanică. Oasele rămase intacte au fost duse la Padua de către Angelo Quirini.

65 Aluzie la inundațiile Tibrului: 132 au fost înregistrate de la fondarea Romei și pînă în 1870, cînd apele s-au ridicat cu 30 de picioare peste nivelul obișnuit.

66 În anul 81 î.e.n. Lucius Cornelius Sylla (138—78 î.e.n.) și-a luat numele de Felix sau Epaphroditus (Plutarch), în 86, în timpul consulatului lui Marius și Cinna, a fost îndepărtat de la conducere, apoi a refuzat să se reîntoarcă în Italia pînă nu isprăvea războiul cu Mitridate, 83 î.e.n. În anul 81 devine dictator, iar în 79 abdică și se retrage din viața politică.

67 Oliver Cromwell (1599—1658), politician englez, conducătorul revoluției burgheze din sec. XVII. În 1653 devine Lord protector al Angliei.

68 În 1649, regele Angliei, Carol I Stuart, a fost decapitat, la condamnarea sa la moarte contribuind și Cromwell.

69 Este vorba aici despre statuia lui Pompei în Salla dell'Udinanza din Palazzo Spada, care aparține probabil ultimei perioade a Republicii, dar nu este cert că ea e una și aceeași cu statuia Curia, la picioarele căreia a căzut Cezar.

70 Zeița răzbunării din mitologia greacă.

71 Cicero considera că statuia de bronz care o reprezenta pe lupoaică alăptîndu-i pe Romulus și Remus ar fi fost lovită de trăznet. Originea actualei statui nu este cunoscută.

72 Napoleon.

73 Aluzie la Iuliu Cesar, care, îndrăgostit de Cleopatra, a petrecut mult timp la curtea ei, fără să facă nimic.

74 Hercule, care fusese pedepsit să o slujească, îmbrăcat în haine femeiești, pe Omphale, și să toarcă.

75 Aluzie la Simon Bolivar (1783—1830), unul dintre conducătorii mișcării de eliberare a țărilor din America Latină.

76 Byron se referă aici la Congresul de la Viena din septembrie 1815 și la Sfînta Alianță, în care ducele de Wellington a refuzat să intre la 26 septembrie și la al doilea Tratat de la Paris de la 20 Noiembrie 1815.

77 Mormîntul a fost ridicat în onoarea fiicei lui Metellus Creticus, Cecilia, nora lui Crassus, cel mai bogat dintre romani. În Evul Mediu, mormîntul a fost folosit ca fortăreață.

78 Fiica lui Scipio Africanul, renumită pentru inteligența și mărinimia sa.

79 Soția lui Crassus.

80 Una dintre cele 7 coline pe care a fost construită Roma. Ea a fost reședința succesivă a lui Augustus, Tiberius și Caligula și Domus Transitoria a lui Nero, distrusă cînd a ars Roma. Mai tîrziu, Domițian, Vespasian și Septimius Sever au contribuit la creșterea splendorii sale. Cercetările arheologice de la sfîrșitul secolului trecut au scos la iveală frumusețile Palatinului, dar cînd l-a vizitat Byron, el era doar o masă de ruine.

81 Cele ale casei lui Nero, Domus Aurea.

82 Columna lui Phocas din Forum, ridicată de Exarch Smaragdus (608 e.n.).

83 Columna a fost făcută în sec. XVI de Paul al III-lea. În 1588, Sixtus al V-lea a înlocuit statuia de bronz a lui Traian care ținea în mînă un glob aurit și care se aflase inițial în vîrful columnei, cu statuia Sf. Petru, turnată tot în bronz aurit. Conform legendei, în glob s-ar fi aflat cenușa împăratului, dar Sixtus a găsit globul gol.

84 Stînca de pe Capitoliu de unde erau aruncați criminalii.

85 Colina Capitoliului.

86 Cola di Rienzo (1313—1354), politician italian. În 1347, după răscoala populară de la Roma, a fost făcut tribun al poporului, dar apoi a trebuit să părăsească Roma. S-a reîntors în 1353 ca senator, dar a fost ucis cu un an mai tîrziu.

87 Numa Pompilius (715—672) al doilea rege legendar al Romei, ce care a dat legile.

88 Nimfă acvatică, inspiratoarea lui Numa în alcătuirea legilor. Cei doi se întîlneau în secret în pădurea Aricia. După moartea regelui, Diana a transformat-o în fîntînă.

89 Viziune extatică. Grecii pretindeau că cei care văzuseră o nimfă erau urmăriți de imaginea ei și fără voia lor tînjeau spre împlinirea unui ideal imposibil (vezi și strofa CXXII: „Un paradis de neajuns nicicînd" — „The unreached Paradise of our despair").

90 Grota unde, conform tradiției, se întîlneau în taină Numa și Egeria se află pe Via Appia, nu departe de Roma. Ruinele sînt însă de origine recentă.

91 Sir William Drummond (1770—1828), autorul scrierii *Academical Questions (Chestiuni academice)*, 1805, pe care Byron le prețuia și i le-a recomandat Lady-ei Blessington, ca fiind unele dintre cele mai izbutite pagini din limba engleză. (cf. *Conversations of Lord Byron*, Paris, 1824.)

92 Cînd Byron a vizitat Roma și încă mulți ani după aceea, ruinele Coliseumului erau acoperite cu tufișuri și flori sălbatice. În 1871 ele au fost înlăturate de teamă să nu contribuie la dezintegrarea structurii monumentului.

93 În mitologia romană, zeițele răzbunării.

94 Oreste și-a ucis mama, pe Clitemnestra, pentru a răzbuna uciderea de către ea și iubitul ei, Egist, a lui Agamemnon, tatăl lui Oreste și soțul Clitemnestrei.

95 În mitologia romană, zeul începuturilor spațiale și temporale. El era reprezentant ca avînd două capete, așezate spate în spate.

96 Celebra statuie este considerată astăzi a fi a unui gal care moare.

97 Referire la Templul închinat de Aelius Pietății și construit pe locul unde mai demult trăise o femeie care și-a ținut în viață tatăl întemnițat dîndu-i să sugă în taină. Drept recompensă pentru fapta sa, i-a obținut iertarea și libertatea. Locul se află în Biserica San Niccoló in Carcere.

98 Eratostene din Cirene în al său *Catasterismi*, un tratat asupra legendei stelelor, descrie, la nr. 44, legenda Căii lactee: cînd Mercur i l-a întins pe micul Hercule Iunonei, pentru a suge de la sînul ei divinitatea, zeița l-a respins și picăturile de lapte s-au risipit în spațiu transformîndu-se într-o mulțime de steluțe.

99 Ruinele pe care Byron și Hobhouse le-au explorat la 25 martie 1810, nu erau cele ale Templului Dianei, a 6-a minune a lumii, ci, probabil ale marelui gimnaziu din apropierea portului orașului. În 1810 ruinele, fuseseră acoperite de un strat gros de pămînt și au fost date la iveală în 1870 de către un agent al custozilor Muzeului Britanic, unde se și află astăzi o parte din fragmentele celor 36 de coloane.

100 La Vatican se află celebra sculptură care îi reprezintă pe Laocoon și pe fiii lui, imortalizați în marmoră de trei sculptori din Rodos.

101 Statuia lui Apolo de Belvedere, care se află tot la Vatican și este una dintre cele mai frumoase statui ale lumii antice.

102 Cele 6 strofe care urmează se referă la Charlotte Augusta (n. la 7 ianuarie 1796), unica fiică a lui George al IV-lea, soția lui Leopold de Saxa Coburg, care a murit la naștere, la 6 noiembrie 1817 și a fost regretată de întreaga opinie publică britanică.

103 Bazinul Lacului Nemi este un crater vulcanic. De aici, comparaţia cu un şarpe încolăcit.

104 Lacul şi pădurea ce se află la sud de Roma.

105 La sud-est de Roma.

106 Aluzie la *Eneida* lui Vergiliu.

107 Locul unde s-a retras Horaţiu.

108 Gibraltar.

109 Sau Cyane, insuliţe stîncoase în Marea Neagră, la intrarea în Bosfor.

110 Corăbii, aici. În legenda biblică, monstru marin.

111 Invincibila Armada, distrusă de furtună în 1588, cînd se îndrepta spre Anglia.

pag. 409 Note la **Notele lui Byron la**

CÎNTUL AL PATRULEA

1 Marc Antonius Coccius Sabellicus (1436—1506), autorul *Istoriei Veneţiei*, scrisă în 1487 şi apărută în 1527.

2 John Locke (1632—1704), filozof englez, fondatorul empirismului britanic.

3 Vincenzo de Filicaia (1647—1707), poet liric italian, născut la Florenţa, mare patriot, care în versurile sale a cîntat gloria Italiei şi a deplîns nenorocirile care s-au abătut asupra ei.

4 Gian Francesco Poggio Bracciolini (1380—1459), umanist italian, autorul *Istoriei Florenţei*. A fost secretar al trei papi, a făcut cercetări în mănăstirile din Elveţia, unde a descoperit opere uitate ale marilor autori latini, printre care şi Lucreţiu.

5 Joseph Addison (1672—1719), eseist, poet şi dramaturg englez. Aici Byron face aluzie la scrierea intitulată, *Remarks on Several Parts of Italy (Privire asupra unor părţi ale Italiei)*, 1761, pp. 100—101.

6 Una din furii, în mitologia greacă.

7 Aluzie la conversaţia dintre Northerton şi locotenent în Cartea a 7-a, cap. XII din *Istoria lui Tom Jones*, de Henry Fielding:
„— Nu te preface a fi mai prost decît eşti, domnule Northerton, exclamă vrednicul locotenent. Eu cred c-ai auzit vorbindu-se de greci şi de troieni, cu toate că poate n-ai citit *Iliada* în traducerea lui Pope... .
— Daţi-l dracului de Homer! strigă Northerton; mai port şi acum, într-un anumit loc, urmele loviturilor primite din pricina lui. Thomas, din regimentul nostru, îl poartă totdeauna în buzunar. Dac-aş putea eu pune laba pe vreo carte de-a ăstuia, al dracului să fiu dacă n-aş arunca-o în foc". H. Fielding, *Tom Jones*, E.P.L., 1967, vol. II, p. 150, trad. Al. Iacobescu, revizuită de Ion Pas).

8 Paul Orosius (385—420), istoric spaniol, autorul lucrării *Şapte cărţi de istorie împotriva păgînilor.*

9 Onofrei Panvinius (1529—1568), arheolog şi istoric.

10 Dio Cassius (?155—230), istoric grec, autorul unei *Istorii a Romei* în 80 de volume (de la fondare pînă în anul 229).

11 Johann Joachim Winckelmann (1717—1768), istoric de artă german, specialist în arta antică.

12 În mitologia greacă, fratele mai mare al lui Hercule, în serviciul căruia, acesta a săvîrşit cele 12 munci.

13 Bernard Montfaucon (1655—1741), savant francez, autorul lucrării *Antichitatea explicată*.

14 Francesco Scipione Maffei (1675—1735), celebru autor tragic şi scriitor italian, născut la Verona, care a scris tragedia *Merope* (imitată de Voltaire) şi o istorie a Veronei, *Verona illustrata*, care s-a bucurat de mare succes.

15 Caius Suetonius Tranquillus (70—160), biograf roman, a cărui *De vita Caesarum* se păstrează în întregime.

16 Gibbon.

17 Maria Stuart (1542—1587), regina Scoţiei, condamnată la moarte şi decapitată din ordinul Regine' Elisabeta.

18 Elisabeta Tudor (1533—1603), regina Angliei, al cărei sfîrşit a fost grăbit de trădarea lui Essex şi condamnarea lui la moarte în 1601.

19 Carol a V-lea, împăratul Spaniei (1500—1558), care, renunţînd la tron, s-a retras la mănăstire. Vezi şi nota 4 la *Odă lui Napoleon Bonaparte*.

20 Ludovic al XIV-lea (1638—1715) s-a stins în momentul cînd Franţa ajunsese în pragul declinului.

21 Sat în Bavaria de vest, pe Dunăre, unde în anul 1704, Ducele de Marlborough şi Prinţul Eugen i-au învins pe francezii şi bavarezii conduşi de Tallard, aici dîndu-se lupta decisivă a Războiului pentru succesiunea la tronul Spaniei.

22 Azi, Azincourt, sat în nordul Franţei, unde Henric al V-lea i-a învins pe francezi la 25 octombrie, 1415.

23 Sat în Egipt, la sud-vest de gura Rosetta a Nilului, unde, în 1798, Amiralul Nelson a învins flota franceză. Bătălia e cunoscută şi sub numele de Bătălia Nilului.

24 Oraş antic pe coasta de nord a Africii (Algeria de azi), unde Scipio-Africanul l-a învins pe Hannibal în anul 202 î.e.n.

25 Gerhardt Liebrecht von Blucher (1742—1819), general prusac, participant la luptele de la Waterloo.

pag. 119

PRIZONIERUL DIN CHILLON

(The Prisoner of Chillon)

— Poemul a fost scris între 27 şi 29 iunie 1816, la Ouchy, lîngă Lausanne, unde Byron se oprise după excursia făcută împreună cu Shelley pe lacul Geneva (Leman), ocazie cu care vizitaseră şi Castelul Chillon. Poemul este publicat la 5 decembrie 1816.

1 Aluzie la Lodovico Sforza (1451—1508), supranumit il Moro (maurul), din cauza tenului său smead. Duce de Milano, aliat la început cu Charles al VIII-lea, regele Franţei, Lodovico Sforza devine apoi duşmanul Franţei şi îşi pierde ducatul în 1499 în favoarea lui Ludovic al XII-lea. Moare după zece ani de prizonierat în Franţa. A fost patronul lui Leonardo da Vinci.

S-a spus şi despre Maria Antoinetta, soţia lui Ludovic al XVI-lea, că ar fi albit de durere.

2 În realitate, se pare că Bonivard nu avusese decît doi fraţi.

3 Credinţa că temniţa ar fi fost sub nivelul Lacului Leman se datorează lui Shelley şi Rousseau, precum şi unei însemnări a lui Bonivard însuşi, din *Memoriile* sale. Conform Ghidului Genevei, subterana se află cam la 2 metri deasupra nivelului apei.

4 Villeneuve.

5 Geneva.

6 „Între gurile Ronului şi Villeneuve, nu departe de Chillon, se află o insulă foarte mică, singura pe care am văzut-o cît am umblat de-a lungul lacului sau am plutit pe apele lui. Pe insulă cresc cîţiva copaci (nu mai mult de trei, cred); prin întinderea ca şi prin asezarea ei singuratică, dă un aspect deosebit priveliştii" (nota lui Byron).

Cuprins

Studiu introductiv de Dan Grigorescu 5
TABEL CRONOLOGIC de Lia-Maria Pop 88
Notă asupra ediţiei 92
BARZI ENGLEZI ŞI CRITICI SCOŢIENI — O SATIRĂ, trad. Petre Solomon 95
Post-scriptum la cea de-a doua ediţie 127

POEZII 1806—1824 129

Lui E., trad. Petre Solomon 130
La moartea unei tinere domniţe, trad. Petre Solomon 130
Fragment, trad. Petre Solomon 131
La plecarea din Newstead Abbey, trad. Petre Solomon 132
Pentru Caroline, trad. Petre Solomon 133
Femeii, trad. Petre Solomon 134
Pentru Eliza, trad. Petre Solomon 135
La o schimbare a dascălilor într-o mare şcoală publică, trad. Petre Solomon 135
Versuri adresate rev. J.T. Becher..., trad Petre Solomon 136
La moartea lui Fox, trad. Petre Solomon. 137
Amintiri din copilărie, trad. Petre Solomon 138
Loch na Garr, trad. Petre Solomon 148
Unei doamne, trad. Petre Solomon 150
De-aş fi din nou copil, trad. Petre Solomon 151
Rînduri scrise sub un ulm în cimitirul din Harrow, trad. Petre Solomon 153
Întîiul sărut de dragoste, trad. Virgil Teodorescu 154
Unei uşuratece, trad. Virgil Teodorescu 155
Către Ana, trad. Petre Solomon 156

Unui stejar din Newstead, trad. Petre Solomon 156
Fiului meu, trad. Petre Solomon 158
Versuri gravate pe un craniu în formă de cupă, trad. Petre Solomon 159
Inscripție pe piatra de mormînt a unui cîine Terra-Nova, trad. Virgil Teodorescu 160
Strofe către o doamnă, la plecarea din Anglia, trad. Petre Solomon 161
Umpleți cupa din nou, trad. Petre Solomon................ 163
Rînduri scrise într-un album, în Malta, trad. Petre Solomon.. 164
Pentru Florence, trad. Petre Solomon 164
Strofe scrise la traversarea Golfului Ambrakikos, trad. Petre Solomon 165
Versuri scrise după ce am înotat de la Sestos la Abydos, trad. Petre Solomon.................................... 166
Inscripție sub un tablou, trad. Petre Solomon............ 167
Pentru Thyrza, trad. Petre Solomon...................... 167
O, muzică îndoliată, trad. Petre Solomon................. 169
Cuvîntare rostită la deschiderea Teatrului din Drury Lane, trad. Petre Solomon 170
Să-mi amintesc..., trad. Virgil Teodorescu 172
Timpului, trad. Virgil Teodorescu 173
Sonet, pentru Ginevra, trad. Petre Solomon 174
Aceleiași, trad. Petre Solomon 175
Odă lui Napoleon Bonaparte, trad. Petre Solomon........ 175
Strofe pentru muzică, trad. Petre Solomon 181
Întuneric, trad. Virgil Teodorescu 182
Prometeu, trad. Virgil Teodorescu 184
Sonet închinat lacului Leman, trad. Petre Solomon 186
Strofe pentru Augusta, trad. Petre Solomon.............. 186
Scrisoare către Augusta, trad. Petre Solomon............. 188
Versuri scrise cînd am aflat că Doamna Byron e bolnavă, trad. Petre Solomon 192
Visul, trad. Virgil Teodorescu 194
De-acuma n-om mai colinda, trad. Virgil Teodorescu 199
Strofe închinate Eridanului, trad. Virgil Teodorescu 199
Avatarul irlandez, trad. Virgil Teodorescu 201
Totul pentru dragoste, trad. Virgil Teodorescu 205
Plimbarea lui Satan, trad. Virgil Teodorescu.............. 206
Cîntec pentru Ludditi, trad. Petre Solomon............... 208
Strofe, trad. Petre Solomon 209
Epigrame, trad. Petre Solomon 209
Astăzi împlinesc treizeci și șase de ani, trad. Petre Solomon .. 210

MELODII EBRAICE

Ea lunecă-n splendoare, trad. Virgil Teodorescu 214
Dacă-ndrăgim lumea cealaltă, trad. Petre Solomon 214
Fiica lui Ieftae, trad. Virgil Teodorescu 215
Răpită într-a vieţii floare, trad. Virgil Teodorescu 216
Mi-e duhul trist, trad. Virgil Teodorescu 216
Plîngeai, trad. Virgil Teodorescu 217
Te-ai stins, trad. Virgil Teodorescu 218
Saul, trad. Virgil Teodorescu 218
Deşertăciune-i totul, trad. Petre Solomon 219
Cînd lutu-acesta suferind îngheaţă, trad. Petre Solomon 220
Viziunea lui Baltazar, trad. Virgil Teodorescu 221
O, soare-al celor fără somn..., trad. Virgil Teodorescu 223
Nimicirea lui Senacherib, trad. Virgil Teodorescu 223
Un duh trecu deodat' prin faţa mea, trad. Petre Solomon 224

PELERINAJUL LUI CHILDE HAROLD, trad. Aurel Covaci 225

Prefaţă la Cînturile întîi şi al doilea 226
Adaos la prefaţă 227
Către Ianthe 229
Cîntul întîi 230
Notele lui Byron la Cîntul întîi 261
Cîntul al doilea 266
Notele lui Byron la Cîntul al doilea 296
Cîntul al treilea 307
Notele lui Byron la Cîntul al treilea 343
Cîntul al patrulea 351
Notele lui Byron la Cîntul al patrulea 409

PRIZONIERUL DIN CHILLON, trad. Virgil Teodorescu 419
Cuvînt înainte 420
Sonet despre Chillon 423
Prizonierul din Chillon 423

NOTE de Lia-Maria Pop 435

Următoarele volume din ediţia critică
BYRON

vor cuprinde:

Vol. al II-lea:
SATIRE, POEME ORIENTALE
şi POEME ITALIENE

Vol. al III-lea:
DON JUAN

Vol. al IV-lea:
TEATRU

Vol. al V-lea:
JURNALE şi CORESPONDENŢĂ

Coperta şi supracoperta
VAL MUNTEANU

Toate drepturile asupra acestei
versiuni sînt rezervate
EDITURII UNIVERS

Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

*

Coli de tipar : 32
Bun de tipar : 14.XI.1935

*

Comanda nr. 50 275
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1 — Bucureşti,
Republica Socialistă România

„Geniul lui Byron a fost umbrit de unele slăbiciuni, dar viitorul nu va lua aminte la asemenea cusururi sau nici nu va şti despre ele ; poetul îl va ascunde pe om şi va aşeza talentul între el şi generaţiile viitoare ; prin acest văl divin, posteritatea îl va zări numai pe zeu."

CHATEAUBRIAND

„Byron a scris cu aceeaşi uşurinţă cu care zboară un şoim, la fel de clar ca oglinda unui lac, rostind un adevăr în termenii lui cei mai exacţi. Nu numai adevărul cel mai adevărat, ci şi cel mai important şi mai util. Desigur, nu pot măsura forţa lui Byron, aşa cum nu o pot măsura pe aceea a lui Turner ; dar îmi dau seama că amîndoi au avut dreptate în privinţa unor lucruri la care pot desluşi ce e adevărat de ceea ce nu e. Aşa încît ei vor trebui să-mi fie maeştri, fiecare în domeniul său."

JOHN RUSKIN

„A fost un democrat între aristocraţi şi un aristocrat între democraţi. Un sceptic între credincioşi şi un credincios între sceptici. Şi totuşi evoluţia lui nu a însemnat o cale de mijloc şi nici nu a fost determinată de spiritul moderaţiei sau de o cumpănire critică."

EDWARD DOWDEN

„Poate că mizantropia, emotivitatea şi idolatrizarea naturii neîmblînzite nu se îmbină nicăieri atît de complet ca în Byron. El a dat expresie magnifică celui mai îndrăzneţ dintre paradoxuri, anume că te poţi salva de singurătate dacă fugi de furnicarul oamenilor, găsindu-ţi refugiul în natura sălbatică. În acest furnicar, spunea el, se simţea ca un şoim cu aripile tăiate. Nu numai că şi-a aflat un prieten în natură, dar i-a împărtăşit infinitul, un infinit al simţirii."

IRVING BABBITT

Lei 48

BYRON

POEZIA

„N-am întîlnit la nimeni o putere poetică
atît de copleşitoare ca la Byron.
Capacitatea lui de a cuprinde lumea exterioară,
de a pătrunde sensul trecutului
e la fel de mare
ca la Shakespeare."

GOETHE